

KAUNO APSKRITIES
VIEŠOJI BIBLIOTEKA

KAUNO APSKRITIES VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS ISTORIJA

1 DALIS. BIBLIOTEKA SOVIETINIAIS
METAIS (1950–1989)

KAUNO APSKRITIES VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS ISTORIJA

1 DALIS
BIBLIOTEKA SOVIETINIAIS METAIS
(1950–1989)

Parengė Alvydas Samėnas

Kaunas
2015

UDK 027.022 (474.5)

Redaktorės: Dalia Giniuvienė, Neringa Vaičiulienė

© Kauno apskrities viešoji biblioteka, 2015

© Alvydas Samėnas, 2014

ISBN 978-9955-566-12-0

TURINYS

Pradžios žodis 5

I skyrius. PRADINIS BIBLIOTEKOS VEIKLOS ETAPAS (1950–1962 m.) 9

1. Bibliotekos personalas 14

2. Pagrindinės veiklos kryptys 33

2.1. Leidinių komplektavimas ir tvarkymas 33

2.2. Skaitytojų aptarnavimas 53

2.3. Metodinis darbas 69

3. Opiausia bibliotekos problema 96

4. Aistros dėl Valstybinės respublikinės bibliotekos perkėlimo į Vilnių 103

II skyrius. BIBLIOTEKOS PLĖTRA (1963–1989 m.) 11

5. Naujojo bibliotekos pastato projektavimo ir statybos peripetijos 119

6. Bibliotekos organizacinės struktūros ir etatų kaita 146

7. Personalo darbo organizavimas ir ugdymas 163

8. Leidinių fondo formavimo ir atvaizdavimo kataloguose pokyčiai 187

9. Skaitytojai ir jų aptarnavimo ypatumai 236

10. Tarp masinio darbo ir kultūrinės veiklos 284

11. Metodinės veiklos keliai ir klystkeliai 302

12. Mokslinių tyrimų tematika ir rezultatai 322

Pabaigos žodis 341

Šaltiniai ir literatūra 350

Priedai 373

PRADŽIOS ŽODIS

Kiekviena biblioteka jaučia poreikį apmąstyti nueitą kelią. Bibliotekos, kaip ir bet kurios kitos institucijos, istorija rašoma dviem tikslais: pirma, atskleisti, kaip ji tapo tokia, kokia yra; antra, nustatyti jos veiklos rezultatus. Bibliotekos istorija reikalinga jos bendruomenės savimonei ir savo tapatybės savivokai, nes atskleidžia bibliotekos kūrimo procesą, parodo, kokiomis sąlygomis ji veikė, kokios priežastys lėmė jos vienas ar kitas veiklos kryptis. Kartu bibliotekos istorija yra savotiška ataskaita visuomenei, kurios lėšomis ji yra išlaikoma ir kuriai ji privalo tarnauti.

Kauno apskrities viešosios bibliotekos (KAVB) istorija yra sudėtinė Lietuvos bibliotekininkystės istorijos dalis. Akivaizdu, kad nežinant KAVB, kaip ir kitų regioninių viešųjų bibliotekų, istorijos neįmanoma nustatyti ir suprasti jų vietos Lietuvos bibliotekų sistemoje. Ta prasme KAVB istorija gali būti šaltinis rengiant konceptualią Lietuvos bibliotekininkystės plėtros ir kaitos istoriją, rašant darbus apie Lietuvos apskričių viešųjų bibliotekų įnašą į Lietuvos bibliotekininkystę. Nors praktiniu požiūriu KAVB istorija mažiau svarbi, visgi ja galima remtis formuluojant bibliotekos veiklos problemas, ieškant jų sprendimo būdų, taip pat ji gali prisidėti prie bibliotekos vizijos, misijos, strateginių veiklos programų kūrimo.

Pagal išorinius veiksnius KAVB istorija skirstoma į sovietinį (1950–1989 m.) ir nepriklausomybės laikotarpius. Suprantama, institucijos raidos chronologinės ribos visada yra formalios ir sąlygiškos, ypač kalbant apie bibliotekas, kurios iš prigimties yra konservatyvios sistemos – jose beveik neįmanomi greitai, staigūs pokyčiai. Prieš laidos antrajam KAVB veiklos laikotarpiui ėmė formuotis 1987 m., įsikūrus naujuose rūmuose. Tais metais prasidėjo svarbūs vidiniai pokyčiai bibliotekos gyvenime. Lemiamos įtakos jiems turėjo Lietuvos Sąjūdis. Vis dėlto 1988–1989 m. buvo daug diskutuojama, kritikuojamos sovietinės bibliotekininkystės ydos, ieškoma būdų ir priemonių KAVB veiklai pertvarkyti, tačiau padaryta nedaug. Ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kokybiniai pokyčiai KAVB ir kitų bibliotekų veikloje pradėjo ryškėti ne iš karto. Taigi 1988–1995 m. (iki Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo priėmimo) derėtų laikyti pereinamuoju tarpsniu ne tik KAVB, bet ir Lietuvos bibliotekininkystės istorijoje.

Atsižvelgiant į vidinius veiksnius, nulėmusius tam tikrus bibliotekos raidos pokyčius, pirmąjį KAVB istorijos laikotarpį tikslinga skirstyti į du etapus: 1950–1962 m., kada biblioteka buvo įsteigta ir dirbo po vienu stogu su Valstybine respublikine biblioteka (VRB); 1963–1989 m., kada biblioteka laikyta VRB atstove ir įpėdine Kaune. Šių KAVB raidos etapų skiriamoji ir esminė riba yra 1963-ieji – VRB išsikėlimo į Vilnių

metai. Jie laikomi naujo etapo pradžia ir sovietinio laikotarpio bibliotekos vadovų rengtuose dokumentuose: 1962 m. veiklos ataskaitoje, 1963 m. darbo plane, 1985 m. pažymoje apie Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos raidos kelią. Tiesa, 1974 m. Kauno viešosios bibliotekos istorinėje apžvalgoje išskirti trys etapai: 1950–1953, 1953–1962, nuo 1963 m. Tokį skirstymą lėmė minėto dokumento paskirtis. Jis teiktas Lietuvos centrinio valstybės archyvo Kauno filialui, todėl jame reikėjo nurodyti 1953 m., kada keitėsi bibliotekos pavadinimas bei steigėjas – svarbūs formalūs požymiai tvarkant bibliotekos archyvą, bet neturėję esminės įtakos bibliotekos raidai.

Šis darbas – pirmas bandymas kuo nuosekliau, išsamiau ir objektyviau pateikti sovietinio laikotarpio KAVB istoriją. Iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo viešosios bibliotekos retai tapdavo publikuotų mokslinių tyrimų objektais. Šioje srityje daugiausia nuveikė K. Sinkevičius, aptaręs jų vaidmenį metodinio vadovavimo sistemoje iki 1961 m. bei svarbesnius raidos momentus monografijoje „Lietuvos TSR bibliotekų istorija. 1940–1980“ (Vilnius, 1983). Dar minėtina viena kita publikacija periodikoje, pasirodžiusi pažymint viešųjų bibliotekų įkūrimo jubiliejus. Pradžią KAVB istoriniams tyrimams davė J. Baltušio diplominis darbas (1961 m.) apie bibliotekos veiklą 1950–1960 m., tapęs patikimu visų vėlesnių šio bibliotekos istorijos tarpsnio tyrinėjimų šaltiniu. Jo tąsa – D. Vaičiūnaitės-Lauruvėnienės diplominis darbas (1967 m.), bet jame bibliotekos veikla 1960–1966 m. nagrinėjama paviršutiniškai, nepakankamai išsamiai. Kiek plačiau aptarti fondo komplektavimo bei organizavimo, skaitytojų aptarnavimo klausimai, o kitos temos – bibliotekos darbuotojai ir bibliografinis aparatas – apžvelgtos trumpai (atitinkamai skiriant 3 ir 6 lapus). Abiejų diplominių darbų prieduose pateikti bibliotekos darbuotojų publikacijų ir publikacijų apie biblioteką chronologiniai sąrašai. Kiti sovietiniais metais apginti diplominiai darbai (jų būta arti 30) jau skirti atskiroms bibliotekos veiklos kryptims arba jos padaliniams. Visi diplominiai darbai buvo sunkiai prieinami bibliotekinei bendruomenei, juose pateikti faktai ir išvados beveik neskelbti spaudoje. Didesnė diplominių darbų dalis neišliko. Bibliotekos veiklos 25-mečio apžvalgą norėjo parengti ir išleisti J. Baltušis, bet paskirtas VRB direktoriumi šio sumanymo neįgyvendino. Prieš išvykdamas į Vilnių, 1976 m. bibliotekos metraštyje jis parašė tokius žodžius: „Aš, Jonas Baltušis, užbaigiau Kauno viešosios bibliotekos metraščio rašymą. 1950 m. spalio mėnesį metraščių pradėjo rašyti O. Balčytienė, o nuo 1952 m. spalio mėnesio – aš. Tai buvo audringas, pilnas daugybės sudėtingų įvykių laikotarpis. Dažniausiai buvau baltasis metraštininkas ir tik retais atvejais – juodasis metraštininkas. Ateities metraštininkai tegul žymiai plačiau ir išsamiau aprašo bibliotekos šviesuosius ir tamsuosius faktus, tegul objektyviau ir detaliau nušviečia šaunių bibliotekos darbuotojų veiklą. Tai padės parašyti mokslinę Kauno viešosios (buv. sritinės) bibliotekos istoriją“.

Parašyti bibliotekos istoriją ketino ir J. Naujokaitė, įtraukusi į 1976–1980 m. suvestinio perspektyvinio Lietuvos TSR bibliografinių ir bibliotekininkystės mokslinių darbų plano projektą 6 spaudos lankų istorinę bibliotekos veiklos apžvalgą. Kaip planuoto leidinio priedą Ch. V. Spitrys 1978 m. sudarė literatūros rodyklę „Kauno viešoji biblioteka

ir jos darbuotojai spaudoje“. J. Naujokaitė dėl kitų darbų ir ligos parašė tik dvi, nebaigtas redaguoti, dalis: apie fondo formavimą ir bibliotekos pastatus.

Pagrindiniai šio darbo šaltiniai – nepublikuoti dokumentai, saugomi KAVB archyve. Tai keletas išlikusių diplominių darbų (be jau minėtų, dar V. Janeckaitės, L. Krūminaitės, R. Miškinytės, J. Vėbraitės darbai), 1950–1960 ir 1966–1976 m. rašytas bibliotekos metraštis (1950–1958 ir 1966–1969 m. vadintas kronika) bei J. Naujokaitės tekstai. Peržiūrėti bibliotekos direktorių įsakymai, susirašinėjimas su bibliotekos steigėjais ir kitomis įstaigomis, darbuotojų asmens bylos ir etatų sąrašai, veiklos planai ir ataskaitos, pasitarimų ir susirinkimų protokolai. Vieną kitą bibliotekos istorijos faktą pavyko sužinoti 1989 m. iš pirmojo jos direktoriaus K. Povilaičio. Pateiktose dokumentų citatose leksika ir stilius netaisyti. Dalis šaltinių nurodyta tekste.

Didelę archyvinių šaltinių medžiagos dalį sudarė statistiniai duomenys, pagal kuriuos buvo nustatomi kiekybiniai bibliotekos veiklos vertinimo rodikliai. Kadangi pirminiai apskaitos dokumentai, apskaitos vienetai ir būdai ne kartą keitėsi (ypač iki 1984 m. spalio mėn., kada bibliotekoje pradėti diegti valstybiniai standartai, reglamentuojantys bibliotekų fondų, skaitytojų, lankytojų, išduoties apskaitą), buvo sunku išrinkti ir pateikti pagal daugumą vienodą metodiką nustatytus viso laikotarpio rodiklius ir kitus statistinius duomenis. Juoba kad apskaitos metodika skyrėsi net bibliotekos padalinuose, o siekiant įvairių tikslų būta sąmoningų ir nesąmoningų klaidų, prirašinėjimų, manipuliavimo statistiniais duomenimis ir rodikliais. Dėl statistinės medžiagos nepatikimumo, fragmentiškumo buvo sudėtinga nustatyti bibliotekos darbų apimtis, daryti apibendrinimus ir išvadas. Į statistinius duomenis, pateiktus tekste ir lentelėse, reikėtų žiūrėti atsargiai ir kritiškai, jų neabsoliutinti ir laikyti orientaciniais, padedančiais kartu su kitais faktais nustatyti bibliotekos veiklos tendencijas, išryškinti pokyčių ir lūžių momentus.

Sukaupta medžiaga buvo analizuojama ir sisteminama, išskiriant pagrindines bibliotekos funkcijas ir su jos veiklos sąlygomis susijusius klausimus. Dabartiniam skaitytojui nežinomi ar sunkiai suprantami sovietinei bibliotekai būdingi reiškiniai aprašyti detaliau. Išsamiai aprašyti ir tie bibliotekos istorijos momentai, kurie davė pradžią jos veiklos kryptims, taip pat faktai ir argumentai, kurių pagrindu buvo priimti svarbūs bibliotekai sprendimai; juos interpretuoti ir vertinti galės pats skaitytojas. Bibliotekos veiklą siekta aptarti sovietinės Lietuvos bibliotekininkystės kontekste. Tik atskirais atvejais ji lyginta su kitomis Lietuvos viešosiomis bibliotekomis, nes patikimos informacijos stoka ir skirtingos viešųjų bibliotekų veiklos sąlygos neleido plačiau taikyti lyginamojo metodo. Kiek įmanoma, stengtasi vengti modernizavimo arba neistorinio požiūrio, t. y. iš dabarties pozicijų žvelgti į sovietinių laikų galimybes, sąlygas, žinias.

I skyrius

**PRADINIS BIBLIOTEKOS
VEIKLOS ETAPAS**

(1950–1962)

I SKYRIUS. PRADINIS BIBLIOTEKOS VEIKLOS ETAPAS (1950–1962)

1950 m. birželio 20 d. Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumas priėmė įsaką „Dėl Lietuvos TSR administracinio teritorinio pasidalijimo ir ryšium su tuo Lietuvos TSR Konstitucijos teksto pakeitimo bei papildymo“. Vadovaujantis įsaku, Konstitucijos 14 straipsnis įteisino Lietuvos teritorijos suskirstymą į Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių sritis, o 65 straipsnis leido steigti sričių Darbo žmonių deputatų tarybų vykdomuosius komitetus (toliau – VK). VK struktūroje buvo numatyti ir Kultūros-švietimo skyriai. Šių teisės aktų pagrindu sričių centruose 1950 m. rugsėjo mėn. pradėtos kurti srities pavaldumo kultūros ir švietimo įstaigos bei organizacijos: liaudies kūrybos namai, paskaitų biurai, sritinės bibliotekos ir kt.

1950 m. spalio 1 d. Kauno sritinė biblioteka (KSB) jau turėjo visas bibliotekai veikti būtinas pradines sąlygas (patalpas, personalą, fondą) ir pradėjo aptarnauti skaitytojus¹. Ši data laikoma oficialia jos įkūrimo data. Tiesa, KSB registracijos blankuose, užpildytuose 1950 m. gruodžio 14 d. ir 1953 m. sausio 8 d., nurodoma, kad ji įsteigta 1950 m. rugsėjo 16 d. Faktiškai ši data žymi pirmųjų KSB darbuotojų priėmimo laiką, bibliotekos kūrimo pradžią.

Per pirmąjį KSB darbo mėnesį dar tikslintas pats bibliotekos pavadinimas. 1989 m. K. Povilaitis pasakojo, kad jis konsultavosi su poetu ir vertėju A. Churginu, kuris pavadinimas taisyklingesnis: „srities biblioteka“ ar „sritinė biblioteka“. Kadangi A. Churginui abu pavadinimai atrodė taisyklingi, po tam tikrų abejonių pasirinktas „sritinės bibliotekos“ variantas. Svarstymo eiga matyti iš KSB įsakymų: pirmuose šešiuose (1950 m. spalio 4–16 d.) biblioteka vadinta „srities“, nuo septinto (spalio 27 d.) – „sritinė“.

1950 m. IV ketvirtį, kaip rašoma to ketvirčio darbo ataskaitoje, KSB kėlė 4 uždavinius:

Baigti organizacinę bibliotekos ir parengimo darbą.

Pradėti fondų komplektavimą.

Teikti metodinę pagalbą.

Įsijungti į vietinių DŽDT rinkimų kampaniją ir Spalio revoliucijos metinių minėjimą.

¹ 1961 m. K. Sinkevičius neteisingai tvirtino, kad visos sritinės bibliotekos buvo kuriamos be pradinio fondo ir kad KSB abonementas ir fondas jai perduotas 1950 m. pabaigoje, o skaitytojai pradėti aptarnauti nuo 1951 m. pradžios [1, p. 54].

VRB pastatas (K. Donelaičio g. 8). I aukšte buvo įsikūrusi KVB. 1961 m.
Foto J. Čikoto

KSB personalas, padedant Valstybinei centrinei bibliotekai, šiuos uždavinius vykdė energingai. Kitaip ir negalėjo būti, nes KSB direktorius jau nuo pirmųjų dienų jiems kartojo: Užmirškite žodžius negaliu, nenoriu, nemoku, nežinau, nesugebu.

Lietuvos sritinių bibliotekų nuostatai oficialiai buvo patvirtinti 1951 m. sausio 22 d. Jie parengti vadovaujantis sovietinės Rusijos sritinių bibliotekų nuostatais, galbūt kaip tam tikru pavyzdžiu naudotasi ir Lietuvos apskričių centrų viešųjų bibliotekų nuostatais, patvirtintais 1947 m. lapkričio 28 d. [2]. Sritinių bibliotekų nuostatuose tiems laikams būdingu stiliumi buvo suformuluoti jų, kaip valstybinių centrinių srities bibliotekų, 4 uždaviniai ir 14 funkcijų, būdų bei priemonių tiems uždaviniams spręsti [3]. Sritinės bibliotekos įpareigos:

1. Atsižvelgiant į srities gyventojų nacionalinę sudėtį ir ūkio pobūdį, komplektuoti universalų spaudinių fondą, jį tvarkyti ir saugoti; rinkti, saugoti, bibliografuoti, tirti kraštotyrinę literatūrą, dalyvauti komplektuojant rajonines ir kaimo bibliotekas; organizuoti knygų mainus tarp srities bibliotekų.
2. Nemokamai aptarnauti gyventojus, mokslo įstaigas, partines, tarybines ir ūkines organizacijas, mokslo darbuotojus ir specialistus, kaimo inteligentiją leidiniais ir bibliografinė informacija per abonementus, skaityklas ir kitomis priemonėmis; padėti joms dirbti su literatūra, ugdant skaitymo kultūrą, teikiant bibliografines žinias.
3. Padėti plėsti ir stiprinti bibliotekininkystę srityje; tikrinti ir instrukuoti sritines bibliotekas, teikti joms metodinę pagalbą; organizuoti jų darbuotojų mokymus, seminarus, nagrinėti geriausių bibliotekų darbo patirtį ir ją skleisti; būti praktikos baze besimokantiems bibliotekininkystės.
4. Dalyvauti moksliniame darbe, sprendžiant bibliotekininkystės bei bibliografijos teorijos ir praktikos klausimus; koordinuoti visų srities žinybų ir organizacijų bibliotekų mokslinį darbą.

Nuostatai nustatė ir tipinę sritinės bibliotekos struktūrą, susidedančią iš šių padalinių: abonemento su tarpbibliotekinio abonemento (TBA) sektoriumi; skaityklų skyriaus; bibliografinės informacijos skyriaus; metodikos kabineto; knygų apipavidalinimo ir komplektavimo skyriaus; knygų saugyklų skyriaus; administracijos ir ūkio skyriaus.

Per visą pirmąjį sritinių/viešųjų bibliotekų veiklos etapą buvo tik viena proga pakeisti jų nuostatus – 1953 m. gegužės 28 d. priėmus nutarimą panaikinti sritis. Kurį laiką nebuvo aišku, ką daryti su sritinėmis bibliotekomis. Kaip vėliau rašė K. Sinkevičius, palikti jas sritinėmis nebuvo galima, o paversti masinėmis ir atitinkamai pakeisti funkcijas buvo netikslinga, nes jos pajėgė vykdyti sudėtingesnius uždavinius negu miesto masinės bibliotekos [1, p. 60]. V. Jakelaičio liudijimu, šios bibliotekos buvo išsaugotos tiktai Vytauto Girdžiaus, tuometinio Kultūros ministerijos Kultūros-švietimo įstaigų vyriausiosios valdybos viršininko, atkaklumo dėka, „jam teko ilgai įrodinėti aukščiausiose institucijose, kad būtina reikalingos zoninės metodinio vadovavimo kultūros įstaigos, o ypač bibliotekos, kad viena Respublikinė visko neapreprs, o kultūros skyriai dar labai silpni“ [4]. V. Girdžiaus nuopelnus šiame lemtingame viešųjų bibliotekų istorijos epizode nurodė ir J. Baltušis [5]. Apie tai, kaip buvo priimtas lemtingas sprendimas, 1989 m. papasakojo K. Povilaitis. Kartu su V. Girdžiumi nuėjęs į Finansų ministerijos Biudžeto skyrių, jis sužinojo, kad sritinės bibliotekos nebebus finansuojamos. Juos sutiko priimti LKP CK sekretorius Antanas Sniečkus. Pokalbio pradžioje šis paklausęs: „Tai ką, kariaut atėjote?“ V. Girdžius ir K. Povilaitis, remdamiesi V. Lenino dėmesiu bibliotekoms, išaiškino reikalo esmę ir įtikino A. Sniečką išsaugoti sritines bibliotekas. Priėmimo pabaigoje A. Sniečkus paklausė: „Tai kaip, drauge Povilaiti, trumpai?“ – „Nepanaikinti“ – atsakė šis. „Drauge Girdžiau?“ – Šis taip pat – „Nepanaikinti“. „Tada ir aš – nepanaikinti“, – pasakė A. Sniečkus.

Pirmasis bibliotekos direktorius (1950–1975 m.)
K. Povilaitis. 1953 m.

1953 m. birželio 30 d. LSSR Ministrų Tarybos nutarimu nr. 469 sritinės bibliotekos pavadintos miestų viešosiomis bibliotekomis, paliekant joms turėtus etatus ir funkcijas, ir perduotos Kultūros ministerijos Kultūros-švietimo įstaigų vyriausiosios valdybos tiesioginei priklausomybei. Tų pačių metų rugsėjo 4 d. ministerija patvirtino viešųjų bibliotekų (VB) nuostatus [1, p. 60]. 1953 m. nuostatuose, lyginant su priimtais 1951 m., padaryti neesminiai pakeitimai: pakeistas sritinių bibliotekų pavadinimas, pavaldumas, šios bibliotekos įpareigotos teikti metodinę pagalbą rajonams, anksčiau priklausiusiems sričiai. Ilgainiui tokioms rajonų grupėms prigijo „zonų“ pavadinimas. Jau nuostatuose bibliotekos vadinamos ne miestų viešosiomis, o tiesiog viešosiomis bibliotekomis. 1953 m. spalio 19 d. LSSR Ministrų Taryba priėmė nutarimą nr. 807 „Dėl Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Klaipėdos miestų viešųjų bibliotekų pavadinimo pakeitimo“, kuris, siekiant išvengti neaiškumų dėl šių bibliotekų pavaldumo, išbraukė iš bibliotekų pavadinimų žodį „miesto“. Taip Lietuvoje, skirtingai nuo Latvijos ir Estijos, sritinės bibliotekos, pavadintos viešosiomis, išliko.

Kol buvo sprendžiami sritinių bibliotekų išlikimo ir nuostatų klausimai, KSB toliau dirbo, o jos vadovai aktyviai stengėsi pasinaudoti susidariusia situacija, priimant bibliotekai naudingus valdžios institucijų sprendimus. 1953 m. liepos 10 d. rašte nr. 486 Kultūros ministerijai išdėstyti du reorganizuotos sritinės bibliotekos variantai:

1. Miesto centrinė biblioteka, aptarnaujanti tik miesto gyventojus ir teikianti metodinę pagalbą tik miesto bibliotekoms. Šį variantą rašto autoriai laikė nepriimtiniu, nes nei ministerijos kultūros-švietimo įstaigų inspektoriai, nei VRB neįstengs kokybiškai vadovauti rajoninėms ir kaimo bibliotekoms.
2. Tarprajoninė biblioteka, teikianti metodinę pagalbą buvusios srities rajonų bibliotekoms ir aptarnaujanti rajonų skaitytojus per TBA. Tokia biblioteka būtų pavaldi ministerijos valdybai ir dirbtų pagal parengtus nuostatus. Dar pastebėta, kad neturėtų kelti abejonių bibliotekos pavadinimas, nes taip pavadintų įstaigų jau buvę (Kaišiadorių tarprajoninė biblioteka, Kaišiadorių tarprajoninis karinis komisariatas). Aptariant atskiras tarprajoninės bibliotekos funkcijas, netiesiogiai įvertinta KSB veikla, jos siekiai ir požiūris į kitas bibliotekas. Norėta, kad tarprajoninė biblioteka kauptų mokslinius, retus, sunkiai gaunamus mažatiražius leidinius, kuriais rajonų gyventojai galėtų naudotis per TBA. Abonementinis Kauno miesto gyventojų aptarnavimas būtų pagrindinė miesto masinių bibliotekų funkcija. Tarprajoninės bibliotekos abonementas šiame procese dalyvautų minimaliai. Aptarnavimas per skaityklas paliekamas VRB. Kadangi sritinės bibliotekos „ant savo pečių nešė visą kultūros-švietimo įstaigų darbą, bet mažiausiai padėjo rajoninėms bibliotekoms“, tarprajoninėje bibliotekoje tik maža dalis darbuotojų tvarkytų jos fondus. Kiti turėtų kuo dažniau vykti į rajonų bibliotekas ir teikti konkrečią pagalbą: tvarkyti spaudinių apskaitą, katalogus, knygų susatymą, padėti organizuoti „kultmasinį“ darbą. Gerai sutvarkius rajonų bibliotekas, jose sumažėtų kadru kaita. Tai svarbiausias tarprajoninės bibliotekos uždavinys. Be to, į šį darbą turėtų įsitraukti ir VRB. Pirmą kartą rašte užsimenama apie šios bibliotekos ruošimąsi išsikelti į Vilnių.

Siekiant, kad Kaunas neliktų be knygų, jau dabar reikėtų gauti privalomąjį Lietuvos spaudos egzempliorių, numatyti knygų perėmimą iš VRB, organizuoti specialaus saugojimo fondus ir siekti, kad Kauno tarprajoninė biblioteka taptų antrąja biblioteka respublikoje. Galima teigti, kad čia suformuluoti pagrindiniai KVB siekiai, kuriems įgyvendinti, kaip matysime, dėta daug pastangų.

Rašto juodraštyje liko trečiasis sritinių bibliotekų pertvarkymo variantas – palikti tuos pačius sritinių bibliotekų uždavinius ir funkcijas, pakeičiant tik bibliotekos pavadinimą, t. y. tas variantas, kuris buvo įteisintas 1953 m. Kartu nurodoma būtina sąlyga – papildomai skirti 5–10 etatų. Teigta, kad pustrėčių metų KSB darbo praktika parodė, jog turint 24 etatus neįmanoma tinkamai aptarnauti miesto gyventojus, organizuoti metodinę pagalbą 23 rajonų ir Kauno bibliotekoms. Dėl dažnų išvykų į rajonų bibliotekas likdavo nesutvarkyti knygų fondai, menkai organizuotas kultūrinis darbas.

Bibliotekos darbuotojai. Iš kairės: J. Baltušis, A. Jonušytė-Adomonienė, G. Andrikytė-Šmidtienė, K. Povilaitis, B. Staikūnaitė-Damašauskienė, K. Steponėnas, ?, J. Žebrytė. Apie 1956 m.

1. BIBLIOTEKOS PERSONALAS

Pirmieji KSB darbuotojai. Sritinių bibliotekų direktoriai paskirti Kultūros-švietimo įstaigų komiteto pirmininko Vytauto Girdžiaus 1950 m. rugsėjo 20 d. įsakymu nr. 289. KSB direktoriaus pareigos patikėtos Kaziui Povilaičiui. Jį šioms pareigoms nuo spalio 1 d. dar kartą patvirtino Kauno srities VK Kultūros-švietimo įstaigų skyriaus vedėja Ona Naktinienė (1950 m. spalio 4 d. įsakymu nr. 49). Pirmas darbas, kurio teko imtis direktoriui, buvo personalo parinkimas. Jau liepos mėn. asmenys, norintys dirbti kuriamoje KSB, rašė prašymus, adresuotus Valstybinei centrinei bibliotekai¹ arba O. Naktinienėi. J. Naujokaitės duomenimis, susikaupė arti 160 prašymų. Pirmuosius darbuotojus atrinko komisija: O. Naktinienė, K. Povilaitis, VCB direktorius Danielius Čepas, jo pavaduotojas Peisachas Freidheimas ir metodikos kabineto vedėjas Stasys Elsbergas. Turbūt susitarus su VCB vadovais, 1950 m. spalio 3 d. Kultūros-švietimo įstaigų komiteto pirmininko V. Girdžiaus įsakymu nr. 308 nuo spalio 1 d. iš VCB į KSB kartu su abonementu perkeltos jau aukštesnėms pareigoms bibliotekininkės Sofija Budreikaitė, Marija Minajevaitė ir vyresnioji bibliotekininkė Jadvyga Laurinavičiūtė. KSB direktoriaus spalio 5 d. įsakymu nr. 2 į darbą nuo rugsėjo 16 d. priimtos skaityklos vedėja Aldona Pranskaitytė, sekretorė-mašininkė Elena Guželytė ir valytoja Ona Petrauskienė, spalio 7 d. įsakymu nr. 4 – dar 14 darbuotojų (visi nuo spalio 1 d.). Pagaliau spalio 10 d. O. Naktinienės įsakymu nr. 54 nuo spalio 1 d. paskirtos KSB direktoriaus pavaduotoja Ona Balčytienė ir vyresnioji buhalterė Raisa Baublienė. Tuo KSB personalo parinkimas baigėsi – iš 24 jai skirtų etatų liko laisvas tik vienas – valytojo. (Tik Vilniaus SB skirti 28 etatai. Kitos SB gavo po 24 etatus. VRB 1952 m. turėjo 66,5 etato). Dabar jau sunku pasakyti, kuo vadovautasi pasirenkant pirmuosius KSB darbuotojus. Iš KAVB archyve esančios bylos su nepriimtų asmenų prašymais matyti, kad tarp jų buvo mokytojai, pardavėjai, buhalteriai, įvairių specialybių studentai. Iš 35 prašiusiųjų darbo bibliotekoje 11 buvo baigę bibliotekinius kursus arba dirbę bibliotekoje. Matyt, pasirenkant darbuotojus atsižvelgta į jų lojalumą sovietinei valdžiai, tačiau tarp nepriimtųjų būta ir tokių, kurie mokėsi vakariniame marksizmo-leninizmo universitete, turėjo sovietinių apdovanojimų, komjaunimo rekomendacijų. Daugiau ir patikimesnės informacijos apie atrankos kriterijus teikia asmenų, priimtų dirbti į KSB, biografijos ir priėmimo aplinkybės.

Steigiamos KSB direktoriumi paskirtas 44 m. kadrinis karys Kazys Povilaitis augo Šakių r. Juniškių k. didelėje ūkininkų šeimoje (iš 12 vaikų 6 anksti mirė). Jo tėvas ir senelis buvo aktyvūs knygnešiai, vienas brolis ir sesuo vėliau ištremti į Sibirą, kitas

¹ Kadangi dabartinės Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos pavadinimas ne kartą keitėsi, iki 1951 m. ją vadinsime Valstybine centrine biblioteka (VCB), o nuo 1951 m. Lietuvos TSR valstybine respublikine biblioteka (VRB).

Bibliotekos direktorius (1950–1975 m.)
K. Povilaitis. 1953 m.

brolis išvyko į JAV. 1928 m. baigęs Šakių „Žiburio“ gimnaziją ir atlikęs karinę prieveilę, 1929 m. įstojo į Kauno karo mokyklą. Ją baigęs 1931 m. gavo jaunesniojo leitenanto laipsnį ir buvo paskirtas į Marijampolėje dislokuotą kariuomenės dalinį. Čia tarnavo pėstininkų pulko būrio vadu, pulko adjutantu, ūkio kuopos vadu, pulko išdininku (1939 m.). Performavus Lietuvos Respublikos kariuomenę į Raudonosios armijos 29-ąją teritorinį korpusą, K. Povilaitis paskirtas pulko finansų viršininku. Prasidėjus karui su hitlerine Vokietija, jis buvo tarp tų 3 tūkst. korpuso karių, kurie pasitraukė į Sovietų Sąjungos gilumą. Kurį laiką dirbo Frunzės karo mokyklos dangos ir aprangos viršininku, suformavus lietuviškąją šaulių diviziją, tarnavo artilerijos pulko finansų viršininku, lauko kasos viršininku. Po karo iš karinio dalinio buvo perkeltas dirbti į Lietuvos žemės ūkio akademią karinio parengimo dėstytoju (1946–1948 m.), baigė Pabaltijo karinės apygardos vakarinį marksizmo-leninizmo universitetą prie Kauno įgulos karininkų namų, dirbo Kaišiadorių rajono karinio komisariato antro skyriaus viršininku. Karinę tarnybą baigė 1950 m. spalio 1 d., turėdamas majoro laipsnį. Apdovanotas „Raudonosios žvaigždės“ ordinu (1945 m.) bei sovietinės armijos jubiliejiniais atminimo medaliais [6]. Be to, jis buvo A. Sniečkaus kraštietis ir palaikė asmeninius ryšius su buvusiais 16-osios divizijos kariais – V. Girdžiumi, P. Freidheimu, A. Ulpiu ir galbūt su Vaclovu Jurgaičiu, tuomet dirbusiu LKP(b) CK aparate. Tai buvo svarbūs veiksniai skiriant K. Povilaitį KSB direktoriumi. Šių pareigų siekė ir diplomuotas teisininkas Stasys Tomonis, dirbęs VCB bibliografu nuo 1948 m. gegužės mėn., bet jo 1950 m. rugsėjo 12 d. prašymas Kultūros-švietimo įstaigų komiteto pirmininkui liko nepatenkintas (galbūt jis, be registracijos ženklų ir rezoliucijos, net nepasiekė adresato)².

² S. Tomonio biografijoje yra daugybė faktų, kuriuos jis buvo priverstas slėpti ir kurie, jam tapus direktoriumi, galėjo paaiškėti [7].

Kartu su abonementu į KSB buvo perkeltos trys beveik vienmetės VCB darbuotojos: Jadvyga Laurinavičiūtė, Sofija Budreikaitė ir Marija Minajevaitė. Tarp jų savo biografija išsiskyrė J. Laurinavičiūtė, tik kažin ar kolegos žinojo tuos jos gyvenimo faktus, kurių ji sąmoningai nenurodė savo asmens bylos kadru įskaitos lape. Baigusi Marijampolės gimnaziją aukso medaliu, J. Laurinavičiūtė 1920–1941m. mokytojavo Marijampolėje, Kražiuose, Kaune. Lietuvos universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, išlaikė baigiamuosius egzaminus, bet diplominio darbo negynė. Studijų metais susidraugavo su Salomėja Nėrimi (vėliau jos užtarta išvengė tremties), redagavo žurnalą „Naujoji vaidilutė“, kuriame publikavo savo straipsnius, vertimus, literatūros kūrinius. Dirbdama Kražiuose, vadovavo etnografiniam būreliui „Žemaičių dainininkai“, užrašinėjo tautosaką, išvertė švedų rašytojos Selmos Lagerlef kūrinių („Kapų lelija“, „Šventoji Katarina Sienietė“, „Sutuoktuvių diena“ ir kt.). Vokiečių okupacijos metais ji buvo Kaišiadorių bibliotekos vedėja, nuo 1944 m. balandžio 25 d. pradėjo dirbti VCB. Iki perkėlimo į KSB paskelbė 1949 m. pradėtame leisti biuletenyje „Bibliotekų darbas“ du metodinius darbus vaikų skaitybos klausimais [8].

Abonemento skyriaus darbuotojos (iš kairės): S. Bitinaitytė-Vilėniškienė, M. Blockytė-Dailidionienė, vedėja J. Laurinavičiūtė. 1950 m.

Ne tokios spalvingos kitų dviejų abonemento darbuotojų biografijos. S. Budreikaitė nuo 1914 m. gyveno Rusijoje, 1921 m. baigė penktą Permės suaugusiųjų gimnazijos klasę ir grįžo į Lietuvą. Apsigyvenusi Kaune įsidarbino kino teatre „Odeon“, baigė 6 mėnesių mašinraščio kursus, vertėsi mašininkės darbu, 1937–1940 m. tarnavo filmų nuomos kontoroje „ARS“. 1940 m. gruodžio 5 d. pradėjo dirbti VCB bibliotekininke, 1948 m. baigė šios bibliotekos organizuotus kultūros-švietimo darbuotojų 3 mėnesių kursus. M. Minajevaitė, baigusi šešias Telšių gimnazijos klases ir pradžios mokyklų mokytojų kursus (1917 m.), kurį laiką mokytojavo, 1926–1936 m. dirbo Palangos bibliotekoje ir pašto agentūroje. Nuo 1939 m. vasario 9 d. iki perkėlimo į KSB buvo VCB bibliotekininkė.

Su VCB susijęs dar vienas pirmųjų darbuotojų – Juozas Rimantas (iki 1940 m. – Slapšinskas). Jis vienintelis turėjo aukštąjį bibliotekinį išsilavinimą, 1943 m. baigė Kauno universiteto bibliologijos specialybę, 1944–1947 m. jame dėstė senosios lietuvių literatūros istorijos ir bibliografijos kursus. Prieš tai jam teko padirbėti periodinių leidinių redakcijose (1927–1933 m.), Valstybės radiofone (1933–1939 m.). Jam vadovaujant VCB (1939 m. rugsėjo 1 d. – 1950 m. sausio 15 d.), vyko svarbios šios bibliotekos reformos. 1950 m. rugsėjo 21 d. J. Rimantas rašte Kauno srities VK pirmininko pavaduotojui K. Pivoriūnui prašė „suteikti jam galimybę gauti bibliotekinį arba bibliografinį darbą“ didesnėje (sritinėje ar valstybinėje) Kauno bibliotekoje. K. Pivoriūnas parašė tokią rezoliuciją O. Naktinienei: „Skirti sr.[itinės] bibl.[iotekos] bibliografu arba metodistu“. Deja, KSB šio žymaus XX a. 4-o dešimtmečio Lietuvos bibliotekininkystės specialisto žiniomis ir patirtimi naudojosi labai trumpai – jau 1951 m. sausio 10 d. J. Rimantas KSB direktoriaus paprašė atleisti jį nuo sausio 25 d., nes „dėl susidėjusių aplinkybių negali toliau dirbti“³.

Pats K. Povilaitis pasikvietė dirbti Kostą Steponėną, kaip ir jis baigusį Kauno karo mokyklą (1939 m.) ir buvusį fronte (1942 m. gruodžio 23 – 1945 m. gegužės 9 d.) K. Steponėnas, XVI lietuviškosios šaulių divizijos artilerijos pulko ryšių viršininkas, dalyvavo Kursko mūšyje (1943 m.), buvo apdovanotas Tėvynės karo I ir II laipsnių ordinais (1944 m.), jubiliejiniais atminimo medaliais. 1946 m. demobilizuotas iš armijos atsargos majoro laipsniu, dirbo Kauno universiteto bei Žemės ūkio akademijos karinio parengimo, fizinio auklėjimo ir sporto katedrose, 1949 m. baigė vakarinį marksizmo-leninizmo universitetą.

Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus vedėjas K. Steponėnas.
1940 m.

³ J. Rimantui teko slapstytis nuo gresiančios tremties [7, p. 370 – 371].

Kauno srities VK Kultūros-švietimo įstaigų skyriaus vedėjos O. Naktinienės teikimu KSB pradėjo dirbti keli darbuotojai. Aldona Pranskaitytė 1950 m. baigė respublikinę partinę mokyklą prie LKP (b) CK ir buvo nukreipta dirbti Kauno srities kultūros ir švietimo įstaigose. Su O. Naktinienės ir V. Girdžiaus rekomendacijomis priimtas Vincas Paleckis, turėjęs nemažai nuopelnų sovietų valdžiai: kovų už bolševikines Tarybas dalyvis (1918–1919 m.), Kauno miesto ir apskrities viršininkas (1940 m. birželio–liepos mėn.), Zarasų miesto burmistras, VK pirmininkas (1940 m. liepos mėn. – 1941 m. birželio mėn.), 16-osios lietuviškosios šaulių divizijos karys, po sužeidimo mūšyje pripažintas 2-os gr. invalidu ir apdovanotas Tėvynės karo II laipsnio ordinu, antrosios sovietų okupacijos pradžioje (iki 1946 m. liepos 15 d.) Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojas, vėliau – pirmųjų kolūkių organizatorius Babtų valsčiuje. Jo prašyme O. Naktinienei rašoma: „Pavestąjį man darbą atliksiu sąžiningai, sumaniai ir atiduosiu visą jėgą kaip pridera bolševikui-kovotojui už Partiją ir Staliną“. O. Naktinienės rekomenduotas KSB ūkio vedėju tapo Albinas Švalkūnas, prieš tai dirbęs siuvėju, darbininku, teismo vykdytoju, sargu. Taip pat jos rekomenduota Anelė Bylaitė, anksčiau dirbusi Pašto valdybos registratore, Finansų ministerijos sąskaitininke, mokytoja, apibūdinta kaip „drausminga, gero būdo, atsidavusi, darbšti, sąžininga ir sumani“. Visai tikėtina, kad O. Naktinienė parinko KSB vyresniąją buhalterę Raisą Baublienę, dirbusią įvairiose įstaigose (tarp jų ir Kauno miesto VK) sąskaitininke, statistike, kontroliere, planuotoja ekonomiste, bei nuo rugsėjo 16 d. priimtas darbuotojas: sekretorę mašininkę Eleną Guželytę, baigusią mašinraščio-stenografijos bei VCB bibliotekininkų kursus, ir valytoją Oną Petrauskienę. O. Naktinienė galėjo užtarti ir Vladislavą Leonavičienę, kuri nepilnus metus dirbo Kauno miesto VK pirmininko asmenine sekretore ir maždaug tiek pat laiko Šančių bibliotekos bibliotekininke (tuo pat metu lankydama VCB 3 mėnesių bibliotekininkų kursus).

Nepavyko nustatyti, kokiomis aplinkybėmis buvo priimti į darbą kiti darbuotojai tarp jų ir Pranciška (Pranė) Misevičienė. Karo metais ji mokytojavo Pasvalio r. pradinėje mokykloje, po karo talkino steigiant Vaškų valsčiaus VK, dirbo korektore Kretingos laikraščio „Žemaičių tiesa“ redakcijoje (1946–1950 m.), 1948 m. buvo apdovanota medaliu „Už šaunų darbą Didžiajame Tėvynės kare 1941–1945 m.“.

Grupei asmenų KSB buvo pirmoji darbovietė. Sigita Bitinaitytė, Marija Blockytė, Vytautas Macenavičius, Marija Michailovaitė įsidarbino baigę vidurines mokyklas, Ona Balčytienė – po lietuvių kalbos ir literatūros studijų Vilniaus universitete. Albinas Gulbinas dar mokėsi darbo jaunimo mokykloje. 1950 m. vidurinės mokyklos atestatą gavo Vanda Klimonytė, nuo 1948 m. dirbusi Žemės ūkio akademijoje ir Veterinarijos akademijoje sekretore-mašininke.

Du priimtieji buvo atleisti tais pačiais metais. Sekretorę E. Guželytę jau spalio 16 d. pakeitė Viktorija Stankūnienė. Baigusi Kybartų aukštesniąją komercijos mokyklą (1926–1934m.), ji vadovavo Ukmergės apskrities, Kauno universiteto Medicinos fakulteto, Kauno valstybinei bibliotekoms (1934–1941, 1948–1949 m.). Lapkričio 16 d. kiemsargę-kūrikę O. Bruzgelevičienę pakeitė Genovaitė Rutkauskienė. Tą pačią dieną Bibliografijos skyriaus vedėja M. Michailovaitė, dramos teatro artistės dukra, priimta į KSB

su LKP(b) Kauno komiteto kadry apskaitos inspektoriaus rekomendacija, perkelta į valytojos etatą. Vietoje jos priimtas neseniai iš kariuomenės demobilizuotas Algirdas Digrys.

1950 m. pabaigoje iš 21 KSB darbuotojo (be dviejų valytojų ir kiemsargio) 1 turėjo aukštąjį bibliotekinį⁴, 2 – kitą aukštąjį, 1 – aukštesnįjį, 1 – nebaigtą aukštąjį, 10 – bendrąjį vidurinį, 6 – nebaigtą vidurinį išsilavinimą (žr. 1 lentelę). Iš 19 darbuotojų (išskyrus 5 darbuotojus, aptarnaujančius bibliotekos ūkį ir buhalteriją) tik 6 turėjo darbo patirties bibliotekose: S. Budreikaitė, J. Laurinavičiūtė, M. Minajevaitė, J. Rimantas (visi iš VCB), V. Leonavičienė ir V. Stankūnienė.

Etatų ir personalo kaita 1951–1962 m. Sritinių bibliotekų nuostatų ir bibliotekos vadovų keliamiems uždaviniams spręsti buvo reikalingi kvalifikuoti specialistai.

1951–1952 m. priimti du asmenys, jau susipažinę su bibliotekų darbu, – Jonas Baltušis ir Kotryna Maksimovaitė-Romanova. J. Baltušis nuo 1950 m. kovo mėn. dirbo Lietuvos žemės ūkio akademijos bibliotekoje. Į KSB priimtas 1951 m. spalio 22 d. ir paskir-

Direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams (1952–1975 m.) J. Baltušis. 1962 m.

tas Bibliografijos skyriaus vedėju, o po metų (1952 m. spalio 10 d.) – direktoriaus pavaduotoju mokslo reikalams. Pastarosiose pareigose jis pakeitė O. Balčytienę, kuri išvyko į vyro tremties vietą Vorkutą ir ten dirbo bibliotekose. Vilniaus bibliotekinio technikumui pirmosios laidos absolventė Kotryna Maksimovaitė-Romanova paskirta į KSB ir įdarbinta 1952 m. rugpjūčio 1 d. Jie buvo tarsi atsvara tiems darbuotojams, kuriuos KSB turėjo priimti į darbą reikalaujant Kauno srities VK Kultūros-švietimo įstaigų skyriui. Anot J. Baltušio, jo vadovai „neretai priimdavo į Sritinę biblioteką įvairius perėjūnus, kuriems nerūpėjo bibliotekų darbas“ [9, l. 105]. Taip į biblioteką buvo perkelta šio skyriaus ekonomistė Marija Naudžiūnaitė (1951 m. rugsėjo 1 d.–1952 m. rugsėjo

⁴ 1960 m. liepos 12 d. KVB rašte nr. 338 Kultūros ministerijai teigta, kad 1950 m. biblioteka neturėjo nė vieno bibliotekininko specialisto.

30 d.), nedirbusi joje nė vienos dienos, nes iš karto išleista atostogų. Komjaunimo aktyvistas Pranas Tamašauskas, Paskaitų biuro direktorius (nuo 1950 m. spalio mėn.), vėliau – sekretorius, iš Ūkio skyriaus vedėjo pareigų išstūmė Albiną Švalkūną. Dar kartą P. Tamašauskas įdarbintas KSB pusei mėnesio (1953 m. sausio 16 d. – vasario 1 d.). Skyriaus įsakymais į biblioteką perkelti vyresn. inspektoriai Vytautas Rudvalis (atleistas kaip nepatikimas) ir Stasys Palubeckis, inspektorius Algimantas Puidokas, ėjęs direktoriaus pavaduotojo, skaityklos vedėjo, abonemento vedėjo pareigas (1952–1953 m.), kol išvyko dirbti kolūkio pirmininku.

1 lentelė. Pirmieji KSB darbuotojai (1950 09 16–12 31)

Eil. nr.	Vardas, pavardė	Gimimo metai	Išsilavinimas	Priėmimo data	Pareigos
1.	Kazys Povilaitis	1906	bendr. vid.	spalio 1 d.	direktorius
2.	Ona Balčytienė	1927	aukštasis	spalio 1 d.	direktoriaus. pavaduotoja
3.	Raisa Baublienė	1911	bendr. vid.	spalio 1 d.	vyresnioji buhalterė
4.	Elena Guželytė	1921	neb. vid.	rugsėjo 16 d.	sekretorė-mašininkė
	Viktorija Stankūnienė	1913	aukštesn.	spalio 16 d.	
5.	Anelė Bylaitė	1906	neb. aukštasis	spalio 1 d.	Fondų saugojimo sk. vedėja
6.	Jadvyga Laurinavičiūtė	1898	aukštasis	spalio 1 d.	Abonemento sk. vedėja
7.	Marija Michailovaitė	1931	bendr. vid.	spalio 1 d.	Bibliografijos sk. vedėja
	Algirdas Digrys	1926	bendr. vid.	lapkričio 16 d.	
8.	Aldona Pranskaitytė	1928	neb. vid.	rugsėjo 16 d.	Skaityklos vedėja
9.	Pranciška F. Misevičienė	1921	bendr. vid.	spalio 1 d.	Metodikos kabineto vedėja
10.	Kostas Steponėnas	1914	bendr. vid.	spalio 1 d.	Knygų komplektavimo ir tvarkymo sk. vedėjas
11.	Albinas Švalkūnas	1919	neb. vid.	spalio 1 d.	Ūkio sk. vedėjas
12.	Sofija Budreikatė	1897	neb. vid.	spalio 1 d.	vyresn. bibliotekininkė
13.	Vladislava Leonavičienė	1928	neb. vid.	spalio 1 d.	vyresn. bibliotekininkė
14.	Marija Minajevaitė	1899	bendr. vid.	spalio 1 d.	vyresn. bibliotekininkė
15.	Vincas Paleckis	1898	neb. vid.	spalio 1 d.	vyresn. bibliotekininkas
16.	Vytautas Macenavičius	1928	bendr. vid.	spalio 1 d.	metodininkas
17.	Juozas Rimantas	1908	aukštasis bibl.	spalio 1 d.	bibliografas
18.	Sigita Bitinaitytė-Vilėniškienė	1931	bendr. vid.	spalio 1 d.	bibliotekininkė
19.	Marija Blockytė-Dailidonienė	1930	bendr. vid.	spalio 1 d.	bibliotekininkė
20.	Vanda Klimonytė	1924	bendr. vid.	spalio 1 d.	bibliotekininkė
21.	Albinas Gulbinas	1932	neb. vid.	spalio 1 d.	bibliotekininkas-technikas
22.	Ona Bruzgelevičienė	1926	?	spalio 1 d.	kiemsargė-kūrikė
	Genovaitė Rutkauskienė	1934	neb. vid.	lapkričio 1 d.	
23.	Ona Petrauskienė	1891	bemokslė	rugsėjo 16 d.	valytoja
24.	Marija Michailovaitė	1931	bendr. vid.	lapkričio 16 d.	valytoja

Ieškant darbuotojų su aukštesniu išsilavinimu, teko priimti ir vyresnio amžiaus žmones, pavyzdžiui, rusakalbį pensininką Josifą Iliničių (g. 1885 m.), turėjusį aukštąjį teisinį ir filologinį išsilavinimą bei nedidelę bibliotekinio darbo patirtį Rusijoje iki 1940 m. Jis bibliotekoje dirbo 1951–1955 m.

K. Povilaitis, dėjęs daug pastangų, kad į KSB ir kitas srities bibliotekas ateitų dirbti specialistai, ne mažiau rūpinosi ir jau priimtų darbuotojų mokymosi reikalais. Dar 1951 m. gegužės 29 d. jis aiškinosi stojimo į Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės dieninį skyrių sąlygas. 1953 m. sausio 5 d. K. Povilaitis kreipėsi į Kultūros-švietimo įstaigų komitetą dėl tarpininkavimo steigiant VU neakivaizdinį bibliotekininkystės skyrių. Maža to, prisidengęs K. Antanėlio slapyvardžiu, jis į „Tiesos“ redakciją nusiuntė straipsnelį „Kur studijuoti bibliotekininkams?“, kuriame ragino tuoj pat atidaryti skyrių bibliotekininkams. Anot K. Povilaičio, tam pritaria LKP CK, Kultūros-švietimo įstaigų komitetas, bet VU delsia. Bibliotekininkai priversti stoti į Maskvos bei Leningrado bibliotekinius institutus arba į aukštąsias pedagogines mokyklas, kurias baigę nedirba bibliotekose [10]. Turbūt netikėdamas, kad toks skyrius bus įsteigtas, gegužės 21 d. K. Povilaitis išsiuntė visiems srities rajoninių bibliotekų vedėjams raštą, kuriuo įpareigojo juos viešai paskelbti stojimo į Leningrado bibliotekinio instituto neakivaizdinį skyrių sąlygas. Kartu jis nurodė, kad visi baigę vidurines mokyklas bibliotekininkai privalo mokytis bibliotekininkystės aukštosiose mokyklose. Taip raginti K. Povilaitis turėjo moralinę teisę, nes jis kartu su K. Maksimovaite-Romanova ir S. Bitinaityte-Vilėniškiene 1953 m. įstojo į Leningrado bibliotekinio instituto neakivaizdinį skyrių⁵, o Elena Stankaitienė, pradėjusi dirbti KSB nuo 1952 m. pabaigos – į VU neakivaizdinį skyrių.

1953 m. rugsėjo 5 d. bibliotekoje pradėjo dirbti antroji (po J. Rimanto) diplomuota specialistė – Ona Keilsonaitė. 1947–1948 m. ji mokėsi Kauno mokytojų seminarijos bibliotekiniame skyriuje, po to tęsė mokslą Maskvos bibliotekiniame institute [11]. Baigusi studijas vienerius metus (1952–1953 m.) dėstė Vilniaus bibliotekiniame technikumė bibliografijos discipliną. KVB padirbusi 10 mėnesių (iki 1954 m. liepos 6 d.), išvyko į Maskvą. Po metų ją pakeitė dvi VU bibliotekininkystės specialybės I laidos absolventės – Aldona Petronėlė Jonušytė-Adomonienė ir Jonė Žebrytė.

Siekiant, kad kuo daugiau KVB darbuotojų mokytųsi, vykdavo jų atestacijos. Pirmoji atestacija vyko 1952 m. gruodžio 15–26 d. Tada atestavimo komisija (pirmininkas K. Povilaitis) pripažino, kad iš 14 darbuotojų 10 tinkami toliau dirbti, 3 darbuotojams (V. Silkinaitei, A. Puidokui, E. Stankaitienei) atestavimas atidėtas, 1 darbuotoja (sekretorė-mašininkė) pripažinta netinkama. Atrodo, kad pagrindinis kriterijus nustatant tinkamumą dirbti buvo išsilavinimas – visi neatestuoti tieji buvo baigę tik vidurinę mokyklą, o sekretorė-mašininkė turėjo nebaigtą vidurinį išsilavinimą. Antroji atestacija atlikta 1956 m. Tų metų vasario 10 d. K. Povilaitis kreipėsi į Kultūros ministeriją (raštas nr. 67), prašydamas paskirti komisiją, kuri atestuotų VRB ir viešųjų bibliotekų darbuo-

⁵ 1953 m. rugsėjo mėn. įsteigus VU bibliotekininkystės neakivaizdinį skyrių, K. Povilaitis darė žygius, kad jie visi trys būtų perkelti mokytis į jį, bet nesėkmingai.

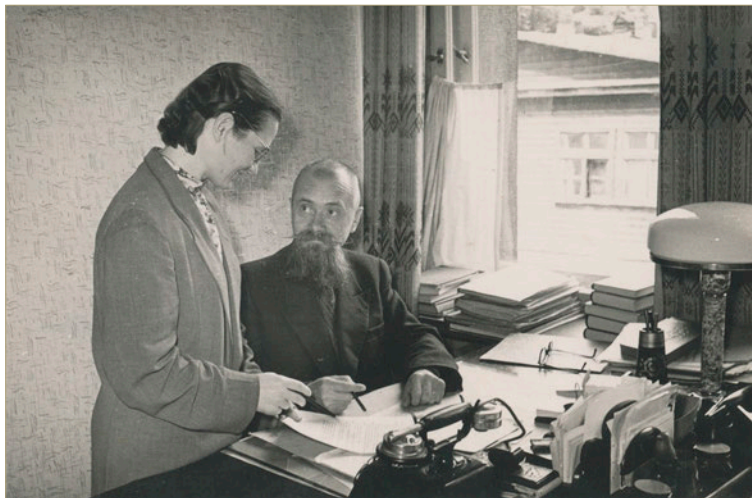
tojus. Tai buvo jo atsakas į Kultūros ministerijos sausio 16 d. raštą, kuriuo pareikalauta informacijos, kiek reikės bibliotekai specialistų su aukštuoju išsilavinimu. K. Povilaitio manymu, atestavimas turėjo atsakyti į šį klausimą. Komisiją sudarė Kultūros švietimo įstaiigų valdybos viršininkas V. Jurgaitis, VRB direktoriaus pavaduotojas P. Freidheimas, Vilniaus bibliotekinio technikumio dėstytojas I. Kisinas, VRB ir KVB profsąjungos vietos komiteto pirmininkas V. Lapukas. Kadangi dauguma KVB darbuotojų neturėjo aukštojo bibliotekinio išsilavinimo, nutarta leisti jiems eiti pareigas, jei artimiausiu metu baigs aukštąsias mokyklas. Dviem darbuotojams – M. Minajevaitei ir V. Liakui – komisija pasiūlė išeiti į pensiją, o A. Bylaitę perkelti į žemesnes pareigas [12].

Darbuotojus vertė mokytis ne tik atestavimai, bet ir gresiantis atleidimas iš darbo dėl etatų mažinimo 1955–1956 m. Pirmiausia panaikintas Ūkio skyriaus vedėjo etatas⁶. Šiose pareigose dirbęs A. Švalkūnas buvo perkeltas į bibliotekininko-techniko etatą Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriuje, nors faktiškai jis ir toliau (iki 1961 m. pradžios) ėjo Ūkio skyriaus vedėjo (kartu ir sandėlininko bei tiekėjo) pareigas. 1955 m. spalio mėn. panaikinti dar 3 etatai: Metodikos kabineto vedėjo, metodininko ir bibliografo [13]. Teko ne tik persikirstyti darbus, padidinti krūvius, bet ir spręsti, kuriuos darbuotojus atleisti. Spalio 3 d. pasitarime nutarta siūlyti direktoriui dėl etatų mažinimo atleisti ne tuos, kurie užėmė naikinamus etatus, o tuos, kurie turėjo žemesnę kvalifikaciją ir kurių darbo našumas buvo mažesnis. Tokiais pripažinti Sofija Budreikaitė, Marija Minajevaitė ir Vincas Liakas. Visi jie neturėjo bendrojo vidurinio išsilavinimo ir buvo vyresni kaip 56 m. amžiaus. S. Budreikaitėi ir M. Minajevaitei buvo pasiūlytas darbas Kauno miesto masinėse bibliotekose, bet jos padavė skundus vietos profsąjungos komitetui. Darbo ginčų komisija pasiūlė M. Minajevaitę palikti KVB ir pritarė S. Budreikaitės atleidimui. Kadangi K. Povilaitis nesutiko su siūlymu dėl M. Minajevaitės, ši kreipėsi į apylinkės teismą. Šis 1955 m. spalio 5 d. nutartimi M. Minajevaitę gražino į darbą KVB, nes nerado įrodymų, kad ji būtų blogiau dirbusi ar būtų žemesnės kvalifikacijos negu kiti darbuotojai. (Atsižvelgta ir į tai, kad M. Minajevaitė turėjo du išlaikytinius – motiną ir žuvusio brolio vaiką). K. Povilaitis sprendimą apskundė LSSR Aukščiausiajam Teismui, be kita ko motyvuodamas, kad „nors vienas išvykimas į kaimą drg. M. Minajevaitei reiškė mirtį“. Aukščiausiasis Teismas paliko galioti apylinkės teismo nutartį. M. Minajevaitė, sulaukusi pensinio amžiaus, pati nutraukė darbo sutartį 1956 m. lapkričio 30 d. (mirė 1974 m.).

Įvairiai susiklostė kitų darbuotojų likimai. S. Budreikaitė buvo atleista, V. Liakas⁷ Kultūros ministerijos įsakymu paliktas toliau dirbti KVB, o Metodikos kabineto vedėja P. Misevičienė paskirta VRB metodininke (nuo 1955 m. spalio 18 d.). Metodininkė

⁶ Šį etatą bandyta panaikinti dar 1951 m. sausio mėn., bet jį pavyko išsaugoti.

⁷ V. Liakas (g. 1896 m.) 1913 m. įstojo į Raseinių mokyklą, bet prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui jos nebaigė. Pasimokęs mokytojų seminarijoje (1925 m.) dvejus metus mokytojavo, vėliau dirbo Kauno miesto ligonių kasoje (1928–1940 m.), antikvariate (1942–1944 m.), Kauno miesto ir apskrities švietimo darbuotojų profsąjungoje. VKP (b) narys (1918–1920 m.), už komunistinę veiklą kalintas (1919, 1929, 1941 m.). KVB dirbo 1952 05 16–1965 08 31. Apdovanotas medaliu „Už šaunų darbą Didžiajame Tėvynės kare 1941–1945 m.“ (1946 m.), LSSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo garbės raštu (1950 m.).

Pirmieji bibliotekos darbuotojai: M. Blockytė-Dailidonienė ir direktorius K. Povilaitis. 1954 m.

M. Blockytė-Dailidonienė beveik metus turėjo dirbti neužimtuose KVB ir VRB etatuose. 1956 m. spalio mėn. panaikinus skaityklos vedėjo etatą, kurį laiką (1956 m. spalio 15 d.–1957 m. gegužės 15 d.) KVB nedirbo A. Bylaitė.

Situacija iš esmės pradėjo keistis nuo 1957 m. Iki 1962 m. gruodžio 15 d. bibliotekai papildomai paskirta 17 bibliotekinių etatų (žr. 2 ir 3 lenteles). Į juos priimti 8 specialistai, baigę VU bibliotekininkystės studijas (E. Šidiškienė, E. Šniraitė, Ch. Kromienė, R. Chraptavičienė, L. Bansevičienė, I. Kinčainaitė, E. Lančinskienė⁸, B. Deramerienė), ir Leningrado bibliotekinio instituto absolventė (J. Vanagaitė). Šias aukštąsias mokyklas baigė 6 KVB darbuotojai: K. Povilaitis, K. Romanova, E. Stankaitienė, J. Baltušis, S. Vilėniškienė, R. Dagienė. Darbuotojų gretas papildė 5 Vilniaus bibliotekinio technikum absolventės: M. Luckutė, A. Stukaitė, D. Kazlauskienė, G. Lukaitytė, A. Giedraitytė. Be jų į KVB priimti 5 darbuotojai, baigę aukštąsias nebibliotekines studijas: B. Damašauskienė, J. Naujokaitė, R. Bridickaitė, E. Ivanovaitė, Ch. Spitrys. Kadangi specialistų su bibliotekiniu išsilavinimu trūko visoms Lietuvos bibliotekoms, dėl kiekvieno teko „kovoti“ su juos skirstančia Kultūros ministerija ir su kitomis bibliotekomis. Ryškus pavyzdys – 1958 m. balandžio 1 d. KVB pradėjusi dirbti D. Bandžiūtė-Kazlauskienė. 1960 m. sausio mėn. K. Povilaitis kreipėsi į Kultūros ministerijos ir Kauno J. Gruodžio muzikos mokyklos vadovus, kad ji, tos mokyklos absolventė ir VU bibliotekininkystės neakivaizdinio skyriaus III kurso studentė, būtų paskirta į KVB, nes bibliotekai labai reikalinga meninės saviveiklos organizatorė-metodininkė. Prašymas buvo patenkintas, bet D. Bandžiūtė-Kazlauskienė 1960 m. rugpjūčio 8 d. perėjo dirbti į VRB abiejų bibliotekų direktorių susitarimu. Gali būti, kad mainais už D. Kazlauskienę 1960 m. KVB pavyko gauti tris VU bibliotekininkystės specialybės dieninio sky-

⁸ E. Lančinskienė sąlygiškai priskirta prie baigusią aukštąjį mokslą, nes ji nelaikė valstybinių egzaminų.

riaus VII laidos absolventes, iš kurių viena (Ch. Kromienė) gegužės mėn. dar neturėjo paskyrimo, o kita (L. Nastopkaitė-Bansevičienė) jau buvo paskirta į Ukmergę [14]. Perspektyvius darbuotojus reikėjo išlaikyti KVB. Jei iki 1954 m. darbuotojų kaitą dažniausiai lėmė jų žema kvalifikacija, tai vėliau – etatų mažinimas, maži atlyginimai, menkos galimybės apgyvendinti Kaune jaunosius specialistus. Skirtingai nuo VRB, turėjusios antrą darbo apmokėjimo kategoriją, KVB buvo paskirta trečia kategorija. 1952 m. KSB darbuotojai pagal gaunamą mėnesinį atlygį pasiskirstė taip: 1 darbuotojas – 600 rub., 1 darbuotojas – 500 rub., 13 darbuotojų – 370–490 rub., 9 darbuotojai – 130–300 rub. Nuo 1961 m. numatyti tokie atlyginimai (rub.): direktorius – 120; direktoriaus pavad. – 110; skyrių vedėjai – 98; metodininkas – 88; vyresn. bibliotekininkai – 79–83; bibliotekininkai – 60; vyresn. buhalteris – 60; kiti – 30–41.

Bibliotekos darbuotojai. Pirmoje eilėje iš kairės: D. Bandžiūtė-Kazlauskienė, F. Jakaitis, K. Steponėnas, K. Povilaitis, A. Stukaitė, A. Jonušytė, B. Šidiškytė-Rašimienė. Antroje eilėje: K. Maksimovaitė-Romanova, D. Puidokienė, J. Žebrytė, S. Bitinaitytė-Vilėniškienė, J. Laurinavičiūtė, M. Blockytė-Dailidionienė, J. Baltušis, V. Liakas, B. Damašauskienė, P. Kursevičius, A. Bylaitė. 1958 m.

Visos trys specialistės, 1957 m. pradėjusios dirbti KVB, išėjo iš darbo: J. Vanagaitė po 2 mėnesių, E. Bazaraukaitė-Šidiškienė po 7 mėnesių įsidarbino VRB, o E. Šniraitė po 4 mėnesių išvažiavo į Vilnių. Vis dėlto pavyzdį rodantiems KVB vadovams per pirmąją bibliotekos veiklos etapą pavyko suburti kvalifikuotų specialistų būrį – 1962 m. gruodžio 15 d. bibliotekoje iš 31 bibliotekinio darbuotojo 13 turėjo aukštąjį bibliotekinį, 3 – vidurinį bibliotekinį, 5 – kitą aukštąjį išsilavinimą.

2 lentelė. Darbuotojų skaičius ir išsimokslinimas 1950–1962 m.

Eil. nr.	Metai	Darbuotojų skaičius		Bibliotekinių darbuotojų išsimokslinimas			Pastabos
		Bendras	Iš jų bibliotekinių (su direktorium ir jo pavaduotojais)	Aukštasis bibliotekinis	Aukštasis kitas	Vidurinis bibliotekinis	
1.	1950	24	18	1	2	-	
2.	1951	24	18	-	3	-	
3.	1952	24	18	-	2	1	
4.	1953	24	18	1	2	1	
5.	1954	24	18	2	2	1	
6.	1955	20	15	2	1	1	Vasario 4 d. išbrauktas Ūkio sk. vedėjo, spalio 1 d. – Metodikos kabineto vedėjo, metodininko, bibliografo etatai
7.	1956	19	14	2	1	1	Spalio 7 d. išbrauktas skaityklos vedėjo etatas
8.	1957	25	20	3	2	3	Balandžio mėn. paskirti 4, birželio mėn. – 2 bibliotekininko etatai
9.	1958	25	20	4	2	3	
10.	1959	26	21	5	3	3	Rugpjūčio 1 d. paskirtas metodininko etatas
11.	1960	28	23	8	4	2	Rugpjūčio 1 d. paskirti vyresn. bibliografo-redaktoriaus ir bibliotekininko etatai
12.	1961	33	28	10	5	3	Sausio 1 d. paskirti vyresn. bibliotekininko ir bibliotekininko, liepos 1 d. - 3 bibliotekininko etatai
13.	1962 12 15	36	31	13	5	3	Kovo 1 d. papildomai skirti 2 vyresn. bibliotekininko ir 1 bibliografo etatai
14.	1962 12 31	72	46	15	6	8	Nuo 1962 m. gruodžio 16 d. įsigaliojo naujas etatų sąrašas ir nauja bibliotekos struktūra

3 lentelė. Chronologinis darbuotojų su bibliotekiniu ir aukštuoju nebibliotekiniu išsimokslinimu sąrašas (1950–1962 m.)

<i>Eil nr.</i>	<i>Vardas, pavardė</i>	<i>Mokykla, jos baigimo metai</i>	<i>Darbo trukmė bibliotekoje</i>
<i>Aukštasis bibliotekinis</i>			
1.	Juozas Rimantas	KU, 1943; 1948	1950 10 01–1951 01 25
2.	Ona Keilsonaitė	MBI, 1952	1953 09 05–1954 07 06
3.	Aldona P. Jonušytė-Adomonienė	VU, 1954	1954 08 01–1961 02 21
4.	Jonė Žebrytė	VU, 1954	1954 08 01–1961 04 19 1962 05 18–1964 01 20
5.	Elena Bazaruskaitė-Šidiškienė	VU, 1957	1957 08 01–1958 04 01
6.	Elena Šniraitė-Kučinskienė	VU, 1957	1957 08 01–1957 11 30
7.	Janina Vanagaitė-Leleikienė	LBI, 1957	1957 09 01–1957 11 30
8.	Kazys Povilaitis	LBI, 1958	1950 10 01–1975 02 28 1976 03 10–1990 11 04
9.	Kotryna Maksimovaitė-Romanova	LBI, 1958	1952 08 01–2000 12 29
10.	Elena Nenortaitė-Stankaitienė	VU, 1959	1952 12 16–2000 12 29
11.	Chaja Gordon-Kromienė	VU, 1960	1960 08 01–1971 12 13
12.	Ramutė T. Zambacevičiūtė-Chraptavičienė	VU, 1960	1960 08 01–2001 11 28
13.	Liudomira E. Nastopkaitė-Bansevičienė	VU, 1960	1960 08 01–1985 10 15
14.	Jonas Baltušis	VU, 1961	1951 10 22–1976 02 28
15.	Ina O. Kinčinitė	VU, 1961	1961 08 01–1963 10 31
16.	Elena Šalkauskaitė-Lančinskienė	VU, 1961	1961 08 01–1962 12 31
17.	Sigita Bitinaitytė-Vilėniškienė	LBI, 1962	1950 10 01–1975 07 25
18.	Rita Dovydaitytė-Dagienė	VU, 1962	1961 08 01–2001 11 28
19.	Birutė Paršeliūnaitė-Deramerienė	VU, 1959	1961 07 01–1972 01 31
<i>Vidurinis bibliotekinis</i>			
1.	Kotryna Maksimovaitė-Romanova	1952	1952 08 01–2000 12 29
2.	Marija Luckutė	1957	1957 09 01–1959 09 01
3.	Aldona L. Stukaitė	1957	1957 11 16–1975 03 22
4.	Dainuolė Bandžiūtė-Kazlauskienė	1955	1958 04 01–1960 08 05 1963 01 01–2003 09 14
5.	Genė Lukaitytė	1957	1959 09 01–2003 12 31
6.	Anelė Giedraitytė	1957	1961 01 16–1965 11 15
<i>Aukštasis nebibliotekinis</i>			
1.	Jadvyga Laurinavičiūtė	Lietuvos un-tas, 1928, Humanitarinis fak.	1950 10 01–1963 03 20
2.	Ona Balčytienė	VU, 1950, lietuvių k. ir literatūra	1950 10 01–1952 08 16
3.	Josifas Iliničius	Peterburgo un-tas, 1913, filologija	1951 04 01–1951 09 10 1951 10 16–1955 02 26
4.	Birutė Staikūnaitė-Damašauskienė	Irkutsko ped. užsienio k. in-tas, 1956, anglų k. ir literatūra	1957 11 16–1961 09 07
5.	Jonė Naujokaitė	VU, 1954, lietuvių k. ir literatūra	1959 12 01–1985 11 31
6.	Ragnytė Bridickaitė-Miknevičienė	VU, 1959, geografija	1960 08 01–1967 10 31
7.	Efrozija Ivanovaitė	VPI, 1955, rusų k. ir literatūra	1961 01 16–1971 01 31
8.	Chuanas Viktoras Spitrys	VPI, 1956, vokiečių k. ir literatūra	1961 07 16–2001 11 28

Personalo darbo organizavimas. KSB iš karto įsteigė visus 7 padalinius, nurodytus SB tipinėje struktūroje, nežymiai pakeisdama jų pavadinimus. Deja, dėl įvairių priežasčių funkcionavo ne visi padaliniai. Nepavykus rasti patalpų skaityklai, Skaityklų skyriaus vedėjo etatą iki sričių panaikinimo užėmė net 5 asmenys (A. Pranskaitytė, V. Rudvalis, A. Milaveckas, A. Puidokas, S. Bitinaitytė-Vilėniškienė). Visi jie šiose pareigose dirbo ne ilgiau kaip vienerius metus. Vėliau vienintelė A. Bylaitė vedėja dirbo 3 metus (iki etato panaikinimo 1956 m. spalio mėn.). Skaityklos vedėjo pareigoms paskirtas darbuotojas glaudėsi Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus patalpose ir atlikdavo jam srities Kultūros-švietimo įstaigų skyriaus ar bibliotekos vadovų pavestas užduotis. Dažniausiai jis teikė metodinę pagalbą, išvykdamas į bibliotekas apie 70 dienų kasmet, arba organizavo renginius. Du Fondo saugojimo skyriaus darbuotojai iki 1954 m. taip pat vykdė įvairius pavedimus, nesusijusius su tiesioginiu darbu.

Iki 1956 m. planas (ketvirčio, metų) buvo pagrindinis bibliotekos personalo darbo organizavimo dokumentas, o darbo pasidalijimas nebuvo diferencijuotas ir reglamentuotas. Kai kuriais atvejais neįmanoma nustatyti, kuriame bibliotekos padalinyje ir kokiose pareigose iš tikrųjų dirbo konkretus darbuotojas. Mat K. Povilaitis vengė savo įsakymuose nurodyti, į kokį bibliotekos padalinį asmuo priimamas, o nurodytos pareigos (etatas) ne visada sutapo su faktiškai atliekamu darbu. Tokią jo poziciją, matyt, nulėmė mažas darbuotojų skaičius, personalo kaita, pirmenybės teikimas metodinei veiklai, skubios užduotys. Pats K. Povilaitis savo elgesį pagrindė 1956 m., rašydamas apie Kultūros ministerijos revizorius, kurie, anot jo, darbą atlieka formaliai, neatsižvelgdami į praktikos poreikius: „Mėgstamas revizorių „arkliukas“ – tai etatų klausimas. Revizorius autoritetingai paskelbia, kad darbuotojai užėmę ne tuos etatus. Tuo tarpu etatai buvo nustatyti prieš 10 metų, ir per tą laiką darbai pasikeitė“ [15].

Neplanuotas etatų mažinimas 1955–1956 m. buvo skaudus smūgis KVB vadovų sumanymams. Pusę metų (1956 m. spalio mėn.–1957 m. kovo mėn.) biblioteka turėjo tik 19 etatų, iš jų 14 bibliotekinių (žr. 4 lentelę). Būtinybė geriau pagrįsti etatų poreikį ir sparčiai augusios darbų apimtys privertė daugiau dėmesio skirti darbų pasiskirstymui. Pirmoji KVB darbų ir pareigų reglamentavimo instrukcija (neišklikusi) buvo patvirtinta 1956 m. birželio 1 d., antroji – 1958 m. kovo 18 d.⁹ Pastarojoje aprašytos viso personalo pareigos. Visi bibliotekiniai darbuotojai, be tiesioginių pareigų, privalėjo dalyvauti metodinėje veikloje. Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriuje, turėjusiame daugiausia etatų, 1957 m. sudaryti 3 sektoriai: komplektavimo, knygų tvarkymo, katalogų tvarkymo. Tačiau visas šio skyriaus personalas turėjo mokėti visus darbo procesus ir operacijas. Darbuotojai specializavosi tik pagal kataloguojamų leidinių rūšis. Iki 1962 m. gruodžio 16 d., kada įsigalėjo kita KVB struktūra ir kitas etatų sąrašas, naujų padalinių nebuvo įsteigta, bet siekta sustiprinti esamus papildomai gautais etatais.

⁹ 1958 m. instrukcija vadinosi „Kauno viešosios bibliotekos struktūra“. 1959 m. gegužės 5 d. ji taisyta ir pavadinta „Kauno viešosios bibliotekos struktūra ir darbo organizacija“.

4 lentelė. Etatų pasiskirstymas padaliniuose 1950–1962 m.

Padalinio pavadinimas	Metai								
	1950–1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962 12 15
Abonemento skyrius	3	3	3	4	4	4	4	5	7
Bibliografijos skyrius	2	1	1	1	1	1	1	1	2
Fondų saugojimo skyrius	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyrius	6	6	6	11	11	11	13	17	17
Metodikos kabinetas	2	-	-	-	-	1	1	1	1
Skaitykla	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Administracijos ūkio skyrius	8	7	7	7	7	7	7	7	7
<i>Iš viso:</i>	24	20	19	25	25	26	28	33	36

Personalo pradinis apmokymas ir kvalifikacijos tobulinimas. VCB specialistai tapo pirmaisiais naujos bibliotekos darbuotojų mokytojais. Jie buvo aprūpinti bibliotekiniai leidiniai lietuvių kalba („Bibliotekinės technikos minimumas Lietuvos TSR viešosioms bibliotekoms“, L. Tropovskio „Dešimtainė klasifikacija“, N. Krupskajos „Bibliotekinis darbas“ ir kt.) iš VCB metodikos kabineto. Jau 1950 m. spalio 4 d. pradėtas skaityti paskaitų ciklas. Paskaitose, vykusiose vieną kartą per savaitę, dalyvavo abiejų bibliotekų darbuotojai. Paskaitas skaitė patyrę VCB specialistai: Bibliografijos skyriaus vedėjas V. Steponaitis, bibliografas S. Tomonis, direktoriaus pavaduotojas P. Freidheimas, Metodikos kabineto vedėjas S. Elsbergas, kataloguotojai A. Andrašius, N. Rėzaitė, B. Sekmokas ir kt. Iki 1951 m. klausytojai susipažino su planų ir atas-

VRB Metodikos kabineto vedėjas, vėliau – direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams (1958–1969 m.) S. Elsbergas.

kaitų rengimu, bibliografiniu darbu, katalogavimu ir katalogų organizavimu, spaudinių susstatymu. Gruodžio 23 d. prasidėjo 20 dienų kursai KSB darbuotojams pagal Kultūros-švietimo įstaigų komiteto patvirtintą programą. Užsiėmimus, vykusius tris kartus per savaitę, vedė, be jau minėtų VCB darbuotojų, A. Urbonas, V. Lapukas, D. Čepas, M. Čilvinaitė, Knygų rūmų skyriaus vedėjas T. Čyžas. Iš KSB darbuotojų tik J. Laurinavičiūtei patikėta supažindinti klausytojus su vaikų skaitymo ypatumais. Kadangi tuomet bibliotekinės ir bibliografinės literatūros lietuvių kalba labai trūko, tokie mokymai ir naujų KSB darbuotojų praktika VRB padaliniuose buvo labai reikalingi. 1952–1953 m. paskaitų ir kitų užsiėmimų sumažėjo, nes buvo neaiški KSB ateitis, keitėsi VRB direktoriai, iš darbo atleisti kaip nepatikimi maždaug 20 VRB darbuotojų, tarp jų S. Elsbergas, V. Steponaitis, B. Sekmokas¹⁰. 1953 m. spalio mėn. VRB savo ir KVB darbuotojams organizavo jau diferencijuotus mokymus: vieną kartą per savaitę – turintiems mažą bibliotekinio darbo patirtį (5 dalyviai iš KVB) ir du kartus per mėnesį – turintiems bibliotekinio darbo įgūdžių (11 dalyvių iš KVB). Vėlesniais metais naujokų pradinį apmokymą jau pajėgė atlikti labiau patyrę KVB darbuotojai, o jie patys galėjo naudotis diferencijuotomis kvalifikacijos tobulinimo formomis. KVB ir skyrių vadovai dalyvaudavo Kultūros-švietimo įstaigų komiteto organizuojuose respublikiniuose seminaruose. 1953 m. kovo mėn. VU bibliotekininkystės katedra įsteigė konsultacinį punktą Kaune, kuriame atvykę dėstytojai padėjo spręsti studijų ir darbo klausimus studentams neakivaizdininkams. Nuo tų metų užsimezgė itin artimi KVB vadovų ryšiai su Izidoriumi Kisinu. Su juo buvo aptariamai visi svarbiausieji KVB parengti projektai (darbuotojų pareigų, knygų fondų organizavimo ir tvarkymo procesų instrukcijos, vidaus tvarkos taisyklės, KVB išplėtimo planas ir kt.).

Respublikinis seminaras. Pirmoje eilėje VRB direktorius D. Čepas, antroje eilėje *iš kairės antra* – KVB Metodikos kabineto vedėja P. Misevičienė. 1952 m.

¹⁰ Pastarieji po kurio laiko grąžinti į darbą [7, p. 373–375, 410].

Nuo 1954 m. VRB pradėjo organizuoti seminarus ir pasitarimus visų VB darbuotojams. Pirmajame seminare (1954 m. gruodžio 14–17 d.) dalyvavo VB direktorių pavaduotojai, metodininkai, bibliografai. Iš Vilniaus atvyko Kultūros ministerijos Vyriausiosios kultūros-švietimo įstaigų valdybos viršininkas V. Girdžius, tos pačios valdybos Bibliotekų skyriaus viršininkas V. Bernotėnas ir I. Kisinas. Tarp pranešėjų buvo ir KVB atstovė – P. Misevičienė. Antro seminario laikas buvo suderintas su VRB organizuota ataskaitine konferencija (1955 m. kovo mėn.). 1956 m. vasario 8–10 d. vykęs seminaras buvo skirtas komplektavimo ir katalogavimo klausimams. Ruošiantis pirmajai Lietuvos bibliotekininkų konferencijai VB darbuotojų pasitarimas organizuotas Vilniuje (1958 m. balandžio 8–10 d.). VB direktoriai 1960 m. birželio 14 d. tarėsi kaip pagerinti respublikoje metodinę pagalbą bibliotekoms.

1954–1956 m. Lietuvoje formavosi tradiciniais tapę bibliotekininkų renginiai. Juose buvo keičiamai darbo patirtimi, diskutuojama, keliamos problemos ir kartu ieškoma jų sprendimų. Tokiuose renginiuose aktyviai dalyvavo ir KVB specialistai. Savo profesines žinias jie gilino bibliotekų ataskaitinėse konferencijose (VRB – 1953 m., Klaipėdos VB – 1954 m.), Bibliotekininkų dienose didžiuosiuose Lietuvos miestuose, tarpzoniuose seminaruose-stovyklose (pavyzdžiui, 1957 m. Nidoje vyko jungtinis Klaipėdos ir Šiaulių zonų bibliotekininkų seminaras, kuriame dalyvavo S. Vilėniškienė, J. Baltušis, K. Steponėnas, I. Šniraitė), respublikiniuose bibliotekų darbuotojų seminaruose-stovyklose Giruliuose (kasmet nuo 1961 m.).

Nuo pirmųjų bibliotekos veiklos dienų neatsiejama personalo profesinio mokymo dalis buvo politinis švietimas. Jau 1950 m. spalio 10 d. iš KSB darbuotojų sudaryta 10 agitatorių brigada, jai Kauno LKP komitetas organizavo seminarą. Spalio 14 d. KSB patalpose įrengtas rinkimų į vietines tarybas agitpunktas. Vėlesniais metais bibliotekos darbuotojams ne kartą teko dalyvauti įvairiose politinėse ir rinkiminėse kampanijose, susirinkimuose, skirtuose politiniams ir ekonominiams įvykiams (pavyzdžiui, 1951 m. kovo 1 d. jie kartu su VRB darbuotojais „išreiškė visuotinį džiaugsmą ir pasididžiavimą savo socialistine Tėvyne sąryšyje su kainų sumažėjimu“). 1950–1953 m. pradžioje du kartus, vėliau vieną kartą per savaitę vyko laikraščių apžvalgos idėjiniam darbuotojų lygiui kelti. Gana dažnai organizuotos paskaitos politinėmis temomis. 1950 m. spalio 19 d. sudarytas pirmasis politinio lavinimosi būrelis, kuriame 11 darbuotojų studijavo V. Lenino ir J. Stalino biografijas (1953 m. 6 darbuotojai). 1953 m. spalio 8 d. pradėti ratelio užsiėmimai, skirti komunistų partijos istorijai nagrinėti; jie vyko iki 1962 m. pabaigos. Siekiant visus darbuotojus įtraukti į „partinio švietimo tinklą“, žemesnio išsilavinimo darbuotojams organizuotas politinės informacijos ratelis (1954 m. į jį „įtrauktos“ dvi valytojos). Be kasmet veikusių ratelių, buvo organizuojami teminiai seminarai. Pavyzdžiui, 1956 m. keletą savaičių abiejų bibliotekų darbuotojai nagrinėjo TSKP XX suvažiavimo medžiagą, 1961–1962 m. – TSKP programą.

Aukštesnė politinio švietimo pakopa buvo studijos Vakariniame marksizmo-leninizmo universitete. Jį baigę asmenys tarsi išlaikydavo politinio brandumo egzaminą. Dalis bibliotekos darbuotojų šio universiteto Kauno filialą lankė ir baigė dar iki KSB

įsteigimo (K. Povilaitis, J. Rimantas, J. Iliničius, K. Steponėnas – 1948–1949 m.), kiti jau dirbdami bibliotekoje (J. Laurinavičiūtė ir M. Minajevaitė – 1951 m., A. Bylaitė ir J. Baltušis – 1953 m.). Vėlesniais metais Vakariniame marksizmo-leninizmo universitete mokėsi M. Dailidonienė, K. Romanova, P. Misevičienė, A. Jonušytė ir kt. 1961 m. bibliotekoje dirbo 9 jį baigę darbuotojai.

Profesionalumo augimas. Nuo 1957–1958 m. KVB specialistai vis dažniau atstovavo Lietuvai tarprespublikiniuose ir sąjunginiuose pasitarimuose, seminaruose, aktyviai dalyvavo Lietuvos bibliotekinėje veikloje keliant ir sprendžiant visoms bibliotekoms aktualias problemas. 1957 m. J. Žebrytė dalyvavo Maskvoje vykusiame sąjunginiame bibliotekininkų pasitarime, kuriame svarstyta bibliotekininkystės ir bibliografijos vadovėlių rengimas, bei tam pačiam klausimui skirtame pasitarime Vilniuje. 1958 m. respublikiniame bibliotekininkų pasitarime jai pavesta skaityti pranešimą („Literatūros apie revoliucinę Lietuvos praeitį propaganda“). A. Jonušytė buvo viena iš 1957 m. Vilniuje vykusio pasitarimo dėl autorinių lentelių rengimo dalyvių. J. Baltušis skaitė pranešimą apie Lietuvos bibliotekas pirmajame Latvijos kultūros darbuotojų suvažiavime Rygoje (1957 m.), dalyvavo Pabaltijo respublikų kultūros darbuotojų seminare Tartu (1958 m.), tarprespublikiniuose bibliotekininkų pasitarimuose Minske (1960 m.; kartu su K. Povilaičiu, S. Vilėniškine), Taline (1962 m.). 1961 m. E. Stankaitienė dalyvavo sąjunginiame bibliografų pasitarime Maskvoje, J. Laurinavičiūtė – abonementų darbuotojų tarprespublikiniame pasitarime Brianske, K. Romanova ir M. Blockytė – tarprespublikiniame seminare Rygoje.

Kiekvienais metais KVB atstovai teikė vis daugiau pasiūlymų kaip gerinti bibliotekų veiklą. 1956 m. KVB vadovai skatino kitas Lietuvos VB prisidėti prie metodikos kabinetų, bibliografijos skyrių etatų grąžinimo, rašant motyvuotus raštus kultūros ministrui, pritarė Kultūros ministerijos parengtam Lietuvos SSR nusipelnusio bibliotekininko vardo suteikimo nuostatų projektui. Vėlesniais metais pasiūlymai buvo įvairesni, drąsesni, svarbesni. Pirmojoje respublikinėje bibliotekininkų konferencijoje (1958 m.) J. Baltušis ir K. Steponėnas kėlė personalo kaitos, bibliotekų materialinės bazės stiprinimo, darbo mechanizavimo, komplektavimo, mainų fondų organizavimo klausimus ir siūlė jų sprendimo būdus [16, p. 87–92]. 1959 m. KVB specialistai vertino VRB parengtą „Bibliotekinės technikos minimumo“ 3-iojo leidimo projektą ir pateikė 8 lapus pastabų. Tik pradėjus organizuoti atvirus fondus Maskvos ir kitų Rusijos miestų bibliotekose, K. Povilaitis paskelbė vieną pirmųjų Lietuvoje metodinių darbų šia tema [17]¹¹. 1959 m. sausio mėn. jis prašė Leningrado bibliotekinio instituto dėstytojo V. Sacharovo atsiųsti vaizdinių priemonių seminarams apie atvirų fondų organizavimą, skatino LSSR kultūros ministeriją sekti Rusijos Federacijos kultūros ministerijos, 1959 m. sausio 30 d. paskelbusios įsakymą „Dėl atvirų fondų organizavimo bibliotekose“, pavyzdžiu ir išleidus analogišką įsakymą pagreitinti tokių fondų diegimą Lietuvos masinėse bibliotekose [19]. 1959 m. balandžio–birželio mėn. KVB vadovai aktyviai rūpinosi „Bibliotekų darbo“ leidimu ir bibliotekininkų draugijos steigimo reikalais.

¹¹ Tuo pačiu laiku P. Kizis (VRB) rengė metodinius nurodymus, kurių pabaigoje nurodė, kad naudojosi Rusijos Federacijos bibliotekų, VRB ir KVB darbo patirtimi [18].

Gavę informacijos, kad nebebus leidžiami visi nemokami biuletiniai, tarp jų ir „Bibliotekų darbas“, jie išsiuntė raštus LSSR kultūros ministerijai, Knygų rūmų, Mokslų akademijos, Vilniaus universiteto bibliotekų, VRB, VB direktoriams, rajoninių bibliotekų vedėjams, kviečiančius bendromis jėgomis siekti, kad „Bibliotekų darbas“ toliau būtų leidžiamas kaip mėnesinis žurnalas, skirtas visų rūšių bibliotekoms, 4–5 tūkst. egz. tiražu. Tikintis lengviau gauti leidimą tokiam žurnalui leisti, Lietuvos didžiosios bibliotekos ir Knygų rūmai buvo kviečiami įkurti iniciatyvinę grupę ir jungtis į bibliotekininkų draugiją, apie kurios reikalingumą jau kalbėta Lietuvos bibliotekininkų konferencijoje. Manyta, kad žurnalą „Bibliotekų darbas“ galėtų leisti draugija. 1959 m. gegužės 4 d. įvairiems adresatams išsiųstas VRB ir KVB atstovų parengtas Lietuvos TSR bibliotekininkų draugijos įstatų projektas su kvietimu bendromis pastangomis įgyvendinti „seną bibliotekininkų svajonę“. Prašymas padėti steigti draugiją ir mėnesinį žurnalą „Bibliotekų darbas“ vietoj nemokamo biuletenio pasiųstas ir LKP CK sekretoriui V. Niunkai. Kadangi tuomet Lietuvoje negalėjo būti to, ko neturėjo Rusija, leidimo steigti draugiją negauta, bet 1961–1990 m. (iki antro numerio) „Bibliotekų darbas“ leistas kaip mėnesinis biuletenis¹².

1960 m. KVB pageidavo, kad vienas Kauno knygynų prekiautų bibliotekoms reikalingu inventoriumi, apskaitos knygomis, skirtukais, kataloginėmis kortelėmis ir pan. Biblioteka taip pat siūlė Kultūros ministerijai išversti ir išleisti A. Klenovo ir V. Petrovskio knygą „Организация библиотечных фондов и каталогов“, rengti ir leisti naudojimosi bibliotekomis taisykles, skirtas masinėms, vaikų, mokyklų, profsąjungų bibliotekoms. Iš Knygų rūmų reikalauta spaustinėse katalogų kortelėse nurodyti pilnus autorių vardus, kad būtų galima atskirti bendrapavardžius autorius. 1961 m. J. Baltušis dalyvavo jungtiniame Kultūros ir Švietimo ministerijų kolegijų posėdyje, kuriame svarstytas Lietuvos vaikų bibliotekų darbas. 1962 m. jam pavesta įvertinti „Bibliotekų darbą“ ir pateikti savo nuomonę apie jį Kultūros ministerijos kolegijos posėdyje.

KVB aktyviausių darbuotojų profesinė ir visuomeninė veikla buvo įvertinta įvairiais apdovanojimais. Nuo 1951 m. sovietinių švenčių išvakarėse direktoriaus įsakymais geriausiai dirbusiems reikštos padėkos. 1952 m. šešioms darbuotojams įteikti Kauno srities VK garbės raštai, tiesa, už aktyvų dalyvavimą organizuojant meno saviveiklos ratelių apžiūrą. Aukštesni apdovanojimai gauti vėliau. SSRS kultūros ministerijos ženklai „Už šaunų darbą“ įteikti K. Povilaičiui (1957 m.), J. Laurinavičiūtei (1959 m.), J. Baltušiiui (1961 m.). Tos pačios ministerijos garbės raštu apdovanotas J. Baltušis (1957 m.). K. Povilaičio veikla įvertinta LSSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo garbės raštu (1962 m.) ir LSSR kultūros ministerijos „Knygos bičiulio“ ženklu (1961 m.). Pastarosios ministerijos garbės raštais 1957–1960 m. apdovanoti 15 KVB darbuotojų: A. Bylaitė, S. Bitinaitytė, M. Blockytė, I. Jakubauskaitė, A. Jonušytė, P. Kursevičius, J. Laurinavičiūtė, K. Romanova, E. Stankaitienė, K. Steponėnas, J. Žebrytė ir kt.

¹² Įsteigti LSSR bibliotekininkų draugiją dar kartą siūlyta Lietuvos tarpžinybinės bibliotekų tarybos VII plenumo rezoliucijoje 1968 m. [20]. Lietuvos bibliotekininkų draugija buvo atkurta 1989 m. G. Raguotienė jai siūlė būti biuletenio „Bibliotekų darbas“ leidėja [21]. 1990 m. šis leidinys (nuo 1991 m. – „Tarp knygų“) tapo žurnalu.

2. PAGRINDINĖS VEIKLOS KRYPTYS

2.1. LEIDINIŲ KOMPLEKTAVIMAS IR TVARKYMAS

KSB lengvai išsprendė pradinio fondo klausimą, kadangi jai buvo perduotas VCB abonemento fondas. Tikslus jo dydis nežinomas, nes abonemento fondu skaitytojai buvo aptarnaujami nenutraukus darbo ir neatlikus fondo patikrinimo. Statistinėje ir tekstinėje 1950 m. IV ketvirčio ataskaitoje nurodoma, kad iš VCB gautas apie 18500 egz. fondas, kurio tikrinimas beveik baigtas. J. Baltušio diplominiame darbe rašoma (l. 13), kad priimta 21211 knygų, kurios į apskaitos knygas įrašytos 1950–1951 m. 1952 m. liepos 4 d. Lietuvos SSR valstybinės respublikinės bibliotekos perdavimo-priėmimo akte, sudarytame atleidžiant iš pareigų jos direktorių Danielių Čepą, teigiama, kad 23 810 tomų abonemento fondo perdavimas KSB dokumentais neįformintas, ir pareikalauta tai padaryti iki tų metų rugpjūčio 20 d. [22, l. 8,14].

Komplektavimo ir tvarkymo skyriaus darbuotojos A. Bylaitė ir G. Šmidtienė tvarko naujai gautas knygas. Apie 1954 m.

Kadangi šaltiniuose nurodomas skirtingas abonemento fondo dydis (18 500, 21 211, 23 810 egz.), sunku vienareikšmiškai pasakyti, kiek spaudinių buvo KSB fonde 1950 m. pabaigoje. Žinoma, kad lapkričio ir gruodžio mėn. K. Steponėnas, O. Balčytienė, J. Laurinavičiūtė 5 kartus vyko į Vilnių ir per 17 dienų bibliotekų kolektoriuje atrinko ir užsakė leidinius KSB fondui. Pirmoji knygų siunta iš kolekatoriaus gauta lapkričio 20 d., dar dvi siuntos pasiekė KSB metų pabaigoje. KSB tekstinėje ataskaitoje nurodyta, kad biblioteka iš kolekatoriaus ir knygynų nupirko 4 625 knygas, kurios 1950 m. neįtrauktos į apskaitą ir laikytos sandelyje. Priimta laikyti, kad 1950 m. pabaigoje KSB fonde buvo 23 125 egz. (18 500 egz. abonemento fonde ir 4 625 egz. nupirkti per 1950 m. paskutinį ketvirtį).

Fondo komplektavimo šaltiniai. Iki 1957 m. biblioteka naudojo 3 komplektavimo šaltinius: respublikinį bibliotekų kolektorių Vilniuje, knygynus ir prenumeratą (žr. 5 lentelę) 1951–1955 m. K. Steponėnas, retsykiais ir kiti darbuotojai, kiekvieną mėnesį vykdavo į kolektorių parinkti ir užsakyti knygų. Iš kolekatoriaus 1951 m. gauta 9 521 egz., 1952 m. – 9 966 egz. Srities gyvavimo periodu kolektorius buvo laikomas svarbiausiu komplektavimo šaltiniu ir net siūlyta kolektorius steigti kiekvienoje srityje, kad būtų galima juose įsigyti jau sutvarkytus leidinius [23, l. 26]. Vėliau bibliotekų kolektorius Vilniuje vis dažniau susilaukdavo kritikos, nes nebetenkino išaugusių KVB porėkių. Maždaug nuo 1956 m. KVB vis dažniau naudojosi knygynų paslaugomis. Iš jų naujus leidinius ji gaudavo du kartus per savaitę (t. y. dažniau negu iš kolekatoriaus) ir jie kainuodavo pigiau, nes nereikėjo mokėti siuntimo mokesčio. Knygnai aprūpindavo biblioteką Lietuvoje leistomis knygomis pagal jos atžymas leidyklų teminiuose planuose. Nuo 1955 m. Vilniaus centriniam knygynui pradėtos užsakinėti Lenkijoje ir VDR leistos knygos. Ankščiau leistų ir KVB reikalingų spaudinių nuo 1956 m. pradėta ieškoti Vilniaus, Kauno, vėliau ir Maskvos bei Leningrado antikvariniuose knygynuose. Pirmiausia ieškota knygų, įtrauktų į mokymo programas, bet sovietiniais metais dar neišleistų (pavyzdžiui, Dantės „Dieviškoji komedija“). Be jų, ten įsigyta M. Daukšos „Postilės“ ir K. Sirvydo „Punktų sakymų“ faksimiliniai leidiniai, M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“ ir kitos senos knygos.

1951–1953 m. biblioteka buvo sudariusi sutartis su Lietuvos valstybinėmis leidyklomis dėl tiesioginio leidinių įsigijimo (po 1 egz. kiekvienos knygos), tačiau 1954–1957 m. sutarčių neleista pratęsti. 1958 m. II pusmetyje draudimas atšauktas, bet sutartis pavyko sudaryti tik su Politinės ir mokslinės literatūros bei Pedagoginės literatūros leidyklomis; iš jų gauta po 2 egz. išleistų knygų. 1958 m. iš leidyklų gauta 700 egz. knygų.

Nuo pirmųjų bibliotekos gyvavimo metų pradėta komplektuoti periodinius leidinius (žr. 6–7 lenteles). Jau 1950 m. spalio 17 d. KSB išsiuntė raštus rajonų laikraščių redakcijoms, kuriuose prašė jai siųsti savo leidinius. Panaikinus sritis KVB 1953 m. vėl išsiuntinėjo laikraščių redakcijoms raštus, reikalaujama, kad jos laikraščius siųstų bibliotekai kaip mokamą privalomąją egzempliorių; ji rėmėsi Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 1950 m. vasario 15 d. nutarimu nr. 105, kuris negaliojo KVB. Išlikę duomenys apie periodinių leidinių prenumeratą yra labai fragmentiški, įvairūs, netikslūs. Ne kartą keitėsi jų apskaitos vienetai. 1957 m. žurnalų numeriai buvo vėl suinventorinti

5 lentelė. Bibliotekos fondo komplektavimo šaltiniai (tūkst. egz.) 1954–1962 m.

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Sąjunginis privalomasis spaudos egz.	-	-	-	20,9	23,0	25,8	30,5	27,0	27,9
Vilniaus b-kų kolektočius	10,8	9,3	8,3	10,8	6,2	4,6	-	4,1	10,3
Knygynai	2,7	3,47	6,6	5,2	5,4	4,4	-	6,1	4,0
Periodikos prenumerata	3,3	3,17	4,7	14,2	2,8	-	-	1,5	17,2
Kiti šaltiniai	3,4	0,16	0,6	0,2	2,0	2,9	19,9	66,4	33,5
Iš viso	20,2	16,1	20,2	51,3	39,5	72,3	73,2	105,1	92,9

Pastabos: 1. Periodikos apskaitai taikyti įvairūs apskaitos vienetai: įrišimo vnt., žurnalų nr., laikraščių pav., komplektai. 2. 1962 m. iš kitų bibliotekų gauta 10 081 egz. ir 2592 egz. Lietuvos spaudos privalomojo egz.

ir apskaityti komplektais, o su periodika gautos brošiūros priskaičiuotos prie knygų. Iš turimų duomenų matyti, kad KVB gaudavo visus Lietuvoje leistus prenumeruojamus vietinius (rajoninius) ir respublikinius periodinius leidinius, taip pat pagrindinę prenumeruojamą Rusijos periodiką (rusų k.). Kiek sušvelnėjęs politiniam klimatui, nuo 1956 m. biblioteka ėmė gauti užsienio, daugiausia vadinamųjų liaudies demokratijos šalių, periodinius leidinius. Iš kapitalistinių šalių leista prenumeruoti tik komunistinės pakraipos ar kitą cenzūruotą periodiką. 1957–1959 m. gauti 6 kapitalistinių šalių žurnalai. Pažymėtina, kad KVB 1956 m. ypač rūpinosi gauti tuomet itin paklausų žurnalą rusų kalba „Amerika“. Populiariausius periodinius leidinius stengėsi prenumeruoti po keletą egzempliorių, kad galėtų juos išduoti per abonementą į namus. Kartu siekta ir ideologinio poveikio skaitytojams. Anot J. Baltušio, skaitytojai nenoriai skolinasi iš bibliotekos ateistines knygas, bet mielai skaito žurnalą „Mokslas ir gyvenimas“, padedantį formuoti materialistines pažiūras [24, l. 11]. 1962 m. abonementas gavo 14 laikraščių (po 1 egz.) ir 47 žurnalus (65 egz.).

6 lentelė. Laikraščių ir žurnalų prenumerata.

Periodinių leidinių rūšys	1951 m.		1952 m.		1957 m.		1959 m.		1961 m.		1962 m.	
	pav	egz	pav	egz	pav	egz	pav.	egz	pav	egz	pav	egz
1. Laikraščiai	66	98	68	101	62	82	59	77 (69)	50 (54)	69 (82)	54	82
1.1. Sąjunginiai	22	38	19	35	17	23	11	14	9	12	-	-
1.2. Lietuvos respub.	8	15	10	27	16	28	21	32	21	35	-	-
1.3. Lietuvos vietin.	36	45	39	39	26	28	25	29	17	19	-	-
1.4. Užsienio šalių	-	-	-	-	3	3	2	2	3	3	-	-
2. Žurnalai	202	304	209	259	585	658	265	324 (476)	201 (252)	283 (353)	272	373
2.1. Sąjunginiai	189	269	193	220	536	582	216	249	136	174	-	-
2.2. Lietuvos	13	35	16	39	21	48	28	54	31	74	-	-
2.3. Užsienio šalių	-	-	-	-	22	22	21	21	34	35	-	-
Iš viso:	268	402	277	360	647	740	324	401 (306)	251 (306)	352 (435)	326	455

Pastaba. Skliausteliuose nurodyti metinių darbo ataskaitų duomenys.

7 lentelė. Gautų periodinių leidinių skaičius ir pasiskirstymas kalbomis

Metai	Periodinių leidinių skaičius		Pasiskirstymas pagal kalbas (egz.)		
	pav.	egz.	lietuvių	rusų	kitos
1950	4	11	11	-	-
1951	241	360	71	288	1
1952	260	363	87	276	-
1953	329	427	85	342	-
1954	303	431	88	343	-
1955	269	449	88	361	-
1956	459	557	92	460	5
1957	647	740	104	605	31
1958	619	752	128	608	15
1959	324	401	115	263	23
1960	236	319	124	172	23
1961	251	352	-	-	-
1962	326	455	-	-	-

KVB, atsižvelgdama į VRB siekius išsikelti į Vilnių, jau 1955 m. birželio–liepos mėn. domėjosi sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus gavimu. Tuo klausimu ji kreipėsi į LSSR kultūros ministeriją, LKP Kauno miesto ir vykdomąjį komitetus. Į Lietuvos kultūros ministro 1955 m. rugpjūčio 27 d. raštą nr. 12/c-1340 SSRS kultūros ministras atsakė, kad sprendimas dėl privalomojo spaudos egzemplioriaus bus padarytas VRB keliantis į Vilnių. 1956 m. KVB vadovai sužinojo, kad SSRS kultūros ministerija sudarė komisiją, kuri turi peržiūrėti bibliotekų, gaunančių privalomąjį spaudos egzempliorių, sąrašą. Jie tuoj pat informavo apie tai savo steigėją, kad ši prašytų komisijos į sąrašą įtraukti KVB. 1956 m. spalio 17 d. SSRS kultūros ministerija informavo, kad nuo 1957 m. sausio 1 d. KVB paskirtas sąjunginis privalomasis mokamas spaudos egzempliorius, kuris bus gaunamas per Centrinę mokslinių bibliotekų kolektorių Maskvoje. Gruodžio 12–21 d. KVB komandiravo K. Steponėną į Maskvą suderinti egzemplioriaus sudėtį ir gavimo tvarką. Didesnę privalomojo egzemplioriaus dalį sudarė Rusijos Federacijos leidyklų knygos rusų ir užsienio kalbomis. Į jį neįėjo knygos kitomis Sovietų Sąjungos tautų kalbomis, periodika, smulkieji spaudiniai (iki 4 psl.), leidiniai, išspausdinti mažesniu negu 300 egz. tiražu, vadovėliai ir mokymo priemonės rusų kalba, skirti ne rusų mokykloms, tarnybinio naudojimo leidiniai, techninė dokumentacija, vaizduojamojo meno leidiniai, natos, žemėlapiai. Pirmoji siunta KVB pasiekė 1957 m. sausio 8 d. Vėliau siuntos buvo gaunamos 1–2 kartus per savaitę¹. Privalomojo egzemplioriaus leidiniai buvo užsakomi kasmetinių sutarčių pagrindu užpildant kolektoriaus platintus teminius planus. Rekomendavus KPI specialistams KVB užsakydavo visą techninę literatūrą, išskyrus spaudinius kalnakasybos bei naftos gavybos klausimais. Kadangi teminiai planai nepakankamai atspindėjo leidinių rūšį bei turinį, iš šio šaltinio gauta nemažai nepaklausių spaudinių. Nuo 1960 m. gegužės mėn. kolektorius Maskvoje nebe-

¹ 1957 m. gegužės 20 d. darbuotojų pasitarime diskutuota dėl šio egzemplioriaus spaudinių ženklavimo specialiu spaudu.

siuntė KVB knygų užsienio kalbomis, nes jam buvo sumažintas skiriamų egzempliorių skaičius. Nuo tada liaudies demokratijos šalyse leistas knygas bibliotekai padėjo įsigyti Vilniaus kolektočius.

KVB tapo trečiaja biblioteka Kaune, kuriai skirtas sąjunginis privalomasis spaudos egzempliorius. VRB jis paskirtas 1941 m. (1945–1948 m. nemokamas, apėmęs leidinius SSRS tautų kalbomis, nuo 1949 m. – tik sąjunginių leidyklų leidinius rusų kalba, nuo 1959 m. – nemokamas), o Kauno universiteto (vėliau – KPI) bibliotekai – nuo 1946 m. KVB gauto sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus apimtis, lyginant su VRB, buvo trečdaliu mažesnė [24, l. 45].

Dar vieno komplektavimo šaltinio – Lietuvos spaudos privalomojo egzemplioriaus – KVB siekė nuo savo veiklos pradžios. (Tiesa, kol VRB veikė Kaune, vilties jį gauti buvo mažai.) Jau 1951m. sausio 19 d. KVB išsiuntė raštus Lietuvos leidykloms, prašydama jai siųsti privalomąjį savo leidinių egzempliorių. Matyt, vadovautasi tipiniais sritinių bibliotekų nuostatais, kuriuose šalia kitų komplektavimo šaltinių (pirkimų iš bibliotekų kolektočiaus, knygynų, organizacijų, privačių asmenų, leidinių prenumeratos, mainų su kitomis bibliotekomis dubletiniais spaudiniais, srities bibliotekų nenaudojamų knygų) buvo taip pat nurodytas LSSR spaudinių mokamas privalomasis egzempliorius. Nuostatų rengėjai, atrodo, rėmėsi Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 1950 m. vasario 15 d. nutarimu nr. 105, kuriuo visos Lietuvos leidyklos buvo įpareigosotos siųsti po vieną savo leidinių egzempliorių 8 bibliotekoms: Vilniaus ir Kauno universitetų, Mokslų akademijos, VCB, 4 valstybinėms viešosioms bibliotekoms Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose ir Vilniuje (plačiau apie šį nutarimą ir jo vykdymo nesklaidumą žr. p. 55). Tuoj po šio nutarimo pradėtas administracinis teritorinis padalijimas pakeitė padėtį – įsteigtos sritinės bibliotekos, reorganizuotas Kauno universitetas, valstybinės viešosios bibliotekos oficialiai pavadintos valstybinėmis masinėmis bibliotekomis. KVB nuo 1956 m. ypač suaktyvino pastangas gauti taip jai reikalingą privalomąjį egzempliorių. Tiesa, dalis jos projektų atrodė labai nerealiūs, pavyzdžiui, siūlymai skirti jai pačiai ir pagrindinėms Kauno miesto masinėms bibliotekoms (Aleksoto, Panemunės, Petrašiūnų, Šančių, Vilijampolės, Žaliakalnio) pilną privalomąjį spaudos egzempliorių, o Kauno aukštųjų mokyklų, mokslinių tyrimų institutų bibliotekoms – dalinį pagal jų profilį. Po daugelio prašymų Kultūros ministerijai, Respublikinei tarpžinybinei bibliotekų tarybai, argumentuojant tuo, kad kitais būdais negalima sukomplektuoti lietuviškų spaudinių (ypač platinamų nemokamai ar išleistų įvairių žinybų), kad KVB fondas rusų kalba yra didesnis už lietuvišką, pagaliau 1962 m. pradėtas rengti atitinkamas Ministrų Tarybos nutarimo projektas. Liepos mėn. pradžioje su Kultūros ministerija suderinta privalomojo egzemplioriaus apimtis. KVB prašė skirti visus spaudinius, išskyrus tuos, kurie neturi mokomosios ar mokslinės vertės (blankai, etiketės, skelbimai ir pan.) [25].

1962 m. rugpjūčio 3 d., jau VRB persikeliant į Vilnių, LSSR Ministrų Taryba priėmė potvarkį nr. 1027-p, kuriame buvo nurodyta: papildyti LSSR Ministrų Tarybos 1959 m. rugsėjo 16 d. nutarimą nr. 485 „Dėl kontrolinių ir privalomųjų spaudos leidinių egzempliorių siuntinėjimo tvarkos“ priedėlio antrąją dalį šitaip: „Kauno viešoji biblioteka – visus

leidinius visomis kalbomis, respublikinius bei miestų laikraščius ir laikraščius prie teritorinių gamybinių kolūkių ir tarybinių ūkių valdybų po 1 egzempliorių“. Iki 1962 m. pabaigos KVB gavo 2 592 Lietuvos spaudos nemokamo privalomojo egzemplioriaus leidinius.

SSRS kultūros ministerijai 1959 m. balandžio 7 d. patvirtinus instrukciją „Dėl neatlygintino literatūros perdavimo iš nenaudojamų fondų ministerijų, žinybų, organizacijų bibliotekose“, KVB pradėjo naudotis dar vienu savo fondų papildymo šaltiniu – dubletinių spaudinių perėmimu iš kitų bibliotekų. 1959–1962 m. KVB darbuotojai iš VRB, VU, MA, Knygų rūmų bibliotekų mainų fondų atrinko 94 678 spaudinius. Daugiausia tai XIX a.–XX a. I pusės knygos ir periodiniai leidiniai lietuvių, rusų, lenkų ir kitomis kalbomis [9, l. 20; 24, l. 7-15; 26].

1952–1956 m. KVB fondas kasmet papildydavo daugmaž vienodu spaudinių kiekiu, nevirsįjančiu 20,3 tūkst. egz. Padėtis pasikeitė, pradėjus gauti sąjunginį, vėliau ir respublikinį spaudos egzempliorius bei įsigyjant spaudinių iš kitų bibliotekų. 1957–1962 m. fondas išaugo daugiau kaip 3 kartus (žr. 8 lentelę).

1961 m. buvo pasiektas savotiškas rekordas – biblioteka įsigijo net 105,1 tūkst. egz. Spartus fondo augimas tapo pagrindiniu KVB vadovų argumentu reikalaujant patalpų, didesnių atlyginimų, etatų. 1956–1962 m. leidiniams įsigyti buvo skiriama 43–45 proc. visų bibliotekos lėšų. Kiekvienais metais planuotos lėšos periodinių leidinių prenumeratai, pirkimams iš respublikinio bibliotekų kolektoariaus (1961 m. – 5,0, 1962 m. – 15,0 tūkst. rub.), iš Centrinio mokslinių bibliotekų kolektoariaus (1962 m. – 15,0 tūkst. rub.). 1962 m. pabaigoje KVB turėjo 505,6 tūkst. egz. fondą ir buvo „didžiausia mokslinė-masinė biblioteka respublikoje“ [27]. VRB išsikėlus į Vilnių, KVB pagal fondo dydį buvo antra Kaune – didesnę fondą turėjo tik KPIB (arti 1 mln. egz.).

8 lentelė. Fondo augimas (egz.) 1952–1962 m.

Metai	Fondo dydis (12-31)	Gauta per metus	Nurašyta per metus	Pastabos
1950	23 125	4 625	-	-
1951	33 936	10 840	2	-
1952	50 025	19 208	358	KSB pase nurodyta, kad gauta 16 062 egz.
1953	68 875	16 254	-	-
1954	85 129	20 281	633	-
1955	104 519	16 276	280	-
1956	117 174	20 153	421	Statistinėje ataskaitoje nurodytas 124 251 egz. fondas
1957	157 602	51 343	17 992	-
1958	197 364	40 459	697	Iš 697 nurašytų spaudinių 515 negrąžinti skaitytojų, 175 susidėvėję
1959	235	72 315	-	-
1960	307 964	73 171	856	Fondo dydis su 20 961 egz. nesutvarkytų spaudinių
1961	413 012	105 131	83	Fondo dydis su 82 777 egz. nesutvarkytų spaudinių
1962	505 586	92 861	287	Fondo dydis su 92 632 egz. nesutvarkytų spaudinių

Fondo sudėtis. 1962 m. knygos ir brošiūros sudarė daugiau kaip 84 proc., periodiniai ir tęstiniai leidiniai – apie 10 proc. fondo (žr. 9 lentelę). Nuo 1957 m. pradėti komplektuoti Sovietų Sąjungos standartai, nuo 1960 m. – autoriniai liudijimai ir patentai. 1962 m. turėta kiek daugiau kaip 21,0 tūkst. vnt. (4,2 proc. viso fondo) visų rūšių specialiosios techninės literatūros. Nuo bibliotekos veiklos pradžios komplektuotos natos, tačiau ši fondo dalis žymiai padidėjo 1962 m. pabaigoje panaikinus Kauno muzikinę biblioteką ir jos fondą (apie 13 tūkst. egz.) perdavus KVB [28]. Tik 1962 m. pradėtos sistemingai kaupti gramofono plokštelės (joms įsigyti skirta 200 rub.). Menką fondo dalį sudarė „vaizdiniai“ (atvirukai, plakatai, albumai) ir kartografiniai leidiniai.

Labai pasikeitė fondo tematika (žr. 10 lentelę.) Nors visų sričių spaudinių (absoliučiais skaičiais) daugėjo, tačiau jų augimo tempai ir lyginamasis svoris fondo struktūroje keitėsi skirtingai. KSB iš VCB paveldėjo tipiską masinės bibliotekos fondą. 1950 m. didžiausią fondo dalį sudarė grožinė literatūra – 35,8 proc. viso fondo. Antrą pagal dydį fondo dalį sudarė bendro pobūdžio ir visuomeninė-politinė literatūra – 29,0 proc. 1962 m. grožinės literatūros dalis fonde sumažėjo iki 13,9 proc., vaikų literatūros – nuo 9,1 proc. (1950 m.) iki 2,9 proc. Iš visų fondo dalių sparčiausiai augo techninė literatūra – jos lyginamasis svoris fonde išaugo nuo 6,5 proc. iki 28,1 proc. Tiesa, didžiausio „šuolio“ būta 1961–1962 m. Kitos fondo dalys augo ne taip greitai.

Visi šie pokyčiai – KVB vadovų vykdytos kryptingos fondo komplektavimo politikos, siekiant tapti moksline biblioteka fondo struktūros požiūriu, rezultatas. 1962 m. J. Baltušis šią kryptį apibūdino taip: „Kadangi Kauno viešoji biblioteka yra mokslinė biblioteka, didžiausias dėmesys buvo kreipiamas į mokslinės (ypač gamtos ir technikos mokslų) literatūros komplektavimą“. Kita vertus, jis pripažino, kad abonemento fonde būta per mažai grožinės literatūros ir populiarių vadovėlių [24, lap. 8–9].

Fondo tematiką didele dalimi lėmė leidyklų galimybės, repertuaras. KVB vadovybė, atsižvelgdama į skaitytojų poreikius, stengėsi paveikti jų planus. Dar 1953 m. VRB, KVB bei Politinės ir mokslinės literatūros, Grožinės literatūros leidyklų darbuotojų susitikime KVB atstovai pageidavo, kad artimiausiais metais būtų išleisti K. Markso „Kapitalas“, F. Engelso „Anti-Diuringas“, Homero „Iliada“, J. V. Getės „Faustas“, t. y. į mokymo programas įtraukti kūriniai. 1957 m. sausio 16 d. KVB vadovai išsiuntė LKP CK, LL KJS CK, Istorijos institutui, Architektūros reikalų valdybai, švietimo ir kultūros ministrams skirtą laišką, raginantį leisti daugiau Lietuvos istorijai skirtų darbų: apie kultūros paminklus, istorijos šaltinius, vadovėlių, pakartotinai – P. Tarasenkos knygas. 1959 m. rašte K. Povilaitis pritarė Valstybinės politinės ir mokslinės literatūros leidyklos darbuotojų atviram laiskui kultūros ministrui (Tiesa, 1959 m. balandžio 1 d.), kur teigiama, kad Lietuvoje per mažai leidžiama techninės literatūros, vadovėlių.

9 lentelė. Fondo sudėtis (tūkst. egz.) pagal rūšis 1952–1962 m.

<i>Leidinių rūšis</i>	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Knygos	44,9	60,4	76,4	88,9	103,8	151,1	187,2	221,4	259,1	295,1	426,7
Žurnalai ir tęstiniai leidiniai	5,0	8,2	11,3	14,4	19,1	4,4	7,3	10,5	14,7	18,8	24,15
Laikraščiai	0,11	0,2	0,29	0,42	0,49	0,57	0,6	0,7	0,81	0,88	0,97
Vaizdiniai leidiniai	0,03	0,04	0,05	0,17	0,25	0,54	0,63	0,99	1,34	1,63	2,5
Natos	0,03	0,05	0,44	0,52	0,62	0,78	0,92	1,04	1,2	1,6	14,0
Kartografiniai leidiniai	-	0,01	0,01	0,02	0,03	0,03	0,05	0,06	0,07	0,09	0,11
Spec. techninė literatūra	-	-	-	-	-	0,19	0,59	0,92	9,5	12,1	21,25
Gramofono plokštelės	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,56
Iš viso	50,0	68,9	85,1	104,5	117,2	157,6	197,4	235,6	308,0	413,0	505,6

10 lentelė. Fondo sudėtis (tūkst. egz.) pagal tematiką 1950–1962 m.

<i>Metai</i>	<i>Bendras fondo dydis</i>	<i>Bendra ir visuomeninė-politinė literatūra</i>	<i>Gamtos m., medicinos tematika</i>	<i>Technika</i>	<i>Žemės ūkis</i>	<i>Menas ir sportas</i>	<i>Grožinė literatūra</i>	<i>Vaikų literatūra</i>	<i>Kita</i>
1950	23,1	6,7	0,9	1,5	1,0	-	8,3	2,1	2,6
1951	34,0	9,8	1,7	1,9	1,5	-	13,6	2,3	3,2
1952	50,0	14,5	2,5	3,3	2,4	-	17,0	3,4	6,8
1953	68,9	21,7	3,7	5,0	3,5	-	19,3	5,0	10,6
1954	85,1	26,7	5,1	6,9	5,2	-	21,9	5,7	13,4
1955	104,5	31,4	6,5	9,2	7,5	-	25,0	6,8	18,8
1956	117,2	33,6	7,6	11,2	8,3	-	28,3	7,4	20,7
1957	157,6	40,3	11,4	21,1	11,4	-	35,7	9,0	28,6
1958	197,4	47,6	14,1	32,8	13,9	-	41,5	10,7	36,9
1959	235,6	54,5	17,3	44,5	15,7	-	47,2	12,0	44,6
1960	308,0	77,4	21,7	66,1	18,2	7,3	56,1	13,1	48,1
1961	413,0	99,04	33,0	117,7	21,6	9,0	56,2	13,0	63,1
1962	505,6	140,2	33,7	141,9	22,8	9,9	70,4	14,8	71,9

Kalbinių požiūriu KVB fonde visą laiką vyravo leidiniai rusų kalba. 1950 m. jie sudarė 59,7 proc., 1962 m. – 74 proc. viso fondo (žr. 11 lentelę). Ne kartą diskutuota, kiek leidinio egzempliorių reikėtų įsigyti. Galop nutarta įsigyti ne mažiau kaip po 5 egz. lietuviškų spaudinių ir po 1–2 egz. rusiškų, tačiau iš tiesų KVB įsigydavo daugiau (vidutiniškai 7–10 egz.). Leidinių užsienio kalbomis komplektavimas laikytas būtinu siekiant tapti moksline biblioteka ². Suprantama, įsigyti liaudies demokratijos šalių spaudinių buvo lengviau. Atkakliai siekta gauti valiutos kapitalistinių šalių leidiniams pirkti, bet pastangos buvo bevaisės. Daugiausia leidinių užsienio kalbomis ir leistų iki 1945 m. KVB perėmė iš kitų bibliotekų 1960–1962 m. Per pirmą dešimtmetį sukaupta tik 5,5 tūkst. egz. spaudinių užsienio kalbomis, bet 1960–1962 m. jų padaugėjo 4 kartus. Žinoma, kad 1961 m. buvo 8,3 tūkst. egz. spaudinių anglų kalba ir 2,6 tūkst. egz. vokiečių kalba. Lėšas literatūrai užsienio kalbomis įsigyti planavo Kultūros ministerija. 1955–1956 m. KVB jai išleido po 4,0 tūkst. rub. 1957 m. ministerija suplanavo tik 2,0 tūkst. rub., bet KVB vadovai prašė skirti 20,0 tūkst. rub., už kuriuos galėtų įsigyti užsienio grožinės ir techninės literatūros (po 7 tūkst. rub.) bei kitų mokslo sričių knygų [29]. Vis dėlto prioritetas teiktas išsamiam Lietuvoje leistų spaudinių komplektavimui. 1957 m. K. Steponėnas bandė tikrinti šios fondo dalies pilnumą. 1958 m. norėta skirti atskirą darbuotoją, stebintį, kad į fondą patektų visi einamųjų metų spaudiniai.

11 lentelė. Fondo sudėtis (tūkst. egz.) pagal kalbas 1950–1962 m.

Metai	Bendras fondo dydis	Lietuvių k.	Rusų k.	Kitomis užsienio k.
1950	23,1	8,9	13,8	0,38
1951	34,0	11,55	21,9	0,55
1952	50,0	12,7	35,9	1,39
1953	68,9	24,9	42,5	1,51
1954	85,1	30,9	52,4	1,84
1955	104,5	34,6	61,2	2,15
1956	117,2	39,8	74,55	2,81
1957	157,6	46,2	107,5	3,70
1958	197,4	52,5	140,4	4,50
1959	235,6	58,9	171,3	5,50
1960	308,0	75,9	222,4	9,72
1961	413,0	91,5	300,4	21,10
1962	505,6	108,4	374,4	22,82

Fondo organizavimas. Iš pradžių biblioteka turėjo vieną – abonemento fondą, kuriame spaudiniai į lentynas buvo sudėti sisteminė-abėcėline tvarka. Naujai gauti leidiniai į šį fondą patekdavo iš Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus rašant aktus. Tik vienas kitas spaudinys patekdavo į besiformuojančius Bibliografijos skyriaus ir Metodikos kabineto fondus. Tokia įprasta masinės bibliotekos fondo organizavimo schema tiko, kol spaudinių buvo nedaug. Abonemento fondui viršijus 50 tūkst. egz., kilo

² Archyviniai dokumentai pateikia skirtingus duomenis apie leidinių užsienio kalbomis kiekį (bendrai ir pagal kalbas). Matyt, jų apskaita nebuvo pakankamai sutvarkyta.

problemų. Pirmiausia nedidelėse abonemento patalpose ėmė stigti vietos naujiems spaudiniams sudėti. 1953 m. nepaklausias knygas pradėta palikti Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriuje (tais metais čia susikaupė 443 egz.). Spaudinių perdavimas iš skyriaus į abonementą rašant aktus buvo nepatogus ir užtrukdavo. Bandyta perduoti pasirašant topografinio katalogo kortelėse, bet šis būdas nepasiteisino. Pagaliau buvo sunku pateisinti Fondų saugojimo skyriaus buvimą, nes jis nevykdė savo tiesioginių funkcijų. 1953 m. pabaigoje fondo organizavimo ir tvarkymo klausimai pradėti svarstyti darbuotojų pasitarimuose. 1954 m. vasario 20–24 d. VRB ir KVB darbą SSRS kultūros ministerijos pavedimu tikrino Gorkio srities bibliotekos direktorė A. Tomasova. Remdamasi savo bibliotekos patirtimi, ji pasiūlė KVB vadovams organizuoti pagrindinę knygų saugyklą ir pagalbinius fondus, pertvarkyti katalogus (jos netenkino jų būklė), pakvietė KVB atstovą atvykti į Gorkį ir vietoje susipažinti su fondų bei katalogų organizavimu. Po mėnesio, kovo 27–balandžio 7 d. J. Baltušis buvo komandiruotas į Gorkio sritinę biblioteką. Kaip tik tuo metu KVB pasiekė neseniai išleista J. Grigorjevo knyga „Bibliotekų fondų organizavimas“ (1953 m., rusų k.) Joje autorius sritinės bibliotekos fondus skirstė į universalius ir specialius. Universalūs fondai savo ruožtu skirstyti į pagrindinius ir pagalbinius, o specialūs – pagal mokslo srities (tematikos), spaudinių rūšies, jų kalbos, skaitytojų grupės požymius. Pasinaudojus visa sukaupta informacija, parengtas KVB fondų organizavimo projektas. Jo esmę nusako šie punktai:

1. Visas bibliotekos fondas yra vieningas, vientisas, už jį juridškai atsakingas Fondų saugojimo skyrius.
2. Organizuojamas pagrindinis (saugyklos) fondas, iš kurio skaitytojai tiesiogiai neaptarnaujami, pagalbiniai fondai ir mainų fondas. 1954 m. kovo 3 d. parengtoje schemoje numatytos tokios pagrindinės saugyklos fondo dalys: marksizmo-leninizmo klasikų veikalai, literatūra lietuvių kalba, literatūra kitų SSRS tautų kalbomis, literatūra užsienio kalbomis, vaikų literatūra, natos, kartografiniai leidiniai, retos ir labai brangios (vertingos) knygos, specialioji techninė literatūra, grupuojamieji, periodiniai ir tęstiniai leidiniai. 1956 m. balandžio 28 d. baigtoje KVB knygų fondų organizacijos schemoje kaip atskiros fondo dalies nebeliko retų knygų ir įtraukti vaizduojamojo meno leidiniai. Pagalbiniai fondai sudaromi iš dubletinių, aktualių skaitytojams leidinių. Planuoti šie pagalbiniai fondai: abonemento, bendrosios ir periodikos skaityklų, Bibliografijos skyriaus ir Metodikos kabineto.
3. Pagrindiniame fonde leidiniai dažniausiai sustatomi formatine-inventorine tvarka, pagalbiniuose fonduose – sisteminė-abėcėline tvarka (išimtis – periodikos skaityklos fondas). Knygos lietuvių ir rusų kalbomis skirstomos į 3 formatus: A ir D formatų knygos – iki 26 cm aukščio (apie 80 proc. viso pagrindinio fondo); B ir E formatų knygos – 26–36 cm (apie 15 proc.); C, F formatų knygos – daugiau kaip 36 cm (apie 5 proc.)³. Šių formatų ribose knygos sustatomos inventorinių

³ Formatams nustatyti darbuotojai naudojo specialias knygos futliarą primenančias dėžutes (maketus), kurių aukštis – 25 ir 35 cm. Knygų lietuvių kalba formatai žymėti A, B, C raidėmis, knygų rusų kalba – D, E, F.

numerių seka formatų aukščiau pritaikytose lentynose. Tokia pat seka sustatomi kartografiniai, vaizduojamojo meno leidiniai, retos knygos, knygos užsienio kalbomis (kalbų ribose), natos, bet šios pagrindinės fondo dalys neskirstomos į formatus. Jos žymimos sutartine raide, kuri nurodo leidinio rūšį ar tematiką (pavyzdžiui, I – vaizduojamojo meno leidiniai, Už – užsienio literatūra, 1R–5R – retos knygos). Dviem pagrindinio fondo dalims taikomi kiti sustatymo būdai: marksizmo-leninizmo klasikų veikalams – sisteminė-abėcėlinė tvarka (sudebant į pirmąsias saugyklos lentynas), periodikai – chronologinė-abėcėlinė tvarka. Kiekvienam formatui ir fondo daliai pagrindinėje saugykloje ir pagalbiniais fondams skiriama atskira inventorinė knyga (jų būta daugiau kaip 10), prasidedanti pirmu numeriu. Kiekvienas leidinys gauna individualų šifrą, kurį sudaro inventorinis numeris ir formatą ar fondo dalį žyminti raidė.

4. Leidiniai iš pagrindinio fondo į pagalbinius perduodami ir grąžinami naudojant kontrolinius talonus.

1954 m. balandžio 13 d. projektas buvo aptartas bendrame KVB darbuotojų susirinkime, balandžio 22 d. – pasitarime Kultūros ministerijoje, dalyvaujant ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininkui V. Bernotėnui, J. Baltušiiui, P. Freidheimui, I. Kisinui. Gegužės 29 d. KVB direktorius patvirtino naują fondo organizavimo tvarką, kuri faktiškai reiškė viso spaudinių tvarkymo technologinio proceso, vadinto knygos keliu (leidinių apskaita, šifravimas, inventorinimas, katalogavimas ir katalogų organizavimas, sustatymas, cirkuliavimas), pertvarką.

Fondų saugojimo skyriaus vedėja K. Romanova. Apie 1953 m.

Iki 1954 m. IV ketvirčio į pagrindinę saugyklą buvo perduoti 7 763 spaudiniai. Iš jos į pagalbinius fondus atrinkti 5 046 spaudiniai: 4 629 egz. abonementui, 339 egz. Bibliografijos skyriui, 78 egz. Metodikos kabinetui. Iki 1954 m. pabaigos perinventorinti 11 404 spaudiniai, buvę abonemento fonde. Senose inventorinėse knygoose ir spaudiniuose įrašyti nauji inventoriniai numeriai, nubraukus senuosius numerius. Kartu pradėtas pagrindinio KVB fondo sutikrinimas su tarnybiniu katalogu ir jo valymas, t.y. spaudinių, kurie cenzūros tarnybos reikalavimu turėjo būti saugomi atskirai, šalinimas iš fondo. Patikrinti spaudiniai pažymėti spaudu „Tikrinta 1954 m.“ 1957 m. parengtas perspektyvinis planas, pagal kurį naudojant kontrolinius talonus ir inventorines knygas bibliotekos fondas turėjo būti tikrinamas kas 4 metai: 1957 m. – Bibliografijos skyriaus ir buvusio Metodikos kabineto fondai, 1958 m. – A ir D formatų fondai saugykloje, 1959 m. – likęs saugyklos fondas, 1960 m. – abonemento fondas. Pagrindiniai fondo pertvarkymo darbai vyko iki 1957 m., nenutraukus skaitytojų aptarnavimo ir, kaip tuomet buvo įprasta, paskelbus socialistinių lenktyniavimą tarp skyrių. Diegiant praktikoje naujosios tvarkos pradinių variantą iki 1957 m. ir vėliau paaikškėjo, kad ne visi 1954 m. priimti sprendimai pasiteisina, kad numatyti ne visi fondo pertvarkymo ir jo funkcionavimo, leidinių tvarkymo atvejai. Atsakymų į iškilusius klausimus ieškota konsultuojantis su specialistais. Pavyzdžiui, SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos mokslinis sekretorius, atsakydamas į KVB paklausimą, patarė marksizmo-leninizmo klasikų veikalus išskirti į atskirą pagrindinio fondo dalį ir pagrindinėje saugykloje laikyti atskirai, sustatytus autorių pavardžių abėcėles seka. Keblesnis klausimas buvo susijęs su spaudinių užsienio kalbomis sustatymu. Valstybinės viešosios M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekos atstovė J. Bohanevič rekomendavo juos sustatyti formatinė-inventorine seka, o kad būtų sutaupyta daugiau vietos, naudoti keletą (iki 6) formatų. Tuo tarpu žymus specialistas J. Grigorjevas teigė, kad šią fondo dalį patogiau sustatyti pagal užsienio kalbas, o jų rėmuose – autorių abėcėlės ar inventorinių numerių seka (priimtas J. Grigorjevo siūlymas ir pasirinkta inventorinių numerių seka). Jis taip pat siūlė atskirai sustatyti vaikų literatūros spaudinius [30]. 1956 m. balandžio 14 d. Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus darbuotojai su I. Kisinu aptarė tęstinių leidinių inventorinimo, spaudinių klasifikavimo klausimus.

Daugiausia problemų KVB personalui kėlė spaudinių cirkuliavimas iš pagrindinio fondo į pagalbinius fondus ir priešingai. Pradžioje Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus darbuotojai kiekvienai knygai išrašydavo du talonus. Viename talone pasirašydavo knygą gaunančio skyriaus vedėjas. Fondų saugojimo skyrius sudarė dvi talonų kartotekas (arba indikatorius): pagrindinio fondo ir pagalbinių fondų spaudinių. Gražinant spaudinį į pagrindinį fondą arba jį nurašant talonas su parašu buvo naikinamas, o talonas be parašo perkeliamas į pagrindinio fondo kartoteką (nurašant talonas dar perbraukiamas ir nurodomas nurašymo akto numeris ir data). Talonų rašymas ir tvarkymas reikalavo nemažai laiko. 1958 m. nuspręsta rašyti tik vieną kontrolinį taloną perduodamiems į pagalbinius fondus spaudiniams. J. Grigorjevas pritarė tokiam sprendimui ir rekomendavo jį įtraukti į sritinių, krašto, respublikinių bibliotekų biblio-

tekinės technikos instrukcijos antrąjį leidimą (1959 m., rusų k.). KVB darbuotojai džiaugėsi, kad jų ir J. Grigorjevo nuomonės sutapo. Kurį laiką skyriaus vadovas, perduodamas pagrindinio fondo spaudinius Fondų saugojimo skyriui (pagrindinei saugyklai), pasirašydavo specialiame sąsiuvinyje, o nuo 1961 m. – inventorinėje knygoje. Panašiai tobulintos ir kitos operacijos.

Fondų saugojimo skyriaus darbuotojos
K. Romanova ir A. Stukaitė bibliotekos
fonduose. 1958 m.

Bibliotekai pavyko įgyvendinti tik nedidelę dalį planų, susijusių su pagalbiniais fondais. Kadangi visi sukaupti leidiniai priklausė pagrindinei saugyklai, ši juos tik skolindavo padaliniams. Tai paskatino J. Baltušį pagalbinius fondus palyginti su kilnojamosiomis bibliotekėlėmis [9, lap. 32]. Pagalbiniais vadinti trys fondai: abonemento, 12 lentelė. **Abonemento fondo kaita (egz.)**

<i>Metai</i>	<i>Fondo dydis</i>	<i>Gauta</i>	<i>Perduota į saugyklą</i>
1950	23 125	4 625	-
1951	33 963	10 838	-
1952	50 025	16 062	
1953	51 618	-	-
1954	59 222	8 047	443
1955	54 205	7 084	12 101 (7 763)
1956	59 567	8 553	3 191
1957	61 104	3 546	2 009
1958	63 706	3 852	1 250
1959	65 804	2 598	500
1960	69 092	4 88	1 500
1961	76 596	-	-
1962	86 097	-	-

Pastaba. 1953 m. Abonemento skyriaus darbo planų ir ataskaitų byloje nurodyta, kad fonde yra 68 669 egz.

Metodikos kabineto ir Bibliografijos skyriaus. Nuo 1954 m. į abonemento fondą patek-davo jau ne visi ar dauguma gautų spaudinių, bet tik tie, kuriuos pageidaujant skaityto-jams užsakydavo jo darbuotojai iš pagrindinės saugyklos (žr. 12 lentelę). Pertvarkant gražinimo procesą ir stokojant vietos saugykloje, po 1960 m. abonemento darbuoto-jai jau nebegalėjo atiduoti pagrindinei saugyklai nereikalingų dubletų ar praradusių paklausą spaudinių. Faktiškai abonementas savo pagalbinį fondą sukaupe ir tik jo spaudiniais pradėjo aptarnauti skaitytojus 1962 m. pavasarį⁴. Lig tol nebuvo aiškių ribų tarp pagrindinės saugyklos ir abonemento fondo.

Atskirus fondus turėjo Metodikos kabinetas ir Bibliografijos skyrius. Apie juos žinome nedaug, nes likę duomenys netikslūs, fragmentiški (žr. 13 lentelę). Kadangi Metodikos kabinetas 1955 m. buvo panaikintas ir jo fondas glaudėsi direktoriaus pava-duotojo prižiūrimame „metodikos kampelyje“, o vienintelis Bibliografijos skyriaus darbuotojas (vedėjas) perkeltas į abonemento patalpas, nebuvo sąlygų naudotis tais fondais. Nors yra duomenų, kad 1956 m. Bibliografijos skyrius turėjo 40, o Metodikos kabinetas (!) – 47 skaitytojus, jų fondais turbūt naudojosi tik bibliotekos darbuotojai. Šiuos fondus reikėtų vadinti ne pagalbiniais, bet tarnybiniais ar parankiniais.

13 lentelė. Tarnybiniai fondai (egz.)

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Metodikos kabinetas (kampelis)	665	807	964	1 107	642	846	953	1 052	1 113	1 192
Bibliografijos skyrius	2 653	2 881	3 166	3 575	3 940	4 343	4 779	5 096	5 219	5 565

Pastaba. 1957 m. į pagrindinę saugyklą perduota 596 egz. (visi dubletai) „metodikos kampelio“ spaudinių, nes jo patalpas 1958 m. planuota perduoti Administracijos-ūkio skyriui.

Bibliotekoje kauptas dar vienas, daug rūpesčių personalui kėlęs fondas – specialaus saugojimo literatūros fondas. Pagal to meto reikalavimus KVB, kaip ir kitų bibliotekų, fondas turėjo būti išvalytas nuo sovietinę ideologiją neatitinkančios literatūros. 1951–1952 m. D. Čepas, pakeitęs atleistą VRB direktorių J. Rimantą, svarbiausiu uždaviniu laikė antitarybinės literatūros išėmimą iš fondo ir vieno didžiausių Lietuvoje specia-laus saugojimo leidinių fondo įkūrimą [22, l. 16].

1951 m. KSB fondas pirmą kartą patikrintas pagal pasenusios literatūros sąrašus. Kadangi KSB darbuotojai turėjo tikrinti ir kitų srities kultūros-švietimo įstaigų fondus, bibliotekoje atsirado iš jų pašalintų spaudinių ir net gramofono plokštelių [31]. 1954 m. rugpjūčio 21 d. cenzorius atliko KVB fondo patikrinimą ir nustatė, kad jis valomas nepatikimai, ne laiku ir nekrupščiai. Fondą teršia leidiniai (pavyzdžiui, „Избранные сценарии советского кино“, 1951, t. 6), įtraukti į išimtinų iš bendrųjų fondų leidinių sąrašus, o kataloguose likusios tokių leidinių aprašo kortelės. Konstatavęs, kad nei ministerija, nei bibliotekos vadovybė nekontroliuoja valymo, cenzorius įpareigojo per 2 savaites patikrinti fondą bei katalogus pagal cenzūros dokumentus ir jam pranešti

⁴ Tam ruošiasi nuo 1961 m., kada į atskiras inventorines knygas pradėta inventorinti abonementui ir vaikams skirti spaudiniai.

apie patikrinimo rezultatus. Dar jis įspėjo, kad neatlikus užduoties biblioteka bus uždaryta, o kaltininkai nubausti. Per 1954 m. III ketvirtį KVB darbuotojai baigė sudaryti pasenusių leidinių, įtrauktų į Vyriausiosios valdybos karinėms ir valstybinėms paslaptims saugoti (Glavlito) ir Kultūros ministerijos sąrašus, kartoteką. Jos pagrindu iš bibliotekos fondo išrinkti į sąrašus įtraukti spaudiniai. 1955 m. balandžio 8 d. vėl patikrinus fondą, Glavlito cenzorė Vulfaitė rado tik 4 pavadinimų knygas (2 rusiškas ir 2 lietuviškas), kurios neturėjo būti išduodamos skaitytojams. Tarp kitų įsipareigojimų ji įrašė ir šį: „Visą turimą literatūrą, išleistą buržuazinėje Lietuvoje, patikrinti turinio atžvilgiu. Radus medžiagą, priešišką TSRS, sudaryti anotuotus sąrašus ir juos pristatyti vietos cenzūros organams peržiūrėti.“ Dar mažiau pažeidimų rado 1956 m. gegužės 28 d. Glavlito Kauno grupės cenzoriai (Glužeckas ir Steponavičienė). Atlikę kontrolinį patikrinimą jie nustatė, kad fondas išvalytas, bet nepakankamai kruopščiai (rastos 3 išimtinės knygos rusų kalba). Tenka pastebėti, kad 1956 m. cenzūros reikalavimai buvo sušvelnėję. Tais metais leista dalį leidinių grąžinti į bendruosius, t. y. visiems skaitytojams prieinamus, fondus. Tarp jų buvo Z. Aleksos-Angariečio, atskiri A. Baranausko, J. Grušo, J. Jablonskio, A. Jakšto, Vydūno, Maironio ir kitų autorių kūriniai. 1960 m. Lietuvos Glavlitas parengė iš specialiųjų į bendruosius bibliotekų fondus grąžintinių leidinių suvestinį sąrašą (603 knygos). 1960 m. gegužės 20 d. rašte nr. 152 nurodyta, kad į šį sąrašą įtrauktos knygos neturi politinių defektų, todėl nėra pagrindo jų laikyti spec. fonduose. Kadangi dalis grąžintinių knygų neturi mokslinės ar meninės vertės, siūloma pasenusias turiniu ir forma knygas nurašyti arba perkelti į fondus ir leisti jomis naudotis tik mokslo darbuotojams. Bibliotekos minėtu sąrašu nepasinaudojo, nes jau rugpjūčio 8 d. (raštas nr. 194) paskelbta, kad jį reikia laikyti tik projektu. Be to, į jį pateko knygų su „politiniais defektais“. Spec. fondų vadovai buvo įpareigoti peržiūrėti į sąrašą įtrauktas knygas ir pateikti savo siūlymus.

Kurį laiką KVB neturėjo aiškios nuomonės, ką daryti su išimtais iš bendrųjų fondų spaudiniais. Jie turėjo būti sunaikinti arba perduoti bibliotekoms, turinčioms teisę kaupti spec. fondus (VRB, KPI, MA, VU, Knygų rūmų, LKP istorijos instituto bibliotekos). Kadangi po J. Stalino mirties knygų naikinimas jau tapo retu reiškiniu, o spec. fondus turinčios bibliotekos negalėjo turėti dubletinių egzempliorių, rasta kita išeitis. 1956 m. spalio 4 d. vykusiame KVB darbuotojų pasitarime (dalyvaujant I. Kisinui) nutarta kaupti išsamų lietuviškų leidinių, įskaitant retus, fondą. Ši komplektavimo kryptis dar kartą aptarta 1957 m. kovo 6 d. įvykusiame gamybiniame pasitarime ir užfiksuota jo protokole, kaip siekis sukomplektuoti lietuvišką literatūrą, išleistą iki KVB įsteigimo. Toks sprendimas atitiko ir kitą KVB vadovų tikslą – pritraukti į biblioteką kuo daugiau skaitytojų, ypač įvairių sričių specialistų. „Masiniam“ skaitytojui skirtame abonemento fonde spaudinių lietuvių kalba turėta nedaug, derybos su atskiromis leidyklomis ir kitomis žinybomis dėl jų leidinių siuntimo buvo sunkios ir neefektyvios, Lietuvos spaudos privalomojo egzemplioriaus gavimas atidėtas vėlesniam laikui. To meto sąlygomis geriausia priemonė lituanistiniam fondui papildyti buvo spec. fondo įkūrimas. Tuo reikalu kreiptasi į Lietuvos kultūros ministeriją, o ši 1957 m. gruodžio 27 d. raštu paprašė SSRS Glavlito viršininko užregistruoti KVB spec. fondą,

turintį atsakingą asmenį (K. Romanovą) ir laikomą izoliuotoje patalpoje. 1958 m. sausio 14 d. SSRS Glavlitas leido įsteigti KVB spec. fondą ir įpareigojo Lietuvos Glavlitą kontroliuoti jį ir aprūpinti jo priežiūrai reikalingais dokumentais. Vasario 20 d. Glavlito Kauno grupės cenzorius (S. Glužeckas) KVB direktoriui perdavė sąrašus leidinių, kurie turi būti saugomi spec. fonde. 1958–1959 m. į jį perkelti anksčiau sukaupti „speciniai“ leidiniai. 1962 m. pabaigoje KVB spec. fonde buvo beveik 4 tūkst. saugojimo vienetų. Kadangi neturėta patalpų skaityklai, skaitytojai šiuo fondu naudotis negalėjo.

Dar 1953 m. KSB darbo plane buvo numatyta Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriuje organizuoti mainų fondą. Mainų fondas taip pat nurodytas KVB fondo organizavimo projekte, bet pirmajame KVB veiklos etape jis neįsteigtas, nes trūko patalpų ir darbuotojų. Dėl tų pačių priežasčių liko iki galo neįgyvendintas KVB fondo pertvarkymo projektas – funkcionavo tik saugykla ir vienas pagalbinis fondas (1962 m. baigtas organizuoti abonemento fondas). 1960–1961 m. tik svajota apie atskirus vaikų, užsienio, vaizduojamojo meno ir muzikos, kraštotyros, techninės literatūros fondus ir kartu visos bibliotekos plėtrą. Tų ir kitų fondų užuomazgos, pradžia – pagrindinėje saugykloje. KVB pirmoji ryžosi fondo organizavimo reformai ir tapo pavyzdžiu kitoms Lietuvos bibliotekoms. KVB vadovai tuo labai didžiavosi ir primindavo, kai reikėdavo pabrėžti bibliotekos nuopelnus. Net 1966 m., KVB pristatant Liaudies ūkio pasiekimų parodoje Maskvoje, jie parengė 16 mašinraščio lapų (rusų kalba) fondo reformos aprašymą.

Leidinių katalogavimas ir katalogų organizavimas. Iki 1963 m. visų leidinių komplektavimo, gautų leidinių apskaitos, bibliotekinio apipavidalinimo ir atvaizdavimo kataloguose funkcijas centralizuotai vykdė Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus darbuotojai. Nuo jų darbo spartos ir kokybės priklausė, per kiek laiko gautas leidinys pasieks skaitytoją, ar jis bus surastas kataloguose ir bibliotekos padaliniuose. Srities gyvavimo periodu jiems dar labai trūko įgūdžių, metodikos priemonių ir laiko, nes tekdavo dažnai išvykti į srities kultūros ir švietimo įstaigas. Neatsitiktinai direktorius naujajam sveikinime palinkėjo „saugotis, kad 1951–1952 m. nesutvarkytos knygos 1953 m. neprislėgtų skyriaus darbuotojų“ [32]. Nežiūrint visų pastangų, ir vėlesniais metais darbuotojai nepajėgė sutvarkyti visų per metus gautų spaudinių⁵. Kadangi pirmiausia buvo tvarkomi einamaisiais metais gauti leidiniai, nesutvarkytų leidinių daugėjo. Pagrindinė tokios situacijos priežastis – sparčiai daugėjant naujų spaudinių, darbuotojų skaičius nesikeitė ar augo per lėtai. Bandymai dirbti po darbo valandų, kaip socialistiniai įsipareigojimai sovietinėms šventėms pagerbti, menkai padėjo. J. Baltušio duomenimis, 1954 m. liko nesutvarkyta 5 153 spaudinių [9, l. 103]⁶, 1960 m. pabaigoje – 32 tūkst. ar beveik 21 tūkst. (1961 m. darbo ataskaitos duomenimis), 1961 m. – 82 777 egz. 1962 m. KVB baigė turėdama 92 632 egz. nesutvarkytų leidinių.

⁵ Ši problema kamavo ir VCB. 1950 m. pradžioje ji turėjo apie 800 tūkst. tomų, iš jų 237 tūkst. suinventorintų ir sukataloguotų [33, p. 140].

⁶ Kiti šaltiniai nurodo, kad 1954 m. nesutvarkytame fonde buvo 25 tūkst. spaudinių. Gali būti, kad šis skaičius padidintas sąmoningai, siekiant gauti daugiau etatų ir patalpų.

Komplektavimo ir knygų tvarkymo skyrius. Apie 1955 m.

Paprasčiausias šios problemos sprendimo būdas buvo darbuotojų skaičiaus didinimas. Iki 1957 m. Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyrius turėjo tik 6 etatus. Didžiulėmis pastangomis jų skaičių 1957 m. pavyko padidinti iki 11. Be to, tais metais samdyti neetatiniai darbuotojai, išprašius iš Kultūros ministerijos lėšų. Nuo 1960 m. rugpjūčio 1 d. skyrius gavo dar du etatus (bibliotekininko ir vyresn. bibliografo-redaktoriaus). KVB vadovams ypač aktyviai „spaudžiant“ Kultūros ministeriją, 1961 m. skyrius papildė dar 5 etatais (du nuo sausio 1 d. ir trys nuo liepos 1 d.)⁷. Kitas problemos sprendimo būdas – spaudinių tvarkymo technologinio proceso ir operacijų pertvarkymas, siekiant padidinti darbo našumą. Vienas ryškesnių pavyzdžių – grupuojamųjų leidinių fondo organizavimas. Su šia leidinių grupe susiję klausimai bibliotekoje pradėti nagrinėti 1957 m. I ketvirtyje, II ketvirtyje atrinktos programos, instrukcijos, darbo patirties aprašymai, telefonų knygos ir pan. leidiniai. Iki metų pabaigos sutvarkyti 5 024 egz., 1958 m. – 8 447 egz. 1962 m. grupuojamųjų leidinių fondą sudarė 15 325 egz. Nuo tų metų šie leidiniai jau neinventorinti (apsiribota jų įrašymu į bendrąją, tada vadintą „visumine“), nekataloguojami (į pagrindinius katalogus dėtos nuorodų kortelės). Galbūt tokie sprendimai priimti susipažinus su kitų bibliotekų patirtimi 1959 m. Valstybinės viešosios M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekos organizuotame seminare, kuriame dalyvavo K. Romanova ir K. Steponėnas. 1960–1961 m. pakeitus keletą spaudinių tvarkymo ir jų atvaizdavimo kataloguose operacijų, darbas kiek paspartėjo. Darbo krūviai galėjo sumažėti, jei spaustines katalogines korteles biblioteka būtų gavusi kartu su spaudiniais arba šiek tiek vėliau. Iš pradžių manyta, kad jų vėlavimas yra laikinas reiškinys. 1952 m. sausio 30 d. KSB vadovai informavo Kultūros-švietimo įstaigų komitetą, Knygų rūmus, kad nevykdomas LSSR Ministrų Tarybos 1950 m. lapkričio 5 d. nutarimas, įpareigojęs bibliotekų kolektorių siųsti bibliotekoms apipavida-

⁷ KAVB archyve yra du Kultūros ministerijos įsakymų, pasirašytų 1960 m. gruodžio 31 d., variantai, kurie skiriasi nurodomu etatų skaičiumi (viename – du, kitame – penki) ir jų skyrimo data.

lintas ir sukataloguotas knygas. 1955–1960 m. valdžios institucijų nurodymus, sprendžiant šią opią problemą, K. Povilaitis priminė 1958 ir 1962 m. [34]. Mat padėtis per tą laiką nepasikeitė. Spaustinės kataloginės kortelės, kurių 1962 m. biblioteka iš Lietuvos Knygų rūmų gaudavo 5 komplektus, vėlavo, kaip, beje, ir kortelės iš sąjunginių Knygų rūmų. Vos tik sužinojusi apie sąjunginio mokamo privalomojo spaudos egzemplioriaus paskyrimą, KVB jau 1956 m. gruodžio 1 d. užsakė 5 pilnus spaustinių kataloginių kortelių komplektus knygoms ir dar po vieną komplektą žurnalų straipsniams bei recenzijoms, laikraščių straipsniams. Paaiškėjus, kad ne visi taip gauti spaudiniai yra paklausūs, ir trūkstant lėšų imta mažinti kortelių skaičių. 1962 m. iš 34 leidžiamų kortelių serijų KVB užsisakė tik 7 (grožinei, meno, techninei literatūrai ir kt.). Iš sąjunginių Knygų rūmų gaunamos kortelės buvo skirtos universalioms mokslinėms bibliotekoms, tad geriau atitiko KVB tikslus ir uždavinius.

Siekiant spaudinius laiku atspindėti kataloguose ir kartotekose, didelę jų dalį bibliotekos darbuotojai aprašė, suklasifikavo patys. Pradžioje kataloginės kortelės buvo rašomos ranka, nuo 1959 m. dažniau spausdinamos rašomąja mašinėle⁸. Gavus vėluojančias spaustines korteles, jomis pakeisdavo darbuotojų parengtas. Per 1954 m. į bibliotekos katalogus sudėta apie 60 tūkst. ranka rašytų kortelių, iš kurių 15 tūkst. vėliau pakeista gautomis spaustinėmis kortelėmis. 1962 m. į katalogus sudėta 192 tūkst. spausdintų ir 11 tūkst. ranka ar rašomąja mašinėle rašytų kortelių. Dar 25 tūkst. kortelių papildytos kartotekos.

Pagal sritinių bibliotekų nuostatus jose turėjo būti šie katalogai:

Du pagrindiniai abėcėliniai – vienas tarnybinio, kitas viešojo (skaitytojų) naudojimo.

Pagrindinis sisteminis viešojo naudojimo.

Pagalbinių fondų sisteminiai.

Mainų fondo abėcėlinis.

Srities didesniųjų bibliotekų kraštotyrinės literatūros suvestinis.

Kadangi KSB/KVB neturėjo mainų fondo, nereikėjo ir jo katalogo. Nerasta žinių, kad būtų sudarinėjamas kraštotyrinės literatūros suvestinis katalogas. Būsimai katalogų sistemai pradžią davė abonemento abėcėlinis ir sisteminis skaitytojų katalogai, kuriuos KSB perėmė iš VCB kartu su abonemento fondu. Iki naujos fondų organizavimo tvarkos pradžios (1954 m.) jie atliko ir pagrindinių (dar vadintų generaliniais) katalogų funkciją. Pagrindinis tarnybinis abėcėlinis katalogas pradėtas sudaryti 1954 m. papildant abonemento abėcėlinį katalogą pagrindinės saugyklos spaudinių aprašais. Šiame kataloge be knygų iki 1969 m. atsispindėjo ir periodiniai bei tęstiniai leidiniai. Pagrindinis skaitytojų abėcėlinis katalogas pradėtas organizuoti 1957 m. Pradžioje šis katalogas apėmė tik pagrindinės saugyklos spaudinius, todėl jį galima vadinti pagrindiniu tik nuo 1961 m., kada jame pradėta atspindėti ir pagalbinių fondų inventorinti leidiniai.

KVB fondo pagrindinis sisteminis katalogas, pradėtas organizuoti 1954 m., pradžioje taip pat apėmė tik pagrindinės saugyklos spaudinius (abonemento fondą atspindėjo

⁸ Pirmą rašomąją mašinėle („Olimpija“) biblioteka įsigijo 1951 m., antrąją („Maskva“) – 1952 m. 1960 m. buvo 5 rašomosios mašinėlės, dar 3 gautos 1961 m.

Abonemento katalogas. Apie 1955 m.

sisteminis katalogas). Dėl šio katalogo, kuriame 1958 m. buvo apie 160 tūkst. kortelių, sudarymo metodikos ne kartą diskutuota. Bandyta jame išskirti skolinamų ir neskolinamų į namus spaudinių dalis. A. Jonušytei ir K. Steponėnui pasiūlius, 1957 m. gegužės 20 d. visuotiniame darbuotojų pasitarime nutarta tokio skirstymo atsisakyti. Vis dėlto nuo 1958 m. naudotas panašus skirstymas išliko iki sovietinio laikotarpio pabaigos. Pagrindiniame sisteminiam kataloge išskirti skaitytojams aktualūs ir neaktualūs spaudiniai. Metodinis tokio skirstymo pagrindas buvo sovietinėje bibliotekininkystėje galiojusi nuostata, kad sisteminis katalogas privalo atlikti vadovavimo skaitymui funkciją. Aktualioje katalogo dalyje atvaizduoti spaudiniai išleisti: 1) pirmosios ir antrosios sovietinės okupacijos metais; 2) SSRS (be Lietuvos) po 1917 m. bolševikinio perversmo; 3) užsienio šalyse nuo 1945 m. gegužės mėn. Neaktualioje dalyje, dar vadintoje tarnybine ir skirtoje ne „masiniam“ skaitytojui, atspindėti spaudiniai išleisti 1) Lietuvoje iki pirmosios sovietinės okupacijos ir hitlerinės okupacijos metais; 2) SSRS teritorijoje ne lietuvių kalba iki 1917 m.; 3) užsienio šalyse iki 1945 m. gegužės mėn.; 4) po 1917 m., bet išimti iš apyvartos cenzūros institucijų paliepimu; 5) riboto ir slapto naudojimo spaudiniai; 6) pasenę turiniu; 7) aktualioje katalogo dalyje atspindėtų spaudinių ankstesni leidimai.

Iš atskirų fondų katalogų grupės svarbiausi buvo jau minėti abonemento abėcėlinis ir sisteminis katalogai. Jų kokybei daug dėmesio skyrė J. Baltušis. 1957 m. kovo mėn. visuotiniame darbuotojų pasitarime jis teigė, kad šie katalogai apleisti, neatspindi viso abonemento fondo, daug kortelių sudėta be tvarkos, sisteminiam kataloge neišimtos kortelės su pasenusių knygų, leistų J. Stalino kulto metais, aprašais. 1961 m. abėcėlinis katalogas buvo iš naujo suredaguotas. J. Baltušis nuo 1958 m. atkakliai siūlė abonemento sisteminiam kataloge korteles dėti atvirkščiai chronologine seka. Dėl šios

naujovės diskutuota bibliotekoje sausio 3 d. visuotiniame darbuotojų susirinkime. Jai nepritarė J. Laurinavičiūtė, siūliusi korteles su naujų knygų aprašais dėti į atskirą dėžutę. Nenorėdamas, kad padidėtų darbo krūvis, naujovei priešinosi ir K. Steponėnas. Vis dėlto iki 1958 m. gegužės mėn. kortelės kataloge sudėtos atvirkščia chronologine seka. Jau balandžio 15 d. pasitarime J. Baltušis džiaugėsi, kad pertvarkant sisteminių katalogą paaiškėjo, jog abonemento fondas blogai komplektuojamas – daugelyje katalogo skyrių nebuvo naujausių knygų aprašų arba jų būta mažai [35]. Vėliau naujovė taikyta kitiems bibliotekos sisteminiams katalogams ir kartotekoms, o 1961 m. jai skirta J. Baltušio publikacija, sulaukusi neigiamos S. Elsbergo ir S. Tomonio reakcijos [36].

Nuo 1959 m. pradėtas sudarinėti specialaus saugojimo literatūros fondo abėcėlinis katalogas. Kadangi išimant iš bendrųjų fondų draustus juose laikyti spaudinius kartu turėjo būti išimamos juos aprašančios kortelės, jos panaudotos organizuojant šį katalogą. Išimtomis kortelėms buvo sudaromi aktai, kuriuos pasirašydavo skyrius, iš kurio fondo spaudiniai buvo išimti, vedėjas ir darbuotojas, atsakingas už specialaus saugojimo literatūros fondą. Katalogu galėjo naudotis tik skyrių vedėjai, gavę specialų leidimą. Spec. fondo sisteminis katalogas buvo sudarinėjamas jau antrajame KVB veiklos etape.

Metodikos kabinetas ir Bibliografijos skyrius taip pat turėjo savo fondų sisteminius katalogus su kartotekoms būdingais požymiais. Panaikinus Metodikos kabinetą, toliau sudarinėtas bibliotekininkystės literatūros katalogas, apėmęs ne tik knygas, bet ir straipsnius, rašomąją mašinėlę ar rotatoriumi daugintus darbus. Atskirame jo skyriuje atspindėtos publikacijos apie KVB. Bibliografinių leidinių katalogas dėl nežinomų priežasčių buvo panaikintas 1961 m. (Jis paminėtas 1960 m., bet jau nenurodytas 1962 m. KVB 12 katalogų sąrašė.) [24, l. 15–16]

Apie atskirų leidinių rūšių katalogus žinome nedaug. Šaltiniuose minimi žemėlapių, natų, standartų, patentų aprašymų, sisteminis grupuojamųjų leidinių katalogai. Beveik visi jie pradėti organizuoti po 1960 m. Baigiant KVB katalogų apžvalgą, dar reikia paminėti du momentus. Pirma, 1951–1953 m. sudarinėtas topografinis katalogas. Jo atsisakyta, nes jame kortelės su įrašais (šifras, autorius, antraštė, tomas, inventoriinis numeris, kaina) buvo sudėtos sisteminė-abėcėline seka, kaip ir abonemento fondas. Pradėjus diegti formatinį leidinių sustatymą ir organizuoti pagrindinę saugyklą, topografinio katalogo struktūra jau nebetiko visam bibliotekos fondui atspindėti. Be to, šis katalogas užėmė daug vietos, reikalavo nemažai laiko, kurio labai trūko pagrindiniams katalogams sudaryti, sąnaudų. Antra, skaitytojams buvo prieinami tik abonemento sisteminis katalogas ir nuo 1957 m. pavasario į abonementą perkeltas pagrindinis sisteminis katalogas (tiksliau, jo aktualioji dalis) saugyklos spaudiniams užsisakyti.

2.2. SKAITYTOJŲ APTARNAVIMAS

Pagal sritinės bibliotekos nuostatus skaitytojų aptarnavimu turėjo rūpintis abonementas su tarpbibliotekinio abonemento sektoriumi, skaityklų skyrius ir bibliografinės informacijos skyrius. KSB įsteigė šiuos padalinius, tačiau dėl susiklosčiusių sąlygų beveik visų jų veikla palaipsniui susikoncentravo abonemente. Jame skaitytojams teikti spaudiniai, bibliografinė informacija, organizuotas masinis darbas.

Skaitytojų aptarnavimas leidiniais abonemente. Abonementas pirmaisiais veiklos metais KSB vadovams kėlė mažiausiai rūpesčių. Jis liko iš VCB perimtose patalpose, turėjo 3 patyrusias darbuotojas, perimtas iš VCB, parengtą fondą ir jau suorganizuotas kilnojamąsias bibliotekėles. Galima sakyti, kad skaitytojai abonemento perdavimo nė nepajuto, nes buvo aptarnaujami be jokio pertrūkio. Per paskutinį 1950 m. ketvirtį prisidėjo 690 nauji skaitytojai. KSB metų pabaigoje turėjo 4 624 skaitytojus, iš kurių 712 buvo vaikai bei paaugliai iki 16 m. ir 1 547 kilnojamųjų bibliotekėlių skaitytojai¹. Jiems išduoti 40 355 leidiniai, iš jų 7 953 vaikams ir 7 993 egz. kilnojamose bibliotekėlėse. Pagal tradiciją, perimtą iš VCB, abonemente vyko kultūrinė bei šviečiamoji veikla, vėliau pradėta vadinti masiniu darbu. Tų metų ataskaitoje rašoma, kad kartu su VCB

Abonemento vedėja J. Laurinavičiūtė su skaitytojais. 1950 m.

¹ Bibliotekos registracijos blanke nurodyta, kad 1950 m. spalio 1 d. KSB turėjo 3 896 skaitytojus (su kilnojamųjų bibliotekėlių skaitytojais). Tad pagal šį šaltinį iki metų pabaigos prisidėjo 728 nauji skaitytojai.

parengta paroda „Kova už taiką ir demokratiją“, ta pačia tema organizuota skaitytojų konferencija, kurią vedė S. Tomonis. Atrodo, kad KSB darbuotojai mokėsi iš VCB ir gruodžio 9 d. įvykusiame literatūriniame vakare, kuriame dalyvavo rašytojai A. Churginas, K. Jankauskas, J. Šimkus, A. Žukauskas ir kt. Dar abonemente surengtos 8 knygų parodėlės, sudaryti 5 rekomenduojamos literatūros sąrašai, organizuotas 1 literatūrinis rytmetis vaikams, 10 garsinių skaitymų, suteikta 214 informacijų bei konsultacijų. Atskaitos duomenimis, abonementas turėjo 23 818, kilnojamąsias bibliotekėles – 2 916 lankytojų, dar 5 500 žmonių apsilankė parodose ir renginiuose.

Per 1950 m. paskutinį ketvirtį KSB vadovai nesikišo į abonemento darbą, leido jam veikti pagal VRB nustatytą tvarką. Vėlesniais metais pradėtas abonemento darbo pertvarkymas vyko palaipsniui, atsižvelgiant į esamas sąlygas ir galimybes, kurios buvo labai ribotos. Abonementas veikė nepritaikytose 140 kv. m patalpose buvusiam bute (Lydos g. 2). Jį sudarė 4 kambariai, vonios ir virtuvės patalpos, nedidelis koridorius. Du kambariai ir koridorius buvo skirti skaitytojams aptarnauti. Viename tų kambarių bandyta įrengti vaikų skaityklėlę, bet augant fondui ir mažėjant vietos 1952 m. jos atsisakyta ir vaikų aptarnavimas nutrauktas².

Į kitus du kambarius ir vonios patalpą sudėtas abonemento fondas. Virtuvės patalpa pradžioje naudota kaip sandėliukas. 1956 m. ji paremontuota, į ją perkelti abonemento katalogai iš vieno skaitytojų kambario bei Bibliografijos skyriaus kartotekos, įrengta bibliografo darbo vieta. Tuo pat metu atitverta koridoriaus dalis ir pastatytos knygų lentynos, paaukštintos iki 4 m. Patalpos buvo panaudotos maksimaliai.

1950–1954 m. abonementas skaitytojus aptarnavo 14–21 val. (t. y. nepakeitė VCB įvesto darbo laiko), nuo 1955 m. – 15–22 val. kasdien, išskyrus antradienį (ne darbo diena) ir sekmadienį (dirbo 12–18 val.). Aptarnaujantis personalas darbą pradėdavo viena valanda anksčiau, o baigdavo viena valanda vėliau. Nuo 1957 m. skaitytojai darbo dienomis buvo aptarnaujami 14–20 val. Dar po metų pakeistos darbo dienos. Kadangi visos Kauno valstybinės masinės bibliotekos nedirbdavo antradieniais, KVB skaitytojų patogumui perkėlė poilsio dieną iš antradienio į sekmadienį. Nuo 1961 m. vidurio, paskyrus abonementui du papildomus etatus, skaitytojai aptarnauti 6 dienas per savaitę dviem pamainomis 10–21 val. Visą laiką skaitytojai nebuvo aptarnaujami paskutinę mėnesio dieną – sanitarinę (švaros) dieną. Bibliotekos personalas, neaptarnaujantis skaitytojų, dirbdavo kasdien, išskyrus sekmadienį, 9–18 val.

Abonementas aptarnavo visus suaugusius (nuo 16 m.) Kauno mieste ir jo apylinkėse registruotus gyventojus. Registruojant ir perregistruojant skaitytojus būdavo pildoma registracijos kortelė ir skaitytojo formuliaras. Jei skaitytojas daugiau kaip 3 mėnesius nesinaudodavo abonementu, jis buvo registruojamas iš naujo. Į skolinamo spaudinio kontrolinį lapelį reikėdavo įrašyti jo gražinimo datą (iki 1954 m.). Kadangi visus tuos

² KSB paso duomenimis, 1951 m. biblioteka turėjo 898, 1952 m. – 99 skaitytojus vaikus. Mintis turėti vaikų skaityklą KVB vadovams buvo svarbi. Jie 1953 m. prašė Kultūros ministerijos komandiruoti J. Laurinavičiūtę į Latvijos valstybinę respublikinę biblioteką, kur ji galėtų susipažinti su vaikų ir jaunimo skaityklos darbu, nes KVB norinti „atnaujinti skaityklos darbą su vaikais palaipsniui plečiant ir pereinant prie vaikų-jaunimo skaityklos“ [37]. Biblioteka organizavo vaikams skirtus renginius per visą pirmąjį veiklos etapą.

darbus dažniausiai atlikdavo vienas abonemento darbuotojas, susidarydavo skaitytojų eilės³. Dėl didelio darbo krūvio jam buvo sunku aptarnauti skaitytojus individualiai. Skaitytojų aptarnavimui abonemente pagerinti ir vadovavimo skaitymui funkcijai sustiprinti išbandyta ne viena naujovė, bet ne visos jos prigijo. Susipažinus su Maskvos, Leningrado, Gorkio bibliotekų patirtimi, nutarta skaitytojus aptarnauti diferencijuotai pagal grupes. 1954 m. KVB įvedė skaitytojo bilietus (pažymėjimus), atsisakė spaudinių gražinimo terminų lapelių (terminai rašyti skaitytojų bilietuose) ir organizavo abonemente dvi skaitytojų grupes: besimokančių savarankiškai ir švietimo įstaigose (pagal mokymo planus). Sukaupus patirties ir gavus ketvirtą etatą, 1957 m. sudarytos trys skaitytojų grupės: aukštųjų mokyklų studentų; vidurinių mokyklų moksleivių ir technikumų studentų; darbininkų, tarnautojų, namų šeimininkių, pensininkų (savišvietos būdų keliančių savo turimą išsilavinimą ir kvalifikaciją)⁴. Prie kiekvienos grupės aptarnavimo vietos įrengtos lentynos naujausiai literatūrai. Siekta, kad grupės aptarnautų darbuotojai su aukštuoju pedagoginiu išsilavinimu. 1961 m. KVB vadovai planavo organizuoti net septynias atskirai aptarnaujamas skaitytojų grupes abonemente: 1) darbininkų, 2) tarnautojų, 3) pensininkų bei namų šeimininkių, 4) dirbančio jaunimo, 5) specialistų su aukštuoju išsilavinimu, 6) studentų, 7) moksleivių. Prasidėjus darbams, susijusiems su VRB išsikėlimu į Vilnių, ši idėja liko nerealizuota.

Geriau pažinti skaitytojus siekta ir kitais būdais. 1956 m. KVB – vienintelė iš Kultūros ministerijos sistemos bibliotekų – įvedė analitinius skaitytojų formuliarius (tokie formuliariai 1940 m. naudoti Rusijos bibliotekose). Juose skaitytojai turėjo nurodyti, kokiomis bibliotekomis naudojasi, ar turi asmeninėse bibliotekose visuomeninės, grožinės literatūros, savo specialybės leidinių. Bibliotekininkai juose įrašinėdavo pastabas apie skaitytojus. Propaguodama analitinius formuliarius, KVB jų pavyzdžius išsiuntė Vilniaus universiteto bibliotekininkystės katedrai, Vilniaus bibliotekinio technikumо dėstytojui I. Kisinui, kitoms viešosioms bei rajoninėms bibliotekoms. Tokie formuliariai, kuriems užpildyti reikėjo nemažai laiko, netiko daug skaitytojų turinčiuose abonementuose. Pati KVB nuo 1957 m. juos naudojo tik daliai savo skaitytojų (skaitantiems pagal individualų planą). Vėliau biblioteka analitinių formuliarių atsisakė.

1958 m. abonemente pradėta organizuoti skaitytojų profilio kartoteka. Skaitytojas, pats arba padedant bibliotekininkui, iš teminių skaitymo planų, programų, katalogų, bibliografinių rodyklių išsirinkęs reikalingus spaudinius ir sudaręs individualų literatūros sąrašą, pateikdavo jį abonemento darbuotojui. Bet ir šis bandymo gerinti vadovavimą skaitymui greitai atsisakyta, nes jis neatitiko nei skaitytojų poreikių, nei bibliotekos galimybių.

1960 m. KVB iš rusų kalbos išvertė ir išspausdino vieningą skaitytojo bilietą, kurį naudojo Kaliningrado masinės bibliotekos. K. Povilaičio nuomone, toks bilietas turėjo padėti tiksliau nustatyti, kiek miesto gyventojų naudojasi bibliotekomis, labiau įtraukti žinybines bibliotekas į miesto gyventojų aptarnavimą. Siekta, kad tokį

³ Kol abonementas priklausė VCB, jis turėjo 5 darbuotojus.

⁴ 1962 m. pirmai skaitytojų grupei išduota 34,7 tūkst., antrai – 22,8 tūkst., trečiai – 44,4 tūkst. egz. spaudinių.

Abonemento darbuotojos prie bibliotekos pastato Lydos g. 2 (iš kairės): vedėja J. Laurinavičiūtė, M. Blockytė-Dailidionienė, S. Bitinaitytė-Vilėniškienė. 1950 m.

bilieta įsivestų apie 180 bibliotekų, priklausiusių įvairioms žinyboms. Bilieta išduotų biblioteka, į kurią pirmiausia kreipiasi Kauno gyventojas. Apie skaitytoją, pažeidusį taisykles kitoje bibliotekoje, jos darbuotojai turėtų pranešti bilietą išdavusiai bibliotekai, kad ši skaitytoją nubaustų nustatyta tvarka. Skaitytojai įsipareigotų išvykdami iš Kauno atsiskaityti su bibliotekomis ir gražinti bilietą [38]. Tokio bilieto įvedimui nepritarė Kauno miesto Kultūros skyrius, matyt, bijodamas, kad sumažės skaitytojų skaičius. 1961 m. pabaigoje ir 1962 m. pradžioje vieningas bilietas išdalytas įvairioms žinybinėms Kauno bibliotekoms. Dalis bibliotekų atsisakė juo naudotis. Norėta įdiegti bilietą kuo greičiau, neatlikus eksperimento ir nesuderinus diskusinių klausimų. Visų žinybų bibliotekas tenkinančio sprendimo nerado ir Kauno miesto tarpžinybinė bibliotekų taryba, kuriai vadovavo J. Baltušis [39].

1958 m. KVB bibliotekos vadovybė svarstė abonemento atvirų fondų organizavimo klausimą, tačiau, nors ir buvo jų šalininkė ir aktyvi propaguotoja, atsisakė šios pažangios aptarnavimo formos dėl vietos stokos. Nuo veiklos pradžios abonemente buvo aktualių leidinių dėžutės, atviros teminės lentynėlės. 1961 m. įrengtos 4, 1962 m. – 6 atviros lentynos, kuriose buvo laikomi populiarius leidiniai (knygos, žurnalai).

Bene naudingiausias skaitytojams buvo sprendimas juos aptarnauti ne tik abonemento, bet ir pagrindinės saugyklos fondo (iki 1962 m. pavasario) leidiniais. Pradėjus įgyvendinti šį sprendimą (1957 m. kovo mėn.), reikėjo pertvarkyti bibliotekos darbą, ieškoti racionalių būdų iškilusiems uždaviniams spręsti. Pradėtas naudoti leidinių užsakymo (pareikalavimo) lapelis, suderintas abonemento ir pagrindinės saugyklos darbo laikas. Abonemento skaitytojų užsakytus leidinius saugyklos darbuotojas atnešdavo į abonementą per kiemą, nes šių padalinių patalpas skyrė įvažiuojamieji vartai. Dažnai saugyklos spaudiniai likdavo abonemente. Darbo sąlygos saugykloje buvo blogos. 1959 m. KVB, prašydama paskyros elektros laidams saugyklai apšviesti, kultūros ministrui rašė: „Saugyklos kambariuose yra tik po vieną šviesos tašką, kuris apšviečia

tik dviejų lentynų tarpą, o kitų lentynų šeši tarpai lieka neapšviesti. Darbuotojai, norėdami paimti knygas, yra priversti su žvake laipteliais laiptoti tarp knygų lentynų net iki 3,5 metro aukštį ir laikydami vienoje rankoje žvakę, o su kita surasti reikiamą knygą. Dėl to yra labai didelis pavojus kilti gaisrui, užsidegti darbuotojo rūbams ir nukristi darbuotojui, nes jo abi rankos užimtos“ [40].

Nuolat diskutuota, kokius leidinius galima skolinti į namus iš abonemento ir ypač iš pagrindinės saugyklos fondų. Nuo 1955 m. abonemente ribotas tik periodinių leidinių, jei jų buvo tik vienas egzempliorius, skolinimas. Reikalauta juos skaityti vietoje, vadinamojoje abonemento skaityklėlėje. Dėl pagrindinės saugyklos leidinių apsispręsti buvo sunkiau. 1957 m. dalis darbuotojų siūlė peržiūrėti skaitytojų katalogus ir iš jų išimti neskolinamų į namus spaudinių aprašus, padalyti sisteminių katalogą į skolinamų ir neskolinamų leidinių dalis. K. Steponėnas siūlė skolinti į namus visus spaudinius, išskyrus laikraščius, D. Puidokienė prie neskolinamų leidinių priskyrė ir brangius meno leidinius. Galiausiai buvo priimtas K. Povilaičio pasiūlymas: pagrindinė saugykla vykdo visus skaitytojų užsakymus, o abonemento personalas pats sprendžia, kokius leidinius skolinti į namus konkrečiam skaitytojui. 1958 m. iš pagrindinės saugyklos per abonementą išduota 10 104 leidiniai, taigi pasinaudota tik menka šio fondo dalimi. Be to, bibliotekai iškilo skolininkų problema. Vien 1958 m. skolininkams išsiųsta 4 200 raginimų gražinti paimtus spaudinius, 2 000 skaitytojų aplankyti namuose. Buvo siunčiami raštai į skaitytojų darbovietes, kreiptasi į visuomenines organizacijas. Šios problemos sprendimą sunkino ir tai, kad KVB 1955 m. panaikino 10 kap. baudą už kiekvieną pavėluotą dieną, 1960 m., vykdydama 1960 m. sausio 14 d. SSRS kultūros ministro įsakymą nr. 25 „Dėl užstatų ir baudų panaikinimo bibliotekose“ – ir 20 rub. užstatą už paskolintus leidinius kariams ir ne Kauno gyventojams.

Kaip abonemento darbą vertino skaitytojai, žinome iš 1955 m. rugsėjo 20 d. vykusios pirmosios KVB ataskaitinės konferencijos dalyvių pasisakymų⁵. Jie skundėsi nekultūringu aptarnavimu (J. Baltušis 1954 m. kai kuriuos abonemento darbuotojus kaltino šiurkščiu elgesiu su skaitytojais), eilėmis leidinių išdavimo vietose, per trumpu abonemento darbo laiku (siūlyta skaitytojus aptarnauti 10–22 val.) ir leidinių skolinimo į namus terminu (10 dienų), lėtu aptarnavimu (užsakytų spaudinių reikia laukti apie 20 min.). Be to, skaitytojai norėjo didesnio grožinės literatūros leidinių egzemplioringumo, daugiau renginių. Dalį pageidavimų pavyko įgyvendinti: prailgintas aptarnavimo laikas, 1961 m. Kultūros ministerija patvirtino naujas naudojimosi masine biblioteka taisykles, kuriose nustatytas ilgesnis (15 dienų) leidinio skolinimo į namus terminas.

Kiti skaitytojų aptarnavimo leidiniais būdai. Skaitytojai aptarnauti ne tik abonemente, bet ir kilnojamosiose bibliotekėlėse, tarpbibliotekiniame ir neakivaizdiniame abonementuose. Visi jie, lyginant su abonementu, buvo ne tokie svarbūs, pagalbiniai.

Viena iš abonemento funkcijų – kilnojamųjų bibliotekėlių (KB) steigimas ir jų skaitytojų aptarnavimo organizavimas. Deja, duomenų apie KB mažai, jie fragmentiški,

⁵ Ta proga buvo paminėtas ir KVB gyvavimo penkmetis, suorganizuota paroda „Kauno viešoji biblioteka 1950–1955 m.“.

netikslūs. Pirmosios KB perimtos iš VCB 1950 m. Labiausiai tikėtina, kad VCB turėjo 28 KB ir dar vieną tais metais įsteigė KSB⁶. Žinome, kad KB veikė Kauno universiteto klinikose, 2-oje poliklinikoje, 11-oje vidurinėje mokykloje, „Atramos“ fabrike, auto-remonto dirbtuvėse, galanterijos fabrike „Pakaita“, „Rūtos“ viešbutyje, „Prie-kalo“ artelėje, Vytauto kultūros ir poilsio parke, „Drobės“, „Taikos“, „Metalo“ fabrikuose, autoinspekcijoje ir kitur. Srities gyvavimo periodu būta iki 31 KB, bet vėliau (1954–1958 m.) liko tik 6 KB, atitinkamai sumažėjo skaitytojų ir leidinių išduotis (žr. 15 lentelę). Abejotina, kad maži KB fondai tenkino skaitytojų poreikius. 1953 m. pabaigoje visose KB buvo 8903 egz., iš jų 6548 egz. grožinės ir vaikų literatūros knygų. Dėl didelio darbo krūvio abonemento personalas nepajėgė tinkamai rūpintis KB. Ši ir kitos aplinkybės (įmonės ir organizacijos ėmė steigti profsąjungines ir technines bibliotekas, sustiprėjo miesto masinės bibliotekos) paskatino KVB 1958 m. pabaigoje likviduoti visas turėtas KB.

Už tarpbibliotekinio abonemento (TBA), organizuoto 1952 m., veiklą pradžioje buvo atsakingi abonemento darbuotojai, o 1955 m. jis perduotas Fondų saugojimo skyriui. Iš gamybinių susirinkimų protokolų matyti, kad TBA darbas kėlė daug rūpesčių bibliotekos vadovams. Antai 1953 m. teigta, kad TBA nepopuliarinamas, 1955 m. konstatuota, kad jo darbas negerėja, 1956 m. pastebėta, kad TBA dirba blogai, nes planą įvykdė tik 44 proc. Pirmosios KVB ataskaitinės konferencijos protokole užfiksuota, kad TBA darbą neigiamai vertino K. Povilaitis, rajonų bibliotekų atstovai (Kybartų rajoninės bibliotekos vedėja teigė, kad išsiųstos į KVB paraiškos spaudiniams dingsta, knygos neatsiunčiamos laiku arba visai negaunamos). Vienas konferencijos nutarimo punktų reikalavo išplėtoti TBA darbą.

Populiarindama TBA, KVB jau 1954 m. išspausdino specialų plakatą lietuvių ir rusų kalbomis 1000 egz. tiražu. 1955 m. ir 1960 m. dideliu tiražu išleisti lapeliai, informuojantys apie KVB fondus ir galimybę jais naudotis per TBA. Šie lapeliai platinėti zonos įmonėse, mokyklose, mašinų ir traktorių stotyse (MTS). 1959 m. planuota paskelbti 20 informacijų apie TBA periodinėje spaudoje. J. Baltušiuui atrodė, kad TBA darbas pagerėtų organizavus atskirą skyrių [9, l. 109], bet iki pirmojo etapo pabaigos neturėta net TBA darbuotojo. Pritrūkus patalpų KVB fondui sudėti, spaudiniai kilnoti iš vienos vietos į kitą, todėl surasti per TBA užsakytą leidinį buvo sunku. Biblioteka, užsakiusi per TBA leidinį, turėjo padengti jo siuntimo išlaidas, nors lėšų dažnai trūkdavo. TBA dažniausiai naudojosi studentai neakivaizdininkai, o jiems labiausiai reikėjo grožinės literatūros kūrinių ir vadovėlių, kurių nepakakdavo ir KVB skaitytojams. Visa tai atsiliepė TBA darbui (žr. 14 lentelę; gali būti, kad joje pateikti skaičiai yra padidinti).

⁶ 1950 m. KSB registracijos lape įrašytos 26 KB, o tų metų ataskaitoje tvirtinama, kad KSB įsteigė 5 naujas KB. Gali būti, kad ne visos KB, perimtos KSB, funkcionavo arba ne su visomis įmonėmis bei įstaigomis buvo sudarytos sutartys.

14 lentelė. TBA darbo rodikliai 1953–1962 m.

Metai	TBA abonentų skaičius	Kitoms bibliotekoms per TBA išduoti egz.
1953	9	50
1954	19	180
1955	26	214
1956	23	220
1957	53 *	667
1958	61	661
1959	71	691
1960	62	704
1961	80	620
1962	85	508

* sudarytos sutartys su 21 rajonine, 5 vaikų, 12 kaimo, 4 MTS bibliotekomis.

Kadangi per TBA gautų spaudinių neleista imti į namus, KVB savo skaitytojams jų užsakydavo retai ir nedaug: po keletą egzempliorių per metus [9, l. 63]. Metinėse ataskaitose nurodyti didesni per TBA gautų leidinių skaičiai: 1953 m. – 150 egz., 1954 m. – 59 egz. (visi iš VRB), 1962 m. – 5 egz.

Neakivaizdinis abonementas įsteigtas tik 1960 m. Užsakytus leidinius biblioteka siųsdavo skaitytojų nurodytu adresu savo lėšomis, o juos gražindami, skaitytojai turėjo patys sumokėti persiuntimo išlaidas. Apie tokio abonemento, skirto išprususiems kaimo gyventojams, darbą duomenų nerasta. Anot J. Baltušio, neakivaizdinis abonementas „neišvystė savo veiklos ir neturi ateities vystytis“ [9, l. 63]. Vėlesniais metais ši prognozė pasitvirtino.

Statistiniai skaitytojų aptarnavimo leidiniai rodikliai. Dėl darbo sąlygų ir kaimynystės su VRB, KVB skaitytojų daugėjo lėtai (žr. 15 lentelę). Tik 1961 m. jis peržengta 6 000 skaitytojų riba. Per 12 metų abonemente skaitytojų padaugėjo 2 kartus. 50–70 proc. visų bibliotekos skaitytojų sudarė mokiniai ir studentai.

1962 m. 7 proc. skaitytojų buvo asmenys su aukštuoju, beveik 64 proc. – su bendroju viduriniu išsilavinimu (1960 m. atitinkamai 15 ir 38 proc.). Be abejo, dalį labiau išsilavinusių skaitytojų iš KVB „atimdavo“ VRB, kuri 1960 m. turėjo 8 900 skaitytojų [41]. Lyginant su 1951 m., darbininkų ir tarnautojų 1962 m. sumažėjo (nuo 40,6 iki 27,7 proc.), bet padaugėjo moksleivių (nuo 24,8 iki 33,9 proc.) ir studentų (nuo 29,6 iki 33,7 proc.).

Iš surinktos statistinės informacijos nepavyko nustatyti, kaip dažnai skaitytojai naudojami bibliotekos paslaugomis⁷.

Daugiau duomenų rasta apie išduotų leidinių skaičių, išduoties sudėtį (žr. 16–17 lenteles), bet ir juos sunku interpretuoti dėl įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, 1951 m. išduotis abonemente, lyginant su 1950 m., išaugo daugiau kaip du kartus. Kadangi fondo kokybė

⁷ Rasti tik 1950–1955 m. duomenys apie apsilankymus (įskaitant renginių dalyvius), bet jie nepatikimi: 1950 m. – 32,2 tūkst., 1951 m. – 53,0 tūkst., 1952 m. – 62,0 tūkst., 1953 m. – 60,2 tūkst., 1954 m. – 65,2 tūkst., 1955 m. – 58,4 tūkst. apsilankymų.

15 lentelė. Skaitytojų sudėtis 1950–1962 m.

Metai	Iš viso skaitytojų	Skaitytojų		Skaitytojų pasiskirstymas pagal socialines grupes				
		abonemente	kilnojamosiose bibliotekėlėse	darbininkai	tarnautojai	moksleiviai	studentai	kiti
1950	4624	3077	1547	465	1512	946	1267	434
1951	4023	2812	1211	445	1191	1001	1190	196
1952	3985	2699	1286	512	1171	965	1038	299
1953	4883	3883	1000	554	1657	838	1360	474
1954	4744	4175	569	463	1295	1408	1071	507
1955	5335	3879	1456	563	1130	1471	1512	651
1956	4563	4007	556	544	851	1164	1338	566
1957	4808	4210	598	697	1015	1343	1295	458
1958	5056	4550	506	843	929	1410	1542	332
1959	5238	5238	-	549	923	1605	1858	303
1960	5145	5145	-	515	875	1707	1825	223
1961	6098	6098	-	-	-	-	-	-
1962	6643	6643	-	615	1229	2253	2242	304

negalėjo taip greitai pasikeisti, galima spėti, kad šį pokytį lėmė periodinių leidinių skolinimas į namus, naudojimosi leidiniu pratęsimo fiksavimas kaip nauja išduotis ir kiti apskaitos metodikos ypatumai. Vėlesniais metais išduotis augo tolygiau. Remiantis išduoties rodikliu, negalima spręsti apie abonemento fondo kokybę, nes 1957–1961 m. per abonementą skolinti spaudiniai iš pagrindinės saugyklos fondo. Tiesa, panaudota tik 10 proc. jos spaudinių. 1955–1956 m. į bendrą išduotį įtraukti spaudiniai iš Bibliografijos skyriaus ir Metodikos kabineto:

	1954 m.	1955 m.	1956 m.	1957 m.
Metodikos kabinetas	201	248	291	244
Bibliografijos skyrius	53	142	173	62

Kadangi bibliotekos (taip pat ir abonemento) fonde visą laiką vyravo spaudiniai rusų kalba, jų išduota daugiausia, išskyrus 1960–1962 m., kada spaudinių lietuvių ir rusų kalbomis išduota daugmaž vienodai (1960 ir 1961 m.) arba lietuviškų spaudinių išduota daugiau (1962 m.). Gali būti, kad tokiam išduoties augimui įtakos turėjo padidėjusi lietuviškų spaudinių leidyba ir didesnė jų dalis abonemento fonde (ypač periodinių leidinių), sumažėjęs rusakalbių skaitytojų skaičius ir pan.

Analizuojant išduotį tematikos (turinio) požiūriu, kiek netikėti visuomeninės-politinės literatūros (1, 2, 3K, 3, 9 skyriai), kurios propagandai bibliotekos privalėjo skirti ypatingą dėmesį, išduoties pokyčiai. 1953 m. šios literatūros išduotis buvo didžiausia – 21,5 proc. visos išduoties. Vėlesniais metais jos dalis bendroje išduotyje sumažėjo (1958 m. – 10,4 proc., 1962 m. – 8,8 proc.), o absoliučiais skaičiais – stabilizavosi. Pažymėtina, kad 1950–1955 m. biblioteka, vykdydama to meto reikalavimą, atskirai skai-

čiavo K. Markso, F. Engelso, V. Lenino, J. Stalino veikalų išduotį: 1950 m. – 1754, 1951 m. – 4 406, 1952 m. – 7 674, 1953 m. – 7 009, 1954 m. – 4 436, 1955 m. – 3 889 egz.

Per visą pirmąjį bibliotekos veiklos etapą didžiausią ir nuolat augančią išduoties dalį sudarė grožinė literatūra – nuo 43 proc. 1950 m. iki 66,1 proc. 1962 m. Akivaizdus vaikų literatūros išduoties mažėjimas (ypač nuo 1955 m.) neabejotinai sietinas su sprendimu neaptarnauti vaikų. Nors ir labai stengtasi propaguoti gamtos, medicinos, technikos, žemės ūkio, matematikos spaudinius, jų išduotis žymiau nepakito.

16 lentelė. Leidinių išduotis pagal išdavimo vietą ir kalbas (tūkst. egz.) 1950–1962 m.

Metai	Iš viso išduota	Išdavimo vieta		Leidinių kalba		
		abonementas	kilnojamosios bibliotekėlės	lietuvių	rusų	kitos
1950	40,35	32,36	7,99	18,33	20,83	1,20
1951	78,57	66,84	11,73	34,53	42,74	1,30
1952	74,35	62,71	11,64	34,63	38,68	1,03
1953	77,57	68,57	9,00	36,12	40,32	1,13
1954	104,36	91,69	12,67	29,66	63,54	1,15
1955	86,00	77,08	7,54	32,75	51,13	1,12
1956	71,66	67,43	3,77	32,41	38,09	1,16
1957	80,19	77,13	3,06	32,97	45,62	1,60
1958	88,07	86,02	2,05	42,51	43,65	1,90
1959	93,21	93,21	-	42,90	47,70	2,61
1960	93,46	93,46	-	44,94	45,06	3,46
1961	105,38	105,38	-	-	-	-
1962	102,01	102,01	-	54,03	45,63	2,34

17 lentelė. Leidinių išduotis pagal tematiką (tūkst. egz.) 1960–1962 m.

Metai	Iš viso išduota	Visuomeninė-politinė literatūra	Gamtos, medicinos, matematikos literatūra	Technikos literatūra	Žemės ūkio literatūra	Grožinė literatūra	Vaikų literatūra	Kita literatūra
1950	40,35	5,00	0,62	0,80	0,35	17,42	10,69	1,15
1951	78,57	12,20	0,94	1,04	0,53	45,98	17,57	0,29
1952	74,35	12,50	1,14	1,10	0,60	38,70	17,56	2,73
1953	77,57	16,71	2,07	2,01	8,45	39,36	10,56	6,01
1954	104,36	15,29	5,96	6,47	5,23	59,12	10,96	4,32
1955	86,00	11,15	5,10	6,64	3,70	44,35	3,81	10,26
1956	71,66	5,83	3,32	5,01	0,38	48,01	2,67	6,44
1957	80,19	10,12	4,13	6,54	0,72	50,16	1,55	6,96
1958	88,07	9,16	4,53	7,65	0,81	54,35	2,27	9,31
1959	93,21	9,00	5,80	9,08	1,12	53,46	4,12	10,62
1960	93,46	9,67	4,70	7,69	2,79	50,63	1,58	16,40
1961	105,38	9,13	5,26	7,53	-	68,32	0,37	15,13
1962	102,01	9,04	4,68	7,07	0,86	67,46	0,47	13,77

Bibliografinis aptarnavimas. Visos sritinės (viešosios) bibliotekos buvo įpareigos aptarnauti rajonų įmones, įstaigas, organizacijas bibliografinė informacija, teikti skaitytojams bibliografinės žinias, rekomenduoti geriausias knygas, panaudojant spaudą ir radiją, sudarinėti kraštotyrinės literatūros bibliografijos priemones, planingai dirbti mokslinės bibliografijos srityje, padėti masinėms bibliotekoms organizuoti bibliografinės informacijos teikimą, rengti parodoms, renginiams skirtą informaciją. Kadangi svarbiausiu bibliografinės veiklos uždaviniu tuomet laikytas masinių bibliotekų aprūpinimas bibliografinė informacija ir jų darbuotojų mokymas bibliografinio darbo pagrindų, to reikalauta ir iš KSB/KVB Bibliografijos skyriaus darbuotojų⁸.

J. Baltušio teigimu, „gal nė vienas bibliotekos baras negerėjo taip lėtai, kaip bibliografinis-informacinis darbas“ [9, lap. 54]. Tokia padėtis susidarė dėl kelių priežasčių. Pirma, visiems bibliografinio darbo uždaviniams ir funkcijoms atlikti skirti tik du etatai: Bibliografijos skyriaus vedėjo ir bibliografo. Maža to, 1955 m. spalio mėn. bibliografo etatas panaikintas (vėl grąžintas tik pirmojo etapo pabaigoje, 1962 m. kovo 1 d.). Antra, ilgokai nerasta tinkamų asmenų, o kiti dirbo per trumpai, neturėjo patirties ir negalėjo pagerinti situacijos. 1951 m. sausio mėn. pabaigoje, išėjęs iš darbo J. Rimantui, bibliografais dirbo dar 12 asmenų (pusė jų laikinai), iš jų ilgiau kaip metus (15 mėn.) dirbo vienas (V. Liakas). Panaši ir skyriaus vedėjo etato istorija. Nors J. Baltušis vedėjavo beveik metus, o V. Silkinaitė – pusantrų metų, jie dažniau atlikdavo metodines ir kitas užduotis. Didelės viltys sietos su O. Keilsonaite, Maskvos bibliotekinio instituto absolvente, bet ir ji dirbo bibliografe 9 mėnesius, o skyriaus vedėja – tik mėnesį. Vos ne iš naujo organizavo „apleistą bibliografinį-informacinį darbą“ (J. Baltušio vertinimas 1954 m. rugsėjo 2 d. vykusiame visuotiniame darbuotojų susirinkime) teko Vilniaus universiteto bibliotekininkystės studijų pirmos laidos absolventės – Jonė Žebrytė, paskirta skyriaus vedėja, ir Aldona Jonušytė, beveik po pusmečio iš bibliografės pareigų perkelta į Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyrių katalogams organizuoti⁹. J. Žebrytė, principinga, reikli ir veikli specialistė, nuo 1955 m. pradžios dirbo viena, nes M. Minajevaitė, perkelta į Jonušytės etatą (iki jo panaikinimo) nuolat sirgo. Kadangi KVB vadovų netenkino abonemento fondo panaudojimo rodikliai, aptarnavimo kokybė, 1956 m. budinčio bibliografo darbo vieta su bibliografijos leidinių lentynėle, prieinama ir skaitytojams, įrengta abonemento patalpose. Čia J. Žebrytė kasdien po 4 val. (išskyrus dienas, kai būdavo išvykusi į kitas bibliotekas ar vesdavo bibliotekinių vienerių metų kursų užsiėmimus) konsultuodavo ir teikdavo informaciją KVB skaitytojams. Likusį laiką ji tvarkė sisteminę straipsnių kartoteką, sudarinėjo įvairias spaudinių propagandos priemones (rekomenduojamosios literatūros sąrašus, bibliografinės apžvalgas, atmenas ir pan.). Abonemento darbuotojai buvo skatinami talkinti J. Žebrytei, bet jie neturėjo laiko ar tinkamo pasirengimo. 1961 m. pradžioje J. Žebrytė dėl ligos laikinai paliko biblioteką¹⁰. Nuo 1961 m. vidurio J. Žebrytę pakeitęs Chuanas Viktoras Spitrys ir nuo 1962 m. kovo 1 d. grąžintą bibliografo etatą gavusi Aldona Giedraitytė iki pirmojo KVB veiklos etapo pabaigos jau nespėjo atlikti didesnių darbų.

⁸ Dauguma Rusijos sritinių bibliotekų metodinio ir bibliografinio darbo padalinius tuomet jungė į vieną skyrių.

⁹ A. Jonušytė-Adomonienė 1961 m. vasario 21 d. perėjo dirbti į VRB.

¹⁰ J. Žebrytė KVB vėl dirbo nuo 1962 m. gegužės 18 d. iki 1964 m. sausio 20 d.

Be jau nurodytų priežasčių, įtaką KVB bibliografinėi veiklai neabejotinai darė „pajėgus VRB Bibliografijos skyrius, veikęs pastato II aukšte“ [42] ir turėjęs daug geresnių bibliografinių informacijos paieškos priemonių. Galima išskirti tris bibliotekos bibliografinės veiklos sritis: 1) skaitytojų konsultavimas, informacijos tiekimas; 2) kartotekų sudarymas; 3) bibliografijos priemonių rengimas.

Kaip ir kitos bibliotekos, KVB teikė informaciją skaitytojams, atsakydama į jų užklausas. Neaišku, koks buvo šio darbo turinys ir apimtis. J. Baltušis jį apibūdino trumpai: „Per metus Bibliografijos skyrius suteikdavo po 500–900 užregistruotų informacijų“ [9, l. 54]. Laikydami iš VRB perimtos tradicijos, abonemento darbuotojai registravo konsultacijas. 1952 m. suteikta 839 konsultacijos ir 229 informacijos. Nuo 1953 m. ataskaitose jau minimos tik informacijos. Tais metais buvo suteikta net 1200 informacijų, iš jų 500 raštu. Tokie skaičiai verčia abejoti apskaitos tikslumu. 1954–1957 m. suteikta nuo 185 iki 274 informacijų. Jei 1958 m. užfiksuota 591 atsakymas į užklausas (iš jų 31 raštu), tai 1961 m. – tik 150, 1962 m. – 763 (iš jų 40 raštu).

Apie kartotekas žinoma taip pat labai mažai. Negalima tiksliai nustatyti, kada konkreiti kartoteka pradėta sudarinėti ir kokia ji buvo (savarankiška ar sudėtinė kitų kartotekų dalis). Dažniausiai nurodoma kartotekos pavadinimas ir kiek kortelių į ją sudėta. Jau 1952 m. užsimenama apie sudaromą periodikos straipsnių kartoteką, 1953 m. dar nurodytos bibliografijos darbų, kraštotyrinės literatūros, recenzijų kartotekos, teminė kartoteka „Rašytojai – stalininių premijų laureatai“. 1954 m. pradėta sudarinėti citatų kartoteka, 1955 m. – V. Lenino ir J. Stalino raštų abėcėlinė rodyklė-kartoteka (apie 2200 įrašų). Nuo 1956 m. II ketvirčio sistemingiau aprašoma literatūra apie Kauną. Po 1956 m. dažniau rengtos kartotekos aktualiomis to meto temomis. Siekiant geriau informuoti skaitytojus apie naujausius spaudinius ar publikacijas, nuo 1957 m. periodikos straipsnių ir recenzijų kartotekose kortelės pradėtos dėti atvirksčia chronologine seka. 1959 m. pradžioje periodikos straipsnių kartoteka perkelta į abonemento patalpas (J. Žebrytė to siekė nuo 1956 m.). Taigi 1950–1962 m. buvo tik sisteminės straipsnių, kraštotyrinės (kaunistikos), recenzijų ir citatų kartotekų užuomazgos.

1950–1962 m. nebuvo tikslios parengtų bibliografijos darbų apskaitos, todėl dabar sunku nustatyti, kiek jų būta. Taip yra dėl kelių priežasčių. Pirma, iki šių dienų išliko tik maža bibliografijos darbų (rodyklių, sąrašų, atmenų, skaitymo planų) dalis. Antra, neaiški daugelio darbų autorystė (ką parengė KSB/KVB darbuotojai, o ką jie tik papildė, padaugino, įrišo, išplatino). Trečia, ne visada galima tiksliai nustatyti darbo rūšį, nes šaltiniai jos nenurodo arba nurodo skirtingai, taip pat dėl glaudžių metodikos ir bibliografijos darbų sąsajų (pavyzdžiui, 1955 m. J. Žebrytės darbas „Ką skaityti karvių melžėjai ir veršelių augintojai apie savo darbą: rekomenduojamos literatūros sąrašas ir metodiniai nurodymai“). Be to, tą patį pavadinimą galėjo turėti kelios spaudinių propagandos priemonių rūšys: plakatas, apžvalga, sąrašas.

Daugiausia duomenų apie 1951–1955 m. parengtas bibliografijos priemones (literatūros sąrašus, skaitymo planus) pateikta J. Baltušio diplominio darbo priede „Kauno viešosios bibliotekos metodinių ir bibliografinių darbų, atspausdintų rotatoriumi

ir išplatintų bibliotekininkų tarpe, chronologinis sąrašas“. Pats sudarytojas rašė, kad sąrašas nepilnas, apima ne tik KVB darbuotojų parengtus darbus. Į chronologinį sąrašą įtraukti 24 literatūros sąrašai ir skaitymo planai, iš kurių vieną (1952 m.) tikrai parengė VRB darbuotojai. Kitoje diplominio darbo vietoje jau nurodoma 36 bibliografijos darbai, parengti per tą patį periodą (69 lapas)¹¹. Įvairūs šaltiniai pateikia skirtingus duomenis, pavyzdžiui, apie 1954 m. rengtas bibliografijos priemones: J. Baltušio chronologinis sąrašas – 2, 1956 m. KVB ataskaita Kultūros ministerijai – 12, 1954 m. KVB darbo ataskaita – 3. 18 lentelėje pateikti duomenys apie literatūros sąrašus, rodykles, skaitymo planus, kuriuos tikriausiai rengė KSB/KVB darbuotojai.

18 lentelė. Spaudinių propagavimo priemonės 1958–1962 m.

Priemonių pavadinimas	Metai											
	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1962
Literatūros sąrašai, rodyklės, skaitymo planai	0	4	10	11	2	2	14	9	11	11	10	-
Bibliografinės apžvalgos	0	19	10	30	19	12	11	14	0	10	10	8
Bibliotekiniai plakatai, fotomontažai	0	5	7	8	10	10	9	18	15	-	-	-
Knygų parodos	9	29	39	36	23	24	28	29	43	102	113	115
Skaitytojų konferencijos, literatūriniai vakarai	2	2	2	3	7	5	2	5	4	4	4	8

Pirmieji literatūros sąrašai parengti 1951 m.: „Naujausia grožinė literatūra“, „Ką skaityti besitarianant rinkimams“, „Literatūra kolūkių klausimu“, „Įmonių darbas grožinėje literatūroje“¹². Vėlesniais metais apie naujus spaudinius buvo informuojama knygų parodose, bibliografinėse apžvalgose, 1956–1957 m. kas ketvirtį leistame ir platiname naujų knygų biuletenyje. 1952 m. parengta jau 10 literatūros sąrašų. Dauguma jų buvo 4–15 lapų apimties („Tarybinė pramonė“, „Tarybų Lietuvos dvyliktosios metinės“, „Vladimiras Iljičius Leninas grožinėje literatūroje“, „Didžioji Spalio socialistinė revoliucija grožinėje literatūroje“, „Ką skaityti XIX VKP (b) suvažiavimo išvarkėse“, „Didžiosios komunizmo statybos“ ir kt.). Du sąrašai buvo didesni: „Derliaus nuėmimo, paruošų vykdymo ir rudens sėjos metu propagotina literatūra“ (31 lapas) ir „Rekomenduojamoji žemės ūkio literatūra trejų metų agrotechnikos kursų klausytojams ir dėstytojams“ (20 lapų). Sąrašai dauginti 200–350 egz. tiražu. Be anotuotų rekomenduojamos literatūros sąrašų („Pavasario sėja kolūkiuose“, „Didžiosios Spalio revoliucijos XXXVI metinės“, „Progresyvūs pasaulio rašytojai – kovotojai už taiką ir demokratiją“, „J. V. Stalino gyvenimas ir veikla“, „Niekam neleisim suskaldyti tvirtos liaudies vienybės“), 1953 m. parengtas skaitymo planas – 4 literatūros sąrašai (visi po 1 lapą): „Mičiurinė biologija ir jos vaidmuo nugalint religines liekanas“, „Mokslas

¹¹ J. Baltušio diplominio darbo 55 lape pateikta duomenų apie 1951–1955 m. parengtus metodikos, bet ne bibliografijos darbus.

¹² Jie neįtraukti į J. Baltušio chronologinį sąrašą greičiausiai todėl, kad buvo nepadauginti rotatoriumi. Jį KSB įsigijo 1952 m. pradžioje ir naudojo iki 1958 m. pabaigos.

kovoje prieš religinius prietarus“, „Mokslo ir religijos nesutaikinamumas“, „Marksizmas-leninizmas apie religiją“. 1954–1955 m. parengta dar 4 literatūros sąrašai: „Gegužės pirmoji – tarptautinė darbo žmonių solidarumo šventė“, „Pasaulio tautos kovoje už taiką“, „Ką skaityti karvių melžėjai ir veršelių augintojai apie savo darbą“, „Ką skaityti apie TSKP istoriją“.

1951–1955 m. beveik visos bibliografijos priemonės buvo skirtos žemės ūkio, visuomeninei-politinei (įskaitant ateistinė) ir „idėjiškai“ grožinei literatūrai propaguoti. Nuo 1956 m. labai sumažėjo priemonių, skirtų žemės ūkiui. Daugiausia sąrašų rengta abonemento skaitytojams. 1956 m. abonemente buvo iškabinti sąrašai „Literatūra studijuojantiems TSKP istoriją“, „Egipto gyvenimas“, „Žemaitė“, „L. Gira“, „M. Gorkis“, „Ž. Vernas“ ir kt.

Sušvelnėjus politiniam klimatui, bibliografijos priemonių tematika tapo įvairesnė. Šalia tradicinių literatūros sąrašų („V. Leninas artimųjų prisiminimuose ir grožinėje literatūroje“, 1957 m.; „Vardan Tėvynės: tarybinių žmonių kova už Tarybų valdžią“, 1958 m.) parengti sąrašai: „Pažinkime rusų klasikinės muzikos kompozitorių gyvenimą ir kūrybą“ (1956 m.), „Grožinė fantastinė literatūra jaunimui“, „Užkrečiamosios ligos ir kova su jomis“ (1958 m.), „Ką skaityti radijo mėgėjui“ ir „Ką skaityti jaunajam technikui“ (1959 m.). Daugiau dėmesio skiriama kraštotyriinių leidinių kaupimui ir propagavimui. Pažymėtinas K. Maksimovaitės-Romanovos nepublikuotas 1956 m. gruodžio 4 d. laiškas „Komjaunimo tiesos“ laikraščio redakcijai apie lapkričio 27 d. bibliotekoje vykusią skaitytojų konferenciją „Pažinkime savo kraštą“, kurioje dalyvavęs archeologas, muziejininkas, rašytojas P. Tarasenko kvietė visus imtis kraštotyriinio darbo. Laiške rašoma: „Pasisakymuose išryškėjo, kad besidominčių Lietuvos praeitimi žmonių yra daug, o ypač iš jaunimo tarpo. Tačiau gaila, kad iki šiol šiuo klausimu yra labai mažai literatūros“. Laiške paminėta ir E. Stankaitienės mintis, kad lietuviai, skirtingai nuo latvių ir estų, iki šiol nėra išleidę savo krašto istorijos [43]. Atrodo, kad pasisekęs renginys [44] paskatino J. Žebrytę parengti rekomenduojamosios literatūros rodyklę „Pažinkime gimtąjį kraštą“, (išleista 1958 m.)¹³. Dar viena J. Žebrytės parengta rodyklė „Nuotykių. Kelionės. Fantastika“ (išleista 1959 m.) jau buvo analogiškos rodyklės rusų kalba sekimas. Tai pirmieji spausdinti bibliotekos leidiniai ir pirmos tokios tematikos rodyklės Lietuvoje. Deja, daugiau panašios vertės bibliografijos darbų, tarp jų ir nuo 1959 m. planuotos rodyklės „Kauno miesto istorija. 1944–1958 m.“, šiose etape neparengta. Pagrindinė priežastis – paastrėjusi J. Žebrytės liga. Kaip rašoma 1961 m. KVB darbo ataskaitoje, bibliografinis darbas tais metais „pergyveno krizę“.

Tarp kitų priemonių, skirtų spaudiniams propaguoti, plačiai naudotos bibliografinės apžvalgos, kurių tematika mažai kuo skyrėsi nuo literatūros sąrašų: „Naujausia žemdirbystės literatūra“ (1951 m.), „P. Cvirkos raštai vaikams“, „Tarybinė moteris grožinėje literatūroje“, „Tarybinė knyga vaikams“, „Tarybiniai vaikų rašytojai – stalininių premijų laureatai“, „Pavasario sėjos metu propaguotinos literatūros bibliografinė apžvalga“ (1952 m.), „Stalininis gamtos pertvarkymo planas“, „Gyvulių šėrimas ir priežiūra“, „Lietuvių tarybiniai rašytojai – stalininių premijų laureatai“ (1953 m.), „Jaunimui apie komunistinę moralę“ (1954 m.), „Du pasauliai – dvi vaikystės“, „Moks-

¹³ Kitos jos laidos pasirodė 1974, 1979, 1992 m..

las kovoje prieš religiją“ [45], „Moteris kolūkietė rusų tarybinėje literatūroje“ (1955 m.). Vėliau parengtos apžvalgos: „I. Simonaitytės gyvenimas ir veikla“ (1957 m.), „Pažinkime įžymiųjų žmonių gyvenimą“ (1959 m.). Didžioji dalis bibliografinių apžvalgų (pavyzdžiui, 1954 m. – 11 iš 19, 1955 m. – 9 iš 12) skaityta ne bibliotekoje, bet kilnojamųjų bibliotekėlių vietose, mokyklose, pionierių stovyklose¹⁴. Bibliotekos darbuotojai neturėjo vieningos nuomonės, kas turėtų rengti bibliografines apžvalgas – visi bibliotekos specialistai (J. Žebrytė) ar tik bibliografai (J. Laurinavičiūtė).

Kitos spaudinių ir skaitymo propagandos priemonės. Be rekomenduojamosios literatūros priemonių, biblioteka naudojo ir kitas spaudinių ir skaitymo propagandos priemones: leidinių parodas, skaitytojų konferencijas, teminius vakarus, garsinius skaitymus, bibliotekinius plakatus etc. Jų visuma buvo vadinama masiniu darbu. Bibliotekos vadovai siekė, kad į šią veiklą įsitrauktų visas bibliotekinis personalas, tačiau pagrindiniai renginių organizatoriai buvo abonemento darbuotojai ir skaityklos vedėjai. Gana aktyviai masiniame darbe dalyvavo ir Bibliografijos skyrius. Kaip matyti iš 18 lentelės, populiariausia spaudinių propagandos priemonė buvo knygų parodos, nors geresnių sąlygų joms rengti ilgą laiką nebuvo. J. Baltušis rašė apie „miniatiūrines parodėles“ abonemente, buvusių durų ir kabyklų nišose [9, lap. 56]. Viena kita didesnė paroda (pavyzdžiui, „Didžiosios komunizmo statybos“) parengta kartu su VRB darbuotojais ir eksponuota bendrose patalpose. 1959 m. abonementą papuošė 6 vitrinos, pagamintos Kauno dailės kombine pagal VRB stendų pavyzdžius. Jose reguliariai eksponuoti nauji spaudiniai, todėl parodų padaugėjo (pavyzdžiui, 1962 m. iš 115 parodų 59 buvo naujų knygų parodos). Teminių parodų ir literatūros sąrašų, bibliografinių apžvalgų, plakatų, renginių pavadinimai dažnai sutapdavo. Kaip matyti iš 1951–1954 m. rengtų parodų pavadinimų, jos atitiko to meto ideologijos reikalavimus: „Stalininių premijų laureatai“, „Moteris didvyrė (M. Melnikaitė)“, „Kolektyvinių ūkių keliu į laimingą gyvenimą“, „Kolūkiai grožinėje literatūroje“, „Pavasario sėja – svarbiausia ūkinė politinė kampanija“, „Didysis gamtos pertvarkymo planas“, „Lietuva – Tarybų Sąjungos narys“, „Atminkite, mylėkite, studijuokite Iljičių – mūsų mokytoją“, „Kovokime prieš alkoholizmą“ ir kt. Iki 1957 m. dauguma parodų populiarino visuomeninę-politinę ir grožinę literatūrą, vėliau daugiau dėmesio skirta įvairių mokslo ir technikos šakų spaudiniams.

Kol abonementas aptarnavo vaikus, buvo rengiami (dažniausiai J. Laurinavičiūtės pastangomis) garsiniai skaitymai, vaikų rytmečiai, valandėlės ir pan. 1950 m. organizuota 10, 1952 m. – 22 garsiniai skaitymai. Juos papildydavo diafilmai, parinkti pagal skaitomus kūrinius ar temas. 1951 m. garsiniai skaitymai: „Moteris didvyrė“ (M. Melnikaitė), „Vaikai Paryžiaus komunoje“, „Gamtos pertvarkytojas“ (I. Mičiurinas), S. Nėries „Senelės pasaka“, V. Katajevo „Pulko sūnus“ ir kt. Dalis jų vykdavo ne bibliotekoje (pavyzdžiui, 1953 m. „Viktorijos“, „Sodybos“, „Drobės“, „Taikos“, „Zefyro“, „Laumės“ fabrikuose, Profsąjungų klube). Beveik visada kitose vietose vykdavo renginiai didesnei auditorijai: literatūriniai rytmečiai, skirti A. Puškinui (apie 200 vaikų), J. Janoniui, S. Nėriai (apie 140 vaikų) – Kultūros ir poilsio parke, pokalbis „Vaikų gyvenimas pas mus ir kapitalistinėse šalyse“ – 2-ojoje septynmetėje mokykloje, valandėlė „Kaip skaityti knygą“ – Pažaislio pionierių stovykloje. Vėlesniais metais renginių vai-

¹⁴ 18 lentelėje pateikti duomenys apie skaitytas, o ne parengtas bibliografines apžvalgas.

kams mažėjo. 1954 m. organizuotos kelios vaikų valandėlės, 1955 m. – pasakų vakaras pionierių stovykloje, 1957 m. – pionierių sueiga „Brangink laiką“ abonemente. 1958m. – 2 vaikų rytmečiai.

Daugiausia pasirengimo reikalavo skaitytojų konferencijos, literatūriniai ir teminiai vakarai. Šiuose renginiuose buvo propaguojami aktualiausi sovietinės grožinės literatūros kūriniai: T. Tilvyčio „Usnynė“, A. Vienuolio „Puodžiunkiemis“, J. Dovydaičio „Dideli įvykiai Naujamiestyje“, E. Mieželaičio „Broliška poema“ ir „Žmogus“, J. Marcinkevičiaus „Dvidešimtas pavasaris“ ir „Pušis, kuri juokėsi“, I. Simonaitytės „Vilius Karalius“, J. Baltušio „Parduotos vasaros“, V. Rimkevičiaus „Studentai“, A. Biečiaus „Rožės žydi raudonai“, V. Lacio „Į gimtąjį krantą“, E. Malcevo „Iš visos širdies“, N. Rybakovo „Perejeslavo Rada“, V. Kačetovo „Žurbina“ ir kt. Vyko literatūriniai vakarai, skirti F. Šilerio, T. Dreizerio, E. Hemingvėjaus kūrybai. J. Fučiko knygos „Žodis prieš mirtį“ aptarime dalyvavo K. Vairas-Račkauskas, A. Lastas, Z. Kuzmickis (1952 m.), taip pat aptarta V. Mezencevo „Gamtos mįslės“ (1955 m.), J. Ragausko „Ite, missa est!“ (1960 m.), J. Kauneckio „Prelatas Olšauskis“ (1962 m.). Rečiau organizuoti teminiai vakarai: „Darbas puošia žmogų“, „Jaunuoli, būk kultūringas“, „Už sveiką socialistinę buitį“, „Tautų draugystė“, „Už taiką“. Tokius renginius papildydavo parodos, bibliografijos priemonės. Dauguma renginių organizuoti ne bibliotekoje, o Kauno įmonėse, įstaigose: Romainių tuberkuliozės sanatorijoje, Tarpsąjunginiame klube, Kauno 1-ojoje amatų mokykloje, „Kauno audinių“ ir „Drobės“ fabrikuose, „Inkaro“ klube ir kitur.

Galima paminėti ir kitas to meto priemones leidiniams, skaitymui, bibliotekai propaguoti. 1954 m. išleistas reklaminius informacinius lapelis „Mylėkime knygą – žinojimo šaltinį“ (5 000 egz. tiražu) glaustai apibūdino KVB fondus ir galimybes jais naudotis. Informacijos apie biblioteką, spaudinius skaitytojai rasdavo sienlaikraštyje „Knyga – į mases“. Būta ir vaizdinių priemonių. 1952 m. abonemente iškabintas šūkis „Tarybinė literatūra – pati idėjiškiausia literatūra pasaulyje“ (A. Ždanovas). 1953 m. „Dailės“ kombinatas bibliotekos užsakymu pagamino du pakabinamus standus su V. Lenino ir J. Stalino profiliais tautinių raštų fone ir šūkais „Be knygos nėra mokslo, be mokslo nėra komunizmo“ (V. Leninas), „Spauda – pats aštriausias ir pats tvirčiausias mūsų partijos ginklas“ (J. Stalinas). Fotografijų ir iliustracijų standai („Didžiosios komunizmo statybos“, „Tarybiniai rašytojai“ ir kt.) atliko ir utilitarinę funkciją – padėjo paslėpti abonemento patalpų trūkumus. Stokojant vietos, 1960 m. paliktas vienas standas, skirtas septynmečio plano (1959–1965 m.) rodikliams. Biblioteka buvo uoli ir aktyvi bibliotekinių rekomendacinių plakatų šalininkė. 1951 m. pagamintas plakatas „Ką skaityti savo kvalifikacijai kelti“, 1952 m. – „Stalininiai tarptautinės taikos premijos laureatai“, „Skaitykime A. Gudaičio-Guzevičiaus kūrinius“, „Į pagalbą studijuojantiems marksizmą-leninizmą“. Po zonos bibliotekas paplito plakatas „Kaip skaityti knygą“ (1955 m.). 1957 m. pagaminti plakatai „Fizinė kultūra – sveikatos šaltinis“ ir „Už sveiką socialistinę buitį“ buvo pavyzdiniai ir pateko į knygą, skirtą kaimo bibliotekininkams [46]. 1960 m. pabaigoje KVB paskelbė vaizdinių priemonių, skirtų bibliografinėms žinioms propaguoti bei skaitymo kultūrai kelti, konkursą zonos bibliotekoms. Konkurso rezultatai buvo susumuoti 1961 m. sausio mėn. vykusiame seminare.

Skaitytojams skirti plakatai abonemente. Apie 1955 m.

1961 m. pradėjus skaityti privalomą bibliotekininkystės ir bibliografijos žinių kursą aukštųjų ir specialiųjų vidurinių mokyklų studentams bei moksleiviams, epizodinė šių žinių sklaida tapo kryptinga ir pastovi. Atsirado dar viena galimybė bendrauti su potencialiais KVB skaitytojais, mokyti juos naudotis leidiniais, bibliotekų paslaugomis. 1962 m. J. Baltušis bibliotekininkystės ir bibliografijos kursą dėstė LZŪA ir LVA studentams, E. Stankaitienė ir A. Giedraitytė bibliotekininkystės pagrindų mokė J. Jablonskio vidurinės mokyklos gamybinės klasės moksleivius.

KVB veikla aptarnaujant skaitytojus, lyginant su kitomis Lietuvos VB, skyrėsi tik vienu, bet svarbiu bruožu – nebuvo skaityklos. 1956 m. spalio 15 d., vykdant Kultūros ministerijos spalio 4 d. įsakymą nr. 587, išbrauktas skaityklos vedėjo etatas. Motyvuota tuo, kad KVB neturi galimybių įsteigti skaityklos, be to, užtenka VRB skaityklų. KVB vadovybės pastangos susigrąžinti šį etatą buvo nesėkmingos. Dėl šios aplinkybės savaime išsisprendė darbo pasidalijimas tarp KVB ir VRB. Pastaroji leisdavo visiems skaitytojams naudotis fondų leidiniais skaityklose, o KSB/KVB spaudinius skolindavo į namus. Toks funkcijų atskyrimas atitiko VRB siekį išsaugoti Lietuvos spaudos privalomąjį egzempliorių. Be to, dar iki sovietinės okupacijos J. Rimantas teigė, kad abonementinis skaitytojų aptarnavimas nėra privaloma nacionalinės bibliotekos funkcija.

Kaip ir visa KVB veikla, bibliografinis darbas buvo pajungtas vadovavimo skaitymui tikslui – propaguoti „idėjiškai teisingus“, t. y. atitinkančius komunistinę ideologiją, leidinius. Visi darbuotojų parengti bibliografijos darbai priklausė rekomendacinės bibliografijos rūšiai. Dauguma jų kopijavo didžiųjų Lietuvos ir Rusijos bibliotekų išleistas literatūros rodykles ar sąrašus ir atspindėjo to meto spaudos vedamųjų straipsnių mintis bei sovietinių švenčių šūkius. Išimtis – J. Žebrytės rodyklė „Pažinkime gimtąjį kraštą“, kurią galima priskirti prie reikšmingiausių tuo laikotarpiu parengtų Lietuvos rekomendacinės bibliografijos darbų. Ji ne tik buvo originali savo tematika, bet ir, svarbiausia, atitiko skaitytojų poreikius.

2.3. METODINIS DARBAS

Pagrindinė SB steigimo priežastis – poreikis teikti metodinę pagalbą sričių bibliotekoms ir kitoms įstaigoms, pavaldžioms Kultūros-švietimo įstaigų komitetui (nuo 1953 m. – Kultūros ministerijai). Dėl tos pačios priežasties 1953 m. viduryje panaikinus sritis jos paliktos toliau veikti kaip VB.

Pirmieji metodinio vadovavimo centrai Lietuvoje įsteigti iki 1950 m. 1946–1955 m. veikė Kultūros-švietimo įstaigų respublikinis metodikos kabinetas (3 specialistai) ir VCB bibliotekininkystės kabinetas, 1948 m. įpareigotas teikti paramą respublikos masinėms bibliotekoms. Du šio kabineto metodininkai 1948 m. organizavo 2 išvykas ir aplankė 7 bibliotekas, 1949 m. – 12 bibliotekų [1, p. 56]. Suprantama, tokių pajėgų ir pagalbos neužteko, juoba kad kultūros-švietimo įstaigų tinklas sparčiai plėtėsi. Įsteigus SB, Lietuvos metodinio vadovavimo organizacinę struktūrą papildė regioniniai metodiniai centrai. Iš 87 Lietuvos rajonų Kauno sričiai buvo priskirti 23 rajonai: Alytaus, Ariogalos, Daugų, Jiezno, Jonavos, Jurbarko, Kaišiadorių, Kalvarijos, Kapusko (Marijampolės), Kazlų Rūdos, Kėdainių, Kybartų, Kudirkos Naumiesčio, Lazdijų, Prienų, Raseinių, Ramygalos, Simno, Skaudvilės, Šakių, Veisėjų, Vilkaviškio ir Vilkiškos. Klaipėdos sričiai teko 16, Šiaulių ir Vilniaus sritims – po 24 rajonus. Panaikinus

KVB darbuotojai J. Baltušis, M. Blockytė ir P. Misevičienė (antroje eilėje centre) zoniniame seminare Alytaus rajone. Apie 1955 m.

sritis, Kultūros ministerija nustatė teritoriją-zoną, kuri pradžioje sutapo su sričių teritorija; čia buvusios valstybinės masinės bibliotekos paskirtos VB metodiniam vadovavimui. Zoną sudarančių rajonų ir miestų skaičius keletą kartų keitėsi. 1959 m. Kauno zonai priklausė 27 rajonai. Jau tais pačiais metais rajonai pradėti didinti (sujungti Alytaus ir Simno rajonai, prie Kėdainių prijungtas Dotnuvos rajonas). 1962 m. gruodžio 8 d. Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo įsaku išplėtus rajonus, Kauno zonoje liko 9 rajonai (Alytaus, Jurbarko, Kaišiadorių, Kapsuko, Kauno, Kėdainių, Lazdijų, Prienų, Raseinių) ir 2 miestai (Birštonas ir Kaunas).

Vadovaujantis 1950 m. lapkričio 3 d. LSSR Ministrų Tarybos nutarimu „Dėl priemonių rajoninėms ir kaimo bibliotekoms sustiprinti“, kiekviename rajono centre pradėtos steigti rajoninės bibliotekos su skaityklomis, vaikų skyriais¹, kilnojamoju fondu. Joms turėjo būti suteiktos patalpos ir reikalingi įrenginiai. 1951 m. Kauno srityje buvo 211 valstybinių masinių bibliotekų, 1952 m. – jau 280: 15 Kauno miesto, 23 rajoninės, 22 vaikų ir 220 kaimo. Be bibliotekų, tais metais srityje dar veikė 879 klubai-skaityklos, 34 kultūros namai, 7 kraštotyros muziejai, 13 kultūros ir poilsio parkų, zoologijos sodas bei paskaitų biuras. Valstybinių masinių bibliotekų tinklas zonoje augo sparčiai: 1953 m. jų būta 341, 1954 m. – 398, 1959 m. – 545. Daug lėčiau gerėjo jų funkcionavimo sąlygos. 1952 m. dalis kaimo bibliotekų turėjo 8–10 kv. m patalpas, dalis glaudėsi privačiuose namuose. Dviejų kambarių patalpose veikė Kaišiadorių rajoninė ir vaikų bibliotekos, viename kambaryje – Prienų rajono Pakuonio kaimo biblioteka ir klubas-skaitykla. Ne ką geresnė buvo Kauno miesto masinių bibliotekų padėtis, pavyzdžiui, 3-oji (Žaliakalnio) biblioteka veikė buvusioje areštinėje. Tokia padėtimi ypač piktinosi K. Povilaitis. Anot jo, nuolat tvirtinant, kad Kaune trūksta patalpų, jų visada randama užkandinėms ir restoranams, bet ne bibliotekoms [23, p. 26]. Skaityklos patalpas ir jos vedėjo etatą turėjo 6 rajoninės bibliotekos (Jiezno, Jurbarko, Kalvarijos, Kudirkos Naumiesčio, Marijampolės, Prienų). Dar 8 rajoninės bibliotekos turėjo teisę steigti skaityklą, bet neturėjo skaityklos vedėjo etato. 1953 m. iš 23 rajoninių bibliotekų 5 neturėjo nustatytos 6 000 egz. normos, 46 kaimo bibliotekos – 1 000 egz. normos [47]. Dauguma bibliotekininkų turėjo septynmetį ar žemesnį išsilavinimą. Į srities organizuojamus seminarus atvykdavo 1–2 bibliotekininkai, baigę vidurines mokyklas.

Jau pirmąjį savo gyvavimo mėnesį pradėjusios metodinę veiklą KSB vadovai buvo įsitikinę, kad uoliai dirbant greitai pavyks pagerinti bibliotekų darbą srities rajonuose. Geriau susipažinus su bibliotekų būkle ir veikimo sąlygomis paaiškėjo, kad darbų apimtys didesnės, negu galvota, problemoms spręsti nepakanka vien KSB/KVB pastangų. 1955 m. rugsėjo mėn. K. Povilaitis pripažino, kad metodinė pagalba kaimo bibliotekoms ir klubams-skaitykloms nepakankamai efektyvi, nes rajonų bibliotekos tikisi, kad jų darbus atliks atvykę KVB atstovai. Jis retoriškai klausė: „Jeigu KVB darbuotojai dirbs už rajonų, už fabriklų bei mokyklų bibliotekas, tai kas atliks viešosios bibliotekos darbą?“ [48]. Nieko keista, kad jau sukaupus tam tikrą metodinės veiklos patirtį žinia apie VB metodikos kabinetų panaikinimą KVB vadovams buvo itin nemaloni. Ieško-

¹ 1952 m. rajoninių bibliotekų vaikų skyriai reorganizuoti į savarankiškas vaikų bibliotekas.

dami išėitios ir būdų, kaip greičiau ir geriau teikti paramą masinėms bibliotekoms, jie pirmiausia pasigedo didesnio VRB indėlio. Dar 1953 m. spalio 16 d. VRB ir KVB darbuotojų atviraime partiniame susirinkime J. Baltušis tvirtino, kad VRB teikia per mažą teorinę ir praktinę pagalbą bibliotekoms, apsiriboja metodinių ir bibliografijos darbų, kurie pasiekia tik mažą dalį bibliotekų, išsiuntimu. 1955 m. spalio 1 d. panaikinus VB metodikos kabinetus, o jų 4 etatus perdavus VRB, kritika pastarosios atžvilgiu dar labiau sustiprėjo. Tam panaudoti ir 1955 m. pabaigoje atlikto VRB veiklos tikrinimo rezultatai. Tikrinimo komisijos vadovas I. Kisinas laikėsi nuomonės, kad VRB Metodikos kabineto pagrindinis uždavinys – apmokyti kaimo bibliotekininkus, rūpintis jų darbo patirties aprašymu ir perdavimu. Tuo tarpu komisija nustatė, kad kabineto darbuotojai neturi aiškios nuomonės dėl veiklos kryptių: vieni linkę rūpintis tik VRB, kiti – tik periferijos bibliotekų darbo gerinimu. Išsamiausiai savo (turbūt ir J. Baltušio) požiūrį į metodinį darbą ir jo vykdytojus K. Povilaitis išdėstė 1956 m. vasario mėn. 20 lapų rašte, kuris rengtas kaip jo pasisakymas Kultūros ministerijos kolegijos posėdyje, turėjusiame svarstyti VRB veiklą [15]. Jame aukštai įvertinta VB veikla teikiant pagalbą rajonų bibliotekoms. Būtent VB „ant savo pečių išnešė visus kultūros-švietimo darbo sunkumus“, sukaupė daugiausia patirties šiame bare, tapo Kultūros ministerijos padėjėjomis, sugebančiomis „sujungti mokslinį darbą su gausia praktika, patyrimu“. Užuoat padėkojus ir pagelbėjus, VB buvo susilpnintos – panaikinti Metodikos kabinetai ir sumažinti Bibliografijos skyrių etatai. Tokį Kultūros ministerijos žingsnį K. Povilaitis pavadino klaida, dėl kurios blogai dirbančios masinės bibliotekos galės ramiai „ilsėtis ant tingėjimo laurų“. Sumažėjus VB darbuotojų, jos vienos nepajėgs toliau tinkamai dirbti metodinio darbo. Todėl K. Povilaitis pasiūlė į jį įtraukti: pirma, VRB ir Knygų rūmus, t. y. tas įstaigas, kurios „visą laiką stovėjo nuošaliai nuo šio atsakingo ir didingo darbo“, ir dėl to nukentėjo VB, liko „nepakeltas masinių bibliotekų darbas į aukštesnį lygį“; antra, VU Bibliotekininkystės katedrą, Vilniaus bibliotekinę technikumą, aukštųjų mokyklų bibliotekas. Kiekvienai įstaigai turi būti paskirtas tam tikras skaičius rajonų, kurių bibliotekoms būtų teikiama pagalba: VRB – 25, VU Bibliotekininkystės katedrai – 2, Vilniaus bibliotekiniam technikumui – 3, Knygų rūmams – 5, Kauno VB – 12, Klaipėdos VB – 7, Šiaulių VB – 8, Vilniaus VB – 15 rajonų. Visos įstaigos, atidėjusios į šalį suplanuotus darbus, turėtų įpareigoti savo darbuotojus išvykose teikti rajoninėms ir kaimo bibliotekoms reikalingą pagalbą, reikalauti iš jų darbuotojų pašalinti esamus trūkumus, priversti juos dirbti, duoti įpareigojimus ir tikrinti, kaip jie vykdomi, bibliotekų darbą svarstyti jungtiniame LKP rajono komiteto ir VK posėdyje. Kada paskirtuose rajonuose masinės bibliotekos ims geriau dirbti, joms reikės mažiau pagalbos, ir už jas atsakingos įstaigos galės daugiau laiko skirti savo reikalams. Būtent tokia nuostata K. Povilaitis vadovavosi organizuodamas KSB/KVB metodinį darbą. K. Povilaitis nuomone, VRB ir VB galėtų daugiau dėmesio skirti masinėms bibliotekoms, jei rengtų mažiau bibliografijos ir metodinių darbų, nes jų praktinė nauda esanti menka (išskyrus bibliotekų darbo patirties aprašymus), o lietuviškos bibliotekinės literatūros jau pakanka. Kartu jis reikalavo geriau aprūpinti bibliotekas didžiųjų Maskvos, Leningrado bibliotekų bei bibliotekininkystės institutų leidiniais.

Bibliotekos darbuotojos E. Stankaitienė ir A. Bylaitė komandiruotėje Bijotuose (Šilalės raj.) teikia metodinę pagalbą. 1962 m.

Rašte nepagailėta kritikos VRB adresu. Anot K. Povilaičio, VRB teikia prioritetą ne išvykoms į rajonus, bet kitoms veiklos sritims („amžinai“ tvarkomoms knygoms, senienoms), vis nori sukurti „kažką nepaprastą“. Nors kiekvienas jos darbuotojas privalo sugebėti teikti pagalbą rajoninei ar kaimo bibliotekai, tai daryti gali tik keletas. Kitiems trukdo per siaura specializacija. Apskritai, VRB darbuotojai esą atitrūkę nuo masinių bibliotekų, nežino jų tikrosios padėties, darbo sąlygų².

Nors svarbiausias K. Povilaičio pasiūlymas (dėl rajonų paskirstymo didesnei įstaigų grupei) nebuvo įgyvendintas, jo mintys, paskleistos dar ir to meto publikacijose [49], neliko be atgarsio. Pirma, į metodinę veiklą labiau įsitraukė VRB. Nuo 1957 m. pradėtos derinti KVB ir VRB darbuotojų išvykos (KVB darbuotojai nevykdavo į bibliotekas, kuriose lankėsi VRB specialistai, o VRB darbuotojai, grįžę iš Kauno zonos bibliotekų, teikė ataskaitas ir KVB), kartu tikrintas Kauno miesto bibliotekų darbas. Antra, sparčiau formavosi požiūris, kad kaimo bibliotekoms didesnę pagalbą turi teikti stiprėjančios rajoninės bibliotekos. VRB direktoriaus pavaduotojas P. Freidheimas viename iš KVB organizuotų seminarų (1956 m. kovo 22–24 d.) siūlė vietoj rajoninių bibliotekų kilnojamojo fondo vedėjo etatų įsteigti metodininko-inspektorius etatus. Jis teigė, kad rajoninės bibliotekos yra rajono bibliotekininkystės centras, nuo jų (o ne VRB ar VB) aktyvumo priklauso bibliotekininkystės padėtis kaimo vietovėse [50]. Šis požiūris buvo perspektyvus. Jį toliau populiarino E. Stankaitienė, 1959 m. seminare skaičiusi pranešimą „Rajoninė biblioteka – metodikos centras“, 1960 m. plėtojo P. Mikelinskaitė

² Dar rašte trumpai aptartos kitos bibliotekų problemos ir jų sprendimo būdai: centralizuotas knygų bibliotekinis apipavidalinimas, bibliotekinio personalo atranka, mokymas ir atestavimas, bibliotekų aprūpinimas inventoriu, bibliotekų ataskaitų rengimo trūkumai, skaitytojams į namus skolinamų knygų naudojimosi termino pailginimas (nuo 10 iki 15 dienų).

VRB direktoriaus pavaduotojas
P. Freidheimas.

(VRB) [51]. Tiesa, jis įteisintas ir įgyvendintas organizacinėje metodinio vadovavimo sistemoje vėlesniais metais. Trečia, prisidėjo prie to, kad 1959 m. rugpjūčio mėn. VB grąžinti metodininko etatai. KVB šį etatą, kuris buvo tiesiogiai pavaldus J. Baltušii, užėmė M. Blockytė.

Sąlygiškai galima skirti tris pagrindines 1950–1962 m. KSB/KVB metodinės veiklos kryptis: 1. Bibliotekų darbo tikrinimas ir metodinės bei praktinės pagalbos teikimas išvykose. 2. Bibliotekininkų mokymas ir kvalifikacijos tobulinimas. 3. Dalyvavimas bibliotekinėse kampanijose. Be to, 1951–1953 m. biblioteka srities masines valstybines bibliotekas centralizuotai aprūpindavo naujais spaudiniais, pirkdama juos iš Bibliotekų kolekoriaus Vilniuje ir atsiskaitydama už panaudotas lėšas srities valdžiai. Panaikinus sritis, KVB šį darbą tęsė iki 1953 m. pabaigos.

Bibliotekų darbo tikrinimas ir pagalbos teikimas išvykose. KSB metodinė veikla prasidėjo išvykomis į srities kultūros-švietimo įstaigas. Pirmieji specialistai – metodininkas V. Macenavičius ir bibliografas J. Rimantas – išvyko į Jiezno rajoną 1950 m. spalio 11–14 d. Spalio 13 d., pareikalavus VK, bibliotekininkas V. Paleckis buvo išsiųstas į Kybartus ir ten 12 dienų organizavo paruošų pristatymą. Iki metų pabaigos 10 KSB darbuotojų (įskaitant direktorių K. Povilaitį ir vyresn. buhalterę R. Baublienę) buvo išvykose 176 dienas³: J. Rimantas – 35, S. Bitinaitytė ir V. Macenavičius – po 31, M. Blockytė – 27 ir t. t. Dar 53 dienas buvo išvykose 6 VCB darbuotojai, komandiruoti KSB direktoriaus įsakymu, suderinus su VCB vadovu. 1951 m. KSB darbuotojai buvo išvykose 799 dienas. Šio rekordo biblioteka daugiau niekada nepakartojė. Labai stengėsi ir kitos SB. Pavyzdžiui, tais metais Šiaulių SB darbuotojai išvykose buvo 630 dienų [1, p. 57].

³ Išvykų skaičius nustatytas komandiruočių įsakymų pagrindu. 19 lentelėje pateikti J. Baltušio duomenys apie išvykų dienas [9, l. 73]. Jie ne visada sutampa su bibliotekos darbo metų ataskaitų duomenimis, matyt, dėl skirtingos skaičiavimo metodikos. Kartais metų ataskaitose prie išvykų dienų būdavo priskaičiuojamos vykimo į Kauno miesto bibliotekas ar bibliotekininkų vienerių metų kursų mokinių praktikos vietas dienos.

KVB metodininkė M. Blockytė-Dailidonienė (paskutinėje eilėje iš kairės penkta) su Prienų bibliotekininkų pirmųjų mokymų klausytojomis. Apie 1951 m.

Dažniausiai vartota išvykų tikslo formuluotė – „susipažinti su kultūros-švietimo įstaigomis ir suteikti metodinę bei techninę pagalbą“. Išvykstantiems darbuotojams konkrečias užduotis skirdavo ne tik KSB vadovybė, bet ir Kultūros-švietimo įstaigų komiteto ar srities administracijos atstovai. 1950 m. KSB darbuotojai gavo nurodymus tikrinti kultūros-švietimo įstaigų finansinio plano vykdymą, mokyti jų darbuotojus dirbti rinkimų kampanijos metu. 1951 m. pradėti 7–10 dienų trukmės bibliotekininkų mokymai, vykdytos kitos užduotys (bibliografas Stasys Palubeckis balandžio 25–30 d. organizavo sėją Vilkaviškio rajono Gižų apylinkės kolūkyje). KSB darbuotojai ištiesomis savaitėmis, palikę savo darbo vietas (pasitaikė atvejų, kada Komplektavimo ir tvarkymo skyriuje nelikdavo nė vieno darbuotojo), dirbdavo rajoninėse, kaimo, vaikų bibliotekose. 1952 m. teko organizuoti saviveiklos ratelių apžiūras. Vykdam 1953 m. kovo 3 d. LSSR Ministrų Tarybos nutarimą dėl pagalbos kultūros-švietimo įstaigoms, 10 dienų išvykose į rajonus dalyvavo 10 kompleksinių brigadų, į kurias buvo įtraukti ir KSB darbuotojai. Jie tikrino, kaip vykdomas kultūrinis darbas rajonuose, ypatingą dėmesį skirdami atsiliekančioms, reikalavo iš rajoninių bibliotekų organizuoti socialistinį lenktyniavimą ir vertino jo rezultatus, tarpininkavo skiriant bibliotekų vadovus, tyrė skundus, vykdė bibliotekų surašymą (1952 m.), kontroliavo bibliotekų pasų pildymą (1954 m. patikrino 399 bibliotekų pasus), vykdydami Kultūros-švietimo įstaigų komiteto sprendimą (1952 m.) rūpinosi metodinių kampelių steigimu rajoninėse bibliotekose. Daug laiko skyrė bibliotekų planams ir ataskaitoms rengti ir tikrinti⁴. Jų nepa-

⁴ 1953 m. pabaigoje KVB siūlė Kultūros ministerijai pavesti jai rajoninių bibliotekų metų ataskaitų duomenų sutikrinimą su pirminiais apskaitos duomenimis, nes dėl dažnos rajoninių bibliotekų darbuotojų kaitos ataskaitose buvo pateikiami išgalvoti skaičiai.

teikę bibliotekų vadovai vadinti darbo žlugdytojais. Faktiškai KSB personalas atlikdavo srities bibliotekų veiklos auditą. Nustačius klaidas ir trūkumus mokyta, kaip juos šalinti. Štai Kazlų Rūdos vaikų bibliotekos vedėjui buvo rašoma: „Nors vaikų biblioteka ir neturi patalpų, tačiau tai nereiškia, kad biblioteka gali visiškai nedirbti. Biblioteka, negalėdama vaikų-skaitytojų aptarnauti abonemente, turi organizuoti kilnojamas bibliotekėles, rengti mokyklose literatūrinius vakarus, skaitytojų konferencijas, vaikų valandėles ir kt. Tačiau jūsų vadovaujamoje bibliotekoje ligi šiol joks kultūrinis ir bibliotekinis darbas nepravedamas. Didesnė knygų dalis nesuinventorinta ir bibliotekiškai neapipavidalinta. Tarybinės knygos vaikų nepasiekia, nes jos laikomos supakuotos...“. Toliau nurodomi konkretūs įpareigojimai [52]. Sričių gyvavimo periodu išvykos pasižymėjo specifiniais bruožais. Pirmiausia, jos vyko ypač sunkiomis sąlygomis: į kaimo bibliotekas teko keliauti pėsčiomis, vežimu, retsykais sunkvežimiu; nakvynė buvo nepatogi, varginanti ir pan.⁵. Antra, patys KSB darbuotojai dar stokojo patirties.

19 lentelė. KSB/KVB darbuotojų metodinės išvykos 1950–1962 m.

Metai	Bendras išvykų dienų skaičius	Iš jų:							
		Metodikos kabinetas	Bibliografijos sk.	Skaityklų sk.	Komplektavimo ir tvarkymo sk.	Fondų saugojimo sk.	Abonementas	Administracija	Bibliotekų, aplankytų išvykose, skaičius
1950	155	19	31	-	33	7	32	33	78
1951	799	145	122	77	178	69	81	127	90
1952	673	92	74	33	196	65	84	129	150
1953	605	133	109	23	165	31	84	60	111
1954	502	164	126	33	43	16	40	80	176
1955	575	160	81	84	92	34	44	80	208
1956	233	-	43	47	65	17	18	43	160
1957	180	-	45	-	76	16	22	21	109
1958	263	-	25	-	127	18	30	63	137
1959	281	-	30	-	111	23	18	56	198
1960	292	-	7	-	114	32	22	48	200
1961	438	-	5	-	236	30	33	50	412
1962	358	-	19	-	114	50	67	67	-

Dažnos išvykos jiems trukdė atlikti tiesioginį darbą. K. Povilaitis tvirtai laikėsi nuomonės, kad visos bibliotekos personalas turi rūpintis rajonų bibliotekų augimu, jas lankyti turi geriausi darbuotojai, o už metodinę pagalbą turi atsakyti Metodikos kabinetas.

⁵ KVB savo pirmą transporto priemonę – motorolerį „Tula 200“ – įsigijo tik 1960 m.

Tačiau tai įgyvendinti buvo sunku. Pavyzdžiui, 1953 m. rugsėjo 2 d. gamybiniame pasitarime Komplektavimo ir tvarkymo skyriaus vedėjas K. Steponėnas priešinosi P. Misevičienės reikalavimui į metodinį darbą įtraukti visų skyrių darbuotojus; jis teigė, kad dažnos išvykos žlugdo skyriaus darbą. Dėl to, kas turėtų vykti į rajonus, diskutuota ir vėliau. Trečia, pagalba (labai dažnai praktinė) teikta ne tik bibliotekoms, bet ir kitoms kultūros-švietimo įstaigoms, vykdytos su bibliotekų veikla nesusijusios užduotys. Anot K. Povilaičio, sričių kultūros-švietimo įstaigų skyriai SB vertė teikti pagalbą meno savi-veiklos apžiūroms, kinui, sporto draugijai „Kolūkietis“, organizuoti mokinių žiemos ir vasaros atostogas bei kultūringą poilsį [15]. Ketvirta, KSB darbuotojai veikė kaip srities Kultūros-švietimo įstaigų skyriaus administracinio aparato dalis. Faktiškai jiems buvo pavestas bibliotekų, klubų-skaityklų inspektavimas. Atskirais atvejais jie tikrino ir vertino rajonų kultūros-švietimo darbo (vėliau – kultūros) skyrių darbą. Administracinę KSB funkciją sąlygojo tai, kad vietinė valdžia ne visada turėjo reikiamą kompetenciją ar tiesiog stokojo laiko kultūros-švietimo darbui, nes pagrindinį dėmesį teko skirti kolūkių reikalams. Siekdamas palengvinti kontrolę ir vertinimą, 1953 m. Kultūros-švietimo įstaigų komitetas net parengė tipinį rajono DŽDT VK sprendimo pavyzdį. Jame rašoma: „[...] Dideli trūkumai rajono kultūros-švietimo įstaigų kadru organizacijos darbe. Rajone nuolat kaitaliojami kultūros-švietimo įstaigų kadrai (pateikti pavyzdžius). Ištisa eilė klubų-skaityklų, bibliotekų (išvardinti) neap rūpinta tinkamomis patalpomis, kuru, šviesa, būtiniausiu inventoriumi. Šiose įstaigose žiemos metu neįmanomas joks darbas ir jų niekas nelanko. [...]

DŽDT VK nusprendė: [...] m) patikrinti bibliotekų knygų fondus ir papildyti juos trūkstamais marksizmo-leninizmo klasikų veikalais ir kita literatūra, perkant iš vietos knygyno bei bibliotekų kolektoriaus; n) visose bibliotekose sudaryti katalogus [...]“. Penkta, nėra duomenų, kad KSB būtų teikusi metodinę pagalbą Kauno miesto bibliotekoms. Netiesiogiai tai patvirtina Kultūros-švietimo įstaigų komiteto kolegijos posėdžio, vykusio 1952 m. spalio 6 d., nutarimas nr. 26. Jame Kauno miesto bibliotekų darbas propaguojant negrožinę literatūrą įvertintas nepatenkinamai ir pažymėta, kad srities kultūros-švietimo įstaigų skyrius nė karto nepatikrino šių bibliotekų ir neįtraukė KSB.

Vėlesniais metais permainų būta nedaug. Nuo 1954 m. pradėta lankyti Kauno miesto valstybines masines (vėliau ir kitas) bibliotekas, tikrinti jų darbą. Panaikinus Metodikos kabinetą, vadovauti metodiniam darbui pavesta KVB direktoriaus pavaduotojui. Išvykose dalyvavo daugiau patirties sukaupę bibliotekos darbuotojai. Lyginant su ankstesniu periodu, 1956–1960 m. išvykų sumažėjo perpus, bet išaugo VRB vaidmuo (žr. 20 lentelę). 1961–1962 m. KVB personalo išvykų vėl padaugėjo, nes nuo 1959 m. rugpjūčio 1 d. bibliotekai grąžintas metodininko etatas, be to, ji labai aktyviai dalyvavo skaitytojų telkimo į bibliotekas žygyje. Nuo 1957 m. sumažėjo išvykų, susijusių su rajoninių seminarų rengimu ir dalyvavimu juose, nes jie vykdavo jau ne kas mėnesį, bet kas ketvirtį.

20 lentelė. VB ir VRB išvykos.

Bibliotekos pavadinimas	1954 m.		1957 m.	
	Išvykos	Dienos	Išvykos	Dienos
Kauno VB	80	502	27	180
Klaipėdos VB	52	259	49	216
Šiaulių VB	46	421	42	249
Vilniau VB	55	394	60	382
VRB		141	144	861

(Lentelė sudaryta remiantis K. Sinkevičiaus surinktais duomenimis [1, p. 61, 64]. 1955 m. VRB darbuotojai buvo 41 išvykoje 220 dienų.)

Nuo pat išvykų organizavimo pradžios jose dalyvavę darbuotojai turėjo rašyti ataskaitas apie atliktą darbą. Tiesa, jos ne visada atitikdavo reikalavimus ir būdavo pateikiamos pavėluotai. Nuo 1956 m. pagausėjo ataskaitų apie išvykas ir kitų dokumentų analizės pagrindu parengtų pasiūlymų dėl bibliotekų veiklos tobulinimo, kuriuos KVB vadovai siuntė Kultūros ministerijai, rajonų (miestų) kultūros skyriams. Metodinė pagalba tapo tikslingesnė, konkretesnė. Daugiau dėmesio skirta bibliotekų poreikiams aiškintis, iš valdžios institucijų drąsiau reikalauta šalinti įvairias negeroves. Ypač aktyviai kelti masinių bibliotekų aprūpinimo spaudiniais klausimai. Kultūros ministerijai skirtuose raštuose siūlyta daugiau lėšų skirti rajoninėms bibliotekoms komplektuoti, tai daryti diferencijuotai pagal KVB parengtas anketas, kurias bibliotekos siųstų Bibliotekų kolektoriui, įpareigoti pastarąjį aprūpinti bibliotekas blankais ir inventoriuimi, spręsti dėl jo atstovo dalyvavimo zonos rajoninių bibliotekų vedėjų seminaruose bent du kartus per metus [54]. Svarstant 1956 m. Kultūros ministerijos įsakymo „Dėl bibliotekinių katalogų organizavimo masinėse bibliotekose“ projektą, KVB atstovai pagrįstai siūlė pirma parengti materialinę bazę katalogams sudaryti (bibliotekos neturi kataloginių dėžučių, lentynų), o paskui reikalauti, kad būtų organizuoti abėcėliniai ir sisteminiai katalogai [55]⁶. KVB kritikos susilaukė 1956 m. patvirtinta instrukcija „Dėl pasenusios literatūros išėmimo iš masinių bibliotekų“, reikalavusi, kad tokios literatūros sąrašus (peržiūrėtus VB, prieš nurašymą) tvirtintų Kultūros ministerijos Vyriausiosios kultūros-švietimo įstaigų valdybos viršininkas. KVB siūlė rajonuose sudaryti komisijas bibliotekų fondams peržiūrėti ir nurašomų knygų sąrašams parengti, o sąrašus tvirtinti rajonų kultūros skyriuose. Taigi darbas būtų atliktas neformaliai, nes rajoninės bibliotekos ir komisijos geriau žino padėčių vietose, susitaupyti laikas. Taip KVB reagavo į jai rajoninių bibliotekų atsiųstus sąrašus, pagal kuriuos iš kaimo bibliotekų fondų turėjo būti išimta po 1000–2000 egz. spaudinių. Pavyzdžiui, Kapsuko rajono Meškučių kaimo bibliotekos fonde buvo 5575 egz., o nurašymui pateikta 2441 egz. Juos nurašius bibliotekose liktų beveik vien grožinė literatūra [56]. 1960 m. fondų valymas nuo pasenusios literatūros svarstytas Kultūros ministerijos Kultūros-švietimo įstaigų valdybos posėdyje. Tais metais Kauno zonos bibliotekose nurašyta 182,5 tūkst. egz. (Jonavos rajone – 26,6, Kapsuko rajone – 17,5,

⁶ 1957 m. pradžioje katalogus turėjo tik 10–15 proc. zonos kaimo bibliotekų.

Ramygalos, Kėdainių, Šakių rajonuose ir Kauno mieste – nuo 12,1 iki 12,9 tūkst. egz.) pasenusios literatūros [57].

Bibliotekininkų mokymas ir kvalifikacijos tobulinimas. Per pirmąjį bibliotekos veiklos etapą naudoti šie bibliotekininkų mokymo būdai: 7–10 dienų mokymai, vienerių metų kaimo bibliotekininkų rengimo kursai, seminarai, metodiniai darbai.

7–10 dienų mokymai pradėti rengti 1951 m. birželio mėn. Visos SB buvo įpareigos per tą laiką apmokyti kiekvieną naują arba bibliotekinio išsilavinimo neturintį kaimo bibliotekininką. Mokymai, kurie turėjo vykti vieną kartą per metus kiekviename rajone, buvo siejami su bibliotekininkų parengimu atestavimui. Sričių gyvavimo periodu organizuotas tik vienas atestavimas. 1952 m. gruodžio 15–26 d. speciali komisija (pirmininkas K. Povilaitis) atestavo 24 Kauno srities rajonų ir Kauno miesto valstybinių masinių bibliotekų darbuotojus. Prieš tai (spalio 9–15 d.) beveik visi KSB darbuotojai buvo išsiųsti į rajonus tikrinti, kaip rengiamasi atestavimui. VRB parengė „Bibliotekinių ir bibliografinių žinių minimumo programą“, pagal kurią turėjo būti atestuojami sritinių, rajoninių, miestų ir vaikų bibliotekų darbuotojai. Iš 283 srities bibliotekininkų (be KSB) tik 2 (abu iš Kauno miesto masinių bibliotekų) turėjo aukštąjį išsilavinimą, 5 – nebaigtą aukštąjį išsilavinimą, 2 – bibliotekinių vidurinių, 42 – bendrąjį vidurinį, 34 – baigę 9–10 klasių, 134 – baigę 7–8 klases, 63 – baigę 4–6 klases. Tinkamais toliau dirbti bibliotekose pripažinti 158 darbuotojai, netinkamais – 28 darbuotojai, atestacija atidėta (6 mėn.) 97 darbuotojams.

1953 m. gruodžio 1–11 d. vykusiame atestavime dalyvavo 181 Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų darbuotojas. Ruošiantis jam nuo rugpjūčio 4 d. vyko mokymai. Tarp

Dešimties dienų bibliotekininkų mokymai Lazdijų rajone. Pirmoje eilėje iš kairės ketvirta – Metodikos kabineto vedėja P. Misevičienė. Apie 1951 m.

Vienerių metų bibliotekininkų kursų („mokinystės“) I laida. Pirmoje eilėje KVB darbuotojai-dėstytojai (*iš kairės*): G. Šmidtienė, M. Minajevaitė, J. Laurinavičiūtė, K. Maksimovaitė-Romanova, J. Baltušis, J. Žebrytė, P. Misevičienė, A. Bylaitė, M. Blockytė-Dailidonienė, S. Bitinaitytė-Vilėniškienė. 1955 m.

atestuojamųjų nebuvo nė vieno su aukštuoju išsilavinimu, 2 turėjo nebaigtą aukštąjį, 1 – specialųjį vidurinį, 33 – bendrąjį vidurinį, 145 – nebaigtą bendrąjį vidurinį išsilavinimą. Net 103 darbuotojai turėjo iki 1 metų darbo stažą bibliotekoje, 76 darbuotojai – 1–4 metų darbo stažą. Tinkamais dirbti pripažinti 97 bibliotekininkai, netinkančiu – 1 bibliotekininkas, 80 darbuotojų atestavimas atidėtas. Pasiūlyta 1 darbuotoją paaukštinti pareigose, 2 perkelti į žemesnes pareigas. Atestavimas atidėtas tiems bibliotekininkams, kurių politinis ir dalykinis (profesinis) išsilavinimo lygis buvo žemas: nieko negalėjo pasakyti apie TSKP IX suvažiavimą, neskaitė politinės literatūros, todėl neišmanė SSRS vidaus ir užsienio politikos, nežinojo partijos ir vyriausybės vadovų (Sniečkaus, Gedvilo, Vorosilovo) pavardžių ir pareigų, Lietuvą priskyrė prie liaudies demokratijos šalių ir t. t. Pasigesta profesinių žinių apie TBA ir NA, katalogus ir jų organizavimą.

1954 m. KVB (kartu su VRB) dar mokė rajonų bibliotekų darbuotojus (163 išvykų dienos), bet jų neatestavo, nes Kultūros ministerija nedavė tokio nurodymo. 1956 m. spalio 8 d. atestuoti tik Kauno zonos rajoninių bibliotekų vedėjai. Jie privalėjo turėti bibliotekinį išsilavinimą⁷. Komisija nustatė, kad 10 vedėjų atitinka kvalifikacinius reikalavimus (Alytaus, Jurbarko, Kaišiadorių, Kauno, Kazlų Rūdos, Kėdainių, Ramygalos, Skaudvilės, Šakių, Vilkijos rajonų). Laikiniai palikti eiti pareigas (jei mokysis bibliotekininkystės) 7 vedėjai, pažeminti pareigose 2 vedėjai, 1 vedėjui atestacija atidėta, 5 vedėjai neatestuoti dėl įvairių priežasčių.

Vienerių metų trukmės kaimo bibliotekininkų rengimo kursai. Kadangi VU ir Bibliotekinis technikumai (1957–1967 m. – Kultūros švietimo technikumai) nepajėgė

⁷ Vadovautasi SSRS kultūros ministro 1955 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu nr. 526, pagal kurį bibliotekos vedėjo pareigoms turėjo būti priimami asmenys, turintys specialųjį aukštąjį, o bibliotekininkais – specialųjį vidurinį išsilavinimą.

Bibliografijos skyriaus vedėja J. Žebrytė (iš kairės trečia) vaizdinių priemonių rengimo pratybose bibliotekininkams. Iš *dešinės* pirma – J. Matusaitė-Šilingienė, 1965–1976 m. dirbusi Vaikų literatūros skyriuje. 1955 m.

parengti kvalifikuotų bibliotekininkų sparčiai augančiam bibliotekų tinklui, Kultūros ministerijos įsakymu nuo 1955 m. vasario 1 d. VRB ir VB pradėjo organizuoti 1 metų trukmės kaimo bibliotekininkų rengimo kursus (kurį laiką po 6 mėnesių 2 kartus per metus keletą mokinių priimdavo ir rajoninės bibliotekos). Kultūros ministerija patvirtino dokumentą „Bibliotekinė mokinystė: mokslo planas ir programa“ (Vilnius, 1955 m.)⁸, kuriuo nustatė 3 mokymo kryptis (ciklus): visuomeninį-politinį, bendrąjį ir specialųjį (bibliotekinį) lavinimą. Kaip rodo KVB (turbūt kartu su VRB) rengti mokymo planai, siekta daugiau laiko skirti praktiniams užsiėmimams, mažinti atotrūkį tarp teorijos ir darbo, kurį mokiniai turės dirbti kaimo bibliotekose⁹. Jei oficialiame mokymo plane 1000 val. buvo skirta teoriniams ir 1200 val. – praktiniams užsiėmimams, tai KVB 1955 m. plane numatyta atitinkamai 630 ir 1570 val., 1958 m. plane 712 val. – paskaitoms, seminarams, konsultacijoms ir 1080 val. – praktiniams užsiėmimams (dar 20 val. – kursui kartoti ir žinioms tikrinti).

Bendrųjų dalykų paskaitas skaitė KPI, LŽŪA dėstytojai, kiti kviestiniai lektoriai, vienas kitas VRB darbuotojas. Mokslo ir technikos pagrindus dėstė A. Novodvorskis, VKP (b) istoriją – G. Šmerkovičius, P. Freidheimas, literatūros istoriją – V. Karaliūnas. Politinę informaciją apžvelgė L. Solominas, V. Silkinaitė, E. Lagauskienė. Dar dėstyta

⁸ Tai iš rusų k. versto ir Lietuvai pritaikyto SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos parengto dokumento „Библиотечное ученичество при областных библиотеках“ variantas.

⁹ 1958 m. Kultūros ministerijai siūlyta mokymą priartinti prie neakivaizdinių studijų – mokyti savarankiškai, vadovaujant dėstytojui, ir kartu dirbti bibliotekoje, skaityti tik apžvalgines paskaitas, konsultuoti, teoriniams dalykams skirti 320 val. per metus.

VRB Bibliografijos skyriaus bibliografas,
nuo 1953 m. – vedėjas S. Tomonis. 1957 m.

LSSR istorija, geografija, ekonomika, žemės ūkis. Jau 1955 m. pradėtas skaityti kursas „Tarybinio meno pagrindiniai principai“, jo sudėtinė dalis buvo liaudies šokių mokymas. Dar vyko dailiojo skaitymo, mašinraščio (nuo 1956 m.) užsiėmimai.

Specialybės dalykų kiekis ir trukmė, kaip ir teorinių bei praktinių užsiėmimų santykis, keitėsi vos ne kasmet. 1958 m. mokymo plane numatyta: bibliografija ir knygų pažinimas (142 val.), masinis darbas (66 val.), bibliotekinio darbo organizavimas ir planavimas (43 val.), fondų komplektavimas ir apskaita (14 val.), knygų aprašymas

Vienerių metų bibliotekininkų kursų („mokinstės“) III laida. VRB ir KVB dėstytojai. 1957 m.

(46 val.), klasifikavimas ir katalogų organizavimas (100 val.). Dar 65 val. skirta kitiems smulkiems dalykams.

Pirmųjų dviejų laidų KVB ir VRB darbuotojai mokėsi kartu, vėliau vyko tik bendros paskaitos. Bibliotekininkystės dalykų paskaitas dažniausiai skaitė VRB specialistai (S. Elsbergas, P. Freidheimas, V. Lapukas, B. Sekmokas ir kt.). Jų ėmė mažėti nuo 1958 m., nuo 1962 m. mokė tik KVB darbuotojai ir S. Tomonis.

Į vienerių metų mokymo kursus buvo priimami asmenys, baigę bendrojo lavinimo vidurinę mokyklą ir pasirašę pasižadėjimą, kad baigę kursus dirbs kaimo bibliotekose ne mažiau kaip 3 metus. Dar reikalauta turėti rajono (miesto) kultūros skyriaus nukreipimą. Mokiniai gaudavo 360 rub. (nuo 1961 m. – 36,0 rub.) mėnesinę stipendiją ir vieno mėnesio mokamas atostogas. Gyvenamąją vietą jie turėjo pasirūpinti patys. Savavališkai nutraukęs mokymą arba neatvykęs į paskyrimo vietą mokinys turėjo grąžinti visas mokymo išlaidas. Teoriniai ir praktiniai užsiėmimai vyko kasdien nuo 9 iki 18 val. Už nepažangumą, paviršutinišką praktinių užduočių atlikimą, neatvykimą į užsiėmimus arba vėlavimą mokiniai buvo baudžiami papeikimais ar net šalinami iš kursų. Kartais nusižengusiesiems mažintos stipendijos. Kadangi Kultūros ministerija kiekvienais metais nustatydavo mokinių kvotas, KVB siekė, kad kursus baigusiu mokinių skaičius atitiktų kvotos dydį. Vietoj nebaigusiujų net antroje mokslo metų pusėje buvo priimami nauji mokiniai (1956 m. nustatyta, kad kursai turi prasidėti sausio 16 d. ir baigtis gruodžio mėn. pabaigoje). Dalis mokinių, dar nebaigę kursų, įsidarbindavo kaimo bibliotekose. Iš jų reikalauta pasižadėjimo pasiruošti ir laikyti baigiamuosius egzaminus.

10 dienų mokomąją praktiką mokiniai atlikdavo kurioje nors Kauno rajono bibliotekoje (iki 1961 m. praktikai vadovavęs KVB darbuotojas už kiekvieną mokinį gaudavo

Bibliotekos saviveiklininkai. 1958 m.

50 rub. atlygį). 1958 m. VRB ir KVB vadovai siūlė Kultūros ministerijai organizuoti dvi praktikas: 2–3 dienų (40 proc. viso laiko) mokomąją praktiką, kurios metu įtvirtinamos teorinės žinios, ir gamybinę praktiką, kurios metu atliekamas bibliotekos skyriaus vedėjo nurodytas darbas.

1957 m. spalio mėn. komisijai nustačius, kad mokinių žinios nepakankamos dėl žemo bendrojo išsilavinimo [58], nutarta daugiau dėmesio skirti mokinių kultūrinio akiračio plėtimui. Pagal sudarytą kultūrinę programą jie buvo supažindinami su Kauno muziejais, Kauno hidroelektrine, Pažaislio vienuolynu, Petrašiūnų kapinėmis, miesto bibliotekomis, žiūrėdavo kino filmus ir juos aptardavo. Taip pat organizuotas mokinių choras ir šokių ratelis, išrinkta sienlaikraščio redakcinė kolegija. Mokiniai turėjo dalyvauti visuose KVB darbuotojų renginiuose. Pavyzdžiui, J. Ragausko knygos „Ite, missa est!“ aptarime (1960 m.) jie buvo raginami perskaityti knygą ir pasisakyti.

1955–1963 m. KVB parengė 9 laidas ir suteikė bibliotekininko kvalifikaciją 198 mokiniams (žr. 21 lentelę). Jei pradžioje susidomėjimas kursais buvo didelis, tai su metais jis mažėjo, nuo 1960 m. vis sunkiau buvo surinkti nustatyta mokinių skaičių. Dalis baigusių kursus mokinių stengėsi kuo greičiau susirasti darbą kitų žinybų bibliotekose, kur buvo didesni atlyginimai (1956 m. kaimo bibliotekininkas gaudavo 471 rub. mėnesinę algą). Vis dėlto svarbiausia priežastis, dėl kurios po 1963 m. kursų atsisakyta, buvo sprendimas kitais metais Kaune steigti VU bendramokslinį (vėliau – vakarinį) fakultetą, kuriame organizuotos ir bibliotekininkystės studijos.

Dalis kursų auklėtinių, atidirbę visą ar dalį nustatyto laiko kaimo bibliotekose, dirbo KVB, tarp jų Janina Matusaitė-Šilingienė, Ona Gražina Staskevičienė, Beata Šidiškytė-Rašimienė (1955 m. laida), Ramutė G. Zagrebskaitė-Gudelienė (1960 m. laida), Irena Genevičiūtė (1963 m. laida) ir kt.

21 lentelė. Vienerių metų kursų mokinių skaičius.

Metai	Mokiniai	
	priimti (mokslo metų pradžioje)	baigę
1955	17	22
1956	38	38
1957	27	27
1958	20	19
1959	20	24
1960	14	18
1961	14	17
1962	12	12
1963	20	21

Seminarai laikyti trumpalaikė bibliotekininkų kvalifikacijos tobulinimo mokykla, tačiau bent iki 1956 m. juose vyravo instruktuojamojo, agitacinio ir mokomojo pobūdžio elementai. Tik vėliau, bibliotekininkams įgijus daugiau praktinio darbo patirties,

pasimokius pradinio mokymo kursuose, baigus Bibliotekinių technikumą ar studijas VU, formavosi sąlygos keistis darbo patirtimi, mokytis vieniems iš kitų ir taip tobulinti savo kvalifikaciją. 1951–1952 m. organizuota po 3 seminarus, 1953 m. – 2, 1954 m. – 4, 1955 m. – 6, 1956–1959 m. – po 4, 1960 m. – 7, 1961–1962 m. – po 3.

Srities gyvavimo periodu visi seminarai vyko Kaune ir buvo skirti visų valstybinių masinių bibliotekų (rajoninių, kaimo, vaikų) vedėjams ar jų atstovams. Viename 1952 m. seminare buvo apie 220 dalyvių. Seminarų, kurie vykdavo 2–3 dienas, pagrindiniuose pranešimuose kalbėta apie tarptautinę padėtį, sėją, derliaus nuėmimą, gyvulininkystę, kovą su religija, socialistinį lenktyniavimą ir bibliotekų uždavinius. Dalyviai mokytis dirbti su periodika, sudarinėti katalogus, vesti fondo apskaitą ir pan. Jau 1952 m. seminaro dalyviams organizuota parodomoji skaitytojų konferencija (skirta J. Fučiko knygai „Žodis prieš mirtį“); ji tapo tradicine daugelio seminarų programos dalimi iki pat 1960 m.

Nuo 1954 m. vis labiau įsigali diferencijuoti seminarai pagal bibliotekų rūšis. Tais metais pirmą kartą organizuotas atskiras seminaras vaikų ir mokyklų bibliotekų vedėjams, 1955 m. – MTS ir tarybinių ūkių bibliotekų vedėjams (pirmas ir vienintelis, nes šios bibliotekos nebuvo perspektyvios). 1960 m. pabandyta į atskirus seminarus sukviesti įvairių zonos žinybų bibliotekų darbuotojus [59]. 1955 m. seminaras pirmą kartą organizuotas ne Kaune, o Kapsuke. Vėliau zonos seminarai dar vyko Ukmergėje (1956 m.), Kėdainiuose ir Kaišiadoryse (1958 m.). 1959 m. organizuotas bendras Vilniaus ir Kauno zonų masinių bibliotekų darbuotojų seminaras-stovykla Trakuose. Susirinko maždaug 150 dalyvių. KVB atstovavo pranešėja J. Laurinavičiūtė, B. Dama-

Kauno ir Vilniaus zonų bibliotekininkų seminaras Trakuose.
Iš kairės antra stovi J. Laurinavičiūtė, šiek tiek pasislėpusi J. Žebrytė. 1959 m.

šauskienė, D. Puidokienė, K. Povilaitis, K. Steponėnas, A. Švalkūnas, J. Žebrytė. Išklaudyta daug pranešimų, vyko tuomet populiarios A. Kuznecovo knygos „Legendos tęsinys“ aptarimas, literatūrinis V. Bubnio knygos „Beržai svyruokliai“ herojų teismas dalyvaujant autoriui, bibliotekų saviveiklininkų pasirodymai. 1962 m. tarpzoninis Vilniaus ir Kauno bibliotekų darbuotojų seminaras organizuotas Raseiniuose.

Ilgainiui nusistovėjo seminarų struktūra. Jie paprastai prasidėdavo politinio, mobilizuojančio pobūdžio pranešimu. Toliau sekdamo pranešimai aktualia bibliotekų darbo tema. Ne kartą pranešimus skaitė aukštųjų mokyklų dėstytojai P. Aksamitas, A. Gulbinskienė, A. Novodvorskis, VRB atstovai P. Fredheimas, E. Lagauskienė, V. Lapukas, A. Lukošius, J. Ragauskas, A. Urbonas, KVB darbuotojai J. Baltušis, M. Blockytė, A. Jonušytė, J. Laurinavičiūtė, K. Povilaitis, E. Stankaitienė, J. Žebrytė. Įprasta seminaro dalimi tapo pasisakymai pranešimo tema, kartais net diskusijos, dalijimasis patirtimi, konkrečios bibliotekos darbo analizė. Viena seminaro diena ar pusdienis skirta praktiniams užsiėmimams, užduotims. Užduočių temos derintos prie seminaro pranešimų temų. Grįžę iš seminaro jo dalyviai turėjo sukonspektuoti straipsnį, knygą, remdamiesi vietine medžiaga parengti pranešimą tam tikra tema, rekomendacinį plakatą, sudaryti abėcėlinio ar sisteminio katalogo dalį ir t. t. Užduočių vykdymą kontroliavo. Popietėmis ir vakarais seminaro dalyviai lankydavo muziejus, bibliotekas, teatro spektaklius, gamyklas, dalyvaudavo kultūros renginiuose. Apskritai seminarais siekta ugdyti bibliotekininkus – paveikti jų pasaulėžiūrą, kelti jų kultūros lygį, suteikti profesinių žinių ir įgūdžių.

Metodinių darbų rengimas. 1950 m. bibliotekininkystės ir bibliografijos literatūra lietuvių kalba dar buvo skurdi. KSB, kaip ir kitos SB, įpareigotos rengti metodinius darbus skirtus rajoninėms, kaimo ir vaikų bibliotekoms. Parengtus darbus recenzavo

Kauno zonos bibliotekininkų seminaras. Iš kairės: VRB darbuotojas, žymus ateistas J. Ragauskas, KVB direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis ir direktorius K. Povilaitis. Apie 1962 m.

VRB, tvirtino srities Kultūros-švietimo įstaigų skyriaus vedėjas, panaikinus sritis – SB direktorius. Siekiant išvengti darbų temų dubliavimo, nuo 1952 m. sudarinėti suvestiniai metodinių ir bibliografinių darbų planai. Kadangi SB darbuotojams kvalifikuotai parengti metodinius darbus dar buvo per sunku, pasirodė tik vienas kitas to meto bibliotekininkystės lygį atitinkantis darbas. Nepakankama darbų kokybė buvo viena SB metodikos kabinetų panaikinimo priežasčių. Dauguma darbų buvo perspaudai, t. y. kitų Rusijos ir Lietuvos bibliotekų, Respublikinio metodikos kabineto parengti darbai su didesniais ar mažesniais pakeitimais. Pavyzdžiui, 1952 m. Šiaulių SB parengė 6 originalius darbus ir 8 perspaudus [1, p. 58]. Nors KSB/KVB turėjo geresnes sąlygas konsultuotis su VRB specialistais, bet ir jos darbai niekuo neišsiskyrė iš kitų SB. Ji taip pat perspausdindavo ir išplatindavo kitų bibliotekų parengtus darbus¹⁰. Apie tokią praktiką žinojo VRB – 1953 m. išvakarėse jos Bibliotekininkystės kabineto darbuotojai linkėjo KSB Metodikos kabinetui „rašant metodinius darbus nesinaudoti kitų bibliotekų darbais ir nekartoti jų klaidų“ [32]. Nelaukdama, kol jos darbai bus atspausdinti spaus-tuvėje, VRB po vieną mašinraščiu parengto darbo egzempliorių perduodavo SB/VB, o šios jį padauginusios išsiųsdavo bibliotekoms. Taip V. Steponaičio metodinių nuro-dymų „Informacinis-bibliografinis darbas masinėje bibliotekoje“ (1952 m.) pagrindu KSB 1953 m. parengė metodinį laišką „Informacinis-bibliografinis darbas rajoninėje bibliotekoje“.

Sunkiausia nustatyti, kiek metodinių darbų parengė, daugiau ar mažiau savarankiš-kai, patys bibliotekos darbuotojai. Įvairių archyvinių dokumentų duomenimis, 1951–1955 m. parengta apie 36 darbai (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Metodinių darbų skaičius 1951–1955 m.

Metai	J. Baltušio duomenimis [9.]		Kitų šaltinių duomenimis
	sąraše (l. 138–143)	tekste (l. 69)	
1951	1	9	3
1952	27	15	11
1953	16	16	9
1954	14	14	11
1955	4	7	2
<i>Iš viso</i>	62	61	36

1951 m. KSB Metodikos kabinetas, padedant VRB, parengė 3 darbus: „Skaitytojų konferencijos bibliotekose organizavimas kovos už taiką tema“, instrukcija „Knygų sustatymas lentynose nedidelėse bibliotekose“, „Bibliotekos ir klubo skaityklos dar-bas derliaus nuėmimo metu“. Iš 11 darbų, parengtų 1952 m., 4 buvo skirti įvairiems bibliotekų darbo klausimams („Kybartų rajono bibliotekų darbo suvestinė ataskaita“,

¹⁰ KAVB archyve saugomas Vilniaus SB metodininko Vlodo Dautarto darbas „Metodiniai nurodymai organi-zuojantiems literatūrinį vakarą, pašvęstą Nikolajaus Vasiljevičiaus Gogolio 100-osioms mirties metinėms pa-minėti“ (1952 m.). Šio rašomąja mašinėle spausdinto darbo egzemplioriuje išbrauktas rengėjas ir vietoj jo ranka užrašyta „Kauno srities bibliotekos Metodinis kabinetas“.

Metodikos kabinetas.
Apie 1954 m.

„Tarpbibliotekinis abonementas“, „Marijampolės rajoninės bibliotekos vadovavimas kaimo bibliotekoms“, „Naujai pradedančių dirbti kaimo bibliotekose apmokymo planas“), kiti – visuomeninei-politinei, ateistinei, žemės ūkio literatūrai propaguoti. 1953 m. parengtų darbų tematika panaši: 3 skirti konkrečioms knygoms aptarti skaitytojų konferencijose (V. Mezencevo „Gamtos mįslės“, F. Vigdorovos „Mano klasė“, N. Nosovo „Vitja Malejevas mokykloje ir namie“), 1 – vaikų valandėlei organizuoti, kiti – pavyzdiniams bibliotekų (Kauno SB, Alytaus vaikų bibliotekos, rajoninės bibliotekos) darbo planams ir bibliotekos fondo apskaitai. Visų 1954 m. darbų tema – literatūros propaganda. Tiesa, KVB išplatino tokius darbus kaip „Bibliotekos aktyvas ir tarnyba“, „Metodinio kampelio organizacija rajoninėje bibliotekoje“, „Vaikų bibliotekos katalogų ir fondų organizacija“, bet mažai tikėtina, kad juos parengė bibliotekos darbuotojai. 1955 m. parengti du darbai, skirti teminiam vakarui „Meilė, santuoka ir šeima tarybinėje visuomenėje“ ir skaitytojų konferencijai V. Kočetovo romanui „Žurbina“ aptarti.

Daugumą 1951–1955 m. bibliotekos parengtų metodinių darbų galima priskirti metodinės medžiagos grupei. Tokių darbų paskirtis – „operatyviai padėti bibliotekoms vykdyti eilinius darbo uždavinius, organizuoti masinio darbo priemones, propaguoti atskiras konkrečias knygas ir pan.“ [60, p. 16]. Net 23 darbai skirti konkrečioms knygoms propaguoti, 11 darbų – skaitytojų konferencijoms, vėliau sąjunginėje spaudoje pasmerktoms už formalizmą. Štai kokių skaitytojų konferencijos, skirtos V. Kočetovo romanui „Žurbina“, organizavimo scenarijų (parengtą pagal žurnale „Клуб“ 1953 m. spausdintą medžiagą) 1955 m. siūlė KVB: 1. Informacija apie romano autorių. 2. Plakato schema. 3. Romano ištraukos garsiniams skaitymams. 4. Pavyzdinės pasisakymų temos ir literatūros sąrašas (V. Lenino, J. Stalino, G. Malenkovo straipsniai, recenzijos).

Kitai metodinių darbų grupei priskiriamų bibliotekų darbo patirties aprašymų būta

vos keletas (5); jie nepasižymėjo gilesne analize, apibendrinimais, darbo metodikos išryškiniu.

Panaikinus metodikos kabinetus, KVB 1956–1957 m. metodinių darbų nerengė. Didžiausią patirtį turinti metodininkė – kabineto vedėja P. Misevičienė Kultūros ministerijos įsakymu perkelta į VRB. 1956–1962 m. ji viena ar su bendraautoriais parengė ir išleido 3 praktines priemones, 2 metodinės medžiagos leidinius, viena – bibliotekos darbo patyrimo aprašymą, kartu su specialistų grupe (K. Povilaičiu, J. Baltušiu ir kt.) vertė iš rusų kalbos ir pritaikė Lietuvai praktinę metodinę priemonę „Kaimo biblioteka“ (Vilnius, 1960 m.). Vėlesniais metais KVB rengė metodinius darbus savo iniciatyva. 1958 m. parengta instrukcija „Pavyzdinės rajoninių bibliotekų darbuotojų pareigos“, jos projektas buvo aptartas VRB ir VU Bibliotekininkystės katedroje. 1959 m. K. Povilaitis paskelbė anksčiau minėtą metodinį darbą apie atvirų fondų organizavimą. KVB darbuotojų pastangomis atviri fondai sparčiai plito Kauno zonos masinėse valstybinėse bibliotekose (žr. 23 lentelę). 1960 m. KVB parengė metodinius laiškus, skirtus 1959 m. TSKP CK nutarimui „Dėl bibliotekų darbo būklės šalyje ir priemonių jam pagerinti“ [1, p. 67] ir bibliotekų darbo vertinimo kriterijams. 1961 ir 1962 m. KVB darbo ataskaitose paminėti metodiniai laišukai, aptariantys atvirus fondus, šeimų bibliotekinio aptarnavimo patirtį, darbą su vaikais, skaitymo turinio analizę, aktyvią literatūros apie kaupiamąją žemdirbystės sistemą propagandą, „Kaimo bibliotekos katalogo“ 2-ojo leidimo panaudojimą, atrenkant iš fondo pasenusią ir neaktualią literatūrą, metodiniai nurodymai, kaip analizuoti visuomeninės-politinės literatūros propagandos būklę bibliotekose.

Dalyvavimas Lietuvos bibliotekinėse kampanijose. Be vienkartinų akcijų, susijusių su rinkimais, apžiūromis ir pan., bibliotekos personalas buvo įtrauktas į dvi bibliotekų raidai itin svarbias kampanijas, kuriose naudotos visos metodinės veiklos

KADRU ĮSKAITOS ASMENS LAPAS
Личный листок по учету кадров

Pavardė / Фамилия: Misevičienė (Misevičiūtė)

vardas / имя: Paulė tėvo vardas / отчество: Baltušis

Lytis / пол: moteriš 3. Gimimo metai / Год рождения: 1921

Gimimo vieta: a) pagal dabartinį administracinį paskirstymą / Место рождения по существующему административному делению: Pašėvė, Vilkaviškio rajonas, Šilutės apskr.

b) pagal tuo metu buvusį administracinį paskirstymą / по существовавшему в то время административному делению: Vasilių valsčius, Pašėvė, Šilutės apskr.

Įtautybė / Национальность: lietuviš 6. Socialinė kilmė / Социальное происхождение: darbininkai

a) tėvų buv. įrašas / бывш. сословие родителей: darbininkai b) pagrindinis tėvų užsiėmimas: / основное занятие родителей: darbininkai

prieš 1940 m. liepos 21 d. / до 21 июля 1940 г.: darbininkai

po 1940 m. liepos 21 d. / после 21 июля 1940 г.: darbininkai

Pagrindinė profesija (užsiėmimas) dabartiniu metu (VKP(b) nariams – įstojiu į partiją metu) / Основная профессия (занятие) в настоящее время (для членов ВКП(б) к моменту вступления в партию): tarantolė (mokytoja)

šios profesijos darbo stažas / стаж этой профессии: darbe nuo 1941 m. 8. Socialinė padėtis / Социальное положение: tarantolė

P. Misevičienė – KVB Metodikos kabineto vedėja (1950–1955 m.), VRB metodininkė (1955–1962 m.), KVB Vaikų literatūros skyriaus vedėja (1963–1977 m.).

priemonės. Pirmoji kampanija vyko KSB veiklos pradžioje, kada valyti bibliotekų fondai, siekiant skaitymą paversti visiškai valstybės kontroliuojamu procesu ir parengti bibliotekas sovietinio skaitytojo „gamybai“ (plačiau žr. [61]). Antroji kampanija, vykusi KVB pirmojo veiklos etapo pabaigoje, buvo susijusi su bandymu dirbtinėmis priemonėmis pritraukti į bibliotekas kuo daugiau skaitytojų ir vadovauti jų skaitymui.

23 lentelė. Atvirų fondų diegimo padėtis Kauno zonos valstybinėse masinėse bibliotekose 1960 m. pradžioje

	Bibliotekos				
	Su atviru fondu	Su iš dalies atviru fondu	Turinčios netinkamas patalpas	Įsteigtos privačiuose namuose	Trūksta lentynų (vnt.)
Alytus	-	16	6	7	-
Ariogala	-	5	4	14	10
Jieznas	17	4	8	17	34
Jonava	9	14	6	7	100
Jurbarkas	4	13	4	5	50
Kaišiadorys	-	6	4	13	29
Kalvarija	-	8	3	3	-
Kapsukas	3	15	4	5	80
Kaunas	3	20	4	4	26
Kazlų Rūda	8	11	5	9	40
Kėdainiai	-	18	8	6	-
Lazdijai	28	18	39	32	50
Prienai	6	15	7	16	30
Ramygala	5	14	5	5	100
Raseiniai	10	11	6	8	90
Skaidvilė	9	11	7	6	-
Šakiai	-	36	8	7	-
Vilkaviškis	10	-	12	9	60
Vilkija	1	7	3	7	50
Iš viso	113	242	143	180	749

(Šaltinis: 1960 m. kovo 26 d. raštas nr. 156 Kultūros ministerijai)

Kultūros-švietimo įstaigų fondų valymas. Didžiausią kiekį politiškai žalingos ir pasenusios literatūros iš srities kultūros-švietimo įstaigų KSB darbuotojai pašalino 1951–1953 m. Šį darbą jie pradėjo 1951 m. vasario mėn. 1–2 savaitėms išvykę į bibliotekas ir klubus-skaityklas metu buvo tikrindami jų fonduose esantys spaudiniai rusų kalba. Fondų valymo svarba ir reikalavimai aptarti KSB darbuotojų visuotiniame susirinkime, pirmame seminare rajoninių bibliotekų vedėjams (kovo 6–7 d.), Kauno srities VK

Kultūros-švietimo įstaigų skyriaus vedėjos O. Naktinienės instruktaže (kovo 13 d.). Beveik visas KSB personalas vienai savaitei vėl išsiųstas į rajonus. Rugsėjo 25 d. KSB informavo srities vadovybę, kad kultūros-švietimo įstaigų fondai patikrinti, netinkama naudoti literatūra išimta.

Fondų valymo akcija pakartota 1953 m. KSB vasario 8 d. išsiuntė srities rajoninių bibliotekų vedėjams instrukciją, reikalaujančią:

1. Sąrašus ir įsakymus, kuriuose nurodyti iš fondų išimami spaudiniai, saugoti seife, vesti jų apskaitą, neskelbti, išduoti tik tarnybiniam naudojimui pasirašius.
2. Iš fondo išimtus spaudinius pažymėti inventorinėje ir fondo judėjimo knygoje, pašalinti iš katalogų jų aprašus.
3. Sudaryti išimtos literatūros aktą (4 egz.) – Glavlito atstovui, įstaigai, iš kurios fondo išimti spaudiniai, rajono Kultūros-švietimo skyriui ir srities Kultūros-švietimo skyriui.
4. Išimtus spaudinius kuo greičiau perduoti Glavlito atstovui. To laiku nepadarius, įstaigos vadovas bus kaltinamas priešvalstybinės literatūros laikymu ir platinimu.
5. Informaciją apie atliktą darbą nustatytais terminais perduoti KSB (kokiais įsakymais ar sąrašais remiantis išimti spaudiniai, iš kokios įstaigos, kokie ir kiek egzempliorių, kam perduoti).

Atlikus paruošiamuosius darbus pradėtas vykdyti Kultūros-švietimo įstaigų komiteto pirmininko 1953 m. kovo 3 d. įsakymas nr. 48 „Dėl knygų fondo išvalymo nuo politiškai žalingos ir pasenusios literatūros“. Srities bibliotekų fondų valymo kontrolė O. Naktinienės kovo 19 d. įsakymu nr. 42 pavesta KSB Fondų saugojimo skyriaus vedėjai K. Maksimovaitei-Romanovai, taip pat sudarytos rajoninės komisijos, atsakingos už fondų valymo organizavimą ir vykdymą. Į visus srities rajonus vėl siųsti KSB darbuotojai. Paaiškėjus, kad ne visos bibliotekos turi išimtinų leidinių sąrašus ir įsakymus, KSB padarė jų kopijas ir išsiuntė visoms srities masinėms bibliotekoms [31]. Tikrinti ne tik spaudiniai, bet ir gramofono plokštelės, diafilmai. Srities rajoninių ir vaikų bibliotekų vedėjai buvo įpareigoti asmeniškai patikrinti fondus, išimti žalingus leidinius ir į KSB atsiųsti inventorines knygas patikrinti, ar jose pažymėtas tokių leidinių nurašymas. Patikrinus dalį inventorinių knygų (iki birželio mėn. vidurio) nustatyta, kad fondų valymas „vis dar yra nepatenkinamoje aukštumoje“. Pavyzdžiui, Alytaus rajoninės bibliotekos inventorinėje knygoje rasta 18 įrašų apie politiškai žalingus spaudinius, Kėdainių – 18. Dalies rajoninių bibliotekų vedėjai dar nebuvo pateikę informacijos apie fondų valymą.

1953 m. vasarą pareikalauta išimti iš bibliotekų fondų leidinius apie „liaudies priešą Beriją“. KSB sudarė sąrašą knygų, kuriose minimas L. Berija, bet neįtrauktų į išimtinų ar taisomų knygų sąrašą, ir užklausė Glavlito, kaip su jomis elgtis. Matyt, gautos išsamios instrukcijos, nes į Alytaus vaikų bibliotekos vedėjos klausimą K. Povilaitis atsakė: „Dėl Jūsų abejonių, ar iš „Большая советская энциклопедия“ 5 t. iškirpti tik Berijos portretą, ar ir tekstą apie jį, pranešu, kad būtina iškirpti 21 ir 23 lapus“ [62].

KVB per visą sovietinį laikotarpį vykdė išimtinę iš bibliotekų fondų leidinių kontrolę. Norėdama palengvinti šį darbą, 1954 m. III ketvirtį ji parengė ir zonos masinėms bibliotekoms išsiuntė suvestinį pasenusių spaudinių lietuvių kalba, leistų nuo 1945 m., sąrašą. Vėlesniais metais, ypač po 1956 m., jau rečiau viešai kalbėta apie žalingas knygas bibliotekų fonduose: anksčiau išleistos knygos jau buvo išimtos, o leistos nuo 1945 m. cirkuliavo nustatyta ir griežtai kontroliuojama tvarka. KVB darbuotojams daugiau dėmesio teko skirti iš tiesų pasenusių, neaktualių leidinių nurašymui iš bibliotekų fondų. Kadangi nuo fondo dydžio priklausė etatų skaičius ir atlyginimai, bibliotekos tokius leidinius nurašinėdavo nenoriai, nors jų turėta daug. Didesnis triukšmas dėl politiškai žalingų spaudinių bibliotekų fonduose kilo tik 1962 m., jų radus Kretingos ir Tauragės rajonų bibliotekose. Žalingų spaudinių išėmimą pasistengta pateikti leidinių nurašymo dėl kitų priežasčių kontekste. Kaip rašyta tų metų viduryje Kultūros ministerijos įsakyme, „sistemiškas ir kruopštus knygų fondų tikrinimas ir išėmimas iš jų pasenusios, neprofilinės, neaktualios, dubletinės, o ypač politiškai žalingos literatūros yra pirmaeilis uždavinys, svarbus politinės reikšmės dalykas, knygų fondų kokybinės sudėties gerinimo sąlyga“ [63].

Skaitytojų telkimo į bibliotekas kampanija. 1960–1962 m. KVB metodinė veikla buvo nukreipta į TSKP CK nutarimo „Dėl bibliotekų darbo būklės šalyje ir priemonių jam pagerinti“ (1959 m. rugsėjo mėn.) bei analogiško LKP CK ir LSSR Ministrų Tarybos nutarimo nr. 74 (1960 m. vasario 18 d.) vykdymą. Jau 1959 m. lapkričio mėn. Vilniuje vykusio bibliotekininkų pasitarimo dalyviai (tarp jų ir J. Baltušis) priėmė kreipimąsi į visus Lietuvos bibliotekininkus. Jų manymu, nutarime iškelta uždavinį – per artimiausius 2–3 metus sutelkti skaitytojus iš kiekvienos šeimos – Lietuvos bibliotekos gali įvykdyti žymiai anksčiau, nes tam yra visos sąlygos [64]. Matyt, tokio optimizmo priežastis – dar 1958 m. vykusią agitaciją už tai, kad jau tais metais kaimo bibliotekose skaitytų bent po vieną suaugusį skaitytoją iš kiekvienos kolūkiečių šeimos, o miestuose – iš kiekvienos darbininkų šeimos [16, p. 167]¹¹.

Paruošiamieji šios kampanijos darbai KVB pradėti 1959 m. paskutinį ketvirtį. Lapkričio 18 d. jos darbuotojų susirinkime apsvarsčius „Pravdos“ vedamąjį straipsnį [65] nutarta, kad svarbiausi uždaviniai – aptarnauti bibliotekų spaudiniais visas šeimas ir visus mokinius; pagerinti bibliotekų materialinę bazę. Taip pat būtina daugiau dėmesio skirti mokyklų, profsąjungų, techninių bibliotekų darbui, nes, anot „Pravdos“, visos bibliotekos turi būti masinės ir visiems prieinamos. KVB šiose srityse jau turėjo tam tikrą įdirbį. Dar 1957 m. ji siekė, kad zonos bibliotekose skaitytų visi įmonių darbuotojai ir nors vienas asmuo iš kolūkiečių šeimos. J. Baltušis bibliotekų materialinės bazės stiprinimu rūpinosi nuo 1956 m. Jau tada jis siūlė Kultūros ministerijai steigti mažiau naujų bibliotekų, kad sustiprėtų esamos; taip daryti kvietė ir 1958 m. respublikinėje bibliotekininkų konferencijoje [66; 16, p. 88]. Būta informacijos ir apie įvairių žinybų bibliotekas. 1957 m. spalio–lapkričio mėn. patikrinus 52 Kauno miesto profsąjungų bibliotekas nustatyta,

¹¹ Kultūros ministerijos duomenimis, 1958 m. Lietuvos valstybinėse masinėse bibliotekose skaitė 18 proc. visų gyventojų, o kaimo vietovėse dar mažiau [16, p. 18].

kad net 38 bibliotekos turėjo iki 1 tūkst. egz. fondą (iš jų 25 – iki 500 egz.) ir tik 4 bibliotekos 8–11 tūkst. egz. fondą. 1959 m. pradžioje KVB darbuotojai rinko duomenis apie zonos mokyklų bibliotekas ir nustatė, kad nėra nė vienos bibliotekos, kurios fondai ir katalogai atitiktų bibliotekinių reikalavimų minimumą, nes neturi tinkamai parengto personalo. Duomenys ir pasiūlymai jų darbui gerinti buvo pateikti švietimo ministrui [67].

Nuo 1959 m. lapkričio mėn. KVB iniciatyva rinkti ir analizuoti duomenys apie Kauno miesto bibliotekas. Šį darbą organizavo specialiai sudaryta komisija, kurios pagrindu miesto partijos ir vykdomasis komitetas 1959 m. gruodžio 24 d. nutarimu nr. 1111 sudarė Tarpžinybinę bibliotekų tarybą (TBT) prie Kultūros skyriaus. Jos pirmininku paskirtas J. Baltušis. Jam vadovaujant pirmą kartą išsiaiškinta, kiek Kaune yra įvairių rūšių bibliotekų, kokia jų būklė, koks bibliotekose aptarnaujamų skaitytojų kontingentas, sudarytas bibliotekų dislokacijos žemėlapis. TBT pasiūlė iš 205 Kaune veikiančių bibliotekų laikyti žinybinėmis (t. y. aptarnaujančiomis tik savo įmonės, įstaigos darbuotojus) 151 biblioteką, o likusias padaryti prieinamas visiems gyventojams [68]. Kauno miesto ir zonos bibliotekų tikrinimo rezultatai ir pasiūlymai buvo apibendrinti pažymose („Tarybinę knygą į kiekvieną šeimą“, „Apie masinių bibliotekų darbo pagerinimą“, „Pagerinti profsąjunginių bibliotekų darbą“), nusiųstose SSRS kultūros ministerijos Bibliotekų skyriui [69].

Uždavinį telkti skaitytojus į bibliotekas KVB personalas stengėsi susieti su bibliotekų darbo gerinimu. Apie tai buvo kalbama ir zonos rajonų partijos ir vykdomųjų komitetų posėdžiuose, svarstant TSKP CK 1959 m. nutarimą, reikalauta išvykose ir seminaruose. Pavyzdžiui, 1960 m. gegužės 25–29 d. vykusiame seminare rajoninių bibliotekų vedėjams reikalauta: nustatyti bibliotekų aptarnaujamus mikrorajonus ir turėti mikrorajonų šeimų sąrašus; iki metų vidurio sudaryti rajonų TBT, visose bibliotekose turėti abėcėlinius katalogus; perduoti kaimo bibliotekoms likviduojamų klubų-skaityklų fondus, nurašant nereikalingus spaudinius; steigti kilnojamasias bibliotekėles, knygų išdavimo punktus; organizuoti atvirus fondus (jų neturinti biblioteka laikyta atsilikusia). Kultūros ministerijai ir „Tiesos“ redakcijai paskelbus respublikinę kaimo bibliotekininkų, knygnešių ir visuomeninių knygų propagandistų apžiūrą (1960 m. birželio–spalio mėn.), KVB kontroliavo jos eigą zonoje. KVB vadovai vėl buvo nepatenkinti mokyklų bibliotekų darbu (Kauno zonoje jose skaitė apie 70 proc. 7–16 m. moksleivių) ir siūlė respublikos TBT pirmininkui L. Vladimirovui apsvarstyti vaikų bibliotekinio aptarnavimo klausimus [70]. Vykstant skaitytojų telkimo kampanijai, jie skatino kultūros ministrą J. Banaitį 1961 m. skirti daugiau lėšų spaudiniams įsigyti ir pastatyti bibliotekoms skirtus pastatus ne tik 4 respublikinio pavaldumo miestuose, bet ir 10 rajonų centruose. Sektinu pavyzdžiu laikyta Baltarusija, 1960 m. tiems tikslams skyrusi 1 mln. rublių [71].

KVB ir zonos bibliotekininkai telkė skaitytojus tarsi karo sąlygomis. Rajoninių bibliotekų vedėjai buvo įpareigoti telefonu pranešti, kurios bibliotekos jau turi po vieną suaugusį skaitytoją iš kiekvienos mikrorajono šeimos. Nuolat raginant ir skatinant 1960 m. birželio 27 d. pirmos apie tai pranešė Šakių rajono bibliotekos (liepos mėn. – Vilniaus zonos Vievio rajono bibliotekos). Kitų zonos rajonų bibliotekose padėtis keitėsi kas mėnesį: spalio mėn. pradžioje Kauno zonos bibliotekos aptarnavo 70 proc.

Sąjunginio seminaro dalyvius Kauno zonai priklausiusiame Lazdijų rajone sutinka su duona ir druska. Centre – KVB direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis, *kairėje* – respublikinių bibliotekų atstovai. 1961 m.

šeimų ir 69,5 proc. mokyklinio amžiaus vaikų, lapkričio mėn. atitinkamai 77 proc. ir 88 proc. Gruodžio 31 d. KVB informavo „Bibliotekų darbo“ redakciją, jog 8 rajonų bibliotekos (Alytaus, Jiezno, Kazlų Rūdos, Lazdijų, Prienų, Raseinių, Ramygalos ir Šakių) aptarnavo ne mažiau kaip po vieną suaugusį skaitytoją kiekvienoje šeimoje. Kauno zonoje iš 526 masinių valstybinių bibliotekų suaugusių skaitytojų iš kiekvienos savo mikrorajono šeimos turėjo 321 biblioteka [1, p. 66–67]. Visus mokyklinio amžiaus vaikus sutelkė 13 rajonų bibliotekos¹².

1961 m. KVB zonos bibliotekoms kėlė sudėtingesnę uždavinį – „knygą kiekvienam galinčiam skaityti“. Tų metų lapkričio mėn. KVB direktorius paskelbė, kad Jiezno ir Vilkaviškio rajonų bibliotekose skaito visi gyventojai, o kitos Kauno zonos bibliotekos „jau visai priartėjo prie šio istorinės reikšmės uždavinio įvykdymo“ [72].

1961 m. gruodžio 12–21 d. Kaune įvyko sąjunginių respublikinių bibliotekų darbuotojų seminaras. Jo dalyviai lankėsi Kauno zonos bibliotekose (už gerai organizuotą seminarą VRB ir KVB darbuotojai J. Baltušis, M. Blockytė SSRS ministro 1962 m. sausio 30 d. įsakymu gavo padėkos raštus). Seminare aptarta Lietuvos patirtis aptarnaujant bibliotekose kiekvieną šeimą. Tokį rezultatą Sovietų Sąjungoje jos pasiekė pirmos. Vėlesni metai parodė, kad Lietuvoje (taip pat ir Kauno zonoje) pasiekti „laimėjimai“ buvo vienkartiniai, „išpūsti“ prirašinėjimais¹³. Daugelis iš skaitytojų gretas įrašytų gyventojų bibliotekose apsilankydavo 1–3 kartus per metus arba nė karto.

¹² 1961 m. gegužės 24 d. J. Banaitis raportavo SSRS kultūros ministrei J. Furcevai, kad „visose 62 respublikos rajonų masinėse bibliotekose skaitytojais tapo visos šeimos“.

¹³ Jau 1956 m. patikrinę vieną kaimo biblioteką KVB darbuotojai nustatė, kad per tris pirmus metų ketvirčius ji pagal atskaitą išdavė skaitytojams 1740 egz., iš jų 88 egz. visuomeninės-politinės literatūros, nors faktiškai išduota atitinkamai 412 ir 1 egz. [73].

1962 m. KVB tęsė skaitytojų telkimo į bibliotekas kampaniją ir džiaugėsi jos rezultatais. Siekta iki balandžio 1 d. perregistruoti visus praėjusiais metais užsiregistravusius skaitytojus ir pritraukti į bibliotekas visus raštingus gyventojus. Zonos bibliotekoms talkino daugiau kaip 7 tūkst. aktyvistų. KVB reikalavo kas dvi savaites (vėliau – kas mėnesį) informuoti apie padėtį kiekvieno rajono bibliotekose. Balandžio 3 d. K. Povilaitis pasiuntė telegramą kultūros ministrui pranešdamas, kad 13 rajonų bibliotekos perregistravo visas šeimas, o 6 rajonų bibliotekos šį darbą baigs iki balandžio 15 d. Kauno zonoje tuomet perregistruota 91 proc. šeimų, 24 kaimo bibliotekos aptaravo visus raštingus gyventojus. Metų pabaigoje zonos valstybinėse masinėse bibliotekose skaitė 328,8 tūkst. skaitytojų, bet vidutinis skaitomumas buvo tik 14,3, nes dauguma naujų skaitytojų per metus pasiskolino iš bibliotekos tik 1–5 knygas [24, l. 24–25, 28].

1950–1962 m. Lietuvoje formavosi sovietinius reikalavimus atitinkanti metodinio vadovavimo sistema. Ją kuriant, šalia kitų VB, dalyvavo ir KVB. Per šį laikotarpį metodinės veiklos uždaviniai, turinys keitėsi priklausomai nuo aukštesnių institucijų nurodymų, bet pagrindinis tikslas nesikeitė – gerinti regiono (srities, zonos) bibliotekų darbą, kelti bibliotekininkystės lygį. Šiam tikslui pasiekti taikyta administracinių, metodinių (siaurąja prasme), pedagoginių priemonių visuma. 1951–1953 m. KSB daugiausia naudojo administracinio poveikio priemones (bibliotekų darbo tikrinimą, užduočių, nurodymų, įpareigojimų skyrimą ir jų vykdymo kontrolę), veikė kaip srities administracinio aparato dalis. Per srities institucijas KSB galėjo daryti įtaką vietos valdžios sprendimams bibliotekų atžvilgiu¹⁴. Kita vertus, KVB administracinis vaidmuo (daugiau ar mažiau reiškėsis visais sovietiniais metais) įpratino regiono bibliotekininkus laikyti KVB jų darbo tikrintoja, išmokė nuolankiai vykdyti jos reikalavimus ir net naudotis jos suinteresuotumu aukštais darbo rodikliais.

Po sričių panaikinimo intensyviai taikytos metodinės (įvairių bibliotekų veiklos barų analizė, pasiūlymai valdžios institucijoms dėl bibliotekų darbo gerinimo) ir pedagoginės (mokymai, kvalifikacijos tobulinimas) priemonės. Nepaisant didelių pastangų, rezultatai buvo menkesni nei siekta. Tuomet vykdyta masinių bibliotekų plėtra nebuvo paremta materialiniais, finansiniais ir žmogiškaisiais išteklių; nesukurtos būtinos bibliotekoms funkcionuoti sąlygos (patalpos, inventorius, kvalifikuoti specialistai, atlyginimai). 1958 m. tik 10 proc. visų Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų darbuotojų turėjo bibliotekinį vidurinį išsilavinimą, 154 bibliotekininkai nebuvo baigę vidurinių mokyklų. Iš 600 bibliotekininkų per metus pasikeitė trečdalis (žr. 24 lentelę). Didesnio valdžios dėmesio ir realios pagalbos bibliotekos susilaukė tik paskelbus TSKP CK nutarimą dėl jų būklės. 1960 m. pradžioje daugelis Kauno zonos rajoninių bibliotekų jau turėjo apie 20 tūkst. egz. fondą, o kaimo bibliotekos – 5–7 tūkst. egz. fondą [74]. Tiesa, jų dydis neatspindėjo fondų kokybės. Pakilo vadovaujančių darbuotojų išsilavinimo lygis. 1962 m. pabaigoje Kauno zonos 4 rajoninių bibliotekų vedė-

¹⁴ Šios galimybės K. Povilaitis labiausiai pasigedo panaikinus sritis. Jis laiške, 1956 m. rašytime nenustatyto rusiško periodinio leidinio redakcijai, net siūlė atkurti administracinę Lietuvos suskirstymą į sritis [53].

jai turėjo aukštąjį, 1 – vidurinį bibliotekinį, 6 – nebaigtą aukštąjį išsilavinimą [24, l. 28]. Teigiamus pokyčius iš dalies sąlygojo rajonų stambinimas. Kita vertus, Kauno zonos bibliotekų padėtį, darbo rezultatus gerino KVB aktyvus domėjimasis jų problemomis, metodinė pagalba.

24 lentelė. Bibliotekininkų kaita Kauno zonos rajonų valstybinėse masinėse bibliotekose 1958 m.

Eil. nr.	Rajonas	Bibliotekų skaičius	Pasikeitė bibliotekininkų	
			Iš viso	Iš jų kaimo
1.	Alytus	31	6	5
2.	Ariogala	20	14	6
3.	Daugai	18	13	11
4.	Jieznas	22	20	19
5.	Jonava	23	4	4
6.	Jurbarkas	18	8	7
7.	Kaišiadorys	26	6	6
8.	Kalvarija	20	9	8
9.	Kazlų Rūda	18	5	4
10.	Kėdainiai	40	16	13
11.	Kybartai	17	8	7
12.	Lazdijai	23	14	12
13.	Marijampolė (Kapsukas)	27	12	12
14.	Kudirkos Naumiestis	19	6	6
15.	Panemunė (Kaunas)	32	9	8
16.	Prienai	17	3	3
17.	Ramygala	22	9	8
18.	Raseiniai	24	9	7
19.	Skaidvilė	20	2	1
20.	Šakiai	23	4	2
21.	Veisiejai	22	10	8
22.	Vilkaviškis	18	10	9
23.	Vilkija	21	6	3
Iš viso		521	203	171

(Šaltinis: 1959 m. kovo 2 d. raštas nr. 148 VRB; 1959 m. kovo 19 d. raštas nr. 180 VRB ir Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriui)

3. OPIAUSIA BIBLIOTEKOS PROBLEMA

Didžiausias stabdys platiems bibliotekos vadovų užmojams buvo patalpų stygius. Nepaisant visų pastangų, pirmajame veikos etape šios problemos nepavyko išspręsti (žr. 25 lentelę).

Steigiamai KSB patalpas suteikė VCB, įsikūrusi buvusiuose Prekybos, pramonės ir amatų rūmuose, pastatytuose 1937–1938 m. pagal architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio projektą. Pastato, pagalbinių statinių statybai ir įrangai išleista 885 060 litų (812 373 Lt pastatui, 50 000 Lt – liftui, 15 488 Lt – garažui, 7 199 Lt – kiemo įrengimams [22, l. 23]. Vienas moderniausių tarpukario Kauno pastatų oficialiai atidarytas 1939 m. vasario 18 d. dalyvaujant Prezidentui A. Smetonai, svečiams iš Estijos, Latvijos, Lenkijos, Prancūzijos, Vokietijos [75]. Pastatą puošė meno kūriniai. Skulptorius Bronius Pundzius sukūrė 2 reljefus, 2 monumentalias vazas, dekoratyvinę skulptūrą „Pramonė“, dailininkas Petras Kalpokas – 5 freskas, iš kurių 2 skirtos žemės ūkiui bei amatams, o kitų menines idėjas nusako pavadinimai – „Darbas“, „Kanklininkas“, „Sielininkai“. Stasio Ušinsko vitražai „Statybininkas“ ir „Lietuvaitė“ („Klaipėda“) alegoriškai vaizdavo pramonę ir prekybą. Prekybos, pramonės ir amatų rūmai veikė neilgai – per pirmąją sovietų okupaciją jie buvo likviduoti, o pastatas LSSR Liaudies Komisarų Tarybos 1940 m. gruodžio 3 d. aktu nr. 43 nacionalizuotas. Vokiečių okupacijos metais jame įsikūrė Lietuvos generalinio komisaro T. A. fon Rentelno administracijos padalinys.

Bibliotekos direktorius K. Povilaitis ir architektas V. Landsbergis-Žemkalnis prie įėjimo į biblioteką.

1944 m. rugpjūčio 18 d. A. Venclova, J. Šimkus, P. Cvirka, J. Rimantas, K. Vairas-Račkauskas, K. Boruta, A. Churginas, V. Steponaitis, V. Ruzgas, J. Geniušas, J. Norkus pasirašė memorandumą Švietimo liaudies komisariatui, prašydami buvusių Prekybos, pramonės ir amatų rūmų pastatą K. Donelaičio g. 2B (nuo 1958 m. – nr. 8) perduoti Lietuvos centrinei valstybinei bibliotekai, kuri tuomet glaudėsi 4 pastatuose skirtingose gatvėse, netinkamose ir mažose patalpose [76, p. 18]. 1944 m. rugsėjo 13 d. LSSR Liaudies Komisarų Tarybos nutarimu nr. 102 „Dėl buvusių Prekybos ir pramonės rūmų pastato Kaune perleidimo Lietuvos TSR Švietimo Liaudies komisariatui“ prašymas buvo patenkintas. Iki 1945 m. pastatas paremontuotas, į jį perkelta didesnė dalis įvairiose vietose saugotų fondų. Bet ir šios patalpos sparčiai pildėsi senais, iš įvairių institucijų nacionalizuotais spaudiniais bei sąjunginio privalomojo egzemplioriaus leidiniais. 1944 m. gruodžio 4 d. LSSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininko pavaduotojo M. Gregorausko nurodymu VCB pastato dalis – buvęs rašytojo Jono Mašiotų šeimos namas (684 kv. m) Lydosg. 4 – buvolaikinais perduotas pasieniečių štabui. Jau 1947 m. VCB vadovai skundėsi, kad turimame 1500 kv. m naudingame plote gali sutalpinti tik nedidelė dalis turimų knygų – 350 tūkst. iš 1 mln. 650 tūkst. Be to, dar 60 tūkst. knygų laikinai saugoma Dailės muziejaus pastate. Visiems fondams sustatyti trūko 1100 kv. m [77]. Net darant prielaidą, kad nurodoma didesnė fondo apimtis (1952 m. VCB turėjo apie 1 mln. 700 tūkst. egz. sutvarkytų dokumentų), negalima tvirtinti, kad ploto užteko. Kurį laiką VCB gelbėjo nuomos pagrindais 1948 m. jai perduotas uždarytos Šv. Mikalojaus bažnyčios pastatas (Pakalnės g. 4a); čia buvo įrengta knygų saugykla. Esant tokiai padėčiai, dalis patalpų atiduota, tikriausiai V. Girdžiaus nurodymu, naujai bibliotekai – KSB. Kodėl VCB sutiko? Galbūt ji buvo priversta vykdyti įsakymą arba manė, kad suteikusi minimalų plotą KSB pagreitins naujo bibliotekos pastato Vilniuje statybą. Svarbu ir tai, kad dalį patalpų ploto sudarė perduodamas abonementas.

Dabar sunku pasakyti, kokių plotu disponavo KSB pirmaisiais savo veiklos metais. Žinoma, kad su V. Girdžiumi buvo sutarta perduoti pastato K. Donelaičio g. 2B pirmąjį aukštą, t. y. apie 600 kv. m plotą, iš kurio beveik 400 kv. m buvo pagrindinis arba naudingas plotas (reikia nepamiršti, kad pastatas nebuvo pritaikytas bibliotekinei veiklai). Tą plotą VRB perdavė ne iš karto. 1950 m. paskutinį ketvirtį KSB naudojosi abonemento patalpomis (4 kambariais) ir dar 2 kambariais, kuriuose buvo laikinai įsikūręs agitacijos punktas. KSB registracijos lapuose, pildytuose 1950 m. gruodžio 14 d. ir 1953 m. sausio 8 d., bei 1950 m. IV ketvirčio ataskaitoje nurodyta, kad bendras KSB patalpų plotas buvo 146 kv. m. Iš tiesų, tai tik bendras abonemento patalpų plotas. KSB pasuose, pildytuose 1952–1953 m., nurodytas 428 kv. m plotas yra tikslesnis. Labiausiai tikėtina, kad iki sričių panaikinimo KSB disponavo 454 kv. m plotu, iš kurio 196 kv. m buvo pagalbinis plotas (koridoriai – 163, sandėlis – 8, tualetai – 25 kv. m). Tokius skaičius nurodo ir J. Baltušis [9, l. 26]. Kiek didesni skaičiai pateikti 1952 m. liepos 4 d. perdavimo ir priėmimo akte, keičiantis VRB vadovams. Dokumente rašoma, kad pati stokodama patalpų, VRB iš turimo 2454,3 kv. m ploto KSB jau suteikė 590 kv. m [22, lap. 7]. Gali būti, kad čia nurodytas plotas su sale seminarams ir 13 kambariu, t. y. plotu, kuriuo VRB leido naudotis KSB, bet jo neperdavė. 1951 m. rugpjūčio 28 d. KSB rašte

Kultūros-švietimo įstaigų komitetui prašoma padėti perimti iš VRB 13 kambarį. Padėtis nepasikeitė ir vėliau, nes 1954 m. susirašinėjime nurodoma, kad pirmajame pastato aukšte KVB nepriklauso vienas kambarys ir seminarų salė.

Pažymėtina, kad buvę Prekybos, pramonės ir amatų rūmai jau buvo pakitę. Pastate įsikūrus vokiečiams, nebeliko švedišių durų, varinių žiedų, metalinių langų rėmų rankenų, paveikslo, dalies specialiai rūmams pagamintų baldų. Turbūt tuo metu buvo uždažytos P. Kalpoko freskos. Apie padarytą žalą vėliau liudijo čia gyvenęs kiemsargis Liudvikas Dambrauskas bei 1940–1947 m. VCB direktoriaus pavaduotoju, moksliniu sekretoriumi dirbęs rašytojas ir vertėjas Karolis Vairas-Račkauskas. Jo dienoraščio fragmentų publikacijoje yra toks 1942 m. vasario 4 d. data pažymėtas įrašas: „Vokiečiai pareikalavo, kad Prekybos ir pramonės rūmų vestibulyje būtų „užmaliavoti“ mūsų Klaipėdos freskai ir jų vietoje nupiešti Hitlerio portretai. Jie sako: „nereikia čia lietuviško Dreck [vok. mėšlas]...“ [78]. Tuo tarpu K. Povilaitis tvirtino, kad freskos buvo uždažytos po karo, iki 1950 m. Tačiau tiesa dažniausiai būna per vidurį. Negalima atmesti prielaidos, kad freskas ir kitus meninius akcentus naikino abu okupantai – ir vokiečiai, ir sovietai.

Plečiantis darbų apimčiai, augant bibliotekų fondams, patalpų problema darėsi vis aštresnė. Jau 1951 m. spalio mėn. žlugo KSB viltis vietoje laikinos vaikų skaityklėlės organizuoti nuolatinę skaityklą ir taip panaudoti skaityklos vedėjo etatą. VRB negalėjo pagelbėti, nes jai pačiai nepakako turimo ploto.

1953 m. birželio 30 d. VRB atgavo K. Donelaičio g. 2A pastato priestatą Lydos g. 4.¹ Paaiškėjus, kad sritinės bibliotekos taps viešosiomis, VRB pasiūlė KVB persikelti į 683 kv. m ploto priestatą. KVB šį pasiūlymą atmetė motyvuodama tuo, kad priestatas esąs per mažas, nėra galimybių jį išplėsti. Bibliotekos vadovybė tikėjosi gauti didesnes patalpas ar net pastatą. 1953 m. birželio mėn. pabaigoje ir liepos mėn. pradžioje ji išsiuntė du raštus kultūros ministru A. Guzevičiui ir vieną raštą Kauno miesto VK pirmininkui, kurių esmė ta pati: Kauno tarprajoninei bibliotekai (taip kurį laiką vadinosi KSB) reikia baldų ir patalpų, nes dabar naudojamus turės gražinti VRB [80]. Tačiau raštuose nurodomas skirtingas prašomų skirti patalpų plotas ir paskirtis. Rašte ministru teigiama, kad biblioteka VRB pastate užima 11 kambarių (280 kv. m), t. y. nurodomas tik pagrindinis plotas; jo bibliotekos veiklai ir plėtrai neužtenka, nes pagal normas jai reikia 600 kv. m patalpų: konferencijų salei ir skaityklai – 250 kv. m, darbo kambariams – 120 kv. m, spaudinių fondams – 150 kv. m, abonementui – 80 kv. m. Rašte VK pirmininkui jau prašoma 1280 kv. m patalpų, nes pretenduota į pastatą K. Donelaičio g. 2 – buvusius Žemės ūkio rūmus. Argumentuojant nurodomas 100 kv. m didesnis plotas fondams laikyti (metinis fondo prieaugis padidintas nuo 15 tūkst. iki 20 tūkst.). Likusiame plote įsikurtų 11 specializuotų skaityklų, iš kurių 8 būtų organizuotos pagal leidinių tematiką ir 3 – pagal kitus požymius (vaikų, aklųjų, periodikos).

Kadangi naujai kuriamai Kultūros ministerijai ir srities likvidavimo klausimus sprendžiančiai miesto valdžiai KVB reikalai mažai rūpėjo, bibliotekai teko ieškoti

¹ Priestatą (nacionalizuotą nebaigtą įrengti J. Mašioti namą) prašyta perduoti į VRB balansą, bet dėl nežinomų priežasčių jis ir pagrindinis pastatas nebuvo teisiškai įregistruoti VRB vardu. 1954 m. lapkričio 30 d. šie pastatai perduoti Kauno miesto VK butų ūkio valdybai [79].

vidinių rezervų. 1953–1954 m. įrengtos 45 kv. m ploto saugyklos patalpos pusrūsyje. 1955 m. spaudiniams sudėti pradėti naudoti koridoriai. 1956 m. saugyklos kambariuose visi stelažai paaukštinti iki lubų. Vėl pasiūsti raštai Kauno miesto VK. Balandžio mėn. prašyta laikinai (nes po 2–3 m. VRB išsikelia į Vilnių) skirti patalpas K. Donelaičio g. 13 pastate, iš kurio buvo iškeliama karinė prokuratūra, gegužės mėn. – 300 kv. m. ploto patalpas, atsilaisvinsiančias sumažinus sovietinę armiją, o kartu ir Kauno įgulą [81].

1956 m. pabaigoje sužinoję, kad KVB skirtas sąjunginis privalomasis spaudos egzempliorius, jos vadovai dar kartą kreipėsi į Kauno miesto VK, LKP Kauno miesto komitetą [82] primindami, kad biblioteka jį gaus išimties tvarka, ir informuodami apie būtinybę perimti leidinius iš VRB, apie anksčiau rašytus laiškus butų ūkio valdybai ir gautus atsakymus, kad laisvų patalpų nėra. KVB jau išnaudojusi visą neužimtą plotą, o VRB rūmų statyba gali užsitęsti iki 1962 m., nes 1956 m. planuojama uždengti tik pastato stogą. KVB būtinos patalpos skaityklai, nes privalomasis egzempliorius neskolinamas į namus: „Privalomojo egzemplioriaus knygų neduoti skaitytojui – reiškia daryti nusikaltimą, atimti iš skaitytojo galimybę naudotis kultūros lobiais“. Nuogaustauta, kad spaudinius kraunant tarp lentynų, jie taps neprieinami ne tik skaitytojams, bet ir bibliotekininkams, „tai bus ne biblioteka, bet knygų sandėlis“. Rašte partijos komiteto sekretoriui prašoma skirti 400–600 kv. m patalpas šalia bibliotekos esančiame name, iškėlus jo gyventojus į kitą vietą. Gruodžio mėn. pabaigos rašte Kultūros ministerijai skundžiamasi, kad VRB iki šiol neperdavė konferencijų salės pirmajame pastato aukšte, siūloma visą pastatą perduoti į KVB balansą.

Negaudama papildomų patalpų, KVB 1957–1958 m. toliau statė stelažus koridoriuose, raštinėje, direktoriaus pavaduotojo kabinete, abonemente juos paaukštino iki lubų. Spaudiniai buvo kraunami ir tarp stelažų². Papildomus stelažus pagrindinių rūmų antrame ir trečiame aukšte statė ir VRB. Tokie abiejų bibliotekų veiksmai kėlė grėsmę pastatui. Dar 1957 m. kovo 10 d. Kultūros ministerijos atstovai surašė aktą, kuriame teigė, kad pastato būklė yra katastrofiška, ir įpareigojo abiejų bibliotekų vadovus per 5–15 dienų sumažinti pastato perdangas slegiantį svorį nuo 700 kg/m² iki 300 kg/m². Kartu uždrausta krauti spaudinius rūmuose, kol nebus sustiprintos konstrukcijos. Akte išdėstyti reikalavimai nebuvo vykdomi. Rūmų projekto autorius architektas V. Landsbergis-Žemkalnis 1959 m. spalio 18 d. raštu pranešė Kauno miesto VK, kad dėl vis didėjančios perdangų apkrovos pastate atsirado plyšių ir deformacijų, pastatas bet kada gali sugriūti. Jis reikalavo nedelsiant sumažinti apkrovą. Nepraėjus nė mėnesiui, abiejų bibliotekų direktoriai 1959 m. lapkričio 16 d. rašte kultūros ministrui J. Banaičiui (nuorašai išsiūsti LKP CK sekretoriui V. Niunkai, LKP Kauno miesto komiteto sekretoriui J. Mikalauskui, Kauno miesto VK pirmininkui V. Kučinskui) paaiškino, kad įvykdyti 1957 m. reikalavimų negalėję, nes būtų tekę abi bibliotekas uždaryti neribotam laikui, o papildomų patalpų paieška bibliotekų fondams, 1957–1959 m. padidėjusiems apie 400 tūkst. egz., buvusi bevaisė.

² Į direktoriaus kabinetą (16,2 kv. m) persikėlė jo pavaduotojas, vyresn. buhalteris, sekretorė-mašininkė, nuo 1959 m. rugpjūčio mėn. – metodininkė.

Problemos sprendimą pagreitino incidentas Raseiniuose – 1960 m. pradžioje įgriuvo naujų kultūros rūmų salės lubos. Be to, V. Landsbergis-Žemkalnis apie pastato K. Donelaičio g. 8 katastrofišką padėtį informavo LKP CK, o Kauno miesto vyriausiasis architektas V. Bujauskas, 1960 m. kovo 5 d. konstatavęs, kad vietomis apkrova padidėjo iki 800 kg/m^2 , pareikalavo „nedelsiant nuimti neleistiną apkrovimą, o rūmus laikinai uždaryti, kol nebus sustiprinti perdengimai“. 1960 m. kovo 1 d. įsakymu nr. 205 kultūros ministras J. Banaitis įpareigojo abiejų bibliotekų vadovus per 18 dienų: 1. gauti iš Kauno miesto VK patalpas laikinai sudėti spaudiniams, 2. sumažinti perdangų apkrovą iki 1957 m. nustatytų normų, 3. sudaryti ekspertų komisiją, kuri pateiktų išvadas apie pastato konstrukcijų būklę.

1960 m. kovo 22 d. sudaryta komisija patikrino pastatą ir nustatė, kad perdangų apkrova pirmame aukšte siekia 1000 kg/m^2 , todėl sienose, pertvarose pasirodo plyšių. Jie pastebėti ir pastato Lydos g. 4, kuriame buvo įsikūrę VRB padaliniai, sienose. Be to, jas papildomai slėgė yrančio šlaito gruntas. Komisija nustatė leistiną abiejų statinių patalpų apkrovą (kambariuose – 400 kg/m^2 , salėje – 600 kg/m^2 , koridoriuose – 500 kg/m^2), įpareigojo stebėti patalpas, kurių sienose pastebėti plyšiai, ir rekomendavo gegužės mėn. vėl sukviesti ekspertų komisiją, kuri nustatytų plyšių pašalinimo būdus. Iš bibliotekų ji pareikalavo dalį fondų perkelti į kitas patalpas. KVB jų pradėjo ieškoti jau kovo 1 d. Pradžioje buvo prašoma 12 patalpų, bet kovo 9 d. patikslinus patalpų sąrašą liko 5 rūšiai-slėptuvės: S. Nėries g. 22 (57 kv. m), V. Lenino pr. 14 (60 kv. m), V. Lenino pr. 30 (100 kv. m), Kęstučio g. 16 (85 kv. m), K. Donelaičio g. 81 (60 kv. m). Rugpjūčio mėn. paskirtas dar vienas rūšys-slėptuvė A. Mickevičiaus g. 58 (141 kv. m). Birželio 6 d. stipri liūtis apsmė 3 rūšius (V. Lenino pr. 30, Kęstučio g. 16, K. Donelaičio g. 81). 1961 m. atsisakyta rūšio, kuriame spaudiniai drėko ir gedo, vietoj jo gauti du kiti rūšiai. Iki 1960 m.

Direktorius pavaduotojas J. Baltušis (*kairėje*), architektas V. Landsbergis-Žemkalnis, direktorius K. Povilaitis prie bibliotekos pastato.

Didėjant pastato apkrovai, jame atsirado plyšių ir deformacijų.
Apie 1960 m.

kovo 28 d. KVB personalas į rūsius perkėlė daugiau kaip 150 tūkst. spaudinių. Iš jų tik vienas kitas buvo įrištas (1955 m. bibliotekoje įrišta 393 knygos ir 784 periodikos komplektai, 1956 m. – atitinkamai 281 ir 528, 1958 m. – 48 ir 755). 1961 m. pabaigoje KVB turėjo 7 rūsius, kuriuose buvo sukrauta apie 250 tūkst. spaudinių, t. y. daugiau kaip pusė tuomečio fondo. Iš abonemento į rūsius išvežta apie 25 tūkst. mažos paklausos knygų [83].

1960–1961 m. KVB vadovai karštligiškai ieškojo ir kitokių patalpų. Apžiūrėti visi fortai, neveikiančios bažnyčios, sandėliai. 1960 m. K. Povilaičiui beveik pavyko susitarti su Kauno įgulos viršininku pulkininku Dudūru ir jo viršininku Rygoje generolu leitenantu Gusakovskiu dėl dviejų aukštų mūrinio kareivinių pastato Aukštojoje Paneemunėje, bet sandėris iširo [83]³. Nepavyko gauti ir J. Stalino pr. 57 pastato patalpų, iš kurių turėjo išsikelti Statybos bankas. Čia planuota įsteigti bendrąją ir vaikų skaitytįklas, perėmus etatus iš VRB Vaikų skyriaus, kuris esą stokoja vaikų literatūros ir todėl negalės aptarnauti vaikų.

1962 m. pabaigoje VRB pagaliau perdavė KVB konferencijų salę ir 4 kambarius. Kambariai buvo nedelsiant paskirti daugiausiai darbuotojų turėjusiam Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriui. Esant tokiai padėčiai, teko kantriai laukti, kol VRB išsikels į naujus rūmus Vilniuje. Jų statybos ir įrengimo tempus neabejotinai pagreitinotino ši irstančio pastato istorija.

³ K. Povilaičio teigimu, sandėris neįvyko dėl 1961 m. gegužės 1 d. Sovietų Sąjungos teritorijoje numušto JAV lakūno Pauerso valdomo lėktuvo.

25 lentelė. Kauno sritinės (viešosios) bibliotekos patalpos (kv. m) 1950–1962 m.

<i>Patalpų paskirtis</i>	1950–1952	1953	1954	1955	1956–1957	1958	1959	1960	1961	1962
Direktoriaus kabinetas	22,0	22,0	16,2	16,2	16,2	16,2	16,2	16,2	16,2	16,2
Direktoriaus pavaduotojo kabinetas (1950–1955 m. su Metodikos kabinetu ir Bibliografijos skyriumi)	20,0	20,0	21,9	21,9	21,9	-	-	-	-	-
Abonemento skyrius (nuo 1957 m. su Bibliografijos skyriumi)	140,0	140,0	140,0	140,0	145,8	145,8	145,8	145,8	145,8	145,8
Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyrius	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3	92,0
Fondų saugojimo skyrius	-	45,0	45,0	106,4	121,4	157,0	200,0	200,0 ir 503,0	200,0 ir 641,0	410,0 ir 600,0
Administracijos-ūkio skyrius	15,0	15,0	23,2	23,2	23,2	-	-	-	-	-
Kitos patalpos (koridoriai, tualetai, sandėlis)	196,0	196,0	331,2	331,2	331,2	293,7	293,7	293,7	293,7	293,7
<i>Iš viso</i>	454,3	499,3	638,8	700,2	721,0	674,0	717,0	1220,0	1358,0	1557,7

Konferencijų salė
(didžioji skaitykla).

4. AISTROS DĖL VALSTYBINĖS RESPUBLIKINĖS BIBLIOTEKOS PERKĖLIMO Į VILNIŲ

Dar 1941 m. pradžioje specialiai sudaryta komisija nusprendė, kad VCB būtina statyti rūmus. Jau buvo skirtos lėšos parengiamiesiems darbams, bet prasidėjus karui planai liko neįgyvendinti [33, p. 68]. Pokariu Vilniuje pradėtos telkti svarbiausios institucijos. 1946 m. pirmąjį pusmetį diskutuota, ar nereikėtų į Vilnių perkelti VCB. Jos direktorius J. Rimantas laikėsi nuomonės, kad biblioteka turi likti Kaune dėl šių motyvų:

1. Nebūtina visas pagrindines kultūros įstaigas, išskyrus vadovaujančias administracines, sutelkti viename centre. Priešingai, perspektyviau ir saugiau jas kuo vienodžiau paskirstyti po visą šalį.
2. Kaunas yra geografinis ir kultūrinis Lietuvos centras, toks ir turi likti.
3. Abu miestai turėtų būti aprūpinti bibliotekomis apylygiai: Vilniuje – VU ir MA bibliotekos, Kaune – KUB ir VCB.
4. Kitose šalyse tokios bibliotekos kaip VCB nebūtinai yra įsikūrę sostinėse (Ukrainos valstybinė biblioteka – Charkove, Vokietijos nacionalinė biblioteka – Leipci-ge). Taip galėtų būti ir Lietuvoje, juoba kad tarp pagrindinių jos miestų – Vilniaus ir Kauno – geras susisiekimasis.
5. VCB veikia Kaune nuo 1919 m. Jos perkėlimo darbai būtų sudėtingi ir nuostolingi, sutrikdytų bibliotekos darbą.

1946 m. birželio 8 d. apsispręsta VCB palikti Kaune ir jai pastatyti naujus rūmus, o Vilniaus universiteto biblioteką pertvarkyti į viešąją biblioteką, taip pat pastatant specialius rūmus [76]. Lygiagrečiai svarstyta Kultūros-švietimo įstaigų komiteto idėja vietoj Vilniaus 2-osios valstybinės viešosios bibliotekos steigti antrą respublikinę biblioteką, neplanuojant, kad ji pakeis VCB Kaune [33, p. 139].

Reorganizavus Kauno universitetą ir įsteigus sritines bibliotekas, situacija pasikeitė. Kurį laiką ieškota tinkamų patalpų VCB Vilniuje. Turbūt buvo manoma, kad VCB išsikėlus į Vilnių KSB galės užimti visą jos pastatą Kaune. Tai paaiškintų, kodėl VCB sutiko priimti besikuriančią KSB, o KSB sutiko būti „įname“ – abiem bibliotekoms tokia kaimynystė atrodė naudinga. Jas tenkino ir tai, kad Vilniuje neradus patalpų, nutarta statyti naujus bibliotekos rūmus. 1950 m. parengta pirmoji planinė, 1951 m. – projek- tinė užduotis. 1952 m. gruodžio mėn. patvirtintas statybos projektas, 1953 m. rūmai pradėti statyti. Planuota, kad juose tilps 2,5 mln. leidinių, bus įrengtos 600 vietų skai-

tyklos [85]. J. Baltušio liudijimu, KSB darbuotojai dalyvavo bibliotekos rūmų projekto svarstymuose, todėl buvo aišku, kad ateityje jiems teks perimti VRB skaitytojus [86]. 1953 m. kovo 29 d. VRB ataskaitinėje konferencijoje pirmą kartą viešai prabilta apie ketinimus persikelti į Vilnių. 1953 m. antroje pusėje KVB vadovai siuntė raštus Kultūros ministerijai, teigdami, kad „Kauno visuomenė susirūpinusi, jog išsikėlus Valstybinei respublikinei bibliotekai į Vilnių, Kaunas su gausiomis mokslo įstaigomis neteks to knygų lobyno, kuriuo dabar naudojasi“. Kad taip nenutiktų, jie siūlė pradėti ruošti: skirti KVB privalomąjį spaudos egzempliorių, didelę VRB fondų dalį (jai išsikeliant į Vilnių), paversti KVB antrąja biblioteka respublikoje [87]. Taigi 1953 m. pabaigoje KVB vadovai jau buvo numatę pagrindines bibliotekos plėtros kryptis VRB išsikėlus į Vilnių, o 1946 m. sumanymas VRB palikti Kaune jiems atrodė nerealus arba buvo užmirštas. Tuo tarpu vilniečiai – MAB direktoriaus pavaduotojas T. Adomonis ir VUB direktorius L. Vladimirovas – 1954 m. prabilo apie tai, kad netikslinga VRB iškelti į Vilnių [88]. Jų nuomone, Kaunas, kur įsikūrę 4 aukštosios mokyklos, mokslo institutai, negali likti be didesnės bibliotekos, o Vilnius jau turi turtingas VU ir MA bibliotekas. L. Vladimirovas, nepritardamas planams viename mieste sukcentruoti didžiausią respublikos fondų dalį, pasiūlė Vilniuje organizuoti VRB kurios nors didesnės Vilniaus bibliotekos pagrindu. Kaip precedentą jis nurodė Ukrainos valstybinę respublikinę biblioteką, įsteigtą ne tuomet didžiausios Charkovo viešosios bibliotekos, bet Kijevo sritinės bibliotekos pagrindu.

Kadangi per 1954 m. valdžios institucijos nepriėmė jokių sprendimų KVB rūpimais klausimais, ieškota miesto visuomenės pagalbos. 1954 m. pirmoje KVB ataskaitinėje konferencijoje išrinktos bibliotekos tarybos narys mokytojas L. Dalis¹ (greičiausiai KVB vadovų iniciatyva) 1955 m. „Kauno tiesoje“ klausė: „Ką darys Kauno skaitančioji visuomenė, tie 12 000 skaitytojų, netekę Valstybinės respublikinės bibliotekos?“. Jis siūlė KVB skirti daugiau lėšų naujoms knygoms įsigyti, o Kauno organizacijoms kreiptis į Kultūros ministeriją [89]. Matyt, susipažinę su šia publikacija LKP Kauno miesto komitetas ir VK 1955 m. liepos 16 d. prašė ministerijos „išplėsti KVB“.

1956 m. neliko abejonių, kad VRB kelsis į Vilnių, kai tik bus pastatyti naujieji rūmai (kalbėta, kad po poros metų). Tų metų pradžioje K. Povilaitis pradėjo rengti KVB sustiprinimo projektą. Projekto detalės derintos su I. Kisinu, respublikinės Bibliotekinės komisijos pirmininku (1956–1958 m.). Jam skirtame vasario 24 d. laiške K. Povilaitis aiškino, kad KVB nenorinti perimti iš VRB fondo nei Lietuvos, nei sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus – pirmojo todėl, kad daug ką jau turi, antrojo todėl, kad turėdama lėšų pati nusipirktų leidinių, atitinkančių Kauno poreikius. Todėl VRB reikėtų iškelti į Vilnių su visais fondais, išskyrus „mažus nubyreėjimus mūsų naudai iš spec. fondų, dubletų ir kitų knygų, o Vilniuje prie jos branduolio jungti kitas knygas iš Mokslų akademijos, Universiteto, Knygų rūmų ir kitų bibliotekų“. K. Povilaitis siūlė Knygų rūmus prijungti prie VRB (taip ir buvo padaryta 1992 m.). Tada VRB galėtų

¹ Kiti tarybos nariai: K. Povilaitis, P. Misevičienė, Metloviėnė, P. Freidheimas, V. Silkinaitė, teatro darbuotojas M. Stulpinas, dailininkė K. Petrikaitė-Tulienė, Alytaus vaikų bibliotekos vedėja Janulevičienė, darbininkas Mackevičius, tarnautojas Prozorovskis, namų šeimininkė Gaft.

vieną egzempliorių saugoti amžinai, o antruoju papildyti savo fondus, kurių egzemplioringumas labai mažas. Laiškas baigiamas žodžiais, stokojančiais objektyvumo, bet rodančiais KVB direktoriaus požiūrį į VRB: „... kas link respublikinės bibliotekos, tai ji pakol kas laikosi senos pažiūros – jų durys uždarytos, bijo atidaryti ir išėiti, išleisti gryno oro, bijo prasivėdinti, sėdi ir rūgsta vietose...“. Tuo tarpu „viešojo biblioteka su savo darbuotojais ir skaitytojais turi būti labai aktyvi, judri, operatyvi, veikli, žinoma, jokia būdu neišmetant ir senas knygas“ [90].

Gegužės 12 d. įvyko VRB direkcijos išplėstinis posėdis, jame dalyvavo ir J. Baltušis. VRB vadovai pažadėjo stengtis, kad KVB gautų mokslinės ar kitokios bibliotekos statusą, ir kitaip padėti KVB [91]. Posėdžio išvakarėse, gegužės 9 d., K. Povilaitis nusiuntė jau baigtą projektą I. Kisinui, prašydamas, esant reikalui, jį pataisyti [92]². Dalį projekto minčių jis paskelbė straipsnyje, publikuotame gegužės 13 d. savaitraštyje „Literatūra ir menas“ [93], o gegužės 22 d. išsiuntė raštą nr. 225 kultūros ministrui „Dėl Kauno viešosios bibliotekos išplėtimo“. Raštas atspindi tuometinę KVB poziciją ir lūkesčius. Rūpinantis, kad išsikėlus VRB nenukentėtų 13 tūkstančių skaitytojų, kad juos pajėgtų aptarnauti „stambiausia masinė biblioteka“, t. y. KVB, pateikti trys jos „išplėtimo etapai“:

I. Iki VRB išsikels:

1. gražinti 4 panaikintus etatus (ūkio vedėjo, Metodikos kabineto vedėjo, metodininko, bibliografo);
2. skirti lėšų neetatiniam fondui, kad galėtų kasmet iš VRB perimti po 60 tūkst. dubletų ir juos sutvarkyti (iš viso planuota perimti apie 0,5 mln. egz., per metus KVB darbuotojai sutvarkydavo apie 18 tūkst. egz.);
3. išrūpinti sąjunginį mokamą ir respublikinį nemokamą privalomuosius spaudos egzempliorius.

II. VRB išsikeliant – perduoti KVB jos pastatus, įrangą, inventorių.

III. VRB baigiant išsikelti:

1. organizuoti 2 pamainomis dirbančias 4 skaityklas su pagalbiniais fondais: bendrąją, mokslinių darbuotojų, jaunimo ir užsienio literatūros (pastaroji pageidautina);
2. abonemente organizuoti 4 leidinių išdavimo vietas, kuriose skaitytojai aptarnaujami 2 pamainomis;
3. atsižvelgiant į naują bibliotekos paskirtį ir darbo apimtį, parengti KVB nuostatus, kuriuos tvirtintų Ministrų Taryba³;
4. 1956 m. VU bibliotekininkystės specialybės absolventus nukreipti dirbti į VRB ir KVB, kad jie įgytų praktinių įgūdžių ir paaiškėtų, kokios pareigos jiems tinka;
5. skirti KVB sunkvežimį.

² Birželio 13 d. rašte nr. 260 K. Povilaitis prašė I. Kisiną dėl projekto ir sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus gavimo pakalbėti su LKP CK, Ministrų Tarybos, Kultūros ministerijos atsakingais darbuotojais.

³ 1956 m. KVB vadovybė prašė atsiųsti Valstybinės viešosios M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekos nuostatus „kaip medžiagą, kuria vadovautųsi Kauno viešosios bibliotekos nuostatams parengti“ [94].

Dalis pirmojo etapo reikalavimų buvo patenkinti jau 1957 m. KVB gavo 6 etatus (tiesa, ne panaikintus, o naujus), lėšų neetatiniam fondui, bet tik tiems metams ir mažiau negu prašė, sąjunginį mokamą privalomąjį spaudos egzempliorių. Papildomai leista kaupti specialaus saugojimo literatūros fondą (galbūt norėta, kad KVB atsisakytų pretenzijų į VRB spec. fondą). Beje, vos paaiškėjus, kad KVB gaus sąjunginį privalomąjį spaudos egzempliorių, jos vadovai 1956 m. pabaigoje ir 1957 m. pradžioje atkakliai siūlė VRB gaunamą analogišką (tik didesnės apimties) egzempliorių siųsti iš karto į Vilnių, kur jį tvarkytų grupė VRB darbuotojų. Taip būtų pradėtas organizuoti VRB fondas Vilniuje, pastatas Kaune nebūtų perkrautas leidiniais, o VRB galėtų naudotis KVB gaunamu egzemplioriumi. Toks vienpusis siūlymas nesudomino nei VRB, nei Kultūros ministerijos.

1956 m. pabaigoje KVB vėl grįžo prie ypač aktualaus klausimo: kokie VRB fondai liks Kaune. Kauno miesto valdžiai siųstuose raštuose [82] dėstoma nuomonė, kad VRB, veikianti Kaune maždaug iki 1960–1962 m., turėtų išsivežti į Vilnių tik sąjunginį privalomąjį spaudos egzempliorių, rankraščius ir specialaus saugojimo literatūros dupletus; pirmieji ir vieninteliai egzemplioriai liktų Kaune, nes daugiausia spec. fondo spaudinių surinkta Kauno srityje. Pirmiausia reikėtų perimti lituanistines knygas, kurių Kaunas neteko, dalį VDU bibliotekos išvežus į Vilnių. VRB reikalingų leidinių galės gauti iš didžiųjų Vilniaus bibliotekų. Tuo metu K. Povilaitis prašė kultūros ministro J. Smilgevičiaus paspartinti VRB rūmų statybą, nes abi bibliotekos nebetelpa savo patalpose [95], ir parašė du laiškus: I. Kisinui ir Knygų rūmų direktoriui A. Ulpiui [96]. Laiškuose teiraujamasi adresatų nuomonės tokiais klausimais: ar jie pritartų, kad VRB į Vilnių išsivežtų tik sąjunginį privalomąjį spaudos egzempliorių, rankraščius ir smulkiųjų spaudinių skyriaus fondą; ar reikia Kaune statyti naują bibliotekos pastatą, kuriame tilptų bent 2 mln. leidinių, su patalpomis skaitytojams ir kabinetais; ar verta kelti knygų, išvežtų iš Kauno universiteto bibliotekos į VU ir MA, grąžinimo Kaunui klausimą.

1957 m. vasario mėn. pradžioje biblioteka įtikino Kauno miesto vadovus prašyti kultūros ministrą, kad išsikeltų VRB paliktą Kaune visus dubletus, sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus leidinius, tiesiogiai susijusius su Kauno įmonių ir įstaigų veikla, specialiąją techninę literatūrą, lituanistiką. Taip pat išreikštas noras atgauti iš Kauno universiteto bibliotekos išvežtus spaudinius. Dar prašyta pradėti VRB knygų perdavimą KVB ir 5 skaityklų bei pamainomis dirbančių abonemento poskyrių organizavimą, padidinti etatų skaičių [97]. Dalį klausimų, neoficialiai užduotų I. Kisinui bei A. Ulpiui, K. Povilaitis paskelbė viešai, norėdamas suformuoti kauniečių nuomonę VRB fondų atžvilgiu. Straipsnyje „Kauno tiesoje“ jis nurodė tas pačias leidinių grupes, kaip ir miesto vadovų rašte ministrui. Publikacijoje paaiškinta, kodėl reikia palikti lituanistiką: nė viena Kauno biblioteka neturi didesnio jos rinkinio [98]⁴. Tik gerokai vėliau pavyko gauti LLKJS Kauno miesto komiteto instruktoriaus Algimanto Puidoko, buvusio KVB darbuotojo, pritarimą K. Povilaičio pozicijai [99]. Dar prieš paskelbdamas savo straipsnį, K. Povilaitis išsiuntė raštą A. Sniečkui [100]. Jame prašė pagrei-

⁴ Tiesą sakant, nemažas senosios lituanistikos rinkinys dar buvo likęs KPI bibliotekoje.

tinti VRB rūmų statybą ir VRB iškėlimą iš Kauno (KVB paliekant fondų dalį, kurią nurodė Kauno miesto valdžios atstovai), nes būdama Kaune VRB „lyg ir nustoja respublikinės bibliotekos reikšmės“, „įgyja provincialumo atspalvį“, yra atitrūkusi nuo Kultūros ministerijos, nors turėtų būti „kaip ir jos pavaduotoja bibliotekų klausimu“. Be to, VRB ir Knygų rūmai, įsikūrę atskiruose miestuose, dubliuoja dalį darbo.

1957 m. gruodžio 2 d. K. Povilaitis rašte nr. 636 Kultūros ministerijos Kultūros-švietimo įstaigų valdybos viršininkui V. Jurgaičiui apkaltino VRB vadovus dėl užsitęsusių bibliotekos rūmų statybos. Negavęs žadėtų patalpų K. Donelaičio g. 32, K. Povilaitis nebežinojo, kur saugoti sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus leidinius. KVB buvo suinteresuota, kad VRB išsikeltų į Vilnių kuo greičiau ar bent palaiapsniui. Tai paaiškina tokį neobjektyvų VRB vadovų veiksmų vertinimą. K. Povilaičio nuomone, VRB rūmų statyba vyksta be bibliotekos vadovų priežiūros, jie „nepareišė jokios iniciatyvos, aktyvumo ir susidomėjimo bibliotekos statyba, o užsidarė į savo siaurą žinybiškumo kiautą ir asmeniškumą“, nors galėjo ją pastatyti per metus (dar 1954-aisiais). VRB vadovybė ne tik „tiesiog bijo rūmų statybos ir, patenkinta užsitęsusia statyba, nestato butų darbuotojams“, bet dar ieško įvairių priekabių (dėl KVB patalpų, nepatenkinta KVB buvimu). Kadangi VRB „ateitis Vilniuje, ten reikia organizuoti ir vadovauti respublikiniam bibliotekiniam darbui“, K. Povilaitis prašė Kultūros ministeriją pareikalauti iš VRB, kad nuo 1958 m. pradžios ji aktyviai įsijungtų į bibliotekos rūmų statybos darbą; sąjunginį privalomąjį spaudos egzempliorių siųstų tiesiai į Vilnių; perkeltų į Vilnių grupę VRB darbuotojų, kurie tvarkytų privalomąjį egzempliorių, prižiūrėtų rūmų statybą ir organizuotų būsimus fondus, išsirūpintų laikinas patalpas (Knygų rūmuose ar Ministrų Tarybos pastate, nes Vyriausybė išsikelia į naujus rūmus).

1958 m. KVB vadovybės tikslai – priversti VRB kuo daugiau leidinių palikti Kaune ir kuo greičiau išsikelti į Vilnių – nepasikeitė. Jų įgyvendinimo priemonės irgi buvo panašios. J. Baltušis ir V. Taletavičius „Kauno tiesoje“ toliau formavo kauniečių nuostatas dėl VRB fondų [101]. Pradėję nuo teiginio, kad „einamiesiems“ miesto gyventojų poreikiams patenkinti užteks KVB fondo, bet senesnių metų leidinių jame per mažai, todėl juos VRB turi palikti Kaune, jie baigė netikėta išvada: „mums atrodo, kad Valstybinė respublikinė biblioteka Kaunui turi palikti visą knygų ir rankraščių fondą“. Kita straipsnio mintis buvo paimta iš K. Povilaičio rašto V. Jurgaičiui: 1958 m. reikia pradėti laipsnišką VRB darbuotojų ir padalinių perkėlimą į Vilnių ir ten organizuoti jos fondus. Į šį straipsnį atsiliepė K. Melnikas (mokyklos direktorius) ir L. Žurauskas (Kauno V. Kudirkos bibliotekos-skaityklos vadovas 1941–1944 m.) buvo labiau kategoriški. Pastebėję, kad VRB be reikalo panaikino Lituaniistikos skyrių⁵ ir nepakankamai dėmesio skiria fondų apsaugai, jie rašė: „Negali būti kalbos nė apie dalies fondų kėlimą, nes [...] būtų sužalota veikianti biblioteka ir kartu būtų be reikalo sugaišta daug laiko nenaudingam darbui“ [102]. Abu „Kauno tiesoje“ išspausdinti straipsniai sukėlė diskusiją VRB ataskaitinėje konferencijoje (kovo 30 d.) ir paskatino parašyti dar vieną straipsnį, kurio rankraštis turėjo iškalbingą pavadinimą – „Respublikinės bibliotekos fondai turi likti Kaune“. Jo autoriai – trys technikos mokslų kandidatai, Statybos

⁵ 1956 m. VRB lituanistikos sektorių prijungė prie Bibliografijos skyriaus.

ir architektūros instituto darbuotojai, pateikė tokį siūlymą: „Naujuose Respublikinės bibliotekos rūmuose reikėtų sutelkti pagrindinius Vilniaus bibliotekų knygų fondus ir pasirūpinti, kad naujoji biblioteka gautų privalomuosius egzempliorius. Kadangi dviejų respublikinių bibliotekų negali būti, Kaune reikėtų palikti savarankišką Respublikinės bibliotekos filialą, gaunantį privalomąjį egzempliorių“ [103]. Minėto instituto vardu dar išsiųstas raštas nr. 189 (balandžio 16 d.) kultūros ministrui, kad „ne visai tikslinga“ kelti VRB į Vilnių. Ant šio dokumento yra K. Povilaičio prieraišas, kad tokius raštus galėtų siųsti visos Kauno aukštosios mokyklos, mokslo institutai, vidurinės mokyklos, įmonės ir kitos institucijos.

Kol J. Baltušis ir jo talkininkai telkė Kauno visuomenę, K. Povilaitis toliau „atakavo“ respublikos ir Kauno valdžią. 1958 m. vasario 3 d. KVB išsiuntė raštą nr. 69 „Dėl Valstybinės respublikinės bibliotekos organizavimo Vilniuje“ šiems adresatams: LKP CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui, Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojui K. Preikšui, Valstybinės plano komisijos pirmininkui J. Laurinavičiui, kultūros ministrui J. Banaičiui ir Kultūros ministerijos Kultūros-švietimo įstaigų valdybos viršininkui V. Jurgaičiui, LKP Kauno miesto komiteto pirmajam sekretoriui J. Mikalauškui, Kauno miesto VK pirmininkui J. Piligrimui. Rašte pateiktas detalus VRB organizavimo Vilniuje planas ir jo įgyvendinimo priemonės⁶. Pagrindinė ir svarbiausia plano idėja – VRB fondai (leidiniai ir rankraščiai), katalogai, įranga lieka Kaune, o jos darbuotojai nuo 1958 m. palaipsniui perkeliama į Vilnių, kur organizuoja VRB fondą iš leidinių, esančių didžiosiose sostinės bibliotekose. Šiam planui įgyvendinti reikalingas teisinis pagrindas – Ministrų Tarybos sprendimas prie Kultūros ministerijos sudaryti tarpžinybinę komisiją, rengsiančią būsimąjį (naujo) VRB fondo projektą ir teikšiančią jį tvirtinti. Į VRB perduodamų leidinių sąrašą reikėtų įtraukti bibliotekų ir kitų įstaigų sukauptą literatūrą, kuri neatitinka jų profilio arba yra nenaudojama: iš MA ir jos institutų – dubletus, iš Knygų rūmų – visą fondą, išskyrus vieną lituanistikos egzempliorių, iš VUB – dubletus ir viską, ką ji gavo veikdama kaip Vilniaus viešoji biblioteka ir Centrinis krašto knygynas (t. y. 1865–1918 m.). Be to, visos Vilniaus bibliotekos privalėtų VRB perduoti iš KUB, „buržuazijos valdymo laikaisėjusios nacionalinės knygų saugyklos funkcijas“, visus išvežtus spaudinius ir rankraščius. Visa kita, ko dar reikės VRB ir ko negaus antikvariatuose, ji galės gauti iš KVB. Kiek vėliau siųstame rašte K. Preikšui [104] nurodytas dar vienas VRB fondo papildymo šaltinis – kitų respublikų bibliotekos, pavyzdžiui, SSRS valstybinė V. Lenino biblioteka Maskvoje, turinti 5 mln. egz. rezervinį fondą. Beje, K. Preikšas buvo informuotas, kad K. Povilaitis kalbėjosi su MA ir VU bibliotekų direktoriais – S. Brašiškui ir L. Vladimirovu. Jie pritarę minčiai, kad VRB, „nors ir pavėluotai, tuojau turi pradėti organizuoti savo fondus Vilniuje, perimdama dubletines knygas iš Vilniaus didžiųjų bibliotekų fondų“. Dar nurodomos teigiamos siūlomo plano savybės: racionalus bibliotekų fondų panaudojimas, atsilaisvinusios patalpos, Vilniaus skaitytojų aptarnavimas sąjunginiu privalomuoju spaudos egzemplioriumi, sutaupytos lėšos, nekeltiant VRB fondų į Vilnių, galimybė būsimą VRB fondą organizuoti formatine-inventorine tvarka (veikdama Kaune, biblioteka nesiryžo

⁶ Kovo 15 d. šis planas, susistemintas į 33 punktus, išsiųstas I. Kisinui.

to padaryti). Kadangi vertinta tik iš KVB pozicijų, apie plano trūkumus nekalbėta. Nepagalvota, kiek laiko, darbo reikėtų planui įgyvendinti ir, svarbiausia, būtų dar kartą išdraskyti istoriškai susiklostę didžiųjų Lietuvos bibliotekų fondai, ne kartą nukentėję per karus, gaisrus, cenzūrinius valymus. Raštas baigiamas papildomais reikalavimais planui įgyvendinti: 1) skirti patalpas Knygų rūmų pastate VRB fondui organizuoti; 2) rezervuoti ar pastatyti butus atsikėlusiemis iš Kauno VRB darbuotojams; 3) suplanuoti tiek KVB etatų, kiek jų turėjo VRB 1958 m.; 4) iki 1959 m. perduoti KVB visus VRB pastatus ir patalpas.

Šis didelis ir atkaklus darbas, vykdytas KVB vadovybės iniciatyva nuo 1956 m. iki 1958 m. I ketvirčio pabaigos, turėjo paspartinti KVB naudingus valdžios sprendimus. 1958 m. balandžio 17 d., spaudžiant KVB vadovams, Kultūros ministerijoje įvyko pasitarimas KVB itin rūpimu klausimu. Išryškėjo trys nuomonės: VRB kelti į Vilnių, paliekant KVB tik mainų fondą; VRB palikti Kaune, perkelti į Vilnių tik Metodikos ir Bibliografijos skyrius su jų fondais, katalogais ir kartotekomis; VRB palikti Kaune, pavadinant ją KVB, o KVB fondo (apie 300 tūkst. egz.) ir kitų bibliotekų leidinių pagrindu organizuoti Vilniuje VRB. MA, VU bibliotekų, Knygų rūmų atstovai sutiko iš turimų dubletų ir neprofilinių leidinių parinkti ir perduoti VRB arba KVB (priklausomai nuo sprendimo) apie 1 mln. spaudinių.

Pasitarime dalyvavę VRB direktorius J. Urbanavičius, jo pavaduotojas P. Freidheimas, Vilniaus VB direktoriaus pavaduotoja Kisina buvo pirmosios nuomonės šalininkai. K. Povilaitis, J. Baltušis ir, anot jų, kiti pasitarimo dalyviai, laikėsi antrosios nuomonės, kurią pasiūlė Kultūros darbuotojų profsąjungos bibliotekinė komisija ir kurios nariai buvo minėti kauniečiai. Kas atstovavo trečiajai nuomonei, neaišku. Matyt, ji buvo išsakyta, bet atmesta kaip nevykusi. Nepriėmus vieningos nuomonės, pasitarimui vadovavęs V. Jurgaitis pažadėjo po dviejų savaitių paskelbti išvadas, bet to viešai nepadarė. Po šio pasitarimo KVB vadovybė laikėsi pozicijos, kad negalima išdraskyti VRB, jos fondų ir katalogų (to reikalavo dauguma pasitarimo dalyvių), VRB, kaip viešoji mokslinė respublikinės reikšmės biblioteka (pagal analogiją su Valstybine M. Saltykovo-Ščedrino viešąja biblioteka Leningrade), turi likti Kaune.

Neaišku, ar tai susiję su pasitarimu, bet 1958 m. liepos mėn. sužinota, kad finansininkai norėtų VB perduoti miestų VK pavaldumui. Vadinasi, šios bibliotekos turėtų mažiau etatų, sumažėtų jų personalo atlyginimai. KVB vadovai nusiuntė raštą Kultūros ministerijai, teigdami, kad toks žingsnis būtų skaudus smūgis nesustiprėjusioms masinėms bibliotekoms [105]. Pažymėtina ir tai, kad 1959 m. balandžio mėn. Muzikiniame teatre vykusiame VRB 40-mečio minėjime KVB kolektyvo vardu sveikino ne jos vadovai, o J. Laurinavičiūtė ir V. Liakas. Matyt, trintis tarp abiejų bibliotekų buvo pasiekusi kulminaciją.

1959–1961 m. KVB vadovybė stengėsi papildyti fondą, sprendė kitus uždavinius ir kaupė jėgas paskutiniam lemiamam mūšiui. 1960 m. balandžio 22 d. ji prašė Kultūros ministerijos skirti 50 tūkst. rub. neetatinių darbuotojų samdai, nes VRB pradėjo ruoštis persikelti į Vilnių. Pagal susitarimą KVB turi perimti iš jos 300–400 tūkst. spaudinių, bet per trumpą laiką (1–1,5 metų) negali to padaryti, nes visi darbuotojai

užsiėmę. Po kelių dienų prašoma VRB perduoti knygų ir periodikos dubletus „pagal Kauno miesto ir zonos skaitančiųjų specialybės profilį“. Vaclovas Jurgaitis, nuo 1959 m. perkeltas į VRB direktoriaus pareigas, užrašė rezoliuciją: „Kauno viešosios bibliotekos prašymą reikia patenkinti“. Po kelių mėnesių (rugpjūčio 24 d.) KVB, toliau ieškodama jai palankių argumentų, išsiuntė raštą Ukrainos valstybinės respublikinės bibliotekos direktoriui, kuriame prašė pareikšti savo nuomonę apie VRB perkėlimo į Vilnių variantus (jie sutapo su svarstytais 1958 m. pasitarime), nes panaši problema buvo iškilusi ir jo vadovaujamai bibliotekai⁷.

1962 m. VRB rūmų Vilniuje statyba ir įrengimas ėjo į pabaigą, reikėjo priimti galutinius sprendimus. Kiekvienam galimam sprendimui KVB vadovai parengė atskirus planus ir reikalavimus.

Jei bus nuspręsta VRB su visais fondais perkelti į Vilnių, tai KVB:

1. perduodami Vilniaus viešosios bibliotekos fondai ir etatai;
2. sudarytos sąlygos 2 m. rinkti reikiamus spaudinius Vilniuje, Maskvoje, Leningrade (planuojant, kad 1965 m. KVB turės 1 mln. 200 tūkst. egz. fondą);
3. perduodami Pramonės projektavimo instituto ir Pedagoginės leidyklos (K. Donelaičio g. 2, 6) pastatai, VRB centriniai rūmai su priestatu (K. Donelaičio g. 8 / Lydos g. 2, 4), buv. Benediktinių bažnyčia (Pakalnės g. 8);
4. įtraukiama į 1965 m. planą 2 mln. egz. talpos saugyklos statyba.

Šv. Mikalojaus (Benediktinių) bažnyčioje (Pakalnės g. 8, dab. Benediktinių g. 8) 1963–1990 m. buvo įsikūrusi KVB knygų saugykla. 2010 m.

⁷ KAVB archyve atsakymo nerasta. Dar žinoma, kad K. Povilaitis, padedant A. Churginui, 1959–1961 m. buvo susitikęs su rašytoju Juozu Baltušiu, tuometiniu LSSR AT prezidento pirmininko pavaduotoju. Apie šio susitikimo rezultatus informacijos taip pat nerasta.

Jei bus nuspręsta VRB su visais fondais palikti Kaune, tai:

1. VRB pertvarkoma į Kauno mokslinę viešąją biblioteką, kuriai:
 - 1.1. suteikiama antra bibliotekų kategorija,
 - 1.2. paliekami VRB turėti etatai,
 - 1.3. skiriamos Pedagoginės leidyklos ir Pramonės projektavimo instituto patalpos,
 - 1.4. laikinai suteikiamos 1000 kv. m ploto patalpos knygoms sudėti Sobore ir 600 tūkst. egz. – Pakalnės g. 8.
 - 1.5. per 1965 m. pastatoma 2,5 mln. knygų talpos saugykla iš asignavimų, numatytų Vilniaus universiteto bibliotekos saugyklai statyti.
2. Vilniaus universiteto bibliotekos fondų pagrindu naujuose VRB rūmuose įkuriamą Valstybinę respublikinę V. Kapsuko universiteto biblioteką, kuri atlieka VRB funkcijas ir kartu aptarnauja universiteto bendruomenę per fakultetų bei katedrų skaityklas ir kuri:
 - 2.1. gauna antrą bibliotekų kategoriją ir daugiau kaip 100 darbuotojų vilniečių,
 - 2.2. perduodama Kultūros ministerijai,
 - 2.3. gauna iš KVB didesnę dalį jos fondų (išskyrus abonemento ir kai kurias knygas), sąjunginį mokamą privalomąjį egzempliorių ir VRB Kaune turėtus Metodikos skyrių bei biuletenio „Bibliotekų darbas“ redakciją.

1962 m. pavasarį Kauno inteligentijos atstovai, KPI rektorius K. Baršauskas inicijavo susirinkę į pasitarimą, pritarė ne kartą išsakyti KVB pozicijai dėl VRB fondų palikimo Kaune. Kauno miesto valdžios atstovai pasitarime nedalyvavo, bet, kaip 1989 m. pasakojo K. Povilaitis, jų nuomonė buvo aiški: jei K. Donelaičio gatvės pastate tilpo dvi bibliotekos, tai išsikėlus VRB vietas KVB turi užtekti. Todėl jie nesutiko perduoti KVB pastatus K. Donelaičio g. 2, 6 ir Soborą. Į pasitarimą atvykęs kultūros ministro pavaduotojas (1958–1973 m.) V. Jakelaitis neleido palikti VRB fondų Kaune, nes mieste trūksta patalpų, o Soboras⁸, jo manymu, bibliotekai netinka, nes yra per aukštas [106]. Tiesa, jis pažadėjo visokeriopai remti KVB. Pasitarimo dalyviai parengė raštą LKP CK ir Ministrų Tarybai, prašydami VRB palikti Kaune, o Kauno miesto vadovai paprašė Ministrų Tarybos sudaryti valstybinę komisiją, kuri rūpintųsi VRB perkėlimu į Vilnių. Atrodo, kad po šių žingsnių aiškintis padėties į Kauną atvyko A. Sniečkus. Jis apžiūrėjo vieną iš KVB priklausiusių rūšių, kuriame sukrautos knygos gedo nuo drėgmės [107]. Labai tikėtina, kad matytas vaizdas nulėmė jo sprendimą dėl VRB fondų – Kaune nėra tinkamų sąlygų jiems laikyti.

1962 m. kovo 26 d. potvarkiu nr. 328-p Ministrų Taryba patvirtino Valstybinę komisiją Respublikinei bibliotekai į Vilnių perkelti. Jos pirmininku paskirtas V. Jakelaitis, nariais – Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininkas V. Bernotėnas, MAB direktorius S. Brašiškis, LKP CK instruktorius A. Brazaitis, VRB direktorius V. Jurgai-

⁸ 1961 m. uždarytoje Šv. Mykolo Arkangelo (Įgulos) bažnyčioje po kelių metų buvo įrengta Vitražo ir skulptūros galerija.

tis, Kauno miesto VK pirmininko pavaduotoja J. Narkevičiūtė, K. Povilaitis (beje, įvardytas kaip Kauno miesto viešosios bibliotekos direktorius), Vilniaus miesto VK pirmininko pavaduotojas J. Smilgevičius, Knygų rūmų direktorius A. Ulpis, LKP Kauno miesto komiteto sekretorius A. Umbrasas, Respublikinės tarpžinybinės bibliotekų tarybos (RTBT) pirmininkas L. Vladimirovas. Valstybinės komisijos darbui palengvinti RTBT biuras sudarė pakomisę iš pirmininko K. Sinkevičiaus (VU) ir narių – bibliotekų direktorių pavaduotojų J. Baltušio (KVB), P. Freidheimo (VRB), A. Kanclelio (CMTB), N. Kemeklytės (Vilniaus VB). Jie išnagrinėjo VRB ir KVB dokumentus, pateiktus Kultūros ministerijai ir RTBT, susipažino su šių bibliotekų fondais ir katalogais, išklausė Kauno miesto mokslo įstaigų bei visuomeninių organizacijų atstovų pageidavimus. Pakomisė vieningai nusprendė, kad VRB išsikėlus į Vilnių KVB pajėgs tenkinti Kauno visuomenės poreikius, jei bus organizuojama kaip viešoji mokslinė biblioteka, kurios viena svarbiausių funkcijų – tenkinti miesto mokslo darbuotojų, specialistų, studentų poreikius. Ji Valstybinei komisijai rekomendavo tokias KVB sustiprinimo priemones:

1. KVB perduoti VRB materialinę ir techninę bazę – centrinius rūmus su priestatu (Lydos g. 4), spaudinių saugyklą Pakalnės g. 8, taip pat dalį specialaus ūkinio inventoriaus.
2. Pakeisti KVB struktūrą, pirmiausia įsteigiant 200–250 vietų skaityklas (bendrają, mokslo darbuotojų, periodikos, bibliografinių ir informacinių leidinių, specialios techninės literatūros) ir atitinkamai padidinant etatų skaičių. Esant galimybei išplėsti abonementą, organizuoti vaikų ir jaunimo, muzikos skyrius.
3. Gerokai sustiprinti KVB spaudinių fondus (1962 m. papildyti 100–150 tūkst. egz., o ateityje komplektuoti kasmet po 60–80 tūkst. egz.). Biblioteka turi:
 - 3.1. parengti ir patvirtinti komplektavimo profilį nustatantį dokumentą;
 - 3.2. sistemingai aiškintis, kokie leidiniai reikalingi, ir ieškoti būdų jiems įsigyti;
 - 3.3. perimti iš VRB dubletinius spaudinius, pirmiausia kaunistiką⁹.
4. Prašyti Kultūros ministerijos:
 - 4.1. pasirūpinti, kad KVB būtų skirtas lietuviškų spaudinių privalomasis nemokamas egzempliorius ir valiutos fondas užsienio spaudiniams įsigyti;
 - 4.2. skirti papildomas lėšas 1962 m. trūkstamų leidinių paieškai, tvarkymui ir mikrofilmavimui;
 - 4.3. perduoti KVB specialiosios techninės literatūros fondą ir jos komplektavimo bei panaudojimo funkciją, kurią vykdė VRB (Vilniuje šią funkciją pajėgi vykdyti CMTB).

⁹ 1962 m. balandžio 10 d. rašte VRB ir pageidavime pakomisei [24, l. 11] KVB prašė jai perduoti daugiau: bendrosios skaityklos pagalbinio fondo; knygų, išleistų iki 1952 m. visomis kalbomis; specialiosios techninės literatūros; vaizduojamojo meno leidinių; kraštotyrinės literatūros, susijusios su Lietuva ir Kaunu: specialaus saugojimo literatūros fondo; kaunistikai priskiriamų rankraščių (išimtis – dokumentai, kurių nėra Vilniaus bibliotekose).

5. Prašyti Kultūros ministeriją ir Kauno miesto VK sustiprinti Kauno muzikinės bibliotekos materialinę bazę bei perduoti jai VRB muzikinės literatūros dubletinius egzempliorius, kadangi nėra sąlygų organizuoti KVB Muzikos skyrių.
6. Pavesti KVB geriau informuoti Kauno visuomenę apie savo galimybes bei plėtros perspektyvas.

Pakomisės nuomonė ir rekomendacijos buvo perduotos L. Vladimirovui, o šis jas pristatė 1962 m. gegužės 12 d. Valstybinės komisijos posėdyje (dalyvavo K. Povilaitis ir kaip patarėjas J. Baltušis). L. Vladimirovas nurodė du svarbiausius argumentus dėl RTBT pasiūlymų: VRB fondo negalima sudaryti iš atsitiktinės literatūros; Kaune nėra sąlygų spaudinių saugumui užtikrinti, nes didesnė fondo dalis saugoma slėptuvėse, kur ji genda ir yra neprieinama skaitytojams, o statyti naują saugyklą artimiausiu metu nenumatoma. Valstybinė komisija patvirtino RTBT pakomisės pasiūlymą ir rekomendacijas. Pats L. Vladimirovas laikėsi pozicijų, kurias išdėstė dar 1954 m. Tai liudija jo amžininkai. „Kai buvo nutarta Respublikinę biblioteką perkelti iš Kauno į Vilnių ir sostinėje jau buvo beveik baigti statyti jos rūmai, [...] Kaune pakilo didelė audra prieš tokį vyriausybės sprendimą. L. Vladimirovas [...] užtarė kauniečius argumentuodamas tuo, kad strategiškai labai neatsakingai į Vilnių telkiami visi pagrindiniai Lietuvos bibliotekų fondai, statomi tam „pompastiški“ rūmai, nors Universiteto biblioteka dūsta dar XVI amžiuje statytose patalpose. Savo apmaudą jis išdėstė labai pikta, laišką parašė rusiškai ir su bjauriausiais kaltinimais Lietuvos KP CK ir Vyriausybei išsiuntė į Maskvą“, – rašė H. Zabulis [108]. Šį epizodą patvirtino ir naujų faktų pateikė V. Jakelaitis: „L. Vladimirovas dar statant Lietuvos nacionalinės bibliotekos naujus rūmus siūlė Vilniaus universiteto biblioteką paversti Nacionaline, praplečiant jos funkcijas, o Respublikinę palikti Kaune, ateityje numatant jai naują pastatą. Jis tą pareiškimą padarė

VRB išleidžiama iš Kauno į Vilnių.
Prie KVB pastato (K. Donelaičio g. 8)
stovi VRB darbuotojai (iš kairės):
P. Kizis, E. Lagauskienė, direktorius
V. Jurgaitis, ?, KVB direktorius
K. Povilaitis. 1963 m.

(ne be Kauno delegacijos įtakos) nelabai diplomatiškais sakiniais. Tuometiniai Lietuvos vadovai, ypač Plano komisija, piestu stojo: Vilniaus universitetas priklausė Maskvai, o Respublikinė biblioteka – Kultūros ministerijai. Šitaip supainioti žinybinius interesus ir biudžetus pasirodė nerealu. O be to, jau ir vėlu. N. Chruščiovas jau uždraudė statyti kultūros bei sporto objektus. Statyti Kaune naujus rūmus negalima“ [109].

Tuoj po Valstybinės komisijos posėdžio KVB direktoriaus įsakymu buvo sudaryta komisija, turėjusi organizuoti 150–200 tūkst. egz. spaudinių perėmimą iš VRB. Tačiau 1962 m. pagal VRB specialiai parengtą instrukciją perimta tik 8 333 knygos [24, lap. 13]. Mat Kultūros ministerija neskyrė prašytų 102 neetatinių darbuotojų, kurie per pusę metų atrinktų ir sukataloguotų spaudinius. Vėliau KVB vadovai kaltino VRB, kad ši delsė perduoti leidinius. Tiesą sakant, neskubėjo ir KVB, nes 1963 m. pradžioje dar vylėsi, kad VRB paliks Kaune leidinius, kurių neturėjo KVB [24, lap. 45].

1963 m. vasarą, po trejus metus trukusio pasirengimo, VRB per 3–4 mėn. pervežė į Vilnių 2 mln. leidinių ir rankraščių fondus. 1968 m. jos direktoriaus pavaduotojas S. Elsbergas rašė: „Respublikinės bibliotekos vietininku Kaune liko visokeriopa remiama ir plečiama Kauno viešoji biblioteka“ [85].

II skyrius

**BIBLIOTEKOS
PLĖTRA**

(1963–1989)

1963 ir 1964 m. KVB darbo planuose rašyta, kad „1962 metai Kauno viešajai bibliotekai buvo paskutiniai pirmosios vystymosi stadijos metai“, o 1963-ieji – „antrojo gimimo metai. Ji pradėjo normalų mokslinės bibliotekos darbą“ 1974 m. KVB vadovai teigė, kad nuo 1963 m. biblioteka pradėjo vykdyti visas jai skirtas funkcijas [110].

Išsikėlus VRB, pastatas K. Donelaičio g. 8 atiteko KVB. Apie 1963 m.
Fotogr. S. Lukošius.

1963 m. KVB vadovybė planavo: 1. Perimti iš VRB K. Donelaičio g. 8/Lydos g. 2 ir Lydos g. 4 pastatus, išnuomoti saugyklos pastatą Pakalnės g. 8. 2. Gražinti spaudinius iš slėptuvių į centrinius rūmus (toliau – CR), pradėti organizuoti pagalbinus fondus. 3. Pradėti įgyvendinti naują skaitytojų aptarnavimo programą.

Dar 1962 m. pabaigoje VRB perdavus keletą patalpų KVB, pagerėjo Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus personalo darbo sąlygos, pradėta organizuoti periodikos skaitykla. Per 1963 m. I pusmetį VRB išvežė į Vilnių savo leidinius, palikusi KVB deponuotą specialiosios techninės literatūros fondą ir dalį spaudinių Pakalnės g. 8 saugykloje. Laikoma, kad VRB į Vilnių baigė keltis 1963 m. spalio 1 d. [111]¹. Rugsėjo mėn. KVB per 3 savaites perkėlė į CR apie 200 tūkst. egz. leidinių iš rūsijų².

¹ 1963 m. lapkričio 7 d. šventę KVB pirmą kartą sutiko kaip vienintelė CR šeiminkė, iškabinusi vėliavas, šūkius, plakatus, rūmų fasadą papuošusi 246 elektros lempučių girlianda.

² KVB profsąjungos vietos komiteto 1963 m. ataskaitoje teigiama, kad fondų perkėlimas iš slėptuvių į CR vyko liepos mėn.; perkelta 300 tūkst. egz. ir dar apie 600 tūkst. egz. teko perkelti CR.

Antrąjį raidos etapą KVB pradėjo turėdama savo plėtros programą. Ją sudarė jau minėti Valstybinės komisijos priimti sprendimai dėl VRB perkėlimo į Vilnių, KVB sustiprinimo ir KVB vadovų rengtas skaitytojų aptarnavimo planas (apėmęs ir kitus bibliotekos veiklos elementus bei procesus). 1960 m. visuomenė supažindinta su planu, pradėtu sudarinėti dar 1958 m. [112]. 1962 m. vasario 17 d. programos projektas „Kauno viešosios bibliotekos skaitytojų aptarnavimo planas, Lietuvos TSR valstybinei respublikinei bibliotekai išsikėlus į Vilnių“ (25 mašinarščio lapai) buvo išsiųstas respublikinės TBT pirmininkui L. Vladimirovui, LKP CK sekretoriui, kultūros ministrai, Kauno miesto VK pirmininkui, VRB direktoriui [24, l. 21–24]. Lapkričmėn. KVB bibliotekininkė I. Kinčinaitė supažindino bibliotekininkystės specialybės absolventų trečios mokslinės-praktinės konferencijos dalyvius su būsima KVB skaitytojų aptarnavimo sistema³.

Periodikos skaitykla. Apie 1970 m.

Bibliotekos modelio, kurį norėta įgyvendinti 1963–1965 m., pavyzdys buvo VRB ir Valstybinė viešoji M. Saltykovo-Ščedrino biblioteka. Tad visai neatsitiktinai 1960 m. K. Povilaitis teigė, kad VRB ir KVB dirba ir bendrauja kaip SSRS valstybinė V. Lenino ir Valstybinė viešoji M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekos, ir tikino, kad toks santykis turi likti ir ateityje. Kitas teiginys buvo labai aiškiai suformuluotas 1958 m. ir vėliau ne kartą pakartotas: Kauno viešoji biblioteka „turi tapti pagrindine Kauno moksline biblioteka ir savo funkcinė reikšmė ji turi būti lygi respublikinei bibliotekai“ [113]. Šie du teiginiai tapo KVB vizijos ir jos plėtros programos pagrindu. KVB vadovai ne tik siekė, kad Kauno visuomenė nesijaustų nuskriausta, išsikėlus VRB į Vilnių, bet ir norėjo skaitytojų aptarnavimą organizuoti geriau negu VRB, kai ji dar veikė Kaune.

³ VRB skaityklos vedėja D. Pečkaitytė-Striogienė konferencijoje aptarė VRB skaitytojų aptarnavimo sistemos organizavimą Vilniuje.

Antrajame KVB veiklos etape, kaip ir pirmajame, jos plėtros programa išesmės galėjo pasikeisti tik vieną kartą – rengiantis masinių bibliotekų centralizavimui. Dar 1966 m. TBT Kauno skyrius surinko duomenis apie Kaune veikusias bibliotekas ir atliko išsamią jų analizę [114]. Jos pagrindu 1966 m. lapkričio 23 d. Kauno miesto DŽDT priėmė sprendimą „Dėl Kauno miesto bibliotekų darbo pagerinimo“, kuriuo nutarta biblioteką nr. 6 reorganizuoti į centrinę ir pavesti jai metodiškai vadovauti visoms miesto valstybinėms masinėms bibliotekoms (jų tuomet buvo 18). Iki šio sprendimo J. Baltušis miesto centrine biblioteka vadino KVB [115].

1968 m. planuota, jog Lietuvoje veiks 10 regioninių viešųjų bibliotekų, t. y. po vieną kiekviename ekonominiame regione. Be jau esančių VB, norėta įsteigti Alytaus, Jurbarko, Kapsuko, Plungės, Panevėžio ir Utenos VB (1969 m. įsteigta tik Panevėžio VB) [116]. 1969–1970 m. svarstyta, kokią vietą Lietuvos bibliotekų sistemoje užims VB. Pradžioje Kultūros ministerija linko prie nuomonės, kad VB būtų centrinės miestų bibliotekos. K. Povilaitis šiuo klausimu buvo kategoriškas: kol KVB nebus suteikta antra kategorija ir pastatyti nauji rūmai, perėjimas miesto žinion ir filialų prijungimas prie KVB neįmanomas. Panašios nuomonės buvo ir J. Baltušis, nes KVB nebuvo vietos nei spaudiniams, nei papildomam personalui [117]. 1969 m. KVB vadovai, 1970 m. – TBT prie Kauno miesto Kultūros skyriaus siūlė centrinės miesto bibliotekos funkcijas perduoti KVB, kuri ir toliau liktų pavaldi Kultūros ministerijai ir būtų finansuojama iš valstybės biudžeto. KVB turėjo koordinuoti visų miesto bibliotekų veiklą, pirmiausia aptarnauti aukštos kvalifikacijos specialistus Kaune (310 tūkst. gyventojų), o per TBA – visą Kauno zoną (12 rajonų, 0,5 mln. gyventojų), dirbdama 65 val. per savaitę ir kasmet papildydama fondus 30 tūkst. pavad. knygų, 2 tūkst. pavad. periodinių leidinių, 2 tūkst. pavad. natų ir plokštelių. KVB, savo ruožtu, reikalavo: pastatyti naujas bibliotekos rūmus, suteikti antrą kategoriją ir skirti 12 papildomų etatų centralizuotam leidinių komplektavimui ir tvarkymui. Kauno miesto gyvenamųjų rajonų bibliotekų funkcijas turėjo atlikti 11 veikiančių ir 4 naujai įsteigtos bibliotekos, pavaldžios Kultūros skyriui ir vadovaujančios mikrorajonuose veikiančioms filialams (jų turėjo būti 60) [112]. Šis Kauno miesto bibliotekų centralizavimo projektas liko neįgyvendintas, nes 1971 m. nutarta organizuojant CBS Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Vilniuje steigti naujas CB (miesto CB funkcijos eksperimento tvarka perduotos tik Panevėžio VB) [1119]. Mat kultūros valdymo struktūroms reikėjo VB, padedančių vykdyti valstybinių masinių bibliotekų centralizaciją ir kitus uždavinius. Kita vertus, tikėtasi pagerinti gyventojų bibliotekinių aptarnavimą didžiuosiuose miestuose. 1972 m. sausio 7 d. kultūros ministras L. Šepetys patvirtino tipinius VB nuostatus, galiojusius iki sovietinio laikotarpio pabaigos; juose šios bibliotekos vadinamos mokslinėmis. VB paliktos zonos gyventojų bibliotekinio aptarnavimo, bibliografinės ir kraštotyrinės veiklos, metodo darbo centro funkcijos⁴.

⁴ Tam tikras pavojus KVB funkcionavimui buvo iškilęs 1974 m., priėmus TSKP CK nutarimą „Dėl bibliotekų vaidmens didinimo, komunistiškai auklėjant darbo žmones ir spartinant mokslinę-techninę pažangą“. Siekiant pagerinti vaikų ir jaunimo bibliotekinių aptarnavimą, numatyta 1974–1976 m. baigti steigti respublikines bei sričių vaikų ir jaunimo bibliotekas. Į analogiško LKP CK nutarimo projektą buvo įtrauktas siūlymas KVB reorganizuoti į Lietuvos SSR valstybinę viešąją jaunimo biblioteką [120].

5. NAUJOJO BIBLIOTEKOS PASTATO PROJEKTAVIMO IR STATYBOS PERIPETIJOS

Nauji bibliotekos rūmai buvo būtina sąlyga KVB plėtros programai, išdėstyta Valstybinės komisijos sprendimuose ir skaitytojų aptarnavimo plane, įgyvendinti. Jų statybos idėja gimė apie 1956 m. Tų metų pabaigoje K. Povilaitis teiravosi I. Kisino ir A. Ulpio, ar jie pritartų bent 2 mln. egz. talpos pastato su skaityklų, kabinetų patalpomis statybai [96]. 1957 m. LKP Kauno miesto komiteto antrasis sekretorius J. Mikalauskas ir Kauno miesto VK pirmininkas J. Piligrimas, atvykę į K. Donelaičio g. 8 pastatą, susipažino su VRB ir KVB būkle. Jie buvo informuoti, kad VRB išsikėlus į Vilnių KVB gali tikėtis gauti šį apie 1 500 kv. m ploto pastatą, nors reikėtų 8 450 kv. m (skaitykloms – 1 555 kv. m, abonementui – 145 kv. m, pagrindinei saugyklai – 6 000 kv. m). Be to, KVB neturinti kur dėti sąjunginio privalomojo spaudos egzemplioriaus, numatomų perimti iš VRB 1 mln. spaudinių. Kauno miesto vadovai sutiko pasirašyti raštus Valstybinei plano komisijai ir Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojui K. Preikšui, kuriuose rašoma: 1) įtraukti į 1958 m. projektavimo darbų planą KVB pagrindinės saugyklos šalia K. Donelaičio g. 2b rūmų projektavimą; 2) nutarti, kur bus perkeltos 24 šeimos, gyvenančios numatytoje saugyklos statybos vietoje (kitoje Lydos g. pusėje); 3) pagreitinti VRB rūmų statybos ir bibliotekos fondų organizavimą Vilniuje [121]. 1958 m. pradžioje viešai paskelbta apie ketinimą projektuoti saugyklą šalia VRB ir KVB pastato [101] ir tuoj pat sulaukta atgarsio. K. Melnikas ir L. Žurauskas pareiškė, kad KVB reikia ne saugyklos, o naujo modernaus pastato. Kol jis bus statomas, KVB galėtų naudotis greta esančiais K. Donelaičio g. 2 ir 2a pastatais [102]. Gali būti, kad tokį jų siūlymą inicijavo pats K. Povilaitis, nes tuo pačiu laiku tą patį jis siūlė Kultūros ministerijai, Valstybinei plano komisijai teigdamas, kad „papildomų patalpų išskyrimas leis mūsų bibliotekai normaliai veikti ir augti iki to laiko, kol mums bus pastatyti nauji specialūs rūmai, nes dabar mes baigiame uždusti. VRB organizavus Vilniuje, KVB neužteks K. Donelaičio g. 8 pastate esančio naudingo ploto (apie 1 500 kv. m). Be to, kitos paskirties pastatą neįmanoma paversti modernia biblioteka, o ir pats bandymas jį pertvarkyti atimtų daug laiko, reikėtų iškelti spaudinius, sustabdyti bibliotekos veiklą ir kainuotų, galbūt, brangiau už naujų rūmų statybą. Šitaip pagrindęs teiginį, kad statyti papildomą pastatą šalia pagrindinio (K. Donelaičio g. 8) netikslinga, K. Povilaitis pateikė būsimų KVB rūmų kontūrus. Projektuotini mažiausiai 8 420 kv. m ploto, 3 mln. egz. talpos, ateityje galinčios padidėti iki 5 mln. egz., rūmai. Per visus pastato aukštus įsikurtų pagrindinė saugykla, o aplink ją (taip pat visuose aukštuose) – gerai įrengtos specializuotos skaityklos. Greitą skaitytojų aptarnavimą turėjo

užtikrinti techninės priemonės, atviri fondai. K. Povilaitis nurodė ir tinkamiausią vietą bibliotekos rūmams – buvusią Parodų aikštę. „Atitinkamai parengus ir pertvarkius tą Ažuolyno plotą, susidarytų jaukus kultūrinis kampelis, kur vasaros metu skaitytojai galėtų naudotis net atviromis skaitymo aikštelėmis prie bibliotekos“, – rašė jis. Beje, K. Povilaitis parinko bibliotekai Keturių komunistų (K. Čarno, K. Giedrio, J. Greifenbergerio, K. Požėlos) vardą, kurį ji turėjo nusipelnyti aktyviu darbu“ [113]¹.

Mažasis ažuolynas prieš pradėdant statyti naujuosius bibliotekos rūmus. 1967 m.

1959 m. K. Povilaitis, jau užsidedęs naujų bibliotekos rūmų statybos idėja, apie tai rašė „Kauno tiesoje“ [122], siuntė raštus kultūros ministro pavaduotojui V. Jakelaičiui ir Kauno miesto VK vyriausiajam architektui V. Bujauskui [7], prašydamas skirti sklypą KVB rūmams buvusios Parodų aikštės teritorijoje. Žiūrint į 20–25 m. perspektyvą, jų vidaus plotas turėtų būti 120–130 tūkst. kv. m, statybai reikėtų apie 10 mln. rub. Dar nurodoma, kad rūmuose turėtų būti 17 skaityklų, nes panaši į KAVB Valstybinė viešoji M. Saltykovo-Ščedrino biblioteka Leningrade turi 24 skaityklas. 1989 m. K. Povilaitis pasakojo, kad siūloma statybos vieta V. Jakelaičiui pasirodė esanti per maža. Jis taip pat nemanė, kad bus leista statyti Ažuolyno teritorijoje. Turbūt buvo ir kitų, svaresnių motyvų. Kultūros ministerija neplanavo naujų pastatų dar nebaigus užsitęsusių VRB rūmų statybos ir pažadėjo spręsti KVB problemas tik po to, kai VRB bus iškelta į Vilnių. 1960 m. vasario 18 d. LKP CK ir LSSR Ministrų Tarybos nutarime nr. 74 „Dėl bibliotekų darbo būklės Lietuvos TSR ir dėl priemonių jam pagerinti“ buvo pažymėta, kad nepatenkinamomis sąlygomis dirba Kauno ir Šiaulių VB, VRB, Vilniaus universiteto ir Centrinė mokslinė techninė bibliotekos. Tai dar labiau paskatino KVB vadovus ieškoti tinkamos vietos būsimiems rūmams statyti. Pats K. Povilaitis 1959 m. nebuvo tikras, kad jo siūloma vieta Parodų aikštėje yra tinkamiausia, ypač tolesnei bibliotekos plėtrai.

¹ 1958 m. pradžios raštų juodraščiuose K. Povilaitis siūlė KVB rūmus statyti prie Raudonosios armijos (dabar – Savanorių) prospekto ir Žemaičių gatvės sankirtos, o biblioteką pavadinti šiame kvartale gyvenusio K. Požėlos vardu.

Būta ir kitų pasiūlymų. Architektas J. Navakas „Kauno tiesos“ publikacijoje teigė, kad pirmuose Kauno generalinio plano variantuose bibliotekai buvo numatytas sklypas P. Cvirkos gatvėje prie buvusių miesto kapinių, sujungus jį su būsimoju miesto sodu, bet ten jau stovi gyvenamasis pastatas. Jo nuomone, bibliotekai labiausiai tinka numatomo iškelti „Neries“ fabriko vieta. Vienas bibliotekos pastato fasadas galėtų uždaryti Kęstučio gatvę, o visas korpusas su šoniniais fasadais susijungtų su būsimojo miesto sodo želdiniais [123]. Į bibliotekos vietos paieškas aktyviai įsijungė 1959 m. iš Australijos grįžęs V. Landsbergis-Žemkalnis, paskirtas Miestų statybos projektavimo instituto (MSPI) Kauno filialo architektu. Jis pasiūlė statyti bibliotekos rūmus Laisvės alėjos, A. Mickevičiaus, Kęstučio gatvių ir Soboro ribojamo kvartalo viduryje, neliečiant prie gatvių stovinčių statinių. Šį pasiūlymą sukritikavus architektui Anatolijui Rasteikai, V. Landsbergis-Žemkalnis ir dar keli architektai entuziastai per labai trumpą laiką kitoje Lydos gatvės pusėje suprojektavo du korpusus, sujungtus tuneliu

Bibliotekos rūmų projekto eskizas (arch. V. Landsbergis-Žemkalnis). Apie 1960 m.

su buvusiais Prekybos, pramonės ir amatų rūmais. Juose numatyta 800 tūkst. egz. talpos saugykla, skaityklų ir administracijos patalpos. Modernizmo stiliaus korpusuose (6 ir 11 aukštų) originalumu ir darna pasižymėjo iš lietuvių liaudies architektūros perimti aštuonkampiai ir šešiakampiai langai fasaduose [124]. Projektas liko neįgyvendintas, nes jis jau nedomino KVB vadovus, jam nepritarė ir architektai. Pavyzdžiui, J. Navakas manė, kad parinkta vieta labiau tiktų automobilių stovėjimo aikštei, mažam skverui, spaudos kioskui, o ne bibliotekai, kuriai trūktų erdvės ir kurios pastatai užstotų Ažuolyno šlaitus.

1960 m. pradžioje K. Povilaitis susitarė su KPI Statybos ir architektūros katedra, kad jos diplomantai suprojektuos bibliotekos pastatus trijose vietose: buvusioje Parodų aikštėje, K. Donelaičio gatvės kvartale (pastatų Nr. 42a, 42b, 44a vietoje), „Neries“ fabriko teritorijoje prie Totorių gatvės. KVB užduotyje nurodyta:

1. 17 skaityklų (2330 kv. m plotas, 879 vietos, 169 tūkst. egz.);
2. 10 abonementų;
3. saugykla (1,5–2,0 mln. egz. su galimybe ją išplėsti iki 5 mln. egz.), sujungta su skaityklomis vertikaliu konvejeriu;
4. paskaitų salė su kino aparatūra, patalpomis klausytis muzikos, radijo, žiūrėti televizijos laidas;
5. retų ir senų knygų muziejaus patalpos;
6. darbo patalpos, skirtos maždaug 140 darbuotojų ir 5 visuomeninėms organizacijoms;
7. bufeto, medicinos punkto, fotolaboratorijos, knygrišyklos, dailininko, sporto užsiėmimų, dušų patalpos.

Bibliotekos prieigose turėjo būti įrengtos sporto ir automobilių stovėjimo aikštelės, vasaros skaitykla. Pagal šią užduotį du KPI diplomantai, vadovaujami doc. A. Lukošaičio, suprojektavo pastatų ansamblius skirtingose vietose: Z. Danielius – 10 aukštų saugyklos ir 4 aukštų skaityklų bei tarnybinį korpusus „Neries“ fabriko teritorijoje (Vytauto pr., Krėvos ir Totorių gatvių kvartale), A. Kučinskas – 10 aukštų saugyklos, 3 aukštų skaityklų, 2 aukštų auditorijos, tarnybinį korpusus Parodų aikštės teritorijoje, netoli Lydos gatvės. Dar vieną KVB pastato projektą – priešais Profsąjungų rūmus – 1963 m. parengė KPI diplomantas E. Guzas [125].

1965 m. pradžioje V. Jakelaitis informavo KVB vadovybę, kad Kultūros ministerija KVB naujų rūmų statybą įtraukė į VIII penkmečio (1966–1970 m.) planą [126]. K. Povilaitis skubiai parengė raštą Kauno miesto vyriausiajam architektui Vaclovui Miliukščiui, prašydamas būsimiems bibliotekos rūmams rezervuoti žemės sklypą XVI lietuviškosios divizijos plento, F. Žemaičio-Baltušio ir J. Mateikos gatvių teritorijoje, kadangi netoliese bus statomas KPI studentų miestelis, arti Raudonosios armijos prospektas, KMI klinikos. Beje, šią vietą 1959 m. siūlė V. Jakelaitis².

Rašte atsisakoma vietos Parodų aikštėje, nes ji esanti ne miesto centre, toli nuo pagrindinių bibliotekos skaitytojų (KPI, KMI studentų), taip pat atmesta vieta Vydūno alėjos gale, ties Zoologijos sodu. Tų pačių metų pabaigoje prašymas pakartotas, jau papildytas duomenimis apie būsimų rūmų talpą (3 mln. egz.) ir tūrį (210 tūkst. kubinių metrų). Dar prašyta pradėti sklypo tvarkymo darbų projektavimą [127]. Tačiau 1966 m. balandžio mėn. vėl grįžtama prie pirminio varianto – prašoma V. Miliukščio, kad būtų skiriama vieta J. Gagarino (dabar Parodos), K. Petrausko ir Radastų gatvių teritorijoje. Mat bibliotekos rūmai turi būti modernūs ir puošnūs, jiems reikalinga gera vieta ir graži aplinka. Kartu pažadėta prižiūrėti esamus bei sodinti naujus želdinius [128]. Panašaus turinio raštas nusiųstas Kauno miesto VR pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei [129]. Jame rašoma, kad 1970 m. biblioteka turės apie 2,5–3,0 mln. egz. fondą, 25 tūkst. skaitytojų, kuriems per metus bus išduota 1,5 mln. leidinių. Kadangi

² K. Povilaitis žinojo, kad šio sklypo dalį užėmė žydų kapinės, ir manė, kad jose nelaidojama nuo 1940 m.

prie KVB bus organizuotas respublikinis rezervinis fondas, į kurį iš bibliotekų pateks apie 1–2 mln. egz., būsiami KVB rūmai turėtų būti 3 mln. egz. talpos, su galimybe išplėsti iki 5 mln. egz³.

1967 m. KVB rūmų statybos klausimu nieko nenuspręsta, todėl K. Povilaitis 1968 m. pradžioje paprašė kultūros ministro L. Šepečio visokeriopa remti bei stiprinti KVB ir, svarbiausia, pastatyti jai naujus rūmus [131]. Kitą prašymą, pasitaręs su J. Narkevičiūte, jis išsiuntė V. Miliukščiu – dėl sklypo rezervavimo XVI lietuviškosios divizijos, J. Basanavičiaus, F. Žemaičio-Baltušio, J. Mateikos gatvių teritorijoje, nes anksčiau prašyta vieta Parodų aikštėje būsianti per maža pastatų ansambliui, kurį sudarys: 4 mln. egz. talpos pastatas (numatomas pastatyti iki 1975 m., kuomet KVB turės 3 mln. egz.) ir kiti pastatai dar 6 mln. leidinių saugoti [132]. V. Miliukštis pasiūlė statybos vietą derinti su MSPI Kauno filialu (tikriausiai rengsiančiu projektą), nes nuomonės dėl jos nesutampa [133]. Vasario 14 d. instituto filiale įvyko pasitarimas, kurio dalyviai (Kauno miesto generalinio plano autorius P. Janulis, vyriausiasis architektas J. Putna, V. Landsbergis-Žemkalnis, J. Daniulaitis) rekomendavo: 1) visą teritoriją, esančią tarp J. Gagarino, K. Petrausko ir Radastų gatvių pavesti vienam šeimnininkui – KVB; 2) Ažuolyne statyti tik knygų saugyklos ir skaityklų korpusus, o administracines bei ūkines patalpas – už jo ribų (Radastų g.); 3) karuseles ir kitą pramoginę įrangą iškelti, o miesto generaliniame plane nenumatytą šokių paviljoną pertvarkyti į vasaros skaityklą. Pasitarime dar aptarta galimybė Ažuolyną (Radastų g.) sujungti eskalatoriumi su žemutine miesto dalimi (Žemaičių g.). Apie architektų nuomonę K. Povilaitis informavo V. Jakelaitį, kartu prašydamas Kultūros ministeriją susitarti su Kauno miesto VK dėl sklypo skyrimo jų siūlomoje teritorijoje [137]. K. Povilaitis dar paminėjo ir Tarybų (buv. P. Vileišio) aikštę. 1965–1966 m. ją siūlė V. Miliukštis, bet 1967 m. pabaigoje čia buvo pastatyti 3 gyvenamieji namai ir suplanuoti sporto statiniai. Ši vieta 1968 m. antroje pusėje K. Povilaičiui (ne be V. Landsbergio-Žemkalnio įtakos) atrodė vis tinkamesnė, ypač po to, kai miesto vyriausiasis architektas V. Miliukštis, atsakydamas į žodinį J. Narkevičiūtės paklausimą, kategoriškai atmetė statybų galimybę Ažuolyne: statant K. Petrausko gatvės ir Vydūno alėjos teritorijoje (ji atrodė tinkama J. Baltušiu) būtų padaryta žala Ažuolynui, biblioteka neturėtų kur plėstis, o Radastų gatvėje tektų nugriauti daug namų. Pagal V. Miliukštį, biblioteką reikėtų statyti teritorijoje tarp Raudonosios armijos prospekto, K. Petrausko ir A. Mackevičiaus gatvių. Ta vieta turėjo būti patikslinta 1969 m. baigus rengti šios miesto dalies išplanavimo ir užstatymo projektą [135].

Nesutarus dėl vietos, KVB vadovų siekiamas 1969–1970 m. parengti rūmų projektą, 1972 ar 1975 m. pastatyti 4 mln. egz. talpos saugyklą, o dar vėliau, apie 1985 m., ir kitus statinius, iškilo pavojus. Tiesa, J. Baltušis lapkričio mėn. vykusioje Kauno miesto Lenino rajono DŽDT sesijoje įtikino deputatus prašyti Kultūros ministeriją, kad būtų

³ Apie rezervinio fondo projektą K. Povilaitis 1965 m. viduryje rašė V. Jakelaičiui ir J. Narkevičiūtei. Jis siūlė 3 vietas jam laikyti: 1) buvusius „Kauno audinių“ fabriko sandėlius (2 aukštų mūrinį pastatą Kaune, Palangos g. 9); 2) tuščią Zapyškio bažnyčią; 3) Garliavos liuteronų maldos namus, paverstus sandėliu. Anot K. Povilaičio, „buvusius kulto pastatus kultūringiau paversti knygų sandėliais, o ne laikyti odos žaliavas ir kitas medžiagas“ [130]. Šis Lietuvos bibliotekų rezervinio fondo sukūrimo projektas, kuriuo KVB tikėjosi pasinaudoti, liko neįgyvendintas.

pradėta KVB rūmų statyba. Tuo tarpu K Povilaitis parengė projektinės užduoties pirmąjį variantą „Būsimieji Kauno viešosios bibliotekos rūmai“. Šį darbą, KVB personalo apsvaistytą 1969 m. sausio 9 d., sudarė 36 mašinarščio lapai, lentelė su prognozuojamais apsilankymų abonementuose bei skaityklose, fondų, patalpų dydžiais, 8 brėžiniai, nurodantys rūmų korpusų bei padalinių dislokavimą⁴. Dar 1966 m. pabaigoje Pramoninės statybos projektavimo instituto prašymu K. Povilaitis pateikė savo samprotavimus apie planuojamą Kauno techninio atsiekimo rūmų biblioteką [136]. Jo manymu, svarbiausia geros darbo sąlygos ir pakankamas plotas saugykloms. Biblioteka turi būti pavyzdinė, su bent 20 metų augimo perspektyva. Kitu atveju ją gali ištikti LŽŪAB, kuriai persikėlus į Noreikiškes dalį spaudinių teko dėti į rietuves, ar VRB, kurios saugyklos buvo užpildytos per porą metų, likimas. K. Povilaitis detaliam aptarė reikalavimus skaitytojų aptarnavimui (pusė fondo – atvirose lentynose, užsakymų vykdymas per trumpiausią laiką ir pan.), patalpų išplanavimui, įrangai. Dauguma šių minčių atsikartojo ir KVB rūmų projektinėje užduotyje. K. Povilaitis prognozavo, kad 1990 m. Kaune gyvens 450–500 tūkst. žmonių, iš jų 70–80 proc. baigusią vidurines mokyklas. Tad knygų poreikis visą laiką tik didės. Būsimuose rūmuose (įskaitant K. Donelaičio g. 8 pastatą) 1975 m. reikės saugoti 2,5 mln. egz. spaudinių, 1986 m. – 4 mln., 1990 m. – 4,8 mln. egz., nes biblioteka kasmet įsigys ne mažiau kaip 150 tūkst. egz. leidinių⁵. Pirmame etape skaityklose turėtų būti 1500, apie 1985 m. – 3000 vietų. Bibliotekos personalą 1975 m. sudarytų 180, 1985 m. – apie 380 bibliotekinių darbuotojų. Dar planuota 1980 m. aptarnauti apie 30 tūkst. skaitytojų. Naujieji rūmai statytini miesto centre, Žaliakalnyje. Kadangi bibliotekos poreikiams būtina rezervuoti apie 5 ha sklypą, yra tik trys šį reikalavimą atitinkančios vietos. Tinkamiausia – Tarybų aikštė (plotas – apie 7 ha). Realiausia – tarp XVI lietuviškosios divizijos plento, J. Basanavičiaus, J. Mateikos ir B. Sruogos gatvių (pirmiausia reikėtų statyti neužimtoje sklypo dalyje, paskui – likviduotų žydų kapinių teritorijoje). Mažiausiai tinkama Zoologijos sodo, numatyto iškelti prie Kauno marių 1980–1990 m., teritorija (ja greičiausiai pasinaudos KPI). Pagal paskirtį planuoti tokie pastatai: skaityklos (A, G), 14 tūkst. kv. m informacijos centras (B) su tradicine informacijos paieškų sistema (katalogais ir kartotekomis), kadangi elektroninės skaičiavimo mašinos bus naudojamos dar negreitai, su B pastatu susisiekiantis vienaukštis pastatas, skirtas Vaikų literatūros skyriui (C), saugyklos (D, E), tarnybinės patalpos virš G pastato, antras informacijos centras (H). Rūmuose turėjo įsikurti 24 skyriai, 17 skaityklų ir 8 abonementai (17 410 kv. m plotas, 1971–2 471 tūkst. egz. leidinių atvirose fonduose, tenkinančių 80–85 proc. lankytojų poreikių). Norėta, kad rūmų projektuotojai įgyvendintų pažangiausias architektūrinės, techninės, bibliotekininkestės idėjas. Svarbiausi jiems keliami reikalavimai: skaitytojai turi pasiekti pagrindinius skyrius nesinaudodami laiptais ir liftais; pagrindinės saugyklos ir tarnybinės patalpos izoliuotos nuo skaitytojų, o vaikų aptarnavimas – nuo kitų skaitytojų; patalpų išplanavimas lengvai pertvarkomas pasikeitus jų funkcijoms

⁴ Rengiant šį darbą, KVB vadovai jau buvo susipažinę su Šiaulių viešosios bibliotekos projektu.

⁵ Vėlesnėse užduotyse keltas reikalavimas statyti rūmus, kuriuose tilptų 10 mln. egz. (4 mln. pirmame ir 6 mln. antrame etape).

(modulinė biblioteka); galimybė organiškai plėsti statinių kompleksą, neardant skaitytojų aptarnavimo sistemos, komunikacijų. Užduotyje dar suformuluotos 6 pagrindinės KVB funkcijos: fondo saugojimo, mokslo, mokymo, TBA centro, Kauno centrinės bibliotekos (filialų sistemos vadovo), Kauno zonos bibliotekų darbo koordinavimo ir metodinio vadovavimo.

Parengus bibliotekos rūmų viziją, 1969 m. KVB pradėjo žygius dėl sklypo skyrimo Tarybų aikštėje ir statybos pradžios. Vasario 5 d. pasitarime pas LKP Kauno miesto komiteto sekretorių A. Umbrasą J. Baltušis ir K. Povilaitis paaiškino, kodėl V. Miliukščio siūloma teritorija greta Raudonosios armijos prospekto tarp K. Petrausko ir A. Mackevičiaus gatvių yra netinkama – ji per daug triukšminga, be to, reikėtų milžiniškų lėšų gyvenamiesiems namams nugriauti, gyventojams iškelti į kitus butus. Po pasitarimų ir konsultacijų su V. Landsbergiu-Žemkalniu bei KPI docentu A. Lukošaičiu KVB vadovai parengė ir vasario–kovo mėn. išsiuntė raštus LKP CK sekretoriui A. Barkauskui, Ministrų Tarybos pirmininko pirmajam pavaduotojui K. Kairiui, Statybos reikalų komiteto pirmininkui A. Aksomitui, kultūros ministrai L. Šepečiui, Kauno miesto VK pirmininkui J. Šeriui, LKP Kauno miesto komiteto sekretoriui A. Umbrasui, Lietuvos architektų sąjungos pirmininkui J. Vaškevičiui ir šios sąjungos Kauno skyriaus pirmininkui S. Abramauskui. Juose įrodinėjama, kad sparčiai plečiantis KVB veiklai, turimas pastatas per mažas, saugyklose ploto užteks 2–3 metams ir prašoma 1970 m. pradėti projektuoti naujuosius bibliotekos rūmus, kuriems tinkamiausia vieta – Tarybų aikštė. Kovo 13 d. K. Povilaičio rašte A. Barkauskui papildomai pranešama, kad po karo Tarybų aikštėje pradėta statyti LŽŪA pastatus, bet kilus nepasitenkinimui statyba nutraukta, pamatai išardyti. Dar po kelerių metų pradėtas statyti Radijo gamyklos stadionas, bet ir ši statyba nutraukta. Dabar projektuojamas plaukimo baseinas ir kiti sporto statiniai. Kadangi biblioteka daug svarbesnė nei plaukimo baseinas, prašoma paveikti Kauno miesto vadovus (K. Lengviną ir J. Šerį) ir sustabdyti baseino projektavimą, o Tarybų aikštę skirti bibliotekai. Apskritai raštuose nevengta patetikos (biblioteka „statoma ne vienai dienai, bet šimtmečiams“, ji turi būti „miesto papuošalas ir pasididžiavimas“, „taip suprojektuoti šį kultūros milžiną, kad šis šviestų visam kraštui“). Be minėtų adresatų, bandyta ieškoti kontaktų su J. Paleckiu (per V. Landsbergį-Žemkalnį), A. Drobniu (per B. Žygelį). Siekiant visuomenės pritarimo organizuotos dvi akcijos: antroji KVB ataskaitinė konferencija (1969 m. vasario 20 d.), kurioje bibliotekos taryba raginta kreiptis į Vyriausybę dėl naujųjų rūmų statybos ir į Kauno miesto vadovus dėl papildomų patalpų spaudiniams saugoti skyrimo [137] bei diskusija „Vakarinėse naujienose“ dėl vietos Tarybų aikštėje [138]⁶.

Raštai turėjo poveikį. Kauno miesto VK nusprendus skirti sklypą tik gavus iš Kultūros ministerijos patvirtinimą apie KVB rūmų statybą, kovo mėn. ministerija jų statybą įtraukė į 1971 m. planus [117]⁷. Statybos reikalų komitetas (A. Aksomitas) pareiškė,

⁶ Diskusiją pradėjęs J. Baltušis susitarė su redakcija, kad joje dalyvaus V. Landsbergis-Žemkalnis. Redakcijai parašė ir KVB tarybos narys J. Čepelė, bet jo rašinys liko nepublikuotas.

⁷ Anksčiau K. Povilaitis bandė, bet negavo lėšų projektavimo darbams iš nepanaudotų Operos ir baleto teatro rūmų Vilniuje statybos lėšų [139].

kad neprieštarauja bibliotekos rūmų statybai (pirmiausia saugyklos, paskui skaitytojų aptarnavimo pastato), ir pasiūlė kreiptis į Kultūros ministeriją dėl rūmų projektavimo bei statybos darbų planavimo. Komitetas taip pat informavo, kad nėra pagrindo keisti Kauno miesto generalinio plano, kuriame Tarybų aikštė paskirta sporto statiniams, o „galutinis sklypo parinkimas ir skyrimas bibliotekos statybai priklausys nuo to, kuriais metais bus nutarta pradėti statybą“ [140]. Visa tai A. Aksomitas pakartojo rašte Ministrų Tarybai⁸, dar pridėjęs du papildymus, susijusius su bibliotekos statybos vieta: 1) Jau parengtas Tarybų aikštės išplanavimo ir užstatymo projektas, o vienai sporto statinių komplekso daliai – plaukimo baseinui – parengta projektinė užduotis. 2) Galimos dvi bibliotekos statybos vietos: šalia neveikiančių žydų kapinių (prie XVI lietuviškosios divizijos plento) arba toliau nuo Raudonosios armijos prospekto⁹.

Kadangi Lietuvos architektų sąjungos (LAS) pirmininkas J. Vaškevičius pavedė KVB raštą apsvastyti LAS Kauno skyriui (pirmininkas S. Abramauskas), balandžio 22 d. įvyko skyriaus ir Kauno miesto architektų pasitarimas, dalyvaujant Statybos reikalų komiteto pirmininko pavaduotojui A. Rasteikai, LKP Kauno miesto komiteto Propagandos skyriaus vedėjui J. Jaruševičiui, J. Baltušiiui. Pastarasis pristatė KVB poziciją. KVB – viešoji mokslinė universali biblioteka, gaunanti du privalomuosius spaudos egzempliorius, turėtų priklausyti antrai bibliotekų kategorijai. Kai 1970 m. prasidės bibliotekų reforma, KVB taps Kauno miesto bibliotekų filialų sistemos centrine biblioteka. KVB reikalingi nauji rūmai, kurie būtų miesto pasididžiavimas architektūros, automatizacijos srityse. Kadangi biblioteka yra augantis organizmas, rūmams reikalingas didelis, apie 5 ha plotas (su rezervu ateičiai, kurio neturėjo Sąjunginė užsienio literatūros biblioteka Maskvoje, VRB Vilniuje, LŽŪAB Noreikiškėse) parko teritorijoje, miesto centre, toli nuo triukšmingų magistralių. Rūmų statyba vyktų dviem etapais: pirmame etape statinių turis būtų 120 tūkst., antrame – 180 tūkst. kub. m. Tinkamiausia vieta – Tarybų aikštė (sporto statiniai turėtų būti statomi Kleboniškyje), kitos siūlomos vietos netinka dėl geografinės padėties, mažo ploto, didelių griovimų. Numatyti rūmų vietą ir skirti sklypą reikia dabar, nes vėliau gali nebelikti neužstatytų teritorijų. Po ilgų diskusijų pasitarimo dalyviai pasiūlė miesto perspektyviniame plane numatyti tris rūmų statybos vietas: „Neries“ fabriko teritorijoje, prie buvusių žydų kapinių ir Ažuolų kalne (S. Žuko dailės technikumui ir Telšių gatvės rajone). Nepaisant visų J. Baltušio ir V. Landsbergio-Žemkalnio pastangų, Tarybų aikštė neįtraukta į galimų statybos vietų sąrašą. Anot J. Baltušio, tam ypač priešinosi „Miliukščio ir Putnos grupuotė“. Apskritai gana nediplomatiškai KVB vadovų žygiai kovojant dėl Tarybų aikštės (1969 m. ir vėliau) supriešino architektus.

Pasitarimo rezultatai netenkino KVB vadovų. Jie svarstė tolesnius žingsnius, dalyvavo KPI diplomantų darbų gynime (birželio 25 d.). Du diplomantai, vadovaujami doc. A. Lukošaičio, pateikė KVB rūmų projektus: Irena Turčinavičiūtė – Tarybų aikštė-

⁸ K. Kairys ant KVB rašto užrašė rezoliuciją, skirtą pavaduotojui A. Drobniui: „Prašau duoti pasiūlymus“, o šis pareikalavo pasiūlymų iš Statybos reikalų komiteto.

⁹ Neabejotina, kad šias vietas parodė V. Miliukštis, išsikviestas Statybos reikalų komiteto pirmininko pavaduotojo A. Rasteikos.

tėje, Juozas Skublickas – prie buvusių žydų kapinių. Pastarasis darbas pelnė pirmojo laipsnio diplomą sąjunginiame architektūros specialybės diplomantų konkurse [141]. Liepos mėn. pradžioje K. Povilaitis, patarus J. Narkevičiūtei, išsiuntė laišką Ministrų Tarybos pirmininkui J. Maniušui su pridėtais diplomantų projektais, savo darbu „Būsiami Kauno viešosios bibliotekos rūmai“ ir knyga apie užsienio bibliotekas (vokiečių k.). Liepos 30 d. Valstybinė plano komisija į J. Maniušio liepos 15 d. užklausimą atsakė: kitą penkmetį būtina teigiamai išspręsti KVB rūmų projektavimo ir statybos klausimus, bet konkretų sprendimą priimti patikslinus 1971–1975 m. liaudies ūkio vystymo planą. Statybos vietą turi nustatyti Kauno miesto VK kartu su Statybos reikalų komitetu¹⁰. 1969 m. rugpjūčio 8 d. J. Maniušis ant šio atsakymo užrašė rezoliuciją: „Sutinku su Valstybinės plano komisijos nuomone“. Rugsėjo 10 d. posėdžiavo Kauno miesto VK sudaryta (liepos 21 d.) komisija: pirmininkė J. Narkevičiūtė, nariai J. Baltušis (kaip Kauno miesto TBT pirmininkas), prof. A. Novodvorskis, prof. K. Šešelgis, V. Miliukštis, P. Janulis, S. Abramauskas, K. Povilaitis (kaip KVB direktorius ir Kultūros darbuotojų profsąjungos Kauno miesto komiteto pirmininkas), LSSR valstybinės filharmonijos Kauno filialo direktorius Sirutis, Kultūros ministerijos atstovai E. Maurukas ir Sodeika. Svarstyta KVB ir koncertų salės statymo vieta. V. Miliukštis priminė, kad miesto generaliniame plane bibliotekai numatyta vieta „Neries“ fabriko teritorijoje. Kadangi ji netenkina KVB administracijos, tiktų vietos Ažuolų kalne arba prie buvusių žydų kapinių. P. Januliui atrodė priimtinesnė buvusių žydų kapinių teritorija. J. Baltušis pasisakė už Tarybų aikštę (pakeičiant jos užstatymo projektą) arba už teritoriją prie K. Petrausko gatvės ir Vydūno alėjos. S. Abramauskas, E. Maurukas, A. Novodvorskis, Sirutis naujus bibliotekos rūmus norėjo matyti Tarybų aikštėje. Galop nutarta pritarti K. Šešelgio siūlymui ir įrašyti jį į komisijos protokolą: pavesti MSPI Kauno filialui atlikti tyrimą ir gautų rezultatų pagrindu nustatyti, kuri iš siūlytų vietų tinkamiausia bibliotekos rūmų statybai¹¹.

Rugsėjo 24 d. Kultūros ministerija užsakė MSPI Kauno filialui ekonominius paskaičiavimus KVB ir koncertų salės statybos vietoms. Bibliotekai planuotas 4 mln. egz. talpos (su perspektyva plėsti) pastatas. Raštą institutui išsiuntė ir KVB, prašydama į tyrimą įtraukti Tarybų aikštę, Radastų, Rūtų, S. Šimkaus, Aukštaičių ir K. Petrausko gatvių kvartalą, Ažuolų kalną, bet tai padarė mėnesiu vėliau negu Kultūros ministerija [143], nes tik spalio 1 d. baigė „Užduotį Kauno viešosios bibliotekos rūmų projektui parengti“. Ši užduotis iš esmės pakartojo „Būsimųjų Kauno viešosios bibliotekos rūmų“ pagrindinius teiginius, nežymiai juos papildydama ar patikslindama (pavyzdžiui, įrašytas reikalavimas suprojektuoti 200 vietų automobilių stovėjimo aikštelę ir tarnybinį 20 vietų garažą). Be to, spalio 30 d. K. Povilaitis Kauno inteligentijos vardu parašė laišką SSRS AT Tautybių tarybos pirmininkui J. Paleckiui dėl Kauno kultūros įstaigų, pirmiausia KVB, „baigiančios uždusti nuo knygų ir skaitytojų“, būklės. Laiške rašoma,

¹⁰ Rūmų statybos įtraukimu į planą ypač rūpinosi Valstybinės plano komisijos Kultūros skyriaus viršininkas K. Pivoriūnas [142]. (75)

¹¹ KAVB archyve saugomas J. Baltušio tekstas „Ruošiami kultūros įstaigų statybos planai“ (1969 m. rugsėjo 16 d.). Šis, matyt, rengtas spaudai, bet nepublikuotas straipsnis informuoja apie komisijos posėdžio dalyvių siūlymus ir kviečia gyventojus, būsimus bibliotekos ir koncertų salės lankytojus, išsakyti savo nuomonę.

kad Kauną skriaudžia savi (V. Miliukštis) ir Vilniaus valdininkai, kad Kaunas neturi nė vieno specialiai bibliotekai statyto pastato, kaip VRB rūmai Vilniuje. Baigdamas K. Povilaitis prašė paveikti Valstybinę plano komisiją, kad ši pradėtų rimtai domėtis KVB ir kitų kultūros įstaigų pastatų statyba.

1969 m. pabaigoje MSPI parengė „Techninius-ekonominius samprotavimus dėl Kauno m. viešosios bibliotekos statybai vietos parinkimo“ (8 mašinraščio lapai). Darbe teigiama, kad KVB pagal normas priklauso 1,2 ha sklypas, pastato, kurį numatoma pradėti statyti 1971–1975 m., tūris apie 70 tūkst. kub. m. Kadangi biblioteka reikšminga visam miestui, ji turi būti statoma miesto centre arba arti jo, taip pat reikalingas patogus susisiekimas su visais miesto mikrorajonais. Dėl specialiųjų reikalavimų reikia statyti viršutinėje terasoje, Žaliakalnyje, kur daug aukštųjų ir kitų mokyklų. Apibūdinotos net 7 vietos:

1. Tarybų aikštė – plotas 7,2 ha, parengta sklypo sporto statinių komplekso projekcinė užduotis.
2. Radastų ir K. Petrausko gatvių 7 kvartalai – plotas 7,3 ha (atskirų kvartalų plotas nuo 0,4 iki 1,4 ha), intensyviai užstatyti gyvenamaisiais namais (18 tūkst. kv. m gyvenamojo ploto).
3. S. Žuko taikomosios dailės technikumų sklypas – plotas 2,7 ha, technikumui pagal normas privalu turėti 1,4 ha, bet jo plėtrai (bendrabičiui, panoraminei apžvalgai) miesto generaliniame plane paliktas visas turimas plotas.
4. Kvartalas tarp Raudonosios armijos prospekto, A. Mackevičiaus ir Telšių gatvių – plotas 1,3 ha, 3 530 kv. m gyvenamojo ploto (28 namai), tad netinkamas dėl didelių griovimų.
5. A. Baranausko ir Saulės gatvių sankirta (kvartalas nr. 239) – plotas 1,2 ha, iš jo 270 kv. m gyvenamojo su 6 namais, kuriuos reikėtų griauti, ir dar 4 gyvenamieji namai prie V. Jūro (dabar – Studentų) gatvės, kuriuos būtų sunku nugriauti; A. Baranausko gatvėje numatytas troleibusų eismas.
6. Uždarytos žydų kapinės – 8 ha plotas, iš jo 0,4 ha (kur nebuvo laidota) laikinai užima Kelių ir tiltų eksploatavimo trestas, dar yra 1,2 ha laisvos teritorijos ir du maži plotai, kuriuose laidota iki 1941 m., netoli magistralinės gatvės (ši teritorija miesto generaliniame plane numatyta bibliotekos statybai).
7. Vydūno alėjos, I. Turgenevo, A. Čechovo, J. Basanavičiaus gatvių kvartalas (Nr. 127) – 1,6 ha plotas, užstatytas gyvenamaisiais namais (2 tūkst. kv. m gyvenamojo ploto), vaikų darželis (vieta gera, bet reikėtų didelių griovimų, kuriuos būtų sunku atlikti per trumpą laiką).

Remiantis tyrimo duomenis padaryta išvada, kad tinkamiausia vieta bibliotekos rūmams yra J. Basanavičiaus ir XVI lietuviškosios divizijos gatvių teritorijoje. Kadangi bibliotekai reikia didelės erdvės, žydų kapinės taps numatomo sodo dalimi, o paties pastato statybai liks pakankamai laisvo ploto. Kaip privalumas paminėtas geras susisiekimas. Suprantama, tokie samprotavimai ir išvada netenkino KVB

vadovų. Jie pasigedo tyrimais pagrįstos analizės dėl tinkamiausios statybos vietos ir paskaičiavimų, kur statyti būtų brangiau, kur geresnis gruntas ir pan. MSPI Kauno filialo direktorius K. Vitkus KVB pareikštus kaltinimus laikė nepagrįstais. Pagal normas 380 tūkst. kauniečių tenkintų 3 mln. 40 tūkst. spaudinių talpos pastatas. Kultūros ministerijos užsakyme nurodytai 4 mln. egz. talpai bus poreikis tik tolimoje ateityje (pasiūlytoje vietoje, kurioje yra visi inžineriniai tinklai, pakanka ploto ir 4 mln. egz. talpos pastatui), arba tokia talpa būtų reikalinga, jei KVB vykdytų respublikinės ar regiono bibliotekos funkcijas. Pastarasis argumentas rodo, kad užsakymo vykdytojai KVB laikė tik centrine miesto biblioteka. K. Vitkus nepritarė statybai Tarybų aikštėje, nes tai vienintelė vieta, kur galima įrengti didelio gyvenamojo rajono sporto ir poilsio zoną, ir priminė, kad galutinį sprendimą turės padaryti miesto VK. Į dar vieną K. Povilaičio raštą instituto filialui atsakyta, kad Kultūros ministerija, kurią tenkina atliktas darbas ir siūloma vieta, prašo pateikti ekonominius vietos parinkimo samprotavimus, o ne techninį-ekonominį pagrindimą [144]. V. Landsbergis-Žemkalnis laiške A. Sniečkui apkaltino instituto darbuotojus šališkumu parenkant bibliotekai sklypą žydų kapinėse, kuris jau buvo skirtas cirkui statyti, bet vėliau šio ketinimo atsisakyta. Jo nuomone, KVB reikia skirti 5 ha sklypą Tarybų aikštėje, kadangi ji netoli pagrindinių gatvių, lengvai pasiekiamą [145]. Tuo laiku K. Povilaitis kreipėsi į kultūros ministro pavaduotoją bei Statybos ir architektūros institutą dėl naujų paskaičiavimų, tačiau instituto vadovas atsakė, kad specialistai užimti skubiais planiniais darbais ir patarė kreiptis į MSPI Kauno filialą [146].

Po šio susirašinėjimo KVB vadovai, neabejodami savo teisumu, nutarė su „karu dėl sklypo“ supažindinti visuomenę. Norėta pasinaudoti „Kauno tiesa“, bet miesto VK neleido laikraščiu skelbti medžiagos, susijusios su bibliotekos pastato statybos vietos parinkimu. Tada buvo pasirinktas „Švyturio“ žurnalas¹² ir jo keturiuose numeriuose paskelbtos J. Baršausko, V. Miliukščio, V. Salinkos, K. Povilaičio nuomonės [147]. Statybos ir architektūros instituto architektūros istorijos ir teorijos sektoriaus vadovo J. Baršausko straipsnis buvo jo išsamesnio darbo „Kauno visuomeninis-kultūrinis centras ir centrinė viešoji biblioteka“ (9 mašinarščio lapai) santrauka¹³. Savo poziciją jis grindė šiomis nuostatomis: 1. Kaunui priklauso turėti bibliotekos rūmus, kurie įeitų į tarybinės architektūros aukso fondą, užimtų deramą vietą miesto panoramoje, būtų pavyzdžiu kitiems respublikos miestams ir visų kauniečių (pirmiausia miesto valdžios bei architektų) garbės reikalui. 2. Biblioteką reikia statyti ne ten, kur yra vietos, o ten, kur geriausios sąlygos jai funkcionuoti. Tinkamiausios vietos – Parodų ir Tarybų aikštės bei Ažuolų kalnas (S. Žuko dailės technikumui teritorijoje 8–10 aukštų bibliotekos pastatas taptų vyraujančiu architektūriniu akcentu, bet būtų sunkiai pasiekiamas viešuoju transportu). Teritorija tarp Parodų aikštės, S. Šimkaus ir K. Petrausko gatvių taip pat tinkama (netoli kitas bibliotekos pastatas, geras mikroklimatas, nauji korpusai įaugtų į miesto panoramą), bet turi vieną trūkumą – ji gausiai apgyvendinta. Geriausia vieta – Tarybų aikštė. Anot J. Baršausko, nepritarusio aikščių miesto centre užstaty-

¹² 1969 m. spalio 31 d. KVB organizavo skaitytojų susitikimą su šio žurnalo redakcija.

¹³ Šį darbą K. Povilaitis kovo 19 d. išsiuntė K. Vitkui, A. Rasteikai ir kitiems adresatams.

mui, šiai aikštei geriau tiktų ne plaukimo baseinas, o bibliotekos korpusai, kurie „formuotų architektūrinį miesto veidą“.

Pasirodžius J. Baršausko straipsniui, V. Miliukštis savo nuomonės nepakeitė – bibliotekai skirta teritorija J. Basanavičiaus gatvės ir XVI lietuviškosios divizijos plento rajone. Jam oponavęs K. Povilaitis pareiškė, kad sprendimas dar nepriimtas, o V. Miliukščio siūloma vieta netinkama dėl XIX a. pabaigoje įkurtų ir 1952 m. uždarytų kapinių – dar nesibaigė 70 m. kapinių saugojimo terminas, be to, reikia gerbti jose palaidotus žmones. Suprantama, K. Povilaitis pritarė statybai Tarybų aikštėje¹⁴. Savo pasisakymo žurnale nuorašus jis nusiuntė kultūros ministrui, Statybos reikalų komitetui, Kauno miesto VK pirmininkui, V. Miliukščiui, MSPI Kauno filialui, LAS Kauno skyriui.

Siekdama pagreitinti naujų rūmų projektavimą bei statybą ir nustatyti rūmų parametrus bei statybos vietą, iki 1970 m. gegužės mėn. KVB administracija parengė bibliotekos rūmų komplekso projektavimo ir statybos planą (programą). Jame numatyti tokie etapai (vėliau ne kartą tikslinti):

1. 1971 m. paskirti sklypą statybai ir nustatyti jo detaliąsias (raudonąsias) linijas.
2. 1972–1973 m. parengti rūmų komplekso bei aplinkos tvarkymo projektinę užduotį ir pirmosios pagrindinės saugyklos statybos darbo brėžinius.
3. 1974–1976 m. statyti pirmąjį rūmų statinį – pagrindinę saugyklą (4 mln. egz. talpos).
4. 1977–1981 m. statyti antrąjį rūmų statinį – korpusą, skirtą abonementams, skaitykloms ir darbuotojams.
5. 1982–1984 m. – rezervinis laikas.
6. 1985–1990 m. statyti antrąjį pagrindinės saugyklos korpusą (6 mln. egz. talpos).
7. 1991–1995 m. statyti antrąjį skaityklų korpusą.

Saugyklų talpos parametraž (10 mln. egz. XX a. pab.) KVB argumentavo siekiu Kaune sukaupti antrąjį lituanistinių leidinių fondą ir vykdyti Kauno mokslinių bibliotekų depozitoriumo (rezervinio fondo) funkciją.

1969–1970 m. atliktą darbą vainikavo 1970 m. lapkričio mėn. KVB pasiekusi žinia, kad Valstybinis plano komitetas bibliotekos rūmų statybą įtraukė į rengiamo plano projektą, nustatydamas rūmų projektavimo (1971–1973 m.) ir statybos pabaigos (1975 m.) terminus, 4,0 mln. rub. sąmatą ir 2,5 mln. egz. talpą. K. Povilaitis tuoj pat kreipėsi į MSPI direktorių A. Sabaliauską, prašydamas, kad rūmų kompleksą projektuotų instituto darbuotojų grupė, vadovaujama architektų Algimanto ir Vytauto Nasvyčių [148]. Kauno miesto VK pirmininkui J. Šėriui pasiūstas KVB rūmų komplekso projektavimo ir statybos planas (kartu su J. Baršausko nepublikuotu darbu, tikintis palankesnio bibliotekai sprendimo dėl statybos vietos) ir prašymas „planą apsvarstyti, jį tvirtinti,

¹⁴ K. Povilaitis žurnalo redakcijai nusiuntė penkias Tarybų aikštės ir antkapių su 1949–1951 m. mirties datomis nuotraukas.

bei numatyti ir skirti lėšas“ [149]. Planas ir J. Baršausko darbas taip pat išsiųstas kultūros ministrui L. Šepečiu (gegužės mėn.), Valstybinio plano komiteto pirmininko pavaduotojui A. Brazauskui.

Nuo 1971 m. visi klausimai, susiję su KVB rūmų statyba, buvo sprendžiami daug greičiau. Sausio 15–16 d. bibliotekos statybai pritarė Kauno miesto partinės konferencijos dalyviai. Tą patį mėnesį kultūros ministras paprašė Valstybinį plano komitetą įtraukti į 1971 m. projektavimo darbų planą KVB rūmų projekto rengimą, nurodydamas tokius parametrus: tūris – 75,0 tūkst. kub. m, iš kurių 17,5 tūkst. kub. m skiriama 2,5 mln. tomų talpos saugyklos (pagal normas 1000 tomų skiriama 7 kub. m), sąmatinė vertė – 3,0 mln. rub. (t. y. 1,0 mln. rub. mažesnė, negu planavo Valstybinis plano komitetas, nes orientuotasi į Šiaulių viešajai bibliotekai statyto pastato vertę). Be to, Kultūros ministerija paprašė Kauno miesto VK skirti rūmų statybai žemės sklypą [150]. Kadangi rūmų parametrai netenkino KVB, K. Povilaitis skubiai išsiuntė raštą J. Šeriui dėl 5 ha žemės ploto Tarybų aikštėje skyrimo ir kitą raštą kultūros ministro pavaduotojui A. Kiudului dėl leidimo padidinti būsimos saugyklos tūrį (nuo 17,5 iki 28,0 tūkst. kub. m) sumažinus likusį pastato plotą, nes jau 1975 m. KVB turėsianti 2,7 mln. tomų fondą [151]. Atrodo, kad Kultūros ministerijos vadovai neoficialiai patarė K. Povilaičiui nekelti klausimo dėl saugyklos dydžio, jau suderinto su aukštesnėmis institucijomis, kad neužsitęstų pastato projektavimo darbų pradžia. Vasario mėn. KVB administracija baigė rengti dar vieną rūmų projektinės užduoties variantą ir išsiuntinėjo jį Kultūros ministerijai, VRB ir (kartu su 11 knygų apie bibliotekų pastatus rinkiniu) MSPI Kauno filialo projektų vyriausiajam architektui A. Sprindžiui, vadovavusiam rūmų projektavimo darbams¹⁵.

Vasario 4 ir 10 d. vyko Architektų tarybos prie Kauno miesto VK posėdžiai (antrajame posėdyje dalyvavo miesto VK, Kultūros ministerijos ir KVB atstovai). Jų tikslas – parengti sprendimo dėl žemės sklypo skyrimo KVB projektą. V. Miliukščiui informavus, kad miesto partijos ir vykdomasis komitetas laiko nesvarstytinomis tokias bibliotekos rūmų statybos vietas kaip Tarybų aikštė ir žydų kapinės, sutarta rekomenduoti Parodų aikštę, jei bus ribojama invazija į Ažuolyną, ir rezervuoti šalia esančių gatvių teritoriją. Šį sprendimo projektą suderinus su Statybos ir Gamtos apsaugos komitetais, 1971 m. kovo 17 d. Kauno miesto VK sprendimu nr.145 KVB rūmų statybai paskirtas apie 1,5 ha (0,2 ha su numatytais griauti namais) žemės sklypas prie Radastų gatvės. Nustatyta, kad teritorija tarp Radastų ir J. Garelis gatvių yra bibliotekos plėtrai skirtas rezervinis plotas, o teritorija tarp K. Petrausko, J. Gagarino, Radastų gatvių ir šlaito – bibliotekos įtakos zona. Pastarosios tvarkymas, želdinių priežiūra ir apsauga palikta Komunalinio ūkio valdybai. Baigus statybą, bibliotekai turėtų būti parduotas šokių paviljonas. MSPI Kauno filialas, projektuosiantis rūmus numatytame sklype, įpareigotas išnagrinėti ir palyginti kitas galimas statybos vietas Parodų aikštėje bei išsaugoti ten augančius ažuolus (numatyti jų apsaugos priemonės statybos metu).

¹⁵ 1971 m. vasario 11 d. J. Narkevičiūtė informavo K. Povilaitį, kad užsitęsęs Operos ir baletų teatro statybai bibliotekos rūmų projektavimas išbrauktas iš planų. Vasario 15 d. paaiškėjo, kad projektavimo darbai tik atidėti vieneriems metams.

Gavęs VK sprendimą, K. Povilaitis balandžio 6 d. jį išsiuntė Kultūros ministerijai, prašydamas skirti lėšų teritorijos tyrimo darbams, jos sutvarkymo ir apželdinimo projektui, rekomendacijoms kaip išsaugoti senus ir sodinti naujus ažuolus. Sprendžiant transporto judėjimo J. Gagarino ir K. Petrausko gatvėmis klausimą, kad ateityje nesumažėtų žalioji plotas, K. Povilaitis siūlė įrengti požeminį tunelį bei eskalatorių (Žemaičių, Lydos, J. Gagarino gatvių ir Lenino prospekto rajone), sutvirtinti šlaitus tarp J. Gagarino ir S. Šimkaus gatvių.

Šokių paviljonas, stovėjęs Mažajame ažuolyne XX a. 7–8 deš. 1970 m.

1971 m. rugpjūčio mėn. pradžioje Algimantas Sprindys ir Boleslovas Zabulionis baigė rengti bibliotekos rūmų generalinio plano eskizą. Rūmų statybai numatyta zona tarp J. Garelio ir Radastų gatvių, suprojektuota 150 vietų automobilių stovėjimo aikštelė. Radastų gatvės dešinę pusę nuo K. Petrausko gatvės iki bibliotekos pastato, užstatytą individualiais gyvenamaisiais namais, planuota ateityje paversti žaliuoju plotu. Rugpjūčio 30 d. patvirtintas pastato statybai skirtas 55x75 m žemės sklypo raudonųjų linijų planas. Šie veiksmai susilaukė atgarsio spaudoje – baimintis dar vienos invazijos į Ažuolyną, kur jau stovi šokių paviljonas ir statomas 12 tūkst. vietų stadionas [152].

Lapkričio mėn. KVB vadovai susidomėjo MSPI Kauno filialo direktoriaus K. Vitkaus idėja – paskelbti bibliotekos rūmų projektų konkursą. Jie iškart parengė teigiamą atsakymą, o rašto kopijas išsiuntė kultūros ministru, Ministrų Tarybos Statybos reikalų komiteto pirmininko pavaduotojui A. Rasteikai, LAS valdybai, V. Miliukščiui. Rašte, siekiant pagrįsti konkurso reikalingumą, pateikti jau anksčiau įvairiuose dokumentuose išdėstyti samprotavimai apie būsimuosius rūmus (jie turi būti unikalūs, suprojektuoti vadovaujantis pažangiomis architektūros ir bibliotekininkystės idėjomis, patogūs skaitytojams ir saugūs spaudiniams, turintys rezervinį plotą 15–20 metų, reikalingą vykdant depozitariumo funkciją bei kaupiant ir saugant antrąjį lituanisti-

nės literatūros fondą, kurio dalį turi Vilniaus bibliotekos). Pareikšta tik viena nauja mintis – sudaryti bibliotekos rūmų statybos tarybą iš bibliotekininkystės specialistų, projektuotojų, skaitytojų mokslininkų.

1971 m. pabaigoje priimtas Ministrų Tarybos sprendimas nr. 8-890 įtraukti biblioteką į 1971–1975 m. kultūros objektų statybos plano projektą. 1972 m. kovo 31 d. Statybos reikalų komitetas davė leidimą KVB pastato individualiam projektui rengti, o rugpjūčio 11 d. Ministrų Tarybos nutarimu nr. 287 Kultūros ministerija ir minėtas komitetas įpareigoti iki 1973 m. rugsėjo 1 d. parengti pastato statybos techninį projektą, iki 1974 m. liepos 1 d. – darbo brėžinius 1975 m. darbų apimčiai. Tikėtasi, kad 1975 m. (paskutiniaisiais IX penkmečio metais) bus padėtas kertinis pastato akmuo. Nutarimas pradėtas vykdyti nuo paruošiamųjų darbų. 1972 m. spalio 16–27 d. J. Baltušis, B. Zabulionis, A. Sprindys susipažino su naujomis Maskvos (Sąjunginė užsienio literatūros), Novosibirsko (SSRS MA Sibiro skyriaus), Alma Atos (respublikine) bibliotekomis¹⁶. Atrodo, šioje komandiruotėje buvo sutarta, kad atskiras KVB rūmų projekto dalis padės rengti Maskvos ir Alma Atos specialistai [153]. 1973 m. sausio mėn. B. Zabulionis aptarė projektinę užduotį su KVB administracija, susipažino su VRB, Panevėžio VB Jaunimo skyriaus pastatais ir veiklos organizavimu. KVB dar parengė projektinės užduoties priedą – pageidaujama patalpų ir jų plotų sąrašą. Birželio mėn. B. Zabulionis parengė tris rūmų projekto variantus: šokių paviljono vietoje, paskirtame sklype, prie šlaito (apžvalgos rato vietoje). Liepos mėn. visi variantai aptarti su MSPI architektais. Apsispręsta skaityklas ir tarnybines patalpas projektuoti per 4 aukštus, o pastato viduryje statyti 6 aukštų (12 pusaukščių) saugyklą. Dėl 0,5–1,5 m gylyje esančio gruntinio vandens atsisakyta požeminio aukšto. Svarstytos 3 galimos keltuvo vietos – iš Žemaičių, Lydos gatvių bei Lenino prospekto. Galutinis sprendimas turėjo būti priimtas paaiškėjus Dailės galerijos statybos vietai. Kadangi nutarta tęsti tyrimus ir ieškoti geriausio varianto, projekto detalės buvo dar ne kartą aptartos su įvairių sričių specialistais. KVB vadovai tarėsi su B. Zabulioniu dėl šokių paviljono – norėta jį paversti renginių sale. Planuota nupjauti vieną seną ažuolą ir apie 20 menkaverčių medžių, nugriauti seną namą K. Petrausko gatvėje ir įrengti automobilių stovėjimo aikštelę. Rugsėjo mėn. lankydamasis Maskvoje, B. Zabulionis rūmų projektą aptarė su žinomu bibliotekų pastatų projektuotoju N. Paščenka. Vėliau (iki metų pabaigos) KVB administracija derino su B. Zabulioniu patalpų išdėstymą ir jų plotus. Mat dalis vedėjų J. Baltušiu priekaištavo, kad projektuojamos per mažos tarnybinės patalpos, salė.

Rūpindamiesi rengiamu projektu, KVB vadovai nepamiršo ir kitų jiems svarbių reikalų. Nuogaustaudami, kad bibliotekos rūmų statyba neapsiribotų projektuojamu pastatu, jie KVB tarybos nario prof. A. Novodvorskio vardu balandžio mėn. parengė „Samprotavimus dėl naujųjų viešosios bibliotekos rūmų statybos“. Šiame tekste įrodinėjama, kad projektuojamas pastatas – tai tik pirmos eilės (etapo) statyba, kurią seks kiti etapai, nes 2000 m. bibliotekos fonde bus 6 mln. egz. (anksčiau teigta – 10 mln.). Siūloma parengti viso rūmų komplekso techninį projektą, o darbo brėžinius – tik pirmo etapo (1975–1980 m.) statybai. 1985 m. reikia suprojektuoti ir pradėti statyti 3 mln. egz.

¹⁶ Skirti lėšų komandiruotei KVB prašė Kultūros ministeriją jau 1971 m. balandžio mėn.

saugyklą, 1990 m. – skaityklų (2 000 vietų) korpusą. KVB vadovų nerimas dėl bibliotekos ateities dar labiau sustiprėjo, kai 1974 m. vasario mėn. V. Landsbergis-Žemkalnis ėmė įrodinėti, kad niekas neleis griauti 7–9 Radastų gatvės gyvenamųjų namų, naikinti Ažuolyno, ir pasiūlė kreiptis į Ministrų Tarybą, kad leistų statyti biblioteką Tarybų aikštėje. K. Povilaitis palaikė šią mintį ir užsirašė į priėmimą pas Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotoją K. Kairį. Tuo tarpu J. Baltušis baiminosi, kad tokia painiava gali apskritai užkirsti kelią naujųjų rūmų statybai. Jo nuogaštavimai kiek sumažėjo gavus Ministrų Tarybos 1974 m. vasario 18 d. potvarkį nr. 124p, kuriuo į projektuojamų objektų statybos sąrašą įtrauktas ir KVB pastatas, nukeliant jo statybos pradžią į 1976 m. Saugyklos talpa sumažinta iki 1,8 mln. tomų. Ta proga J. Baltušis rašė: „Jau realu, kad šiame šimtmetyje bus pastatyti pirmieji bibliotekos rūmai Kaune“ [154].

K. Kairys priėmė K. Povilaitį tik balandžio 19 d. Šis paaiškino susidariusią padėtį: nėra kur laikyti spaudinių; Kauno miesto valdžia nepadeda, jei bus statoma Radastų gatvės sklype, reikia statyti arčiau Žaliakalnio šlaitų ir keisti raudonąsias sklypo plano linijas. Užsiminta ir apie Č. Norvaišos siekį išsaugoti šokių paviljoną. K. Kairio nurodymu sudaryta komisija šioms klausimams nagrinėti. Gegužės 7 d. įvyko jos posėdis. K. Povilaitis, J. Baltušis ir V. Landsbergis-Žemkalnis laikėsi vieningos pozicijos: negalima būsimųjų bibliotekos rūmų „įsprausti“ tarp gyvenamųjų namų, kuriuos griaus tik XX a. pabaigoje, rūmai turi būti statomi Tarybų aikštės viduryje, reprezentacinėje vietoje, kur daug erdvės ir rezervinio ploto. Jų nuomonei pritarė architektas lenininės premijos laureatas V. Balčiūnas. V. Miliukštis pasisakė už statybos vietą prie Radastų ir N. Černyševskio gatvių sankryžos. Posėdyje taip pat dalyvavo P. Janulis, B. Zabulionis, A. Kiudulas, A. Rasteika, Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojas A. Lapinskas. Po 3 val. vykusių diskusijų pasiektas ir įrašytas į komisijos aktą kompromisinis sprendimas: siekiant išvengti individualių namų kaimynystės ir požeminių komunikacijos trasų ardymo, pakeisti 1971 m. skirto sklypo ribas: atsisakyti ploto už Radastų gatvės, kad nereikėtų griauti gyvenamųjų namų, ir prijungti pietinę Radastų gatvės dalį; bibliotekos pastatą statyti vietoj nugriauto šokių paviljono¹⁷, išmontuoti ir perkelti į kitą vietą atrakcionų įrangą (apžvalgos ratą, lėktuvo modelį). K. Kairys 1974 m. gegužės 27 d. ant komisijos akto užrašė rezoliuciją: „Pritarti komisijos pasiūlymui“. Kauno miesto VK birželio 12 d. sprendimu nr. 291 ir spalio 24 d. sprendimu nr. 498 patikslintos KVB rūmų statybai skirto sklypo ribos pagal komisijos akte surašytus pasiūlymus, o lapkričio 25 d. patvirtintos detaliosios (raudonosios) sklypo nr. 1611b ribos. Šie dokumentai baigė nuo 1959 m. vykusias vietos naujiems bibliotekos rūmams statyti paieškas.

1974 m. toliau tobulinta rūmų projektinė užduotis, KVB ir VRB darbuotojai aptarinėjo patalpų išdėstymo projektą. Kadangi KVB skyrių vedėjai skundėsi per mažu numatytu plotu jų funkcijoms vykdyti, nutarta jį padidinti sumažinus vienos universalios skaityklos plotą. Birželio mėn. Kultūros ministerijoje apsvarstyta ir patvirtinta paskutinė, kaip tada manyta, rūmų projektinė užduotis. Tą patį mėnesį MSPI Kauno filialo architektų taryba pritarė rūmų techniniam projektui, bet netrukus jį teko vėl peržiūrėti. Mat Maskvos specialistų grupė (vadovas – vyriaus. inžinierius J. Kovalio-

¹⁷ Anksčiau planuota šokių paviljoną statyti kitoje vietoje už sutaupytas lėšas [155]. (82)

vas), rengusi techninio projekto technologinę dalį, pateikė daug vertingų pasiūlymų, galinčių žymiai pagerinti visą projektą. V. Landsbergis-Žemkalnis siūlė dalį pirmojo aukšto statyti ant stulpų – taip pagrindinis įėjimas taptų prieinamas iš visų pusių. Jis taip pat norėjo, kad būtų atliktas detalesnis grunto tyrimas¹⁸. Spalio mėn. iš Maskvos gautas rūmų technologinio išplanavimo projektas, jį apsvarstė KVB, VRB, MSPI Kauno filialo specialistai. Lapkričio mėn. vėl peržiūrėta ir patvirtinta projektinė užduotis. Dar rugpjūčio 16 d. K. Povilaitis kreipėsi į Kultūros ministeriją dėl baldų ir įrangos, užsakomos užsienyje ne iš statybai skirtų lėšų. KVB administraciją nudžiugino lapkričio 27 d. „Kauno tiesoje“ paskelbta žinia, kad pagal miesto generalinį planą numatyta įrengti keltuvas iš Lydos gatvės į Parodos kalną.

Atrakcionai (apžvalgos ratas, sūpynės ir kt.) Mažajame ažuolyne, išmontuoti 1986 m. statant bibliotekos rūmus. 1967 m.

Taip besidarbuojant atėjo 1975-ieji. Jų pradžioje J. Baltušis tvirtai tikėjo, kad „1976 metais bus padėtas kertinis akmuo naujiems bibliotekos rūmams“ [156]. Iš tiesų KVB pastatas buvo įtrauktas į 1976 m. pradedamų statybos objektų vardinį sąrašą. Jo sąmatos lėšos (2,9 mln. rub.) paskirstytos taip: 1976 m. – 460 tūkst., 1977 m. – 750 tūkst., 1978 m. – 800 tūkst., 1979 m. – 900 tūkst. rub.; statybos- montavimo darbams – 2,6 mln. rub., įrangai – 0,2 mln. rub. [157]. K. Povilaitis vasario mėn. prašė Kultūros ministeriją padėti gauti iš Kauno miesto VK biudžeto 150 tūkst. rub. statybos aikštei įrengti (išmontuoti šokių paviljoną, nutiesti komunikacijas ir pan.), o balandžio mėn.¹⁹ – 1976 m. sudaryti 2–3 inžinierių grupę, kuri vykdytų statybos techninę priežiūrą, kontroliuotų projekto vykdymą, rūpintųsi medžiagų tiekimu, įrangos projektavimu ir gamyba. Birželio mėn. pradžioje Kaune vyko susitikimas su kandidatu į Lietuvos SSR AT deputatus, LKP CK sekretoriumi, AT pirmininku A. Barkausku. Jį pristatęs

¹⁸ K. Povilaitis vizijoje naujieji bibliotekos rūmai irgi turėjo laiptus, panašius į knygų pilies pakeliamąjį tiltą, po jais tekančią upelį ir pro žemės ūkio literatūros skaityklos langus matomą skverą su ten augančiais kukurūzais.

¹⁹ Balandžio mėn. K. Povilaitis jau nebuvo KVB direktorius, bet turbūt J. Baltušio prašymu baigė rengti dalį dokumentų.

KPI prof. A. Novodvorskis bei Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyriaus sekretorius V. Martinkus kaip priesaką nurodė KVB rūmų pastatymą. A. Barkauskas viešai pažadėjo: „Paspirtinkite rūmų projektavimą, ir 1976 m. bus pradėta jų statyba“. Tačiau liepos mėn. gauta žinia iš Kultūros ministerijos – A. Kiudulas informavo miesto valdžią, kad 1976 m. rūmai nebus pradėti statyti. Baigiamieji projektavimo darbai nesustabdyti, pastato techninis projektas toliau derintas su „Kauno statybos“ trestu [158]. Lapkričio 5 d. Kultūros ministerijoje įvyko pasitarimas, jame nutarta techninio projekto ekspertizę pavesti Paminklų konservavimo institutui ir VRB (projektų architektūrinės ir statybinės dalies ekspertizę atliko V. Landsbergis-Žemkalnis, technologinės dalies – A. Kubilas). 1975 m. gruodžio 16 d. Kultūros ministerijos įsakymu nr. 447 techninis projektas (autorius B. Zabulionis, vyr. inžinierius A. Antanavičius, 1,13 ha statybos teritorija, 4–7 aukštų pastatas, 1 866 tūkst. tomų talpa, 2 999,54 tūkst. rub. suvestinė sąmata) patvirtintas. MSPI Kauno filialas parengė darbo brėžinius pirmųjų statybos metų darbo apimčiai, bet pastato statyba neprasidėjo nei 1976 m., nei vėliau. Pagrindinė ir oficiali priežastis – kapitalinių įdėjimų (lėšų) stoka [159]. Atrodo, lėšos buvo nukreiptos kitiems objektams statyti Lietuvoje. K. Povilaitis laikėsi kitos versijos – pastato statybą sustabdė Kauno miesto vadovai (K. Lengvinas ir A. Brazaitis), keršydamai už tai, kad 1974 m. KVB per televiziją parodė perkrautą spaudiniais Pakalnės g. 8 saugyklą ir tuščią liuteronų bažnyčią, kuri buvo išnuomota bibliotekai, o vėliau atimta²⁰.

KVB ir Kauno miesto valdžios santykius iš tiesų sukomplicavo istorija su Pergalės krantinės (dabar – Karaliaus Mindaugo pr.) pastatu nr. 3. 1971 m. vasario 24 d. Kauno miesto VK, atsižvelgdamas į daugkartinius KVB administracijos prašymus suteikti

Direktorius J. Baltušis, direktoriaus pavaduotoja mokslo reikalams J. Naujokaitė ir direktoriaus pavaduotojas ūkio reikalams A. Švalkūnas prie rūmų maketo. 1976 m.

²⁰ Iš K. Povilaičio 1989 m. pasakojimo.

papildomas patalpas, priėmė nutarimą nr. 81 „Dėl pastato Pergalės krantinė nr. 3 laikino perdavimo Viešajai bibliotekai“. Nurodytas pastatas – tai evangelikų liuteronų Šv. Trejybės bažnyčia, pastatyta 1683 m., uždaryta 1953 m. Kurį laiką ji naudota kaip sporto salė, sandėlis. 1966–1967 m. miesto Kultūros skyriaus užsakymu Restauravimo dirbtuvės atliko pastato architektūrinius tyrimus ir pateikė projektinius pasiūlymus dėl jo pritaikymo kitai paskirčiai (planuota įrengti vaikų biblioteką). 1971 m. kovo 23 d. KVB perėmė pastatą, o balandžio 11 d. sudarė ilgalaikę nuomos sutartį. Tais pačiais metais KVB užsakymu Paminklų konservavimo institutas pradėjo projektuoti spaudinių saugyklai (apie 204 kv. m naudojimo ploto) pritaikytą apšvietimą, apšildymą elektriniais kaloriferiais, metalinius stelažus, ventiliaciją, rengė pastato remonto projektą, darbų sąmatą, taip pat pradėta užmūryti langus, kloti grindis. 1972 m. remonto darbai skiriami 20 tūkst. rub.

1972 m. kovo 13 d. VK pirmininko pavaduotoja J. Narkevičiūtė pranešė K. Povilaičiui, kad planuojama nutraukti nuomos sutartį. Norėdamas išvengti tokio nepalankaus bibliotekai sprendimo, K. Povilaitis skubiai išsiuntė raštus kultūros ministrui L. Šepečiui, VK pirmininkui V. Mikučiauskui, LKP CK sekretoriui A. Barkauskui, prašydamas leisti toliau naudotis pastatu, nes saugykla Pakalnės g. 8 jau užpildyta. Biblioteka galinti elgtis dvejopai: naujai gautus leidinius krauti tarp stelažų arba jų nebeperkti. Tokia padėtis tęsėsi iki 1980 m., nes nesitikima, kad naujieji bibliotekos rūmai būtų pastatyti anksčiau²¹. Kultūros ministerija, tarpininkaudama KVB, prašė neatimti pastato, nes nukentės Kauno skaitančioji visuomenė [161]. K. Povilaičio prašymai miesto VK skirti kitą pastatą, perduoti KVB pastato statybos teritorijoje esantį šokių paviljoną, kur biblioteka galėtų sudėti ketvirtį milijono spaudinių, liko be atsako [162]. 1972 m. gegužės 31 d. Kauno miesto VK priėmė sprendimą nr. 292 nutraukti sutartį su KVB ir perduoti pastatą Pergalės krantinės nr. 3 Kelionių ir ekskursijų biurui (šis ketino čia įrengti salę įvairiems renginiams). Kadangi K. Povilaitis atsisakė pasirašyti sprendimo projektą, sutikimą pasirašė VK Kultūros skyriaus atstovas.

Kova dėl prarasto pastato VK sprendimu nepasibaigė. 1972 m. gruodžio 20 d. du Kauno miesto deputatai patikrino pastatą (turbūt deputato J. Baltušio, tuomet vadovavusio visuomeninei kultūros komisijai, iniciatyva) ir surašė pažymą, kad jis nenaudojamas. Jau kitą dieną K. Povilaitis pareikalavo VK atšaukti savo sprendimą [163]. Nei šis, nei kiti 1973 m. siųsti raštai VK pirmininkui, jo pavaduotojui, kultūros ministrui padėties nepakeitė. Kelionių ir ekskursijų biurui atsisakius pastato, Kauno miesto VK 1973 m. lapkričio 30 d. sprendimu nr. 534 jis perduotas KPI technikos muziejui įsteigti. Po kurio laiko ir KPI atsisakė pastato²².

1974 m. pradžioje visa ši istorija pateko į viešumą: Kauno TV laidoje „Savaitės aidai“ jos redaktorius V. Mačiulis ir J. Baltušis kalbėjo apie KVB veiklą 1973 m. ir spaudinių saugojimo problemas, iliustruodami pasakojimą filmuota medžiaga ir nuotraukomis.

²¹ 1971 m. J. Baltušis manė, kad 1975 m. (geriausiu atveju) bus parengtas rūmų projektas, o įsikurti naujajame pastate tikėjosi apie 1980 m. [160]

²² Vėliau bažnyčią ir gretimus pastatus perėmė VU Kauno vakarinis (dabar – humanitarinis) fakultetas. 1984 m. restauruotoje bažnyčioje įrengta aktų salė.

Tai supykė miesto vadovus. Sausio 14 d. K. Povilaitį išsikvietė LKP Kauno miesto komiteto pirmasis sekretorius K. Lengvinas, o vasario 14 d. sekretorius A. Brazaitis. Vasario 5 d. K. Povilaitis dar kartą kreipėsi į Kauno miesto VK pirmininko pavaduotoją G. Bačininą [164] (šis atsakęs, kad nėra jokių galimybių pakeisti sprendimą dėl pastato perdavimo KPI) ir išdėstė visas skriaudas, kurias patyrė KVB dėl Kauno valdžios veiksmų, pradedant VRB išsikėlimu į Vilnių. Kaip pavyzdį jis nurodė Vilniaus VK, kuris per 10 metų VRB skyrė 3 papildomas patalpas. Rašte remiamasi net LKP CK ir LSSR Ministrų Tarybos 1960 m. nutarimu Nr. 74 „Dėl bibliotekų darbo būklės Lietuvos TSR ir priemonių jam pagerinti“, draudžiančiu bibliotekų patalpas naudoti kitoms reikmėms ar perkelti jas į blogesnes patalpas, nors šiuo atveju pastatas buvo tik išnuomotas ir nepriklausė KVB. Pabaigoje K. Povilaitis jam būdingu stiliumi rašė: „Drg. Bačininai, kaip

Direktorius A. Pupienis (1976–1989 m.). 1980 m.

būtų pasielgęs V. I. Leninas? Būtų neleidęs atimti iš bibliotekos patalpas, o jeigu kas ir būtų drįsęs atimti, tai patalpas būtų grąžinęs bibliotekai [...] ir būtų neleidęs užšaldyti knygų“. Tokį raštą, tik nežymiai pakeistą, K. Povilaitis dar išsiuntė V. Mikučiauskui, KPI rektoriui M. Martinaičiui ir K. Kairiui. Balandžio 19 d. jį priėmusiam K. Kairiui K. Povilaitis papasakojo ir apie prarastą buvusios bažnyčios pastatą. K. Kairys (dalyvaujant K. Povilaičiui) paskambino V. Mikučiauskui ir pasiūlė peržiūrėti sprendimą [165]²³. Galų gale 2 metus trukusi įtempta kova dėl Pergalės krantinės Nr. 3 pastato baigėsi kompromisu – 1974 m. gegužės mėn. Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojas J. Jaruševičius pasiūlė KVB kitą panašaus dydžio pastatą (buvusį kino teatrą „Pašvaistė“).

²³ K. Povilaitis jau buvo įtikinęs M. Martinaitį, kad pastatą reikia perleisti KVB. Šis sutiko, jei VK priims tokį sprendimą. Po K. Povilaičio susitikimo su K. Kairiu rektorius pakeitė poziciją (K. Povilaičio nuomone, spaudžiamas VK).

Tuo tarpu naujųjų KVB rūmų statybos klausimas įstrigo. J. Baltušis, pakeitęs K. Povilaitį direktoriaus poste, per metus (1975 m. kovo mėn.–1976 m. vasario mėn.) nieko konstruktyvaus nepasiekė. A. Pupienis, pradėjęs eiti direktoriaus pareigas nuo 1976 m. rugpjūčio mėn. vidurio, lapkričio mėn. tarėsi su Kultūros ministerija dėl tolesnių žingsnių. Dar manyta, kad pavyks rūmų statybą pradėti 1979 ar 1980 m. Iki 1977 m. gegužės mėn. MSPI Kauno filialo darbuotojų grupė koregavo techninį projektą, atsižvelgdama į ekspertizės išvadas, o KVB administracija, susipažinusi su siūlomais pakeitimais, teikė savo pageidavimus dėl atskirų patalpų paskirties ir padalinių dislokavimo vietos [166]. 1979 m. viduryje tapo aišku, kad X penkmetyje rūmų statyba neprasidės – objekto užsakovas, Kauno miesto VK Kapitalinės statybos skyrius, atsisakė perimti projekto dokumentaciją, nes techninės sąlygos ir pats projektas pasenęs, jį reikia vėl koreguoti [167]. 1980 m. rugpjūčio mėn. visi projekto rengimo ir koregavimo darbai sustabdyti [168]. Metų pabaigoje paaiškėjo, kad pastato statyba bus įtraukta į XI penkmečio (1981–1985 m.) perspektyvinius planus²⁴. 1981 m. pradžioje sužinota, kad statyba prasidės 1982 m., bet neleista viršyti Valstybinio plano komiteto leistos pastato sąmatinės vertės, nors nuo 1975 m. pasikeitė statybinės konstrukcijos, pabrango darbai, medžiagos, įrengimai, pakito projektavimo normos ir pačios KVB poreikiai. Vienintelė išeitis – mažinti pastatą ir koreguoti techninį projektą [169]. Priimti tokį sprendimą paskatino ir pažintis su panašaus dydžio naująja Tartu universiteto biblioteka, kurioje A. Pupienis ir B. Zabulionis lankėsi 1981 m. vasario 24–26 d. Suderinus su Kultūros ministerija, MPSI Kauno filialui užsakyta pakoreguoti techninį projektą ir parengti darbo brėžinius 1982 metams. Netinkama naudoti techninio projekto dokumentacijos dalis (60,7 proc.) ir 1976–1977 metams daryti darbo brėžiniai nurašyti (iš viso už 49 860 rub.) [159]. KVB administracijai pradėjus skaičiuoti būtiną plotą leidiniams sudėti ir darbo vietoms įrengti, paaiškėjo, kad sumažėjusiam pastate visi padaliniai netilps. 1981 m. kovo mėn. sudarytas preliminarus keliamų į naująjį pastatą padalinių sąrašas. Iš techninio projekto sąmatos teko išbraukti įrengimų už 196,4 tūkst. rub., tarp jų nepakankamai efektyvų ir kitose bibliotekose nepasiteisinusį pneumatinį paštą (88,3 tūkst. rub.). Numatyta dalį įrengimų, inventoriaus (stelažus, spintas, stalus ir pan.) perkelti iš senojo pastato [170]. Atlikus šiuos pakeitimus, bendra naujųjų rūmų sąmatinė vertė nepakito (2 999,54 tūkst. rub.), bet padidėjo lėšų suma statybos ir montavimo darbams (nuo 2 190,72 tūkst. iki 2 320,75 tūkst. rub.) [171]. Suprojektuotas pastatas, kurio tūris 47 tūkst. kub. m, vidaus plotas 10,13 tūkst. kv. m, pagrindinės saugyklos talpa 1 866,6 tūkst. tomų. 1981 m. birželio mėn. patvirtintas pakoreguoto techninio projekto ekspertizės aktas. Antrąjį pusmetį vyko projektinės dokumentacijos ir darbo brėžinių 1982 metams derinimo darbai. Rugpjūčio mėn. darbo brėžiniai perduoti „Kauno statybos“ trestui. Jo atstovai lapkričio mėn. pareiškė, kad techniniame projekte numatytas drenažas aplink pastatą pažemins gruntinio vandens lygį, o tai gali pakenkti ažuolams. Jie taip pat priminė, kad Gamtos apsaugos komitetas bibliotekos pastato statybai pritar, jei bus išsaugoti ažuolai [172]²⁵. Kadangi pastato

²⁴ Gali būti, kad padėjo ir 1980 m. KVB suteiktas Justo Paleckio vardas.

²⁵ Siekiant nepakenkti ažuolams, projektuota bokštinė saugykla (pirminiuose projekto variantuose – horizontalaus tipo saugykla apatinėje pastato dalyje).

projektuotojai, užsakovai, rangovai nesiėmė jokių priemonių, „Kauno statybos“ vadovybė 1982 m. kovo 23 d. juos įspėjo, kad statybos darbų nepradės tol, kol nebus parengtas ažuolų išsaugojimo projektas. Tik suderinus šį klausimą ir Kauno miesto VK Kapitalinės statybos valdybai 1982 m. sausio 27 d. patvirtinus pastato projektinę dokumentaciją, 1982 m. paskutiniame ketvirtyje prasidėjo statybos darbai. Kadangi jų pradžia užsitęsė, tais metais atlikta darbų už 350 tūkst. rub. (vietoj planuotų 535 tūkst. rub.). 1982 m. pirmąjį pusmetį parengti darbo brėžiniai 1983 m. darbų apimčiai (618,75 tūkst. rub.).

Statomi naujieji bibliotekos rūmai (Radastų g. 2). 1983 m.

1983 m. pradėta rūpintis vidaus įranga²⁶. Tų pačių metų pabaigoje A. Pupienis ir B. Zabulionis vyko į Donecką, kur ieškojo tinkamų metalinių stelažų. Daug rūpesčių kėlė skaityklų išplanavimas ir įrengimas. Planuota, kad naujajame pastate per dieną apsilankys 1 265 skaitytojai, jiems reikės 750 vietų [174]. Išaugus darbų apimčiai, nuo 1984 m. KVB skirtas direktoriaus pavaduotojo statybai etatas. Tais metais MSPI Kauno filialo darbuotojai paskutinį kartą koregavo statomų rūmų projektinę dokumentaciją: patalpų architektūrinę, santechnikos, elektros, priešgaisrinės saugos signalizacijos, gaisrų gesinimo dujomis sistemos dalis ir sąmatas [175]. KVB prašymu pirmame aukšte numatytos Muzikinės literatūros skyriaus patalpos perprojektuotos į abonemento patalpas. 1984 m. spalio 10 d. KVB administracijos ir visuomeninių organizacijų posėdyje priimtas galutinis sprendimas (suderintas su Kultūros ministerija) dėl bibliotekos padalinių ir Kauno miesto kultūros įstaigų centralizuotos buhalterijos dislokavimo KVB pastatuose. Dalis baldų projektuota ir gaminta individualiai, gavus

²⁶ 1982 m. gruodžio mėn. dar kartą apsilankęs Tartu, A. Pupienis savo ataskaitoje kaip gerą pavyzdį nurodė Estijoje skelbiamus naujų bibliotekų pastatų projektų konkursus, siūlė Tartu universiteto bibliotekos pavyzdžiu gaminti baldus pagal individualius projektus [173]. 1984 m. gruodžio 11–13 d. Estijoje viešėję R. Ručinskas, R. Sakalauskas, B. Zabulionis ir baldų projektuotoja L. Stepulionienė apžiūrėjo Tartu universiteto bibliotekos baldus.

leidimą. Projektus rengė Vilniaus baldų projektavimo-konstravimo biuras ir Kauno kombinatas „Dailė“. Kombinato darbuotojai suprojektavo knygų parodų, J. Paleckio memorialinės ir knygos istorijos ekspozicijų baldus ir interjerą. Remigijus Kriukas suprojektavo originalų šviestuvą. Tauragės baldų kombinatas gamino vienpusės ir dvi-puses lentynas spaudiniams. Salės kėdės gautos iš Donecko. 1985 m. reikalaujant nežinybinės apsaugos tarnybai pastato apatinių aukštų languose įrengtos metalinės grotos ir išorinių durų apsauginė signalizacija [176]. Iki 1985 m. pabaigos KVB skyrių vedėjai pateikė persikėlimo į naujuosius rūmus planus [177]. 1986 m. balandžio–gruodžio mėn. tvarkant rūmus pagal sudarytą grafiką talkino bibliotekos personalas. Norėta naująjį pastatą priduoti valstybinei komisijai lapkričio mėn. pirmosiomis dienomis, bet tai padaryta tik gruodžio mėn. pabaigoje. Toliau darbai vyko pagal 1986 m. gruodžio 24 d. atvirame partiniame susirinkime apsvaistytą ir gruodžio 30 d. kultūros ministro J. Bielinio patvirtintą naujųjų rūmų įsisavinimo programą. Per 1987 m. pirmą pusmetį buvo įrenginėjamos ir valomos patalpos, montuojami baldai, 2 keleiviniai ir 2 kroviniai liftai, vertikalus konvejeris, stacionari kino aparatūra (kino projektorius „Mir-2“), knygriškyklos, stalių dirbtuvių, kavinės, salės įranga.

Nuo vasario mėn. į naująjį pastatą pradėjo keltis bibliotekos padaliniai (pirmiausia – neaptarnaujantys skaitytojų). Vykdam 1987 m. balandžio 6 d. direktoriaus įsakymą nr. 6, organizuotos bibliotekos personalo 6–7 asmenų grupės; jos perkėlė į naujus rūmus pagrindinės saugyklos fondus. Liepos ir rugpjūčio mėn. biblioteka (išskyrus B. Sruogos skyrių) nutraukė skaitytojų aptarnavimą.

Ruošiantis bibliotekos atidarymui langus valo Ch. V. Spitrys. Pasak jo, „langeliai buvo užburbėję, baltų muselių nutupėti”. 1987 m.

Bibliotekos naujųjų rūmų atidarymo šventė. Direktorius A. Pupienis taria padėkos žodį statybininkams. 1987 m. rugsėjo 3 d.

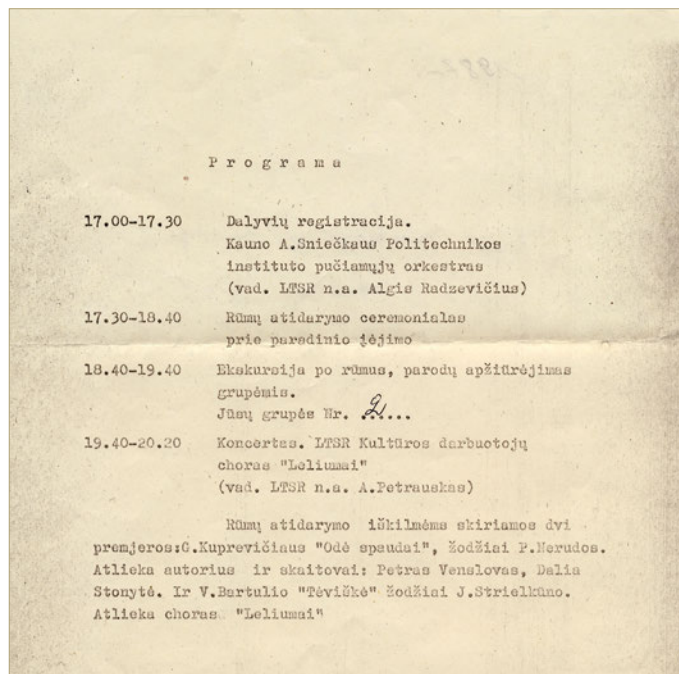
1987 m. liepos 8 d. Kauno miesto VK sprendimu pastatas Radastų g. 14 (vėliau – Radastų g. 2) perduotas į bibliotekos balansą²⁷, rugsėjo 3 d. įvyko iškilminga jo atidarymo šventė. Tačiau naujieji rūmai tik iš dalies atitiko tuometinius reikalavimus bibliotekų pastatams. Silpnosios pusės: ilgai nerealizuotas rūmų projektas paseno; jo savybės iš esmės nepagerėjo ir jį pakoregavus, nes buvo palikta ta pati sąmata. Stipriosios pusės: tinkama vieta; funkcionalūs baldai; elektroninė švieslentė, informuojanti skaitytojus apie atliktus užsakymus; erdvios skaityklos (nors užsienyje jau ryškėjo tendencija didinti ne skaityklų, o abonementų plotą); kavinė; salė; natūralių ir dirbtinių šviesos šaltinių derinimas. Dalis trūkumų jau buvo žinomi pastatą atidarant, kiti išryškėjo per pirmuosius jo eksploataavimo metus ir vėliau (ypač po Nepriklausomybės atkūrimo). Daugiausia problemų bibliotekos administracijai kėlė:

1. Per maža pagrindinės saugyklos talpa (pirmųjų KVB vadovų būgštavimai).
2. Per mažas plotas įkurdinti viename pastate visus bibliotekos padalinius ir sudaryti normalias darbo sąlygas personalui.
3. Pastatas nepritaikytas neįgaliesiems, nesuprojektuota automobilių stovėjimo aikštelė.
4. Nepakankamas techninių priemonių kiekis skaitytojų ir personalo darbui pagerinti.

²⁷ Pastato projektą rengė B. Zabulionis, vyr. inžinierius J. Antanavičius, konstruktoriai A. Kazlauskas, S. Česnavičius, statė „Kauno statybos“ tresto antroji valdyba (darbų vykdytojai L. Bernotas, J. Jurkutaitis, interjero dailininkas L. Adomkus).

5. Neekonomiškas pastato eksploatavimas (didelės šilumos, elektros, vandens sąnaudos).
6. Sudėtinga pastato stogų konstrukcija ir netinkamos jų dangos medžiagos.
7. Neišspręstos pastato šiltinimo, apsauginės signalizacijos, ventiliacijos, hidroizoliacijos (nuo gruntinio vandens) problemos.

Ne mažiau problemų kėlė ir pastato Vidukalnio g. 2 rekonstrukcija. 1974 m. gruodžio 11 d. Kauno miesto VK sprendimu nr. 578 iš Kinofikacijos skyriaus balanso KVB perduotas uždaryto kino teatro „Pašvaistė“ medinis vieno aukšto pastatas (sąmatinė vertė – 20 055 rub.). 1923–1924 m. prie Šv. Kazimiero bažnyčios Aleksote iškilusiam statinyje buvo įrengta parapijos salė. 1944 m. rugpjūčio 14 d. pastatas nacionalizuotas ir perduotas Kauno miesto VK. Čia kurį laiką veikė miesto 4-oji biblioteka, vėliau – kino teatras „Pašvaistė“. Dar prieš perimant pastatą į bibliotekos balansą, K. Povilaitis pradėjo rūpintis, kad Priešgaisrinės apsaugos valdyba leistų jame įrengti spaudinių saugyklą. Toks leidimas gautas tik išsipareigojus vykdyti visus saugos reikalavimus: apmūryti pastatą, įrengti nedegias pertvaras ir duris, priešgaisrinę signalizaciją, saugoti pastatą naktį, jame laikinai (apie 3 metus) laikyti retai naudojamus spaudinius, kuriuos darbuotojai tvarkys kasdien po 1–2 val. [178]. 1975 m. vasario 18 d. KVB perėmė pastatą į savo balansą. Tų pačių metų gruodžio 1 d. VK sprendimu nr. 523 skirtas 900 kv. m žemės sklypas prie pastato, o Aleksoto parapijos vykdomasis komitetas, ats-

Atidarymo šventės programa. 1987 m.

tovaujamas administratoriaus J. Pilipaičio, 1975 m. gruodžio 9 d. raštu Kauno inventORIZACIJOS biurui atsisakė pretenzijų į pastatą ir sklypą.

1975 m. gegužės 5 d. KVB sudarė sutartį su Paminklų konservavimo institutu pastato tyrimo ir projektavimo darbams atlikti. Projekto autorius architektas K. Žalnierius 1976 m. pradžioje informavo KVB, kad reikia atlikti dalinę pastato rekonstrukciją, nes būtina įrengti kieto kuro katilinę (elektros realizavimo įmonė atsisakė įrengti šildymą elektra). Kadangi katilinė užimtų pusę saugyklos ploto, jis pasiūlė kieme esantį sandėlį sujungti su saugykla ir sandėlyje įrengti katilinę, kuro sandėlį ir patalpą kūrikui [179]. Tokiam siūlymui pritarta, parengtos techninės sąlygos vietinei katilinei ir vidaus šildymo sistemai suprojektuoti. 1977 m. Paminklų konservavimo institutas pradėjo projektuoti knygų saugyklą, o 1978 m. liepos–spalio mėn. projektinę dokumentaciją perdavė KVB. Daug darbo turinčioms Kauno restauravimo dirbtuvėms atsisakius atlikti pastato remontą, susitarta su „Kauno statybos“ trestu, bet miesto VK Plano komisija KVB užsakymo neįtraukė į 1979 m. tresto kapitalinio remonto darbų planą. Tada Kultūros ministerija privertė Kauno restauravimo dirbtuves pradėti įgyvendinti projektą. KVB tikėjosi 1979 m. baigti pastato remontą ir 1980 m. pradėti naudotis saugykla, tačiau darbai užsitęsė. 1979 m. Valstybinio banko Kauno skyrius, patikrinęs projektinę dokumentaciją ir sąmatą, nustatė, kad norima atlikti ne kapitalinį remontą, bet rekonstrukciją ar net pradėti naujo pastato statybą – iš senojo pastato liktų tik dalis sienos (kaip izoliacinė), o visos kitos pagrindinės konstrukcijos būtų naujos. Tarpininkaujant kultūros ministru, pavyko gauti banko sutikimą finansuoti darbus iš kapitalinio remonto lėšų [180]. Kadangi pastato remonto (teisingiau – rekonstrukcijos) darbai pradėti 1979 m. spalio mėn., atlikta darbų už 6 328 rub. (vietoj planuotų 30 tūkst. rub.). Lėčiau negu planuota, įsisavinant tik dalį skirtų lėšų, darbai vyko ir vėliau (viso objekto sąmatinė vertė – 56 tūkst. rub.). Tik 1985 m. baigtas dengti stogas, suklotos grindys, ištinuotos sienos, įrengta katilinė, įvestas vandentiekis. Pradžioje pastate buvo sandėliuojami statomų bibliotekos rūmų baldai ir kitas inventorių [181]. Aleksoto pastatas naudotas kaip sandėlis ir pradėjus eksploatuoti naujuosius rūmus. 1989 m. sumontavus metalinius stelažus, į jį iš Pakalnės g. 8 saugyklos perkelti spaudiniai užsienio kalbomis, išleisti iki 1945 m. Jie čia būtų sutvarkyti ir palaipsniui perkelti į Retų ir vertingų spaudinių skyriaus fondą. Tačiau Aleksoto parapijos vykdomasis komitetas pareikalavo pastatą gražinti tikinčiųjų bendruomenei. Komiteto atstovai 1989 m. rugpjūčio mėn. kreipėsi į Požėlos rajono VK, spalio 31 d. – į Kauno miesto VK, lapkričio 29 d. – į religinių reikalų įgaliotinį prie Ministrų Tarybos, o Aleksoto deputatai 1990 m. birželio 6 d. kreipėsi į Kauno miesto merą ir KVB. Biblioteka atsisakė gražinti pastatą, nes dar neturėjo tinkamų patalpų seniems spaudiniams saugoti. Iki 1991 m. pabaigos čia laikyti spaudiniai pervežti į senuosius rūmus K. Donelaičio gatvėje. 1992 m. vasario 19 d. Kultūros ir švietimo ministerijos įsakymu nr. 199 leista pastatą (jo likutinė vertė tuomet buvo 40 379 rub.) perduoti Šv. Kazimiero bažnyčiai [182].

1989 m. KVB naudojosi 6 pastatais, jų bendras vidaus plotas buvo 18 760,5 kv. m (žr. 26 lentelę). Lydos g. 4 pastate įsikūrusi Kultūros ministerijos Kauno kultūros įstaigų centralizuota buhalterija 1974–1987 m. užėmė 44 kv. m, o 1987–1989 m. – jau

Buvusio kino teatro „Pašvaistė“ pastatas Aleksote (Vidukalnio g. 2), 1975 m. atitekęs bibliotekai. 1970 m.

126 kv. m. Suteikdama jai patalpas KVB vadovybė tikėjosi, kad iki 1980 m. bus pastatyti naujieji rūmai. Tačiau centralizuotos buhalterijos personalui išaugus iki 11 darbuotojų ir trūkstant patalpų pačiai bibliotekai, KVB direktorius A. Pupienis 1979 m. prašė Kultūros ministeriją iškelti buhalteriją į P. Cvirkos memorialinio muziejaus pastatą (K. Donelaičio g. 13). Nepavykus šio klausimo sprendimo suderinti su Kauno miesto VK, centralizuota buhalterija liko KVB pastate, kol buvo panaikinta. Dar galima paminėti du tarnybinius butus K. Donelaičio g. 8 pastato pusrūsyje. Viename bute (25 kv. m) iki 1981 m. pabaigos gyveno Kulainių šeima. Jai išsikėlus norėta čia įrengti bufetą, tačiau paaiškėjo, kad parengtą projektą bus sunku įgyvendinti. Be to, jau buvo suprojektuota kavinė Radastų g. 2 pastate. 1983 m. buvusiame bute įrengtos mainų fondo patalpos [183]. Kitame bute 1944–1972 m. gyveno Dambrauskų šeima. Šis butas panaudotas plečiant spec. fondo ir spaudinių daugyklos patalpas.

26 lentelė. KVB pastatai ir jų vidaus plotai (kv. m) 1963–1989 m.

Eil. nr.	Pastato adresas	Eksplotavimo pradžia	1963–1965 m.	1966–1984 m.	1985–1986 m.	1987–1989 m.
1.	K. Donelaičio g. 8/Lydos g. 2	1963 m.	2610,2	2610,2	2610,2	2610,2
2.	Lydos g. 4	1963 m.	710,7	710,7	710,7	710,7
3.	Pakalnės g. 8	1963 m.	1225,0	1225,0	1225,0	1225,0
4.	B. Sruogos g. 21	1966 m.	—	179,6	179,6	179,6
5.	Vidukalnio g. 2	1985 m.	—	—	240,0	240,0
6.	Radastų g. 2 (14)	1987 m.	—	—	—	13795,0
<i>Iš viso:</i>			4545,9	4725,5	4965,5	18760,5

6. BIBLIOTEKOS ORGANIZACINĖS STRUKTŪROS IR ETATŲ KAITA

KVB organizacinės struktūros pertvarkymas vyko ne taip sklandžiai ir, svarbiausia, ne taip greitai, kaip tikėjosi jos vadovai. 1960 m. KVB plėtros programos variantuose jos struktūrą turėjo sudaryti 14 skyrių: Knygų komplektavimo ir mainų fondo, Knygų tvarkymo ir katalogų, Fondo saugojimo, Skaitytojų aptarnavimo, Užsienio literatūros, Bibliografijos, Kraštotyros literatūros, Senų ir retų knygų, Specialaus saugojimo literatūros, Specialiosios techninės literatūros, Gaidų ir muzikinės literatūros, Masinio darbo, Metodikos, Administracijos-ūkiu.

Tokiai struktūrai sukurti reikėjo papildomų etatų ir pareigybių, kurių Kultūros ministerija neskubėjo skirti, juoba jos pačios galias varžė įvairios direktyvos (pavyzdžiui, itin akylai kontroliuotas ir ribotas administracinio valdymo aparato etatų augimas). Jau 1962 m. viduryje teko atsisakyti ankstesnių planų. Bibliotekos vadovai dar bandė derėtis su Kultūros ministerija dėl 8 padalinių ir 108 etatų (VRB turėjo 130 etatų):

<i>Eil. nr.</i>	<i>Padalinys</i>	<i>Etatai</i>
1.	Direkcija	4*
2.	Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyrius	25
3.	Fondų ir skaityklų skyrius	30
4.	Specialaus saugojimo literatūros skyrius	1
5.	Knygų restauravimo skyrius	1
6.	Abonementų skyrius	11
7.	Metodikos skyrius	1
8.	Ūkio skyrius	35

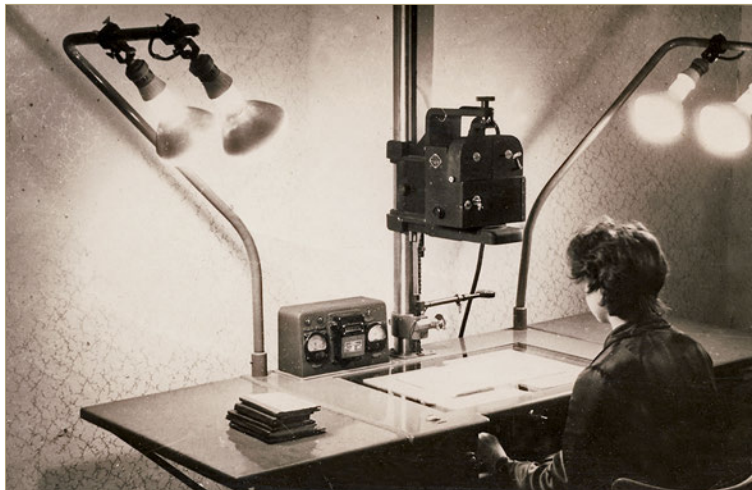
**Direktorius, direktoriaus pavaduotojai mokslui ir ūkiui, mokslinis sekretorius.*

Atsižvelgiant į darbų apimtį, buvo numatomas toks etatų poreikis artimiausiais metais:

<i>Veiklos sritis</i>	<i>1963 m.</i>	<i>1964 m.</i>	<i>1965 m.</i>
Skaitytojų aptarnavimas	55	77	89
Leidinių komplektavimas ir tvarkymas	20	27	33
Administracinė ir ūkinė veikla	52	55	55
<i>Iš viso</i>	127	159	177

Be kitų etatų, 1963 m. tikėtasi gauti direktoriaus pavaduotojo ūkiui ir mokslinio sekretoriaus etatus, 1965 m. – fotolaboratorijos, archyvo, dailininko etatus. 1965 m. planuota turėti 25 vyriausiuosius ir 36 vyresnius bibliotekininkus, 58 bibliotekininkus. 1962 m. gruodžio 16 d. įsigaliojusi bibliotekos struktūra [184] nuvylė KVB vadovybę, nes beveik nesiskyrė nuo ankstesnės. Patvirtintas vadovybės padalinys (direktorius ir jo pavaduotojas mokslui) ir 5 skyriai: Komplektavimo ir generalinio katalogo, Fondų ir skaitytojų aptarnavimo, Abonemento, Metodikos, Ūkio. Etatų padaugėjo (nuo 36 iki 72, iš jų 46 bibliotekiniai), bet mažiau nei tikėtasi. Skaitytojams aptarnauti skirta 27, leidiniams komplektuoti ir kataloguoti – 17 etatų. Gruodžio mėn. pabaigoje visi etatai buvo užimti, perėmus iš VRB 30 darbuotojų (iš jų 17 į bibliotekinius etatus).

1963 m. KVB neskirta nė vieno etato. 1964 m. etatų sąrašą leista papildyti 5 naujais: skaityklos vedėjo ir budinčio punkto-teletaipo padaliniai skirtais vyresniojo bibliografo ir 2 telefonistų etatais [185]. Negavusi daugiau etatų, KVB vadovybė pradėjo keisti turimų etatų paskirtį ir daryti nežymius pakeitimus patvirtintų skyrių struktūroje. 1963 m. lapkričio 16 d. Komplektavimo, generalinio katalogo skyriuje šalia 3 sektorių (komplektavimo, katalogavimo, klasifikavimo) sudarytas dar vienas – knygų tvarkymo sektorius, turėjęs tapti būsimo skyriaus pagrindu. Panašiai reformuotas didžiausias bibliotekoje Fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyrius. Jį sudarė septyni sektoriai: pagrindinė saugykla (2 et.), skaitytojų aptarnavimo (3 et.), bibliografinės informacijos (3 et.), specialiosios techninės literatūros ir patentų (2 et.), muzikinės literatūros (2 et.), periodikos skaityklos (2 et.), restauravimo (2 et.). 1964 m. pradžioje prie šio skyriaus prijungtas aštuntas padalinys – budintis punktas-teletaipas (4 et.). Vasario mėn. visų skyriaus padalinių pagrindu sudaryti trys „savarankiški poskyriai“: 1) pagrindinė saugykla (vedėja K. Romanova, vyresn. bibliotekininkė A. Šimkūnienė, vyresn. bibliografė A. Stukaitė, bibliotekininkas A. Raslanas); 2) bibliografinės

Fotolaboratorija. 1970 m.

informacijos sektorius su 5 etatais (faktiškai dirbo vyriaus. bibliografas Ch. V. Spitrys, vyresn. bibliografė E. Stankaitienė ir bibliografė A. Giedraitytė; R. Junganas rūpinosi fotolaboratorijos, mikrofilmavimo įrangos komplektavimu, sekretoriaus vedėja P. Misevičienė ruošėsi Vaikų literatūros skyriaus steigimui); 3) skaitytojų aptarnavimo sektorius (vadovė D. Pečkaitytė-Striogienė) su 14 etatų sujungė likusius skyriaus padalinius (du šio sektoriaus etatai panaudoti negautoms pareigybėms: „dirbti skaityklose“ priimtas Algirdas Jurėnas faktiškai dirbo dailininku apipavidalintoju, o A. Švalkūnas, iš Ūkio skyriaus vedėjo pareigų perkeltas į žemės ūkio skaityklos vedėjo pareigas, ir toliau rūpinosi bibliotekos ūkiu). Išryškėjo būsimų skyrių kontūrai.

KVB struktūros plėtra prasidėjo 1965 m. patvirtinus 100 etatų sąrašą [186]. Kadangi parengiamieji darbai jau buvo atlikti, metų pradžioje Komplektavimo, generalinio katalogo skyrius nesunkiai reorganizuotas į du atskirus Komplektavimo (vedėjas K. Stepėnėnas) ir Knygų tvarkymo (vedėja J. Naujokaitė) skyrius. Ilgiau užsitęsė naujo Vaikų literatūros skyriaus steigimo darbai. Vaikų abonemento ir skaityklos organizavimas Bendrojo abonemento patalpose (Lydos g. 2) buvo numatytas 1964 m. KVB veiklos plane¹, tačiau Bendrojo abonemento perkėlimas ir įrengimas (baldų, stelažų gamyba) užtruko ilgiau negu planuota. Be to, tik 1964 m. spalio 16 d. Ministrų Taryba priėmė

Vaikų literatūros skyrius. 1970 m.

¹ Dar 1962 m. KVB teigė, kad ji aptarnaus mokinius, nes Kaune nėra centrinės vaikų bibliotekos [187].

nutarimą nr. 461 „Dėl vaikų bibliotekų“, įpareigojusį Švietimo ministeriją jai pavaldžias vaikų bibliotekas respublikinio pavaldumo miestuose gražinti Kultūros ministerijai ir organizuoti vaikų bibliotekas ar skyrius ten, kur jų nebuvo². 1964 m. gruodžio 16 d. Kultūros ministerija paskyrė etatus KVB Vaikų literatūros skyriui steigti (nuo 1965 m. pradžios), o 1965 m. balandžio 7 d. kolegijos nutarimas įpareigojo VRB ir VB metodiškai vadovauti vaikų bibliotekoms ir vaikų skyriams. Kol KVB rengė patalpas Vaikų literatūros skyriui, jo vedėja P. Misevičienė (paskirta šioms pareigoms 1965 m. sausio 1 d.) dalyvavo vaikų bibliotekų darbuotojų pasitarime Maskvoje, atrinko (kartu su A. Galnaityte, J. Šilingiene) beveik 17 tūkst. spaudinių pradiniam skyriaus fondui, susipažino su Respublikine vaikų (nuo 1965 m. – mokyklų) biblioteka, VRB Vaikų literatūros skyriumi. 1965 m. lapkričio 9 d. KVB Vaikų literatūros skyriaus abonementas pradėjo aptarnauti ikimokyklinukus ir I–VIII klasių moksleivius.

1966 m. KVB parengė 1966–1970 m. perspektyvinį personalo („darbo jėgos“) planą, pagal kurį 1970 m. bibliotekoje turėjo būti 217 etatų (1966 m. buvo 105). Augant darbų apimčiai, norėta padidinti etatų skaičių beveik visuose padaliniuose ir įsteigti naujus skyrius: 1967 m. – Techninės literatūros, Specialaus saugojimo literatūros, Visuomenės mokslų literatūros, TBA ir NA, filialą Pilviškiuose³, 1968 m. – Vaizduojamojo meno literatūros. Nepaisant visų KVB vadovybės pastangų [188], iki 1970 m. pabaigos gauta tik 40 naujų etatų. Dalis jų atiteko dviem skyriams, įsteigtiems 1966 m. vykdant respublikos valdžios sprendimus. Vienas skyrius išaugo iš Fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyriuje veikusios muzikinės literatūros skaityklos. Dar 1959 m. spalio 10 d. SSRS kultūros ministro įsakyme nr. 593 rekomenduota respublikinėse, sritinėse ir didelių miestų bibliotekose steigti natų ir muzikos skyrius su fonotekomis. 1965 m. nuspręsta Lietuvos bibliotekose kurti muzikos propagavimo centrus (diskotekas). Tų pačių metų gruodžio 1 d. priimtas dirbti KVB Muzikinės literatūros skyriaus vedėju (nors tokio etato dar nebuvo) Raimondas Alfredas Šurka, darbavęsis LKP Kauno miesto Lenino rajono komitete. Skyrius ir jo etatai įteisinti tik 1966 m. balandžio 1 d. [189]⁴.

Kitas skyrius pradėtas planuoti po 1961 m., kai JAV gyvenusios rašytojo B. Sruogos žmona Vanda Daugirdaitė-Sruogienė ir duktė Dalia Sruogaitė-Bylienė visas teises į savo namą Kaune, B. Sruogos g. 21, perdavė Kultūros ministerijai. Jos pageidavo, kad name būtų įrengtas B. Sruogos memorialinis muziejus ir visiems prieinama biblioteka. 1964 m. Ministrų Taryba įpareigojo Kultūros ministeriją suremontuoti namą ir jame įsteigti KVB abonemento filialą, o Kauno miesto VK – iškelti iš namo gyventojus ir perduoti jį į KVB balansą [190]. Iki 1966 m. liepos 1 d. vyko kapitalinis remontas, sodybos tvarkymas. Nuo 1966 m. balandžio 1 d. abonemento ir ekspozicijos įrengimu pavesta rūpintis Vaikų literatūros skyriaus vyresn. redaktorei A. Galnaitytei. 1966 m. spalio

² 1962 m. gruodžio 31 d. Kultūros ministerijai pavaldžios vaikų bibliotekos buvo panaikintos, miestų ir rajoninės vaikų bibliotekos perduotos Švietimo ministerijai.

³ Turbūt norėta įsteigti respublikiniam rezerviniam fondui skirtą padalinį, nes prašyta 10 etatų (iš jų 5 knygrišio).

⁴ 1964 m. įsteigtas Klaipėdos VB Muzikos ir meno skyrius. Dar 1962 m. Lietuvos TBT rekomendavo KVB steigti Muzikinį ir Vaikų literatūros skyrius.

1 d. įvyko iškilmingas B. Sruogos filialo atidarymas⁵. 1967 m. vasario 1 d. paskirti trys etatai.

B. Sruogos filialas (B. Sruogos g. 21). Apie 1970 m.

1966–1970 m. (VIII penkmetį) KVB dar pavyko gauti direktoriaus pavaduotojo administracijai ir ūkiui (1966 m. balandžio 1 d.)⁶, skyriaus vedėjo (1967 m.) ir vyriausiojo bibliotekininko (1969 m.) etatus. 1967 m. vasario 1 d. Fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyrius buvo padalytas į du atskirus skyrius: Fondų saugojimo (vedėja K. Romanova) ir Skaitytojų aptarnavimo arba Skaityklų (vedėja D. Striogienė). 1969 m. liepos 1 d. KVB vadovai, jau nebederindami struktūros plėtros su Kultūros ministerija⁷, įsteigė Techninės literatūros skyrių. Jį sudarė naujų skyrių „donoru“ tapusio Skaitytojų aptarnavimo skyriaus padaliniai – Techninės literatūros, Specialiosios techninės ir grupinio tvarkymo literatūros skaityklos. Skyriui vadovavo vyriausiasis bibliotekininkas Z. Pavidonis. KVB plėtros programoje buvo įrašytas ir Užsienio literatūros skyrius, bet 1966 m. nuspręsta, matyt, vadovaujantis J. Baltušio požiūriu, jo nesteigti. Susipažinęs su Pavyzdiniu sritinių bibliotekų nuostatų projektu (rusų k.), J. Baltušis siūlė

⁵ Atidarymo iškilmėse dalyvavo kultūros ministro pavaduotojas V. Jakelaitis, LKP Kauno miesto komiteto sekretorius A. Umbrasas, MA jaunesnysis mokslinis bendradarbis A. Samulionis, žurnalistas A. Bimba (JAV), Kūno kultūros instituto dėstytojas ir buvęs Štuthofio koncentracijos stovyklos kalinys L. Puskunigis, tuomet Lietuvoje viešėjęs prof. V. Falkenhanas (VDR). Prie namo, kuriame B. Sruoga gyveno 1938–1940 m. ir 1947 m. liepos–rugpjūčio mėn., pritvirtinta atminimo lenta.

⁶ 1975 m. direktoriaus pavaduotojo administracijai ir ūkiui etatas perkeltas į vadovybės padalinį.

⁷ Jie manė galintys taip elgtis, nes ministerija neskyrė tiek etatų, kiek buvo planuota.

Techninės literatūros skyriaus vadovas Z. Pavilonis. 1970 m.

nuostatuose nurodyti, kad steigti užsienio literatūros skyrius nebūtina, jei leidiniai užsienio kalbomis kaupiami abonementų ir skaityklų fonduose. Būtent tokia praktika ir vyravo Lietuvos bibliotekose [191].

1971 m. balandžio 1 d. vėl parengtas KVB etatų perspektyvinis 5 metų (IX penkmečio) planas. Jame numatyta gauti 65 etatus (iš jų 47 bibliotekinius) ir įsteigti 3 naujus skyrius⁸. Nors buvo skirti tik 35 etatai, bibliotekos struktūrą papildė nauji skyriai. 1971 m. liepos 1 d. Skaitytojų aptarnavimo skyriaus periodikos skaitykla pertvarkyta į skyrių (vadovė E. Kakanauskienė), o bibliografinės informacijos sektoriaus pagrindu organizuoti Bibliografinės informacijos ir Lituanistinės literatūros skyriai [192]. Lapkričio 1 d. Bibliografinės informacijos skyriaus vedėju paskirtas R. Birgėla, dirbęs Vaikų literatūros skyriuje, Lituanistinės literatūros skyriaus vedėju – Ch. V. Spitrys⁹. Pradžioje abu skyriai liko savo patalpose, bet jau 1972 m. rugsėjo mėn. Lituanistinės literatūros skyrius persikėlė į panaikintos žemės ūkio ir medicinos literatūros skaityklos patalpas (K. Donelaičio g. 8 antrajame aukšte). Kadangi naujiems skyriams neskirta vedėjų etatų, jų vadovai tenkinosi vyriausiųjų bibliografų etatais (iki 1977 m.). Bibliografinės informacijos skyrius turėjo teikti bibliografinę informaciją apie visą bibliotekos fondą (koordinuodamas darbą su Lituanistinės literatūros skyriumi), organizuoti sistemine

⁸ Planuota 1971 m. gauti Lituanistikos skyriaus vedėjo ir Bibliotekinių procesų mechanizavimo skyriaus vedėjo (inžinieriaus) etatus.

⁹ 1971 m. lapkričio 1 d. direktoriaus įsakymu nr. 225 kartu su Ch. Spitriu į naują skyrių perkelta E. Stankaitienė, o 1972 m. prie jų prisijungė G. Kulikauskaitė-Barzdiienė.

straipsnių ir recenzijų kartoteką, propaguoti bibliografines žinias, rūpintis bibliografinė Kauno zonos bibliotekų veikla [192; 193]. Tuo tarpu Lituanistinės literatūros skyriaus funkcijos gerokai pranoko realias bibliotekos galimybes. Jo personalui pavesta:

- 1) kartu su Komplektavimo skyriumi kaupti lituanistinės literatūros fondą (visų rūšių dokumentus, įskaitant filmus, garso įrašus ir pan., išleistus *a*) Lietuvoje, *b*) užsienyje lietuvių k., *c*) užsienyje apie Lietuvą), jį atskleisti, propaguoti, aptarnauti skaitytojus;
- 2) rengti lituanistinės literatūros rodykles ir kartotekas, talkinti Knygų rūmams, rengiant nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją;
- 3) teikti bibliografinę informaciją apie lituaniką;
- 4) teikti metodinę pagalbą Kauno zonos bibliotekų kraštotyriinei veiklai [192; 194].

K. Povilaičio teigimu, Kultūros ministerija nepritarė Lituanistinės literatūros skyriaus steigimui, nes skyrius dubliuotų VRB veiklą. Netrukus paaiškėjo, kad KVB nepajėgi spręsti tokiam skyriui keliamų uždavinių, ir 1975 m. gegužės 5 d. J. Baltušio įsakymu nr. 43 jis pavadintas Kraštotyros-lituanistikos skyriumi¹⁰.

1972 m. įsteigtas Bibliotekinių procesų mechanizavimo skyrius [195]. Tuo metu tokį padalinį turėjo tik VRB. Jam priklausė personalas, aptarnaujantis fotolaboratoriją, knygrišyklą, vietinę telefono stotį, elektros ūkį, teletaipą, kopijavimo aparatus (10 etatų). Skyriaus vadovu paskirtas Kęstutis Stasys Bajoriūnas (pradžioje inžinierius, nuo 1974 m. kovo mėn. vyresn. inžinierius mechanizavimo įrenginiams). 1973 m. prijungus transporto ir katilinės personalą, skyrius jau turėjo 16 etatų. Vėliau skyriaus pavadinimas ir vidinė struktūra ne kartą keitėsi (nuo 1975 m. gegužės 1 d. – Bibliotekos įrengimų mechanizavimo skyrius, nuo 1983 m. kovo 1 d. – Technikos skyrius).

Įsteigus perspektyviniame plane numatytus skyrius, 1974 m. organizuoti dar du skyriai: Tiekimo (liepos 1 d.) bei TBA ir NA (lapkričio 1 d.). Tiekimo skyrių, kuris turėjo 11 etatų (iš jų 7 darbininko), leido įkurti Kultūros ministerija, pertvarkius Administracijos-ūkio skyrių į Ūkio aptarnavimo ir Tiekimo skyrius [196]. TBA ir NA skyrius (vadovė – vyriausioji bibliotekininkė R. Čedavičienė) buvo nesankcionuotas [197]¹¹. Lig tol tokį skyrių turėjo tik VRB. Tais pačiais metais du KVB etatai – vyresn. buhalterio ir buhalterio-kasininko – nuo vasario 1 d. buvo perduoti Kultūros ministerijos padaliniui – Kauno kultūros įstaigų centralizuotai buhalterijai¹².

1975 m. baigėsi pirmasis KVB organizacinės struktūros plėtros periodas. Jei 1963 m. biblioteka turėjo 5 skyrius ir 72 etatus, tai 1975 m. jau buvo 17 skyrių (be vadovybės

¹⁰ Tuo pačiu įsakymu Bibliografinės informacijos skyrius pavadintas Informacinės bibliografijos skyriumi ir organizuoti du jo sektoriai: informacinis-koordinacinis (3 et.) bei mokslo ir meno literatūros (4 et.). 1979 m. abu skyriai gavo įprastus to meto bibliotekų struktūroje pavadinimus: Kraštotyros (balandžio mėn.), Bibliografijos (gruodžio mėn.).

¹¹ Įsteigus TBA ir NA skyrių, skaitytojų aptarnavimo skyriuje liko 4 skaityklos, PA, Spaudinių iš pagrindinės saugyklos išdavimo tarnyba, Skaitytojų registravimo ir kontrolės tarnyba, masinio darbo sektorius.

¹² Iki 1971 m. vasario mėn. vyresn. buhalteriu dirbusį P. Kursevičių pakeitė Ona Marcinkevičienė. Nuo 1968 m. balandžio 1 d. buhalterė-kasininkė dirbo Valerija Rakutytė.

ir kanceliarijos, organizuotos 1975 m. gegužės mėn., padalinių) ir 180,5 etato. Metodikos skyrius išaugo nuo 1 iki 4 etatų. Dar 1973 m. teigta, kad KVB turi beveik visus mokslinei bibliotekai būtinus padalinius. 1975 m. vasario mėn. K. Povilaičiui atsištydinus iš direktoriaus pareigų¹³ ir jas vieneriems metams perėmus J. Baltušiu, pavyko išspręsti svarbiausias bibliotekos organizavimo problemas. Naujasis direktorius sudarė komisiją KVB etatų tikslingam panaudojimui nustatyti [198] ir atsiskakė vyravusios praktikos gautus papildomus etatus naudoti ne pagal tiesioginę paskirtį. Po ilgų derybų su Kultūros ministerija J. Baltušis oficialiai įteisino „nelegalius“ skyrius [199]. Tiesa, 4 bibliotekinių skyrių vedėjų etatus pavyko gauti tik 1977 m., jau vadovaujant A. Pupieniui¹⁴. Šie etatai nuo kovo 1 d. skirti Informacinės bibliografijos, Kraštotyros-lituanistikos, Techninės literatūros skyriams, nuo liepos 1 d. – Periodikos skyriui [200]. TBA ir NA skyriui (iki jo pertvarkymo į sektorių 1979 m. lapkričio 1 d.) vadovavo vyriausiasis bibliotekininkas.

1976–1985 m. daugiau dėmesio skirta ne bibliotekos struktūros plėtrai, bet jos tobulinimui, labiau atsižvelgta į aukštesniųjų institucijų direktyvas. Nors etatų skaičiaus augimas sulėtėjo (nuo 180,5 etato 1975 m. iki 210 etatų 1985 m.), atsirado kadru viršininko (nuo 1976 m. rugpjūčio mėn.) ir mokslinio sekretoriaus (nuo 1981 m. spalio mėn.), sektorių vedėjų etatai.

1977 m. VRB direktorius J. Baltušis, Kultūros ministerijos įpareigotas peržiūrėti ir vizuoti VB struktūros tobulinimo planus, KVB pasiūlė: 1) vadovaujantis darbų apimtimi ir darbo normomis, planuoti etatų skaičiaus didinimą 3–4 proc.; 2) išsiaiškinti, ar tikslinga vykdyti veiklą visuose bibliotekos baruose; 3) VB struktūrą suderinti su naująja VRB struktūra ir jos skyrių bei sektorių pavadinimais [201].

Atsižvelgiant į šiuos pasiūlymus, taip pat į Kultūros ministerijos pavedimu 1978 m. KVB veiklą tikrinusios VRB specialistų komisijos rekomendacijas, naujieji KVB vadovai atliko pirmuosius struktūrinius pakeitimus. Nuo 1978 m. spalio 1 d. Bibliografijos skyriuje pradėtas organizuoti kultūros ir meno informacijos sektorius (vedėja M. Mikšionytė)¹⁵. 1979 m. vasario mėn. Bendrojo abonemento skyrius reorganizuotas į Jaunimo aptarnavimo skyrių (1979 m. lapkričio 1 d. įsigaliojusiame etatų sąrašė jis pavadintas Darbo su jaunimu skyriumi), įsteigtas Specialaus saugojimo spaudinių skyrius, dalis skyrių sektorių pertvarkyti, įsteigti nauji sektoriai [202]. Balandžio mėn. Kraštotyros-lituanistikos skyrius pavadintas Kraštotyros skyriumi, nes toks pavadi-

¹³ 1975 m. vasario 14 d. K. Povilaitis išrinktas (tiksliau – paskirtas) Lietuvos paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kauno skyriaus pirmininku. Vasario 18 d. jis paprašė kultūros ministro atleisti jį iš KVB direktoriaus pareigų dėl perėjimo į kitą darbą. Po metų K. Povilaitis vėl priimtas į KVB. 1977 m. kovo 1 d. – 1981 m. gruodžio 31 d. jis buvo Materialinio techninio aprūpinimo ir ūkinio aptarnavimo skyriaus viršininku, vėliau (iki 1990 m. lapkričio 4 d.) dirbo kitose ūkinėse pareigose.

¹⁴ Antanas Pupienis (1930–2010) iki paskyrimo KVB direktoriumi dirbo LLKJS Kauno miesto komiteto instruktoriumi (1957–1958), Kauno technikos mokyklos nr. 2 direktoriaus padėjėju (1958–1960), LKP Kauno miesto komiteto propagandos ir agitacijos skyriaus instruktoriumi (1960–1970), Kauno miesto VK Kultūros skyriaus vedėju (1970–1973) ir vedėjo pavaduotoju (1973–1975), Valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakulteto vyresn. dėstytoju (1975–1976).

¹⁵ Sektoriaus veiklos kryptys atsispindėjo 1979 m. sausio 5 d. Kultūros ministerijos patvirtintuose Viešosios bibliotekos kultūros ir meno informacijos sektoriaus nuostatuose ir 1979 m. vasario 14 d. KVB direktoriaus įsakyme nr. B-5 „Dėl Kultūros ir meno informacijos sektoriaus veiklos“.

nimas geriau „atitinka realią skyriaus veiklą, kurią sąlygoja bibliotekos pagrindinis fondas bei skyriaus turimas patalpų plotas“. Skyriui uždrausta dirbti su bibliotekos vadovais nesuderintus neprofilinius ir neplanuotus darbus [203].

Norėta atsisakyti B. Sruogos filialo (nuo 1975 m. gegužės mėn. – skyriaus, nuo 1983 m. kovo mėn. – B. Sruogos sodybos-bibliotekos), nes KVB administracijai sunkiai sekėsi suderinti filialo bibliotekinę ir muziejinę veiklą. To meto Lietuvoje toks darinys buvo unikalus¹⁶. Dar 1970 m. kilo idėja įrengti didelę memorialinę ekspoziciją, panaudojant ir abonemento patalpas. Apie tai informuota Kultūros ministerija, MA Lietuvių kalbos ir literatūros institutas. Tačiau šiam sumanymui pasipriešino V. Daugirdaitė-Sruogienė ir D. Sruogaitė-Bylienė. Jų argumentai buvo tokie patys, kaip ir anksčiau. „...Dėl sumanymo namą paversti vien muziejumi man labai neramu. Daug maloniau, jei tas namas, su tiek asmeniškų atsiminimų surištas, tarnautų platesnei visuomenei. Jei bus muziejus, juk retai kas jį beužeis...“, – rašė V. Daugirdaitė-Sruogienė. Panašiai manė ir D. Sruogaitė-Bylienė: „...Mudvi esame labai patenkintos, jog muziejuje yra biblioteka. Mums atrodo, kad tokiu būdu muziejus bus mažiau pamirštas, daugiau žmonių lankysis, namas bus gyvas... Man taip regis, kad kol name bus tikra gyvybė, judėjimas, tol ir Sruoga bus kartu...“ [204].

B. Sruogos memorialinis muziejus ir biblioteka. Fotogr. R. Junganas. Apie 1965 m.

Atsižvelgiant į B. Sruogos artimųjų norus, ekspozicija įrengta viename iš namo kambarių, neliečiant abonemento patalpų (114 kv. m). Toks sprendimas tenkino ir J. Baltušį, maniusį, kad padalinio sukaupta patirtis galėtų praversti centralizuojant masines bibliotekas [205]. Vėlesniais metais vietos gyventojų bibliotekinių aptarnavimą perėmus Kauno miesto CBS ir sustiprėjus aplinkinių mokyklų bibliotekoms, poreikis padalinio bibliotekinei veiklai sumažėjo. Kita vertus, padaugėjo muziejaus eksponatų, trūko vie-

¹⁶ 1968 m. Klaipėdos VB įsteigė filialą T. Mano name-muziejuje Nidoje, bet čia bibliotekinė veikla nevyko.

tos jiems saugoti ir eksponuoti. 1979 m. kovo mėn. A. Pupienis pasiūlė kultūros ministruviui J. Bieliniui padalinį perduoti Respublikiniam literatūros muziejui. Taip jis „įgautų tikrąją vietą ir paskirtį“, nes KVB neturinti galimybių moksliai vadovauti ir plėsti muziejiaus, neįtraukto į jokią apskaitą, veiklai. A. Pupienis patikino, kad KVB ir gyventojams abonementas nebūtinas, nes jam nepriskirtas joks mikrorajonas, jis dubliuoja Kauno miesto masinių bibliotekų veiklą [206]. Kadangi pasiūlymui nepritarta, 1982 m. A. Pupienis vėl kreipėsi į Kultūros ministeriją, prašydamas sudaryti kompetentingą komisiją, galinčią pateikti rekomendacijas dėl B. Sruogos sodybos priklausomybės ir pavaldumo, paskirties ir veiklos, B. Sruogos paminklo (skulpt. A. Ambraziūnas) statybos, remonto ir ekspozicijos atnaujinimo darbų [207]. Tačiau ministerija tik skyrė lėšų namui suremontuoti ir ekspozicijai atnaujinti¹⁷.

B. Sruogos filialo vedėja A. Galnaitytė veda ekskursiją.
Apie 1978 m.

1979 m. lapkričio 1 d. KVB suteikta vadovaujančių darbuotojų ir specialistų darbo apmokėjimo antra kategorija. KVB jos siekė nuo 1960 m. 1963 m. bibliotekos vadovybė kėlė tikslą būti tarp pirmaujančių bibliotekų ir „užsitarnauti antros kategorijos bibliotekos vardą“ [210]. 1967 m. K. Povilaitis kreipėsi į SSRS Ministrų Tarybos valstybinį darbo ir užmokesčio komitetą dėl KVB, kaip mokslinės bibliotekos ir metodinio Kauno zonos bibliotekų centro, pakėlimo iš trečios į antrą kategoriją. Po metų jis prašė SSRS kultūros ministrę E. Furcevą padidinti bibliotekininkų atlyginimus [211], įrodinėjo

¹⁷ 1993 m., siekiant nedubliuoti kitų įstaigų funkcijų ir taupant lėšas, abonementas panaikintas, o B. Sruogos memorialinis muziejus birželio 1 d. perduotas Maironio lietuvių literatūros muziejui [208].

Lietuvos kultūros ministru L. Šepečiui, kad KVB, vienintelė universali mokslinė viešoji biblioteka, vykdanči ir techninės bibliotekos funkcijas, yra verta antros kategorijos. 1969 m. K. Povilaitis tvirtino, kad KVB, kaip antroji respublikinė knygų saugykla, nors ir negaunanti užsienyje leistų spaudinių (tai viena iš priežasčių, kodėl iš Kauno į Vilnių persikelia mokslo darbuotojai, menininkai), ir VRB galėtų būti antros kategorijos, kaip SSRS valstybinė V. Lenino ir M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekos yra pirmos kategorijos (Kultūros ministerija laikėsi nuomonės, kad KVB galima suteikti antrą kategoriją tik tuomet, kai VRB gaus pirmą). Turėta vilties, kad kategorijos klausimą išspręs būsiami VB nuostatai, bet taip neįvykus 1972 m. K. Povilaitis prašė Kultūros ministerijos mokėti trečios kategorijos bibliotekos darbuotojų atlyginimų maksimumą [212]. 1973 m. tarp kitų ministerijai pateiktų siūlymų dėl KVB veiklos gerinimo vėl įtrauktas prašymas suteikti bibliotekai antrą darbo užmokesčio kategoriją [213].

Tik 1976–1977 m. buvo priimti sąjunginiai teisės aktai dėl kultūros ir švietimo įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir bibliotekų suskirstymo į grupes tvarkos. Antrai grupei priskirtos bibliotekos privalėjo turėti daugiau kaip 20 tūkst. skaitytojų ir per metus išduoti daugiau kaip 420 tūkst. egz. spaudinių (pirmos grupės bibliotekos atitinkamai 50 tūkst. ir 1,5 mln.). KVB priskyrus antrai bibliotekų grupei (kategorijai), šiek tiek padidėjo jos darbuotojų atlyginimai¹⁸, pakoreguota struktūra ir etatų sąrašas. Du nedideli skyriai – Specialaus saugojimo spaudinių bei TBA ir NA – vėl pertvarkyti į sektorius, o Tiekimo ir Ūkinio aptarnavimo skyriai sujungti į Medžiaginio techninio aprūpinimo ir ūkinio aptarnavimo skyrių.

Svarbiausi KVB struktūros pokyčiai vyko 1981–1983 ir 1987–1989 m. Pasinaudojusi Lietuvos didžiųjų bibliotekų fondų koordinuoto komplektavimo ir vieningo informacijos fondo kūrimo idėjomis bei RMTB Kauno filialo įsteigimu, KVB specialiosios techninės literatūros fondą perdavė techninio profilio bibliotekoms. 1981 m. spalio 1 d. panaikintas Specialiosios techninės literatūros skyrius, o jam priklausęs grupinio tvarkymo literatūros sektorius perkeltas į Skaitytojų aptarnavimo skyrių. Tai pristabdė bibliotekos fondo, nebetelpancio turimose patalpose, augimą. Vietoj panaikinto skyriaus 1982 m. sausio 16 d. direktoriaus įsakymu buvo įsteigtas, o gegužės 27 d. pradėjo aptarnauti skaitytojus Meno literatūros skyrių (vedėja D. Striogienė) [214]. Remdamiesi VTBK nutarimais dėl mokslo tiriamojo darbo sustiprinimo didžiosiose Lietuvos bibliotekose, KVB vadovai gavo Kultūros ministerijos leidimą steigti bibliotekoje

¹⁸ Atlyginimų augimas (rub.):

<i>Pareigybė</i>	<i>1964 m.</i>	<i>1975 m.</i>	<i>1980 m.</i>
Direktorius	120	160	200
Direktoriaus pavaduotojai	100	144	180
Skyrių vedėjai	98	115	155-160
Vyriausieji specialistai	98	100-112	140
Sektoriaus vedėjai	92	—	130

(vienintelėje tarp VB) Mokslinio tiriamojo darbo skyrių. Jis buvo įkurtas 1983 m. kovo 1 d. (vedėja R. Naikelytė)¹⁹[215].

1981–1984 m. KVB administracija sprendė bibliotekos padalinių dislokavimo problemą. 1981 m. pakoregavus naujų bibliotekos rūmų statybos projektą paaiškėjo, kad juose visi padaliniai netilps. Pradėta svarstyti, kurie KVB padaliniai turėtų likti senuose rūmuose [170; 217]. 1982 m. pabaigoje vyravo nuomonė, kad į naująjį pastatą reikėtų kelti tuos padalinius, kurie yra svarbūs aptarnaujant mokslo darbuotojus ir specialistus [218]. 1984 m. gegužės 10 d. bibliotekos vadovybė su partijos, komjaunimo, profsąjungos atstovais, dalyvaujant Kultūros ministerijos Bibliotekų reikalų valdybos viršininkei B. Staikūnienei ir VRB direktoriui V. Bulavui, aptarė KVB struktūrą ir padalinių dislokavimą abiejuose rūmuose. B. Staikūnienė siūlė senajame pastate palikti specializuotus humanitarinio profilio padalinius ir nesteigti jų skaityklų naujajame pastate [219]. Apibendrinus visus siūlymus, liepos 9 d. bibliotekos personalui pateikti svarstyti keturi senuose rūmuose paliekamų padalinių variantai:

<i>Eil. nr.</i>	<i>Padaliniai</i>	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>
1.	Kauno kultūros įstaigų centralizuota buhalterija	+	+	+	+
2.	Vaikų literatūros skyrius	+	+	+	+
3.	Meno literatūros skyrius	+	+	+	-
4.	Muzikos literatūros ir įrašų skyrius	+	+	+	-
5.	Mokslinio tiriamojo darbo skyrius	+	+	-	+
6.	Respublikinės automatizuotos bibliotekinės informacijos sistemos (RABIS) sk.	+	+	-	+
7.	Kraštotyros skyrius (su lituanistikos fondu, specialaus saugojimo literatūros fondu, A. Janulaičio ir P. Šalčiaus rinkiniais)	-	+	+	-
8.	Abonementas	-	-	+	+
9.	Specialaus saugojimo literatūros fondas, A. Janulaičio ir P. Šalčiaus rinkiniai	+	-	-	-
10.	Spaudinių komplektavimo ir katalogavimo skyriai	-	-	-	+

Sprendžiant padalinių dislokavimo klausimą, atsižvelgta į tai, kokio ploto jiems reikėjo pagal normas. Pavyzdžiui, Muzikinės literatūros skyriui reikėjo 479 kv. m (turėjo 98 kv. m), Meno literatūros skyriui – 320 kv. m (turėjo 89 kv. m), Darbo su jaunimu skyriui – 450 kv. m (turėjo 196 kv. m). Rugsėjo 20 d. įvyko išplėstinis pasitarimas, jame dalyvavo A. Pupienis, direktoriaus pavaduotojai L. Markauskienė (l. e. p.), R. Sakalauskas, A. Švalkūnas, partinės organizacijos sekretorė N. Antonova, profsąjungos vietos komiteto pirmininkė R. Rašimienė. Nuspręsta senuosiuose rūmuose palikti pirmo varianto padalinius. Šio pasitarimo protokolą (nr. 7) 1984 m. rugsėjo 27 d. vizavo (su išlyga, kad į naujuosius rūmus būtų perkelti Mokslinio tiriamojo darbo ir RABIS skyriai) B. Staikūnienė. Spalio 10 d. priimtas galutinis sprendimas: 1) K. Donelaičio g. 8

¹⁹ 1981 m. KVB siūlė Kultūros ministerijai įsteigti mokslinio tiriamojo darbo sektorių, perkeltiant į jį 2 etatus iš Metodikos skyriaus [216].

pastate įsteigti vaikų ir jaunimo estetinio auklėjimo (lavinimo) kompleksą²⁰, turintį 0,5 mln. spaudinių ir muzikos įrašų fondą ir sudarytą iš Vaikų ir jaunimo skyriaus (1–9 kl. moksleiviai) su klubais pagal pomėgius, Muzikinės literatūros ir įrašų skyriaus su fonoteka, Meno literatūros skyriaus su artoteka, Masinių renginių skyriaus su sale renginiams; 2) Lydos g. 4 pastate suteikti patalpas Kultūros ministerijos Kauno kultūros įstaigų centralizuotai buhalterijai, Savanoriškos knygos bičiulių draugijos Kauno skyriui, bibliotekos transporto tarnybai (pastarajai naujuosiuose rūmuose patalpos ir kiti statiniai neprojektuoti) [220].

1985 m. padaryti svarbiausi sprendimai dėl bibliotekos darbo organizavimo naujuosiuose rūmuose. Pagrindiniu svarstymų objektu tapo Darbo su jaunimu skyrius. Jo skaitytojų sudėtis netenkino KVB vadovybės, nes maždaug pusė jų nepriklausė jaunimo kategorijai. Šiuo požiūriu skyrius mažai kuo skyrėsi nuo savo pirmtako – Bendrojo abonemento. Be to, skyrius taip ir netapo visos bibliotekos jaunuolių skaitytojų bibliotekinio, bibliografinio aptarnavimo ir ugdymo koordinaciniu centru. 1985 m. įvyko atviras KVB partinės organizacijos susirinkimas, kuriame laikinai einantis direktoriaus pavaduotojo mokslui pareigas R. Ručinskas išdėstė specialiai sudarytos komisijos poziciją dėl šio skyriaus ir kitų bibliotekos padalinių perspektyvų. Pradžioje jis iškėlė klausimą, į ką turėtų orientuotis KVB, kaip pagrindinė regiono biblioteka: į visus skaitytojus, kurie lankosi bibliotekoje, ar į tikslingai, kryptingai formuojamą specifinį skaitytojų kontingentą. Pastarasis variantas jam atrodė priimtinesnis, nes būtų efektyviau panaudoti KVB informaciniai ištekliai, atsižvelgta į kitų Kauno miesto bibliotekų galimybes. Kaip ir anksčiau, prioritetine skaitytojų grupe siūlyta laikyti specialistus bei studentus, o jų aptarnavimą sutelkti naujuosiuose rūmuose (matyt, turėjo įtakos ilgalaikiai bibliotekos ryšiai su Liaudies ūkio specialistų kvalifikacijos kėlimo instituto Kauno filialo klausytojais, PA skaitytojų ir studentų aptarnavimo patirtis). Taip pat siūlyta Darbo su jaunimu skyrių reorganizuoti į Liaudies ūkio specialistų abonemento (LŪSA) skyrių ir jį įkurdinti naujuosiuose rūmuose, o senuosiuose rūmuose veikiančią Vaikų literatūros skyrių pertvarkyti į Jaunimo abonemento skyrių. Skirtinai nei Darbo su jaunimu skyriaus, LŪSA fondas būtų uždaras. Tai užtikrintų jo saugumą, personalas lengviau rastų užsakytus leidinius, o konkrečių leidinių ieškantiems skaitytojams (specialistams ir studentams) nereikėtų visko peržiūrėti de visu. Dar planuota senuosiuose rūmuose, atlikus kapitalinį remontą, per 3–5 metus įkurti Jaunimo kultūrinio ir estetinio auklėjimo centrą su patalpomis interesų klubams, renginiams. Manyta, kad šio centro padaliniais naudosis apie 7 tūkst. (maždaug 30 proc.) KVB skaitytojų. Ne visi susirinkimo dalyviai pritarė iš MA, aukštųjų mokyklų bibliotekų perim-

²⁰ Komplekso (vėliau vadinto centru) idėją galėjo inspiruoti TSKP CK 1983 ir 1985 m. plenumų nutarimai dėl kultūros ir sporto kompleksų (KSK) steigimo. 1985 m. balandžio mėn. patvirtinti KSK tipiniai nuostatai. 1985 m. vasario 22 d. Kauno miesto Lenino rajono VK sprendimu nr. 66 įsteigtas KSK „Centras“, jį sudarė 26 įstaigos ir įmonės (tarp jų KVB, CBS, Profsąjungų kultūros rūmai, KPI, K. Poželos spaustuvė, „Dinamo“ fabrikas, muziejai, teatrai). 1986 m. pradžioje jau organizuoti 6 KSK, apėmę visas Lenino rajono atitinkamo profilio institucijas. 1987 m. spalio 9 d. priimtas paskutinis Lenino rajono VK sprendimas dėl KSK veiklos. Apie planuojamą steigti Jaunimo estetinio auklėjimo centrą rašė „Bibliotekų darbe“ ir kalbėjo naujųjų rūmų atidarymo iškilmėse A. Pupienis, o 1986 m. vasario 21 d. vykusioje atskaitinėje konferencijoje – R. Ručinskas.

tai LŪSA uždaro fondo idėjai ir prioritetiniam specialistų aptarnavimui. Ypač bijota netekti dalies skaitytojų. Diskusijos dėl abiejų skyrių pertvarkos vyko ir 1986 m.

1985 m. bibliotekos struktūra nesikeitė. 1986 m. vasario 1 d. į atskirą skyrių reorganizuotas TBA sektorius (vedėja N. Antonova) [222]. Prie šio skyriaus formaliai prijungti grupinio tvarkymo literatūros sektorius (1987 m. prijungtas prie Dokumentų tvarkymo skyriaus) ir masinio darbo sektorius. Skyrius kaip atskiras padalinys veikė iki 1989 m. pabaigos.

Masinio darbo sektoriaus darbuotojos (iš kairės): vedėja D. Striogienė, vyresn. bibliotekininkė D. Janušauskienė. Apie 1980 m.

1987 m. norėta atlikti visus planuotus bibliotekos struktūros pertvarkymus, tačiau dalies darbų teko atsisakyti, nes vietoj prašytų 123,5 etatų skirta tik 47 (iš jų 10 atiduota bibliotekiniams skyriams, kiti – ūkinėms tarnyboms). Negauta direktoriaus pavaduotojo darbui su skaitytojais ir archyvaro etatų (direktoriaus pavaduotojo statybai etatas turėtas nuo 1984 m. lapkričio mėn.). Teko atidėti Grupinio tvarkymo literatūros ir RABIS skyrių organizavimą. Vis dėlto svarbiausi pertvarkymai buvo padaryti. Darbo su jaunimu ir Vaikų literatūros skyriai reorganizuoti į LŪSA ir Moksleivių (vietoje planuoto Jaunimo) abonemento skyrius²¹; jie skaitytojus pradėjo aptarnauti atidarius naujuosius rūmus. 1987 m. liepos 1 d. įsteigtas Literatūros propagandos ir masinių renginių (nuo 1989 m. – Literatūros propagandos) skyrius su vaizdinių ir žodinių renginių sektoriais. Kadangi šis skyrius turėjo perimti rengiamas knygos istorijos ir

²¹ 1987–1989 m. etatų sąrašuose abonementai vadinti Abonementu liaudies ūkio specialistams, Abonementu moksleiviams, Abonementu ir B. Sruogos muziejumi. Matyt, norėta parodyti, kad jie sudaro tam tikrą sistemą, susidedančią iš skirtingų (pagal skaitytojų kontingentą) abonementų. 1989 m. moksleivių aptarnavimas diferencijuotas organizavus atskirus abonementus (sektorių teisėmis): 5–9 klasių moksleiviams bei 10–12 klasių ir specialiųjų mokyklų moksleiviams.

memorialinę J. Paleckio ekspozicijas, vaizdinių renginių sektorius įsikūrė Radastų g. 2 pastate, o žodinių renginių sektorius liko senuosiuose rūmuose. Taip pat patikslinti dviejų skyrių – Spaudinių saugojimo ir Skaitytojų aptarnavimo – pavadinimai. Pirmasis pavadintas Pagrindinių fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyriumi, o antrasis – Skaityklų skyriumi.

1987 m. pradėjus bibliotekos techninių ir ūkinių skyrių reformą, Technikos, Materialinio-techninio aprūpinimo ir ūkinio aptarnavimo skyriai reorganizuoti į vieną Techninio aptarnavimo skyrių [223], 1988 m. – į keturis skyrius: Skaitytojų informacinių paslaugų (nuo 1989 m. – Kopijavimo technikos), Materialinio techninio tiekimo, Pastatų bei įrengimų eksploatacijos ir remonto, Ūkinio aptarnavimo²². Padaugėjo etatų – nuo 83,5 iki 112 (iš jų 43 valytojų, 20 darbininkų ir pagalbinių darbininkų, 10 drabužininkų ir t. t.). Dar keletą ūkinių darbuotojų turėjo kiti KVB padaliniai.

1988–1989 m. bibliotekos struktūrą papildė trys nauji skyriai. 1988 m. rugpjūčio 1 d. grupinio tvarkymo literatūros sektorius reorganizuotas į skyrių (vedėjas E. Juškevičius) su perduota grupuojamųjų leidinių skaitykla bei panaikintos bibliotekinės literatūros skaityklos patalpomis ir organizuotas retų ir vertingų dokumentų sektorius, turėjęs perimti retus spaudinius iš saugyklų, taip pat A. Janulaičio, P. Šalčiaus kolekcijas, spec. fondą [224]. 1989 m. pradžioje retų ir vertingų dokumentų sektorius pertvarkytas į skyrių (vedėja R. Gudeliene) ir įsteigtas Automatizuotos bibliotekinės informacijos skyrius (ABIS)²³. Du pastarieji skyriai turėjo po 5 etatus, dar atitinkamai 3 ir 4 etatus tikėtasi gauti 1990 m. [225] (žr. 27 ir 28 lenteles).

Jei 1979 m. pabaigoje KVB turėjo 15 skyrių, tai 1989 m. – 23 (be vadovybės, kuriai skirtas septintas – civilinės gynybos štabo viršininko – etatas, ir įkurtas kanceliarijos padalinys). Visus bibliotekos veiklos pertvarkymus 1988 m. ir 1989 m. pradžioje lydėjo aštrios diskusijos dėl pagrindinių veiklos krypčių, organizacinės struktūros, valdymo būdų. Diskusijas skatino aktyvūs Lietuvos bibliotekininkų bandymai peržiūrėti sovietinių bibliotekų veiklą ir KVB administracija, kuriai dėl labai išplėtos KVB struktūros, buvo sunku efektyviai valdyti ir kontroliuoti bibliotekos veiklą.

1989 m. sausio 12 ir 23 d. vykusiuose direktijos ir skyrių vedėjų pasitarimuose²⁴ daug dėmesio skirta bibliotekos struktūros vertinimui. Anot R. Ručinsko, esama struktūra ir etatai tinka tik pereinamajam laikotarpiui, o didžiausias trūkumas – susiklosčiusi praktika kiekvienai bibliotekos funkcijai, darbo barui steigti atskirą skyrių; taigi padalinius reikėtų jungti, organizuoti centrus ir kompleksus, suteikti skyriams didesnę savarankiškumą, leisti jiems patiems nustatyti etatus ir jų pareigybes, valdyti finansinius išteklius. R. Ručinskui pritaręs KVB kolektyvo tarybos pirmininkas J. Vitkūnas

²² 1987 m. spalio 9 d. Kauno miesto Lenino rajono VK Vidaus reikalų viršininkas J. Burokas raštu nr. 1/5-36 informavo A. Pupienį apie turimą informaciją, kad KVB grobstomas valstybės turtas, neteisėtai nurašomos pagrindinės priemonės, atskiri darbuotojai piktnaudžiauja savo tarnybine padėtimi. Atlikus patikrinimus, daugiausia pažeidimų ir trūkumų rasta Techninio aptarnavimo skyriuje, kuriam vadovavo vyresn. inžinierius R. Junganas. 1988 m. vykusį reorganizaciją turėjo pagerinti darbo organizavimą, kontrolę ir atsakomybę.

²³ 1981–1985 m. (XI penkmečio) KVB raidos kryptyse planuota įsteigti Spaudinių saugojimo skyriui priklausantį retų ir vertingų spaudinių sektorių. ABIS (RABIS pavadinimu) planuotas dar 1984 m.

²⁴ Tai paskutiniai pasitarimai, kuriuose dalyvavo A. Pupienis prieš atsistatydamas iš direktoriaus pareigų 1989 m. balandžio 10 d. [226].

bibliotekos struktūroje išskyrė 7 padalinių grupes: vadovybę, specializuotus ir kompleksinius skyrius, abonementus, informacinius-bibliografinius, bibliotekinių paslaugų, ūkinio aptarnavimo skyrius. Anot jo, ir toliau organizuojant skyrius tik funkcinu pagrindu, greitu laiku turėtų atsirasti ir Muziejų skyrius, apimantis B. Sruogos muziejų, J. Paleckio ir knygos istorijos ekspozicijas.

27 lentelė. Bibliotekos padalinių ir jų etatų kaita (1965-1989 m.)

Padalinio pavadinimas	1965	1966	1967	1968	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Vadovybė	2	2	2	2	3	3	3	3	4	4	4	4	5	5	5	6	6	6	6	6	7
Kanceliarija (raštinė)							2	2	-	-	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Komplektavimo sk.	7	7	7	7	9	10	9	11	11	12	12	12	12	12	10	10	10	10	12	12	12
Katalogavimo sk.	19	19	20	20	29	25	26	26	26	26	25	25	25	25	21	21	21	22	23	24	23
Fondų ir skaitytojų aptarnavimo sk.	29	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	34	34
Fondų saugojimo sk.			8	8	11	15	14	17	17	18	20	20	20	22	21	21	21	21	-	-	-
Skaitytojų aptarnavimo (skaityklų) sk.			19	20	14	12,5	9,5	9,5	9,5	13	20	21,5	21,5	24,5	23,5	23,5	23,5	14,5	19	22	22
Bendrojo abonemento sk. (Darbo su jaunimu, LŪSA)	7	7	7	7	8	9	9	9	9	9	9	10	10	10	11	12	12	12	8	10	9
Vaikų literatūros (Mokslėivių abonemento) sk.	4	4	4	4	5	5	5	5	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	9	10	11
Muzikinės literatūros sk.		2	3	4	5	6	6	8	8	8	8	9	8	8	8	8	8	8	9	11	12
B. Sruogos sk.			3	3	3	5	4	5	5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	7,5
Spec. techninės liter. sk.					5	6	8	8	8	9	8	8	8	-	-	-	-	-	-	-	-
Bibliografijos sk.					6	9	8	8	8	9	9	9	9	9	9	9	9	9	8	11	11
Kraštytyros sk.					5	5	6	6	6	6	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	7
Periodikos sk.					7	7	7	7	8	9	11	11	12	12	13	13	13	13	14	14	14
TBA sk.						3	3	3	2	2	-	-	-	-	-	-	-	11	4	4	4
Meno literatūros sk.														5	6	6	6	7	7	8	9
Dokumentų grupinio tvarkymo sk.																				4	6
Masinių renginių ir liter. propagandos sk.																			7	7	7
Mokslinio tiriamojo darbo sk.															3	3	3	4	4	4	4
Administracijos-ūkio, Ūkinio aptarnavimo sk.	31	35	39,5	42	39	41,5	33	31	36	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74,5	74,5
B-kos procesų (įrengimų) mechanizavimo, Technikos, Skaitytojų informac. paslaugų, Kopijavimo technikos sk.					16	-	13	14	13	13	6	6	6	6	6	7	7	7	-	7	7
Techninio aptarnavimo sk.																			61,5	-	-
Tiekimo sk.							11	11	11	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Medžiaginio-techninio aprūp. ir ūkinio aptarnavimo sk.											47	47	48	47	47	43	43	45	-	-	-
Pastatų bei įrengimų eksploatacijos ir remonto sk.																				23	23

* Lentelėje nenurodyti 1989 m. įsteigti Retų ir vertingų dokumentų ir Automatizuotos bibliotekinės informacijos skyriai (po 5 et.).

Daugiausia diskutuota dėl Mokslinio tiriamojo darbo ir Metodikos skyrių. Jau 1988 m. viduryje siūlyta Mokslinio tiriamojo darbo skyrių reorganizuoti į ABIS, o Metodikos skyrių pertvarkyti, sudarant dvi grupes: metodinio vadovavimo zoni ir darbo mokslinio organizavimo [227]. Atrodo, kad tokiam žingsniui nepritarė Kultūros ministerija, todėl Metodikos skyriuje atsisakyta tik skaitytojų aptarnavimo funkcijos (panaikinta bibliotekinės literatūros skaitykla, fondas persikirstytas, organizuotas Metodikos kabinetas). 1988 m. paskutinį ketvirtį svarstytas Metodikos ir Mokslinio tiriamojo darbo skyrių sujungimo klausimas, nes skyriai nebendradarbiavo, juose nesusiformavo geras mikroklimatas. Kolektyvo taryba balsų dauguma rekomendavo abu skyrius sujungti. R. Ručinskas laikėsi nuomonės, kad Mokslinio tiriamojo darbo skyrius nereikalingas, jo funkcijas turėtų perimti Metodikos ir ABIS skyriai.

Pasitarimuose kalbėta ir apie kitus skyrius. A. Pupienis sutiko su R. Ručinsko nuomone, kad TBA skyrius galėtų būti Pagrindinių fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyriaus padalinys, bet, anot direktoriaus, tam nepritarė VRB. Abejonių kėlė ir atskiro Masinių renginių ir literatūros propagandos skyriaus reikalingumas. Manyta, kad specializuoti skyriai, skyrus jiems atitinkamus etatus, galėtų geriau propaguoti leidinius. Apskritai 1989 m. pirmame ketvirtyje pripažinta, kad KVB struktūrą būtina tobulinti. Norėta sudaryti darbo grupę, bet to meto įvykiai bibliotekoje ir Lietuvoje šio uždavinio sprendimą nukėlė vėlesniam laikui.

28 lentelė. Bibliotekinio personalo pasiskirstymo pagal pareigybes kaita.

<i>Metai</i>	<i>Bibliotekinis personalas</i>	<i>Mokslinis sekretorius</i>	<i>Skyrių vedėjai</i>	<i>Sektorijų vedėjai</i>	<i>Vyriausieji specialistai</i>	<i>Vyresnieji specialistai</i>	<i>Specialistai</i>
1976*	122	-	9	-	19	61	27
1982	142	1	13	29	7	50	42
1986	158	1	14	27	8	54	46
1989	189	1	19	33	12	68	55

* 1976 m. dar buvo 6 jaunesniųjų bibliotekininkų pareigybės

7. PERSONALO DARBO ORGANIZAVIMAS IR UGDYMAS

KVB plėtros programoje buvo keliami aukšti reikalavimai profesiniam bibliotekinio personalo pasirengimui. Vieną personalo dalį turėjo sudaryti asmenys su aukštuoju bibliotekiniu išsilavinimu ir specializacija tam tikroje srityje, kitą dalį – asmenys su aukštuoju nebibliotekiniu išsilavinimu ir žiniomis apie bibliotekinkystę. Taip pat siekta, kad bibliotekinis personalas sugebėtų atlikti metodininko ir bibliografo darbą, kad skaitytojus aptarnautų specialistai su aukštuoju išsilavinimu. Įgyvendinti šiuos siekius buvo sunku, o atskirais atvejais ir neįmanoma (pavyzdžiui, visi darbuotojai negali būti geri metodininkai ar bibliografai). Personalo sudėtis priklausė nuo daugelio vidinių ir išorinių veiksnių.

1962 m. gruodžio 31 d. KVB bibliotekinį personalą papildė 17 VRB darbuotojų, kurie dėl įvairių priežasčių nepanoro persikelti į Vilnių (žr. 1 priedą). Į KVB grįžo D. Kazlauskienė ir P. Misevičienė¹. Tarp kitų, buvusių VRB darbuotojų, didžiausią bibliotekinio darbo stažą turėjo B. Aksamitauskienė (11,5 metų VDU bibliotekoje ir 13 metų VRB). Nuo jos nedaug atsiliko A. Raslanas (20 metų), karo metais padėjęs J. Rimantui išsaugoti VCB fondus. 10 metų ir daugiau VRB dirbo A. Ovaldaitė-Šuliakienė ir L. Ovaldienė (nuo 1945 m.), A. Povilaitienė (nuo 1947 m.), R. Purienė ir L. Berelis (nuo 1950 m.), A. Ovaldienė ir T. R. Šmerkovičienė (nuo 1952 m.). Tarp perėjusių dirbti iš VRB į KVB aukštąjį bibliotekinį išsilavinimą turėjo tik D. Striogienė ir P. Misevičienė (1961 m. apgynė diplominį darbą, bet nelaikė valstybinių egzaminų), aukštąjį nebibliotekinį – A. Povilaitienė (LŽŪA). Dar 4 asmenys buvo baigę Vilniaus bibliotekinį technikumą (L. Berelis, A. Ovaldienė, R. Purienė, T. R. Šmerkovičienė).

1963 m. į pensiją išėjo J. Laurinavičiūtė, 1965 m. – V. Liakas, į kitas bibliotekas perėjo dirbti I. Kinčinitė (1963 m.), J. Žebrytė (1964 m.), A. Giedraitytė (1965 m.). R. Bridickaitė 1967 m. įstojo į LŽŪA aspirantūrą. Iki 1965–1966 m. KVB dirbo B. Aksamitauskienė, V. Bartkevičienė, E. Juozapaitienė, L. Berelis. Personalo kaita nesumažėjo ir vėliau: 1971 m. atleista 63 (iš jų 30 bibliotekinių), 1981 m. – 51 (iš jų 23 bibliotekinių) darbuotojų. 7-e dešimtmetyje juos pakeitė kiti. 1963 m. iš kitų darboviečių į KVB atėjo A. Šimkūnienė-Paulauskaitė, N. Dankšaitė-Kukevičienė. Gerų rezultatų davė 1965 m. pradžioje „Kauno tiesoje“ paskelbta informacija, kad KVB reikalingi bibliotekininkai su aukštuoju išsilavinimu. Tais metais bibliotekoje pradėjo dirbti O. Barkauskaitė, A. Galnaitytė, B. Daniulaitienė-Šarkanaitė, M. Mikšionytė, M. Danieliūtė, Z. Pavilonis,

¹ Į Vilnių išvyko 3 VRB darbuotojos, anksčiau dirbusios KVB: A. Jonušytė-Adomonienė, V. Silkinaitė, J. Vanagaitė-Leleikienė.

M. Kuvykienė, R. V. Janulionienė, R. Šurka, I. Paleckienė-Ibianskytė. Atėjo J. Matu-saitė-Šilingienė ir G. Žukienė, turėjusios vidurinių bibliotekinių išsilavinimą. 1963 m. neakivaizdines VU bibliotekininkystės studijas baigė M. Dailidonienė, A. Giedraitytė, D. Kazlauskienė, A. Stukaitė, B. Rašimienė, kiek vėliau jų gretas papildė D. Lauruvė-nienė ir R. Gudelienė-Zagrabskaitė (1967 m.), K. Buksienė (1968 m.). Kadangi pasky-rimus dirbti KVB gaudavo tik vienas kitas VU dieninių bibliotekininkystės studijų absolventas (1965 m. A. M. Marcinkevičiūtė, 1967 m. O. Barkauskaitė, 1968 m. I. Mich-nevičiūtė, 1969 m. E. Kakanauskienė), bibliotekos vadovai reikalavo, kad kuo daugiau darbuotojų studijuotų 1964 m. įsteigtame VU Kauno vakariniame fakultete. 1975 m. pabaigoje sudaryta ir iki 1979 m. veikė studijuojančių darbuotojų rėmimo komisija, vadovaujama M. Dailidonienės. Ji turėjo kontroliuoti egzaminų rezultatus, skirti konsultantus, skatinti geriausius. Specialistų su aukštuoju išsilavinimu poreikį pavyko patenkinti tik apie 1980 m. (žr. 29 lentelę). 1974–1988 m. aukštosiose mokyklose kas-met studijavo po 22–30 KVB darbuotojų (iš jų 13–30 bibliotekininkystę). 1989 m. aukš-tąjį išsilavinimą turėjo 69,8 proc. viso bibliotekinio personalo. Dalį jo sudarė asmenys su viduriniu bibliotekiniu išsilavinimu. 1963–1973 m. jų kasmet buvo 10–15, 1974–1976 m. – 20–26, 1977–1989 m. – 9–14. Suprantama, specialiosios mokyklos baigimo diplomas dar negarantavo personalo kokybės. Daug kas priklausė nuo paties darbuo-tojo asmeninių savybių, darbo organizavimo bibliotekoje, sąlygų tobulinti kvalifikaciją.

Darbo organizavimas. Iki 1971 m. didesnių permainų KVB darbo organizavime nebuvo. Pagrindinės priemonės – direktoriaus įsakymai ir darbo planų rengimas bei jų vykdymas. Kitų veiklą reguliuojančių, norminių dokumentų buvo tik vienas kitas. Į darbo planus ir ataskaitas įtraukiama vis daugiau rodiklių; stengtasi, kad jie apimtų visas bibliotekos veiklos sritis ir barus, kad be įprastinių visoms bibliotekoms rodiklių būtų nustatomi specifiniai². Nuo 1964 m. pagrindiniai darbo rodikliai (1967 m. jų buvo 25) nurodomi metinių veiklos planų priede.

Dėl įvairių priežasčių nuo 8-o dešimtmečio dėmesys KVB darbo organizavimui toly-džiai didėjo. Sparčiai daugėjant etatų ir padalinių, reikėjo užtikrinti ne tik kokybišką, našų, bet ir suderintą personalo darbą. Taip pat sustiprėjo poreikis analizuoti ir apra-šyti vis sudėtingesnius bibliotekinius technologinius procesus, fiksuoti metodinius sprendimus. Vis daugiau norminių dokumentų reikalavo įvairios valdymo ir kontrolės institucijos. Be to, 1972 m. buvo patvirtinti tipiniai VB nuostatai, išaugo susidomėjimas darbo mokslinio organizavimo (DMO) klausimais. 1972 m. pradžioje J. Naujokaitė susipažino su DMO pagrindais Sąjunginio kultūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimo instituto kursuose. Tų pačių metų spalio 6 d. Kultūros ministerija patvirtino KVB bazinę DMO biblioteką. 1973 m. J. Naujokaitė kartu su kitais Lietuvos bibliotekų atsto-vais dvi savaites viešėjo VDR, domėjosi Berlyno, Drezdeno, Leipcigo, Veimaro biblio-tekų darbo organizavimu. Po šios kelionės norėta įsteigti KVB J. Naujokaitės vado-vaujamą DMO skyrių, bet (matyt, negavus Kultūros ministerijos sutikimo) jai pavesta

² Įvairių rūšių bibliotekų darbo rodiklių problema, aktuali suvedant įvairių apžiūrų, socialistinio lenktyniavimo rezultatus, ypač domino J. Baltušį.

diegti DMO Knygų tvarkymo skyriuje, o vėliau ir kituose skyriuose [228]. Vėlesniais metais J. Naujokaitė ne kartą skaitė pranešimus apie DMO respublikiniuose ir zoniuose bibliotekų darbuotojų seminaruose, dalyvavo Kalinine vykusioje antroje sąjunginėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „DMO bibliotekose“ [229].

29 lentelė. Etatų ir bibliotekinio personalo kaita (1963–1989 m.)

<i>Metai</i>	<i>Etatai</i>	<i>Bibliotekinis personalas</i>	<i>Bibliotekinis personalas su aukštuoju išsilavinimu (iš jo su bibliotekiniu)</i>
1963	72	46	21 (17)
1964	78	54	22 (18)
1965	80	69	32 (18)
1966	104	69	38 (19)
1967	114,5	75	41 (25)
1968	120	72	46 (26)
1969	126,5	80	46 (30)
1970	145,5	84	51 (32)
1971	145,5	85	54 (34)
1972	155,5	95	62 (37)
1973	167,5	100	55 (30)
1974	172,5	115	60 (39)
1975	180,5	123	65 (40)
1976	189,5	122	66 (41)
1977	191,5	126	73 (50)
1978	197,5	131	78 (50)
1979	202	131	82 (49)
1980	205	136	96 (75)
1981	211	139	105 (71)
1982	209	142	111 (75)
1983	209	145	106 (74)
1984	210	146	95 (67)
1985	210	152	101 (66)
1986	216	158	101 (66)
1987	263	160	113 (75)
1988	309	167	
1989	326	189	132 (99)

KVB pirmas svarbus žingsnis DMO link buvo 1970 m. gruodžio 20 d. patvirtintos bibliotekinių procesų darbo normos. Jas rengiant atsižvelgta į SSRS sritinėms, kraštų ir autonominių respublikų centrinėms bibliotekoms nustatytas normas. Atspausdinus specialius individualios darbo apskaitos blankus ir aptarus, kaip pildyti individualaus darbo dienynus ir taikyti darbo normas, nuo 1972 m. sausio 1 d. pradėta individuali bibliotekos darbuotojų darbo apskaita [230]. Taigi darbo planų ir ataskaitų rengimas, planinių rodiklių vykdymo kontrolė susieta su normomis ir individualia apskaita. Darbuotojai turėjo kasdien fiksuoti atliktą darbą ir jam sunaudotą laiką. Skyrių vedėjai įpareigoti kas 10 dienų tikrinti individualaus darbo dienynus ir kitus darbo pirminės apskaitos dokumentus, kas mėnesį atlikti darbo normų ir planinių užduočių vykdymo analizę, kas ketvirtį aptarti darbo rezultatus skyrių darbuotojų susirinkimuose, o direkcijai pateikti trumpą informaciją raštu apie skyriaus atliktą darbą ir ketvirtinio plano vykdymo eigą. Išsamios informacijos apie skyrių (tų metų darbo planas ir jo vykdymas, materialinės bazės pokyčiai, metodinė veikla, personalo kvalifikacijos tobulinimas, veiklos problemos ir pasiūlymai jai gerinti) reikalauta metinėse ataskaitose. Metinio plano rodikliai negalėjo būti mažesni už praėjusiųjų metų rodiklius, jei nepasikeitė darbuotojų skaičius (jam išaugus atitinkamai didinta darbų apimtis). 1974–1987 m. skyriai rengė mėnesinius ir ketvirtinius darbo planus ir ataskaitas. Iš dviejų ketvirtinio plano variantų vedėjai galėjo pasirinkti tinkamesnį. Nors siekta, kad ketvirtiniai planai būtų detalesni už metinius, bet faktiškai jie beveik nesiskyrė.

Nauja tvarka buvo diegiama ilgai ir sunkiai. 1974 m. atlikus patikrinimą nustatyta, kad dalis padalinių gerai tvarkė individualią apskaitą. Ją pradėjo diegti Metodikos, Skaitytojų aptarnavimo, Techninės literatūros, Vaikų literatūros skyriai. Apskaitos nebuvo Spaudinių komplektavimo, Bibliografinės literatūros, TBA skyriuose, spaudinių dauginimo ir knygrišyklos tarnybose [231]. 1975 m. fotolaboratorija (vadovas A. Pilvelis) neturėjo darbo normų, nevedė darbo ir sunaudotų medžiagų apskaitos [232]. 1978 m. rasta organizacinių trūkumų Techninės literatūros skyriaus veikloje [233]. Tik 1979 m. Kraštotyros ir B. Sruogos skyriai parengė veiklos planus, kuriuose taikytos darbo normos. 1984 m. jau visi skyriai vedė individualią darbo apskaitą, bet naudojo skirtingas apskaitos formas [234]. Iš Mokslinio tiriamojo darbo skyriaus pareikalauta peržiūrėti darbo normas, parengti vieningą individualaus darbo apskaitos formą su normuojamų darbų kodais ir apmokyti personalą ją pildyti [235]. 1985 m. nustatyta, kad ne visi padaliniai naudojo naujas individualios apskaitos formas, atskiri padaliniai jas pildė formaliai, nesilaikė reikalavimų, o skyrių vadovai nepakankamai kontroliavo, kaip vedama apskaita [236]. Nors bibliotekos vadovybė ir administracija ne kartą pripažino, kad reikia parengti naujas darbo normas, šis uždavinys liko neišspręstas³.

Su planų ir ataskaitų rengimu susiję du sovietinių laikų bibliotekoms būdingi reiškiniai: perspektyviniai planai ir socialistinis lenktyniavimas. Perspektyvinius penkmečio planus KVB pradėjo rengti nuo 1965 m. VIII penkmečio (1966–1970 m.) ir IX penkmečio (1971–1975 m.) planai apėmė tik atskiras bibliotekos veiklos sritis (etatų ir personalo poreikį, mokslinių darbų rengimą). 1975 m. parengtas perspektyvinis

³ Tema „KVB bibliotekinio darbo procesų normavimas“ (vykdytojas Mokslinio tiriamojo darbo skyrius) buvo įtraukta į perspektyvinį XII penkmečio (1986–1990 m.) planą.

X penkmečio (1976–1980 m.) planas, apėmęs jau visą KVB veiklą. Reikalaujant valdymo institucijoms, parengtos XI penkmečio (1981–1985 m.) KVB raidos kryptys ir kolektyvo socialinės veiklos planas. Pagal metodines rekomendacijas, skirtas Lietuvos bibliotekoms, sudaryti XII penkmečio (1986–1990 m.) ir laikotarpio iki 2000 metų planai. Perspektyviniuose planuose nurodytos užduotys (paprastai papildytos, patikslintos) buvo perkeliamos į metinius planus.

Nors KVB jau veiklos pradžioje reikalavo organizuoti srities (zonos) bibliotekų socialistinį lenktyniavimą, duomenų apie jį pačioje bibliotekoje nerasta. Požiūrį į socialistinį lenktyniavimą atskleidžia 1957 m. kovo 6–7 d. personalo susirinkimo protokolas. Diskutuodamas su K. Povilaičiu, raginusi daugiau dėmesio skirti šiam klausimui, K. Steponėnas tvirtino, kad darbo plano vykdymas ir yra socialistinis lenktyniavimas, o J. Žebrytė manė, kad kultūros įstaigoje jis iš viso neįmanomas. Atrodo, kad bibliotekos personalas ilgą laiką į socialistinį lenktyniavimą žiūrėjo be didesnio entuziazmo, formaliai, bet jo išvengti negalėjo, ypač sovietinių švenčių progomis. Pavyzdžiui, rengiantis minėti Spalio revoliucijos 50-metį, 1966 m. LSSR Ministrų Taryba ir respublikinė profesinių sąjungų taryba priėmė specialų nutarimą, o Kauno miesto DŽDT įpareigojo visų žinybų kultūros įstaigas ir organizacijas iki spalio 10 d. priimti socialistinius įsipareigojimus, be to, sudarė socialistinio lenktyniavimo komisiją⁴. Suprantama, KVB parengė jubiliejui skirtus įsipareigojimus. Socialistinis lenktyniavimas bibliotekoje suintensyvėjo apie 1972 m., kai jį pradėjo organizuoti profsąjungos vietos komiteto gamybinė komisija. Vyko ne tik kolektyvinis (tarp bibliotekos padalinių), bet ir individualus lenktyniavimas. Nugalėtojais tapdavo darbuotojai, viršiję darbo normas, plano užduotis. Darbai, atlikti baigus vykdyti metinį planą, taip pat buvo laikomi socialistiniais įsipareigojimais. Pavyzdžiui, 1975 m. nutarta metinį planą įvykdyti iki gruodžio 25 d. Aptariant 1976 m. lenktyniavimo rezultatus, pažymėta, kad trūksta socialistinio lenktyniavimo bibliotekose patirties, o nugalėtojų išaiškinimo kriterijai subjektyvūs. Siūlyta lenktyniauti su kita VB. Vietos profsąjungos komiteto gamybinė komisija, pasinaudojusi Panevėžio VB patirtimi, 1977–1978 m. parengė individualaus lenktyniavimo projektą, jį apsvarstė ir 1979 m. patvirtino. (Kadangi tais metais socialistinis lenktyniavimas pagal šį dokumentą dar nevyko, biblioteka kritikuota Kauno miesto kultūros darbuotojų profsąjungos prezidiumo posėdyje.) Nutarta organizuoti tik individualų lenktyniavimą. Asmeninius įsipareigojimus darbuotojai turėjo prisiimti skyrių susirinkimuose. Sumuojant rezultatus vadovautasi nustatytais pagrindiniais skyrių darbo rodikliais. Iš nugalėtojų rinkti geriausi metų darbuotojai. Netrukus buvo parengti ir 1982 m. apsvarstyti bibliotekos socialistinio lenktyniavimo nuostatai [237]. Juose įtvirtintos individualaus ir kolektyvinio lenktyniavimo formos pagrįstos nustatytais veiklos rodikliais, išreikštais balais ir koeficientais. Pavyzdžiui, straipsnis sąjunginėje spaudoje buvo vertinamas 10 balų, ilgalaikės renkamos pareigos – 5 balais. Vėlesniais metais nuostatai buvo tobulinami. 1984 m. atsisakyta individualaus lenktyniavimo, pabrėžiama, kad skyrius, neįvykęs nors vieno plano rodiklio,

⁴ Komisijos pirmininku paskirtas A. Pupienis, tuomet dirbęs LKP Kauno miesto komiteto instruktoriumi, komisijos nariu paskirtas J. Baltušis.

negali dalyvauti lenktyniavime [238]. 1986 m. įvesti balų koeficientai už visuomeninę veiklą, kad šis rodiklis nenulemtų lenktyniavimo rezultatų. Be to, atsižvelgiant į tais metais nustatytą naujovių diegimo tvarką bibliotekoje, įtrauktas naujovių diegimo rodiklis. 1984 m. socialistinio lenktyniavimo nugalėtojais tapo Kraštotyros (73,8 balo), Darbo su jaunimu (64,8 balo), Bibliografijos (62,3 balo) skyriai. 1986 m. nugalėtojais pripažinti Metodikos, Bibliografijos, Kraštotyros skyriai. Svarstant metinius rezultatus teigta, kad lenktyniavimas bibliotekoje yra nepakankamo lygio, dauguma darbuotojų jam abejingi, nugalėtojai neskatinami materialiai, vertinama pagal plano rodiklius, o ne pagal normas. Kartu pripažinta, kad KVB taikomos normos yra pasenusios, neatspindi specifikos, bet niekas nesiima parengti naujų [239]. 1987 m. socialistinis lenktyniavimas nepaskelbtas dėl persikraustymo į naujus rūmus (kaip ir 1963 m.), o 1988 m. jo atsisakyta išvis.

Eksperimentinio sporto gaminių fabriko „Dinamo“ atstovai įteikia jų pačių pagamintą socialistinio lenktyniavimo prizą Kraštotyros skyriaus vedėjui Ch. V. Spitriui. Pirmas iš kairės direktorius A. Pupienis. 1984 m.

Atskirą bibliotekos personalo darbą reglamentuojančių dokumentų grupę sudarė skyrių nuostatai ir darbuotojų pareigų instrukcijos. Šie dokumentai pradėti sistemingai rengti nuo 1972 m. (iki to laiko galiojo 1968 m. „Vadovaujančių bibliotekinių darbuotojų pareigų paskirstymo instrukcija“ ir 1971 m. „Instrukcija apie Kauno viešosios bibliotekos Lituanistinės literatūros skyriaus veiklą“, kuri faktiškai buvo skyriaus nuostatai). 1973 m. kovo–gegužės mėn. patvirtinti 6 skyrių nuostatai (Vaikų literatūros, Techninės literatūros, Bibliografinės literatūros, Muzikinės literatūros, B. Sruogos memorialinio muziejaus, Skaitytojų aptarnavimo) ir 10 bibliotekinių darbuotojų pareigų paskirstymo instrukcijų. Iki 1978 m. tokius dokumentus jau turėjo visi bibliotekos skyriai [240]. Vėliau jie buvo tobulinami ir koreguojami. Darbui palengvinti nustatytos tipinė (vienoda visiems skyriams) ir specifinė pareigų instrukcijų dalys, parengtos pavyzdinės Spaudinių komplektavimo ir Kraštotyros skyrių personalo pareigų instrukcijos.

Jose reikalauta, kad vyriausieji specialistai būtų atsakingi už konkrečius darbo barus, o bibliotekinių skyrių vedėjai – už personalo kvalifikacijos tobulinimą, mokslo tiriamąjį darbą, darbo kontrolę. Anksčiau reikalauta, kad skyrių vedėjai 10–15 proc. darbo laiko skirtų personalo darbui organizuoti, o kitu laiku dirbtų aukščiausios kvalifikacijos reikalaujančius darbus [241]. Skyrių nuostatai ir personalo pareigų instrukcijos buvo peržiūrėtos ir patvirtintos 1984–1985 m. Nuo 1988 m. kovo 1 d. įsigaliojo naujas direkcijos (direktoriaus, jo pavaduotojų, mokslinio sekretoriaus) ir skyrių vedėjų pareigas reglamentuojantis dokumentas [242]. Jis fiksavo pareigų pasiskirstymą sovietinio laikotarpio pabaigoje. Direktorių vadovavo personalo, raštinės, Literatūros propagandos, Skaitytojų informacinių paslaugų padalinių vedėjams ir tiesiogiai atsakė už teisėtą spaudinių kopijavimą, spec. fondo spaudinių saugojimą, civilinę gynybą. Direktoriaus pavaduotojas mokslui tiesiogiai vadovavo 15 bibliotekinių skyrių vedėjams ir buvo atsakingas už bibliotekos metodinę veiklą, Spaudinių komplektavimo ir Mokslinės tarybų veiklą, bibliotekinių procesų automatizavimą, skaitytojų kultūros ugdymą, bibliotekinę, bibliografinę-kraštotylinę veiklą, bibliotekinio personalo kvalifikacijos tobulinimą, skaitytojų telkimą ir jų aptarnavimą. Direktoriaus pavaduotojas administracijai ir ūkiui vadovavo Materialinio techninio tiekimo ir Ūkio skyrių vedėjams, direktoriaus pavaduotojas kapitalinei statybai ir remontui – Pastatų bei įrengimų eksploatacijos ir remonto skyriaus personalui. Mokslinis sekretorius buvo atsakingas už bibliotekos planų bei ataskaitų rengimą, Mokslinės tarybos veiklos organizavimą, svečių ir ekskursijų priėmimą, studentų praktiką, naujai priimto personalo mokymą, jaunųjų specialistų stažuotes, valstybinių standartų diegimo kontrolę.

Dar reikėtų paminėti tokius norminius dokumentus kaip vidaus darbo tvarkos taisyklės. Pirmosios taisyklės buvo patvirtintos 1973 m. balandžio 3 d. Rengti naują taisyklių variantą paskatino 1982 m. nustatyti darbo drausmės pažeidimai [243]. 1983 m. vasario 23 d. patvirtintose taisyklėse nurodoma, kad už nustatytos tvarkos laikymąsi atsakingi sektorių vedėjai (tuose padaliniuose, kur jų nebuvo – skyrių vedėjai). Kadangi bibliotekos darbo laikas ne kartą keitėsi, jis buvo nurodomas ne tik vidaus darbo tvarkos taisyklėse, bet ir direktoriaus įsakymuose. 1980 m. nustatytas susirinkimų, pasitarimų, posėdžių, užsiėmimų periodiškumas, norminių dokumentų rengimo ir pateikimo laikas [244]. Vėliau ši tvarka tobulinta: 1984 m. pareikalauta skyrių personalo pasitarimus protokoluoti, organizuoti kelių skyrių darbuotojų pasitarimus bendroms problemoms spręsti. 1985 m. sumažinta susirinkimų bei pasitarimų (skyrių vedėjai nepritarė nuostatai organizuoti 12 pasitarimų per metus), padaryta kitų pakeitimų [245]. 1986 m. pradžioje, apibendrinus sukauptą patirtį organizuojant direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimus, patvirtinta „Komisijos, ruošiančios klausimą skyrių vedėjų gamybiniam pasitarimui, instrukcija“. Ji nustatė komisijų darbo organizavimo tvarką, pavedė joms visapusiškai išnagrinėti svarstomą klausimą ir pateikti pasiūlymus, nustatė 13 aspektų, kurie turi būti išanalizuoti tikrinant skyriaus veiklą.

Į svarbiausių norminių dokumentų projektų svarstymą bandyta įtraukti bibliotekos tarybas, bet jų indėlis buvo minimalus ir formalus. Žinoma, kad 1963–1966 m. KVB turėjo 10 asmenų tarybą. Be KVB atstovavusių J. Baltušio ir D. Striogienės, tarybai

priklausė J. Korsakas, A. Novodvorskis, E. Dailidonytė (visi iš KPI), doc. A. Kalašnikova, žurnalistas V. Černeckis, inžinierius J. Čepelė, B. Snarskis, A. Šlapikas. Atrodo, kad KVB vadovai kreipdavosi į tarybą, kai sprendžiant opius klausimus prireikdavo kauniečių „balso“. 1972 m., kai buvo patvirtinti VB nuostatai, įpareigoję šias bibliotekas turėti visuomeninę tarybą, ir iš kvalifikacijos tobulinimo kursų grįžo Tvarkymo skyriaus vedėja J. Naujokaitė, direktoriaus įsakymu pavesta sudaryti KVB mokslinę-metodinę tarybą „kolektyviniam bibliotekos veiklos vadovavimui“ [246]. Tik po metų patvirtinti šios tarybos nuostatai ir personalinė sudėtis (1973 m. kovo 15 ir 20 d.). Tarybą sudarė 22 KVB darbuotojai: pirmininkas J. Baltušis, pavaduotoja M. Dailidonienė, sekretorė E. Stankaitienė, visi skyrių vedėjai, aukštos kvalifikacijos ir seniai dirbantys bibliotekininkai. Tarybos nariai turėjo: 1) teikti pasiūlymus vadovybei dėl bibliotekos veiklos gerinimo (pirmiausia DMO srityje); 2) svarstyti pagrindines Kauno zonos bibliotekininkystės ir bibliografijos problemas, KVB veiklos planus ir ataskaitas, norminių dokumentų projektus; 3) skleisti kitų bibliotekų darbo patirtį ir įgyvendinti ją KVB. 1973–1974 m. tarybos veiklos planuose numatyta svarstyti vidaus darbo tvarkos taisykles, skyrių nuostatų ir pareigų instrukcijų, Kauno zonos bibliotekų veiklos kompleksinės (frontalinės) analizės anketų, spaudinių klasifikavimo schemų ir instrukcijų, patobulintų darbo normų, Kauno miesto bibliotekų TBA nuostatų projektus. Keičiantis bibliotekos vadovams, 1975 m. tarybos veikla nutrūko. Tik 1976 m. pabaigoje patvirtinta nauja personalinė tarybos sudėtis [247]. Žinoma, kad jos nariai svarstė periodikos komplektavimo, tvarkymo, saugojimo instrukcijos projektą (1977 m.), aptarė 1978 m. KVB veiklos planą. 1979 m. vietoj mokslinės-metodinės tarybos sudaryta mokslinio tiriamojo darbo taryba [248]. Ji turėjo tęsti ankstesnės tarybos darbą, nes ir toliau galiojo 1973 m. patvirtinti nuostatai. Kadangi informacijos apie naujos tarybos (pirmininkė J. Naujokaitė, pavaduotoja R. Naikelytė, sekretorė A. Šimkūnienė ir dar keli bibliotekos darbuotojai) veiklą nerasta, tikėtina, jog ji tiesiog nunyko, nes dubliavo direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimų, specialių komisijų darbą, o įsteigus Mokslinio tiriamojo darbo skyrių (1983 m.) – ir jo veiklą. 1985 m. sudaryta bibliotekos mokslinė taryba, susidedanti iš 11 asmenų, ir patvirtinti jos nuostatai [249]. Be KVB darbuotojų, į ją įtraukti KPI bibliotekos ir VU Kauno vakarinio fakulteto bibliotekininkystės ir bibliografijos katedros atstovai⁵. Pagrindinis tarybos uždavinys – „teikti rekomendacijas bibliotekos mokslinei veiklai tobulinti ir jos rezultatams diegti, kitų darbo barų tobulinimas moksliniais pagrindais“. 1985 m. įvyko du tarybos posėdžiai. Juose apsvaistyta 1986–1990 m. ir laikotarpio iki 2000 m. KVB raidos kryptys, valstybinių standartų diegimo tvarka bibliotekoje. 1986–1988 m. vykę posėdžiai (kasmet po vieną) jau buvo skirti tik mokslo tiriamajam darbui ir jo organizavimo problemoms, nors planuota aptarti ir bibliotekos veiklą reglamentuojančius dokumentus. 1988–1989 m. į bibliotekos valdymo problemų svarstymą įsitraukė kolektyvo taryba (pirmininkas J. Vitkūnas), išrinkta 1988 m. balandžio 20 d. personalo atstovų konferencijoje. Kandidatus į tarybą siūlė darbuotojų profesinė sąjunga skyrių susirinkimuose. Būtent ši taryba 1989 m. organizavo bibliotekos direktoriaus rinkimus visuotiniame darbuotojų

⁵ Tarybos sudėtis keista 1988 m. [250]

susirinkime. Šiek tiek anksčiau, 1989 m. sausio 23 d., bibliotekos direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarime, dalyvaujant kolektyvo tarybos pirmininkui, nuspręsta Retų ir vertingų dokumentų skyriaus vedėją rinkti skyrių vedėjų susirinkime, išklausus kandidatų programas.

Kultūros ministerijos pavedimu 1978 m. kovo 22–25 d. ir 1988 m. vasario 22–23 d. KVB veiklą kompleksiskai tikrino VRB specialistų komisijos. Didesnių bibliotekos valdymo (darbo organizavimo) trūkumų ji nerado. 1978 m. pastebėta, kad daug dėmesio skiriama DMO, planai konkretūs ir yra vykdomi, gerai organizuota užduočių vykdymo kontrolė. Siūlyta mažinti planų rodiklius, etatus skyriuose paskirstyti taip, kad jie sutaptų su patvirtintais bibliotekos struktūroje ir etatų sąrašuose, protokoluoti direkcijos ir skyrių vedėjų posėdžius, skyrių pasitarimus. 1988 m. tikrinimo išvadose atkreiptas dėmesys į nepakankamą mokslinės tarybos aktyvumą, neefektyvią bibliotekos tarpžinybinę veiklą, 1987 m. nepaskelbtą socialistinį lenktyniavimą.

Personalo ugdymas. Antrajame KVB veiklos etape buvo toliau plėtojami darbuotojų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo būdai ir kryptys, sukurta personalo švietimo ir auklėjimo sistema (tiesa, labiau orientuota į vadovus ir bibliotekinius darbuotojus). Nauju personalo ugdymo etapu reiktų laikyti 1971–1980 m., kai šis procesas buvo organizuojamas pagal kasmet sudaromus teminius ir kalendorinius planus, o už jų vykdymą atsiskaitoma Kultūros ministerijai. To meto bibliotekos personalo kvalifikacijos tobulinimo sistemą 1976 m. aprašė J. Naujokaitė [251]. Bibliotekos patirtis šioje srityje buvo apibendrinta 1984 m., atsižvelgiant į Kultūros ministerijos kolegijos nutarimus „Dėl darbo su kadrais tolesnio tobulinimo“ (1980 m. kovo 27 d.) ir „Dėl kultūros ir meno darbuotojų kvalifikacijos kėlimo tolesnio gerinimo“ (1984 m. balandžio 3 d.). Šie klausimai buvo aptarti 1984 m. balandžio 27 d. KVB direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarime, o rugsėjo 18 d. pasirašytas direktoriaus įsakymas nr. B-15 „Dėl darbuotojų politinės ir profesinės kvalifikacijos kėlimo sistemos bibliotekoje“. Jame aiškiai įvardyta trys personalo ugdymo kryptys, jų įgyvendinimo priemonės ir už kiekvienos krypties kontrolę atsakingi asmenys⁶. Nurodytos ugdymo kryptys (sritys) – profesinė, politinė, kultūrinė – būdingos visam sovietiniam laikotarpiui, tačiau jų intensyvumas, turinys, priemonės ir išorės veiksniai įvairiais periodais skyrėsi. Atsakomybė už profesinio ugdymo kontrolę perduota moksliniam sekretoriui ir personalo skyriaus viršininkui, už politinio ugdymo kontrolę – partinei organizacijai, už kultūrinio – vietos profsąjungos komitetui ir Jaunųjų specialistų tarybai. Nors TSKP ir profsąjungai buvo pavesta tik atskirų ugdymo krypčių kontrolė, vykdydamos savo uždavinius ir funkcijas jos darė įtaką visam ugdymo procesui ir kitoms bibliotekos veiklos sritims.

Sovietiniais metais TSKP, VLKJS ir profesinės sąjungos oficialiai vadintos visuomeninėmis masinėmis organizacijomis. Svarbiausia tarp jų buvo TSKP – „tarybinės visuomenės vadovaujanti ir vairuojanti jėga, jos politinės sistemos, visų valstybinių ir visuomeninių organizacijų branduolys“ [252]. Kadangi daugumos įstaigų, įmonių, organizacijų vadovai buvo ir TSKP nariai, sunku ar net neįmanoma atskirti administracinę ir partinę vadovavimą, juoba kad visi bent kiek reikšmingesni veiksmai turėjo

⁶ Įsakymas taip pat įpareigojo Mokslinio tiriamojo darbo skyrių rinkti referatus, skyrių problemų analizę, diplominius bei kursinius darbus apie bibliotekos veiklą ir visus juos atspindėti specialioje kartotekoje.

būti suderinti su pirmine organizacija ar partijos komitetu. 1950–1957 m. KVB trumpai dirbo 1–2 komunistai (A. Pranskaitytė, V. Silkinaitė). 1958 m. partijos narėmis tapus K. Maksimovaitei ir S. Bitinaitytei-Vilėniškienei, o 1959 m. pabaigoje pradėjus dirbti J. Naujokaitei (TSKP narei nuo 1957 m.), atsirado galimybė įsteigti atskirą pirminę partinę organizaciją⁷. 7-e dešimtmetyje komunistais tapo K. Povilaitis (1962 m.), E. Stankaitienė, E. Ivanovaitė (1963 m.). Iš VRB į KVB perėjo dirbti komunistės V. Bartkevičienė ir T. R. Šmerkovičienė. Vėliau TSKP nariais tapo arba jau buvo, dar nedirbdami bibliotekoje, R. Šurka (1962 m.), L. Jakinevičienė-Žuromskaitė, J. Baltušis (1975 m.), N. Antonova, A. Pupienis, R. Ručinskas (1980 m.), V. Bagdanovas, G. Šliužienė, M. Kirvelaitienė, V. Gorelčenkienė, N. Pupkevičienė ir kt. 1986 m. KVB pirminė partinė organizacija jungė 13 narių – daugiausia per visą bibliotekos istoriją.

1954 m. KVB buvo įkurta VLKJS pirminė organizacija, jungusi 5 komjaunuolius. 8–9 dešimtmečiais jai kasmet priklausė nuo 40 iki 60 darbuotojų, o vadinamąjį nesąjunginį jaunimą (ne komjaunuolius) sudarė 4–14 darbuotojų. Didesniu aktyvumu nepasižymėjusi VLKJS, kaip ir jai vadovavusi TSKP, savo veiklą bibliotekoje nutraukė 1989 m.

Komjaunimo (VLKJS) pirminės organizacijos nariai (iš kairės): R. Mikulskienė, G. Balčiūnaitė-Mickevičienė, V. Laškova, sekretorė S. Volkova, D. Žvirblytė. 1980 m.

1950 m. spalio 10 d. bendrame KSB personalo susirinkime buvo nutarta deleguoti savo atstovus į jungtinį VRB ir KSB vietos profsąjungos komitetą. 1959 m. sausio 13 d. įsteigta atskira pirminė profesinės sąjungos organizacija. Jos pirmajam komitetui vadovavo K. Steponėnas⁸. Sovietiniu laikotarpiu profesinės sąjungos buvo didžiausia visuomeninė organizacija, nes jos nariais tapdavo visi dirbantieji. Pagausėjus KVB

⁷ Anksčiau KVB komunistai buvo priskirti VRB pirminei partinei organizacijai; jos sekretoriais buvo A. Trumpickas, L. Solominas, V. Silkinaitė ir kt.

⁸ Vėlesniais metais vietos komiteto pirmininkais ne kartą buvo K. Steponėnas, J. Naujokaitė, B. Lakštingalienė-Rašimienė. Po vieną kadenciją dirbo P. Kursevičius, R. Šurka, M. Dailidionienė. KVB profesinė sąjunga nutraukė veiklą 1991 m. (komiteto pirmininkė R. Gudeliene).

personalui, organizuotos vieno didelio skyriaus ar kelių smulkesnių padalinių personalo profsąjungos grupės (1977 m. buvo 12 grupių, 1980 m. – 9 grupės). Profsąjungos komiteto nariai vadovavo komisijoms, pavadintoms pagal darbo kryptis. Pagrindinis gamybinės komisijos uždavinys buvo KVB darbo planų kontrolė, padalinių veiklos tikrinimas (paprastai kartu su 1973 m. sudaryta liaudies kontrolės grupe), socialistinio lenktyniavimo organizavimas. Išskirtinis vaidmuo teko butų ir buities komisijai. Ji rūpinosi darbuotojų, norinčių gauti butus, įskaita ir butų skirstymu (1963–1988 m. bibliotekai skirti 8 komunaliniai ir 9 kooperatiniai butai), talonais įvairioms deficitinėms prekėms (automobiliams, kilimams, skalbyklėms, televizoriams, baldams, metaliniams konservavimo dangteliams ir pan.) pirkti. Šiai komisijai buvo pavesta

Profsąjungos komitetas (*iš kairės*): D. Barkauskaitė, A. Švalkūnas, L. Markauskienė, R. Ginevičienė, A. Širulytė, pirmininkė B. Rašimienė. 1980 m.

ir poilsiavietės Palangoje namelių priežiūra⁹. Socialinio draudimo komisija tvarkė kelialapių (turistinių, sanatorinių, poilsinių) gavimą ir skirstymą, rūpinosi nedarbingumo, mažai aprūpintų darbuotojų šeimų vaikų pašalpomis. Dar veikė darbuotojų savi-

⁹ 1965–1966 m. VRB, KVB ir Knygų rūmų profesinių sąjungų organizacijų bendromis lėšomis, gavus Palangos VK ir Miškų ministerijos leidimus, Palangos pakraštyje (1,5 km į šiaurę nuo Palangos ir 1 km į vakarus nuo Kontininkų) įrengta poilsiavietė. Baigus jos statybą, kiekvienos įstaigos profsąjungos komitetai perėmė savo žinion, proporcingai skirtoms lėšoms, dalį karkasinių kilnojamyjų namelių. KVB atiteko pusšesto namelio. 1975 m. KVB poilsiavietės, nuo 1976 m. vadintos „Žilvinu“ ir turėjusios 42 vietas, turtas įkainotas 10,6 tūkst. rub. 8-e dešimtmetyje čia poilsiaudavo 200–250 asmenų kasmet. Gautos lėšos buvo pagrindinis vietos profsąjungos komiteto pajamų šaltinis (pavyzdžiui, 1977 m. komiteto pajamas sudarė 919,09 rub., iš jų 744,74 rub. gauta iš poilsiautojų). 1974–1976 m. nesutarata, kuriame balanse turėtų būti poilsiavietė – KVB ar profsąjungos komiteto [253]. Būta planų 1988–1995 m. poilsiavietę perkelti į Šventąją [254].

šalpos kasa (1959–1987 m.), draugiškasis teismas, darbo ginčų, darbo apsaugos, darbo su jaunimu (nuo 1978 m.), kultūrinio masinio darbo komisijos.

Profesinis ugdymas. Antrojo KVB veiklos etapo pradžioje bibliotekinio personalo profesionalumui ugdyti buvo taikomi jau anksčiau naudoti būdai ir priemonės: darbuotojai skatinami mokytis įvairaus lygio mokyklose, savarankiškai šviestis ir susipažinti su naujausia profesine literatūra, rengiamos profesinės literatūros apžvalgos, organizuojamos išvykos į kitas bibliotekas ir pan. 1965 m. J. Baltušis, siekdamas aukštesnės bibliotekininkų darbo kokybės, kolektyviniam svarstymui pateikė tokius klausimus: 1) kodėl dauguma darbuotojų neskaito bibliotekinės literatūros ir kodėl dalies bibliotekininkų (net diplomuotų) labai siauras kultūrinis akiratis; 2) ką daryti, kad bibliotekininkams rūpėtų jų tiesioginio darbo ir visos bibliotekos problemos, kad jie aktyviau dalyvautų mokslo tiriamajame darbe, aprašytų darbo patirtį; 3) kaip pakeisti situaciją, kai paprastą, nesudėtingą darbą atlieka aukštos kvalifikacijos specialistai, o skaitytojai aptarnaujami „valdininkiškai“, be vidinės šilumos, netaktiškai; 4) ar reikia tikrinti, kaip domisi bibliotekininkystės klausimais nauji darbuotojai be bibliotekinio išsilavinimo. Sprendžiant šias problemas, J. Baltušio iniciatyva ir pastangomis pradėta kurti sistemingo bibliotekininkų švietimo, jų kvalifikacijos tobulinimo programa. Pradėta nuo bibliotekininkų, priimtų į darbą 1964–1965 m. ir turinčių aukštąjį nebibliotekinį išsilavinimą. 1965 m. jų pradines žinias tikrino speciali komisija [255]. Tikrinimo rezultatų pagrindu atrinkti darbuotojai, kurie direktoriaus įsakymu lankė bibliotekininkystės žinių minimumo užsiėmimus ir savarankiškai skaitė nurodytą literatūrą. Užsiėmimus vedė J. Baltušis, M. Dailidonienė, K. Steponėnas, J. Naujokaitė, E. Stankaitienė, P. Misevičienė, D. Strigienė. 1967 m. mokymai buvo baigti, ir komisija (jai priklausė ir VRB direktoriaus pavaduotojas S. Elsbergas) patikrino 20 klausytojų žinias [256]. Teigiamai įvertinta 11 darbuotojų (labai gerai – R. Bridickaitė, gerai – M. Danieliūtė, R. Janulionienė, A. Kasperiušienė, R. Padleckienė). Komisija nutarė prašyti Kultūros ministeriją išduoti jiems pažymėjimus apie įgytas bibliotekines ir bibliografines žinias. Nesunku pastebėti, kad šie mokymai buvo panašūs į anksčiau organizuotus vienerių metų kursus kaimo bibliotekininkams. Buvo panaši ir 1969–1976 m. prie KVB veikusi visuomeninė bibliotekininkų mokykla. Joje mokėsi KVB ir kitų Kauno miesto bibliotekų darbuotojai, neturintys bibliotekinio išsilavinimo. Pradžioje ji buvo vienmetė, nuo 1971 m. – dvimetė. Paskaitos ir pratybos vyko du kartus per savaitę po 2 val., mokė KVB specialistai pagal 130–150 val. programą. Parengtos 5 laidos. Pirmoje laidoje (1969 m. sausio 24 d. – 1970 m. gruodžio 11 d.) pradėjo mokytis 55, laikė egzaminus 32, gavo bibliotekininko kvalifikaciją 28 asmenys [257]. Ketvirtą (1974 m. spalio 3 d. – 1975 m. birželio 12 d.) ir penktą (1975 m. spalio 7 d. – 1976 m. gegužės 30 d.) laidas baigė po 21 asmenį. Mokyklos absolventais tapo M. Baltušienė, M. Bereikienė, D. Gricienė, E. Kilikevičiūtė, I. Paleckienė, N. Petkevičienė-Straigyte, A. Šimoliūnaitė ir kiti KVB darbuotojai [258], M. K. Čiurlionio dailės muziejaus bibliotekininkė B. Tamošiūnaitė, Lietuvos veterinarijos akademijos bibliotekos vedėjas J. Šimkevičius. Mokyklos veikla nutrūko dėl dviejų priežasčių. Pirma, sumažėjo ją lankančių KVB darbuotojų (trečioje laidoje – 5, ketvirtoje ir penktoje laidoje – po 7). Antra, 1974 m. rug-

sėjo 25 d. buvo patvirtinta Naujai priimamų bibliotekinių darbuotojų be bibliotekinio pasiruošimo 10 dienų (80 val.) mokymo programa, skirta susipažinti su KVB padalinių darbu. Ji galiojo iki 1984 m., kuomet jau minėtu direktoriaus įsakymu nr. B-15 pareikalaauta organizuoti naujai priimamų darbuotojų pradinį mokymą pagal jų išsilavinimą (bibliotekinį, nebibliotekinį) darbo vietose.

1976 m. į atskirą bibliotekinio personalo grupę išskirti jaunieji specialistai, t. y. asmenys, baigę aukštąsias ar specialiąsias vidurines mokyklas per 3 paskutiniuosius metus¹⁰. Grupei priskirta 19 asmenų, 1974–1976 m. baigusių VU ar Kultūros mokyklą. 1977 m. pradėjo veikti Jaunųjų specialistų taryba (pirmininkė F. Misevičiūtė-Grauzdienė)¹¹. Jaunieji specialistai susipažindavo su bibliotekos veiklą reglamentuojančiais dokumentais, padaliniais, dalyvaudavo užsiėmimuose (1981 m. – 11, 1982 m. – 12, 1983 m. – 11), rengdavo bibliotekinės ir bibliografinės literatūros apžvalgas (1980–1981 m. – 14), referatus. Nuo 1980 m. įvedus vienerių metų stažuotes, jaunieji specialistai už jas atsiskaitydavo individualiai. Kiekvienam jaunajam specialistui būdavo paskiriamas globėjas. 1978 m. lapkričio 9 d. įvyko pirmoji jaunųjų specialistų konferencija. Iš 12 perskaitytų referatų geriausiais pripažinti: I. Petrauskaitės „KVB periodinių leidinių tvarkymo instrukcijos tobulinimas“, F. Misevičiūtės, D. Šimanskaitės ir Z. Brudniūtės „Spaudinių tvarkymo skyriaus kartotekos ir jų vaidmuo katalogų organizavime“, A. Bedarfaitės-Karpinskienės ir B. Ambrazevičiūtės „Skaitytojų

Jaunųjų specialistų susitikimas su ilgamečiais bibliotekos darbuotojais.
Iš kairės: D. Kazlauskienė, B. Lakštingalienė-Rašimienė, R. Šmidtienė, E. Stankaitienė,
O. Garškienė, E. Pachnikaitė, K. Povilaitis. Fotogr. V. Bacevičius. Iš E. Pachnikaitės
asmeninio archyvo. 1982 m. sausio 13 d.

¹⁰ Jau 1975 m. lapkričio 18 d. Vilniuje vykusiam jaunųjų specialistų pasitarime dalyvavo 11 KVB atstovų.

¹¹ Vėlesniais metais tarybai vadovavo D. Riševičiūtė, E. Pachnikaitė, S. Bivilytė-Jomantienė. Taryba veikė iki 1988 m.

aptarnavimo skyriaus parankinio fondo panaudojimo analizė“. Tokios konferencijos (išvisopenkios) buvo organizuojamos kas dveji metai. Jose skaitomų pranešimų mažėjo: 1981 m. – 8, 1983 m. – 5 (2 referatai ir 3 diplominių darbų, apgintų tais metais, apžvalgos), 1985 m. – 9 (kartu su KPIB jaunaisiais specialistais), 1987 m. – 3. Geriausi pranešimai skaityti Pabaltijo respublikinių bibliotekų jaunųjų specialistų konferencijose: O. Girdauskienės (1979 m.), O. Garškienės, V. Kamienaitės (1982 m.). Iki 1980 m. pradžios dėl atlyginimo ar buitinių sąlygų biblioteką paliko 5 iš 18 jaunųjų specialistų, pradėjusių dirbti 1975–1979 m.

Buvo organizuojami neetatinių metodininkų (1977–1979 m.) ir metodininkų mokymai (1981–1983 m. po 9 užsiėmimus kasmet). Skyrių vedėjai 1974–1979 m. išklausė paskaitų ciklus „Vadovui apie valdymą“, „Teisės pagrindai“. Vyko užsiėmimai atskirų sričių darbuotojams (pavyzdžiui, aptarnaujantiems skaitytojus, bibliografams). 1980 m. radiofikuotos visų bibliotekos skyrių personalo patalpos ir birželio 18 d. pradėtas vietos radijo laidų, skirtų bendrajam ir profesiniam išsilavinimui tobulinti, transliavimas. Klausytojai supažindinti su bibliotekininkystės, bibliografijos, kraštotyros ir kitos tematikos leidiniais, analizuota planų vykdymo eiga. Kraštotyros skyriaus personalas parengė laidų ciklą apie Kauno praeitį, Muzikinės literatūros skyrius teikė muzikos kūrinių ar jų ištraukų įrašus. Per vietos radiją buvo informuojama apie bibliotekos pasitarimus, posėdžius ir kitus renginius, vyko civilinės gynybos mokymai. Per 3,5 metų parengta arti 40 laidų (1981 m. – 17, 1982 m. – 19).

Civilinės gynybos pratybos. Iš kairės: R. Dambrauskienė, V. Marčiulionytė-Juknevičienė, V. Kaciulienė, S. Barzdaitytė, Skaityklų skyriaus vedėja A. Šimkūnienė, K. Buksienė, A. Danieliūtė. 1988 m.

Stengtasi bibliotekininkus mokyti užsienio kalbų¹². 1963 m. buvo organizuoti anglų, esperanto ir ispanų kalbų kursai, bet du pastarieji veikė trumpai, nes jų lankytojams pritrūko entuziazmo. Postūmį mokytis užsienio kalbų davė Kultūros ministerijos priimtas sprendimas mokėti atlyginimo priedą už užsienio kalbos naudojimą darbe.

¹² Kaip jau minėta, nuo 1957 m. KVB ir VRB darbuotojus anglų kalbos mokė B. Damašauskienė.

1965 m. bibliotekoje sudaryta speciali komisija nustatė darbo vietas, kuriose reikalingos užsienio kalbų žinios, ir patikrino darbuotojų gebėjimus [259]. Tais metais atlyginimo priedą už užsienio kalbų mokėjimą ir naudojimą darbe gavo 29 darbuotojai (16 – vokiečių, 7 – anglų, 1 – vokiečių ir anglų, 4 – prancūzų, 1 – ispanų). 8-e dešimtmetyje pagausėjus darbuotojų, neseniai baigusią įvairaus lygio mokyklas ir mokėjusių vieną ar kelias užsienio kalbas, bibliotekoje užsienio kalbos pagrindų daugiau nebemokyta. Be to, Kultūros ministerijos kasmet sudaroma komisija užsienio kalbų mokėjimą tikrino formaliai, o priedai buvo mokami ir tiems, kurie užsienio kalbos darbe nenaudojo. 1985 m. tokius priedus gavo 101 bibliotekinis darbuotojas.

KVB bibliotekinis personalas tobulino kvalifikaciją ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų. Štai Ch. V. Spitrys lankėsi Leningrado ir Gorkio sričių bibliotekose, R. Birgėla – Chmelnickio srities, Z. Pavilonis – Riazanės srities bibliotekose. Į stažuotes vyko G. Kulikauskaitė-Barzdienė (VRB, 1972 m.), J. Naujokaitė ir K. Buksienė (SSRS valstybinė V. Lenino biblioteka, 1977 m.), G. Bareišienė-Stankelytė (Valstybinė viešoji mokslinė techninė biblioteka, 1976 m.). N. Jakubonienė 1977 m. baigė visuomeninį patentologijos institutą, veikusį prie SSRS išradėjų ir racionalizatorių draugijos Lietuvos respublikinės tarybos. J. Vitkūnas 1989 m. lankė KPI perkvalifikavimo kursus (inžinieriaus programuotojo spec.). KVB darbuotojai reguliariai vyko į Kultūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimo instituto kursus Maskvoje. 1971–1987 m. juose mokėsi R. Šurka, J. Jančaitienė, J. Naujokaitė, R. Čedavičienė, D. Kazlauskienė, G. Lukaitytė, V. Didvalis, R. Raišytė, I. Tulabienė, M. Kuvykienė, A. Pupienis, A. Marcinkevičiūtė, E. Markevičiūtė, O. Barkauskaitė, V. Laškova, G. A. Firantienė. 1981 m. įsteigus Lietuvos kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo institutą, VB ir CB darbuotojai mokėsi bendrose grupėse. Dėl skirtingų šių bibliotekų uždavinių toks mokymo būdas netenkino VB atstovų. Kadangi jų buvo mažai ir sudaryti atskiros grupės jie negalėjo, institutas organizavo neakivaizdines studijas pagal teminį planą (programą). Pavyzdžiui, 1987 m. 24 KVB darbuotojai pradėjo studijuoti 144 val. neakivaizdinį kursą „Bibliotekinių ir bibliografinių procesų mechanizavimas ir automatizavimas“.

KVB neturėjo galimybių keistis patirtimi su užsienio bibliotekomis, nors tokių siekių būta. 1964 m. ji bandė tapti SSRS–Italijos draugystės draugijos Lietuvos skyriaus Kauno poskyrio kolektyviniu nariu. Bibliotekoje buvo sudarytas biuras, turėjęs rūpintis ryšiais su Italijos bibliotekomis, leidinių mainais. Tų metų darbo plane numatyta organizuoti 5 parodas ir 4 susitikimus su Italijoje viešėjusiais asmenimis (D. Besčastnu, A. Viskanta, V. Landsbergiu–Žemkalniu, R. Kalpoku) [260]¹³. Vėlesniais metais J. Baltušis lankėsi Suomijos, J. Naujokaitė – VDR bibliotekose (kaip delegacijos nariai). 1977 m. Kultūros ministerijos iniciatyva pradėta bendrauti su Bialystoko (Baltstogės) vaivadijos biblioteka. 1978–1979 m. joje lankėsi J. Naujokaitė, B. Rašimienė, K. Romanova, o į Kauną atvyko lenkų bibliotekininkai. Vėliau bendradarbiavimas nutrūko, matyt, dėl įvykių Lenkijoje. Padėtis nepasikeitė ir vėliau, kai 1984 m. KVB buvo įtraukta į užsienio svečių lankomų Kauno vietų sąrašą. Baigiantis sovietiniam laikotarpiui, pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Slovakijos nacionaline biblioteka (1975 m. KVB lankėsi jos mokslinis sekretorius), bet ir ji dėl pasikeitusių sąlygų liko nerealuota.

¹³ Duomenų apie šios draugijos veiklą nerasta. Matyt, Lietuvoje jos skyrius nebuvo įsteigtas.

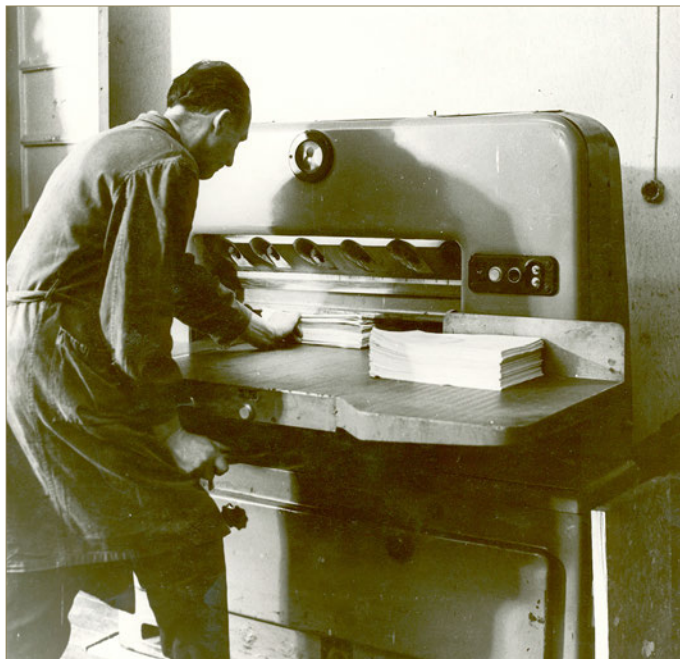

1984 m. KVB viešėjo vokiečių delegacija.
Centre – direktorius A. Pupienis.

Politinis ugdymas. Iki 1971 m. biblioteka nepasižymėjo darbuotojų aktyvaus politinio ugdymo (dar vadinto politiniu švietimu, politinio idėjinio lygio kėlimu) srityje. Apsiribota dar iki 1963 m. veikusiais, komunistų vadovaujamaais politinio švietimo rateliais (atskirai ūkio ir bibliotekiniam personalui). Juose buvo aptariamais svarbiausi to meto politiniai įvykiai. „Žinijos“ lektoriai 2–4 kartus per metus KVB personalui skaitė paskaitas apie tarptautinę padėtį. 1963 m. organizuotas ateistinio darbo būrelis (vadovė E. Ivanovaitė), bet apie jo veiklą informacijos nerasta.

1970 m. paaiškėjo, kad KVB vadovybė ir pirminė partinė organizacija, besirūpindamos lojalių sovietinei valdžiai piliečių ugdymu, naujo tarybinio žmogaus su tvirta materialistine pasaulėžiūra formavimu, per mažai arba tik formaliai domisi pačių ugdytojų, t. y. bibliotekos personalo, pasaulėžiūra. Gali būti, kad „antitarybiškai“ nusiteikusius darbuotojus padėjo išaiskinti J. Naujokaitės 1970 m. birželio 12 d. raštas KVB direktoriui. Jame informuojama, kad jau ilgą laiką po darbo kažkas naudojami Knygų tvarkymo skyriaus rašomosiomis mašinėlėmis. Praėjus 2,5 mėn. Kauno miesto VK pareikalavo iš KVB pristatyti visų rašomųjų mašinėlių sąrašą ir jų šriftų pavyzdžius [261]. Tolesnius įvykius iš dalies atspindi 1970 m. spalio mėn.–1971 m. sausio mėn. įrašai bibliotekos metraštyje. Anot jų autoriaus J. Baltušio, pirmą kartą KVB istorijoje Valstybės saugumo komitetas organizavo bibliotekos darbuotojų aktyvo pasitarimą ir informavo apie buvusios pirminės komjaunimo organizacijos sekretorės, skaityklos bibliotekinės Irenos Genevičiūtės „antitarybines“ nuotaikas. Taip pat nustatyta, kad knygrišys Jonas Litvaitis įrišdavo kažkur padaugintas religines knygas, o direktoriaus sekretorė

Jadvyga Stulgaitienė jas platino. J. Baltušis rašė, kad bibliotekoje jau seniai pastebėtos buržuazinės atgyvenos (dalies darbuotojų nacionalistinės nuotaikos ir religinė praktika), antvisuomeniniai faktai (įtartinos knygų ir pinigų vagystės saugykloje ir personalo darbo vietose, rašomųjų mašinėlių naudojimas naktį). Jis tvirtino, kad „visos šios blygybės niekina garbingą darbštaus tarybinio kolektyvo vardą ir kenkia bibliotekai, vykdant didelės politinės-ideologinės reikšmės uždavinius“. 1970 m. pabaigoje vykusiuose KVB visuomeninių organizacijų ataskaitiniuose-rinkiminiuose susirinkimuose daug kalbėta apie bibliotekos politinį mikroklimatą, kuris „kažkuriuo laipsniu yra respublikos gyventojų politinių-ideologinių nuotaikų atspindys“ (J. Baltušis). Komjaunimo pirminės organizacijos susirinkime svarstyta I. Genevičiūtės, biblio-

Knygrišys J. Litvaitis. 1970 m.

tekoje dirbusios nuo 1964 m., pirmosios pagalbininkės masiniuose renginiuose [86], elgesys. Jai tik pareikštas papeikimas, bet LLKJS Kauno miesto Lenino rajono komitetas ją pašalino iš komjaunimo. J. Baltušis šį faktą įvertino kaip „didelį smūgį Genevičiūtei ir didelę gėdą bibliotekos kolektyvui, verčiantį daug ką permąstyti ir pertvarkyti, ypač ideologinį auklėjamąjį darbą“¹⁴. J. Genevičiūtė auklėjimo tikslais buvo perkelta į Knygų tvarkymo skyrių ir po kiek laiko išėjo iš bibliotekos. Knygrišys J. Litvaitis, bibliotekoje dirbęs nuo 1969 m. spalio 1 d., buvo atleistas 1970 m. gruodžio 31 d. Ta proga J. Baltušis pareiškė, kad „bibliotekoje sumažėjo dar vienas girtavimo ir uždarbiavimo židinyš“. J. Stulgaitienė bibliotekoje dirbo iki pensijos (1972 m. kovo 17 d.). 1971 m. sausio mėn. miesto partinėje konferencijoje KVB kritikuota už „ideologines blygybes“.

¹⁴ Sunku pasakyti, ar toks vertinimas atspindėjo J. Baltušio asmeninę nuomonę, nes bibliotekos metraščiai (kronikos) buvo skirti viešajam naudojimui. J. Genevičiūtės „byla“ palietė ir Skaitylų skyriaus vedėją D. Striogienę – 1970 m. lapkričio 11 d. ji perkelta į Knygų tvarkymo skyriaus 0,5 vyresn. bibliotekininkės etatą (J. Genevičiūtė į tą patį skyrių perkelta lapkričio 12 d.).

„Ideologinių blogybių“ bijota ir per 1972 m. „kalantines“. Apie jų atgarsius bibliotekoje byloja J. Baltušio įrašai metraštyje. Susideginus R. Kalantai, vyko „chuliganų ir kitų asocialių asmenų išpuoliai“. Bibliotekoje buvo sustiprintas budėjimas, dalis čia dirbusių komunistų budėjo Kauno gatvėse, o direktorius dalyvavo įvairiuose posėdžiuose. Ypač iškalbingas birželio 5 d. įrašas: „Ir vėl vyrų klozete ant durų pasirodė buržuaziniai šūkių. Jie gana dažni svečiai mūsų bibliotekoje. Tai buržuazinių nacionalistų – paauglių darbas. Šį kartą jų tema – R. Kalantos garbinimas kaip „didvyrio“. Valytojoms prisideda papildomo darbo“. Po metų, 1973 m. gegužės 20 d., J. Baltušis rašė: „Jau trejetą savaičių Kaune įtempta atmosfera: laukiama buržuazinių nacionalistų išsišokimų R. Kalantos susideginimo metinių proga. Gatvėse patruliuoja milicininkai. Bibliotekoje mažiau lankytojų“.

Suprantama, kad po 1970 ir 1972 m. įvykių sustiprėjo bibliotekos personalo kontrolė ir ideologinis darbas. Nutarta įsigyti po 100 egz. TSKP XXIV suvažiavimo (1971 m.) medžiagos ir jo reikšmę aiškinančių leidinių. 1972 m. lapkričio mėn. direkcijos ir skyrių vedėjų posėdyje aptartas bibliotekos „politinis veidas“. Pastebėta, kad bibliotekoje per mažai leidinių apie kitas sąjungines respublikas, reikėtų gerinti masinių renginių kokybę, salės apipavidalinimą. 1973 m. balandžio mėn. su Spaudinių komplektavimo skyriaus darbuotojais buvo kalbama pasaulėžiūros, religijos, elgesio klausimais, o nuo kovo mėn. doc. P. Aksamitas pradėjo skaityti ateizmo paskaitų ciklą. 1975 m. Kauno miesto partinio aktyvo susirinkime jis teigė, kad KVB – vienintelė įstaiga mieste, kurioje ateistinis švietimas vyksta sistemingai. 1976–1978 m. bibliotekoje veikė ateistinio švietimo koordinavimo taryba. 1974 m. pradėtas paskaitų ir seminarų ciklas „Naujo žmogaus formavimas – vienas svarbiausių komunizmo kūrimo uždavinių“. 1977 m. sudaryta seminaro „TSKP XXV suvažiavimas apie socialistinės kultūros raidą“ 5 metų programa. 1973 m. spalio 29 d. surengta pirmoji politinė diena. Nuo to laiko tokie renginiai (kartais net po 9 per metus) vykdavo kasmet iki 1988 m. Jų metu Kauno ir Lietuvos valdžios atstovai atsakinėjo į bibliotekos personalo klausimus. Padaugėjo paskaitų, parodų, KVB darbuotojų rengiamų bibliografijos rodyklių tarybinio patriotizmo, buržuazinės ideologijos kritikos temomis. Bibliotekos partinė organizacija aptarinėjo politinio švietimo rezultatus, nagrinėjo bibliotekos visuomeninių organizacijų veiklą, ateistinio darbo būklę, priemones ideologiniam darbui gerinti. Nepamiršta ir vaizdinė propaganda. 1974 m. Kauno dailės kombinatas pagamino medžio plokštes su šūkių: „Mūsų tikslas – komunizmas“, „Komunistų partija – mūsų epochos protas, garbė, sąžinė“, „Be knygos nėra mokslo, be mokslo nėra komunizmo“; jos pakabintos visų aukštų vestibuliuose. 1977 m. bendrojoje skaitykloje, kurioje vykdavo kultūros renginiai, buvo pritvirtintas V. Lenino bareljefas (skulpt. K. Švažas). 1981 m. dailininko P. Rimšos 100-ųjų gimimo metinių proga Kauno dailės kombinatė buvo liedinamos J. Paleckio bareljefų kopijos. Dvi kopijas užsisakė ir KVB, kuriai 1980 m. LKP CK ir LSSR Ministrų Tarybos nutarimu buvo suteiktas J. Paleckio vardas.

Pradėjus plisti „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikai“ ir kitiems pogrindžio leidiniams, padažnėjo Valstybės saugumo komiteto darbuotojų vieši ir nevieši, tiesioginiai ir netiesioginiai (per informatorius) vizitai į biblioteką. 1974 m. komiteto atstovas ben-

drame KVB personalo susirinkime skaitė pranešimą „Apie ideologiškai kenksmingus pasireiškimus Kauno mieste“. Bibliotekos darbuotojai ir lankytojai buvo saugumiečių akiratyje. Juos ypač domino specialaus saugojimo fondo spaudinių skaitytojai, kopijavimo priemonės, fotolaboratorijos ir knygrišyklos personalas.

1974 m. Kultūros ministerija pareikalavo iš KVB informacijos apie visų rūšių spausdinimo ir kopijavimo priemones, jų saugojimo bei naudojimo sąlygas, parengtas instrukcijas. Matyt, tuo metu KVB dar neturėjo tokių instrukcijų, nes reikalavimus šių priemonių saugojimui ir naudojimui išdėstė direktoriaus įsakyme [262]¹⁵. Konstatavus, kad rašomųjų mašinėlių apsauga nepatenkinama, buvo reikalaujama jų vežimėlius po darbo rakinti prie rémo specialiais užraktais, taip pat rakinti patalpas, kuriose laikomas teletaipas, fotolaboratorijos langui įrengti grotas ir t. t. Kaip stropiai buvo kontroliuojami dauginimo darbai ir vėliau, liudija ne tik ne kartą tobulintos instrukcijos, bet ir V. Vysockio knygos „Nervas“ (rusų k.) kopijavimo „byla“ [263]. 1982 m. išaiškinta, kad Spaudinių tvarkymo skyriaus bibliotekininkė Svetlana Gumariova tvarkomą V. Vysockio knygą davė padauginti savo vyrui, dirbusiam „Pergalės“ gamykloje. Nustatyta, kad dvi kopijos padarytos gamyklos darbuotojams, dar tris kopijas pareikalavusi gavo biblioteka. S. Gumariovos poelgį svarstė KVB draugiškasis teismas. Buvo kreiptasi į Kauno miesto kontrolės institucijas prašant užkirsti kelią neteisėtam spaudinių kopijavimui „Pergalės“ gamykloje.

9-e dešimtmetyje politinis švietimas bibliotekoje tapo labiau diferencijuotas. Studijuoti nuo pokario metų veikusiame LKP CK marksizmo-leninizmo universiteto Kauno vakariniame filiale darbuotojus nukreipdavo pirminė partinė organizacija¹⁶. Per antrąją KVB veiklos etapą, jį baigė N. Antonova, N. Gilaitienė, J. Jančaitienė, V. Kripaitė, M. Mikšionytė, L. Markauskienė, J. Naujokaitė, R. Ručinskas, R. Skeltytė, G. Šliužienė, S. Volkova ir kt. Jaunojo komunisto mokyklą prie LKP Kauno miesto Lenino rajono komiteto lankė V. Gorelčenkienė, N. Pupkevičienė. Bibliotekoje nuo 1981 m. veikė dvi politinio švietimo mokyklos: mokslinio komunizmo mokykla, kuriai vadovavo A. Pupienis ir R. Ručinskas ir kurios lankytojų (daugiausia vadovų ir vyriausiųjų specialistų) sąrašą tvirtino pirminė partinė organizacija, bei komjaunimo mokykla, kuriai vadovavo E. Stankaitienė ir kurią lankė VLKJS nariai su aukštuoju išsilavinimu.

Kultūrinis ugdymas. Ši personalo ugdymo kryptis, lyginant su kitomis, buvo mažiausiai diferencijuota, labiausiai atsižvelgianti į darbuotojų interesus, pomėgius, rėmėsi savanoriškumo ir iniciatyvumo principais. Kultūrinio ugdymo priemonės – tai pasakaitos, kultūros renginiai, ekskursijos ir išvykos, personalo mokymasis nebibliotekinio profilio mokyklose, liaudies universitetuose. Jos būdingos visam antrajam KVB veiklos etapui, nors atskirais periodais jų taikymo intensyvumas skyrėsi. Pagrindinė kultūros ugdymo priemonių organizatorė buvo vietos profsajungos komiteto kultūrinio masinio darbo komisija. Pradžioje ji stengėsi įtraukti darbuotojus į įvairius meno

¹⁵ 1983 m. Kauno miesto Lenino rajono VK pareikalavo atspausdinti KVB rašomosiomis mašinėlėmis pateiktus tekstus ir juos pristatyti. 1986 m. Kauno miesto VK Vidaus reikalų valdybai perduoti visų bibliotekos kopijavimo aparatų ir rašomųjų mašinėlių kopijų pavyzdžiai.

¹⁶ Į šį universitetą buvo priimami TSKP, VLKJS nariai, nepartiniai (teikiant pirmenybę turintiems aukštąjį profesinį išsilavinimą). Klausytojai po 2–3 m. studijų įgydavo aukštąjį politinį išsilavinimą.

saviveiklos būrelius. 1963 m. ir vėliau būta bandymų organizuoti vokalinį ansamblį, dramos, skaitovų būrelius, bet jie susirinkdavo tik švenčių (bibliotekos jubiliejų, Naujųjų metų, Kovo 8-osios) progomis. Vos kelis metus (1978–1979 m.) veikė ir kino bei fotografijos mėgėjų būrelis. Komisija sistemingai, viena ar kartu su kitomis bibliotekos visuomeninėmis organizacijomis, organizavo ekskursijas, rengė naujamečius renginius darbuotojų vaikams (nuo 1958 m.), ruošė bibliotekos jubiliejų ir sovietinių švenčių meninę dalį, centralizuotai užsakinėjo bilietus į spektaklius ir koncertus. Be kultūrinio masinio darbo komisijos, įvairius kultūros renginius: ekskursijas į memorialines sodybas, muziejus, fabrikus, susitikimus su įdomiais žmonėmis (pavyzdžiui, egiptologe J. Aleksiene, dainų atlikėju A. Kukaičiu), organizavo darbo su jaunimu komisija (1978–1981 m.) ir Moterų taryba (1951–1989 m.).

Darbuotojų ekskursija Jerevane.
1980 m.

Tarp kultūrinės pakraipos visuomeninių organizacijų ypatingo bibliotekos personalo palaikymo susilaukė dvi draugijos, kurių veikla buvo tiesiogiai susijusi su bibliotekos darbu. Viena jų – Paminklų apsaugos ir kraštotyros (iki 1965 m. – Kraštotyros) draugijos Kauno skyriaus KVB kraštotyrintinukų klubas „Versmė“. Jo ištakos – 1962 m. įsteigtas VRB ir KVB darbuotojų būrelis¹⁷. 1970 m. iš būrelio, tuomet turėjusio 20 narių, išaugo klubas „Žinyčia“ (nuo 1972 m. – „Versmė“). Bibliotekos kraštotyrintinkams vadovavo A. Giedraitytė, A. Galnaitytė, R. Mikeliškytė-Didikienė, A. Šimoliūnaitė. Klubo nariai (40–50 bibliotekos darbuotojų) organizavo pažintines ekskursijas po įvairias

¹⁷ Lietuvos kraštotyros draugijos steigiamasis suvažiavimas įvyko 1961 m. spalio 5 d. Kauno skyriaus taryba išrinkta 1962 m. balandžio 20 d.

Lietuvos vietoves, rinko prisiminimus apie B. Sruogą, rengė vakarones (pavyzdžiui, „Lietuviški valgiai ir gėrimai“ 1971 m.), šefavo kultūros paminklus (namus Vaižganto gatvėje, kuriuose gyveno rašytojai Vaižgantas ir V. Mykolaitis-Putinas) ir t. t.

Kita bibliotekos darbuotojų pamėgta organizacija buvo Savanoriška knygų bičiulių draugija (SKBD). Jos steigiamasis suvažiavimas įvyko 1974 m. gegužės 17 d. Vilniuje. J. Baltušis išrinktas valdybos nariu ir delegatu į sąjunginį suvažiavimą. 1975 m. balandžio 23 d. jis išrinktas SKBD Kauno miesto skyriaus valdybos pirmininku, o buvusi KVB darbuotoja E. Ivanovaitė – etatine sekretore. Nuo balandžio 10 d. veikė SKBD KVB pirminė organizacija, jungusi 30–40 narių.

Bibliotekos ir jos personalo darbo įvertinimas. KVB darbas ne kartą įvertintas bibliotekų apžiūrose. 1967 m. gautas pirmojo laipsnio diplomą už Kauno zonos bibliotekų aktyvų dalyvavimą sąjunginėje apžiūroje, skirtoje Spalio revoliucijos 50-mečiui. Aukščiausias bibliotekos veiklos įvertinimas – nugalėtojos diplomą sąjunginėje bibliotekų apžiūroje, skirtoje 100-osioms V. Lenino gimimo metinėms, ir jos įrašymas į jubiliejinę lenininę garbės knygą LKP CK, LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo, Ministrų Tarybos ir Respublikinės profsąjungų tarybos sprendimu (1970 m.)¹⁸. Tais pačiais metais KVB apdovanota Lietuvos kultūros ministerijos garbės raštu.

Sąjunginės bibliotekų apžiūros diplomą direktoriui J. Baltušii ir partinės organizacijos sekretorei E. Ivanovaitėi įteikia kultūros ministro pavaduotojas V. Jakelaitis. Fotogr. R. Junganas. 1970 m. balandžio 16 d.

¹⁸ Mažai tikėtina, kad KVB būtų sulaukusi tokio įvertinimo, jei jos darbuotojų „antitarybiškas“ elgesys būtų išaiškėjęs kiek anksčiau.

Paskutinis įvertinimas – 1977 m. gautas bibliotekų darbo apžiūros, skirtos Spalio revoliucijos 60-mečiui, nugalėtojos diplomas. Daugiausia KVB darbuotojų apdovanota „Darbo veterano“ medaliu, kurio nuostatai patvirtinti 1974 m. LSSR AT Prezidiumas (SSRS AT Prezidiumo vardu) šiuo medaliu apdovanojo daugiau kaip 60 bibliotekos kolektyvo narių, turėjusių reikiamą darbo stažą, 1979 m. medalį gavo 20, 1983 m. – 21, 1985 m. – 10, 1987 m. – 2 darbuotojai. Norėdami pagerbti ypač pasižymėjusius darbuotojus, KVB vadovai, partinė organizacija ir profsąjungos komitetas 1985 m. spalio 25 d.

Pirmoji bibliotekos darbo veteranų šventė. Iš kairės: D. Striogienė, Ch. V. Spitrys, D. Kazlauskienė. 1982 m. gruodžio 1 d.

patvirtino Darbo veterano garbės vardo suteikimo nuostatus. Pagal nuostatus šis vardas galėjo būti suteiktas darbuotojams, pasižymėjusiems darbe bei visuomeninėje veikloje ir turintiems 20 m. nepertrauktą darbo stažą bibliotekoje. Tokių ir didesni stažą turėjo nemažai KVB kolektyvo narių. Ilgiausiai dirbo (per visą sovietinį laikotarpį ir vėliau) M. Dailidonienė (su pertrauka), K. Romanova ir E. Stankaitienė. Nuo jų nedaug atsiliko K. Povilaitis, A. Švalkūnas, G. Andrikytė-Šmidtienė. Ilgamečiais darbuotojais galima laikyti ir R. Chrapavičienę, R. Dagienę, R. Gudeliene, D. Kazlauskienę, G. Lukaitytę, B. Rašimienę, Ch. V. Spitrij, pradėjusius dirbti bibliotekoje 1957–1961 m. Nuo 1963 m. (ir po 1990 m.) bibliotekoje dirbo E. Abromavičienė, K. Bukšienė, J. Jančaitienė, D. Lauruvėnienė, J. Smaidžiūnienė, D. Striogienė (su pertrauka), A. Šimkūnienė, šiek tiek trumpiau – R. Junganas. Nuo 1965 m. (ir po 1990 m.) dirbo B. Alekna (su pertraukomis), M. Danieliūtė, B. Daniulaitienė (su pertrauka), A. Galnaitytė, R. Janulionienė, A. Marcinkevičiūtė, M. Mikšionytė, I. Paleckienė, G. Žukienė. 1966–1969 m. pradėjo dirbti D. Gricienė, M. Juškaitė, E. Kakanauskienė, N. Kukevičienė, G. Staskevičienė. 20–25 m. bibliotekoje dirbo K. Steponėnas (1950–1970 m.), P. Misevičienė (1950–1977 m.), S. Vilėniškienė (1950–1976 m.), J. Baltušis (1951–1976 m.), J. Naujokaitė (1959–1985 m.), L. Bansevičienė (1960–1985 m.), A. Povilaitienė (1963–1983 m.), R. Purienė (1963–1985). 1982 m. gruodžio 1 d. įvykusioje pirmojoje KVB darbo

veteranų šventėje buvo pagerbta 18 darbuotojų, tuomet dirbusių bibliotekoje. 1987 m. į tradicinę veteranų ir jaunųjų specialistų šventę buvo pakviesti jau nebedirbantys ilgamečiai bibliotekos darbuotojai.

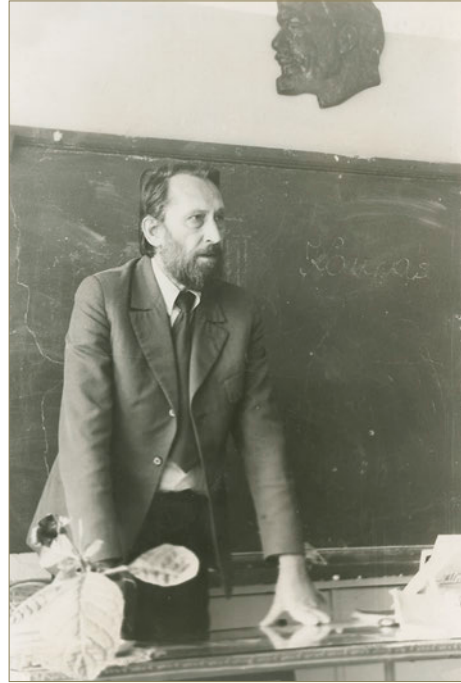
SSRS AT Prezidiumo įsakais medalis „Už šaunų darbą“ įteiktas J. Baltušiu (1967 m.), M. Gražytei, E. Ivanovaitei, D. Kazlauskienei, P. Misevičienei, J. Naujokaitei, A. Povilaitienei, K. Povilaičiui, A. Raslanui, K. Romanovai, R. Šmerkovičinei, S. Vilėniškienei (1970 m. minint 100-ąsias V. Lenino gimimo metines). 1971 m. SSRS kultūros ministerija N. Krupskajos medaliu apdovanojo P. Misevičienę (pirmąją iš Lietuvos bibliotekininkų), garbės raštai įteikti J. Baltušiu ir M. Dailidonienei.

LSSR AT Prezidiumo įsakais K. Povilaičiui suteiktas nusipelnusio kultūros veikėjo garbės vardas (1966 m.), S. Vilėniškienei – nusipelnusios kultūros ir švietimo darbuotojos garbės vardas (1975 m.), garbės raštais apdovanoti K. Povilaitis (1965 m.), M. Danieliūtė (1982 m.), J. Naujokaitė.

1974 m. pabaigoje bendru Lietuvos kultūros ministerijos kolegijos ir Kultūros darbuotojų profsąjungos Lietuvos respublikinio komiteto prezidiumo nutarimu pradėti teikti „Lietuvos TSR kultūros žymūno“ ženklai. Jais įvertintas J. Naujokaitės ir Ch. V. Spitrio (1974 m.), J. Baltušio, M. Dailidonienės, P. Misevičienės (1975 m.), D. Kazlauskienės (1980 m.), A. Galnaitytės ir D. Striogienės (1985 m.), B. Rašimienės ir E. Stankaitienės (1987 m.) bibliotekinis ir visuomeninis darbas. 1975 m. „Lietuvos TSR meno saviveiklos žymūno“ ženklu apdovanota B. Letukaitė-Komskienė. Beveik 30 darbuotojų veikla įvertinta Kultūros ministerijos garbės raštais (dalis juos gavo ne viena kartą), beveik 20 darbuotojų – „Knygos bičiulio“ ženkleliais. Dalis KVB personalo apdvanota Kauno miesto valdžios institucijų (LKP ir LLKJS Kauno miesto komitetų, Kauno miesto VK, jo rajonų bei padalinių, Liaudies kontrolės komiteto Kauno skyriaus) garbės raštais ir padėkomis.

Geriausius darbuotojus skatino ir pati biblioteka. 7-e dešimtmetyje jie pirmieji gaudavo kelialapius į Žemės ūkio (vėliau – Liaudies ūkio) pasiekimų parodas Maskvoje, o pateikę teigiamas charakteristikas iš darbovietės, patvirtintas partijos komitete, galėdavo vykti į liaudies demokratijos šalis su vietos profsąjungos komiteto ir Kultūros ministerijos skiriamais turistiniais kelialapiais. Skirstant talonus deficitinėms prekėms ir poilsinius kelialapius, taip pat buvo atsižvelgiama į darbo rezultatus ir visuomenines pareigas. Visuomeninių pareigų būta daug ir įvairių, pavyzdžiui, darbas visuomeninėse organizacijose (be jau anksčiau minėtų, dar Raudonojo Kryžiaus ir Skęstančiųjų gelbėjimo draugijose, Savanoriškos draugijos armijai, aviacijai ir laivynui remti), civilinės gynybos organizavimas. 1980–1983 m. Kauno miesto Lenino rajono LKP ir LDT komitetų sprendimais KVB turėjo šefuoti Šešuolių kolūkį (Ukmergės raj.), 32-ąją technikos mokyklą, 42-ąją vidurinę mokyklą, karinį dalinį. Biblioteką šefavo eksperimentinis sporto gaminių fabrikas „Dinamo“ (bendradarbiavimo sutartis pasirašyta 1982 m.) [264]. J. Baltušis iki išvykimo į Vilnių buvo Kauno miesto deputatas, įvairiais metais Kauno miesto Lenino rajono deputatais rinkti P. Misevičienė, M. Danieliūtė, B. Rašimienė, A. Pupienis. Įdomiomis paskaitomis garsėjo aktyvus „Žinijos“ draugijos narys Ch. V. Spitrys (1969 m. jis dalyvavo Lenkijoje vykusiame lek-

torių simpoziume). Kauno miesto TBT (veikusioje iki 1985 m.) dirbo būrys KVB specialistų: J. Baltušis, M. Dailidonienė, M. Danieliūtė, E. Kakanauskienė, A. Marcinkevičiūtė, E. Pachnikaitė, Ch. V. Spitrys, A. Šimkūnienė. J. Naujokaitė buvo Lietuvos VTBK

Paskaitą apie knygos istoriją Kauno 27-osios vidurinės mokyklos moksleiviams skaito bibliotekos darbuotojas, „Žinijos“ lektorius Ch. V. Spitrys. 1985 m.

(1976–1989 m.) Literatūros atrankos deponavimui, Bibliotekų darbo organizavimo ir valdymo, Bibliotekininkystės mokslo tiriamojo darbo tarybų narė, A. Marcinkevičiūtė – Bibliografinio darbo tarybos narė, Ch. V. Spitrys – Kraštotyros darbo koordinavimo tarybos narys. VU Kauno vakariniame fakultete antraeilėse pareigose dirbo tokie aukštos kvalifikacijos specialistai kaip J. Baltušis, M. Dailidonienė, D. Daniulaitienė, D. Kazlauskienė, L. Krūminaitė, N. Kukevičienė, Ch. V. Spitrys, E. Stankaitienė, D. Striogienė.

Taigi KVB personalo profesinis ir visuomeninis aktyvumas buvo deramai įvertintas. Tiesa, daugiau ir aukštesnių apdovanojimų biblioteka ir jos darbuotojai gavo iki 1977 m. Šį faktą galima aiškinti įvairiai. A. Pupienis sovietinio laikotarpio pabaigoje pastebėjo, kad KVB, trigubai lenkdama kitas VB etatų skaičiumi, nepasiekė aukštesnių darbo rezultatų, o jos vaidmuo Kaune ir respublikoje anksčiau buvo didesnis [265]. Norint patvirtinti arba paneigti šį teiginį, reikia susipažinti su KVB veikla antrajame jos istorijos etape.

8. LEIDINIŲ FONDO FORMAVIMO IR ATVAIZDAVIMO KATALOGUOSE POKYČIAI

Fondo formavimo nuostatos. Nors KVB veiklos programoje fondo komplektavimo ir organizavimo klausimams buvo skirta ne itin daug vietos, svarbiausios nuostatos šioje srityje išreikštos pakankamai aiškiai. KVB siekė:

1. Sukomplektuoti universalų mokslinio pobūdžio literatūros fondą, pirmiausia skiriamą įvairių mokslo sričių specialistams. Manoma, kad besimokančio jaunimo poreikiams tenkinti pakaks kelių dešimčių tūkstančių spaudinių, o mokslo darbuotojams ir specialistams reikės viso KVB fondo, įskaitant privalomuosius spaudos egzempliorius (PE) bei ankstesniųjų metų leidinius. Aptarnaudama pastarąją skaitytojų grupę, KVB turėjo realizuoti mokslinės bibliotekos funkcijas.
2. Sukaupiti vertingiausių užsienio literatūrą ir kuo pilniau – lituanistiką (viską, kas išleista Lietuvoje ir užsienyje lietuvių kalba) ir lituaniką (viską, kas rašyta apie Lietuvą). KVB turėjo tapti antrąja (po VRB) respublikine saugykla.
3. Organizuoti pagrindinius, pagalbinius ir mainų fondus. Į pagalbinius (abonementų ir skaityklų) fondus norėta atrinkti aktualiausia, populiariausia ir moksliniu požiūriu vertingiausia literatūrą. Beveik visos skaityklos privalėjo turėti marksizmo-leninizmo pradininkų veikalų, informacinių ir bibliografinių leidinių. Į specializuotas (šakines) skaityklas turėjo patekti ir giminingų mokslo sričių literatūra. Paskaičiuota, kad KVB greitai sukaups 1 mln. egz. fondą. Didžiąją fondo daliai, tenkinančiai iki 5 proc. visų skaitytojų užsakymų, buvo numatyta vieta saugykloje Pakalnės g. 8.

Iš esmės šių nuostatų laikytasi iki sovietinio laikotarpio pabaigos. Tiesa, jos buvo tikslinamos, papildomos, atsižvelgiant į sukauptą patirtį ir sąlygas. 1968 m. vasario 1 d. patvirtintas „Kauno viešosios bibliotekos fondo teminis komplektavimo planas“. Jame pirmą kartą pabandyta nustatyti fondo profilį, suformuluoti komplektavimo principus, suderinti fondo formavimą su bibliotekos funkcijomis, skaitytojų poreikiais, aptarnavimo sistema, esamomis leidinių saugojimo sąlygomis. KVB veiklos plėtros programos nuostatos papildytos dar 3 punktais:

1. Sąjunginio PE tematika ir užsienio literatūros komplektavimas derinamas su Kauno miesto ir zonos profiliu.
2. Fondo, pirmiausia užsienio leidinių, komplektavimas koordinuojamas su kitomis Lietuvos bibliotekomis.

3. Komplektuojamos dokumentų rūšys: knygos, tęstiniai ir periodiniai leidiniai, žemėlapiai, natos, plakatai, lapeliai, atvirukai, leidiniai aklųjų raštu, techninėmis priemonėmis padauginti dokumentai, rankraščiai, mikrofilmai, diskai, garso įrašai, įkainoti ir neįkainoti dokumentai.

Fondo komplektavimo organizavimas ir vykdymas pavestas KVB Komplektavimo tarybai¹. Plano priede pateiktos lentelės, pagal kurias turėjo būti nustatomas komplektuojamų dokumentų egzemplioringumas (dubletų skaičius). Apskritai, šis planas atspindėjo susiklosčiusią fondo komplektavimo praktiką.

Apie 1970 m. pradėtos pertvarkyti fondo komplektavimo ir apskaitos sritys: organizuotas mainų fondas, atsisakyta pagalbinių fondų leidinių inventorinimo, parengti perėjimo prie centralizuoto periodikos komplektavimo ir tvarkymo planai, pakeisti žurnalų apskaitos vienetai, patvirtintos instrukcijos „Spaudinių komplektavimas“ ir „Spaudinių tvarkymas“, pradėta neprofilinių spaudinių atranka iš sąjunginio PE. Toliau reguliuoti ir reglamentuoti KVB fondo formavimą buvo bandoma ir vėlesniais metais. Siekiant suderinti fondo išsaugojimo ir panaudojimo funkcijas (iki tol pirmenybė teikta fondo išsaugojimui) ir kartu sumažinti vietos, laiko, darbo, lėšų sąnaudas, operatyviau ir kokybiškiau vykdyti skaitytojų užsakymus, geriau koordinuoti leidinių komplektavimą bibliotekos padaliniuose, 1976–1978 m. įvestas skaitytojams skolinamų leidinių ženklavimas visuose skaitytojų aptarnaujančiuose padaliniuose. 1977–1979 m. atlikta pagrindinės saugyklos fondo leidinių lietuvių ir rusų kalbomis bei Periodikos skyriaus fondo leidinių užsienio kalbomis panaudojimo analizė. Ji parodė, kad 1) leidiniams lietuvių ir rusų kalbomis išsaugoti bei skaitytojams aptarnauti pagrindinėje saugykloje užtenka mažesnio egzempliorių skaičiaus, todėl siūlyta lietuviškų knygų dubletų sumažinti nuo 5 iki 3 egz., o knygų rusų kalba, praėjus 3 metams nuo jų gavimo, palikti po 1 egz. (išskyrus vadovėlius, literatūros kritikos veikalus, atskirus grožinės literatūros kūrinius); 2) galima atsisakyti dalies periodinių leidinių užsienio kalbomis komplektavimo ir saugojimo, nes jie neturi paklausos. Į šiuos analizės rezultatus atsižvelgta rengiant naują perspektyvinį teminį komplektavimo planą. Jis buvo patvirtintas 1979 m. pradžioje ir atspindėjo pakitusią KVB struktūrą, patikslino komplektuojamų egzempliorių skaičių pagrindiniuose ir pagalbinuose fonduose, nustatė leidinių rusų ir kitomis užsienio kalbomis atrankos požymius bei saugojimo terminus². Matyt, atsižvelgiant į tipinius viešosios bibliotekos nuostatus (1972 m.), įpareigojančius VB tenkinti visų gyventojų grupių informacijos poreikius, 1979 m. plane neliko anksčiau akcentuoto fondo formavimo pirmiausia pagal specialistų poreikius. Kita vertus, nuostatų reikalavimo komplektuoti leidinius, atitinkančius zonos (regiono) profilį, gyventojų sudėtį, KVB laikėsi tik nelietuviškų leidinių atžvilgiu, o lituanistinę literatūrą, lituaniką ir kraštotyrimus (kaunistikos) leidinius ir toliau komplektavo išsamiai ir saugojimo neterminuotai.

¹ 1962 m. sudarytos Komplektavimo tarybos sudėtis keitėsi 1975, 1979, 1984 m. [266] 1984 m. patvirtinti jos nuostatai.

² Periodinių leidinių saugojimo terminai buvo nustatyti 1976 m. [181].

Po 1979 m. bibliotekos veiklos pokyčiai ir administracijos siekiai jau neatsispindėjo teminiuose komplektavimo planuose. Nors 1984 m. Komplektavimo taryba buvo įpareigota parengti naują planą (tiksliau – naują 1979 m. perspektyvinio teminio komplektavimo plano redakciją) iki 1985 m. gegužės 15 d., vėliau šis terminas buvo nukeltas į 1988 m. paskutinį ketvirtį. Plano rengimas dėl įvairių priežasčių (Komplektavimo tarybos pirmininkės J. Naujokaitės ligos, naujojo bibliotekos pastato įrengimo ir per-

Komplektavimo skyriaus darbuotojos (iš kairės): V. Kripaitė, V. Keblaitė ir S. Peikienė. Apie 1970 m.

sikėlimo rūpesčių) užsitęsė. Permainos bibliotekoje ir Lietuvoje šį darbą nukėlė į kitą KVB veiklos laikotarpį.

Paskutiniame sovietinio laikotarpio dešimtmetyje išryškėjo tendencija profiliuoti ir koordinuoti KVB fondo formavimą. Taip daryti skatino Lietuvos VTBK nutarimai, susiję su Lietuvos vieningo bibliotekų fondo, depozitinio saugojimo sistemos organizavimu, ir VRB specialistų komisijos, 1978 m. tikrinusios KVB, rekomendacijos. Specialiosios techninės literatūros skyriaus panaikinimas (1981 m.) ir Meno literatūros skyriaus įsteigimas buvo pirmi svarbūs žingsniai orientuojant KVB fondo profilį į giminingų sričių kompleksą, apimančią socialinius, humanitarinius mokslus bei įvairias meno šakas (muziką, dailę, teatrą). Tuometinė KVB administracija suprato, kad vien kiekybinis fondo didinimas neduoda laukiamų rezultatų, kad nė viena biblioteka nepajėgi sukaupti visų dokumentų pagal savo profilį, ir siekė, kad fondo formavimas

taptų vis geriau valdomu procesu. Kol šios nuostatos įgyvendintos praktikoje, buvo nueitas ilgas kelias.

Fondo komplektavimo šaltiniai. Antrajame etape komplektavimo šaltiniai pasipildė tik respublikiniu PE (nuo 1962 m. paskutinio ketvirčio). Svarbiausi komplektavimo šaltiniai buvo sąjunginis (Rusijos) ir respublikinis PE, respublikinis bibliotekų kolektočius, prenumerata ir knyginai (žr. 30 lentelę).

30 lentelė. Fondo komplektavimo šaltiniai (egz.).

Šaltinio pavadinimas	Metai														
	1972	1973	1975	1976	1977	1978	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1987	1988	1989
Sąjunginės spaudos PE	23071	21899	23664	23985	22855	22683	18226	18406	15094	14557	15599	16708	18154	16016	17739
*Lietuvos spaudos PE	9368	8731	10663	12665	17590	20115	22469	21861	23027	24070	22903	22070	19682	21382	16638
Lietuvos b-kų kolektočius	24577	22497	27254	34806	32466	32923	21453	22619	20365	23616	23439	26205	19341	21606	23824
Knyginai	4556	12756	12716	9936	7928	6278	9852	7163	6694	8451	8174	10124	12658	25220	4951
Prenumerata	80003	71902	94025	69239	92955	96834	41889	27414	25949	24490	25906	23649	20731	25663	22067
Mainai	1501	2965	5899	2256	196	2207	2193	-	5570	2889	2687	2485	966	1000	800
**Kiti šaltiniai	3510	10263	3442	4194	1291	1125	2834	2471	4819	4441	7492	6972	4295	3936	1578

*Pajamuotas mažesnis egzempliorių skaičius, pavyzdžiui 1980 m. – 18 161, 1985 m. – 15 503, 1989 m. – 1 100.

**Dovanoti, gauti iš skaitytojų vietoje prarastų leidiniai.

Jeį pirmajame etape siekta gauti kuo pilnesnę sąjunginį PE ir orientuotasi į visą Lietuvą, tai antrajame etape, ypač nuo 1977 m., labiau atsižvelgiama į Kauno poreikius, veiklos koordinavimą su kitomis Kauno bibliotekomis. Neprofiliniai spaudiniai buvo iš karto perduodami KVB mainų fondui: 1977 m. – 593, 1978 m. – 94, 1979 m. – 858, 1980 m. – 673, 1981 m. – 1755 egz.. Taip daryta iki sovietinio laikotarpio pabaigos (žr. 31 lentelę). Kita vertus, apie 1975 m. pastebėta, kad KVB negauna visų užsakytų spaudinių, ypač turinčių paklausą. Be to, nustatyta, kad PE labai vėluoja [267]. 1985 m. iš sąjunginių leidyklų užsakyti leidiniai KVB pasiekdavo 4 mėn. anksčiau negu iš Centrinio mokslinių bibliotekų kolektočiaus. Sąjunginio PE apimtis per antrąjį KVB veiklos etapą mažėjo: jei 1963 m. gauta 28,7 tūkst., tai 1979 m. – 19,1 tūkst. egz. Vėlesniais metais iš šio šaltinio biblioteka kasmet vidutiniškai pasipildydavo 16,7 tūkst. egz.

Nemokamo respublikinio PE gavimą lydėjo tos pačios problemos: ne visi leidėjai jį siuntė, reikėjo aiškintis priežastis, kontroliuoti jo gavimą. Apie išleistus, bet negautus spaudinius buvo sužinoma po vieno ar kelių mėnesių, todėl bibliotekos skaitytojus jie pasiekdavo pavėluotai [268]. 1979 m. išsiųsti net 386 laiškai leidėjams (1980 m. – 64,

1981 m. – 84). Nors respublikinis PE per visą sovietinį laikotarpį buvo siunčiamas nepilnas ir neoperatyviai, be jo KVB vargu ar būtų sukomplektavusi leidyklų teminiuose planuose neskelbtus, mažo tiražo, žinybinius leidinius³. Šio komplektavimo šaltinio apimtis visą laiką augo: nuo 2,8 tūkst. egz. 1963 m. iki 10,0 tūkst. egz. 1971 m. Nuo 1978 m. kasmet gauta daugiau kaip po 20 tūkst. egz. Tiesa, skaičiuojant pavadinimais, PE gauta mažiau (dalis leidėjų, spaustuvių siūsdavo ne vieną egzempliorių), dar mažiau buvo pajamuojama (nepajamuota blankai, afišos ir kiti smulkūs leidiniai). Suprantama, kad PE apimtis priklausė nuo leidyklų produkcijos apimties, bet labiau stengėsi ir KVB personalas, ypač VRB specialistams rekomendavus sustiprinti respublikinio PE gavimo kontrolę (1978 m.).

Periodinius leidinius KVB įsigydavo iš įvairių šaltinių. Vienas Lietuvos periodinių leidinių egzempliorius patekdavo kartu su respublikiniu PE, dalis buvo perkama už grynus pinigus (ypač 9-e dešimtmetyje) įvairiose spaudinių prekybos vietose. Daugiausia periodinių leidinių prenumeruota „Sąjunginės spaudos“ tinklo įmonėse. Periodikos prenumerata buvo sudėtinga jau vien dėl to, kad kasmet tekdavo sudaryti apie 80 lapų užsakomų periodinių leidinių sąrašą ir dar užpildyti atskirą kvitą kiekvienam leidiniui. 1966 m. buvo bandoma supaprastinti šią procedūrą (užsakyti iš spausdintų periodikos teminių katalogų ar abėcėlinių kainynų ir pildyti vieną bendrą kvitą), bet taip daryti neleido tuomet galiojusios instrukcijos [270]⁴. Nuo 1969 m. centralizuotą periodinių leidinių užsakymą iš Komplektavimo skyriaus palaipsniui perėmė Periodikos skyrius. Savo profilio periodikos užsakymus teikdavo visi skaitytojus aptarnaujantys skyriai. Daugiausia turėta mokslo populiarinimo ir literatūrinių laikraščių bei žurnalų komplektų, nes jie buvo paklausūs. Gaunamos periodikos kiekis sparčiausiai augo antrojo etapo pradžioje: 1963 m. – 679 pavad., 1964 m. – 1316 pavad. 1969–1979 m. kasmet vidutiniškai komplektuota 2000 pavad., 1980–1988 m. – 1650–1800 pavad. Periodinių leidinių pradėta gauti mažiau, nes jiems brangstant beveik nesikeitė jiems įsigyti skiriama lėšų suma (20–25 tūkst. rub.), be to, labiau atsižvelgta į šių leidinių paklausą (žr. 220 lapą). Apskritai, nuo 1980 m. prenumeratos sąlygos pasunkėjo, nes įvesti limitai, kuriems pakeisti reikėjo Kultūros ministerijos leidimo. KVB, negalėdama prenumeruoti daugiau paklausios periodikos egzempliorių (komplektų), dalį spaudinių įsigydavo „Sąjunginės spaudos“ kioskuose už grynuosius pinigus (1980 m. – 8 laikraščius ir 48 žurnalus, 1981 m. – 12 laikraščių ir 74 žurnalus). 1986 m. KVB gavo 1808 pavad. periodinių leidinių, iš jų 190 lietuvių, 950 rusų, 18 kitomis SSRS tautų, 650 užsienio kalbomis⁵.

³ Respublikinio PE pageidavo ir kitos VB [269], bet ir priėmus VTBK 1980 m. vasario 22 d. nutarimą nr.37 „Dėl respublikinio privalomojo egzemplioriaus išskyrimo stambiosioms Lietuvos TSR bibliotekoms“, respublikinis PE sovietiniais metais neskirtas.

⁴ Nuo 1988 m. periodikos prenumeratos procedūra palengvėjo, pradėjus naudoti specialią programą ir elektronines skaičiavimo mašinas.

⁵ Periodinių leidinių įsigijimo duomenys netikslūs, sunkiai sulyginami dėl apskaitos vienetų kaitos; pirminiuose dokumentuose ne visada aiškiai ir pilnai nurodomi užsakyti ir gauti periodiniai leidiniai, jų egzempliorių ir pavadinimų skaičius, rūšis, leidimo vieta, kalba.

KVB pradėjus gauti Lietuvos spaudos PE, respublikinis bibliotekų kolektočius nebuvo toks svarbus komplektavimo šaltinis kaip pirmajame etape, bet per jį biblioteka įsigydavo 20–25 tūkst. egz. leidinių, o atskirais metais (pavyzdžiui, 1975–1978 m.) ir daugiau. Didesnę dalį gaunamų leidinių sudarė Lietuvos, kitų sovietinių respublikų leidyklų dubletiniai egzemplioriai, rečiau – vieninteliai leidinių egzemplioriai (paprasčiai išleisti liaudies demokratijos šalyse: Lenkijoje, VDR, Čekoslovakijoje). Didžiausia problema buvo ta, kad kolektočius ne pilnai vykdė KVB užsakymus, ypač deficitinių leidinių:

Metai	Užsakyta leidinių	Gauta leidinių	
	egz.	egz.	proc.
1975	36 312	27 254	75,0
1976	52 755	34 806	66,0
1977	45 529	32 466	71,3
1978	42 191	32 923	78,0
1979	42 000	24 758	58,9
1980	25 810	21 453	83,1
1981	31 807	22 619	71,1

Už likusias lėšas buvo perkama iš *knygynų*. Daugiausia spaudinių (vaizduojamojo meno, informacinių, grožinės literatūros, lituanistikos knygų) įsigyta antikvariatuose. 1977 m. užmegzti itin glaudūs ryšiai su Leningrado antikvariniu knygynu nr. 53. 1980–1989 m. iš jo nupirkta spaudinių už 146,7 tūkst. rub. 1982–1986 m. kasmet iš antikvarinių knygynų buvo nuperkama vidutiniškai po 4 tūkst. spaudinių (1980 m. net 9 852). Naudotasi ir knygyno „Книга почтой“ paslaugomis: 1981 m. gauta 915, 1982 m. – 649 leidinių (iš jų atitinkamai 588 ir 456 plokštelės).

Dar vienas papildomojo komplektavimo šaltinis buvo mainai. 1963–1967 m. KVB darbuotojai (tarp jų A. Stukaitė ir A. Švalkūnas) rinkosi spaudinius iš MAB, VRB mainų fondų, o su Žydų istorijos institutu Varšuvoje ir Didvyrių memorialo biblioteka Jeruzalėje keitėsi spaudiniais apie Antrąjį pasaulinį karą, ypač apie žydų pasipriešinimą nacių okupacijai ir getus. 1970 m. birželio 1 d. pradėjo oficialiai funkcionuoti Komplektavimo skyriaus mainų fondas. Iki sovietinio laikotarpio pabaigos jį organizavo ir tvarkė M. Juškaitė. Šis fondas ilgą laiką laikytas K. Donelaičio g. 8 pastato antrojo aukšto laiptinėje ir mažoje patalpoje (14 kamb.), o 1983 m. perkeltas į buvusį tarnybinį butą pusrūsyje [271]. Mainų fondą sudarė dvi dalys: ikisovietinio ir sovietinio laikotarpių leidiniai⁶. Pirmiausia į jį pateko iš bibliotekos rezervinio fondo atrinkti ir antikvariatuose nupirkti spaudinių dubletai: 1966–1970 m. į mainų fondo inventoriaus knygas įregistruoti 1811 egz. ikisovietinio laikotarpio spaudinių, neįtrauktų į cenzūros sąrašus. 1973, 1974, 1979 m. iš rezervinio fondo perduota dar 3 200 egz. Dauguma

⁶ Mainų fonde laikyti ir dovanoms skirti leidiniai (albumai, atvirukų komplektai, plokštelės ir kt.). 1984 m. jų būta 8,7, 1987 m. – 9,2 tūkst. egz.

į mainų fondą perduotų sovietinio laikotarpio leidinių buvo nurašyti iš KVB padalinių. 1970 m. Bendrojo abonemento personalas pradėjo nurašyti į rietuvę sukrautus neaktualių spaudinius ir per 4 metus perdavė 15 028 egz. Daug spaudinių pateko iš pagrindinės saugyklos: 1979 m. – 10,7 tūkst., 1980 m. – 8,5 tūkst., 1981 m. – 9,1 tūkst. egz. Mainų fondą visą laiką papildydavo neprofiliniai sąjunginio PE spaudiniai, privačių asmenų dovanos (pavyzdžiui, iki 1980 m. LŽŪA prof. J. Petraitis dovanojo 915 egz., A. Žirgulis – 547 egz., J. Merkšaitis – 457 egz.). Be pastovių papildymo šaltinių (žr. 31 lentelę), buvo ir vienkartinį (pavyzdžiui, 1975 m. į mainų fondą iš Kauno centrinio knygyno pateko net 21 785 neišparduotos knygos ir atvirukai).

31 lentelė. Mainų fondo šaltiniai.

Metai	Gauta egz.	Iš jų:			
		KVB padaliniai	sąjunginis PE	kitos bibliotekos	asmenų dovanos
1982	17 124	8 815	1 327		368
1983	31 095	11 835	5 821	13 244	62
1984	20 934	8 128	1 443	10 161	171
1985	19 701	10 558	1 084		527
1986	16 184	8 838	1 609	5 389	25
1987	14 202(?)	19 125	1 583	2 722	60
1988	16 913	14 361	1 590	540	34
1989	17 637	15 846	685	530	47

Leidiniai iš mainų fondo buvo atrenkami tam tikra seka. Pirmiausia galėjo rinktis KVB pagrindinė saugykla ir specializuoti skyriai, paskui – pagalbiniai fondus turintys skyriai ir galiausiai – kitų bibliotekų atstovai. KVB padaliniams reikalingi leidiniai atsispindėjo dezideratų kartotekoje, pildytoje nuo 1973 m. Informaciją apie kitų Lietuvos bibliotekų mainų fondus teikė nuo 1984 m. VRB pradėtas diegti respublikinis automatizuotas informacijos sistemos posistemis „Vieningo koordinuoto mainų fondo formavimas“. KVB jam perdavė duomenis apie beveik 1,5 tūkst. lietuviškų knygų, buvusių mainų fonde (1985 m. – 1042, 1987 m. – 241, 1989 m. – 150 pavad.). 1970–1980 m. KVB padaliniai iš mainų fondo gavo 21 tūkst., 1981–1989 m. – 14,8 tūkst. egz. Kitoms bibliotekoms perduota atitinkamai 83 tūkst. ir 110,9 tūkst. egz. Daugiausia (beveik 50 tūkst. egz.) gavo 6 karinių dalinių bibliotekos, naujai įsteigtos Kauno vidurinių mokyklų bibliotekos (tarp jų ir KVB šefuojama 42-oji vidurinė mokykla), VU KVF biblioteka. 1970–1989 m. iš KVB mainų fondo makulatūrai perduota 100 tūkst. egz.

32 lentelė. KVB leidinių fondo apimties kaita.

Metai	Gauta per metus		Nurašyta per metus (egz.)	Fondo apimtis (egz.)	Pastabos
	egz.	pavad.			
1963	72 817		1 359	577 044	
1964	124 924		246	701 722	
1965	514 724		1 196	1 215 250*	*Įskaitant 300 000 egz. rezerviniame fonde
1966	102 633		2 622	1 315 261	
1967	123 767		2 417	1 436 611	
1968	151 035		3 510	1 584 136	
1969	132 386		3 371	1 713 151	
1970	142 020		4 278	2 044 503	
1971	140 887		14 703	2 170 687	
1972	135 428		12 779	2 293 336*	*Pagal 1972 m. gruodžio 29 d. fondo perskaičiavimo aktą 2 107 238 egz. už 974 448,60 rub. sumą
1973	149 227		21 666	2 420 897	
1974	168 573		11 447	2 578 023	
1975	177 658		12 024	2 743 657	
1976	157 181		11 162	2 889 676	
1977	175 281		78 408	2 986 549*	*Be rezervinio fondo 2 810 363 egz.
1978	182 286		43 395	3 125 444*	*Be rezervinio fondo 2 949 237 egz.
1979	169 075		244 513*	3 049 934	*Į mainų ir rezervinį fondą perduota 176 205 egz.
1980	112 455		82 002	3 080 387	
1981	94 147	37 458*	829 657	2 344 877	*Klasifikuoti leidiniai
1982	87 932		280 784	2 152 025	Balansinė fondo vertė 2 404 519,61 rub.
1983	90 273		16 4621	2 077 677	
1984	94 138	35 120	38 230	2 133 585	
1985	99 161	40 741	42 573	2 190 173	Balansinė fondo vertė 3 007 031,83 rub.
1986	90 575	35 369	41 164	2 239 584	
1987	88 127	36 940	28 436	2 299 275	
1988	105 725	54 867	38 555	2 366 445	
1989	81 165	31 347	75 582	2 372 028	Balansinė fondo vertė 4 035 894,1 rub.

Bendra fondo charakteristika. Per beveik visą antrąjį veiklos etapą (iki 1986 m.) leidiniams įsigyti buvo skiriama vidutiniškai 35 proc. metinių lėšų (1963 m. – 47,4 tūkst., 1970 m. – 100,0 tūkst., 1979 m. – 200,0 tūkst., 1985 m. – 250,0 tūkst. rub.). Gaudama dosnų finansavimą biblioteka galėjo pirkti net gana brangius antikvarinius spaudinius. Pasinaudojusi visais galimais komplektavimo šaltiniais, KVB per 1963–

1978 m. tapo didžiausia Kauno regiono ir penkta Lietuvos (po RMTB, VRB, VUB, MAB) biblioteka. Pirmąjį milijoną leidinių ji sukaupe per 15 metų (1951–1965 m.), antrąjį – per 5 metus (1966–1970 m.), trečiąjį – per 8 metus (1971–1978 m.). 1978 m. KVB sukaupe didžiausią fondą per savo istoriją – 3124,4 tūkst. egz. (žr. 32 lentelę). Per kitus 5 metus (1979–1983 m.) fondas sumažėjo 1047,8 tūkst. egz. Tokių ryškų sumažėjimą sąlygojo kelios priežastys. Viena jų – neaktualių (pasenusių) ir dubletinių egzempliorių nurašymas. Jau 1963 m. KVB darbo plane buvo numatyta išrinkti iš fondo neaktualių, susidėvėjusių leidinius, išaiškinti dingusius, bet dėl kitų darbų, nenustatytos nurašymo tvarkos šis procesas iki 8-o dešimtmečio vyko vangiai – 1963–1970 m. nurašyta tik 19 tūkst. egz. Labai trūkstant vietos naujiems spaudiniams, 1971–1976 m. nurašyta jau 83,8 tūkst. egz., 1977 m. – net 78,4 tūkst. egz. Nurašymą suaktyvino Kultūros ministerijos instrukcija „Dėl pasenusios turiniu literatūros, susidėvėjusių bei kitų spaudinių išėmimo iš bibliotekinių bei bibliografinių fondų“ (patvirtinta 1978 m.), naujas KVB teminio komplektavimo planas ir Spaudinių komplektavimo, apskaitos ir jų nurašymo instrukcija (patvirtinti 1979 m.). Be to, buvo sudaryta komisija spaudinių atrinkimo depozitiniam saugojimui, perdavimui į mainų fondą arba nurašymui [272]. Jos sudėtis atnaujinta 1985 m. pradžioje⁷. 1977–1980 m. nurašyta 132,6 tūkst. vnt. laikraščių ir žurnalų. 1979–1989 m. dar nurašyta 72,6 tūkst. susidėvėjusių ir 12,4 tūkst. egz. skaitytųjų negražintų leidinių. 1989 m. antroje pusėje iš pagalbinių fondų pradėta šalinti visi su TSKP veikla susiję spaudiniai, o iš pagrindinių fondų – jų dubletai, leisti 1964–1984 m. [273]

Antra svarbi KVB fondo sumažėjimo priežastis buvo specialiosios techninės literatūros fondo komplektavimo bei saugojimo funkcijos perdavimas RMTB, 1970 m. įsteigusiai savo filialą Kaune⁸. Vykdam kultūros ministro 1981 m. kovo 12 d. įsakymą nr.13/6 sudaryta komisija, turėjusi kontroliuoti viso specialiosios techninės literatūros fondo su katalogais ir kartotekomis perdavimą RMTB arba jos filialui Kaune suderintais terminais. Dalį leidinių, nereikalingų RMTB, leista perduoti aukštųjų mokyklų bibliotekoms, kitoms suinteresuotoms organizacijoms. Susidėvėję ar neaktualūs spaudiniai turėjo būti nurašyti į makulatūrą [274]. 1981–1982 m. KVB nurašė 975 474 specialiosios techninės literatūros egz., iš jų 165 120 egz. perduoti RMTB Vilniuje, 334 130 egz. – RMTB Kauno filialui. 467 821 egz. nurašyti kaip neprofiliniai ir neaktualūs, 8403 egz. standartų – kaip nebegaliojantys, pasenę. 1982 m. pabaigoje KVB turėjo 122 044 egz. specialiosios techninės literatūros. Dar kartą juos peržiūrėjus, dalis palikta bibliotekos fonde, kiti nurašyti kaip neaktualūs ir neprofiliniai [275].

Trečia fondo sumažėjimo priežastis – fondo apskaitos metodikos patikslinimas. 1979 m. pabaigoje fondo dydis pateiktas jau be vadinamojo mainų-rezervinio fondo

⁷ 1975 m. gruodžio 8 d. LSSR Ministrų Tarybos nutarimu nr. 423 VRB patvirtinta visų respublikos bibliotekų depozitaru. Nors KVB 1979–1987 m. turėjo spaudinių atrinkimo depozitiniam saugojimui (nuo 1983 m. – ir nurašymo) sektorių, praktiškai jis vykdė tik nurašymo funkciją, nes VRB priėmė saugoti tik tuos spaudinius, kurių neturėjo arba turėjo nepakankamą egzempliorių kiekį.

⁸ Šis žingsnis – tai 8-e dešimtmetyje pradėto kurti Lietuvos vieningo informacijos fondo organizavimo pasekmė. KVB ir RMTB buvo tarp 14 bibliotekų, dalyvavusių formuojant šį fondą. 1971 m. parengtas fondo koordinacinis teminis komplektavimo planas (1973 m. – antras variantas), 1981 m. balandžio 24 d. VTBK patvirtino fondo nuostatus.

(176,2 tūkst. egz.), kurių sudarė 1963–1970 m. iš kitų bibliotekų gauti ir nebaigti tvarkyti spaudiniai.

Galiausiai fondo augimą pristabdė mažesnis įsigyjamų naujų leidinių kiekis. Jei 1966–1980 m. biblioteka kasmet vidutiniškai įsigydavo po 136,1 tūkst. egz., tai 1981–1987 m. – po 92,0 tūkst. egz. 1988 m. biblioteka pasipildė 105,7 tūkst. egz. (dovana nemaža atvirukų kolekcija). 1989 m. įsigyta mažiausiai leidinių nuo 1964 m. – 81,2 tūkst. egz., nes komplektavimo lėšos buvo sumažintos 80 tūkst. rub.

33 lentelė. Fondo sudėtis pagal leidinių rūšis (tūkst. vnt.)

Leidinių rūšys	Metai															
	1964	1965	1966	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Knygos	421,9	473,8	508,6	965,6	1015,9	1046,6	1050,1	1058,4	1074,8	1085,1	1107,3	1126,0	1133,2	1149,9	1159,9	1139,6
Tęstiniai leidiniai	45,7	58,4	60,1	81,7	84,7	87,5	90,1	92,6	94,3	96,1	97,7	100,3	102,6	104,2	106,1	108,9
Žurnalai (numeriai)				536,3	544,4	524,9	521,3	499,8	502,7	521,8	534,7	548,2	570,3	591,3	608,9	620,1
Laikraščiai (komplekt.)	1,5	1,95	2,4	1,7	13,0	13,5	12,8	13,1	13,5	13,5	14,0	14,6	15,1	15,5	16,0	14,9
Natos	15,6	23,3	20,8	83,9	86,3	88,7	89,6	91,9	92,5	95,5	98,3	102,1	104,8	105,9	109,1	111,4
Plokštelės	1,4	1,5	2,9	27,6	29,4	30,2	31,4	32,5	33,6	34,8	35,6	36,3	37,5	38,6	39,4	40,1
Grupuojamieji leidiniai	66,9	76,4	79,0	139,0	151,5	171,5	181,0	191,7	205,4	216,7	231,0	246,2	258,0	274,1	306,0	314,9
Spec. techninė literatūra	143,4	272,1	635,0	952,8	1013,2	1075,2	1092,0	352,3	122,0	–	–	–	–	–	–	–
Spausdinta grafika	4,4	4,8	4,8	6,7	6,8	7,2	7,5	7,9	8,6	9,3	10,1	11,4	12,7	14,6	15,6	16,6
Žemėlapiai	0,24	0,33	0,37	1,7	1,8	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1
Mikrofilmai	0,6	0,7	0,8	1,53	1,54	1,5	1,55	1,56	1,56	1,56	1,58	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Kiti dokumentai				0,7	0,7	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9

Per antrąjį veiklos etapą KVB fondo sudėtis keitėsi nežymiai. Visą laiką vyravę spaudiniai (žr. 33 lentelę) sovietinio laikotarpio pabaigoje sudarė 98 proc. viso fondo. Daugiausia buvo knygų (48 proc.), periodinių leidinių (26,7 proc.), grupuojamųjų leidinių (13,3 proc.). Pagal kalbinę sudėtį dominavo leidiniai rusų kalba, bet jų lyginamasis svoris mažėjo (žr. 34 lentelę). 1963 m. fondą sudarė 22 proc. leidinių lietuvių kalba ir 74 proc. leidinių rusų kalba, 1980 m. – atitinkamai 16,9 proc. ir 64,7 proc. 1983 m., nebelikus specialiosios techninės literatūros, kurios dauguma buvo rusų kalba, lietuviškų leidinių jau buvo 28 proc., rusiškų – 55 proc., 1989 m. – atitinkamai 29,3 proc.

ir 53 proc. Nors leidinių kitomis kalbomis lyginamasis svoris 1963–1989 m. išaugo nuo 4 iki 18 proc., tarp jų daugiausia buvo dokumentų, leistų iki 1917 m. ir gautų iš kitų Lietuvos bibliotekų, bei Sovietų Sąjungoje ir liaudies demokratijos šalyse po 1945 m. leistų dokumentų⁹. Daugiausia tokių leidinių turėjo Periodikos skyrius (183,8 tūkst. egz.) ir pagrindinė saugykla (178,2 tūkst. egz., įskaitant ir retų spaudinių fondą).

34 lentelė. Fondo sudėtis pagal kalbas (tūkst. vnt.).

Kalba	Metai													
	1965	1970	1971	1975	1978	1979	1980	1981	1983	1985	1987	1988	1989	
Lietuvių	156,7	306,6	318,8	399,4	477,0	500,8	520,2	536,5	582,3	632,1	663,2	687,4	694,4	
Rusų	630,9	1205,0	1289,7	1637,5	1895,0	1975,9	1993,2	1467,7	1144,3	1191,7	1248,5	1268,9	1258,1	
Anglų	18,9	60,0	64,4	75,9	74,9	71,7	67,2	57,2	57,6	58,3	70,4	72,5	73,7	
Lenkų	24,8	67,4	71,6	100,2	107,2	104,1	102,1	100,9	101,8	105,3	108,9	112,6	115,0	
Prancūzų	1,1	8,0	9,2	15,4	17,7	18,2	18,3	18,2	18,6	19,9	22,5	23,6	24,1	
Vokiečių	46,5	137,4	148,1	211,8	217,5	213,7	209,7	154,7	158,1	162,7	168,8	178,1	180,5	
Lotynų	-	-	-	4,7	4,9	5,0	5,0	5,0	5,2	5,2	5,3	5,3	5,4	
Kitos	36,2	75,9	268,8	298,8	154,9	160,5	164,6	4,6	9,6	5,0	11,7	17,9	20,7	
Iš viso:	915,2	1860,3	2170,7	2743,7	2949,2	3049,9	3080,4	2344,9	2077,7	2190,2	2299,3	2366,4	2372,0	

KVB administracijos pastangos (iki 1976 m.) sistemingai komplektuoti naujausią kapitalistinių šalių literatūrą nedavė rezultatų. Jau 1963 m. KVB vadovai kreipėsi į LSSR Ministrų Tarybos Valstybinį mokslinio tyrimo darbų koordinavimo komitetą dėl lėšų skyrimo. Pažymėję, kad tam pritaria TBK ir Valstybinė VRB perkėlimo komisija, jie prašė 425 valiutinių rublių 9 pavadinimų žurnalams, leidžiamiems JAV, Didžiojoje Britanijoje ir Prancūzijoje, prenumeruoti. 1964–1975 m. KVB kasmet į savo veiklos planus įrašydavo siekį gauti 200 valiutinių rublių kapitalistinių šalių literatūrai pirkti. Liko nepatenkintas ir 1973 m. prašymas Kultūros ministerijai kasmet skirti 500 valiutinių rublių ir leisti keistis leidiniais su užsienio šalimis [213].

Labiausiai keitėsi fondo tematika (žr. 35-36 lenteles). KVB, kaip universali mokslinė biblioteka, stengėsi kaupti visų mokslo ir meno sričių leidinius. Iki 9-o dešimtmečio į bibliotekos fondą patekdavo bemaž viskas, ką buvo galima įsigyti. Viena tokio neribojamo komplektavimo pasekmių – neproporcingai išaugusi technikos leidinių dalis. 1979–1980 m. jie sudarė net 51,3 proc. viso fondo. Šią problemą bandyta spręsti pradėjus komplektuoti profliuotai. Kaip jau minėta, 1981–1982 m. specialiosios techninės

⁹ KVB administracija, vadovaudamasi Sąjunginės užsienio literatūros bibliotekos, kuriai kasmet siuntė savo veiklos ataskaitas, nurodymu, užsienio literatūrai priskyrė visų rūšių leidinius užsienio kalbomis, išleistus Sovietų Sąjungoje ir už jos ribų [276]. Pagal KVB knygų fondo perskaiciavimo aktą, patvirtintą 1972 m. pabaigoje, tuomet turėta 273 941 egz. leidinių, išleistų už Sovietų Sąjungos ribų (13 proc. viso fondo): 11 5360 egz. knygų, 67 000 egz. specialiosios techninės literatūros, 74 200 nr. žurnalų, 10 500 egz. natų, 2800 vnt. grupuojamųjų leidinių, 1500 egz. tęstinių leidinių, 1400 vnt. spausdintos grafikos, 814 vnt. gramofono plokštelių, 229 vnt. žemėlapių, 138 komplektai laikraščių.

Fondų saugojimo skyriaus darbuotojos (iš kairės): E. Kreivytė ir A. Stasiulevičiūtė. Apie 1970 m.

literatūros komplektavimas buvo perduotas techninėms bibliotekoms, o technikos ir žemės ūkio literatūra atidžiau atrenkama. Kita vertus, sparčiai daugėjo dailės leidinių. 9–10 dešimtmečiuose augo socialinių, humanitarinių mokslų, meno (dailės, muzikos, grožinės literatūros) leidinių lyginamasis svoris: 1963 m. jie sudarė 42,8 proc., 1979 m. – 36,8 proc., 1989 m. – 53,2 proc. viso fondo. Tuo tarpu gamtos, medicinos, tikslųjų, technikos, žemės ūkio mokslo leidinių lyginamasis svoris, 1963–1979 m. išaugęs nuo 40,1 iki 60,1 proc., vėliau mažėjo ir 1989 m. sudarė 33,6 proc. viso fondo.

Fondo organizavimas ir jo sudėtinės dalys. Nuo 1963 m. fondas buvo organizuojamas vadovaujantis nuostatomis, suformuluotomis pirmajame KVB veiklos etape. Tačiau iškilo nenumatytų sunkumų. Pirmiausia pradėta nesilaikyti reikalavimo visus gautus ir sutvarkytus leidinius perduoti į saugyklą ir tik iš jos su kontroliniais talonais – į kitus bibliotekos padalinius. 1965 m. pradėjus komplektuoti Bendrojo (šakinio) abonemento ir Vaikų literatūros skyriaus fondus, leidiniai buvo perduodami tiesiai iš Knygų tvarkymo skyriaus, nes manyta, kad jie nebegrįš į saugyklą. Nors taip ir buvo, 1968 m. dar neleista imti leidinių (išskyrus specialiąją techninę literatūrą ir grupuojamuosius leidinius) iš Knygų tvarkymo skyriaus, aplenkiant saugyklą.

Plečiantis bibliotekos struktūrai, daugėjant padalinių fondų ir mažėjant vietos saugykloje, šis draudimas neteko prasmės, o siekis organizuoti pagrindinius ir papildomus fondus padidino sunkiai sprendžiamų problemų skaičių. Pagal to meto bibliotekininystėje vyravusį požiūrį vienas visų gaunamų leidinių egzempliorių turėjo patekti į pagrindinius fondus. Kadangi šių fondų leidiniai buvo skirti saugoti ilgą laiką, skaitytojai jais galėjo naudotis tik bibliotekoje. Pagalbinius fondus turėjo sudaryti tik dubletiniai aktualūs ir labai paklausūs leidiniai, kuriais skaitytojai galėjo naudotis bibliotekoje ir už jos ribų. Pradinėje KVB plėtros stadijoje buvo kaupiamas vienas pagrindinis fondas saugykloje. Iš jo ir kitų šaltinių organizuoti skaityklų ir abonementų fondai, į kuriuos išimtiniais atvejais patekdavo ir vieninteliai leidinių egzemplioriai. Padėtis komplikavosi pradėjus steigti skaitytojus aptarnaujančius specializuotus skyrius

(1966 m. – Muzikinės literatūros, 1969 m. – Techninės literatūros, 1971 m. – Bibliografinės informacijos, Lituanistinės literatūros, Periodikos). Stokodami patalpų, jie nepajėgė perimti iš saugyklos visų skyriaus profilį atitinkančių leidinių, todėl viena dalis jų pagrindinių fondų buvo laikoma saugykloje, kita (paprastai svarbesnė, paklausesnė) – skyriuje. Tais atvejais, kai biblioteka gaudavo tik vieną leidinio egzempliorių (dėl ribotų lėšų ar tiražų), tekdavo spręsti, kur jį laikyti – saugykloje ar specializuotame skyriuje.

35 lentelė. Fondo sudėtis pagal tematiką (tūkst. vnt.).

Metai	Fondo apimtis	Visuomenės mokslų (1,2,3,3K,9)	Gamtos, medicinos, tikslųjų mokslų (5,5A,6I)	Technikos (6)	Žemės ūkio (63)	Meno ir sporto (7,7A)	Grožinė literatūra
1963	577,0	152,3	38,4	167,8	26,3	16,4	79,4
1964	701,7	170,3	46,4	225,9	29,8	24,8	93,8
1965	1 215,2	384,6	56,5	398,7	34,0	31,9	194,3
1970	2 044,5	476,1	186,6	793,1	60,9	112,2	260,2
1975	2 743,7	581,8	243,3	1 165,7	76,9	161,7	349,0
1978	3 125,4	744,1	267,1	1 362,2	82,0	193,6	247,5
1979	3 049,9	681,9	232,9	1 565,5	36,6	196,8	248,0
1980	3 080,4	695,0	229,8	1 581,4	35,5	198,8	250,0
1981	2 344,9	706,2	225,1	828,0	34,3	203,6	254,7
1982	2 152,0	618,9	228,9	601,3	34,6	210,0	265,8
1983	2 077,7	631,0	234,8	493,3	36,1	219,7	268,2
1984	2 133,6	648,0	238,1	491,0	37,6	230,1	275,1
1985	2 190,2	667,4	243,1	494,5	39,2	239,5	279,8
1986	2 239,6	681,4	247,4	500,2	39,8	251,5	282,3
1987	2 299,3	697,4	254,3	510,2	42,0	265,3	283,1
1988	2 366,4	665,7	256,8	515,2	42,6	295,7	286,3
1989	2 372,0	676,1	258,8	512,5	41,6	301,8	282,2

36 lentelė. Fondo tematikos kaita (proc.).

Tematika	1963 m.	1979 m.	1989 m.
Visuomenės mokslų	26,3	22,3	28,5
Meno ir sporto	2,8	6,4	12,7
Grožinė literatūra	13,7	8,1	12,0
Gamtos, medicinos, tikslųjų mokslų	6,6	7,6	10,9
Technikos	29,0	51,3	21,0
Žemės ūkio	4,5	1,2	1,7

Bibliotekos pagrindiniai ir pagalbiniai fondai pirmą kartą buvo nurodyti 1970 m. instrukcijoje „Spaudinių komplektavimas“. Vėlesni fondų diferenciacijos pokyčiai atsispindėjo instrukcijose „Spaudinių tvarkymo procesas“ (1973 m.) ir „Spaudinių komplektavimas, apskaita ir jų nurašymas“ (1979 m.) 1979 m. pradžioje KVB fondų sistemą sudarė šie pagrindiniai ir pagalbiniai fondai¹⁰:

I. Pagrindiniai fondai

1. Pagrindinės saugyklos (1083,0 tūkst. egz.)
2. Specialiosios techninės literatūros (1092,0 tūkst. egz.)
3. Grupinio tvarkymo literatūros
4. Muzikinės literatūros (130,9 tūkst. natų, plokštelių, magnetinių juostų)
5. Specialaus saugojimo literatūros (12,4 tūkst. egz.)
6. Periodinių leidinių, kauptų Bibliografijos, Metodikos, Periodikos, Specialaus saugojimo literatūros, Specialiosios techninės literatūros, pagrindinės saugyklos padaliniuose (534,1 tūkst. egz.)
7. A. Janulaičio ir B. Sruogos bibliotekos

II. Pagalbiniai fondai

1. Skaitytojų aptarnavimo skyriaus bendroji ir socialinių mokslų skaityklos (31,0 tūkst. egz.)
2. Bibliografijos skyriaus (26,9 tūkst. egz.)
3. Metodikos skyriaus bibliotekinės literatūros skaityklos (6,3 tūkst. egz.)
4. Muzikinės literatūros skyriaus abonemento
5. Kraštotyros skyriaus (11,1 tūkst. egz.)
6. B. Sruogos skyriaus abonemento (16,8 tūkst. egz.)
7. Darbo su jaunimu skyriaus (70,5 tūkst. egz.).
8. Vaikų literatūros skyriaus (34,9 tūkst. egz.).

Didžiausią įtaką tolesniems KVB fondų sistemos pokyčiams darė 1978 m. VRB specialistų komisijos, tikrinusios KVB veiklą, išvados. Komisija rekomendavo bibliotekinių, kraštotyринių, bibliografinių bei informacinių leidinių fondus formuoti kaip pagrindinius. Iki to laiko jų vieta bibliotekos fondų sistemoje ir komplektavimo pagrindai nebuvo pakankamai aiškiai reglamentuoti. Nors KVB administracija pritarė tokiam minėtų fondų statusui, tolesnį fondų komplektavimą ir rezultatus nulėmė tuometinės

¹⁰ Skliausteliuose pateikti 1979 m. pabaigos duomenys. Jie paimti iš J. Naujokaitės nepublikuoto darbo „Spaudinių fondų organizacija“ ir yra orientaciniai. Pagalbinių fondų apskaita vyko nuo 1979 m., bet ir 1981 m. ji nebuvo tiksli, ją tvarkė ne visi padaliniai [277].

sąlygos. Iki sovietinio laikotarpio pabaigos nepavyko paversti pagrindiniu informacinių ir bibliografinių leidinių fondo. Jam sparčiai augant (pavyzdžiui, 1970 m. KVB prenumeravo 170 pavadinimų referatinių ir ekspresinformacijos leidinių), jau 7-o dešimtmečio pabaigoje ėmė trūkti vietos. Pirmieji informacinių ir bibliografinių spaudinių egzemplioriai buvo laikomi saugykloje, kiti – įvairiose bibliotekos patalpose ir dažnai perkeliami. 1978 m. VRB specialistai rekomendavo referatinius žurnalus saugoti neribotą laiką, tačiau KVB, ieškodama vietos naujiems spaudiniams, nurašė 7,7 tūkst. įvairių informacinių leidinių. 1981 m. KVB, susitarusi su kitomis Kauno bibliotekomis, nusprendė nebesaugoti tikslųjų mokslų referatinių žurnalų, išleistų iki 1975 m. Kai VRB specialistai 1988 m. dar kartą paragino neterminuotai saugoti referatinius žurnalus specializuotose skaityklose, KVB administracija nutarė juos, kaip ir kitus informacinius bei bibliografinius leidinius, pradžioje laikyti specializuotose skaityklose, o vėliau, sumažėjus jų paklausai, perkelti į saugyklą¹¹.

Kitoks bibliotekinės (ir gretimų sričių) literatūros fondo likimas. Metodikos skyriaus fonde 1977 m. pabaigoje buvo 5,5 tūkst. egz. knygų ir iki 1981 m. neapskaitomų periodinių leidinių. Nuo 1978 m. į skyriaus skaityklą perduodami jos profilį atitinkantys privalomųjų egzempliorių spaudiniai, iš kitų šaltinių gauti vieninteliai egzemplioriai. 1987 m. fonde sukaupta 13 148 egz. knygų ir periodinių leidinių. 1988 m. panaikinus skaityklą [224], vieninteliai bibliotekinkystės literatūros egzemplioriai perduoti į saugyklą, dalis dubletinių egzempliorių paskirstyta Metodikos kabinetui (apie 6,3 tūkst.), Liaudies ūkio specialistų abonementui, visuomenės mokslų skaityklai, kita dalis nurašyta (5,9 tūkst.).

Dar kiti sprendimai priimti dėl kraštotyrinės ir lituanistinės literatūros fondų. Vienas KVB plėtros programos punktų buvo Lietuvos spaudos ir sąsajų su Lietuva turinčių leidinių fondo komplektavimas. Pradžioje laikytasi nuostatos, kad jį kaups ir saugos KVB saugykla ir specializuoti skyriai, o vėliau, gavus patalpas, bus suformuotas atskiras fondas. Jo leidiniais skaitytojai turėjo būti aptarnaujami tik tais atvejais, jei reikiamo leidinio nebūtų kituose KVB fonduose. Lituanistinės literatūros fondo organizavimas pavestas Komplektavimo ir Lituanistinės literatūros (nuo 1971 m.) skyriams. Iki numatytos datos nepastačius naujųjų bibliotekos rūmų ir negavus papildomų patalpų, apie 1977 m. idėjos kaupti atskirą lituanistinės literatūros fondą atsisakyta. Jau sukauptas ir atskirai saugotas fondas nuo 1975 m. buvo vežamas į Pakalnės g. 8 saugyklą ir dedamas į rietuvę. Ilgainiui dalis jo spaudinių susimaišė su kitais, kiti sugedo. 1985 m. pabaigoje nuspręsta dalį lituanistinės literatūros fondo likučių perduoti į pagrindinės saugyklos fondą, o kitus (paklausius dubletinius egzempliorius) paskirstyti KVB abonementams.

Atsisakius atskiro lituanistinės literatūros fondo, priimtas sprendimas pagrindinėje saugykloje komplektuoti ne mažiau kaip po 5 egz. lituanistinių leidinių, juos, kaip ir anksčiau, žymėti spaudu „Lituanistika“, neskolinti skaitytojams paskutinio egzemplioriaus. 1978–1979 m. saugykloje būta apie 250 tūkst. egz. lietuviškų spaudinių (iš jų apie 60 tūkst. išleistų iki 1950 m.). 1978 m. VRB specialistai nustatė, kad bibliotekoje

¹¹ 1993 m. buvo priimtas sprendimas Bibliografijos skyriaus fondą perorganizuoti iš pagalbinio į pagrindinį [278].

sukomplektuoti ne visi Lietuvoje leisti spaudiniai. Komisijos nariai laikėsi nuomonės, kad KVB turi komplektuoti kuo išsamesnį lituanistikos fondą, tenkinantį Kauno – antro pagal svarbą Lietuvos miesto, mokslo ir kultūros centro – specialistų ir kitų skaitytojų grupių poreikius. Atsisakymas komplektuoti ir saugoti lituanistinius leidinius atskirame fonde pavadintas klaidingu žingsniu ir įvertintas kaip nuostolis Kauno ir respublikos kultūrai. Tačiau KVB administracija savo sprendimo nepakeitė – ji buvo įsitikinusi, kad netikslinga išskirti saugykloje lituanistinį fondą ir griauti nusistovėjusią skaitytojų aptarnavimo sistemą. Kartu ji ėmėsi priemonių sumažinti spragoms lietuviškų leidinių fonde. 1978–1979 m. I. Vitkauskienė tikrino lituanistinius spaudinius saugykloje su bibliografinė rodykle „Lietuvos TSR spauda. 1940–1955“, nuo 1980 m. – su „Spaudos metraščio“ knygų serija. Saugykloje nerasti spaudiniai buvo įtraukti į dezideratų kartoteką ir stengtasi juos įsigyti.

Lituanistinės literatūros fondo organizavimo principai pritaikyti ir kraštotyrinės literatūros (kaunistikos) pagrindiniam fondui komplektuoti. Pagal 1980 m. spalio 28 d. patvirtintą instrukciją „Kraštotyrinės literatūros komplektavimas ir saugojimas Kauno viešojoje J. Paleckio bibliotekoje“ jį kaupti ir saugoti įpareigoti visi bibliotekos pagrindiniai (bendrieji ir specializuoti) fondai. Į šį fondą turėjo patekti visos leidinių rūšys, nepriklausomai nuo jų išleidimo metų ir kalbos, jei leidinys (visas ar jo didesnė dalis) skirtas Kauno miestui (atsižvelgiant į jo ribų istorinę kaitą); jei leidinio autorius gyveno(-a), dirbo (-a) arba gimė Kaune; jei leidinys išleistas Kaune. Tokie leidiniai buvo ženklinami spaudu „Kaunistika“ ir negalėjo būti nurašomi (kaip ir lituanistiniais).

Pagrindinių fondų apžvalga. Saugyklų fondai. Didžioji KVB pagrindinių fondų dalis buvo laikoma CR pagrindinėje saugykloje (K. Donelaičio g. 8/Lydos g. 2 pastato trečiame aukšte, Lydos g. 4 pastato trečiame ir ketvirtame aukštuose) ir saugykloje Pakalnės g. (dabar – Šauklių g.) 8 pastate¹². Pastarasis pastatas – buvusi Šv. Mikalojaus bažnyčia – istoriniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėtas 1495 m. XVII a. 3-e dešimtmetyje bažnyčia perduota šalia jos įsteigtam benediktinių vienuolynui. 1936–1940 m., vykdant bažnyčios rekonstrukciją, ji dekoruota, pagal dailininko L. Truikio projektą pagaminti vitražai. 1948 m. sovietinė valdžia bažnyčią uždarė, o pastatą išnuomojo VRB, kuri jame įrengė spaudinių saugyklą [279]. Ta pati paskirtis išliko ilgalaikės nuomos pagrindu čia įsikėlus KVB. Jau 1964 m. pradžioje Specialiosios restauravimo gamybinės dirbtuvės parengė pastato remonto projektinę dokumentaciją [280]. Tais pačiais metais Ateizmo muziejui Vilniuje pasiūlyta iš bažnyčioje likusio inventoriaus pasirinkti tai, ko reikėtų [281]. Išleidus pastato vidaus remontui beveik 5 tūkst. rub., 1965 m. vasario 16 d. Kauno miesto Požėlos rajono VK panoro nutraukti nuomos sutartį ir bažnyčioje įrengti vaikų sporto klubą. Miesto VK su tuo sutiko, bet išskėlė sąlygą, kad KVB būtų suteiktos kitos patalpos [282]. Vietoj bažnyčios (pastato tūris – 4253 kub. m, vidaus plotas – 715 kv. m)¹³ KVB buvo pasiūlytas mažesnis (apie 800 kub. m) sandėlys

¹² Saugykla Pakalnės g.8 pastate bibliotekos dokumentuose pradžioje vadinta sandėliu, vėliau – saugykla arba pagrindine saugykla.

¹³ Pakalnės g.8 pastato vidaus plotas buvo apskaičiuojamas įvairiais būdais, todėl dokumentuose pateikiami skirtingi dydžiai. Nuomos sutartyse buvo nurodomas 524 kv.m plotas.

Palangos g. 9, visiškai netinkamas spaudiniams saugoti. Apie susidariusią padėtį KVB vadovai informavo Kultūros ministeriją ir prašė nesutikti su miesto valdžios siekais arba aprūpinti biblioteką 4 tūkst. kub. m patalpomis bei lėšomis naujai saugyklai statyti [283]. Gegužės mėn. dar išsiųsti raštai kultūros ministrui J. Banaičiui, Ministrų Tarybos pirmininko pirmajam pavaduotojui K. Kairiui, Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei [284], kuriuose protestuojama prieš bandymą iškelti saugyklą į kitą vietą. Raštuose primenama, kad bažnyčia yra architektūros paminklas, o norint įrengti sporto salę, „reikės greičiausiai išgriauti ir altorius, nes negi sportuosi, kai šalia yra kryžiai ir kiti religiniai įrenginiai“. Pastatą pavyko atgauti.

KVB saugykla (Pakalnės g. 8). 2011 m.

Nors 1964 m. pirmame ketvirtyje VRB dar neišvežė iš saugyklos Pakalnės g. 8 dalies spaudinių [285] ir pastatas nebuvo suremontuotas, KVB pradėjo į jį vežti spaudinius iš didžiųjų Lietuvos bibliotekų mainų fondų. K. Povilaičio teigimu, 1965 m. kovo mėn. saugykloje buvo 300 tūkst. spaudinių, dar 200 tūkst. planuota tais metais atgabenti. 1965 m. birželio 14–19 d. KVB personalas iš CR į Pakalnės g. 8 saugyklą perkėlė 150 tūkst. vnt. spaudinių [286]. 1966 m. atvežta apie 30 tūkst. spaudinių (planuota 150 tūkst.). Teigta, kad 1967 m. šioje saugykloje buvo sudėta 600 tūkst., 1968 m. – daugiau kaip 1 mln. vnt. spaudinių [287]. Gali būti, kad šie skaičiai kiek padidinti, nes KVB buvo suinteresuota iš Kultūros ministerijos gauti daugiau papildomų etatų.

Pagal 1965 m. pabaigoje užsakytą ir parengtą saugyklos vidaus remonto darbų dokumentaciją, 1968 m. pradėtas jos remontas. Ruošiantis remontui KVB darbuotojų brigados (po 38 asmenis) per 4 dienas iš lentynų išėmė apie 300 tūkst. spaudinių. Didžiojoje navoje vietoj senų stelažų įrengti nauji. Kitose vietose stelažai paaukštinti iki lubų. Pritrūkus lentų šie darbai užsitęsė iki 1969 m. pradžios. Juos baigus ir lentynas padengus

ugniai atspariais dažais, į jas vėl sudėta apie 200–250 tūkst. spaudinių. Kadangi arčiau pastato sienų laikyti spaudiniai drėko ir gedo, kieme įrengta vietinė katilinė, bažnyčioje sumontuoti radiatoriai ir kaloriferiai. 1970 m. spalio mėn. pastatas, pirmą kartą po karo, pradėtas šildyti. Dar perdengtas bažnyčios stogas, įrengti vandens nubėgimo latakai ir lietvamzdžiai, įvesta telefono linija (1971 m.).

Nešildomoje saugykloje (patalpoje -20°C) knygas ant lentynų krauna bibliotekininės N. Švalkunaitė ir S. Vilėniškienė. 1968 m. vasario 12 d.

1975 m. vėl iškilo grėsmė netekti saugyklos. Priešgaisrinės saugos inspekcija, patikrinusi saugyklą, balandžio 7 d. nutarimu nr. 32 uždraudė ja naudotis nuo gegužės 20 d. dėl medinių konstrukcijų pastato viduje (stelažų, laiptų), netvarkingos elektros instaliacijos. Nutarime rašoma, kad kilus gaisrui sudegtų apie 1,5 mln. spaudinių (dauguma retų), kurių vertė apie 200–400 tūkst. rub. Reikalauta įrengti gelžbetonines perdangas tarp aukštų, pastatyti metalinius stelažus. Gegužės 5 d. bibliotekos direktorius J. Baltušis parengė prašymo vidaus reikalų ministrui projektą¹⁴. Gegužės 16 d. kultūros ministras L. Šepetys pasirašė projekto pagrindu parengtą raštą Vidaus reikalų ministerijai. Jame prašyta panaikinti nutarimą, draudžiantį KVB naudotis saugykla. Mat pastatas yra architektūros paminklas ir buvo išnuomotas bibliotekai pažadėjus nevykdyti rekonstrukcijos darbų ir nestatyti metalinių stelažų (medines konstrukcijas įrengė VRB). Taip pat pažadėta iš saugyklos iškelti dalį spaudinių (likusius – pastačius naują bibliotekos pastatą). KVB vadovybė informavo LKP CK sekretorių A. Barkauską, Kauno miesto VK pirmininką V. Mikučiauską apie tai, kad uždarius saugyklą bus paralyžiuota visa bibliotekos veikla. Gegužės 27 d. saugyklą apžiūrėjo Vidaus reikalų ministerijos atstovai, kultūros ministro pavaduotojas A. Kiudulas ir Kultūros ministerijos Kapitalinės statybos skyriaus viršininkas B. Sodeika. Nutarta leisti ją laikinai eks-

¹⁴ Projekte teigiama, kad pastate nuo 1496 m. veikė pirmoji Kauno mokykla. Tuomet J. Baltušis galėjo nežinoti, kad tokia mokykla (parapinė) jau buvo 1473 m.

ploatuoti, bet pareikalauta sustiprinti priešgaisrinę saugą. Buvo aišku, kad uždarius saugyklą blogos KVB fondų saugojimo sąlygos dar pablogėtų. Jau 1968 m. spaudinius pradėta dėti į rietuves, o nuo 1974 m. vasario mėn., vykdant direktoriaus įsakymą „Dėl pagrindinės saugyklos reorganizavimo“, šis procesas vyko sistemingai ir intensyviai. Atrinktiems dubletiniams spaudiniams buvo išrašomi talonai. Iš jų sudaryti indikatoriai, o spaudiniai rišti į ryšulius ir dėti į rietuves. 1974 m. tą darbą, kaip socialistinį įsipareigojimą, atliko grupėmis (po 18 asmenų) pasiskirstę darbuotojai. Tų metų viduryje rietuvėse jau buvo 50 tūkst. knygų. Planuota į rietuves sudėti apie ketvirtį milijono spaudinių, kad užtektų vietos 4–5 metams. Pagrindinės saugyklos lentynose palikta po vieną kiekvieno pavadinimo egzempliorių (išimtis – paklausūs leidiniai). 1977 m. U formato knygos (apie 21 tūkst.) jau buvo sudėtos į rietuves, nebebuvo vietos D formato knygoms (kiek jų išimdavo iš lentynų ir išveždavo į Pakalnės g. 8 saugyklą, tiek būdavo vietos naujoms knygoms sustatyti), beveik užpildytos R formato leidinių lentynos. 1974–1976 m. pagrindinė saugykla į rietuves sudėjo 167 211 egz. (iš jų 147 118 egz. – 1974 m.), 1977–1978 m. – dar 47,3 tūkst. egz.

Fondų saugojimo skyriaus darbuotojos (iš kairės): sėdi N. Vainavičiūtė, G. Lukaitytė, S. Tulabienė, N. Vilutienė; stovi D. Žvirblytė, J. Kepežėnaitė, R. Ginevičienė. Apie 1970 m.

Kadangi 1978 m. KVB saugyklos jau buvo perpildytos, pradėta intensyviai nurašinėti pasenusius spaudinius. Į Pakalnės g. 8 saugyklą anksčiau atvežtus Bendrojo abonemento ir Periodikos skyrių spaudinius peržiūrėjo jų darbuotojai ir dalį nurašė. Be šių skyrių, neaktualius, retai naudojamus spaudinius į saugyklą perkėlė Specialiosios techninės literatūros, Vaikų literatūros skyriai. Įvairiose saugyklos vietose laikyti formuoto lituanistinės literatūros fondo spaudiniai. Pakalnės g. 8 saugykla buvo nuo-

lat papildoma leidiniai iš CR fondų. Į ją atvežta (tūkst. egz.): 1970 m. – 67,0 (iš jų 17,0 periodinių leidinių vnt.), 1975 m. – 50,1, 1976 m. – 38,3, 1978 m. – 80,4 (iš pagrindinės saugyklos), 1979 m. – 41,6, 1981 m. – 19,1, 1982 m. – 30,7, 1983 m. – 25,5, 1984 m. – 0,8.

1976 m. nuolat dirbti saugykloje paskirta Fondų saugojimo skyriaus darbuotoja I. Tulabienė, nuo 1983 m. kovo 1 d. skirti 3 etatai. Padidėjus nurašomų leidinių kiekiui ir perdavus specialiosios techninės literatūros fondą kitoms bibliotekoms, atsirado daugiau vietos leidiniams CR. Be to, 1978–1980 m. Pakalnės g. 8 saugykloje buvo išmontuoti ir perduoti M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Pažaislio filialui navos ir koplyčios altoriai.

Kauno Šv. Mikalojaus (benediktinių) bažnyčios vidus. Nuotr. iš A. Miliausko asmeninio archyvo. XX a. 4 deš.

1980 m. rietuvėse jau buvo 210 tūkst., 1984 m. – 500 tūkst. egz. [220]¹⁵. Daugiausia spaudinių į jas patekdavo iš Fondų saugojimo ir Periodikos skyrių. Spaudinius dedant į rietuves, pablogėjo KVB fondo atspindėjimas kataloguose, pasunkėjo užsakytų leidinių paieška, skaitytojų aptarnavimas. Pradžioje neįvykdytų užsakymų lapeliai su nuoroda „sudėta į rietuvę“ buvo perduodami Spaudinių tvarkymo skyriui, ir jo darbuotojai išimdavo tokių leidinių katalogines korteles iš katalogų. Nuo 1976 m. atrinktų į rietuves leidinių kortelės iš karto buvo perkeliamos į tarnybinio katalogo neaktualių leidinių dalį. 1978 m. pagrindinė saugykla nepatenkino 8,8 tūkst. Pakalnės g. 8 saugykloje laikytų spaudinių užsakymų, iš jų daugiau kaip 2 tūkst. (23,3 proc. visų neigiamų atsakymų) buvo spaudiniai, laikyti rietuvėse. 1984 m. rietuvės pradėtos ardyti – atrinkta 17 tūkst. knygų rusų kalba, iš jų 700 grąžinta į fondus, o kitos nurašytos, nes jų, kaip pasenusių, neėmė nė vienas KVB padalinys [289].

¹⁵ 1981 m. spalio 13 d. parengtoje KVB materialinės bazės charakteristikoje nurodyta, kad rietuvėse yra apie 400 tūkst. egz., t. y. viena septintoji KVB fondo dalis. Toks pat skaičius pateiktas 1979 m. rašte Kultūros ministerijai [288].

Iki 1989 m. Pakalnės g. 8 saugykla buvo užpildyta spaudiniais (manoma, kad beveik 1,5 mln. vnt.). Dalis spaudinių laikyta lentynose, kiti – rietuvėse ar tiesiog ant grindų ir laiptų. Iš CR pagrindinio fondo buvo pervežti D, C, F, I, K, U formatai, A, B, E formatų pradžia (pagal šifrų numeraciją). 1989 m. pradžioje rietuvėje dar buvo apie 39 tūkst. egz. D formato knygų. Be to, šioje saugykloje laikytas nesutvarkytas (rezervinis) fondas. Didžiausią jo dalį sudarė 1960–1970 m. iš įvairių Lietuvos bibliotekų ir kitų šaltinių gauti spaudiniai, kurių KVB personalas nepajėgė laiku sutvarkyti. (1965 m. iš 514 724 gautų egz. į apskaitą įtraukta 214 724 egz.). 1960–1969 m. į šį fondą pateko 284 tūkst. vnt. iš VUB, MAB, KMIB, KPIB, Knygų rūmų [290]. Vien iš KPIB gauta 136,4 tūkst. vnt. (iki 1969 m. vidurio – 132,8 tūkst. vnt. ir 3,6 tūkst. vnt. 1970 m.)¹⁶. KVB personalas ieškojo būdų šiam fondui sutvarkyti. 1965 m. Bibliografinės informacijos sektoriaus darbuotojai savo iniciatyva rašė šių spaudinių atpažinimo korteles [291]. 1968 m. spalio 14 d. Komplektavimo skyriaus gamybiniame pasitarime K. Steponėnas siūlė B. Rašimienei vieną dieną per savaitę skirti lituanistiniais spaudiniais atrinkti iš nesutvarkyto fondo. B. Rašimienės manymu, reikėtų iš karto spręsti, kuriuos spaudinius įtraukti į apskaitą, o kuriuos perduoti planuojamam steigti mainų fondui. 1972 m. tarp kitų socialistinių įsipareigojimų numatyta atrinkti 50 tūkst. vnt. lituanistinių spaudinių, iš jų 2200 egz. suinventorinti ir įtraukti į visuminę (bendrąją) apskaitą. Iki 1972 m. pabaigos iš nesutvarkyto (rezervinio) fondo apskaityta 14 431 egz. knygų [292]. 1979 m. jame būta 176 205 vnt. spaudinių¹⁷. 1980 m. Komplektavimo skyriaus vedėja B. Rašimienė buvo įpareigota vesti tikslią nesutvarkyto fondo apskaitą [293]. KVB veiklos plane numatyta šį fondą sutvarkyti 1985–1990 m., bet to nepadaryta. 1986 m. sutvarkyta 1 163, 1987 m. – 3 000 vnt. 1988 m. Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio KVB iniciatyvinės grupės siūlymu, Komplektavimo skyrius, talkinant kitiems skyriams, įpareigotas suinventorinti dalį atvežtų iš fondo spaudinių [294]. 1989 m. pradžioje dar buvo likę 145 566 vnt. nesutvarkytų spaudinių [295].

1988 m. pareikalauta nutraukti Pakalnės g. 8 pastato nuomos sutartį. KVB vadovai pažadėjo išsikelti iki 1990 m. [296] Per visą nuomos laiką jie nepajėgė apsaugoti pastato nuo pašalinių asmenų, daugiausiai paauglių, įsilaužimų. Pavyzdžiui, 1964 m. gegužės mėn. du penktokai, įlindę per stogą, pavogė 66 vnt. žurnalų. Nors biblioteka ėmėsi apsaugos priemonių (perdengė čerpinį stogą, įrengė iš vidaus užkabinamas langines, dalį langų užmūrijo, pasamdė sargus), panašūs įvykiai kartojosi. J. Baltušis buvo įsitikinęs, kad pavogtus spaudinius kažkas superka, todėl informavo bukinistus, kad nepirktų spaudinių su KVB ar kitų bibliotekų spaudais. Po dviejų įsilaužimų į saugyklą 1969 m. kovo mėn., K. Romanova ir A. Raslanas pareiškė KVB vadovams, kad jie nepriiima atsakomybės už saugyklos fondą. 1975 m. saugyklos pastatas, įrengus apsauginę signalizaciją, perduotas nežinybinei apsaugai. Tačiau įsibrovimai nesiliovė. Suveikus signalizacijai ir atvykus apsaugai, įsibrovėliai jau būdavo dingę. Paskutinis įsibrovimas į saugyklą buvo užfiksuotas 1989 m. gegužės 21 d.

¹⁶ Iš KPIB gautų spaudinių skaičius nustatytas pagal vardinius spaudinių perdavimo sąrašus; jų originalai saugojami KTUB, o kopijos (padarytos 1992 m. pabaigoje) – KAVB archyve.

¹⁷ Kitur nurodomi mažesni skaičiai (tūkst. vnt.): 1978 m. – 150, 1979 m. – 149,7, 1980 m. – 140 [220].

Bendras saugyklos vaizdas. 1968 m.

Jau 1987 m. dauguma spaudinių iš Pakalnės g. 8 saugyklos buvo perkelta į Radastų g. 2 pastatą. 1989 m. gegužės–birželio mėn. KVB personalas rūšiavo ir rengė perkelti likviduojamos saugyklos spaudinių likutį. Rugpjūčio–lapkričio mėn. dalis spaudinių (daugiausia inventorinti) perkelti į Radastų g. 2 pastatą toliau tvarkyti, dalis (daugiausia netvarkyti senesnių metų spaudiniai ir referatiniai žurnalai) pervežta į saugyklą Aleksote¹⁸. Dalis spaudinių, daugiausia grupuojamieji leidiniai, buvo nurašyta į makulatūrą. 1989 m. gruodžio 1 d. spaudinių saugykloje nebeliko. 1990 m. balandžio mėn. pastatas perduotas Šv. Mikalojaus bažnyčios atstatymo komitetui, birželio 20 d., kai buvo išardyti stelažai ir išvežtas likęs inventorių, Kauno miesto savivaldybės potvarkiu pastatas grąžintas vienuolių benediktinių kongregacijai.

*Specialaus saugojimo spaudinių fondai*¹⁹. Iki 1988 m. vidurio Specialaus saugojimo literatūros padalinys priklausė Spaudinių saugojimo (nuo 1987 m. Pagrindinių fondų ir skaitytojų aptarnavimo) skyriui (išskyrus 1979 m. vasario–spalio mėn., kada jis turėjo skyriaus statusą). Padalinyje dirbo Aldona Stukaitė (iki 1975 m. kovo mėn.), Ona Delonienė (iki 1977 m. vasario mėn.), Rima Skeltytė (iki 1988 m. liepos mėn.) ir Vilija Jaruševičiūtė-Šidiškienė (1976–1982 m.). 1963 m. pabaigoje KVB spec. fonde buvo beveik 4,5 tūkst. vnt. spaudinių, iš jų 2,4 tūkst. vnt. periodinių leidinių. Fondą sudarė spaudiniai, išrinkti iš KVB fondo pagal išimtinės literatūros iš bibliotekų bendrųjų fondų sąrašus ir gauti iš VRB spec. fondo²⁰. 1964–1968 m. į KVB spec. fondą buvo perduota

¹⁸ 1991 m. spalio–gruodžio mėn. spaudiniai saugyklos iš Aleksote perkelti į Lydos g. 2 ir Lydos g. 4 patalpas. Iškėlus iš Radastų g. 2 pastato Retų ir vertingų spaudinių skyrių į K. Donelaičio g. 8 pastatą, visas nesutvarkytas fondas 1992 m. pradžioje laikytas Radastų g. 2 pastate. Čia jie buvo grupuojami pagal spaudinių rūšis, leidimo metus. Lygiagrečiai vyko likusių inventorintų spaudinių atranka, valymas. 1992 m. pabaigoje neinventorintų spaudinių fonde buvo 53 522 vnt., iš jų: 31 117 knygų, išleistų iki 1945 m.; 6 473 knygos, išleistos po 1945 m.; 15 932 periodiniai ir tęstiniai leidiniai.

¹⁹ Šiuos fondus, kaip ir retų bei vertingų spaudinių fondą, dėl jų labai glaudaus ryšio su saugyklose buvusiais fondais, būtų teisingiau priskirti saugyklų fondų grupei, bet čia jie aprašomi atskirai.

²⁰ 1989 m. kovo 27 d. rašte dėl spaudinių grobstymo B. Rašimienė nurodė, kad 1963 m. KVB gavo iš VRB 2437 egz.

dar 6 046 egz. (tarp jų 5 200 egz. iš VRB ir MAB), o per kitus du dešimtmečius – po 7 tūkst. egz. 1967–1970 m. beveik tūkstantį egz. KVB įsigijo antikvariniuose knygyuose. 1987 m. spec. fonde buvo daugiausia spaudinių – 18,9 tūkst. egz. (žr. 37 lentelę). Lietuviški XX a. pirmos pusės spaudiniai sudarė 77–80 proc. viso fondo.

37 lentelė. **Specialaus saugojimo literatūros pagrindinio fondo sudėtis.**

Metai	Fondo apimtis	Leidinių rūšys				Leidinių kalbos		
		Knygos	*Periodika	Žemėlapiai	Natos	Lietuvių	Rusų	Kitos
1978	15 101	8 399	6 201	497	4	11 694	1 093	2 314
1979	13 798	8 558	4 738	498	4	10 335	1 119	2 344
1980	13 813	8 356	4 955	498	4	10 265	1 128	2 420
1981	14 535	8 950	5 072	498	15	10 860	1 150	2 525
1982	15 821	10 039	5 269	498	15	12 169	1 185	2 468
1983	16 126	10 171	5 442	498	15	12 404	1 194	2 528
1984	17 115	10 754	5 843	503	15	13 197	1 207	2 711
1985	17 885	11 123	6 244	503	15	13 869	1 225	2 791
1986	18 679	11 383	6 776	505	15	14 503	1 274	2 902
1987	18 871	11 495	6 856	505	15	14 643	1 279	2 949
1988	19 914	9 216	7 174	499	19	12 817	1 249	2 848

*Žurnalai apskaityti numeriais arba įrištais komplektais, laikraščiai – įrištais komplektais.

Specialaus saugojimo literatūros padalinyje kaupiti trijų rūšių fondai: pagrindinis, mainų, tarnybinis (riboto naudojimo, arba N formatas). Pagal Vyriausiosios valstybinių paslapčių spaudoje saugojimo valdybos (Glavlito) reikalavimus spec. fonde buvo galima laikyti iki 3 egz. kiekvieno leidinio lietuvių ir rusų kalbomis ir iki 2 egz. kitomis kalbomis. Jie sudarė pagrindinį specialaus saugojimo (specinių) leidinių fondą. Visi viršnorminiai leidiniai patekdavo į mainų fondą, pradėtą kaupiti apie 1968 m. Iki 1976 m. už jį buvo atsakinga Komplektavimo skyriaus vedėja B. Rašimienė. 1971–1973 m. į mainų fondą atrinkta maždaug 10 tūkst. vnt. spaudinių. Jie naudoti nepilniems periodinių leidinių komplektams papildyti (1971 m. – 320 vnt., 1972 m. – 300 vnt.), defektuotiems leidiniams pagrindiniame fonde pakeisti (1971 m. – apie 600 vnt., 1972 m. – 757 vnt.). 1976 m. O. Delonienė komisija perdavė 2 874 egz. (iš jų 1 096 egz. neinventorintų) spaudinių mainų fondą. Jis buvo saugomas atskiroje plombuojamoje patalpoje ir papildomas iš pagrindinio fondo atrinktais ar kitais būdais gautais viršnorminiais spaudiniais (1977 m. papildytas 149 egz., 1978 m. – 1 592 egz., 1979 m. – 322 egz.). 1979 m. pavasarį iš šio fondo VRB perduota 3 062 vnt.: 1 320 laikraščių ir 955 žurnalų numerių, 787 knygos²¹. Tų pačių metų pabaigoje mainų fonde liko 230 egz. Nors mainų fondas kaupias ir vėlesniais metais, duomenų apie jo apimtį ir naudojimą nėra.

²¹ 1979 m. padalinio darbo ataskaitoje nurodoma, kad VRB perduota 1 261 egz. inventorintų ir 761 egz. neinventorintų spaudinių.

Trečią specialaus saugojimo leidinių grupę sudarė tarnybinio naudojimo spaudiniai, turėję grifus „Tarnybiniam naudojimui“, „Siunčiami pagal sąrašą“, „Ne spaudai“, ir dar viena kita riboto naudojimo leidinių rūšis. Jie buvo atskirai inventorinami ir laikomi apsaugotose patalpose. Tokių spaudinių fondas KVB pirmą kartą paminėtas 1973 m. 1977 m. pradžioje jame buvo 2 319 egz., 1979 m. – 4 100 egz., 1983 m. – 6 063 egz. Nuo 1985 m. šiuo fondu skaitytojai galėjo naudotis be specialių leidimų.

1978–1980 m. pagrindinis fondas sustatytas inventorine (iki tol – sisteminė-abėcėline) seka, perkataloguotas pagal naujas aprašotaisykles. 1981 m. fondo spaudiniai baigti peršifruoti ir perindeksuoti, suredaguoti abėcėlinis ir sisteminis katalogai. 1983 m. kataloginės kortelės (išskyrus emigrantinės spaudos) padaugintos kopijavimo aparatu ir sudėtos į KVB pagrindinius katalogus. 1981–1983 m. Kraštotyros skyriaus darbuotojai bibliografavo spec. fonde saugomų 1918–1940 m. Lietuvos periodinių leidinių publikacijas apie Kauną. Toliau šį darbą tęsė R. Skeltytė. 1984 m. ji parengė 1 005, 1985 m. – 2 021 straipsnių aprašus²². Dar 1971–1973 m. A. Stukaitė tikrino spec. fondo periodikos komplektų (numerijų, puslapių) pilnumą. 1982 m. pabaigoje pradėta organizuoti spec. fonde buvusių, bet nepilnai sukomplektuotų periodinių leidinių kartoteka. 1984 m. joje buvo 3 tūkst. kortelių. Tais metais kartoteka perduota Komplektavimo skyriui.

Spec. fondo apimtį ir sudėtį labiausiai lėmė šie veiksniai: specinių spaudinių atranka iš KVB fonde sukauptų bei naujai įsigyjamų leidinių; spaudinių, buvusių ar tapusių nespeciniais, atranka iš spec. fondo. Spaudinių išėmimas iš KVB bendrųjų fondų pagal cenzūros sudarytus vardinius sąrašus vyko iki pat 1986 m. Skyriaus vedėjas, gavęs Glavlito ar Kultūros ministerijos įsakymą, turėjo per 3 dienas išimti iš fondo ir katalogų speciniu pripažintą leidinį bei jo aprašus ir aktu perduoti spec. fondo darbuotojui²³. Jis tokius leidinius iš naujo inventorino ir atspindėdavo abėcėliniame ir sisteminame kataloguose, panaudodamas senąsias aprašo korteles [297].

Daug sunkiau buvo vykdyti kitą Glavlito reikalavimą – pateikti jo skyriams sąrašus leidinių, kurie neturi cenzūros ženklų (grifų), taip pat leidinių, kurie neįtraukti į cenzūros dokumentus dėl jų išėmimo, nors yra politiškai žalingi. 1971–1985 m. KVB dirbo įsigytų bukinistinių spaudinių atrinkimo į bendruosius ar specialaus saugojimo fondus komisija (spec. fondo darbuotoja, B. Rašimienė, K. Romanova, Ch. V. Spitrys). Ji tikrino spaudinius, leistus kapitalistinėse šalyse lietuvių kalba nuo 1917 m., kitomis kalbomis – nuo 1945 m. Daugiausia tokių leidinių buvo KVB pagrindiniuose fonduose (ypač rezerviniame) ir tarp įsigyjamų iš antikvarinių knygynų. Spaudiniai, tinkami laikyti bendruose fonduose, buvo žymimi „Ž“ ženklu, o spaudiniai, kurių speciškas buvo neaiškus ar jį reikėjo patikrinti, – keturkampiu tuščiaaviduriu spaudu [298]. 1972–

²² 1985 m. darbo ataskaitoje R. Skeltytė, siekdama, kad skaitytojai taupytų laiką ieškodami informacijos, mažiau dėvėtusi periodiniai leidiniai, siūlė Bibliografijos ir Kraštotyros skyrių pagrindu (dalį darbuotojų perkeliant į Skaitytojų aptarnavimo skyrių) steigti Mokslinės informacijos skyrių; jo personalas bibliografuotų periodinių leidinių publikacijas, organizuotų aprašų kartoteką. Realizuoti šį iš esmės perspektyvų siūlymą tuo metu nebuvo sąlygų, todėl jis sutiktas priešiška. Iš dalies šį uždavinį sprendė Kraštotyros skyriaus personalas, bibliografuodamas publikacijas nacionalinei ir kaunistikos bibliografijai.

²³ Metodikos skyriaus darbuotojas privalėjo tikrinti, kaip įsakymą vykdo zonos bibliotekos.

1974 m. A. Stukaitė atrinko negrifuotus saugyklos U ir Už formatų spaudinius ir juos bei jų sąrašus vežė Glavlitui Vilniuje (1971 m. – 50 vnt., 1972 m. – 1510 vnt.). 1973 m. pradžioje Glavlitas leido siųsti leidinių be cenzūros ženklų sąrašus. 1974 m. cenzorius KVB vadovams aiškino, kad dauguma bibliotekos gaunamų leidinių jau patikrinti (tą rodė cenzorių ženklai ant banderolių įpakavimo). Reikalauta pateikti kontrolei gautus leidinius be ženklų, taip pat antitarybinio ir kito nepageidaujamo turinio tekstus, rastus jau paženklintose banderolėse. KVB, sudarydama sąrašus, ne kartą persistengė – į juos įtraukdavo užsienio grožinės literatūros klasikų veikalus (pavyzdžiui, G. Flobero „Ponia Bovari“), Rumunijoje leistus spaudinius. 1979–1985 m. sugrifuoti 6 058 spaudiniai. Tarp jų rasta specinių: 1973 m. – 3, 1980 m. – 84 (iš 1 018 pavad. siųstų grifuoti), 1986 m. – 2 (iš 259). Specinius spaudinius Glavlito darbuotojai žymėjo šešiakampiu spaudu. Spec. fonde galėjo būti tik du jų egzemplioriai. Leidiniai, pažymėti dviem šešiakampiais spaudais, negalėjo būti laikomi spec. fonde. KVB rastas vos vienas toks leidinys – A. Solženycino „Gulago archipelagas“ (Paryžius, 1974, rusų k.). Jį biblioteka perdavė Glavlitui. Dalies spaudinių, įtrauktų į KVB sąrašus, speciškumą Lietuvos cenzoriai aiškinosi Maskvoje.

Specialaus saugojimo spaudinių fondo darbuotoja A. Stukaitė. 1970 m.

Specialaus saugojimo spaudinių fondo antspaudas (tikras dydis)

1971–1975 m. iš KVB bendrųjų fondų į spec. fondą perkelta 567 egz. spaudinių. Tarp jų buvo 316 egz. (per 100 pavad.) J. Stalino, G. Malenkovo, V. Molotovo, N. Bulganino, L. Kaganovičiaus veikalai (1971 m.), 6 knygos apie Čekoslovakiją, R. Garodi „Marksistinis komunizmas“ (1973 m.), A. Solženycino, A. Kuznecovo, V. Maksimovo, E. Etkindo knygos (1974 m., 60 egz.), 57 Lietuvos tarpukario spaudiniai, A. Sluckaitės-Jurašienės knyga „Kritikos štrichai“ (1975 m.). 1976–1985 m. iš KVB bendrųjų fondų išimta dar 4 417 egz. Jeigu abejota, ar leidinys speciškas, jis paprastai buvo perduodamas į spec. fondą. KVB, kaip ir kitos spec. fondus turėjusios bibliotekos, vadovavosi taisykle: geriau į spec. fondą perduoti daugiau spaudinių, negu turėti dėl jų nemalonumų.

Spec. fondo apimtis nuolat keitėsi ir dėl lygiagrečiai vykusio priešingo proceso – spaudinių gražinimo iš spec. fondo į KVB bendruosius fondus²⁴. Pradžioje gražintas tik vienas kitas spaudinys (pavyzdžiui, 1972 m. – 2), nors spec. fondą tikrinusios komisijos jame rasdavo daugiau speciškumo požymių neturinčių spaudinių. Vėliau, ypač nuo 1979 m., spec. fondas buvo peržiūrimas sistemingai. Jei 1976–1978 m. į bendrus fondus gražinta 405 vnt. spaudinių, tai 1979 m. – 1 697, 1980 m. – 2 522, 1981 m. – 354 vnt. Dar intensyviau spaudiniai buvo gražinami pertvarkos metais (1986 m. – 754, 1987 m. – 1 697 egz.).

Ideologinės cenzūros mechanizmas ėmė byrėti M. Gorbačioviui pradėjus viešumo politiką. 1987 m. TSKP CK politinis biuras sudarė tarpžinybinę komisiją ir pavedė jai peržiūrėti spec. fonduose laikomus leidinius. Analogiška komisija dirbo ir Lietuvoje. Sąjunginio Glavlito nurodymu į bendruosius fondus leista gražinti užsienio periodiką, leistą iki 1985 m., išskyrus keletą antisovietinių leidinių. Lietuvoje iki 1988 m. vidurio priimtais sprendimais leista išimti iš spec. fondų tarpukario Lietuvos periodiką, apie 80 proc. (148 pavad.) knygų, leistų Lietuvoje vokiečių okupacijos metais, taip pat A. Sluckaitės, T. Venclovos, S. T. Kondroto knygas, perduotas į spec. fondus 1975, 1978, 1986 m. LSSR Glavlito įsakymais 1988 m. viduryje spec. fonduose dar palikta 18 pavad. Lietuvos pagrindžio periodikos leidinių („Perspektyvos“, „Vytis“, „Alma Mater“ ir kt.), bet tų pačių metų antroje pusėje spec. fondai pradėti likviduoti. VRB, 1987 m. spec. fonde turėjusi 40,2 tūkst. egz., aptarnavo skaitytojus be specialaus leidimo [299]. Panašiai elgėsi ir KVB. 1988 m. jos vadovai ieškojo būdų, kaip papildyti fondus užsienyje leistais spaudiniais lietuvių kalba, rūpinosi susigrąžinti KVB skirtą, bet į Partijos istorijos institutą prie LKP CK patekusią „Lietuvių enciklopediją“ [300]. Kovo mėn. komisija parengė periodinių leidinių, rekomenduojamų perkelti į bendrus fondus, sąrašą (257 pavad.). 1988 m. viduryje nuspręsta įsteigti Retų ir vertingų dokumentų sektorių ir jam perduoti spec. fondą [301]. 1988 m. liepos 19 d. direktoriaus įsakymu nr. B-14 nuo rugpjūčio 1 d. įsteigtas Skaityklų skyriaus Retų ir vertingų dokumentų sektorius. Jo vedėja paskirta Laima Markauskienė (prieš tai dirbusi Mokslinio tyrimo skyriaus vyriaus. bibliotekininke), vyresn. bibliotekininke – Lionė Žuromskaitė-Jakinevičienė (prieš tai dirbusi Metodikos skyriuje, TSKP narė, apdovanota Darbo rau-

²⁴ Glavlitas leidinių, leidžiamų gražinti į bendruosius fondus (KVB darbuotojų dar vadintus „viešojo naudojimo“, „laisvais“, „normaliais“), sąrašus pradėjo skelbti 1956 m. pabaigoje.

donosios vėliavos ordinu, garbės raštais). Tuo pačiu įsakymu sudaryta komisija joms perdavė spec. fondą iš Pagrindinių fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyriaus. Apie tai rugsėjo 9 d. surašytas vieno lapo aktas. Tuo KVB spec. fondo istorija ir būtų baigta, jei ne metų pabaigoje gauta nemaloni žinia.

1988 m. gruodžio 5 d. bibliofilas Vidmantas Staniulis raštu informavo KVB vadovus, kad jis gruodžio 3 d. „Spindulio“ knygų mėgėjų klube įsigijo dvi knygas. Apžiūrėjus knygas paaiškėjo, kad jos pavogtos iš KVB. Kolekcininko žiniomis, šias ir kitas vogtas knygas pardavinėjo L. Jakinevičienė. Sudaryta komisija (A. Pupienis, R. Ručinskas, L. Markauskienė, B. Rašimienė) L. Jakinevičienės bute rado 166 pavad. knygų ir periodinių leidinių (tardymo bylos duomenimis – 129 knygas ir 45 žurnalų numerius), pavogtų iš KVB. Gruodžio 6 d. L. Jakinevičienė, kaip praradusi pasitikėjimą, nušalinta nuo pareigų. Sudaryta komisija (R. Ručinskas, M. Juškaitė, Ch. Spitrys, G. Staskevičienė, I. Vitkauskienė; 1989 m. sausio 12 d. papildyta E. Mažeikiene ir G. Ivanova), turėjusi patikrinti Retų ir vertingų dokumentų skaityklos fondą ir nustatyti padarytą žalą. Kitą dieną paprašyta Kauno miesto Vidaus reikalų valdybos atlikti vagystės tyrimą. Pasamdyti ekspertai (Kauno antikvarinio knygyno vedėja D. Vartavičienė ir prekių žinovė N. Rimšienė, Literatūros muziejaus darbuotojas V. Šatas) atliko spaudinių, rastų L. Jakinevičienės bute ir paimtų iš jos pirkusių asmenų, ekspertizę; 1989 m. sausio 11 d. akte jie įvertinti 3 140,50 rub. suma. KVB darbuotojų komisija, 1989 m. gruodžio 6 d.–1990 m. balandžio 25 d. peržiūrėjusi 17 tūkst. spaudinių fondą ir apskaitos dokumentus, nustatė, kad trūksta 281 egz. knygų ir 389 žurnalų numerių, kurių vertė (ne rinkos kaina) – 2 848 rub. Komisijos išvadose nurodyta, kad dirbant L. Markauskienei ir L. Jakinevičienei buvusio spec. fondo spaudiniai vogti ir žaloti juos tariamai nurašant, falsifikuojant bibliotekos žymas, išplėšiant atskirus lapus ir įklijuojant lapus be bibliotekos žymų (taip padaryta žala ir P. Šalčiaus kolekcijos spaudiniams). Sąlygos vogti iš mainų fondo susidarė dėl netinkamos apskaitos.

1989 m. gegužės 18 d. L. Jakinevičienė buvo atleista iš darbo kaip netekusi pasitikėjimo. Liepos 3 d. Kauno miesto Vidaus reikalų valdybos tardytojas V. Cesevičius informavo KVB vadovus, kad byla nutraukiama, nes nerasta pakankamo pagrindo L. Jakinevičienę ir L. Markauskienę patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Bibliotekai prašant peržiūrėti ir atnaujinti baudžiamąją bylą dėl L. Jakinevičienės veiksmų [302], tyrimas pratęstas. Tardytojas, susipažinęs su KVB pateiktais papildomais duomenimis, ankstesnio sprendimo nepakeitė. Jis pasiūlė dėl žalos padengimo kreiptis į teismą civiline tvarka, nors ir nėra pakankamai įrodymų, kadangi spec. fondo perdavimas buvo atliktas formaliai ir netinkamai. Tardytojo teikime dar pasiūlyta KVB kolektyvo susirinkime spręsti klausimą dėl L. Markauskienės tinkamumo toliau dirbti bibliotekoje (L. Jakinevičienės teigimu, L. Markauskienė leido jai imti spaudinius į namus, nes jie nurašyti ir nereikalingi bibliotekai) [303]. L. Markauskienės prašymu ji buvo atleista 1990 m.

Retų ir vertingų spaudinių fondas. KVB nuo savo veiklos pradžios siekė kaupti senus ir retus, pirmiausia – lituanistinius, spaudinius. Iki 1965 m. bibliotekos apskaitoje jų būta nedaug. Kai 1964 m. Knygų rūmai paprašė informuoti apie turimas 1547–1861 m.

knygas rengiamam nacionalinės bibliografijos tomui, KVB nusiuntė 30 pavad. (32 egz.) lietuviškų knygų sąrašą. Seniausia knyga buvo K. Klimavičiaus „Pavinastes krikščioniškas, arba Katechizimas...“ (1767 m.). Kitos knygos leistos 1816–1861 m., tarp jų ir M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“ (1848 m.). 1965 m. sąrašas papildytas dar 22 kortelėmis. Kitam nacionalinės bibliografijos tomui, skirtam komunistinei spaudai, KVB pateikė duomenis apie 8 spaudinius, iš jų 5 leisti Voroneže 1917–1918 m. [304]. 1963–1970 m. KVB gavo daug senų spaudinių iš VRB, MAB fondų, įsigijo akademiko prof. A. Janulaičio kolekciją (1966 m.). Tarp spaudinių, 1964–1970 m. perimtų iš KPIB, būta pokario metais leistų knygų, periodinių ir tęstinių leidinių, bet didžiąją dalį sudarė XVI a.–XX a. pirmos pusės spaudiniai užsienio kalbomis. Vertingų spaudinių dovanotojo P. Galaunė, V. Landbergis-Žemkalnis, prof. J. Kriščiūnas. 1967 m. iš K. Čerbulėno įsigyta emigravusio rašytojo B. Babrausko 3 tūkst. egz. biblioteka, 1968 m. prof. P. Mažylio šeima padovanojo 797 spaudinius [305]. Tais pačiais metais J. Baltušis ir K. Steponečas ieškojo senų spaudinių visoje Lietuvoje. Deja, dėl vietos ir specialistų stokos, didelio darbo krūvio reti ir vertingi spaudiniai ilgą laiką nebuvo išrenkami ir tvarkomi kaip atskiras fondas. 1968 m. Ch. V. Spitrys Pakalnės g. 8 saugykloje surado du inkunabulus, anksčiau priklausiusius VDU bibliotekai. Juos ir dar vieną rastą inkunabulą N. Feigelmanas įtraukė į knygą „Lietuvos inkunabulai“ (1975 m.). Tuo itin džiaugėsi J. Baltušis, nes KVB „pateko į pasaulinę orbitą“ [306].

Jei 1965 m. buvo nurodoma, kad R formatui priskiriami labai reti spaudiniai [307], tai 1968 m. pabandyta retų spaudinių sąvoką detalizuoti [308]. Šiai spaudinių grupei priskirti dokumentai: 1) susiję su revoliuciniu judėjimu (išleisti nelegaliai, visa bolševikinė spauda iki Spalio revoliucijos, visa lietuviška bolševikinė spauda iki 1940 m. birželio 15 d., pirmieji tarybiniai leidiniai); 2) išleisti iki 1800 m. (įskaitytinai); 3) pirmieji klasikiniai mokslo ir meno veikalų leidimai ir geriausi pakartotini leidimai; 4) autografuoti (žinomų mokslo, meno, visuomenės veikėjų); 5) vertingiausi ir reikšmingiausi poligrafijos technikos, gamybos, iliustravimo, apipavidalinimo požiūriais; 6) atspausdinti ypatingu būdu, naudojant ypatingas medžiagas, neįprasto formato; 7) spaudiniai, kurių pasaulyje išliko mažai; 8) neišėję iš spaudos dėl cenzūros ar kitų priežasčių; 9) fotografijos, turinčios didelę istorinę ar mokslinę vertę.

1970–1971 m. KVB dalyvavo projekte, kuriuo siekta apsaugoti nuo susidėvėjimo retus lietuviškus spaudinius, esančius Lietuvos mokslinėse bibliotekose, ir aprūpinti bibliotekas jų kopijomis. 1970 m. kovo 4 d. pasitarime didžiųjų Lietuvos bibliotekų direktoriai nutarė prie VRB sudaryti komisiją iš 8 kultūros ir mokslo įstaigų atstovų: Centrinio valstybinio archyvo, KPIB, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto, MAB, VRB, VUB, Knygų rūmų ir KVB. Komisija turėjo vadovauti visam retų spaudinių, užfiksuotų Lietuvos nacionalinės bibliografijos pirmajame tome, kopijavimo darbams (nustatyti, kokius spaudinius kopijuoti, paskirstyti kopijas ir pan.). Birželio mėn. parengtoje Retų lituanistinių leidinių multiplikavimo ir paskirstymo LTSR mokslinėms bibliotekoms instrukcijoje retu laikytas spaudinys, kurio Lietuvoje išlikę 8 egz. (Pradiniuose instrukcijos projektuose nurodyta 3 egz.) Numatyta kopijuoti elektrografiniu arba mikrofilmavimo aparatu. 1971 m. pabaigoje KVB gavo iš VRB 13 retų spaudinių elektrogra-

fines kopijas. 1972 m. KVB planavo iš kitų bibliotekų pasiskolinti 30 retų spaudinių ir pagaminti 210 egz. fotonegatyvų (iš jų 172 egz. atiduoti kitoms projekte dalyvaujančioms bibliotekoms). Duomenų, kad šis planas įgyvendintas, nerasta. Atrodo, projektas sužlugo: Centrinį valstybinį archyvą reti spaudiniai nedomino, KPIB, Knygų rūmai, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas neturėjo dauginimo aparatų. Be to, KPIB, MAB ir VUB norėjo saugoti tik mikrofilmus, o VRB – elektrografines kopijas.

1978–1980 m. labiau susirūpinta retų spaudinių apskaita, saugojimu ir naudojimu. Turėjo įtakos trys veiksniai: 1) KVB administracijos pradėta fondų organizavimo pertvarka; 2) Knygų rūmų atsiųstų nacionalinės bibliografijos 1862–1904 m. ir 1905–1917 m. lietuviškų knygų ir kitų dokumentų kontrolinių sąrašų tikrinimas ir KVB fonduose buvusių leidinių įrašymas; 3) 1978 m. gruodžio 27 d. Kultūros ministerijos įsakymas nr. 552 „Dėl bibliotekų ir muziejų rankraščių, archyvinės medžiagos ir retų knygų apsaugos pagerinimo“. Šiuo įsakymu VRB ir VB vadovai įpareigoti informuoti Kultūros ministeriją apie turimas retų dokumentų rūšis, jų kiekį ir vedamą apskaitą (iki 1979 m. kovo 1 d.); patikrinti retų dokumentų fondus, juos sutvarkyti ir vesti tikslią apskaitą (iki 1979 m. gruodžio 15 d.); paskirti darbuotoją, atsakingą už tinkamą jų saugojimą ir panaudojimą.

KVB 1979 m. prie retų spaudinių priskyrė: visą lituanistinę spaudą, išleistą iki 1917 m. įskaitytinai; spaudinius, išleistus mažu tiražu arba kurių išliko mažai; spaudinius, unikalius savo turiniu, apipavidalinimu, iliustracijomis ir kitais išskirtiniais požymiais; spaudinius su žymių žmonių autografais, pastabomis ar kitais ženklais; senųjų knygų pirmuosius leidimus [309]. Atsakingomis už retų spaudinių apskaitą, tvarkymą, saugojimą ir naudojimą paskirtos skyrių vedėjos B. Rašimienė, R. Janulionienė, E. Kakanaskienė, K. Romanova [310]. Esamai retų spaudinių būklei nustatyti sudaryta komisija. 1979 m. vasario 21 d. akte ji pateikė gana švelnias išvadas: retų spaudinių apskaitos ir saugojimo pažeidimų nerasta, „išskyrus kai kurias smulkmenas“, pavyzdžiui, reti periodiniai leidiniai į saugyklą perduodami be akto, dalis retų spaudinių stokojant vietos sudėta į rietuves (kita dalis – dviejuose centrinių rūmų kambariuose su plombuojamomis durimis, seife). Iš komisijos pateiktų siūlymų matyti, kad trūkumų būta daugiau: ne visada tikslūs ir aiškūs įrašai apie retus spaudinius inventorinėje knygoje, dalis spaudinių iš Komplektavimo skyriaus į kitus skyrius perduodami neinventorinti, Kraštotyros skyriuje nesuregistruoti vertingi A. Janulaičio kolekcijos spaudiniai, nerenkami reti spaudiniai iš Pakalnės g. 8 saugyklos fondo, R formatui priskiriamos ne tik retos, bet ir visos mažo formato knygos. 1979 m. KVB informavo Kultūros ministeriją, kad ji saugo 15 809 retus spaudinius (rankraščių ir archyvinių dokumentų neturėjo), apskaitytus atskiroje inventorinėje knygoje (R formatas) ir įtrauktus į bendrąją (visuminę) apskaitą. 1980 m. jau nurodoma, kad bibliotekoje yra 14 411 suinventorintų retų spaudinių. Dauguma šių leidinių saugoma K. Donelaičio g. 8 pastate, bet stokojant vietos apie 5 tūkst. sudėta į rietuvę. Dar apie 30 tūkst. XVII–XIX a. retų spaudinių (iš jų 271 vnt. suinventorinti) yra rezerviniame fonde Pakalnės g. 8 saugykloje. Neturėdama sąlygų retus spaudinius perkelti į lentynas, KVB prašė Kultūros ministeriją pagreitinti buvusio kino teatro „Pašvaistė“ rekonstrukciją, sudaryti sąlygas spaudiniams restauruoti [311].

1980–1981 m. KVB vadovai reikalavo sugriežtinti retų spaudinių apskaitą, pagreitinti jų tvarkymo ir perdavimo saugoti procedūras, per 1981–1982 m. išrinkti, apskaityti ir apsaugoti nuo gedimo rezervinio fondo rietuvėse laikomus retus spaudinius, suintensyvinti raritetų ir unikumų paiešką [312]. 1980 m. parengtose „Kauno viešosios bibliotekos raidos kryptyse XI penkmetyje“ (1981–1985 m.) įrašyti šie siekiai: 1) įsteigti retų ir ypač vertingų spaudinių sektorių; 2) papildyti fondą retais spaudiniais arba jų kopijomis; 3) pagerinti retų spaudinių saugojimo sąlygas, pradėjus eksploatuoti saugyklą buvusiam kino teatre „Pašvaistė“; 4) kasmet dirbti po 30 dienų pagrindinėje saugykloje ir iš rezervinio fondo išrinkti unikalius spaudinius; 5) ieškoti būdų spaudiniams restauruoti; 6) organizuoti senųjų leidinių parodas, skelbti publikacijas apie retus spaudinius.

Šioms užduotims įvykdyti prireikė daugiau laiko, negu buvo planuota. Iki antrojo KVB veiklos periodo pabaigos reti spaudiniai nerestauruoti, beveik nepagerėjo jų saugojimo sąlygos. Nutarta rekonstruotą pastatą Aleksote panaudoti KVB inventoriui sandėliuoti, o retų spaudinių fondą saugoti Radastų g. 2 pastato antro aukšto saugykloje. Geriau sekėsi KVB fondą papildyti retais spaudiniais. Jei 1984 m. buvo 18 tūkst. retų spaudinių, tai 1988 m. – jau apie 30 tūkst. [313] Vien 1981 m. įsigyta 7 163 egz. iki-sovietinio laikotarpio spaudinių. Retų spaudinių pirka Kauno, Vilniaus, Leningrado ir kitų miestų antikvariniuose knygynuose (1985–1987 m. – beveik 700 egz.). 1984 m. prof. dr. M. Strukčinskas dovanuoja dalį prof. P. Šalčiaus asmeninės bibliotekos, jei ji bus laikoma bendruose fonduose kaip atskiras vienetas ir papildoma [314]. Sovietinio laikotarpio pabaigoje tarp Lietuvos ir užsienio bibliotekų, muziejų, archyvų KVB buvo šešta pagal turimą 1862–1904 m. lietuviškų spaudinių kiekį [315]. Sukaupiti reti spaudiniai beveik netyrinėti. Pažymėtina tik 1982 m. pasirodžiusi A. Pribušauskaitės publikacija apie Jurgio Pabrėžos asmeninės bibliotekos knygas [316]. Kelias retų spaudinių parodas surengė Kraštotyros skyrius. Persikėlus į naujus rūmus norėta įgyvendinti seną svajonę – įsteigti Knygų muziejų, supažindinantį visuomenę su KVB saugomu pasaulio dokumentiniu paveldu. Pirmiausia turėjo būti parengta nuolatinė senųjų spaudinių ekspozicija specialiose Radastų g. 2 pastato III aukšto patalpose. 1985 m. Ch. V. Spitrys pradėjo rinkti eksponatus ir rengti ekspozicijos projektą. Tačiau užtrukus stendų gamybai, iki naujųjų rūmų atidarymo (1987 m. rugsėjo mėn.) ekspozicijos parengti nepavyko. Su dalimi eksponatų buvo galima susipažinti specialiai organizuotoje parodoje. Be to, Ch. V. Spitrys paskelbė publikaciją apie būsimo Knygų muziejaus eksponatus [313].

Prasidėjus Atgimimui, bibliotekos administracija turėjo iš dalies keisti ankstesnius planus. Likviduotas spec. fondas tapo retų ir vertingų spaudinių fondo dalimi. Dar kartą patikslinta, kad reti ir vertingi spaudiniai (raritetai) tai dokumentai, išleisti iki 1850 m.; lituanistinės knygos, išleistos iki 1920 m.; lituanistinė periodika, išleista iki 1945 m.; lietuvių išėivijos spauda ir t. t. [317]. 1988 m. rugpjūčio 1 d. įsteigtas Skaityklų skyrius retų ir vertingų dokumentų sektorius. 1989 m. gegužės 5 d. jis perorganizuotas į Retų ir vertingų dokumentų skyrių. Jo vedėja konkurso būdu išrinkta Ramutė Gudėlienė. Iki 1988 m. gruodžio 1 d. Periodikos skyrius turėjo perduoti sektoriui visą litua-

nistinę periodiką, išleistą iki 1940 m. birželio 17 d. [224] 1989 m. gegužės 4 d. užduotis patikslinta – Periodikos skyrius įpareigotas Retų ir vertingų dokumentų skyriui perduoti lituanistinę periodiką, išleistą iki 1945 m., abiem skyriams priimtinais terminais, pilnai sutvarkytą ir atspindėtą skaitytojų kataloguose [317]. Ši užduotis buvo vykdoma iki 1993 m. pabaigos. 1988 m. lapkričio mėn. pritarta Sąjūdžio KVB iniciatyvinės grupės pasiūlymui intensyviau tvarkyti vertingą fondą Pakalnės g. 8 saugykloje. Tuo metu paskelbta R. Keturakio ir A. Sprindžio publikacija apie ten pūvančius į stirtas sukrautus foliantus, pasaulio bibliotekose saugomus kaip iškiliausios vertybės [318]. 1988 m. gruodžio mėn. Sąjūdžio Kauno tarybos narys prof. A. Smailys nusiuntė raštą LKP Kauno miesto komiteto antrajam sekretoriui Z. Kazakevičiui. Teigdamas, kad Šv. Mikalojaus bažnyčios saugykloje laikoma apie 1,5 mln. spaudinių, jis siūlė dalį spaudinių, konfiskuotų iš Kauno kunigų seminarijos, kitų organizacijų ir įstaigų, privačių asmenų, gražinti savininkams, o likusius – besikuriančio VDU bibliotekai. A. Smailio nuomone, spaudinius turėtų skirstyti kompetentinga komisija, sudaryta iš miesto valdžios, dvasininkų ir Sąjūdžio atstovų, bet pirmiausia būtina „sustabdyti knygų perpumpavimą į viešąją J. Paleckio biblioteką“. Z. Kazakevičius parašė tokią rezoliuciją A. Pupieniui: „Pasiūlymas priimtinas. Sudarykite komisiją ir pateikite perduotinų knygų sąrašą. 1988.12.09.“ A. Smailys spaudoje siūlė kreiptis į Kultūros ministeriją dėl bažnyčioje laikomų spaudinių perdavimo Vilniaus universitetui, o vėliau – besikuriančio Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekai [319]. Atrodo, kad jis nebuvo pakankamai informuotas apie Pakalnės g. 8 saugykloje buvusius spaudinius ir jų tvarkymo darbus, nes kitoje publikacijoje rašė, kad bažnyčioje saugoma daugiau kaip šimtas tūkstančių vertingų ir retų knygų, kad jų šeimnininkė „šiuo metu“ yra miesto viešoji biblioteka, bet knygomis reikia pasirūpinti, nes jos genda ir yra grobstomos [320].

Nepaisant tam tikrų pastangų, KVB iki sovietinio laikotarpio pabaigos nepavyko retų ir vertingų spaudinių įtraukti į apskaitą, sutvarkyti ir sukaupti vieną atskirą, savarankišką fondą. Kaip buvo sunku spręsti tokių spaudinių tvarkymo, saugojimo ir naudojimo klausimus, gerai iliustruoja A. Janulaičio kolekcijos pavyzdys. 1965 m. gruodžio 28 d. buvo sudaryta sutartis su E. Janulaitiene dėl A. Janulaičio asmeninės bibliotekos (apie 11 tūkst. vnt.) pardavimo KVB už 6 000 rub.²⁵ 1966 m. vasario mėn. kolekcija atvežta ir sudėta K. Donelaičio g. 8 pastato trečio aukšto patalpoje. Pasinaudojus 1919 m. P. Galaunės sukurtu ekslibriso kliše (ją KVB gavo kartu su kolekcija), gegužės mėn. K. Požėlos spaustuvėje pagaminta 20 tūkst. kopijų, kuriomis turėjo būti pažymėti kolekcijos spaudiniai. Spaudinius planuota sutvarkyti (apipavidalinti, aprašyti ir suindeksuoti) 1967–1970 m. K. Buksienei pavestas darbas pradėtas 1968 m. Per tris tų metų ketvirčius ji sutvarkė 880 egz., antspaudavo 10 tūkst. egz., perdavė įrišti 257 egz., paskolino skaitytojams 177 spaudinius. (1967 m. KVB darbo plane rašoma, kad skaitytojams leista naudotis kolekcijos spaudiniais jau 1966 m.) 1970 m. rugsėjo 3 d. įsakymu nr. 197 sudaryta komisija palygino kolekciją su A. Janulaičio kartoteka ir nustatė, kad trūksta 5 spaudinių, o 95 vnt. pakeisti kitais. Gruodžio mėn. KVB vadovai K. Povilaitis ir J. Baltušis, partinės organizacijos sekretorė E. Ivanovaitė, liaudies

²⁵ 1970 m. kolekcijos patikrinimo akte nurodyta, kad už ją sumokėta 8 000 rub. [321]

kontrolės grupės pirmininkė S. Vilėniškienė, profsąjungos vietos komiteto pirmininkė J. Naujokaitė, K. Buksienė, K. Steponėnas apsvarstė komisijos parengtą kolekcijos patikrinimo aktą. Paaiškėjus, kad kolekcija nupirkta urmu, ir neradus detalaus akto, turbūt buvo priekaištaujama K. Steponėnui, nes jis kitą dieną po posėdžio parašė prašymą atleisti jį iš darbo [322].

A. Janulaičio ekslibrisas
(dail. P. Galaunė)

Tolesni A. Janulaičio kolekcijos tvarkymo darbai nuolat strigo dėl didelio darbo krūvio. 1972 m. Tvarkymo skyriaus darbuotojai kaip socialistinių įsipareigojimą priėmė sprendimą suindeksuoti 1000 egz. 1973 m. gruodžio 12 d. patvirtintoje Lituanistinės literatūros skyriaus darbuotojų pareigų pasiskirstymo instrukcijoje G. Kulikauskaitėi-Barzdienei pavesta tvarkyti kolekcijos katalogą, rengti jį spaudai, aptarnauti skaitytojus kolekcijos spaudiniais, Ch. V. Spitriui – aprašyti spaudinius apie Kauną lenkų ir prancūzų kalbomis, E. Stankaitienei – vokiečių kalba. 1974 m. birželio 30 d. įsakyme nr. 68 buvo konstatuota, kad A. Janulaičio kolekcijos tvarkymas užsitęsė. Šiuo įsakymu Lituanistinės literatūros skyriaus vyriaus. bibliografas Ch. V. Spitrys įpareigotas iki liepos 15 d. perimti kolekciją iš Spaudinių tvarkymo skyriaus ir jos spaudiniais aptarnauti skaitytojus skaitykloje. Kolekcijos perdavimo aktas sudarytas rugpjūčio 23 d., perdavimas baigtas spalio 4 d. Lituanistinės literatūros skyriui perduota: 1) 6 966 pavad. spaudiniai (įskaitant konvoliutus) ir tiek pat jų aprašų tarnybinėse kataloginėse kortelėse; 2) 6 148 pavad. spaudiniai ir tiek pat kortelių, kuriose jie aprašyti, bet neindeksuoti; 3) 1 767 netvarkyti spaudiniai ir jų indikatorius; 4) dvi inventorinės knygos (Nr.1–13 757); 5) asmeniniai A. Janulaičio daiktai: rašomasis stalas, kėdė, 6 dalių rašymo priemonių rinkinys, odinis bloknotas, automatinis plunksnakotis; 6) A. Janulaičio portreto elektrografinė kopija; 7) A. Janulaičio sudarytas jo asmeninės bibliotekos (6 tūkst. spaudinių) abėcėlinis-dalykinis katalogas (2 dėžės); 8) 1970 m. kolekcijos tikrinimo aktas su nerastų ir pakeistų spaudinių sąrašais. Stokojant vietos, 1977 m.

bibliotekos vadovų žodiniu nurodymu kolekcija perkelta į 12 kambarį ir sudėta į rietuvę. Prieš tai išrinkti spaudiniai, susiję su Kaunu (jų būta nedaug), ir sudėti į skyriaus patalpos lentynas.

1984 m. E. Janulaitienės šeimos nariai panoro susigražinti kolekciją, motyvuodami tuo, kad KVB neįrengė memorialinio A. Janulaičio kambario (tokio įsipareigojimo 1965 m. sutartyje nebuvo). Bibliotekos vadovai sutiko gražinti tik asmeninius daiktus, iš kurių du – rašomasis stalas ir kėdė – Kultūros ministerijai leidus (1984 m. spalio 13 d.) buvo restauruojami. Visi asmeniniai A. Janulaičio daiktai jo sūnui Kęstučiui Augustinui Janulaičiui gražinti 1988 m. rugsėjo 10 d.

1988 m. lapkričio 9 d. įsakymu nr. B-19, atsižvelgiant į Komplektavimo tarybos siūlymą, Dokumentų tvarkymo skyriaus vedėjai B. Daniulaitienei pavesta sudaryti specialistų grupę, kuri laisvu laiku už papildomą atlygį kolekcijos spaudinius sukataloguotų, susistemintų ir atspindėtų bibliotekos kataloguose. 1989–1991 m. tą darbą atliko V. Janulionienė, N. Kukevičienė, V. Laškova, R. Raišytė, A. Šarmavičiūtė. 1992 m. liepos 15 d. kolekcija iš Kraštotyros skyriaus perduota Senųjų ir retų spaudinių skyriui. Šio skyriaus darbuotojas A. Surblys, 1995–1997 m. tyrinėjęs kolekciją, nustatė, kad ją sudaro 14 763 pavad. spaudiniai.

Periodikos skyriaus fondas. Nuo 1963 m. pagrindinis periodikos fondas buvo saugomas CR pusrūsyje, pagalbinis – pirmame CR aukšte šalia periodikos skaityklos. Einamųjų metų periodiniai leidiniai laikyti atvirame skaityklos fonde. 1971 m. įsteigus Periodikos skyrių, jam palaipsniui perduota šių leidinių saugojimo funkcija bibliotekoje (išskyrus specialiąją techninę literatūrą ir informacinę periodiką). Dalis paklausių periodinių leidinių (bibliotekininkystės ir bibliografijos, muzikos, vaizduojamojo meno) buvo užsakomi ir saugomi ne tik Periodikos, bet ir kituose skyriuose. 1970 m. CR saugykla įpareigota nuo rugsėjo 1 d. lentynose laikyti vieną komplektą šių periodinių leidinių: 1) Kaune vienintelių, 2) turinčių ilgalaikę paklausą, 3) Lietuvos ir lituanistinę užsienio periodiką. Kiti leidiniai turėjo būti sudėti į rietuvę [323]. Nuo 1975 m. Periodikos skyriaus saugykloje leidiniai (tarp jų 5 komplektai kiekvieno Lietuvoje leisto lei-

Periodikos skaitykla. 1986 m.

dinio) laikyti 3 metus nuo jų gavimo. Šiam terminui pasibaigus, saugykloje likdavo tik vienas periodinių leidinių komplektas, nuo 1977 m. – vienas Lietuvos periodikos komplektas (be rajoninių ir žinybinių leidinių) ir 53 sąjunginiai bei užsienio leidiniai. Visi kiti buvo vežami į Pakalnės g. 8 saugyklą ir dedami į rietuves [324]. Vien 1975 m. Periodikos skyriaus personalas parengė išvežti apie 25 tūkst. vnt. periodinių leidinių. 1977 m. sudarytas ir su didesnėmis Kauno bibliotekomis suderintas KVB neterminuotai saugomų periodinių leidinių sąrašas. 1978 m. dvi Periodikos skyriaus darbuotojos per 2 mėn. peržiūrėjo į Pakalnės g. 8 saugyklą išvežtą fondą ir atrinko paliekamus bei nurašomus leidinius [325]. Tais metais į rietuves buvo sudėta du trečdaliai skyriaus fondo, dalis fondo dubletų nurašyta. Siekiant nustatyti paklausius bei saugotinus periodinius leidinius, 1977–1979 m. atlikta Periodikos skyriuje saugomų leidinių ne lietuvių kalba panaudojimo analizė (žr. 38 lentelę). 1980 m. apibendrinus analizės duomenis, siūlyta nekomplektuoti periodinių leidinių, kurių nė karto nepareikalauta per 3 metus, o po metų nurašyti dalį retai skaitomų žurnalų. 1980–1985 m. Periodikos skyrius neterminuotai saugojo periodinius leidinius lietuvių kalba, 5 metus – leidinius rusų kalba (išskyrus centrinę periodiką), laikraščius užsienio kalbomis – einamaisiais metais, žurnalus – 3 metus. 1983–1984 m. Kauno miesto TBK fondų komplektavimo taryba surinko duomenis apie didžiųjų Kauno miesto bibliotekų periodikos fondus [326]. 1985 m. jos išplėstiniame posėdyje, dalyvaujant bibliotekų vadovams, nuspręsta, kad kiekviena biblioteka pati nustato, kokius periodinius leidinius ji komplektuos ir kiek laiko juos saugos. Bibliotekai pareiškus norą nekomplektuoti ar keisti saugojimo terminą leidinių, kuriuos ji įsipareigojo saugoti neterminuotai, reikėjo gauti TBK tarybos leidimą. KVB įsipareigojo neterminuotai saugoti visą periodiką lietuvių kalba ir 0, 1, 2, 3, 7, 8, 91 klasifikacijos skyrių periodiką kitomis kalbomis. 1981 m. Periodikos skyriaus fonde buvo 458,1 tūkst. vnt., 1988 m. – 501,1 tūkst. vnt., 1989 m. – 521,9 tūkst. vnt. leidinių.

38 lentelė. Žurnalų ne lietuvių kalba naudojimas 1977–1979 m.

Kalba	Iš viso gauta	%	Pareikalauta per 40 kartų	%	Pareikalauta iki 40 kartų	%	Visai nepareikalauta	%
Rusų	612	53	84	7	442	79	86	14
Kitomis SSRS tautų kalbomis (išskyrus lietuvių)	13	1	-	-	7	54	6	46
Anglų	52	4	-	-	31	60	21	40
Bulgarų	21	2	1	5	18	86	2	9
Čekų	52	5	13	25	33	63	6	12
Ispanų	12	1	1	8	1	8	10	84
Serbų, kroatų	7	0,6	-	-	6	86	1	15
Lenkų	146	12	10	7	85	58	51	35
Prancūzų	26	2	-	-	12	46	14	54
Rumunų	5	0,4	-	-	5	100	-	-
Vengrų	26	2	6	23	15	58	5	19
Vokiečių	182	17	26	14	79	43	77	43
Iš viso:	1 154	100	141	12	734	64	279	24

Specialiosios techninės literatūros fondas pradėtas komplektuoti 1957 m. Jam pradžia davė sovietiniai standartai. Iki 1963 m. vidurio KVB sukauptė apie 25 tūkst. specialiosios techninės literatūros spaudinių. VRB depozito teisėmis paliko apie 150 tūkst. vnt. patentų, bet 1964 m. kapitalistinių šalių patentus pasiėmė, o atidavė apie 40 tūkst. vnt. liaudies demokratijos šalių (Bulgarijos, Čekoslovakijos, Lenkijos, Rumunijos, VDR) patentų ir teisę juos toliau gauti. 1964 m. KVB vadovai siuntė raštus Kauno įmonėms, prašydami perduoti atliekamą specialiąją techninę literatūrą šių leidinių fondo spragoms užpildyti. 1965 m. KVB bandė gauti po vieną visų užsienio šalių patentų egzempliorių (vietoj VRB, nes Vilniuje jį gaudavo CMTB), bet nesėkmingai. Nuo 1975 m. vidurio biblioteka nebegavo Rumunijos ir VDR, nuo 1978 m. rugsėjo mėn. – ir Bulgarijos išradimų aprašymų. Per 1973–1977 m. KVB Techninės literatūros (nuo 1979 m. pabaigos – Specialiosios techninės literatūros) skyrius gavo 298,3 tūkst. patentų, 6,1 tūkst. pramoninių katalogų, 25,1 tūkst. kitos specialiosios techninės literatūros. Kaip minėta, 1981 m. spalio mėn. panaikinus skyrių, jo fondas perduotas kitoms bibliotekoms.

Grupuojamųjų leidinių fondą KVB komplektavo vadovaudamasi SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos instrukcija apie grupiniu būdu tvarkomų spaudinių atranką. 1984 m. parengta nauja instrukcija. Fonde kaupti oficialūs, direktyviniai, metodiniai spaudiniai, instrukcijos, programos, operatyvios ir buitinės informacijos leidiniai, planai, kalendoriai, dalis periodinių leidinių, atvirukai, plakatai. Nuo 1964 m. į jį patekdavo ir madų žurnalai [327]. 1982 m. grupinio tvarkymo literatūros sektoriaus fonde buvo 138,2 tūkst., 1988 m. – 196 tūkst. vnt. leidinių. Kita dalis laikyta saugykloje (1988 m. daugiau kaip 100 tūkst. vnt.).

Muzikinės literatūros fondui pradžia davė LSSR Ministrų Tarybos 1962 m. gruodžio 2 d. nutarimas likviduoti Kauno muzikinę biblioteką. KVB perduota apie 13 tūkst. natų leidinių (iki tol KVB turėjo apie 1400). Nuo 1966 m. Respublikinis bibliotekų kolektočius pradėjo centralizuotai teikti bibliotekoms, turinčioms fonotekas, gramofono plokšteles. 1967 m. tarpininkaujant SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos darbuotojams KVB leista pasirinkti plokštelių iš užsienio prekybos fondų Maskvoje. 1968 m. KVB įsigijo 5 868 plokšteles. Vėliau plokštelės buvo reguliariai perkamos iš specializuotų Maskvos ir Kauno parduotuvių. 1965–1981 m. biblioteka kasmet vidutiniškai įsigydavo po 2 800 natų leidinių ir 1 908 plokšteles. 1971 m. KVB iš E. Petraičio nupirko dalį J. Tallat-Kelpšos natų kolekcijos (145 egz.): L. van Bethoveno, P. Čaikovskio, V. A. Mocarto, Dž. Pučinio, F. Šuberto ir kt. užsienio kompozitorių kūrinių natų. Sukaupusi antrą pagal dydį (po VRB) plokštelių ir natų fondą, bet stokodama ploto, KVB didesnę dalį natų leidinių laikė saugykloje Pakalnės g. 8. 1980 m. ketinta natas perkelti į skyrių, bet jos liko saugyklos rietuvėje [328], kol bibliotekos padaliniai pradėjo keltis į naujus rūmus. 1986 m. iš saugyklos pagrindinio natų fondo (62,4 tūkst. egz.) į skyrių perduota beveik 1,5 tūkst. egz., likusi dalis perduota 1988–1989 m.

Vaizduojamojo meno leidinių fondas. 1982 m. steigiant Meno literatūros skyrių, pradėtas formuoti jo savarankiškas fondas. 1984 m. fonde buvo 19,5 tūkst., 1986 m. – 28,7 tūkst. egz. (iš jų 15,6 tūkst. knygų, 10,5 tūkst. grafikos reprodukcijų, 2,5 tūkst. periodi-

kos). Per trumpą laiką KVB sukomplektavo didžiausią Kaune vaizduojamojo meno leidinių fondą, daugiau kaip 60 proc. leidinių užsienio kalbomis. Išplėtus skyriaus patalpas, nuo 1989 m. iš pagrindinės saugyklos perimamos I formato knygos. Tais metais iš ten buvusių 44 tūkst. egz. skyrius perėmė apie 10 tūkst. egz.

Pagalbiniai fondai. Etapo pradžioje bibliotekos padalinių pagalbinių fondai buvo organizuojami iš saugyklos dubletų ir naujai įsigyjamų leidinių, o po 1970 m. dar papildomi iš KVB mainų fondo. Vaikų literatūros skyriaus ir B. Sruogos filialo pradiniam fondams 1966 m. nupirka 6 363 egz. spaudinių. Iki 1979 m. į Bendrojo abonemento ir Vaikų literatūros skyrius taip pat patekdavo vieninteliai grožinės ir vaikų literatūros leidiniai užsienio kalbomis. Po 1978 m. Bibliografijos ir Metodikos skyriai gaudavo privalomųjų spaudos egzempliorių leidinius. Bibliografijos ir Kraštotyros skyrių fondai daugiau tenkino jų personalo, o ne skaitytojų poreikius. Kadangi duomenų apie skaityklų fondus išliko labai mažai (pavyzdžiui, žinoma, kad 1963 m. bendroji skaitykla turėjo uždara 10 tūkst. egz. fondą) arba jie yra netikslūs ir fragmentiški, sunku apibūdinti šių fondų raidą ar nustatyti jų rūšį. KVB fondo sistemoje ryškiausi pagalbinių fondų pavyzdžiai – abonementų fondai. 8-o dešimtmečio pabaigoje juose buvo apie 7 proc., 1989 m. – 10 proc. visų sukomplektuotų leidinių. Kaip ir kitose bibliotekose, KVB pagalbiniuose fonduose nuolat trūkdavo paklausių (deficitinių) leidinių.

Bendrojo abonemento (Darbo su jaunimu, LŪSA) fondas 1965 m. faktiškai organizuotas iš naujo, nes didesnę jo dalis perduota skaitykloms. Į atvirą fondą atrinkta 40 tūkst. egz., tarp jų 80 pavad. (180 egz.) žurnalų. Nuo 1974 m. fondo sudėtis labiau orientuojama į jaunimo (16–24 m.) poreikius. Per 1976–1984 m. fondas išaugo nuo 65,0 iki 89,8 tūkst. egz. Skyrius kasmet gaudavo 110–130 pavad. periodinių leidinių. 1987–1989 m. specialistai ir studentai aptarnauti uždaro fondo leidiniais (34–45 tūkst. egz.), kurių didesnę dalį sudarė visuomenės ir humanitarinių mokslų bei grožinė literatūra. Be knygų, skaitytojai galėjo skolintis į namus ir žurnalus: 1988 m. – 113 pavad. (174 egz.), 1989 m. – 107 pavad. (163 egz.).

Vaikų literatūros (Moksleivių abonemento) skyriaus pradiniam fonde siekta sukaupti geriausius kūrinius vaikams. Pradžioje fondas skirstytas į tris dalis pagal vaikų amžiaus grupes: I–II kl. (A), III–IV kl. (B), V–VIII kl. (C) moksleiviams. Nuo 1971 m. fondas (ir katalogai) suskirstyti į keturias grupes: ikimokyklinukams ir I kl. (A), II–III kl. (B), IV–V kl. (C), VI–VIII kl. (D) moksleiviams. 1965–1975 m. fondas padidėjo nuo 16,8 iki 31,8 tūkst. egz. Stokojant vietos (fondui skirta apie 75 kv. m plotas) fondo apimtis reguliuota. 1971–1979 m. kasmet buvo nurašoma nuo 1,0 iki 2,7 tūkst. egz. Didžiausią jo dalį sudarė leidiniai vyresniųjų klasių moksleiviams (D grupė), pavyzdžiui, 1977 m. iš 34,9 tūkst. egz. net 16,1 tūkst. buvo šios grupės leidiniai ir tik po 5–7 tūkst. – kitų grupių. 1980 m. skyriaus fondą sudarė 39,5 tūkst. knygų, 120 pavad. skaidrių, 160 kino filmų, 50 diafilmų, 80 pavad. periodinių leidinių. 1987 m. skyrių reorganizavus į Moksleivių abonementą, nekomplektuoti A grupės leidiniai, o naujų B grupės leidinių įsigyta gerokai mažiau. 1989 m. fonde buvo 58,4 tūkst. egz.

B. Sruogos filialo (skyriaus) abonemento fondas (1966 m. – 3,9 tūkst., 1989 m. – 19,0 tūkst. egz.) komplektuotas pagal masinei bibliotekai patvirtintas normas. Tiesa,

jos visą laiką buvo viršijamos. Pavyzdžiui, 1967 m. grožinė literatūra sudarė 63,8, 1975 m. – 67,7, 1982 m. – 61,0 proc. viso fondo (norma 55–60 proc.). Virš normos (15 proc. viso fondo) abonementas gaudavo periodinių leidinių: 1967 m. – 66, 1969 ir 1983 m. – 87 pavad. Dėl mažo skaitytojų skaičiaus nuo 1980 m. beveik nekomplektuota literatūra ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams.

Muzikinės literatūros ir įrašų skyriaus abonemento fonde 1984 m. buvo 36 tūkst. egz. natų leidinių, 6,1 tūkst. egz. knygų. Be to, tais metais abonementas gavo 14 pavad. žurnalų. 1988 m. fondas išaugo iki 80 tūkst. egz.

Kraštotyros skyriaus fondas. Pagal Lituanistinės literatūros skyriaus darbuotojų pareigų pasiskirstymo instrukciją (1973 m.), skyriaus vadovas buvo įpareigotas komplektuoti pagalbinį fondą, bet šio reikalavimo nesilaikyta. Į skyriaus fondą patekdavo įvairių rūšių leidinių, kurių tematika platesnė už kraštotyrynę, taip pat pagrindinių fondų sudėtinės dalys (pavyzdžiui, A. Janulaičio biblioteka, tarpukario Lietuvos periodika ir pan.). 1978 m. VRB specialistams nustačius, kad komplektuojami spaudiniai neatitinka skyriaus profilio, pareikalauta visus neprofilinius leidinius perduoti pagrindinei saugykiai ir komplektuoti pagalbinį fondą iš leidinių apie Kauną ir Kauniją [203]. 1981 m. skyrius turėjo beveik 1,5 tūkst. spaudinių, atrinktų iš saugyklos ir Komplektavimo skyriaus, fondą.

Bibliografinės ir informacinės literatūros
skaityklos fondas. Apie 1965 m.

Bibliografijos skyriaus fondas ilgą laiką formuotas kaip pagalbinis. 1978 m. jame buvo 5,9 tūkst. neperiodinių leidinių (periodika iki 1981 m. neapskaityta). Pagal tų metų sausio 2 d. patvirtintus Bibliografinės literatūros skyriaus nuostatus, jis ir toliau turėjo komplektuoti pagalbinį fondą, bet VRB specialistams rekomendavus (1978 m.) į jį patekdavo ir privalomųjų spaudos egzempliorių leidiniai. 1982 m. skyriaus fonde buvo 52,5 tūkst. egz. (iš jų beveik 8 tūkst. neperiodinių), 1989 m. – 25,2 tūkst. egz. spaudinių²⁶.

²⁶ Pagalbinį fondą, kurį sudarė aktuali mokslinė literatūra, iki 8-o dešimtmečio vidurio komplektavo PA.

Fondoatvaizdavimas kataloguose ir kartotekose. KVB veiklos programoje buvo nurodyti konkretūs katalogai, reikalingi bibliotekos fondui atskleisti. Jie suskirstyti į tris grupes. Pirmai grupei priskirti pagrindiniai (generaliniai) abėcėlinis ir sisteminis katalogai bei sisteminė straipsnių kartoteka. Šie katalogai turėjo atspindėti visą bibliotekos fondą. Specialaus saugojimo literatūros spaudinių aprašus reikalauta įtraukti tik į pagrindinį sisteminį tarnybinį katalogą kartu su kitais „neaktualių“ spaudinių aprašais. Antrą grupę sudarė atskirų fondų ir jų dalių katalogai: abonementų abėcėliniai ir sisteminiai, sisteminiai bibliografinių ir informacinių leidinių, bibliotekininkystės literatūros, abėcėliniai specialaus saugojimo literatūros, mainų fondo. Trečiai grupei priklausė atskirų leidinių rūšių katalogai. Be šių rūšių katalogų, kurių sąrašas rengtas vadovaujantis 1959 m. patvirtinta sąjungine instrukcija „Dėl sritinių, krašto ir respublikinių bibliotekų katalogų ir kartotekų“ (rusų k., 2-as leidimas 1970 m.), nurodytos dar kraštotyrinės literatūros kartotekos, jų nedetalizuojant.

Dalį katalogų KVB jau turėjo, bet juos reikėjo pertvarkyti, redaguoti. Kitus katalogus reikėjo organizuoti. Tai lėmė bibliotekos struktūros ir fondų kaita. Leidinių tvarkymą, katalogavimą, katalogų organizavimą pradėta decentralizuoti 1965 m. įsteigus Knygų tvarkymo (nuo 1979 m. – Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo, nuo 1987 m. – Dokumentų tvarkymo) skyrių. Jam pavesta tvarkyti pagrindinius katalogus. Pagalbinų fondų katalogus tvarkė specialiosios techninės literatūros skaitykla (katalogavusi specialiąją techninę literatūrą ir grupuojamuosius leidinius), Metodikos, Bendrojo abonemento, Vaikų literatūros ir Muzikinės literatūros skyriai [329]. Vėliau, formuojantis specializuotiems bibliotekų skyriams ir jų fondams, kataloguoti atskirus fondus ir leidinių rūšis patikėta specialaus saugojimo literatūros padaliniui (1970 m.), Muzikinės literatūros skyriui (natas ir plokšteles 1970–1973 m.), Periodikos skyriui (periodinius leidinius 1970–1972 m., tęstinius leidinius 1977 m.), Meno literatūros skyriui (lakštinius vaizduojamojo meno leidinius 1982 m.). Tuo pat metu, siekiant našesnio ir kokybiškesnio Knygų tvarkymo skyriaus personalo darbo, ieškota tinkamiausio darbo pasidalijimo būdo. Pradžioje skyriuje buvo du sektoriai: katalogavimo ir klasifikavimo (pastarasis 1975 m. gegužės mėn. pavadintas klasifikavimo ir sisteminių katalogų organizavimo sektoriumi), nuo 1979 m. lapkričio 1 d. – 5 sektoriai, iš kurių du pavadinti pagal katalogų ir kataloguojamų leidinių rūšis. Skyriaus struktūra iš esmės nepakito iki etapo pabaigos, tik 1983 m. sujungti lietuvių ir užsienio literatūros katalogavimo sektoriai. Po įvairių pertvarkymų 1986 m. katalogavimo procese dalyvavo 13 KVB padalinių, bet jų funkcijos skyrėsi. Bibliografijos, Kraštotyros, Meno literatūros, Muzikinės literatūros, Periodikos, Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyriai katalogavo ir organizavo katalogus. B. Sruogos, Darbo su jaunimu, Metodikos, Skaityklų aptarnavimo, Vaikų literatūros skyriai ir specialaus saugojimo literatūros sektorius organizavo katalogus. Grupinio tvarkymo literatūros sektorius katalogavo (tiksliau – rašė grupuojamųjų leidinių nuorodų korteles pagrindiniams bibliotekos katalogams).

Koordinuotam, darniam padalinių darbui reikėjo norminių ir metodinių dokumentų. 1970 m. KVB patvirtino instrukciją „Spaudinių tvarkymo procesas“, 1973 m. – jos detalesnį variantą. Pastarajame nurodytos katalogavimo procese dalyvaujančių

Knygų tvarkymo skyriaus darbuotojos (*iš kairės*): vyresn. bibliotekininkė R. Purienė, vyresn. bibliotekininkė F. Misevičiūtė-Grauzdienė, sektoriaus vedėja N. Danusevičiūtė, vyr. bibliotekininkė I. Urbaitienė. Apie 1978 m.

skyrių funkcijos, pagrindiniai katalogavimo principai, atskirų leidinių grupių katalogavimo ypatumai, taip pat pridėta „knygos kelio“ ir knygų tvarkymo proceso schema. Pagrindiniai reikalavimai ir metodiniai sprendimai sudarant katalogus užfiksuoti Kauno viešosios bibliotekos katalogų instrukcijoje, patvirtintoje 1975 m. rugsėjo 1 d. (2-as patikslintas variantas – 1977 m.). Vėliau parengtos instrukcijos pagrindiniams katalogams, „Specialiosios techninės literatūros komplektavimo principai ir atvaizdavimas kataloguose“, „Periodinės literatūros paskirstymas skyriams, tvarkymas ir atvaizdavimas kataloguose“, sudarytas KVB organizuojamų kartotekų sąrašas (1976–1977 m.). Šiuos dokumentus 1985 m. papildė instrukcija „KVB kartotekų sistema“, Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyriaus nuostatai bei šio skyriaus darbuotojų pareigų instrukcija. Tais pačiais metais SSRS kultūros ministerija patvirtino Valskybinės respublikinės (autonominės respublikos), krašto, sritinės universalios mokslinės bibliotekos katalogų ir kartotekų sistemos tipinius nuostatus ir Universalios mokslinės bibliotekos katalogų, kartotekų ir rodyklių pavyzdinį sąrašą. Vadovaujantis šiais dokumentais, 1986 m. spalio 30 d. sudaryta KVB katalogų ir kartotekų sistemos organizavimo taryba, 1987 m. parengti Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos katalogų ir kartotekų sistemos nuostatai bei bibliotekos katalogų sąrašas. Taryba turėjo organizuoti ir kontroliuoti nuostatų reikalavimų diegimą, katalogų ir kartotekų pasų rengimą, parengti priemonių bibliotekos katalogų ir kartotekų sistemai tobulinti planą 1987–1990 metams. Metodinis vadovavimas perduotas Dokumentų tvarkymo skyriui. Skyrių vedėjai buvo atsakingi už atskirų katalogų ir kartotekų sudarymą, redagavimą. Uždrausta be tarybos sutikimo nutraukti informacijos paieškos priemonių sudarymą ar organizuoti naujas.

Šalia jau turėtų 12 katalogų (1963 m.), KVB personalui teko organizuoti dar 20 naujų katalogų (12 katalogų 1963–1965 m., 4 katalogus 1966–1975 m., 4 katalogus 1976–1987 m.) [330]. Iki 1987 m. atsisakyta 10 katalogų: bendrosios ir visuomenės mokslų skaityklų abėcėlinio; Bendrojo abonemento sisteminio (1965 m. organizavus atvirą fondą); Vaikų literatūros skyriaus teminio (labai sumažėjus II–III kl. moksleivių); personalinio abonemento abėcėlinio (nutraukus pagalbinio fondo komplektavimą); grupuojamųjų leidinių sisteminio (nes šie leidiniai buvo sustatomi sistetine tvarka, be to, pristigo vietos); Specialiosios techninės literatūros skyriaus katalogų (panaikinus skyrių ir nustojus komplektuoti fondą).

Knygų tvarkymo skyriaus bibliotekininkė R. Padleckienė prie tarnybinio katalogo. 1965 m.

Per antrąją KVB plėtros etapą toliau sudarinėti trys pagrindiniai katalogai – du abėcėliniai (tarnybinis ir skaitytojų) ir sisteminis su abėcėline dalykų rodykle. Etapo pabaigoje tarnybinis abėcėlinis katalogas turėjo kelias dalis, išskirtas pagal leidinių rūšis ir kitus požymius (knygų, periodikos, disertacijų, autoreferatų, natų ir t. t.). Panaši ir abėcėlinio skaitytojų katalogo, redaguoto 1963 m. ir 1982 m., sudėtis. Lyginant su kitais šios grupės katalogais, daugiausia rūpesčių kėlė pagrindinis sisteminis katalogas. Išaugus KVB fondui, anksčiau naudota M. Diuji dešimtainė klasifikacija, pritaikyta sovietinėms bibliotekoms (L. Tropovskio variantas), leidiniams atvaizduoti nebetiko. Todėl VRB keliantis iš Kauno, pasikvietus į talką vienerių metų bibliotekininkų kursų mokinius, nuo jos pagrindinio sisteminio katalogo buvo nurašyti ir perkelti į analogišką KVB katalogą UDK rubrikų pavadinimai bei indeksai. Skubant neišvengta klaidų. Planinis KVB sisteminio katalogo redagavimas vyko 1975–1976 m. Tuomet sujungti literatūros ir kalbos mokslų skyriai (toks sprendimas KVB priimtas

dar 1973 m.). 1966 m. faktiškai iš naujo pradėta sudarinėti abėcėlinė dalykų rodyklė. Joje dalykų pavadinimai pateikti lietuvių ir rusų kalbomis. Nuo 1979 m. skaitytojus aptarnaujantys darbuotojai savo pastabas ir pageidavimus dėl sisteminio katalogo ir rodyklės tobulinimo galėjo įrašyti į specialų sąsiuvinį. Skaitytojams buvo prieinama tik „aktuali“ sisteminio katalogo dalis, atspindėjusi leidinius nuo 1940 m. Komplektavimo taryba 1988 m. lapkričio 2 d. pasiūlė neskirstyti pagrindinių bibliotekos katalogų į „aktualią“ ir „neaktualią“ dalis. Šios dalys pradėtos jungti 1989 m. [331]. Pagrindiniai katalogai neatvaizdavo viso bibliotekos fondo, nes iki sovietinio laikotarpio pabaigos nepavyko sukataloguoti visų saugyklos rezervinio fondo ir A. Janulaičio asmeninės bibliotekos leidinių.

Katalogai Bibliografijos skyriuje. Apie 1965 m.

Kiti KVB katalogai atspindėjo atskirus fondus arba jų dalis. Periodikos skyrius 1987 m. turėjo du abėcėlinius katalogus: tarnybinį ir skaitytojų. Tarnybinis katalogas buvo sudėtinė pagrindinio abėcėlinio tarnybinio katalogo dalis. Jį sudarė laikraščių bei žurnalų ir tęstinių leidinių aprašų grupės. Be to, jame atskirai sudėti A. Janulaičio ir P. Šalčiaus bibliotekose buvę periodinių leidinių aprašai. Į skaitytojų katalogą įtraukti tik sovietinių metų periodikos aprašai. Skyrius dar sudarinėjo einamaisiais metais gaunamų periodinių leidinių kartoteką, sudarytą iš abėcėlinės ir sisteminės dalių.

Muzikos literatūros ir įrašų skyrius nuo 1964 m. organizavo 5 katalogus. Du katalogai – abėcėliniai tarnybiniai natų ir plokštelių – buvo sudėtinės pagrindinio tarnybinio abėcėlinio katalogo dalys. Abėcėlinio tarnybinio natų katalogo aprašai skirstyti į aktualių, „neaktualių“ ir retų natų grupes. Plokštelių abėcėlinis katalogas atliko ir tarnybinio, ir skaitytojų katalogo funkcijas. Taip pat buvo skaitytojams skirtas abėcėlinis natų, sisteminiai natų ir plokštelių katalogai. Sisteminiams natų katalogui taikyta sąjunginių Knygų rūmų klasifikacinė schema, naudota rengiant „Natų metrašį“

(rusų k.). Jis pildytas spaustinėmis kortelėmis, kurias KVB gaudavo iš SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos. Sisteminiam plokštelių katalogui spaustines korteles rengė VRB. Jos smarkiai vėluodavo, be to, apėmė tik mažą KVB gaunamų plokštelių dalį, todėl daugumą plokštelių katalogavo pats skyriaus personalas. Plokštelės sisteminės pagal VRB parengtą UDK schemą. Šeštas katalogas – knygų abėcėlinis – pradėtas organizuoti tik 1987 m., nes skyriaus fonde knygų buvo mažai.

Isteigus Meno literatūros skyrių, buvo organizuoti abėcėlinis (tarnybinis ir skaitytojų) bei sisteminis katalogai. 1985 m. baigta rengti sisteminio katalogo abėcėlinė dalykų rodyklė. 1987 m. nutrauktas periodinių ir tęstinių leidinių abėcėlinio tarnybinio katalogo, 1988 m. – personalijų kartotekos (perkėlus jos įrašus į sisteminį katalogą) sudarymas. 1989 m. skyrius įpareigotas visus lakštinius vaizduojamojo meno leidinius atvaizduoti tik savo kataloguose [331].

Bendrojo abonemento (vėliau – Darbo su jaunimu) skyriui pakako abėcėlinio katalogo. Jį 1965 m. skubos tvarka sudarė darbuotojų brigada, surinkta iš įvairių skyrių. Vėliau pildant katalogą padaryta klaidų. 1973 m. paskirtas už jo organizavimą atsakingas darbuotojas, pareikalauta katalogą perredaguoti, to paties pavadinimo spaudinio korteles sudėti atvirkščiai chronologine seka [332]. Organizavus LŪSA ir pradėjus aptarnauti skaitytojus, paaiškėjo, kad skyriui būtini trys katalogai: du abėcėliniai (tarnybinis ir skaitytojų) ir sisteminis. Abėcėliniai katalogai sudaryti iš naujo, nes senasis abėcėlinis katalogas, pasikeitus fondui, netiko. 1989 m. ėjo į pabaigą sisteminio katalogo sudarymo darbai. Be to, 1987 m. Periodikos skyriaus darbuotojai sudarė tarnybinį abonemento periodikos katalogą. Tiesa, juo naudotasi trumpai. 1990 m. skyrių reorganizavus, jo fonde neliko periodinių leidinių.

Vaikų literatūros skyrius 1973 m. turėjo visus jo nuostatuose nurodytus katalogus. Jie buvo suskirstyti pagal skaitytojų amžiaus grupes: autorių katalogas A grupei, teminis katalogas B grupei, sisteminis katalogas C ir D grupėms. Dar sudarytas abėcėlinis knygų pavadinimų katalogas. 1987 m. perorganizavus skyrių ir jo fondą, teko iš naujo sudarinėti abėcėlinį ir sisteminį katalogus. B. Sruogos skyriaus abonementas buvo įpareigotas organizuoti abėcėlinį ir sisteminį katalogus atskirai vaikams ir suaugusiems. 1978 m. parengta sisteminio katalogo abėcėlinė dalykų rodyklė. Sovietinio laikotarpio pabaigoje skyriaus poreikius tenkino nediferencijuoti pagal skaitytojų amžių abėcėlinis ir sisteminis katalogai ir abėcėlinis vaikų literatūros knygų pavadinimų katalogas.

Sudėtingesnius uždavinius teko spręsti Kraštotyros skyriaus personalui. KVB, kaip Kauno zonos bibliotekinės kraštotyros centras, turėjo organizuoti suvestinį kraštotyros literatūros katalogą, tačiau šį uždavinį atliko tik iš dalies. Antrojo KVB veiklos etapo pradžioje bibliografinės informacijos sektoriaus personalas stropiai ieškojo spaudiniuose skelbiamos informacijos apie Kauną ir ją aprašinėjo. Tuomet gimė sumanymas sudaryti nuo pirmos sovietinės okupacijos leistos literatūros apie Kauną kartoteką, vadintą „Kaunas spaudoje“. 8-o dešimtmečio pradžioje planuota kartotekos pagrindu rengti naujausios literatūros apie Kauną pusmetines ar metines bibliografijos rodykles, jas padauginti ir išplatinti. Vėliau nuspręsta išleisti rodyklę, apimančią

ilgesnį chronologinį laikotarpį. Lituanistinės literatūros skyriaus personalas lygia-grečiai aprašinėjo spaudinius ir publikacijas apie Kauną nuo seniausiųjų laikų. Ilgainiui susidarė antroji kartotekos dalis, apėmusi 1600–1916 m. laikotarpį. Jos pagrindu 1973–1976 m. parengta ir atspausdinta rašomąja mašinėle trijų tomų bibliografijos rodyklė. 1978 m., paskatinus VRB specialistams, pradėta sudarinėti trečioji kartotekos dalis, skirta tarpukario literatūrai apie Kauną (1920–1940 m.). Pagrindinis jos šaltinis buvo KVB specialaus saugojimo literatūros fondas. Taigi kartotekos struktūra, atskirų jos dalių sudarymo metodika formavosi palaipsniui. Kartotekos kortelės buvo sisteminamos pagal dvi klasifikacines schemas. 1600–1970 m. literatūros aprašams taikyta 1962 m. B. Mituzienės parengta pavyzdinė rajoninės bibliotekos kraštotyrinės kartotekos schema. 1977 m., kai kartotekoje buvo apie 70 tūkst. įrašų, literatūrai, leistai nuo 1971 m., pradėta taikyti UDK schema. Paskutiniame sovietinio laikotarpio dešimtmetyje buvo koreguojamos dviejų kartotekos dalių chronologinės ribos (1600–1917 m. ir 1918–1940 m.), norėta jas sujungti (1988 m. VRB specialistai rekomendavo sujungti į vieną visas tris dalis), bet to nepavyko padaryti. Viena priežasčių – didelė darbo apimtis. 1984–1985 m. Kraštotyros skyriaus kartoteka, kurioje jau buvo 250 tūkst. įrašų, kasmet pasipildydavo dar 12 tūkst. naujų įrašų. Atsirado įrašų apie Kauno zonos vietas. Kita vertus, kartotekoje sąmoningai neatvaizduota literatūra apie kauniečių ir Kaune gyvenusių asmenų veiklą, nesusijusią su Kaunu. Argumentuota tuo, kad Vilniui ir Kaunui netaikytinas išsamus kraštotyrinės literatūros registravimo principas, nes jį įgyvendinant būtų dubliuojami kiti katalogai ir kartotekos [333]. Šalia didesnę kartotekos dalį sudarančių įrašų apie KVB fonde buvusią literatūrą (atskirus leidinius, publikacijas periodikoje, rinkiniuose), į ją įtraukta „Tarybinės lituanikos metraštyje“ ir kituose šaltiniuose registruota literatūra, kurios biblioteką neturėjo. Todėl šią informacijos paieškos priemonę galima pagrįstai laikyti ne tik kartoteka, bet ir KVB kraštotyrinės literatūros, buvusios įvairiuose bibliotekos padaliniuose, katalogu.

1980 m. Kraštotyros skyriaus personalas, bendradarbiaudamas su Kauno CB Bibliografijos skyriumi ir LSSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kauno skyriumi, pradėjo registruoti Kauno miesto organizacijų ir įstaigų parengtus, bet nepublikuotus kraštotyros darbus. Iki 1983 m. pabaigos aprašyta apie 1 000, 1984–1985 m. daugiau kaip 500 tokių darbų [334]. Ši veiklos kryptis davė pradžią suvestiniam nepublikuotų kraštotyros darbų apie Kauną katalogui. Jį ir KVB kraštotyrinės literatūros kartoteką-katalogą siejo ne tik bendras objektas (kaunistika), bet ir kortelės su įrašais apie nepublikuotus darbus.

Metodikos skyriaus fondo abėcėlinio ir sisteminio katalogų nebeliko panaikinus skaityklą (1988 m.) ir fondą. Abėcėlinį ir sisteminį katalogus taip pat turėjo specialaus saugojimo literatūros sektorius. 1973 m. pareikalauta jo fondą atvaizduoti ir pagrindiniame abėcėliniame tarnybiniam kataloge bei pagrindinio sisteminio katalogo tarnybinėje dalyje [335]. Šios užduotys vykdytos iki 1984 m. Taip pat buvo redaguojami sektoriaus katalogai. 1988 m. rugsėjo mėn. perdavus specialųjį fondą retų ir vertingų dokumentų sektoriui, jie buvo reorganizuoti (po 1990 m.). KVB neturėjo atskiro senųjų ir retų spaudinių katalogo, bet atskiros šių spaudinių grupės kataloguotos. Nuo 1971 m.

bibliografai sudarinėjo KVB fonde saugomų knygų su autografais ir ekslibrisais katalogą. Jame sukaupta apie 4 tūkst. įrašų. Kaip minėta, atliktas tam tikras A. Janulaičio asmeninės bibliotekos katalogavimo darbas, bet abėcėlinis ir sisteminis katalogai sudaryti tik 1989–1991 m.

Dar žinoma, kad 1971 m. pradėtas sudarinėti bibliografinių ir informacinių leidinių skaityklos, nuo 1972 m. – Lituanistinės literatūros skyriaus pagalbinio fondo katalogai, bet apie juos daugiau duomenų nerasta. Lituanistinės literatūros skyriaus 1972 m. darbo plane buvo įrašytas lituanistinės literatūros katalogo sudarymas, bet vėliau šio sumanymo atsisakyta, matyt, dėl naujojo ir kitų katalogų dubliavimosi bei didelio skyriaus darbuotojų užimtumo. Kadangi naujienų skaitykloje spaudiniai buvo eksponuojami tik dvi dienas per savaitę, keltas naujienų katalogo organizavimo klausimas [336]²⁷. 1983 m. diskutuota dėl grupuojamųjų leidinių fondo, atvaizduoto bibliotekos kataloguose tik nuorodomis, geresnio atskleidimo, bet konkretaus sprendimo nepriimta [337]. Tipiniai katalogų ir kartotekų sistemos nuostatai (1985 m.) numatė bibliografinių ir informacinių leidinių, bibliotekininkystės literatūros atskirų katalogų, apimančių visus tos tematikos leidinius, buvusius bibliotekos fonduose, organizavimą. KVB būta tik tokių katalogų užuomazgų, t. y. sisteminės bibliotekininkystės bei bibliografijos literatūros ir bibliografijos priemonių kartotekos. Tiesa, 1989 m. Metodikos skyrius planavo sudaryti išsamų bibliotekininkystės literatūros katalogą, bet keičiantis darbuotojams užduoties neįvykdė.

Be katalogų, KVB sudarinėjo įvairias kartotekas. Kaip ir katalogai, kartotekos (su viena kita išimtimi) atvaizdavo turimus leidinius, tik įrašai buvo grupuojami pagal kitus požymius. Mat biblioteka, gaudama privalomuosius spaudos egzempliorius ir prenumeruodama daug ir įvairių periodinių leidinių, sukaupė didelį fondą.

Svarbiausia KVB kartoteka buvo sisteminė straipsnių kartoteka. 1978 m. VRB specialistai patikrino Bibliografijos skyriaus rengtą kartotekos dalį ir nustatė, kad joje vyrauja socialinių ir humanitarinių mokslų publikacijų įrašai. Kitus kartotekos skyrius, pirmiausia tikslųjų mokslų, jie rekomendavo papildyti sąjunginių Knygų rūmų leidžiamomis straipsnių spaustinėmis kortelėmis²⁸. Be to, siūlė naudoti ne knygų leidybai pritaikytą sąjunginių Knygų rūmų klasifikavimo schemą, bet UDK. Nuo 9-o dešimtmečio kartoteka buvo pertvarkoma pagal UDK schemą, atskiruose skyriuose naudojant ir BBK rubrikas. Be Bibliografijos skyriaus, sisteminės straipsnių kartotekos temines dalis rengė dar trys skyriai. Nuo 1961 m. bibliotekininkystės ir bibliografijos straipsnių kartoteką sistemingai sudarinėjo Metodikos skyrius. 1967 m. M. Dailidonienė parengė klasifikacinę (15 skyrių) schemą, pasinaudojusi analogiškos VRB kartotekos UDK rubrikomis. 1973 m. kartotekos sudarytojai kritikuoti už tai, kad ji nepapildoma naujomis rubrikomis (pavyzdžiui, bibliotekinė sociologija, DMO, bibliotekų centralizacija), pasigesta įrašų apie publikacijas tęstiniuose leidiniuose

²⁷ Natų ir plokštelių naujienų katalogus turėjo Muzikinės literatūros ir įrašų skyrius.

²⁸ 1988 m. jie vėl siūlė papildyti kartoteką spaustinėmis kortelėmis iš sąjunginių Knygų rūmų leidžiamo pagrindinio straipsnių komplekto.

ir rinkiniuose, kortelių sudėjimo atvirksčiai chronologine seka [335]. Panašios pastabos išsakytos ir 1981 m. Reikalauta tikslinti kartotekos skyrių (tada jų buvo 16) ir poskyrių pavadinimų formuluotes, daugiau aprašyti publikacijų lietuvių kalba [338]. Savo profilio straipsnių kartotekas taip pat sudarinėjo Muzikinės literatūros ir įrašų skyrius (nuo 1979 m. pagal BBK schemą) ir Meno literatūros skyrius (nuo 1982 m. pagal UDK schemą). Atskiras sisteminės straipsnių kartotekas turėjo B. Sruogos skyriaus abonementas²⁹ ir Vaikų literatūros skyrius.

Įvairias kartotekas sudarinėja ilgametė Kraštotyros-lituanistikos skyriaus vyresn. bibliografe E. Stankaitienė. 1970 m.

Iki 1979 m. įvairios tematikos kartotekas sudarinėjo Bibliografinės informacijos sektorius (vėliau – Lituanistinės literatūros, Kraštotyros-lituanistikos skyrius), atsižvelgdamas į skaitytojų užklausas, bibliotekos kultūros renginius, darbuotojų asmeninius pomėgius. Kartoteka „Lietuvių kultūros, mokslo, meno ir visuomenės veikėjų portretai“ (apie 70 tūkst. įrašų) registravo portretų reprodukcijas spaudoje nuo 1920 m. ir buvo vienintelė tokio pobūdžio kartoteka Lietuvoje. Kartoteka „Reprodukcijos ir iliustracijos tarybinėje lietuvių periodikoje“ (apie 20 tūkst. įrašų) neturėjo paklausos,

²⁹ Jo kartoteka sudaryta tik iš spausdintųjų kortelių.

todėl nuo 1966 m. ji nebeįpildyta. Dar sudarinėtos 1940–1975 m. spaudoje skelbtų lietuvių poetų eilėraščių apie vietoves (6 tūkst. įrašų) ir žymius žmones (4 tūkst. įrašų) kartotekos³⁰. 1979 m. Kraštotyros skyrius buvo įpareigotas visas jo profilį neatitinkančias kartotekas perduoti Bibliografijos skyriui [203].

Kitos įvairių skyrių kartotekos buvo įprastos, sudaromos daugelyje bibliotekų (išimtis – personalinė kartoteka „Balys Sruoga“). Tai recenzijų kartotekos Bibliografijos, B. Sruogos, Meno literatūros, Muzikinės literatūros, Metodikos skyriuose, citatų kartotekos Bibliografijos ir Muzikinės literatūros skyriuose, teminės poezijos kūrinių kartotekos Bibliografijos ir B. Sruogos skyriuose, grožinės literatūros kūrinių periodikoje ir rinkiniuose kartoteka Bibliografijos skyriuje. Muzikinės literatūros skyrius sudarinėjo jo profilį atitinkančias literatūrinių tekstų autorių, atlikėjų, muzikos kūrinių pavadinimų kartotekas.

KVB sprendė ne vieną sudėtingą katalogavimo ir katalogų organizavimo problemą. Dalis problemų buvo aktualios visoms Lietuvos bibliotekoms, pavyzdžiui, sisteminių katalogų ir kartotekų įrašų klasifikavimas. Kaip matyti iš katalogų ir kartotekų apžvalgos, KVB naudojo įvairias leidinių klasifikavimo schemas. Jos siekė taikyti vieningą klasifikaciją visoms informacijos paieškos priemonėms stabdė didžiųjų Lietuvos bibliotekų dvejonės dėl tarybinės BBK, sovietiniais metais pripažintos vienintelės teisinga ir priverstinai diegiama bibliotekose. Pažymėtina, kad visoje Sovietų Sąjungoje tik trys VRB – Baltarusijos, Estijos ir Lietuvos – neįdiegė BBK. Lietuvoje šia klasifikacija pradėta domėtis 1960–1968 m. išleidus BBK lenteles mokslinėms bibliotekoms. 1971 m. J. Baltušis, A. Marcinkevičiūtė, J. Lukėnienė, J. Naujokaitė aiškinosi, kaip BBK diegiama Kijevo bibliotekose. Komandiruotės ataskaitoje teigiama, kad BBK yra pranašesnė už UDK, ir raginama kuo greičiau ją įdiegti Lietuvoje. Tačiau parengiamieji darbai užsitęsė. Tik 1981 m. BBK indeksai pradėti žymėti lietuviškose spaustinėse kortelėse³¹. 1983 m. LSSR kultūros ministerija įpareigojo VB pereiti prie šios klasifikacijos nuo 1988 m. [339]. Pirmieji BBK diegimo darbai KVB pradėti 1979 m. Jie apėmė tik atskirus pagrindinio sisteminio katalogo skyrius, taip pat sisteminės straipsnių kartotekos dalis, sudaromas Metodikos bei Muzikinės literatūros ir įrašų skyriuose. Steigiant Meno literatūros skyrių, norėta jo sisteminį katalogą organizuoti BBK pagrindu, bet tam pasipriešino klasifikavimo sektoriaus darbuotojai. Jie laikėsi nuomonės, kad biblioteka turi naudoti vieną klasifikaciją, tačiau nesutiko pereiti prie BBK, nes jos dar nediegė kitos didžiosios Lietuvos bibliotekos. 1987 m. organizuojant LŪSA fondą ir jo sisteminį katalogą bei abėcėlinę dalykų rodyklę, teko vykdyti Kultūros ministerijos nutarimą. BBK indeksai sudaryti visiems 6 skyriaus spaudiniams ir daliai grožinės literatūros (iš viso apie 6 tūkst. spaudinių), parengti skirtukai sisteminiam katalogui (1 300 vnt.) ir lentynoms (400 vnt.). Šį darbą pristabdė 1988 m. spalio 27 d. VTBK probleminės bibliotekų tarybos posėdyje priimtas siūlymas nediegti BBK Lietuvos bibliotekose. 1989 m. pradžioje KVB administracija apsvarstė BBK diegimo LŪSA skyriuje

³⁰ Be bibliografinių teminių kartotekų, būta ir faktografinių, skirtų Nobelio premijos laureatams, Kauno istorijos datoms, knygų ir bibliotekų istorijai.

³¹ Tais metais BBK rengėjams paskirta SSRS valstybinė premija mokslo srityje.

klausimą [295]. A. Pupienis siūlė skyriui suplanuoti grįžimo prie UDK užduotis ir jų vykdymo terminus. Tam nepritarė skyriaus vedėja R. Dagienė, nes, anot jos, fondo ir sisteminio katalogo sudarymas pareikalavo daug darbo, vėl darant pakeitimus bus sunku aptarnauti skaitytojus, reikės papildomų etatų. 1989 m. gegužės 26 d. VTBK priėmė nutarimą Lietuvos bibliotekose nediegti BBK [340], tačiau LŪSA jos neatsisakė. Perėjimo prie UDK klausimas buvo siejamas su šio skyriaus reorganizavimo, katalogavimo procesų kompiuterizavimo pradžia.

Kita problema, su kuria susidūrė visos Lietuvos bibliotekos, buvo spaustinių kortelių vėlavimas ir dauginimas. Jos sprendimas lėmė gautų leidinių patekimo į fondus, o informacijos apie juos – į katalogus trukmę. Daugiausia spaustinių kortelių KVB gaudavo iš sąjunginių ir respublikinių Knygų rūmų. Deja, kasmet vis daugiau kortelių vėluodavo (nuo 2 mėnesių iki pusantrų metų). Jei per 3 mėnesius jos nepasiekdavo bibliotekos, leidinius kataloguodavo patys darbuotojai. Prioritetai teikti leidiniams, kuriuos skaitytojai užsakydavo naujienų skaitykloje, visuomeninei-politinei literatūrai, leidiniams su spaustinėmis kortelėmis. Klasifikuotojų darbo krūvis priklausė nuo spaustinių kortelių. Jas turintiems leidiniams užtekdavo pritaikyti nurodytus indeksus (perklasifikuoti, kad jie atitiktų KVB metodinius sprendimus), o leidiniams be kortelių – sudaryti indeksus. Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyrius kasmet suklasifikuodavo tūkstančius knygų.

<i>Metai</i>	<i>Suklasifikuota (tūkst.)</i>	
	<i>iš viso</i>	<i>iš jų be spaustinių kortelių</i>
1965	28,7	7,2
1978	28,0	12,8
1981	23,1	11,5

Pavėluotai gautas spaustines korteles tekdavo išmesti. Dėl vėlavimo 1985 m. panaudota tik 30 proc. gautų spaustinių kortelių, 1988 m. – 19 proc., 1989 m. – 20,5 proc. (1988 m. gauta 319,5 tūkst., 1989 m. – 295,6 tūkst. spaustinių kortelių).

Kadangi to paties pavadinimo leidiniui atvaizduoti kataloguose reikėjo kelių kataloginių kortelių, jas tekdavo daugini. Antrajame KVB veiklos etape pagrindinė dauginimo priemonė buvo rašomoji mašinėlė. 1977 m. iš 24 bibliotekos turėtų rašomųjų mašinėlių net 11 priklausė Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyriui („Moskva“, „Olimpija“, „Optima“, „Ukraina“ ir kt.). Nuo 8-o dešimtmečio KVB pradėjo daugini korteles elektrografiniais kopijavimo aparatais. 1972 m. nustatyta dauginimo norma – 150 kataloginių kortelių per dieną – paprastai būdavo neįvykdoma, nes aparatai nuolat gedo, trūko medžiagų. Keletą metų padėjo VRB – 1974 m. padaugino 22,3 tūkst., 1975 m. – 27,0 tūkst. kortelių [341], bet jos į KVB katalogus patekdavo tik po pusės ir daugiau metų. Kortelių dauginimo problema paaštrėjo 1977 m., kai sąjunginiai Knygų rūmai sumažino KVB siunčiamų spaustinių kortelių komplektų skaičių (nuo 12 iki 5). Gaunamų spaustinių kortelių nepakako net pagrindiniams katalogams. Padėtis šiek

ties pagerėjo 9-e dešimtmetyje: 1980 m. KVB kopijavimo aparatais padauginta 21,8 tūkst., 1981 m. – 13,9 tūkst., 1982 m. – 33,5 tūkst. kortelių (žr. 39 lentelę). Vis dėlto dauginti stabiliai, operatyviai, kokybiškai nepavyko. Etapo pabaigoje bandyta korteles dauginti 1983 m. įsigytu elektroniniu spausdinimo automatu „Orgtekst-2D“, apmokytas juo naudotis Dokumentų tvarkymo skyriaus personalas. Tačiau greitai paaiškėjo, kad kortelių dauginimas trunka ilgiau negu spausdinimas rašomosiomis mašinėlėmis [342].

Tvarkomos naujos knygos Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyriuje. 1979 m.

Ypač daug pastangų reikalavo pagrindinių katalogų priežiūra. Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyriaus personalas ne tik pildė katalogus kortelėmis su bibliografiniais įrašais (žr. 40 lentelę), bet ir išimdavo nurašytų ar sukrautų į rietuves leidinių korteles. 1977–1984 m. iš katalogų išrinkta 453,4 tūkst. kortelių. Šis procesas nesulėtėjo ir vėliau, nors 1984 m. ėmus ardyti rietuves reikėjo vėl sudėti į pagrindinius katalogus grąžinamų į fondus leidinių korteles. 1986–1989 m. išrinkta 340,7 tūkst. kortelių. Vis dėlto Dokumentų tvarkymo skyriaus darbuotojai nepajėgė operatyviai išimti iš pagrindinių katalogų saugykloje nurašytų spaudinių kortelių. Vis dažniau skaitytojai, užsisakę spaudinį, jo negaudavo, nes spaudinys buvo nurašytas, bet jo kortelė dar neišimta iš katalogų. Daugiausia neišrinktų kortelių liko pagrindinio sisteminio katalogo „neaktualioje“ dalyje. Jos trukdė redaguoti, sujungti „aktualias“ ir „neaktualias“ katalogo dalis. 1988 m. gegužės mėn. B. Daniulaitienei perėmus iš R. Janulionienės vadovavimą skyriui buvo apie 20 tūkst. saugykloje nurašytų knygų su neišrinktomis iš sisteminio katalogo kortelėmis. Siekiant, kad katalogai tiksliau atvaizduotų KVB fonde esančius leidinius, o nurašomi leidiniai būtų atrenkami objektyviau, 1989 m. kovo mėn. priimtas sprendimas pakeisti (pradžioje – eksperimento tvarka) leidinių atran-

kos ir jų nurašymo technologių procesą. Jei anksčiau nurašomus spaudinius iš saugyklos atrinkdavo Fondo saugojimo skyriaus darbuotojai, pirmiausia atsižvelgdami į spaudinių apyvartą, tai pakeitus procesą juos nurodydavo Dokumentų tvarkymo skyriaus darbuotojas, peržiūrėjęs atitinkamą sisteminio katalogo skyrių ar jo dalį. Jis tokių spaudinių korteles perduodavo saugyklos darbuotojui, tikrinusiam, ar tikrai spaudiniai yra fonde ir kokia jų apyvarta. Tad galutinis sprendimas dėl jų nurašymo buvo priimamas surinkus visą informaciją apie spaudinių egzempliorių skaičių, leidimų kartojimą, paklausą, panašaus turinio (tematikos) spaudinių kiekį bibliotekoje. Nors procesas užtrukdavo, bet nurašomų leidinių atrankos ir katalogų kokybė pagerėjo. Deja, sovietiniais metais KVB personalas dėl didelių darbo krūvių neturėjo sąlygų atlikti išsamesnę katalogų ir kartotekų kokybės, jų efektyvumo analizę.

39 lentelė. Kataloginių kortelių dauginimas (tūkst. vnt.).

<i>Metai</i>	<i>Rašomosiomis mašinėlėmis</i>	<i>Dauginimo aparatais</i>
1983	22,7	36,3
1985	16,6	31,0
1986	17,7	25,0
1987	33,0	10,2
1988	39,2	5,9
1989	35,3	20,2

40 lentelė. Pagrindinių bibliotekos katalogų papildymas kortelėmis (tūkst. vnt.).

<i>Metai</i>	<i>Iš viso</i>	<i>Iš jų</i>		
		<i>abėcėlinis tarnybinis</i>	<i>abėcėlinis skaitytojų</i>	<i>sisteminis</i>
1976	148,0	47,4	51,4	49,2
1977	168,8	58,5	59,3	51,0
1978	161,8	53,0	53,7	55,0
1979	140,0	43,0	49,0	48,0
1980	116,3	31,1	42,5	42,7
1986	88,6	25,6	32,4	30,6

9. SKAITYTOJŲ APTARNAVIMO YPATUMAI

Skaitytojų aptarnavimo sistemos organizavimas ir tobulinimas.

Iki 1963 m. skaitytojų aptarnavimas KVB ir masinėse bibliotekose beveik nesiskyrė. Patys KVB vadovai bibliotekos vaidmenį šioje srityje įvertino objektyviai: „Skaitytojus aptarnaudama tik grupiniame ir tarpbibliotekiniame abonementuose, ji tarsi papildė Respublikinės bibliotekos skaitytojų aptarnavimą, nes pastaroji skaitytojus aptarnavo tik skaityklose ir TBA“ [24, l. 44]. VRB išsikėlus iš Kauno, KVB skaitytojus aptarnavo jau viena. Tam ji pradėjo rengtis iš anksto. Dar 1962 m. pabaigoje atspausdinta 15 tūkst. skaitytojų registravimo kortelių, 100 tūkst. spaudinių užsakymo lapelių, 50 tūkst. kontrolinių lapelių. Nuo 1963 m. pradžios skaitytojus turėjo registruoti jau ne Bendrasis abonementas, bet kuriama Skaitytojų registravimo ir kontrolės tarnyba. Kadangi 1962 m. pabaigoje buvo patvirtintas mažesnis etatų skaičius ir kita (ne KVB vadovų siūloma) bibliotekos struktūra, teko peržiūrėti skaitytojų aptarnavimo planus. KVB veiklos plėtros programoje numatyti šie abonementai: 1. Suaugusiųjų abonementas (62 tūkst. egz. atviras fondas). 2. Trys vaikų ir jaunimo abonementai, kurie, kaip ir atitinkamos skaityklos, turėjo būti įrengti patalpose, atskirtose nuo kitų skaitytojų

Skaitytojus aptarnauja Bendrojo abonemento skyriaus darbuotojos (iš kairės): R. Miknevičienė, M. Mikšionytė. Apie 1965 m.

grupių aptarnavimo vietų, Lydos g. 2 pastate: 1–4 klasių moksleiviams (15,6 tūkst. egz. fondas) pirmame aukšte, 5–8 klasių moksleiviams (16,4 tūkst. egz. fondas) antrame aukšte, jaunimo (9–11 klasių moksleiviams; 19,2 tūkst. egz. fondas) trečiame aukšte. 3. Personalinis abonementas (PA), skirtas mokslo darbuotojams, partiniam ir tarybiniam aktyvui, t. y. valdžios atstovams. Jiems numatyta teisė skolintis į namus leidinius ne tik iš pagalbinių 20 tūkst. egz. fondo, bet ir iš kitų bibliotekos fondų (išskyrus specialaus saugojimo literatūrą). 4. Muzikinės literatūros abonementas. 5. TBA ir NA, kurie bibliotekos leidiniai aptarnautų Kauno miesto ir zonos gyventojus.

Ne iš karto apsispręsta, kiek ir kokių skaityklų reikės. Pradiniuose programos variantuose numatyta organizuoti 17 skaityklų. Vėliau atsisakyta rankraščių ir retų knygų, knygų aklųjų raštu, užsienio literatūros skaityklų. 1962 m. neturėta aiškios nuomonės dėl mokslo darbuotojų, grupuojamųjų leidinių skaityklų steigimo. 1963 m. pradžioje atsisakyta organizuoti kaip neperspektyvias atskiras matematikos ir fizikos, biologijos mokslų literatūros skaityklas. Skaityklų sąrašas kito iki 1963 m. vidurio (žr. 41 lentelę). Nors vietų skaičius skaityklose sumažėjo nuo 377 iki 330, jų buvo daugiau, negu turėjo VRB Kaune (262 vietos 6 skaityklose).

41 lentelė. Planuotų organizuoti skaityklų sąrašas.

<i>Eil. nr.</i>	<i>Skaityklos pavadinimas</i>	<i>Vietų skaičius*</i>	<i>Fondo dydis (tūkst. egz.)</i>
1	Bendroji	84 (100)	8,4
2	Visuomenės (humanitarinių) mokslų	24 (45)	5,6
3	Žemės ūkio	24 (30)	25,8
4	Biologijos ir medicinos mokslų	16	12,8
5	Matematikos, fizikos, chemijos mokslų	20 (0)	13,7
6	Technikos mokslų	16 (45)	12,8
7	Spec. techninės literatūros	10 (5)	76,0
8	Muzikos (ir vaizduojamojo meno) literatūros	10 (25)	6,4
9	Bibliotekininkystės literatūros	4 (25)	5,0
10	Informacinių-bibliografinių leidinių (ir knygų naujienų)	30 (20)	9,2
11	Einamosios periodikos	32 (30)	5,2
12	Specialaus saugojimo literatūros	6 (8)	34,2
13	Mikrofilmų	3 (2)	5,0
14	Jaunesniojo amžiaus vaikų (1–4 klasių)	22	8,6
15	Vyresniojo amžiaus vaikų (5–8 klasių)	26	7,2
16	Jaunimo (9–12 klasių)	24	6,0
Iš viso:		377 (330)	245,2

* Skliaustuose nurodyti 1962 m. daryti pakeitimai

Per 1963 m. planuota organizuoti visus abonementus ir daugumą skaityklų. Pradžioje kelios skaityklos turėjo veikti bendrose patalpose. Numatytas šešių dienų per savaitę skaitytojų aptarnavimo laikas: kasdien po 10 val. abonementuose ir po 12 val. skaityklose. Nuo 1964 m. jis turėjo pailgėti: vaikų ir jaunimo abonementuose – 77 val. per savaitę (9–20 val.) be poilsio dienų, kituose aptarnavimo padaliniuose – 98 val. per savaitę (9–23 val.). Visuose specializuotuose abonementuose ir skaityklose nuolat budintys konsultantai turėjo padėti skaitytojams atlikti informacijos paiešką, mokyti juos bibliografinio darbo pagrindų.

Igyvendinant skaitytojų aptarnavimo planus, padaryta nemažai pakeitimų. Vienus sąlygojo KVB galimybės, kitus – pasikeitusios veiklos sąlygos ir valdžios institucijų sprendimai.

Visuomenės mokslų skaitykla. 1965 m.

Abonementai. Dviejų abonementų – Bendrojo bei TBA ir NA – veikla, prasidėjusi pirmajame KVB veiklos etape, tęsėsi ir antrajame. 1963–1966 m. buvo įsteigti dar penki abonementai: PA, Muzikinės (natų) literatūros, Bibliotekinės literatūros (1963 m.), Vaikų literatūros (1965 m.), B. Sruogos (1966 m.). 1987 m. panaikinus Bibliotekinės literatūros abonementą, liko šeši abonementai. 1989 m. jie aptarnavo 12,6 tūkst. skaitytojų (35,7 proc. visų KVB padalinių skaitytojų).

Bendrasis abonementas. Kaip ir anksčiau, siekta skaitytojus aptarnauti diferencijuotai. Pradiniuose programos variantuose diferencijavimo pagrindu pasirinktas skaitytojų socialinis statusas ir išskirtos šešios atskirai aptarnaujamos grupės: darbininkai ir tarnautojai, dirbantis jaunimas, specialistai, vidurinių mokyklų moksleiviai, pensininkai ir namų šeimininkės. Dar galvota apie atskirą skaitytojų aptarnavimą leidiniais užsienio kalbomis. Galutiniame programos variante nutarta organizuoti keturis aptarnavimo punktus, išskirtus pagal leidinių tematiką (mokslo šakas), todėl abonementas kurį laiką vadintas šakiniu. 1965 m. kovo–balandžio mėn. abonementas perkeltas į suremontuotas K. Doneleičio g. 8 pastato pirmo aukšto patalpas, o gegužės mėn. vėl pradėjo aptarnauti skaitytojus naujai sukomplektuoto atviro fondo spaudiniai¹.

¹ Norėta atidaryti abonementą naujose patalpose 1964 m. spalio mėn., bet užtrukus baldų gamybai tai padaryta vėliau.

Abonementu galėjo naudotis visi suaugę Kaune registruoti gyventojai (kiti – palikę užstatą). Skyriaus personalas kasmet aptarnavo 9–10 tūkst. skaitytojų, jiems išduota nuo 147,5 iki 186,5 tūkst. egz. spaudinių. Po 1972 m. įvykių Kaune („kalantinių“) sovietinė valdžia pareikalavo, kad kultūros bei švietimo įstaigos sustiprintų ideologinį darbą su jaunimu. Lietuvos bibliotekose pradėti steigti jaunimo padaliniai. Pavyzdžiui, 1973 m. Kaune įsteigta jaunimo biblioteka „Rytas“. Reikalavimai atskirai aptarnauti jaunimą tapo dar dažnesni 1974 m. priėmus TSKP CK gegužės mėn. nutarimą dėl bibliotekų vaidmens didinimo, SSRS kultūros ministerijos kolegijos ir VLKJS CK liepos mėn. nutarimą „Apie būklę ir priemones bibliotekų darbui komunistiškai auklėjant jaunimą pagerinti“. 1974 m. kovo 15 d. KVB Bendrojo abonemento skyriuje organizuotas darbo su jaunimu sektorius, o 1979 m. vasario mėn. Bendrasis abonementas, atsi-

Bendrojo abonemento skyriaus darbuotojos (iš kairės): V. Bukinienė, vedėja R. Dagienė, V. Buksienė, M. Bereikienė. Apie 1976 m.

žvelgiant į 1978 m. pateiktas VRB specialistų rekomendacijas, reorganizuotas į Darbo su jaunimu skyrių². Jis turėjo abonementinio aptarnavimo ir estetinio auklėjimo (nuo 1979 m. pabaigos – bibliotekinių žinių propagandos) sektorius. Kiekvieno mėnesio paskutinį penktadienį vyko jaunimui (15–21 m.) skirtos naujų knygų apžvalgos, kartu su masinio darbo sektoriumi organizuoti renginiai, zonos bibliotekos konsultuotos jaunimo aptarnavimo klausimais. Skyriui taip pat pavesta koordinuoti jaunimo aptarnavimą KVB, bet 1983 m. pripažinta, kad nėra tinkamos programos šiam uždaviniui vykdyti [344]. Skyriaus skaitytojų sudėtis faktiškai nesiskyrė nuo buvusio Bendrojo abonemento skaitytojų sudėties (žr. 42 lentelę). Ne jaunimo grupei priskirti skaitytojai sudarė 45–47 proc., o atskirais metais – daugiau kaip 50 proc. (1984 m. – 51,3 proc.,

² Vilniaus viešojoje A. Mickevičiaus bibliotekoje Jaunimo skyrius įsteigtas 1975 m. Dėl patalpų stokos jo skaitytojai buvo aptarnaujami kaip atskira grupė kartu su suaugusiais skaitytojais ir naudojosi bendru abonemento fondu [343].

1986 m. – 51,9 proc.) visų skyriaus skaitytojų. Apie pusę skaitytojų lankėsi 1–3 kartus per metus, tarp jų būta daug skolininkų. Tolesnis skyriaus likimas sprendėsi 1985–1986 m. vykusių diskusijų dėl visos bibliotekos organizacinės struktūros, pradėjus eksploatuoti naująjį KVB pastatą, kontekste. Nusprendus, kad skyrius aptarnaus specialistus ir studentus, jis pavadintas LŪSA skyriumi ir 1987 m. perkeltas į Radastų g. 2 pastatą. 1988 m. studentai sudarė 33,7 proc., 1989 m. – 41,3 proc. visų skyriaus skaitytojų. Išduoties rodiklis sumažėjo ne tik dėl mažesnio skaitytojų skaičiaus, bet ir dėl ribojamo spaudinių skolinimo į namus termino (iki 15 dienų) bei spaudinių kiekio (iki 5 pavadinimų). Kiek daugiau negu pusę visos išduoties sudarė grožinė literatūra. Pastebėta, kad dalis specialistų naudojosi abonementu tik norėdami gauti į namus spaudinius besimokantiems šeimos nariams³.

42 lentelė. Bendrojo abonemento (Darbo su jaunimu, LŪSA) skyriaus skaitytojų ir išduoties kaita.

Metai	Skaitytojų skaičius (tūkst.)		Išduotis (tūkst. egz.)
	iš viso	iš jų jaunimas	
1975	10,0	5,96	189,5
1976	10,2	5,82	188,1
1977	10,0	5,23	193,6
1978	9,3	5,51	199,1
1979	10,1	5,47	185,6
1980	10,4	5,72	193,3
1981	10,9	5,80	218,1
1982	10,7	5,59	218,7
1983	10,5	5,45	222,6
1984	10,4	5,06	207,1
1985	10,1	5,08	201,1
1986	10,1	4,85	203,1
1987	8,0	–	99,8
1988	3,9	–	22,5
1989	4,5	–	23,3

Personalinis abonementas (PA). Toks abonementas veikė VRB [345], tad nieko nuostabaus, kad 1963 m. jis organizuotas ir KVB. Svarbiausias PA privalumas buvo tas, kad per jį skaitytojai galėjo gauti jiems reikalingus leidinius iš bibliotekos pagrindinių fondų. Asmeniui, panorusiam tapti PA skaitytoju, reikėjo gauti KVB vadovo leidimą. Tokį leidimą gaudavo mokslo darbuotojai ir kiti asmenys, įrodę, kad jie užsiima moks-

³ 1990 m. pradžioje skyrius vėl pavadintas Bendroju abonementu ir aptarnavo visus suaugusius Kauno miesto gyventojus.

line veikla. Buvo motyvuojama tuo, kad biblioteka nepajėgi sudaryti šiai skaitytojų grupei tinkamų sąlygų naudotis jos fondais specialioje skaitykloje. Kitą PA skaitytojų dalį sudarė KVB personalas, pradžioje – tik bibliotekiniai darbuotojai, turintys vienerių metų darbo KVB stažą ir negaunantys mokymuisi ar darbui reikalingų spaudinių Bendrajame abonemente. Be to, dar reikalauta skyriaus vedėjo tarpininkavimo. Ilgainiui reikalavimų mažėjo. 1975 m. netaikyta vienerių metų darbo stažo sąlyga, leista PA naudotis nebibliotekiniam personalui. Tarp PA skaitytojų atsirado įmonių, įstaigų vadovų, kūrybinių organizacijų narių. 1985 m. spalio mėn. patvirtinti neterminuoto skaitytojo bilieto išdavimo nuostatai, suteikę teisę naudotis PA buvusiems KVB darbuotojams, jei jie dirbo bibliotekoje 20 metų ir daugiau, bei bibliotekai ypač nusipelnusiems žmonėms.

PA skaitytojų sparčiai daugėjo. Pavyzdžiui, 1963 m. buvo 46 skaitytojai, 1966 m. – 150, 1976 m. – 788, 1978 m. – 923 (iš jų 160 KVB darbuotojai). PA skaitytojams leista vienam mėnesiui į namus skolintis iki 20 (nuo 1985 m. – 15) spaudinių, jei jų nepareikalaus kiti skaitytojai. Ribojamas kai kurių grupių leidinių skolinimas. Praktikoje reikalavimai ir apribojimai dažnai būdavo pažeidžiami. Nemaža dalis PA skaitytojų (ypač KVB darbuotojai) sau ir kitiems asmenims imdavo daugiau spaudinių negu nustatyta, nesilaikydavo jų gražinimo terminų. Ne vienas buvęs KVB darbuotojas tapdavo PA skolininku. Kiti KVB skaitytojai paklausių (deficitinių) spaudinių turėdavo laukti pusmetį ir ilgiau.

1974–1975 m. susirūpinta pažeidimų šalinimu [346]. Reikalauta, kad PA skaitytojui, laiku negražinusiam spaudinių, po trijų raginimų būtų atimta teisė naudotis šiuo abonementu. 9-e dešimtmetyje beveik kasmet buvo skelbiami direktoriaus įsakymai, draudžiantys nusižengusiems asmenims tam tikrą laiką (bibliotekos darbuotojams – 3 mėnesius, kitiems – nuo 1 iki 3 metų) naudotis PA. 1985–1988 m. PA kasmet naudojosi 1,0–1,1 tūkst. skaitytojų. 1988 m. patvirtinti nauji PA naudojimosi nuostatai (pirmieji nuostatai buvo patvirtinti 1977 m.). Jie suteikė teisę per PA skolintis į namus leidinius iš pagrindinės saugyklos ir Periodikos skyriaus fondų šių kategorijų skaitytojams: mokslo darbuotojams, turintiems mokslinį laipsnį; aukštųjų mokyklų dėstytojams, aspirantams; asmenims, pateikusiems iš darboviečių raštą apie vykdomą mokslinį darbą; vadovaujantiems partiniams, tarybiniais, komjaunimo darbuotojams; SSRS ir LSSR Aukščiausiosios Tarybos deputatams; kūrybinių sąjungų darbuotojams (tarpininkaujant jų vadovams); KVB darbuotojams [347]. 1989 m. išimties tvarka dar leista naudotis PA neseniai atkurto Vytauto Didžiojo universiteto studentams. Tais metais PA naudojosi 1462 skaitytojai (iš jų 119 VDU studentai).

Vaikų literatūros skyriaus abonementas. Planuota, kad abonementinį aptarnavimą skyrius pradės 1965 m. liepos mėn., bet užsitęsęs patalpų remontui abonementas atidarytas lapkričio 9 d. 1975–1985 m. juo kasmet naudojosi vidutiniškai 2280 skaitytojų (1980 m. – 2402). 1977 m. Kauno miesto CB Vaikų literatūros skyrių perkėlus į naują mikrorajoną ir miesto centre nelikus didesnės vaikus aptarnaujančios bibliotekos, KVB abonemente skaitytojų nepadaugėjo. Buvo nurodomos kelios priežastys:

norint patekti į skyrių, reikia pereiti judrią gatvę; vis daugiau moksleivių dalyvauja popamokinėje veikloje; miesto masinių bibliotekų vaikų literatūros skyriai steigiami mikrorajonuose.

Aštuntame dešimtmetyje didžiausią skaitytojų grupę sudarė 4–8 klasių moksleiviai (1971 m. – 1 714, 1976 m. – 2 057). Nuo 1978 m. rugsėjo mėn. skyriaus personalas ėmė diferencijuotai aptarnauti 1–5 ir 6–8 klasių moksleivius, taip pat būrelį ikimokyklinukų. Per 8–9 dešimtmečius Vaikų literatūros skyriaus skaitytojams kasmet išduota nuo 53 iki 68 tūkst. egz. leidinių, iš jų 9–15 tūkst. vnt. žurnalų.

Siekiant nedubliuoti masinių bibliotekų funkcijų ir atsižvelgiant į mažą ikimokyklinio amžiaus vaikų ir pradinių klasių moksleivių skaičių (1985 m. – 464, 1986 m. – 285) 1987 m. Vaikų literatūros skyrius reorganizuotas į Moksleivių abonemento skyrių. 1989 m. skyriuje organizuoti du sektoriai: 5–9 klasių moksleivių ir 10–11 klasių bendrojo lavinimo vidurinių bei profesinių mokyklų moksleivių. Vis dar aptarnauti pradinių klasių moksleiviai manant, kad ateityje šios grupės nebeliks. 1988 m. skyriaus skaitytojų padaugėjo iki 4,5 tūkst., 1989 m. sumažėjo iki 4,1 tūkst. Atitinkamai keitėsi ir išduotis: 1988 m. – 96,8 tūkst., 1989 m. – 91,0 tūkst. egz. Pasikeitus skaitytojų kontingentui, pailgintas skaitytojų aptarnavimo laikas.

Vaikų literatūros skyrius. 1966 m.

Muzikinės literatūros ir Bibliotekinės literatūros abonementai iki 1987 m. veikė vienoje patalpoje su skaityklomis, todėl jų veiklos apimtys dėl apskaitos trūkumų nėra pakankamai aiškios. Muzikinės literatūros abonementas ilgą laiką vadintas natų abonementu, nes skolindavo į namus tik šios rūšies leidinius. 1975 m. abonementu naudojosi 1 714, 1982 m. – 2 765 skaitytojai. Etapo pabaigoje buvo 2,1–2,2 tūkst. skaitytojų.

Muzikinės literatūros skyriaus darbuotoja D. Kazlauskienė aptarnauja pirmąjį skyriaus skaitytoją. Iš D. Kazlauskienės asmeninio archyvo. 1965 m.

Nors teigta, kad leidiniais iš Metodinio (vėliau – Metodikos) skyriaus fondo skaitytojai aptarnaujami abonemente ir skaitykloje, tačiau organizaciniu požiūriu šie aptarnavimo padaliniai iki 1987 m. neišskirti, nes tam nebuvo nei tinkamų sąlygų, nei poreikio. Skaitytojai skyriaus fondu galėjo naudotis už bibliotekos ribų arba vietoje, priklausomai nuo pageidaujamo spaudinio egzempliorių skaičiaus, skaitytojo kategorijos (KVB ar kitos Kauno miesto, zonos bibliotekos darbuotojas, VU KVF studentas ar dėstytojas), skyriaus personalo skaičiaus ir darbo grafiko. Iki 1968 m. skaitytojai buvo aptarnaujami 11–16 val., tačiau ne visada, nes darbuotojai (1963–1965 m. – vienas, 1966–1967 m. – du, 1968–1973 m. – trys) dažnai vykdavo į komandiruotes. Per 1977–1986 m. skaitytojų padaugėjo nuo 115 iki 241, o išduotis – nuo 2 tūkst. iki 4,2 tūkst. egz. (apie 50 proc. visos išduoties sudarė periodiniai leidiniai).

Balio Sruogos skyriaus abonementas, įrengtas rašytojo šeimos namo patalpose (apie 50 kv. m), mikrorajono gyventojus pradėjo aptarnauti 1966 m. spalio 1 d. 1967–1975 m. skaitytojų padaugėjo nuo 654 iki 1067. Daugiausia skaitytojų – 1361 – būta 1983 m. Vėlesniais metais jų mažėjo ir 1989 m. liko 1080. 9-e dešimtmetyje išduotis (periodikos dėka) siekdavo iki 42 tūkst. egz. per metus. Pradžioje abonementas neaptarnavo skaitytojų antradieniais, nuo 1975 m. spalio mėn. – sekmadieniais ir pirmadieniais.

Tarpbibliotekinis ir neakivaizdinis abonementai (TBA ir NA). Jau etapo pradžioje paskirtas atskiras aptarnaujantis darbuotojas – B. Aksamitauskienė. Jai išėjus į pensiją, abonementus aptarnavo B. Daniulaitienė, G. Kulikauskaitė-Barzdienė, G. Stankelytė-Boreikienė, D. Matusaitė-Liukaitienė ir kt. 1974–1979 m. TBA ir NA sektorių pertvarkius į skyrių, jam vadovavo D. Čedavičienė (1974–1979 m.), N. Antonova (1986–1989 m.).

NA, per kuri biblioteka sutarčių pagrindu siūsdavo į namus zonos individualių abonentų užsakytus mokymuisi ar darbui reikalingus spaudinius, faktiškai nunyko 8-e dešimtmetyje. 1966 m. NA naudojami 102 skaitytojai, jiems paskolintos 839 knygos. Sustiprėjus kaimų ir rajonų bibliotekoms, NA vartotojų sparčiai mažėjo: 1973 m. jų buvo 35, 1974 m. – 25. 1977 m. liko trys ilgamečiai abonentai, kurie NA naudojami išimties teise⁴.

Svarbesnis vaidmuo teko TBA. VRB išsikeliant iš Kauno ir baiminantis, kad KVB labai trūks reikalaujamų leidinių, buvo susitarta, kad vykstantys į Kauną VRB darbuotojai atveš KVB skaitytojų užsakytus spaudinius. Kadangi užsakymų buvo nedaug, tokia priemonė tapo nereikalinga. KVB kurį laiką net mikrofilmavo spaudinius, gautus per TBA iš kitų bibliotekų.

1962 m. KVB turėjo 62 TBA abonentus, 1966 m. – 235, 1973 m. – 317. Daugiausia TBA abonentų buvo 1976 m. – 530 (1975 m. – 405). Kaip matyti iš 43 ir 44 lentelių, 1977–1986 m. KVB kasmet turėjo vidutiniškai po 426 TBA abonentus, jiems paskolindavo iš savo fondų po 14 tūkst. egz. spaudinių (1965–1975 m. – 9 950 egz.), dar po 1 520 egz. spaudinių gaudavo iš kitų bibliotekų (1965–1975 m. – 1 490 egz.; daugiausia 1966 m. – 2,7 tūkst. egz.).

TBA veiklos rodikliai mažai keitėsi dėl daugelio vidinių ir išorinių priežasčių. 1964 m. išplatintas 3 tūkst. egz. tiražu spaustuviėje pagamintas plakatas „Naudokitės tarpbibliotekiniu abonementu“, 1976 m., siekiant pagreitinti užsakymų vykdymą, į TBA patalpą perkeltas teletaipas, aštuonerius metus (1974–1979 ir 1986–1989 m.) veikė TBA skyrius (be KVB, tokį skyrių turėjo tik VRB), 1980 m. parengta Kauno miesto abonentų aptarnavimo instrukcija, individualiai mokyti zonos bibliotekų darbuotojai, atsakingi už TBA, tačiau šios pastangos nedavė lauktų rezultatų. KVB tarp visų VB gaudavo ir įvykdavo daugiausia užsakymų, bet 1984 m. spaudinių skolinimas per TBA, palyginus su 1979 m., sumažėjo net 33 proc. [348]. Iš dalies taip atsitiko todėl, kad KVB negalėjo išduoti per TBA rietuvėje buvusių spaudinių. 1980 m. KVB įvykdyti specialiosios techninės literatūros užsakymai sudarė 45,7 proc. visos TBA išduoties. Panaikinus šį fondą, dalis abonentų nutraukė TBA sutartis. Įtakos turėjo ir tai, kad 1982 m. įsigaliojus valstybiniam standartui 7.31-81 „Bendra valstybinė tarpbibliotekinio abonemento sistema“, pagerėjo TBA veiklos apskaita. Be to, griežtesnės priemonės taikytos skolininkams, nustatyta sutarčių sudarymo tvarka. Kita vertus, būta priežasčių, mažinusių TBA efektyvumą visoje sistemoje. Bibliotekos stokojo ryšio ir kopijavimo priemonių. Eksploatuoti teletaipas buvo brangu, jie dažnai gesdavo, iškraipydavo abonentų užsakymus. Per mažai TBA naudojami CBS, nes neturėjo pakankamai lėšų jo reikmėms. Kauno rajono CB ir jos filialų, esančių netoli Kauno miesto, darbuotojai per TBA gautus spaudinius patys atsiveždavo ir grąžindavo KVB, nes siųsti paštu buvo brangiau. Kai kurių filialų (Čekiškės, Vilkijos) darbuotojai už TBA paslaugas mokėjo savo pinigais. Rajonų CBS buvo nepatenkintos pakopine užsakymų siuntimo tvarka. Iki centralizacijos kaimo bibliotekos galėjo savo užsakymus tiesiai teikti KVB, o po centralizacijos privalėjo pirmiausia juos perduoti CB, kurios KVB persiūsdavo tik neįvykdytus užsakymus. TBA vartotojų netenkino ilgi užsakymų vykdymo terminai, jiems trūko informacijos apie didžiųjų

⁴ Vienas jų, J. Meilutis, NA abonentu tapo 1974 m., gyvendamas Seredžiuje. Vėliau jis persikėlė į Kauną, bet vis tiek pageidavo, kad KVB jį aptarnautų per NA. 1987 m. pabaigoje – 1988 m. pradžioje dėl jo kilusį konfliktą sprendė Kultūros ministerijos atstovai.

TBA darbuotojos B. Daniulaitienė ir G. Kulikauskaitė-Barzdienė. 1970 m.

Lietuvos bibliotekų fondus. KVB gaudavo daug netiksliai užpildytų ir neteisingai adresuotų užsakymų. Didžiausią neįvykdytų užsakymų dalį sudarė paklausūs spaudiniai, paskolinti skaitytojams.

Stokodama paklausių spaudinių, KVB sprendė dvigubą dilemą: teikti prioritetą skaitytojams, kurie užsisakė spaudinius atėję į biblioteką, ar skaitytojams, gyvenantiems Kaune, bet užsisakiusiems tuos pačius spaudinius kitose bibliotekose per TBA; Kauno zonos ar Kauno miesto TBA abonentams. Diskutuoti šiais klausimais pradėta jau 1965 m. [349]. Pirmuoju atveju, Kaune gyvenantys skaitytojai reikalingus spaudinius galėjo rasti KVB ir naudotis jais bendra tvarka. Tuo tarpu už Kauno ribų gyvenę skaitytojai tokios galimybės neturėjo. Kadangi KVB nebuvo reglamentuotos tvarkos, įvairiais periodais ir atvejais elgtasi įvairiai. Antruoju atveju, kasmet aštrėjanti problema (1966 m. 62 proc. TBA abonentų buvo iš Kauno miesto) nebuvo vienareikšmiškai išspręsta. Ji liko ir tada, kai patvirtinus „Vieningos bendros valstybinės tarpbibliotekinio abonemento sistemos Tarybų Sąjungoje nuostatus“ (1969 m.) KVB pradėjo oficialiai vykdyti universalaus regioninio TBA centro funkcijas. VRB specialistai nepritarė didžiosiose Lietuvos bibliotekose vyravusiam neigiamam požiūriui į vietinius TBA abonentus ir teigė, kad specialistui tik TBA ir PA suteikia galimybę naudotis reikalingais leidiniais ne bibliotekoje [350]. Sprendžiant iš fragmentiškų duomenų (žr. 45 lentelę), KVB per TBA aptarnavo daugiau Kauno miesto, bet ne Kauno zonos abonentus⁵.

⁵ 1965–1967 m. užmezgusi mainų spaudiniais ryšius su Berlyno, Jeruzalės, Varšuvos bibliotekomis, KVB planavo įsteigti Tarptautinį tarpbibliotekinį abonementą. Tokio abonemento galimybė svarstyta 1973–1974 m. Vėliau KVB vadovai šios idėjos atsisakė, nes negavo Kultūros ministerijos leidimo.

43 lentelė. TBA veiklos rodiklių kaita 1976–1989 m.

Metai	Abonentų skaičius	Gauta užsakymų (tūkst.)	Įvykdyta užsakymų (tūkst. egz.)	
			iš KVB fondų	iš kitų bibliotekų fondų
1976	530		13,3	1,4
1977	500	17,4	14,9	1,3
1978	451	20,8	18,4	1,6
1979	450	21,4	16,9	1,2
1980	455	21,4	16,9	1,7
1981	447	21,1	16,0	2,1
1982	405	17,6	13,3	1,6
1983	368	17,5	13,5	1,6
1984	385	15,3	11,9	1,5
1985	402		9,8	1,4
1986	401	13,5	8,9	1,2
1987	427*	10,3	8,6	1,0
1988	356		8,8	0,8
1989	325	10,4	8,2	0,7

*Sutartis pratęstė ir TBA naudojami 302 abonentai

44 lentelė. TBA abonentų sudėtis 1979–1985 m.

Abonentų grupės	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Centrinės bibliotekos (CB)	14	16	15	13	11	12	12
Miestų CB filialai	28	41	43	41	28	21	25
Rajonų CB filialai	57	71	69	56	61	39	74
Bendrojo lavinimo mokyklų bibliotekos	39	54	52	48	52	37	35
Technikumų bibliotekos	9	9	9	9	11	10	15
Fabrikų ir gamyklų bibliotekos	98	62	69	70	62	88	81
Mokslo tyrimo institutų ir aukštųjų mokyklų bibliotekos	28	26	31	37	31	62	62
Karinių dalinių bibliotekos	5	9	10	9	8	7	8
Kiti:	130	167	149	122	104	109	73
Iš viso:	408 (450)*	455	447	405	368	385	385 (402)*

*Kituose šaltiniuose pateikiamas bendras abonentų skaičius

45 lentelė. Kauno miesto ir Kauno zonos TBA abonentų užsakymų vykdymas.

Metai	Abonentų skaičius		Gauta užsakymų iš abonentų (tūkst.)		Išduota leidinių iš KVB abonentams fondų (tūkst. egz.)	
	mieste	zonoje	miesto	zonos	mieste	zonoje
1976	196				10,8	2,5
1979			5,4			4,6
1980	290	165	14,3	4,7	13,0	3,9
1981			13,6	4,6	12,3	3,7
1982	277	128	11,5	3,7		
1983				4,4		3,4
1989	132	97	5,5	4,8		

Skaityklos. Išsikeliant VRB siekta, kad skaityklų darbas nenutrūktų. 1963 m. pirmą pusmetį visose skaityklose, išskyrus periodikos ir knygų naujienų, skaitytojai buvo aptarnaujami spaudiniais iš VRB fondų. Paskirti darbuotojai, atsakingi už kitų skaityklų organizavimą: D. Kazlauskienė, D. Striogienė, J. Žebrytė. Galutiniuose planuose buvo numatyta 1963–1965 m. įsteigti 15 skaityklų, turinčių 330 skaitymo vietų. Visos skaityklos „su atvirų fondų branduoliu“ atidarytos jau 1963 m. rugsėjo 12 d. Teigta, kad „sukurta mokslinė skaitytojų aptarnavimo sistema ir žymiai pagerintos skaitytojų darbo sąlygos“ [351]. Iš tiesų tais metais tik pradėta kurti skaitytojų aptarnavimo sistema, susidedanti iš abonementų ir skaityklų. Atrodo, kad 1963 m. organi-

Bibliografinės ir informacinės literatūros skaitykla. 1965 m.

zuotos šios skaityklos ir jų pradiniai fondai: bendroji, bibliotekininkystės literatūros, grupinio tvarkymo leidinių, bibliografinės ir informacinės literatūros, knygų naujienų, mikrofilmų, medicinos literatūros, periodikos, specialiosios muzikinės literatūros, specialaus saugojimo literatūros, technikos mokslų literatūros, vaizduojamojo meno literatūros, visuomenės mokslų literatūros ir žemės ūkio literatūros⁶.

Skaityklų darbas organizuotas prisitaikant prie sąlygų (etatų skaičiaus, patalpų ploto, skaitytojų poreikių). Dauguma skaityklų dirbo viena pamaina, vienas darbuotojas prižiūrėjo keletą skaityklų, dalis skaityklų veikė vienos patalpose.

1963 m. įsteigtų ar pradėtų organizuoti skaityklų tolesnis likimas klostėsi įvairiai (žr. 46 lentelę). Žemės ūkio literatūros ir medicinos literatūros skaityklos, veikusios vienos patalpose, jau 1965 ar 1966 m. buvo sujungtos į vieną žemės ūkio ir medicinos literatūros skaityklą (panaikinta 1971 m.).

Bendroji skaitykla. 1976 m.

⁶ 1963–1964 m. veikusių skaityklų sąrašų nerasta. Nors to meto statistinėse KVB ataskaitose (forma nr. 6-nk) nurodyta, kad skaityklos turėjo 500 vietų, bet šis skaičius neabejotinai padidintas.

46 lentelė. 1963–1989 m. organizuotos skaityklos.

Eil. nr.	Skaitykla	Veikimo metai	Viečių skaičius				Pastabos
			1963	1979	1987	1989	
1.	Bendroji	1963-1986	100	138	–	–	
2.	Visuomenės mokslų literatūros	nuo 1963	45	60	72	72	1975 m. – humanitarinių mokslų skaitykla
3.	Muzikinės literatūros	nuo 1963	6	8	8	8	1963–1969 m. aptarnavo ir vaizd. meno leidiniais
4.	Medicinos ir žemės ūkio literatūros	1963-1971	30	–	–	–	Iki 1966 m. – dvi skaityklos
5.	Techninės literatūros	1963-1973 nuo 1987	45?	–	62	73	Nuo 1987 m. – technikos mokslų skaitykla
6.	Spec. techninės literatūros	1963-1981	45?	24	–	–	
7.	Grupinio tvarkymo literatūros	nuo 1963	45?	8	16	16	
8.	Bibliografinės ir informacinės lit.	nuo 1963	20	18	12	12	1979–1986 m. – referatų skaitykla
9.	Bibliotekininkystės literatūros	1963-1988	5	6	25	–	
10.	Spec. saugojimo literatūros	1963-1988	6	6	6	10	Nuo 1988 m. II pusmečio – retų ir vertingų dokumentų skaitykla
11.	Periodikos	nuo 1963	28	33	45	45	1984–1986 m. – 36 vietos
12.	Knygų naujienų	nuo 1963	?	?	10	10	
13.	Mikrofilmų	1963-1972	3	–	–	–	
14.	Mokslo darbuotojų	1964-1965 nuo 1987	?	–	23	23	
15.	Kraštotyros literatūros	nuo 1966	–	2	6	6	
16.	Meno literatūros	nuo 1982	10	10	30	32	
17.	Gamtos, medicinos, žemės ūkio mokslų ir sporto literatūros	nuo 1987	–	–	64	64	

Vaizduojamojo meno literatūros (dailės albumų, meninių plakatų ir atvirukų) skaitykla, turėjusi bendras patalpas su muzikinės literatūros skaitykla, nuo 1970 m. nebeminima nei kaip atskira (1963–1964 m.), nei kaip sudėtinė muzikinės literatūros skaityklos dalis. Pastaroji skaitykla, dar vadinta diskoteka ir fonoteka, buvo skirta skaitytojams, norintiems pasiklausyti garso įrašų plokštelėse ir magnetofono juostose. Lankytojai galėjo naudotis elektrofonais, ausinėmis, nuo 1978 m. ir magnetofonu. 1976–1978 m. įsigyti stereoaparatai, vėliau – aparatai su elektromagnetinėmis galvu-

tėmis. Nuo 1965 m., bibliotekai gavus papildomų etatų, skaitykla dirbo dviem pamainomis, t. y. 11–21 val. Skaitykla, turinčia gausų garso įrašų fondą ir kokybišką aparatūrą, noriai naudojosi skaitytojai.

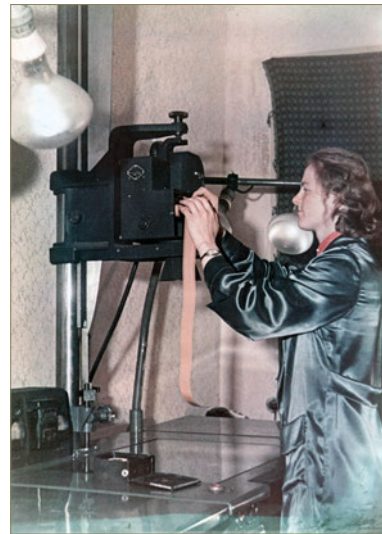

Muzikinės literatūros skaitykla. 1970 m.

Painūs duomenys apie techninės literatūros, specialiosios techninės literatūros ir grupinio tvarkymo literatūros skaityklas. Atrodo, kad jos, kaip trys atskiros skaityklos, veikė neilgai. Techninės literatūros skaitykla bibliotekos archyvo dokumentuose paskutinį kartą paminėta 1973 m., nes 1974 m. jos patalpos perduotos Kultūros ministerijos Kauno kultūros įstaigų centralizuotai buhalterijai. Perkėlus A. Janulaičio asmeninę biblioteką į kitą vietą, 1976–1977 m. buvo išplėstos Techninės literatūros skyriaus patalpos ir į jas perkeltas grupuojamųjų leidinių fondas bei įrengta atskira grupuojamųjų leidinių skaitykla. 1981 m. liepos 1 d. nebeliko specialiosios techninės literatūros skaityklos, o grupinio tvarkymo literatūros skaitykla perduota Skaitytojų aptarnavimo skyriui. 1984 m. ji turėjo 1586 skaitytojus. Populiariausi skaityklos fondo leidiniai buvo madų žurnalai. 1980 m. jų išduota 66,5 tūkst. egz. (bendra išduotis – 73,8 tūkst), 1981 m. – 67,3 tūkst. egz. (bendra išduotis – 78,8 tūkst.). Mikrofilmų skaitykloje buvo du mikrofilmų skaitymo aparatai, įsigyti 1962 m. 7-e dešimtmetyje prognozuota, kad artimiausiu metu didelę fondų dalį sudarys mikroformos, ir tokia skaitykla bus perspektyvi. Prognozėms nepasitvirtinus, 1973 m. mikrofilmų skaityklos faktiškai nebeliko – jos patalpoje sudėti bendrosios skaityklos fondo dubletai. Jei skaitytojas norėdavo pasinaudoti mikrofilmų skaitymo aparatais, patalpa būdavo atrakinama. Nuo 1984 m. skaitytojas, gavęs raktą iš darbuotojo, pats atrakinavo ir užrakindavo

patalpą (mikrofilmų kabina) [352]. Nerasta informacijos apie bibliotekininkystės literatūros bei bibliografinės-informacinės literatūros skaityklų darbo organizavimą iki 1987 m. Žinoma, kad pastaroji skaitykla 1978 m. pabaigoje buvo įpareigota perimti likviduotos techninės literatūros skaityklos referatinius žurnalus, ekspresinformacijos leidinius [353], todėl ją imta vadinti referatų skaitykla⁷.

Be didesnių problemų veikė bendroji, visuomenės mokslų ir periodikos skaityklos. Dvi pirmosios, kaip ir mikrofilmų skaitykla, priklausė Skaitytojų aptarnavimo skyriui, įsteigtam 1967 m. 1962 m. gruodžio 16 d. nustatytoje bibliotekos struktūroje buvo tik viena skaitykla – periodikos (kaip Fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyriaus padalinys). 1964 m. antroje pusėje skaitytojams ir bibliotekos personalui uždrausta iš skaityklos skolintis į namus periodinius leidinius [327]. Lankytojų nestokojo knygų naujienų skaitykla. Pradžioje ji glaudėsi bibliografinės ir informacinės literatūros skaityklos patalpose ir neturėjo ją prižiūrinčio darbuotojo. 1966 m. nustačius, kad daug spaudinių dingo ar buvo sužaloti, skaitykla uždaryta, bet skaitytojams pageidaujant, net siūlantis patiems budėti, vėl ėmė veikti. Kadangi lankytojams neužteko vietų, 1974 m. panaikinus KVB buhalteriją skaitykla iš CR antro aukšto perkelta į Lydos g. 4 pastato pirmą aukštą.

R. Zagrabskaitė-Gudeliene
prie mikrofilmavimo aparato.
1965 m.

Specialaus saugojimo literatūros skaitykla, kartu su fondu įrengta CR pusrūsyje, pirmą skaitytoją aptarnavo 1963 m. spalio 8 d. Iki metų pabaigos užregistruoti 6 skaitytojai, kurie joje lankėsi 7 kartus. 1964 m. 21 skaitytojas apsilankė 23 kartus. 1979 m. fondas perkeltas į atskirą nuo skaityklos patalpą. Naudojimąsi spec. fondu reglamentavo 1977, 1981, 1984 m. pagal Glavlito patvirtintas instrukcijas parengtos taisyklės. Skaityklos lankytojai privalėjo turėti iš darbovietės gautus tarpininkavimo raštus

⁷ Persikėlus į naujuosius rūmus svarstyta, kur laikyti referatinius žurnalus, likusius Lydos g. 4 patalpose. Atrodė, kad geriausias problemos sprendimas - juos paskirstyti skaitykloms ir po kelerių metų (sumažėjus paklausai) perduoti saugyklai [342; 301].

ir KVB vadovų leidimą, galiojusį vienerius metus. Skaitytojai ir jų užsakyti spaudiniai buvo registruojami specialioje knygoje. Skaityklos darbo laikas ne kartą keitėsi. Nuo 1973 m. spalio mėn. iki 1976 m. ji skaitytojus aptarnavo tik tris dienas per savaitę, po 6 valandas. Dėl griežtų taisyklių, skaitytojams nepatogaus darbo laiko, naudojimosi skaitykla rodikliai buvo maži (žr. 47 lentelę). Daugiausia skaitytojų (56) užregistruota 1970 m. Dauguma jos skaitytojų – aukštųjų mokyklų dėstytojai ir studentai, muziejų, leidyklų, draugijų ir sąjungų atstovai. Tarp skaitytojų buvo ir KVB specialistų. 1981 m. 26,7 proc. lankytojų (47 iš 176) buvo KVB personalas. Jiems paskolinta 292 spaudiniai (34 proc. metinės išduoties skaitykloje). 1982 m. spec. fondu galėjo naudotis devyni, 1984 m. – dešimt KVB darbuotojų [354]. Nuo 9-o dešimtmečio ėmė mažėti skaitytojams suteiktų informacijų, nes daugiau informacijos apie spec. fondo spaudinius jau buvo galima rasti KVB kataloguose ir kartotekose. Pažymėtina, kad šią skaityklą vengta viešinti. Ji nenurodyta nei Naudojimosi KVB taisyklėse (1971, 1975 m.), nei atmenoje skaitytojams (1987 m.). Bibliotekos dokumentuose nuo 1981 m. ji vadinta riboto ir tarnybinio naudojimo literatūros skaitykla, nuo 1984 m. – neaktualios literatūros skaitykla. 1988 m. antroje pusėje jos pagrindu pradėta organizuoti retų ir vertingų dokumentų skaitykla.

47 lentelė. Naudojimosi specialaus saugojimo literatūros skaitykla rodikliai.

<i>Metai</i>	<i>Skaitytojai</i>	<i>Apsilankymai</i>	<i>Spaudinių išduotis (vnt.)</i>	<i>Suteikta informacijų</i>
1971	48	226	1409	272
1972	49		2044	493
1973	45		1513	410
1974	40		890	432
1975	35	174	1030	292
1976	45	206	1103	322
1977	55	210	1403	376
1978	43	295	953	200
1979	55	178	1005	300
1980	55	335	1376	200
1981	40	176	851	110
1982	50	286	1199	113
1983	47	273	910	87
1984	46	258	830	60
1985	52	455	1145	80
1987	42	220	622	
1988	40	335	1308	

Tad iš 15 skaityklų, įsteigtų 1963 m., iki 1987 m. veikė 9 skaityklos. 1964–1967 m. bandyta organizuoti dar 3 skaityklas. 1964–1965 m. minima mokslo darbuotojų skaitykla. Atrodo, kad taip vadinta patalpa, kurioje buvo pagalbinis PA fondas ir kurioje aptarnauti PA skaitytojai. 1966 m. nutarus A. Janulaičio asmeninės bibliotekos spaudiniais aptarnauti skaitytojus, Bibliografinės informacijos sektoriaus personalo patalpoje dvi vietos skirtos skaitytojams. Visa tai apibūdinta kaip „būsimo Lituaniškosios skyriaus užuomazga“ [355], o dvi skaitytojams skirtos vietos – kaip lituanistinės (vėliau – kraštotyros) literatūros skaitykla. Nuo 1979 m. šios „skaityklos“ lankytojai aptarnauti tik bibliografinė informacija. 1967 m. liepos 1 d. patvirtintose Naudojimosi KVB taisyklėse (rusų k.) pirmą kartą nurodyta B. Sruogos šeimos namo verandoje vasarą veikianti periodikos skaitykla, bet ji niekada nebuvo išskiriama kaip savarankiškas B. Sruogos skyriaus abonemento padalinys. Iš visų 1964–1986 m. įsteigtų skaityklų tik viena meno literatūros skaitykla buvo pilnavertė (atitiko visus reikalavimus). Ji pradėjo aptarnauti skaitytojus 1982 m. gegužės 27 d. 1987 m. skaitykla naudojosi 959 skaitytojais.

Pradėjus statyti naujuosius bibliotekos rūmus, reikėjo nutarti, kokios skaityklos turėtų juose būti. Ankstesni projektai (1973–1974 m.), numatę 11 skaityklų, kuriose būtų 1320 bendros ir 75 individualios vietos, nebetiko. Vienu metu svarstyta galimybė sudaryti sutartį su VU KVF dėstytojais, kurie atliktų specialų tyrimą ir pateiktų rekomendacijas, bet pritrūkus laiko ir lėšų šios minties atsisakyta. 1986 m. pradžioje apsispręsta neorganizuoti smulkių skaityklų pagal leidinių tematiką, bendrosios skaityklos, atskiros mikroformų skaitymo skaityklos (jų skaitymo aparatai paskirstyti kitoms skaitykloms), taip pat sutarta dėl skaityklų dislokavimo vietų. 1987 m. rugsėjo mėn. Radastų g. 2 (14) pastate skaitytojų laukė 11 skaityklų: bibliografinių ir informa-

Naujienų skaitykla. 1970 m.

cinių leidinių; bibliotekininkystės literatūros; gamtos, medicinos, žemės ūkio mokslų ir sporto literatūros; grupinio tvarkymo literatūros; kraštotyros; mokslo darbuotojų; naujienų; periodikos; specialaus saugojimo literatūros; technikos mokslų; visuomenės mokslų. Dar dvi skaityklos – meno ir muzikos literatūros – liko senuosiuose rūmuose.

1988–1989 m. tobulintasskaitytojų aptarnavimas naujojo pastatos skaityklose. 1988 m. liepos mėn. pabaigoje panaikinta bibliotekininkystės literatūros skaitykla. Nutarta, kad mokslo darbuotojų skaitykla veiks toliau, kol neprireiks jos patalpų, arba, esant reikalui, jai skirti dalį technikos mokslų skaityklos. Grupinio tvarkymo literatūros ir technikos mokslų skaityklos, įsikūrusios pereinamose patalpose ir todėl negalinčios tinkamai organizuoti skaitytojų aptarnavimą, 1989 m. pradžioje buvo atskirtos. Taigi 1989 m. bibliotekoje veikė 13 skaityklų, turėjusių apie 380 vietų (1963–1986 m. – apie 300–310 vietų)⁸.

Per visą sovietinį laikotarpį KVB vadovams nepavyko įsteigti specializuotų skaityklų pagal skaitytojų amžiaus grupes, nors 1962–1963 m. planuotos 3–4 vaikų ir jaunimo skaityklos. Tiesa, 1966 m. Vaikų literatūros skyriuje įrengtą patalpą bandyta vadinti skaitykla, bet iš tikrųjų ji buvo skirta vaikų renginiams. 1988 m. VRB specialistai rekomendavo Moksleivių abonemente aptarnauti ikimokyklinio amžiaus vaikus ir pirmokus, įsteigti dvi diferencijuotas skaityklas arba vieną skaityklą, veikiančią ne visą darbo dieną. Ši rekomendacija, kaip ir Meno literatūros bei Muzikinės literatūros ir įrašų skyrių siūlymai organizuoti atskiras skaityklas mėgėjams ir profesionalams, nebuvo įgyvendinta.

Skaitytojų aptarnavimo tvarka. Santykius tarp skaitytojų ir bibliotekos reguliavo bei reglamentavo direktoriaus įsakymai, Naudojimosi biblioteka taisyklės ir kiti dokumentai. Naudojimosi biblioteka taisyklės KVB parengė 1966 m. (lietuvių kalba), 1967 m. (rusų kalba), 1971 m. (lietuvių ir rusų kalbomis spaustuviniu būdu), 1975 ir 1978 m. Pagrindiniai skaitytojų aptarnavimo būdai taip pat nurodyti dviejose atmenose: „Trumpa informacija apie biblioteką, abonementus ir skaityklas, skirta pirmą kartą registruotiems skaitytojams“ (sudarytoja D. Sabienė, 1985 m.) ir „Kauno viešoji Justo Paleckio biblioteka“ (sudarytojos L. Markauskienė, A. Šimkūnienė, 1988 m.)⁹.

Sąlygiškai galima skirti dvi grupes reikalavimų, kuriais siekta gerinti skaitytojų aptarnavimą. Vieni jų skirti bibliotekos personalui, kiti – skaitytojams. Prie svarbesnių ir ilgalaikių pirmos grupės reikalavimų priskirtini: skaitytojų aptarnavimo laikas, bibliotekinio personalo budėjimo režimas, neigiamų atsakymų į skaitytojų užsakymus analizė.

KVB, lyginant su kitomis VB, nustatė ilgiausią skaitytojų aptarnavimo laiką. Per visą antrąjį veiklos etapą jos pagrindiniai padaliniai skaitytojus aptarnavo visomis savaitės dienomis, išskyrus vasaros sezoną ir švaros dienas. Iki penkių dienų darbo savaitės įvedimo 1967 m. liepos 1 d., KVB dirbo pirmadieniais–šeštadieniais nuo 8 iki 23 val., sekmadieniais – nuo 11 iki 17 val. Vėlesniais metais ieškota geriausio skaitytojų

⁸ Tarp visų VB daugiausia vietų skaityklose turėjo KVB. Pavyzdžiui, 1985 m. KVB buvo 311, Šiaulių VB – 174, Panevėžio VB – 123, Vilniaus VB – 86, Klaipėdos VB – 60 vietų skaityklose [356].

⁹ Antrąją atmeną norėta parengti iki 1985 m. pabaigos [357], vėliau – iki naujųjų bibliotekos rūmų atidarymo, bet ji atiduota spaudai 1987 m. viduryje, išspausdinta 1988 m.

aptarnavimo laiko, suderinto su bibliotekos galimybėmis ir skaitytojų pageidavimais. Nuo 1970 m. pagrindiniai CR padaliniai skaitytojus aptarnavo 10–22 val. darbo dienomis, 10–20 val. šeštadieniais, 10–17 val. sekmadieniais. 1982 m. skaitytojų aptarnavimo laikas savaitgaliais suvienodintas: 11–18 val., nuo 1985 m. – 12–19 val. Kitokiu režimu skaitytojus aptarnavo Vaikų literatūros ir B. Sruogos skyriai, nepagrindinės skaityklos, dirbusios viena pamaina. Penkias dienas per savaitę ir viena pamaina skaitytojai aptarnauti tik liepos ir rugpjūčio mėnesiais. (Vasarą neatostogaujantys darbuotojai pagal suderintus su Kultūros ministerija grafikus nuo 8-o dešimtmečio padėdavo aptarnauti poilsiautojus Palangos, Šventosios, Druskininkų, Birštono bibliotekose.)

Nuo 1975 m. gruodžio 2 d. CR įvestas bibliotekinių skyrių ir sektorių vedėjų, vyriausiųjų specialistų budėjimas. Darbuotojas grafike nustatytą dieną vieną kartą per mėnesį (išimtiniais atvejais – du kartus) turėjo budėti popietinėmis valandomis (antroje pamainoje) darbo dienomis arba savaitgaliais, t. y. tuo metu, kada bibliotekoje būdavo daugiausia skaitytojų, arba bibliotekos vadovų ne darbo dienomis. Be savo tiesioginio darbo, budintieji turėjo: spręsti konfliktines situacijas tarp bibliotekos personalo ir skaitytojų; kontroliuoti darbo drausmę ir tvarką; specialiame sąsiuvinyje fiksuoti įvykius, pasiūlymus darbo tvarkai gerinti; darbo pabaigoje kartu su naktiniu budėtoju patikrinti patalpas. Budėjimo pradžia ne kartą nežymiai keista, o budėjimo pabaiga sutapo su skaitytojų aptarnavimo pabaiga. Šiek tiek keitėsi budėjimo vieta. Pradžioje reikalauta, kad paskutines 1,5 val. budintis darbuotojas būtų pirmo aukšto vestibulyje prie kontrolės vietos. Nuo 1982 m. jam pavesta ten būti didesnę laiko dalį, konsultuoti personalą ir skaitytojus, vesti ekskursijas po biblioteką [358]. 1986 m. gegužės mėn. patvirtintoje naujoje instrukcijoje nebeliko punkto apie budėjimo vietą. Prasidėjus kėlimosi į naujuosius rūmus darbams ir pasikeitus skaitytojų aptarnavimo tvarkai, 1987 m. pradžioje budėjimai nutraukti.

Nors KVB jau 1968 m. liepos 1 d. patvirtino „Darbo su neigiamais atsakymais instrukciją“, o 1969 m. pagamino spaudus su įrašais, kad leidinys tvarkomas, yra knygriškloje, paskolintas, neišduodamas, dėmesys šiam darbo barui dar buvo menkas, atsitiktinis. Taip pat nepatenkinamai vykdytas 1974 m. suformuluotas reikalavimas skaitytojų pateikiamuose leidinių užsakymo lapeliuose nurodyti neigiamų atsakymų priežastis. Tik 1978 m. VRB specialistams nustačius, kad KVB nevykdoma neigiamų atsakymų į skaitytojų užsakymus apskaita ir analizė, imtasi priemonių šiam trūkumui šalinti. Nuo 1980 m. neigiamus atsakymus registravo ir analizavo visi skaitytojus aptarnaujantys padaliniai. Pagrindinė saugykla vadovavosi 1980–1981 m. parengta instrukcija, kurioje buvo nurodyta 14 neigiamų atsakymų priežasčių (rietuvėje, paskolinta, nurašyta, nerasta lentynoje, išduota per TBA, parodoje ir kt.). 1983–1989 m. saugykloje neigiami atsakymai sudarė 10–12 proc. visų gautų užsakymų. Nors ji jau 1974 m. pradėjo sudarinėti skaitytojų eilę paklausioms knygoms gauti, skatinusią geriau kontroliuoti jų grąžinimo terminus, tos priemonės nepakako – daugumos neigiamų atsakymų (61–67 proc.) priežastis buvo paskolinti spaudiniai, kitų (apie 13 proc.) – rietuvė. 1988 m. neigiamų atsakymų dėl rietuvės sumažėjo iki 9 proc., o 1989 m. jų nebeliko. Apie 4 proc. neigiamų atsakymų (nuo 1985 m.) priežastis – neišimtos iš

katalogų nurašytų spaudinių kortelės. Šios priežastys kartojosi kituose padaliniuose. Pavyzdžiui, 50 proc. visų neigiamų atsakymų Periodikos skyriuje būta dėl rietuvės, Darbo su jaunimu (LŪSA) skyriuje – dėl kitiems skaitytojams paskolintų spaudinių. Pagal tematiką KVB, kaip ir kitose VB, daugiausia neigiamų atsakymų teko grožinės literatūros kūriniams (1985 m. – 20 proc.). Reikalauta naujai gautus leidinius operatyviai tvarkyti ir atvaizduoti kataloguose, kad skaitytojai galėtų jais kuo greičiau pasinaudoti. 1974 m. naujiems leidiniams nustatytas vieno mėnesio nuo jų gavimo dienos sutvarkymo terminas, o aktualiai politinei literatūrai – 15 dienų [359]. Vėlesniais metais šie terminai keitėsi, bet dėl įvairių priežasčių sunkiai sekėsi jų laikytis.

Tenka pastebėti, kad KVB vadovai nepakankamai naudojo tokią dialogo tarp bibliotekos ir skaitytojų priemonę kaip ataskaitinės konferencijos skaitytojams. Jos organizuotos tik 1969 [137], 1980, 1986 m. Rengiantis 1986 m. konferencijai, atlikta anketinė skaitytojų apklausa apie jų aptarnavimo kokybę, aiškintasi pageidavimai. Per konferenciją skaitytojai informuoti apie KVB veiklos rezultatus ir artimiausius planus, pagrindines problemas. Geresnių darbo sąlygų bibliotekos personalui ir skaitytojams sukūrimas, aukštesnė paslaugų kokybė sieta su naujųjų bibliotekos rūmų statybos pabaiga ir RABIS diegimu.

Skaitytojų konferencijos dalyviai (*iš kairės*): sėdi Komplektavimo skyriaus vedėja B. Rašimienė, direktoriaus pavaduotojas R. Ručinskas, kalba skaitytojas Snarskis. 1986 m. vasario 2 d.

Skaitytojų aptarnavimo tvarka labai priklausė nuo skaitytojų elgesio. KVB, kaip ir kitoms bibliotekoms, per visą sovietinį laikotarpį buvo aktuali skolininkų, leidinių žalojimo ir vagysčių problema. 1964 m. patikrinus bibliotekos fondo dalį, nustatyta 500 rublių žala dėl dingusių ar sugadintų spaudinių. 1965 m. kilusį konfliktą tarp KVB ir periodinį leidinį sužalojusios skaitytojos išsprendė Aukščiausiasis Teismas bibliotekos naudai. Atvirų fondų apimtis mažėjo, nes trūkstant paklausių leidinių ir dėl dalies

skaitytojų nesąžiningumo vertingus ir paklausius leidinius teko perkelti į uždarus fondus. 1976–1978 m. atviruose fonduose laikyti tik 8–9,5 tūkst. (30,5–32,0 proc.) iš 26,2–29,7 tūkst. egz. spaudinių, buvusių Skaitytojų aptarnavimo skyriaus skaityklose. Šių skaityklų spaudinių išplėštiesiems puslapiams atstatyti 1977 m. padaryta 3,3 tūkst. kopijų (1978 m. – 2,5 tūkst.). Padėtis nepasikeitė ir įsikūrus naujuosiuose rūmuose. Jau 1987 m. dalį periodikos skaityklos leidinių teko perkelti į uždarą fondą¹⁰. Atsižvelgdama į susidariusią padėtį, bibliotekos administracija ypatingą dėmesį skyrė reikalavimams, priemonėms, galinčioms užkirsti kelią leidinių vagystėms ir žalojimui, užtikrinti skaitytojams paskolintų leidinių savalaikį grąžinimą. Jų padaugėjo 1970 m. vasario 20 d. LSSR Ministrų Tarybai priėmus nutarimą nr. 64 „Dėl skaitytojų materialinės atsakomybės naudojantis bibliotekų fondais“.

Etapo pradžioje skaitytojas, praradęs spaudinį, turėjo sumokėti piniginę baudą, penkis kartus didesnę už prarastojo spaudinio kainą, arba pakeisti jį kitu, penkis kartus brangesniu spaudiniu. Vėliau atsiskaitymo už sužalotus ar negrąžintus leidinius tvarka ne kartą keitėsi [361]. 1971–1977 m. KVB kasmet iš spaudinių negrąžinusių skaitytojų išsireikalavdavo po 1,2–1,8 tūkst. kitų spaudinių. 1978 m. įvedus atsiskaitymą ir pinigais, spaudinių gauta mažiau: 1979 m. – 474 egz., 1980 m. – 381 egz. 1973 ir 1987 m. leidiniams susigrąžinti ar kompensacijai už juos išieškoti buvo pasitelkti notarai. Nors įdėta daug darbo rengiant jiems reikalingus dokumentus, rezultatai buvo menki. 1965 m. ir vėliau ne kartą tartasi su aukštųjų mokyklų vadovais, kad į studentų atsiskaitymo lapelius būtų įtrauktas atsiskaitymas su KVB. Skaitytojams, pažeidusiems taisykles, tam tikrą laiką neleista naudotis biblioteka, apie pažeidimus informuoti skaitytojų tėvai, darbovietės, mokymosi įstaigos. Šiuo tikslu pasitelkta spauda [362]. Lygiagrečiai stiprinta skaitytojų kontrolė. Dar 1968 m. įrengtos atskiros skaitytojų registravimo ir kontrolės darbo vietos [363]. Nuo 1970 m. į naujai gautus vertingus spaudinius klijuoti lapeliai „Brangink knygą“ ir ekslibrisai¹¹.

Daugiausia leidinių negrąžindavo skolininkai, t. y. skaitytojai, kurie paskolintais į namus leidiniais naudojami ilgiau negu nustatytą terminą. Vien 1979–1982 m. nurašyta 6 192 egz. negrąžintų leidinių. Skolininkų sąrašų sudarymas, skolų atsiradimo priežasčių aiškinimasis, poveikio priemonių taikymas buvo nuolatiniai bibliotekos personalo darbai. 1974 m. KVB vadovai pareikalavo visiems skolininkams išsiųsti raginimus grąžinti leidinius, metų pabaigoje visus skolininkus pažymėti skaitytojų registravimo kortelėse, nuo kitų metų aptarnauti tik tuos skaitytojus (tarp jų PA, TBA ir NA abonentus), kurie grąžino visus paimitus leidinius arba pratęsė naudojimosi jais terminą. Be to, TBA ir NA abonentai turėjo pateikti naujus garantinius raštus, o PA abonentai – pažymas, kad jie dirba mokslinį darbą. Visiems skolininkams, tarp jų ir KVB darbuotojams, pranešta, kad jie bus laikinai neaptarnaujami [346]. Pradėjus taikyti šias priemones padėtis pagerėjo, bet tik laikinai.

1983 m. profsąjungos KVB vietos komiteto gamybinės komisijos ir liaudies kontrolės grupės atstovai tikrino darbą su skolininkais skaitytojus aptarnaujančiuose

¹⁰ 1983 m. planuota įsigyti ir įrengti skaityklose vaizdo kameras [360].

¹¹ Ekslibrisus sukūrė dailininkai G. Pempė (5 vnt., 1968 m.) ir R. Dichavičius (8 vnt., 1970 m.).

padaliniuose. Patikrinimo rezultatai buvo apibendrinti pažymoje. Liepos 1 d. pažyma apsvaistyta direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarime. Jo dalyviai galėjo tik konstatuoti, kad skolininkų nemažėja ir su jais dirbama. Darbo su skolininkais mastą gerai iliustruoja Bendrojo abonemento (Darbo su jaunimu, LŪSA) skyriaus pavyzdys. 1976 m. skyrius turėjo 221 skolininką; šiems skaitytojams išsiųsta 4 309 raginimai, 1 009 kartus lankytasi jų namuose. 1978 m. buvo parašyti 5 500 raginimai (1979 m. – 5 631), 1 072 skolininkai aplankyti namuose. 1979 m. skolininkų lankymo namuose atsisakyta dėl didelių laiko sąnaudų ir menkų rezultatų¹². 1987 m. skyrius išsiuntė 2 700 priminimus apie laiku negrąžintus leidinius. 1987–1988 m. iš 107 skolininkų, kurie buvo įspėti trečią kartą, atsiskaitė tik 38. Abonemento personalas buvo priverstas taikyti griežtesnę priemonę – naujiems skaitytojams skolinti tik po 2–3 spaudinius, nes dauguma skolininkų priklausė šiai grupei. Tokia priemonė, taikyta ir anksčiau, buvo dažna konfliktų su skaitytojais priežastis. Dar 1971 m. į Naudojimosi biblioteka taisykles buvo įtrauktas punktas: naujam skaitytojui pirmą kartą skolinama į namus viena, po 3 mėnesių reguliaraus lankymosi bibliotekoje – trys, po pusės metų – penkios knygos (žurnalų skaičius neribotas). Skaitytojams pasiskundus Kultūros ministerijai, ši 1975 m. priverstė išbraukti punktą, ribojantį skaitytojų teises. KVB vadovai ir toliau manė esantys teisūs, nes KVB – ne masinė, bet mokslinė biblioteka, turinti užtikrinti savo fondų saugumą. Be to, argumentuota tuo, kad 1970 m., kada nebuvo minėto punkto, negrąžinta 1 100 egz. knygų, o 1974 m. – tik 300 egz. [364]. 1978 m. KVB taisykles vėl papildė reikalavimu skaitytojams (išskyrus PA skaitytojus ir KVB darbuotojus) skolinti į namus ne daugiau kaip 5 knygas. Šiose, kaip ir ankstesnėse Naudojimosi biblioteka taisyklėse, buvo ir griežčiau suformuluotas reikalavimas: drabužinėje „palikti žieminį ar vasarinį apsiaustą, galvos apdangalą, portfelį, fotoaparata, krepšį arba kitokį ranknešėlį, nuosavas knygas“. Dėl šio reikalavimo taip pat kildavo konfliktų su skaitytojais. Pavyzdžiui, į vieną skaitytojo nusiskundimą atsakyta, kad KVB vadovaujasi Lietuvos kultūros ministerijos patvirtintomis tipinėmis Naudojimosi biblioteka taisyklėmis, kuriose įrašytas toks punktas: „Skaitytojas palieka nuosavas knygas, palta, kepurę, portfelį, krepšį, fotoaparata ir kitus daiktus rūbinėje. Įsinešti knygas leidžiama tik mokslo darbuotojams“. KVB vadovybė siūlė skaitytojams įsinešti į skaityklas akinius, šukas ir kitas priemones piniginėse arba polietileniniuose maišeliuose [365].

¹² Skolininkų lankymas namuose kurį laiką buvo įtraukiamas į metinius KVB darbo planus. Pavyzdžiui, 1968 m. planuota aplankyti 2 tūkst. skolininkų, 1970 ir 1971 m. – po 1,5 tūkst. 9-e dešimtmetyje ši priemonė taikyta rečiau, išbandžius kitas priemones. Pavyzdžiui, Muzikinės literatūros ir įrašų skyriaus, 1982 m. turėjusio 2 241 skolininką, personalas 102 kartus lankėsi skolininkų namuose.

Skaitytojai ir jiems teiktos paslaugos

Skaitytojai. Naudotis visomis KVB paslaugomis, jos skaityklomis ir abonementais, išskyrus PA ir spec. fondo skaityklą, turėjo teisę asmenys nuo 16 metų, registruoti Kauno mieste. Kitų asmenų galimybės buvo ribojamos. Vaikai iki 16 metų aptarnauti tik Vaikų literatūros ir B. Sruogos skyriuose. Kaune neregistruotiems gyventojams KVB skaitytojo pažymėjimai (bilietai) nebuvo išduodami. Tiesa, atskiromis KVB paslaugomis jie galėjo naudotis kitais būdais: per kitas bibliotekas, jei jos turėjo TBA sutartį su KVB; kurį laiką per NA; sumokėję piniginį užstatą (nuo 1971 m.), bet šis būdas KVB naudotas retai, išimtiniais atvejais. 1979–1985 m. patekti į bibliotekos patalpas ir pasinaudoti atvirais skaityklų fondais bei gauti personalo konsultacijas buvo galima su laikinu skaitytojo pažymėjimu, galiojusi viena mėnesį. 1984 m. išduota 482, 1985 m. – 1511 tokių pažymėjimų.

Skaitytojų aptarnavimo skyriaus knygų išdavimo vieta (katedra) Bendrojoje skaitykloje. 1976 m.

Pagal vieningą apskaitą (išduotus skaitytojų pažymėjimus) 1963–1970 m. KVB skaitytojų padaugėjo nuo 14 iki 20,2 tūkst. Vėlesniais metais skaitytojų skaičiaus augimas sulėtėjo, o 1979–1989 m. stabilizavosi ir svyravo tarp 23,2 ir 23,5 tūkst. (žr. 48 ir 49 lentelės). Išimtis – 1982-ieji, kada fiksuotas didžiausias per visą sovietinį laikotarpį skaitytojų skaičius – 24,4 tūkst., ir 1986–1987 m., kada jis šiek tiek sumažėjo intensyviai ruošiantis persikelti į naujuosius rūmus. 1987 m. biblioteka, išskyrus B. Sruogos skyrių, du mėnesius neaptarnavo skaitytojų¹³. KVB raidos kryptyse 1986–1990 m.

¹³ 1965, 1969–1974 m. KVB tekstinių ir statistinių ataskaitų duomenys apie skaitytojų skaičių (pagal vieningą apskaitą) nesutampa. Čia pateikti statistinių ataskaitų duomenys. Pagal dubliuotą skaitytojų apskaitą (kiek skaitytojų aptarnauta kiekvienoje skaitykloje ir abonemente) KVB 1976–1989 m. turėjo po 33–35 tūkst. skaitytojų.

ir laikotarpiui iki 2000 m. prognozuota, kad 1990 m. bus 26 tūkst., 2000 m. – 27,8 tūkst. skaitytojų. 1979 m. pradėta apskaityti naujus ir persiregistruojančius skaitytojus. Iš surinktų duomenų už periodą iki sovietinio laikotarpio pabaigos matyti, kad didesnė dalis skaitytojų (57–71 proc.) KVB paslaugomis naudojosi ne vienerius metus. Kauno gyventojų skaičius augo sparčiau negu KVB skaitytojų. KVB naudojami: 1970 m. – 6,6 proc., 1975 m. – 6,4 proc., 1980 m. – 6,2 proc., 1985 m. – 5,8 proc., 1989 m. – 5,5 proc. kauniečių.

48 lentelė. Skaitytojų skaičius 1963–1977 m.

Metai	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Skaitytojai	14032	15108	15123	15610	18164	18305	18461	20156	20257	20406	20737	21505	22595	22646	22786

49 lentelė. Skaitytojų skaičius ir sudėtis 1978–1979 m.

Metai	Skaitytojų iš viso	Dirbantieji		Besimokantieji						Kiti	
		abs. sk.	proc.	iš viso		iš jų				abs. sk.	proc.
				abs. sk.	proc.	aukšt. m-klių studentai		moksleiviai			
						abs. sk.	proc.	abs. sk.	proc.		
1978	22 863	7 395	32,3	14 874	65,0	7 606	33,3	7 268	31,8	594	2,6
1979	23 227	8 005	34,5	14 750	63,5	7 420	31,9	7 330	31,6	472	2,0
1980	23 339	8 080	34,6	14 678	62,9	7 597	32,5	7 081	30,3	581	2,5
1981	23 301	8 603	36,9	14 171	60,8	7 329	31,4	6 842	29,4	527	2,3
1982	24 381	9 584	39,3	14 258	58,5	7 201	29,5	7 057	28,9	539	2,2
1983	23 532	9 234	39,3	13 495	57,3	6 503	27,6	6 992	29,7	803	3,4
1984	23 316	9 367	40,2	12 702	54,4	5 724	24,5	6 978	29,9	1 247	5,3
1985	23 357	10 200	43,7	12 040	51,7	4 998	21,4	7 042	30,1	1 117	4,8
1986	22 718	9 666	42,5	11 436	50,3						
1987	21 023	9 168	43,6	10 745	51,1					1 110	5,3
1988	23 250	10 093	43,4	12 296	52,9	5 864	25,2	6 432	27,7	861	3,7
1989	23 322	8 896	38,0	13 151	56,4	7 396	31,7	5 755	24,7	1 338	5,7

Sovietiniais metais Lietuvos bibliotekininkystės specialistai viešai nediskutavo, kokius skaitytojus turėtų aptarnauti VB. 1972 m. VB nuostatai įpareigojo aptarnauti „zonos centro ir rajonų liaudies ūkio ir kultūros specialistus, darbininkus ir tarnautojus, besimokančius“, t. y. visas skaitytojų grupes. Nuo 8-o dešimtmečio vidurio Sovietų Sąjungos bibliotekininkystėje ypač daug dėmesio skirta liaudies ūkio specialistų aptarnavimo gerinimo klausimams. Valdžios institucijos ir bibliotekų metodikos centrai reikalavo stiprinti VB ir CBS informacinę funkciją – aptarnauti specialių biblio-

tekų neturinčius specialistus: buities tarnybų, prekybos, kultūros ir meno atstovus, pedagogus. Ši tendencija pasireiškė ir VB veikloje. KVB, kaip universali biblioteka, aptarnavo visus skaitytojus, bet tai nekludė jai išskirti prioritėtines skaitytojų grupes. Tokia grupė jau KVB veiklos plėtros programoje laikyti specialistai („mokslinis skaitytojas“). Šios nuostatos neatsisakyta per visą antrąjį KVB veiklos etapą, tik turėtos sąlygos neleido jos įgyvendinti skaitytojų aptarnavimo sistemoje taip, kaip planuota. Specialistams, įskaitant mokslo darbuotojus, buvo skirtas PA, specializuotų padalinių abonementai ir skaityklos, į juos orientuotasi komplektuojant bibliotekos fondą, rengiant bibliografinę informaciją, organizuojant atrankinį informacinį aptarnavimą. Argumentuojant KVB sukauptų informacijos išteklių sudėtimi, mokslinės bibliotekos statusu, būtinumu turėti kitokį skaitytoją negu miesto masinės bibliotekos, KVB vadovybė priėmė sprendimą Radastų g. 2 pastate organizuoti specialistų ir būsimųjų specialistų aptarnavimą, o K. Donelaičio g. 8/Lydos g. 2, 4 pastatų komplekse – vaikų ir jaunimo. Tų pačių argumentų vedina ji siekė atsisakyti B. Sruogos skyriaus arba bent perduoti iš jo abonemento moksleivių aptarnavimą mikrorajono bibliotekoms. KVB prioritetus patvirtina ir tai, kad nuo 1977 m. pradėjus išduoti skaitytojo pažymėjimus su sutartiniais ženklais (brūkšniais), visada būdavo išskiriama skaitytojų specialistų grupė. Pradžioje į ją įėjo specialistai su aukštuoju išsilavinimu, nuo 1980 m. atskiras grupes sudarė specialistai ir PA skaitytojai. Be jų, dar buvo 16–21 metų amžiaus skaitytojų (jaunimo) grupė (iki 1980 m.), pirmą kartą bibliotekoje registruotų skaitytojų (naujų skaitytojų) grupė, kitų skaitytojų grupė (nuo 1980 m.). Nuo 1986 m. skirtingus skaitytojo pažymėjimus gaudavo šios grupės: specialistai su aukštuoju, aukštesniuoju ir spec. viduriniu išsilavinimu; dieninių studijų studentai; darbininkai; PA skaitytojai ir kiti [366].

Surinkti duomenys apie specialistų naudojimąsi KVB fragmentiškai, be to, įvairiais bibliotekos veiklos periodais jie buvo skirtingai apskaitomi, todėl sunku nustatyti skaitytojų specialistų skaičių, kaitos tendencijas. 1978–1980 m. specialistai, t. y. skaitytojai su aukštuoju ir aukštesniuoju išsilavinimu, sudarė 22–23 proc. visų KVB skaitytojų. Per 1981–1987 m. jų dalis išaugo nuo 24 iki 36 proc. (žr. 50 lentelę). Aukščiausios kvalifikacijos specialistų (turinčių mokslo vardus ir/arba laipsnius) 1977–1989 m. buvo nuo 300 iki 500. Specialistų, turinčių tik aukštąjį išsilavinimą, buvo: 1982 m. – 4 864 (20,9 proc. visų skaitytojų), 1984 m. – 5 282 (22,7 proc.). 1981–1985 m. KVB raidos kryptyse numatyta per 1981 m. parengti automatizuotą skaitytojų sudėties analizės programą, 1982 m. ją įdiegti, o dar vėliau duomenis apie skaitytojus sujungti su leidinių išduoties duomenimis. Kadangi iki sovietinio laikotarpio pabaigos šie uždaviniai neišspręsti (atlikti tik parengiamieji darbai), sunku apibūdinti specialistų naudojimąsi KVB paslaugomis intensyvumą, jų informacinius poreikius. Remiantis apytiksliais ir fragmentiškais duomenimis, humanitarinių ir visuomenės mokslų, kultūros ir meno sričių atstovams KVB buvo pagrindinė biblioteka, o kitų veiklos krypčių specialistams, taip pat ir studentams, – papildoma (pagrindinė – darbovietės ar aukštosios mokyklos biblioteka). KVB tenkino specialistų profesinius ir bendrosios savišvietos poreikius politikos, mokslo, kultūros srityse.

50 lentelė. Skaitytojai specialistai 1974–1987 m. (tūkst.).

Metai	Bendras skaitytojų skaičius	Skaitytojai su aukštuoju ir aukštesniuoju išsilavinimu		Skaitytojai su aukštuoju, aukštesniuoju ir spec. viduriniu išsilavinimu*	
		abs. sk.	proc.	abs. sk.	proc.
1974	21,5			4,5	20,9
1977	22,8			5,4	23,7
1978	22,9	5,1	22,3	7,7	33,6
1979	23,2	5,4	23,3	7,6	32,8
1980	23,3	5,3	22,7	7,8	33,5
1981	23,3	5,6	24,0	8,3	35,6
1982	24,4	6,6	27,0	9,3	38,1
1983	23,5	7,0	29,8	10,5	44,7
1984	23,3		30,0	10,8	46,3
1985	23,4		34,7	10,4	44,4
1987	21,0		36,4	9,2	43,8

*Duomenys pateikti statistinėje metų veiklos formoje.

Kita KVB skaitytojų grupė – aukštųjų mokyklų studentai. 1978–1989 m. jie sudarė vidutiniškai 28,9 proc. visų skaitytojų. Iki 1988 m. mažėjanti studentų skaičių KVB siejo su gerėjančiu Kauno aukštųjų mokyklų bibliotekų darbu, ypač su galimybe gauti studijoms reikalingą literatūrą už bibliotekos ribų ir ilgesniam negu KVB terminui. Nuo 1988 m. prasidėjęs studentų skaičiaus augimas pirmiausia sietinas su Vytauto Didžiojo universiteto, kurį laiką neturėjusio savo bibliotekos, atkūrimu (1989 m.). Tam tikros įtakos taip pat turėjo pagerėjusios darbo KVB skaityklose sąlygos, to meto politiniai įvykiai, tapę prieinami ikisovietinio laikotarpio leidiniai. Sovietiniais metais KVB, lyginant su kitomis ne Vilniuje įsteigtomis bibliotekomis, turėjo geriausiai sukomplektuotą socialinių, humanitarinių mokslų, meno literatūros fondą, daugumą Lietuvoje išleistų spaudinių. Tai skatino visų Kauno miesto ir rajono aukštųjų mokyklų studentus naudotis KVB paslaugomis.

Dar vienos KVB skaitytojų grupės – moksleivių – skaičius 1978–1985 m. mažai keitėsi, jie sudarė vidutiniškai 30,2 proc. visų skaitytojų, sovietinio laikotarpio pabaigoje – 24,7 proc., nes sumažėjo biblioteka besinaudojančių bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių. Specialiųjų vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų moksleiviai 1975–1985 m. sudarė gana stabilią KVB skaitytojų dalį – 5,5–6,3 proc. (1,2–1,7 tūkst.), 1988–1989 m. – vidutiniškai 6,6 proc. (1,5 tūkst.). Tuo tarpu bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių dalis augo ir 1978 m. pasiekė 26,3 proc. visų skaitytojų (6,0 tūkst.). Vėlesniais metais jų mažėjo ir 1985 m. liko 10,9 proc. (2,5 tūkst.). Nors 1988–1989 m. šių skaitytojų skaičius ir dalis vėl išaugo (vidutiniškai 18 proc. arba 4,5 tūkst.), bet nepasiekė 8-o dešimtmečio

lygio. Pedagogų nuomone, tokią tendenciją labiausiai lėmė augantis moksleivių popamokinis užimtumas. Kita priežastis – gana nepalankus KVB administracijos požiūris į šią skaitytojų kategoriją, atsispindėjęs organizuojant jos aptarnavimą.

Kaip rodo 1978–1989 m. skaitytojų sudėties duomenų analizė, KVB kasmet naudojami vidutiniškai 29 proc. specialistų, 28,9 proc. studentų, 29,4 proc. moksleivių ir 3,6 proc. kitų asmenų (nedirbančių). Sovietinio laikotarpio pabaigoje specialistai ir studentai buvo dvi pagrindinės KVB skaitytojų grupės. Jos sudarė ne mažiau kaip 65 proc. visų skaitytojų. Amžiaus požiūriu mažiausią skaitytojų grupę sudarė asmenys, sulaukę 60 metų ir daugiau. 1975–1980 m. jų dalis buvo 0,7–0,8 proc., 1981–1989 m. neviršijo 0,3 proc. visų skaitytojų (absoliučiais skaičiais atitinkamai nuo vieno iki kelių šimtų). Pagal 1964 m. statistinę ataskaitą biblioteka turėjo tik 24 skaitytojus iki 16 metų amžiaus. Įsteigus Vaikų literatūros ir B. Sruogos skyrius, jų skaičius augo. 1981 m. vaikų iki 8 klasės įskaitytinai buvo daugiausia – 3 950 (16,9 proc. visų bibliotekos skaitytojų). Vėlesniais metais jų mažėjo, ir 1989 m. skaitė 2 179 vaikai iki 9 klasės įskaitytinai (9,3 proc. visų skaitytojų). Tarp skaitytojų vaikų daugiausia buvo 6–8 (9) klasių moksleivių – ne mažiau kaip 1,5 tūkst. kiekvienais metais. Tuo tarpu ikimokyklinukų ir pirmos klasės mokinių niekada nebuvo daugiau kaip 80. Gausiausią ir aktyviausią KVB skaitytojų dalį sudarė 14–40 metų amžiaus asmenys. 1988–1989 m. jie sudarė apie 67,6 proc. visų skaitytojų. Pavyzdžiui, 1984 m. skaitytojai pasiskirstė pagal amžių (proc.) taip: iki 14 m. – 12,9 (1989 m. – 4,4); 14–21 m. – 34,9 (1989 m. – 41,6); 22–40 m. – 42, 2; 41–50 m. – 6,4; 51–60 m. – 3,3; 61 m. ir daugiau – 0,3.

Ilgą laiką skaitytojų apsilankymų statistika dėl apskaitos objektų bei būdų įvairovės, metodikų nepatikimumo buvo vedama nepatenkinamai, todėl sunku kalbėti apie skaitytojų naudojimosi KVB intensyvumą. Iki 1979 m. dalis skaityklų apsilankymų neregistravo, dalis juos apskaitė rankiniu būdu (per kontrolines dienas). Tik nuo 1985 m. atskirta skaitytojų ir ekskursijų, renginių dalyvių (lankytojų) apskaita. Apsilankymų duomenų patikimumas padidėjo pritaikius jų apskaitai automatinį skaitiklį (nuo 1977 m. paskutinio ketvirčio), įdiegus vieningą apsilankymų registraciją (nuo 1980 m.), pradėjus naudoti kontrolinius lapelius Radastų g. 2 pastate (nuo 1987 m. rugsėjo mėn.). Taigi apsilankymų skaičių reikėtų vertinti atsargiai. Šio rodiklio vertę mažina ir tai, kad jis nebuvo sujungtas su skaitytojų grupėmis ir kitais KVB veiklos rodikliais. Pagal dubliuotą apsilankymų apskaitą 1964–1979 m. jų skaičius nesiekė 200 tūkst. tik pirmuosius dvejus metus (1964 m. – 171,9; 1965 m. – 165,0). Vėliau apsilankymų vidutiniškai būta po 257,9 tūkst. kasmet (mažiausia 1969 m. – 230,8 tūkst., daugiausia 1978 m. – 283,1 tūkst.). Pagal vieningą apskaitą apsilankymų skaičius sumažėjo nuo 265,4 tūkst. (1980 m.) iki 250 tūkst. (1986 m.). Žymiai mažiau apsilankymų užregistruota per paskutinius trejus sovietinio laikotarpio metus (tūkst.): 1987 m. – 197,8; 1988 m. – 201,5; 1989 m. – 187,1. Viena iš galimų priežasčių – tikslesnė apsilankymų apskaita.

Paslaugos. Be pagrindinės paslaugos – skaitytojų aptarnavimo leidiniais ir jų kopijomis, KVB darbuotojai dar teikė skaitytojams informaciją, atsakydami į jų užklausas, organizavo skaitymo kultūros mokymus.

Skaitytojų aptarnavimo leidiniais ir jų kopijomis mastas vertintas kiekybiniu išduoties rodikliu. Deja, jį tenka vertinti taip pat, kaip ir apsilankymų rodiklį. Ilgą laiką išduotis apskaityta atrankiniu būdu: pradžioje (1963–1966 m.) du kartus per metus, vėliau – kas du mėnesius per nustatytas kontrolines dienas. Tik vėliau, kai VRB specialistai 1978 m. tokią metodiką pripažino netinkama, skaitytojų aptarnavimo padaliniuose su uždariais fondais išduotis pradėta apskaityti kasdien pirminių apskaitos dokumentų (užsakymo lapelių, išduoties registravimo žurnalų) pagrindu, o padaliniuose su atvira fondais – per tolygiai išdėstytas kontrolines dienas, kurios iš anksto buvo nustatomos metų veiklos planuose. Be to, patikslinti išduoties vienetai [353]. Moksleivių bei B. Sruogos skyrių abonementuose, periodikos skaitykloje atrankinė išduoties apskaita vesta iki 1989 m. liepos 1 d. Tada taip pat atsisakyta sprendimo, priimto pradėjus diegti (1984 m. spalio 1 d.) valstybinį standartą 7.41–82 „Bibliotekų ir mokslinės-techninės informacijos organų abonentų ir skaitytojų aptarnavimo apskaitos vienetai“, – skaitytojams išduotų leidinių naudojimo termino pratęsimą telefonu apskaityti kaip naują išduotį. Mat vien pagrindinėje saugykloje telefonu atlikti pratęsimai sudarė beveik pusę visos jos metų išduoties.

Bendrojo abonemento skyriaus darbuotojos (iš kairės): vedėja S. Vilėniškienė, N. Mikalauskienė, R. Miknevičienė. Fotogr. R. Junganas. 1965 m.

Leidinių išduotis sparčiausiai augo 1963–1971 m. Tuo laikotarpiu ji padidėjo daugiau kaip 2,5 karto. Didžiausia išduotis per visą sovietinį laikotarpį užregistruota 1975 m. – 1318,1 tūkst. egz. Vėliau (1976–1986 m.) išduoties rodiklis stabilizavosi ir svyravo tarp 1234–1296 tūkst. egz. Apie 50 proc. visos išduoties 1978–1982 m. sudarė periodiniai leidiniai. Per antrąjį KVB veiklos etapą daugiausia buvo išduodama socialinių

mokslų, technikos ir grožinės literatūros leidinių. Išskyrus kelerius metus (1963, 1972, 1974, 1977), jų bendra išduotis siekė 61–77 proc., o 1970 m. – net 84 proc. visos išduoties. 1963–1977 m. labai įvairi socialinių mokslų literatūros išduotis (nuo 11 iki 31,6 proc.) vėliau svyravo tarp 30–35 proc. Tik 1989 m. ji viršijo 40 proc. Metinė technikos leidinių išduotis, 1964–1981 m. sudariusi 22–38 proc., vėliau sumažėjo iki 18–22 proc. Vidutinė metinė grožinės literatūros išduotis sudarė 12–15 proc. visos išduoties (žr. 51 lentelę). Tokia išduoties struktūra atitiko bibliotekos fondo tematinę pasiskirstymą ir išskyrė KVB iš kitų bibliotekų. Analizuojant kalbos aspektu, lietuviškų leidinių išduotis nuo 1974 m. niekada nebuvo mažesnė kaip 30 proc., o 9-e dešimtmetyje jų vidutinė išduotis viršijo 35 proc. Tuo tarpu leidinių rusų kalba išduotis mažėjo: jei 1972–1980 m. ji dar sudarė 44–59 proc. visos išduoties, tai vėliau nukrito iki 41–43 proc. (žr. 52 lentelę). Daugiausia leidinių išduodavo 5 bibliotekos padaliniai: Bendrojo abonemento (Darbo su jaunimu, LŪSA), Periodikos, Skaitytojų (skaityklų) aptarnavimo, Spec. techninės literatūros (iki 1982 m.) skyriai ir pagrindinė saugykla. Juose išduoti leidiniai sudarė 70–90 proc. visos KVB išduoties (žr. 53 lentelę). Dauguma išduotų leidinių skaitytojai galėjo naudotis tik bibliotekoje. 1977–1987 m. išduotis iš KVB abonementų sudarė apie 24–30 proc. visos išduoties.

Nuo 8-o dešimtmečio vidurio pradėjus kopijuoti leidinius, skaitytojai galėjo pasirinkti, kur naudotis bibliotekos leidiniais – bibliotekoje ar už jos ribų. Tokia galimybė (tiesa, tada dar ribota) atsirado, KVB personalui atlikus ilgai trukusį parengiamąjį darbą, įveikus nemažai sunkumų. KVB, kaip ir kitos didžiosios Lietuvos bibliotekos, pradėjo rūpintis techninių priemonių diegimu 1963 m. SSRS Ministrų Tarybai priėmus nutarimą „Dėl informacijos paruošimo ir paieškų mechanizavimo bei automatizavimo plano ir dėl naujausių ryšio priemonių įdiegimo informacijai perduoti“. 1965 m. Lietuvos TBT įsteigė Bibliotekų darbo mechanizavimo komisiją; ji savo veiklos pradžioje aiškino, kokios techninės priemonės turėtų būti bibliotekose. Tais pačiais metais Lietuvos bibliotekų atstovai (tarp jų ir J. Baltušis) vyko į Maskvą, kur susipažino su parodoje „Inforga – 65“ demonstruotomis socialistinių šalių informacijos mechanizavimo ir automatizavimo priemonėmis. KVB nuo antrojo veiklos etapo pradžios stengėsi įsigyti tuomet sunkiai gaunamą įrangą, reikalingą nuotraukų, mikrofilmų, elektrografinių bei garso įrašų kopijoms gaminti. Sprendžiant iš menkos, fragmentiškos ir skirtingos informacijos, iki 1972 m. vyko pradinis įrangos komplektavimo, jos įsisavinimo ir darbo organizavimo procesas. Turėtos techninės priemonės naudotos pačios bibliotekos poreikiams. 1966–1971 m. KVB ataskaitose nurodyti pagamintų kopijų skaičiai (tūkst. vnt.): 1966 m. – 17,4; 1967 m. – 14,5; 1968 m. – 4,6; 1969 m. – 2,5; 1970 m. – 2,0; 1971 m. – 1,3.

51 lentelė. Bendra leidinių išduotis (tūkst. egz.) ir jos pasiskirstymas pagal tematiką 1963–1989 m.

Metai	Bendra išduotis	Iš jos:					
		visuom. mokslai		technika		grožinė literatūra	
		abs. sk.	proc.	abs. sk.	proc.	abs. sk.	proc.
1963	407,2	70,7	17,4	64,6	15,9	69,5	17,1
1964	618,5	150,3	24,3	158,7	25,6	73,5	11,9
1965	766,4	84,3	11,0	288,2	37,6	99,6	13,0
1966	805,7	97,8	12,1	244,5	30,3	160,5	19,9
1967	890,8	219,3	24,6	203,2	22,8	152,7	17,1
1968	940,1	204,7	21,8	361,0	38,4	121,4	12,9
1969	1015,4	321,0	31,6	277,1	27,3	184,2	18,1
1970	1057,6	322,5	30,5	389,7	36,8	176,5	16,7
1971	1168,2	242,8	20,8	400,4	34,3	151,3	12,9
1972	1168,3	251,7	21,5	326,0	27,9	116,5	10,0
1973	1211,2	190,4	15,7	402,5	33,2	191,6	15,8
1974	1248,5	251,5	20,1	333,7	26,7	163,2	13,1
1975	1318,1	210,0	15,9	457,7	34,7	253,2	19,2
1976	1287,2	205,9	16,0	424,8	33,0	244,6	19,0
1977	1234,1	229,0	18,5	283,0	22,9	187,4	14,9
1978	1238,1	376,6	30,4	283,2	22,8	194,6	15,7
1979	1254,8	414,8	33,0	293,5	23,2	178,4	14,2
1980	1262,7	407,3	32,2	295,7	23,4	190,0	15,0
1981	1296,1	423,7	32,7	284,6	21,9	213,3	16,4
1982	1263,9	425,0	33,6	228,1	18,0	215,4	17,0
1983	1267,3	440,9	34,8	237,9	18,8	213,1	16,8
1984	1273,9	435,8	34,2	238,5	18,7	198,2	15,6
1985	1249,2	428,5	34,3	239,6	19,2	194,6	15,6
1986	1244,7	428,5	34,4	223,5	17,9	202,2	16,2
1987	1038,4	363,6	35,0	236,2*	22,7	128,5	12,4
1988	1108,2	395,9	35,7	244,5*	22,1		
1989	1087,1	441,8	40,6	231,2*	21,3	159,7	14,7

*Kartu su žemės ūkio literatūros išduotimi.

52 lentelė. Leidinių lietuvių ir rusų kalbomis išduotis (tūkst. egz.).

Metai	Bendra išduotis	Iš jos			
		lietuvių kalba		rusų kalba	
		abs. sk.	proc.	abs. sk.	proc.
1971	1 168,2	227,8	19,5	843,4	72,2
1973	1 212,2	358,5	29,6	658,9	54,4
1975	1 318,1	398,1	30,2	661,7	50,2
1977	1 234,1	376,1	30,4	560,7	45,4
1979	1 254,8	412,2	32,8	553,4	44,1
1981	1 296,1	471,5	36,4	555,2	42,8
1983	1 267,3	491,0	38,8	537,8	42,4
1985	1 249,2	465,1	37,2	522,6	41,8
1987	1 038,4	335,3	32,3	453,9	43,7
1989	1 087,1	371,4	34,1	457,4	42,1

53 lentelė. Išduotis iš pagrindinių padalinių (tūkst. egz.).

Padalinys	1975	1977	1979	1981	1983	1985	1987	1989
Periodikos sk.	527,1	558,4	502,5	500,4	514,5	512,6	456,6	512,3
Bendrojo abonemento (Darbo su jaunimu, LŪSA) skyrius	182,5	193,6	185,6	218,1	222,6	201,1	99,8	23,3
Skaitytojų (skaityklų) aptarnavimo sk.	288,7	179,7	116,7	72,8	160,8	155,0	132,2	56,8
Pagrindinė saugykla	86,8	87,5	90,6	158,4	150,1	147,1	146,5	180,0
Iš viso:	1 085,1	1 019,2	895,4	949,7	1 048,0	1 015,8	853,1	772,4
Visos b-kos išduoties dalis (proc.):	82,3	82,6	71,4	73,3	82,7	81,3	80,4	71,0

Atrodo, kad nurodytos tik fotonuotraukų kopijos, kurių dauguma buvo skirtos parodoms, ir mikrofilmai, skirti kopijuoti bibliotekos neturimiems leidiniams. Matyt, tada dar nevesta elektrografinių kopijų apskaita. Pagrindinė elektrografinių aparatų tiekėja – Eksperimentinė automatizacijos priemonių gamykla – veikė Kaune, bet jų įsigijimas buvo centralizuotas ir limituotas. Pirmąjį elektrografinį aparatą (ERA) KVB nusipirko už 2 260 rub. 1965 m. balandžio mėn. Jis netiko gaminti kopijas iš įrištų spaudinių. Pradžioje su juo dirbo R. Junganas, vėliau – kiti operatoriai. Antrasis aparatas (KP-8M) pradėtas eksploatuoti 1970 m., trečiasis (EP 12 PM-2) – 1972 m. Kopijuota nedaug, nes aparatai nuolat gesdavo, trūko medžiagų (popieriaus, chemikalų, seleno plokštelių). Paprastai kopijos buvo prastos kokybės.

1972 m. KVB pagerino kopijavimo darbų sąlygas ir suplanavo pagaminti 5,5 tūkst. kadru mikrofilmų, 2 tūkst. vnt. fotonuotraukų, 22 tūkst. elektrografinių kopijų. Žinoma,

kad 1974 m. buvo pagaminta 46,7 tūkst., 1975 m. – 1,4 tūkst., 1977 m. – beveik 20 tūkst. kopijų (jų rūšys nenurodytos). Be to, 1972 m. į magnetines juostas nukopijuota 34,8 val., 1973 m. – 35,7 val., 1974 m. – 18,9 val., 1975 m. – 16,3 val., 1976 m. – 16,1 val. trukmės garso įrašų. Tikėtina, kad skaitytojams kopijos pradėtos gaminti 1974–1975 m., bet aptarnavimas jomis dar nebuvo tinkamai organizuotas. Pirmą kartą kopijavimo darbų tvarką skaitytojams nustatė 1978 m. pradžioje patvirtinta instrukcija „Dėl skaitytojų atsiskaitymo už bibliotekos mechaninius patarnavimus bei prarastas knygas“. Skaitytojų užsakymus leidiniams kopijuoti turėjo surinkti skyrių, aptarnaujančių skaitytojus, personalas ir juos kartu su leidiniais perduoti Bibliotekos įrengimų mechanizacijos skyriui. Nustatyta vienos kopijos kaina: elektrografinės – 10 kap., mikrofilmo kadro – 3 kap. (etapo pabaigoje – 4 kap.), 1 val. garso įrašo – 3,60 rub., fononuotraukų – priklausomai nuo norimo formato. Nuo 1978 m. pabaigos individualiems skaitytojams leista kopijuoti tik iš KVB fondo leidinių, o įstaigoms ir organizacijoms – ir iš jų turimų leidinių. Vėliau aptarnavimo tvarka ne kartą keista, ją detalizuojant ir griežtinant [361; 367]. Visam bibliotekos personalui ir kitiems asmenims uždrausta be leidimo įeiti į kopijavimo patalpą. Įvesti užsakymų blankai, kuriuos iš skaitytojų nustatytomis valandomis priėmė ir registravo užsakymų priėmėjas. Neleista kopijuoti rankraščių ar tekstų, parengtų rašomąja mašinėle, ištiesai kopijuoti leidinius. Garso įrašai kopijuoti į užsakovo pateiktą naują magnetinę juostą ar kasetę, o užsakymai priimami vieną kartą per savaitę. Nuo 1981 m. skaitytojai turėjo patys susirasti bibliotekoje norimą kopijuoti leidinį, patys užsakyti jo kopiją ir ją atsiimti (nepriimti užsakymai paštu ir per jį nesiųstos padarytos kopijos). Tenka pastebėti, kad ne visų reikalavimų laikytasi. Pavyzdžiui, dažnai kopijuotas visas leidinys, darytos kopijos iš skaitytojų atsineštų leidinių [368].

Kopijavimo aparatas „Era“. 1965 m.

9-e dešimtmetyje skaitytojams pagaminta daugiau kopijų, bet jų kiekis įvairiais metais labai skyrėsi dėl jau minėtų priežasčių – įrangos gedimų, medžiagų trūkumo. Vis dėlto KVB tarp visų VB plačiausiai naudojo kopijavimo ir dauginimo technines priemones skaitytojų reikmėms. Vilniaus ir Klaipėdos VB skaitytojams kopijų nedarė, o Panevėžio ir Šiaulių VB – labai mažai [356]. KVB skaitytojai daugiausia užsakydavo elektrografinių kopijų (žr. 54 lentelę). Jas darydavo 1978 m. įsigytu eksperimentiniu aparatu „Reproton“ (jo pagaminta tik 5 vnt.) ir 1984 m. iš VRB gautu jau naudotu aparatu „Rank Xerox 2300“¹⁴. 1984 m. ketinta neleisti aptarnauti skaitytojų šiais našesniais aparatais (anksčiau turėti aparatai buvo nurašyti 1978 ir 1983 m. kaip susidėvėję). Tik po KVB vadovybės raštų aukštesnėms valdžios institucijoms draudimas atšauktas [369]. Skaitytojų poreikis kitais būdais gamintoms kopijoms buvo mažesnis. 1989 m. už elektrografines kopijas KVB gavo 2,1 tūkst. rub, už kitas kopijas – tik 0,3 tūkst. rub. Skaitytojams mažiausiai daryta fonuotrukų, pavyzdžiui, 1980 m. – 63, 1989 m. – 260. Mikrofilmų gamybą riboja tai, kad jų skaitymo aparatus turėjo reta biblioteka. KVB skaitytojams pagaminta mikrofilmų kadru: 1980 m. – 324, 1981 m. – 1584, 1982 m. – 604, 1983 m. – 366, 1985 m. – 1890. Skaitytojams pagamintų garso įrašų kopijų trukmė taip pat labai skyrėsi: 1980 m. – 5,21 val., 1983 m. – 10 val., 1989 m. – 70 val.

54 lentelė. Elektrografinės kopijos, pagamintos skaitytojams 1980–1989 m. (tūkst. vnt.).

Metai	Kopijų skaičius	
	individualiems skaitytojams	įstaigoms, organizacijoms
1980	3,4	12,4
1982	3,0	
1983	8,8	13,1
1984	16,8	
1985	17,6	16,5
1986	17,4	12,4
1989	4,9	5,9

Informacinis skaitytojų aptarnavimas. KVB taikyti du skaitytojų informacinio aptarnavimo būdai: vienkartinis informacijos teikimas, atsakant į individualias skaitytojų užklausas, ir reguliarius informacijos teikimas atskiroms skaitytojų grupėms. Pirmuoju atveju informaciją teikė visi skaitytojus aptarnaujantys KVB padaliniai, bet didžiausias krūvis teko bibliografinės informacijos sektoriaus (nuo 1973 m. – skyriaus) personalui, nuo 1964 m. informacijos paieškai, jos perdavimui ir gavimui galėjusiam naudotis teletaipu (ruloniniu telegrafo aparatu T–51)¹⁵.

¹⁴ 1985 m. KVB įsigijo dar vieną elektrografinį aparatą EP–420 K, bet dėl prastos kopijų kokybės beveik nenaudojo. 1989 m. pabaigoje jis iškeistas į Vilniaus šlifavimo staklių gamykloje buvusį aparatą EP 11 K1.

¹⁵ Iki 1969 m. teletaipai buvo įrengti Lietuvos kultūros ministerijoje, VRB, Klaipėdos ir Šiaulių VB, Kauno, Kėdainių, Pakruojo, Telšių, Ukmergės rajoninėse bibliotekose.

Bibliografijos skyriaus vyresn. bibliografė O. Barkauskaitė prie teletaipo. 1970 m.

Daugėjant skaitytojus aptarnaujančių padalinių, augo ir skaitytojams suteiktų informacijų skaičius (tūkst.): 1964 m. – 7,5; 1966 m. – 12,9; 1968 m. – 14,5; 1970 m – 25,2; 1972 m. – 22,5; 1974 m. – 31,7. Tiesa, šie duomenys nėra patikimi, nes dalis padalinių neregistravo suteiktų informacijų arba tai darė netinkamai (pavyzdžiui, informacijas apskaitė kartu su metodinėmis konsultacijomis, prie informacijų priskyrė skaitytojams reikalingos literatūros parinkimą iš atvirų fondų ir pan.). VRB specialistų komisija 1978 m. pasiūlė patikslinti informacijų apskaitą pagal kitose bibliotekose (VRB, Vilniaus VB) taikomą metodiką. Tai padaryta tik 1981 m. pabaigoje, patvirtinus A. Marcinkevičiūtės parengtas metodines rekomendacijas „Informacijų ir metodinių konsultacijų apskaita“. Nuo 1979 m. pradėti analizuoti neigiami atsakymai į skaitytojų užklausas. Į dalį užklausų (pavyzdžiui, 1982–1983 m. – po 6) atsakyta raštu. Nuo 1983 m. ataskaitose nurodomi tikslesni suteiktų informacijų ir jų rūšių skaičiai (žr. 55 ir 56 lenteles). Per 1987–1989 m. daugiausia informacijų suteikė Bibliografijos skyrius – 9,2 tūkst., arba vidutiniškai 58 proc. visų informacijų. Kituose skyriuose jų suteikta žymiai mažiau: 4,4 tūkst. Muzikinės literatūros ir įrašų skyriuje, po 2,8 tūkst. B. Sruogos ir Moksleivių abonemento skyriuose.

55 lentelė. Suteiktos informacijos (tūkst.) 1976–1989 m.

<i>Metai</i>	<i>Bendras skaičius</i>	<i>Iš jų Bibliografijos skyriaus</i>
1976	39,9	18,8
1977	39,9	19,0
1978	39,7	18,6
1979	32,9	18,3
1980	35,6	14,5
1981	32,7	12,4
1982	30,1	12,1
1983	28,8	10,4
1984	26,5	10,3
1985	22,0	10,1
1986	22,2	11,0
1987	15,8	8,7
1988	18,4	11,3
1989	16,0	9,2

56 lentelė. Suteiktos informacijos (tūkst.) pagal rūšis 1979–1985 m.

<i>Metai</i>	<i>Bendras skaičius</i>	<i>Informacijų rūšys</i>		
		<i>bibliografinės</i>		<i>faktografinės</i>
		<i>teminės</i>	<i>kitos*</i>	
1979	32,9	11,5	16,8	4,6
1980	35,6	5,5	27,0	3,1
1982	30,1	11,0	18,5	0,6
1983	28,8	9,6	18,6	0,5
1984	26,5	10,0	16,0	0,5
1985	22,0**	9,3	9,6	0,6

*Informacijos, susijusios su ieškomo dokumento buvimo vietos nustatymu ir dokumentų bibliografinių duomenų tikslinimu.

**Skirstyta į rūšis 19,5 tūkst. informacijų.

Kitas skaitytojų informacinio aptarnavimo būdas – reguliarius dalies skaitytojų aprūpinimas informacija – susijęs su nuo 8-o dešimtmečio vidurio pradėta bibliotekų informacinės funkcijos plėtra ir specialistams skirtų šakinių informacijos sistemų kūrimu. 1977 m. sausio 19 d. SSRS kultūros ministerijos kolegija priėmė nutarimą „Dėl kultūros informacijos sistemos tobulinimo TSKP XXV suvažiavimo nutarimų šviesoje“, įpareigojusį sąjunginių respublikų kultūros ministerijas 1977–1979 m. sukurti

šakines kultūros ir meno informacijos sistemas. Vykdamas 1978 m. vasario 28 d. Lietuvos kultūros ministerijos kolegijos nutarimą, VB įsteigti kultūros ir meno informacijos sektoriai, o rajonų ir miestų CB šis baras pavestas vienam bibliografui. (VRB atitinkamą skyrių įsteigė 1977 m.) [370]. 1978 m. spalio 1 d. organizuotas KVB kultūros ir meno informacijos sektorius (vedėja M. Mikšionytė) Bibliografijos skyriaus struktūroje. Sektoriaus darbuotojai, pradžioje vieni, vėliau kartu su Meno literatūros bei Muzikinės literatūros ir įrašų skyrių personalu, aprūpindavo įvairia informacija individualius ir grupinius abonentus (žr. 57 lentelę) pagal su jais suderintas temas (1982 m. – 89, 1987 m. – 64 temos). Tarp individualių abonentų buvo A. Pupienis ir J. Naujokaitė (KVB), O. Janonis (VU), B. Bernatonis (KPI), A. Aleksejevas, J. Jaruševičius, B. Stabulionis, (LKP Kauno miesto ir Lenino rajono komitetai), A. Masiulis, R. Staliliūnaitė, A. Vrubliauskas, G. Padegimas (Kauno dramos teatras), P. Palilionis (Televizijos ir radijo komiteto Kauno skyrius), A. Marčiulionis („Tiesos“ korespondentas), A. Keturakienė (keramikė). Kolektyviniais abonentais laikyti Kauno miesto švietimo skyrius, M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Kauno miesto CB, Kauno muzikinis teatras. Pagrindinė abonentų informavimo priemonė buvo signalinės informacijos kortelės (1980 m. – 1710, 1982 m. – 668, 1987 m. – 326). Jiems taip pat rengti teminiai literatūros sąrašai (1980 m. – 10, 1981 m. – 5, 1982 m. – 6, 1985 m. – 27, 1987 m. – 13), informaciniai pranešimai, darytos leidinių ir publikacijų kopijos, užsakyti reikalingi leidiniai per TBA. Kadangi nebuvo atlikti tyrimai, trūko grįžtamojo ryšio, sunku pasakyti, kiek toks aptarnavimas tenkino abonentus.

57 lentelė. Kultūros ir meno specialistai – KVB abonentai 1979–1989 m.

Metai	Abonentų skaičius	
	individualių	grupinių
1979	7	–
1980	12	4
1981	17	7
1982	12	6
1983	17	4
1984	24	6
1985	21	7
1986	24	
1987	27	
1989	19	8

Skaitymo kultūros pagrindų mokymas. Šios paslaugos formavimąsi, išskyrimą iš labai integruoto bibliotekos ir literatūros propagandos, bibliotekinių ir bibliografinių žinių populiarinimo, informavimo procesų kompleksu paskatino nuo 7-o dešimtmečio pradėti skaityti bibliotekininkystės ir bibliografijos (vėliau vadinti informatikos, skaitymo kultūros) kursai aukštosiose, specialiosiose vidurinėse ir bendrojo lavinimo mokyklose, liaudies universitetų kultūros fakultetuose. KVB, kaip ir kitos bibliotekos, prisidėjo prie šių kursų lankytojų mokymo, naudodama tokias priemones kaip grupinės ir individualios konsultacijos, atitinkamos tematikos literatūros parodos ir apžvalgos,

Bibliografijos pamokėlė Vaikų literatūros skyriuje. 1966 m.

ekskursijos po biblioteką, pamokų ar paskaitų, pratybų ciklai, dalyvavimas respublikiniuose bibliografinių žinių propagandos mėnesio renginiuose (pradėtuose organizuoti 1967 m.), moksleivių skaitymo kultūros konkursuose. Pažymėtina, kad visuomenės bibliografinio raštingumo, skaitymo kultūros ugdymo klausimai itin domino J. Baltušį. Jis pats rašė tais klausimais [371], skatino rašyti kitus KVB darbuotojus, rūpinosi, kad būtų lietuvių kalba išleista E. Ciurupos knyga „Ar moki skaityti?“, prisidėjo rengiant moksleiviams skirtą E. Jankauskaitės knygelę „Skaitykime grožinę literatūrą“ (1966 m.), aktyviai propagavo K. Sinkevičiaus mintį, išsakytą Lietuvos kultūros darbuotojų pirmajame suvažiavime (1969 m.), – biblioteka privalo sukurti tokią aplinką, atmosferą, kurioje kiekvienas skaitytojas, pirmiausia specialistas, nemokantis naudotis informacijos paieškos priemonėmis, jaustųsi taip pat nesmagiai ir nepatogiai, kaip ir nemokantis skaityti žmogus.

1964 m. rugsėjo mėn. KVB pradėjo organizuoti bibliografijos pamokas bendrojo ir profesinio lavinimo mokyklų moksleiviams. 1965 m. mokėsi 1 191, 1966 m. – 1 857 moksleiviai. Šalia užsiėmimų, vadintų bibliotekinėmis ar bibliografinėmis pamokomis,

valandėlėmis, vykdavo ekskursijas po biblioteką, bibliografinės apžvalgos. Nuo 1965 m. taikytų priemonių kompleksą papildė R. Jungano sukonstruotas garso įrašų transliavimo įrenginys (elektrinis informatorius). Nuspaudę įrenginio, buvusio CR vestibulyje, mygtuką, lankytojai galėjo išklausti informaciją apie KVB paslaugas, gautus naujus leidinius, reikalavimus skaitytojams. Įrenginys naudotas iki 1972 m., informacinės laidas kasmet papildant naujais įrašais. Ši techninė priemonė, kaip įdomi naujovė, ir KVB dėmesys bibliografinėms priemonėms buvo paminėti 1965 m. įvykusioje antroje Lietuvos bibliotekininkų konferencijoje. KVB sukaupia patirtis apmokant skaitytojus naudotis jos paslaugomis, informacijos paieškos priemonėmis 7–8 dešimtmečiais apibendrinta publikacijose [372].

1978 m. VRB specialistų komisija nustatė, kad KVB bibliografinės žinios aktyviai propaguojamos, bet daugiausia tarp bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų ir technikumų moksleivių. Rekomenduota šią skaitytojų grupę pavesti KVB darbo su jaunimu sektoriui bei Vaikų literatūros skyriui, o kitiems padaliniais iš esmės sustiprinti darbą su specialistais. Nuo 1980 m. Darbo su jaunimu skyrius pradėjo organizuoti bibliografijos pamokas jaunimui, Bibliografijos skyrius – Lietuvos liaudies ūkio specialistų tobulinimo instituto Kauno skyriaus klausytojų mokymus [373]. Kiekvienai instituto klausytojų grupei (1984 m. jų buvo 14, 1987 m. – 24, 1989 m. – 15) skirti 4 val. trukmės užsiėmimai.

Radio ir televizijos laidų transliavimo punktas. 1983 m.

1981 m. R. Junganas pradėjo montuoti aparatūrą uždarai televizijos sistemai sukurti. Tai buvo dar vienas bandymas pakelti į aukštesnę pakopą skaitymo kultūros mokymus pasitelkiant techniką. Dalis reikalingų priemonių įsigyta iš Kauno radijo gamyklos. Sistemą sudarė 5 televizijos kameros, 2 vaizdo magnetofonai, valdymo pultas, monitoriai (televizoriai „Šilelis–401“). Bibliotekos skyriuose ir 4 skaityklose įrengta 19 videotaškų (televizoriai „Tauras“). Visa aparatūra kainavo apie 19 tūkst. rub. Numatyta galimybė laidas transliuoti tik bibliotekos personalui arba tik skaitytojams. Per pusmetį bibliotekos personalui parengta 11 televizijos laidų. Sukaupus patirtį 1982 m. suplanuotos 15 min. trukmės laidos trims skaitytojų grupėms: 9–10 laidų skaitytojams, neturintiems pakankamai įgūdžių naudotis bibliotekos paslaugomis; 2–3 laidos apie informacijos paieškos priemonės kvalifikuotiems skaitytojams; 1–2 laidos skaitytojams, pirmą kartą atėjusiems į biblioteką. 1982 m. birželio mėn. parengta eksperimentinė laida apie Periodikos skyrių. Deja, dėl įvairių priežasčių (ribotų techninių galimybių, kvalifikacijos stokos rengiant televizijos laidų medžiagą, rengėjų kaitos) projektas toliau nevykdytas. Apie KVB uždara televizijos sistemą rašyta spaudoje, ja domėjosi kitos bibliotekos [374].

1981 m. gruodžio 22 d. Kultūros ministerijos kolegija priėmė nutarimą nr. 172 „Dėl skaitymo kultūros ugdymo sistemos respublikos valstybinėse masinėse bibliotekose tobulinimo“, kuriuo VRB ir VB buvo įpareigtos parengti bibliografinės ir informacinės kultūros ugdymo programas, kilnojamasias parodas. Šis nutarimas šiek tiek suintensyvino KVB veiklą nurodytoje srityje, bet kitų žymesnių poslinkių neskatino. Nutarimą apsvarsčius 1982 m. sausio ir spalio mėn. vykusiuose direktijos ir skyrių vedėjų pasitarimuose, organizuota zoninė knygos šventė [375], toliau rengiamos specialistų dienos, skirtos vidurinių mokyklų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojams (1980, 1982 m.), informacijos dienos miesto dailininkams, Vilniaus dailės instituto Kauno skyriaus, S. Žuko taikomosios dailės technikumų dėstytojams, studentams, moksleiviams Meno literatūros skyriuje (nuo 1983 m.), parengta pranešimų skaitymo kultūros klausimais, iš naujo apipavidalinti bibliotekos padaliniai, kad skaitytojai juos lengviau rastų ir gautų daugiau vaizdinės bei tekstinės informacijos. Be to, bibliotekos personalas aktyviai dalyvavo (išskyrus 1987 m.) respublikiniuose bibliografinės kultūros konkurso renginiuose [376].

*Bibliografijos priemonių rengimas*¹⁶. KVB personalo rengtą bibliografinę informaciją pagal panaudojimo sritis galima skirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priskirtina bibliografinė informacija patekdavo į KVB katalogus ir kartotekas, taip pat į kitų biblio-tekų leidžiamus informacinius leidinius: metraščių „Periodika (Kauno miesto bibliotekose)“, „Naujų užsienio periodinių leidinių suvestinę rodyklę“ (VRB), sąjunginį „Užsienio periodinių leidinių suvestinį katalogą“, biuletenį „Naujos užsienio knygos Lietuvos TSR bibliotekose“ (MAB) ir kt. Dar bibliografinė informacija reguliariai teikta „Tarybinės lituanikos metraščiui“.

Kita bibliografinės informacijos grupė buvo skirta KVB darbuotojų sudaromoms bibliografijos priemonėms (rodyklėms, sąrašams, apžvalgoms, parodų katalogams).

¹⁶ Bibliografijos priemonių rengimas priskirtinas informacinei skaitytojų aptarnavimo paslaugai, tik ši paslauga rūšis, skirtingai nuo anksčiau aptartų, orientuota ne į konkrečius, bet potencialius informacijos vartotojus.

Per antrąjį KVB veiklos etapą parengtos 69 bibliografinės ir 8 faktografinės priemonės (žr. 2 priedą). Iš jų publikuotos tik 6 bibliografijos rodyklės, 1 parodos katalogas ir 1 literatūros sąrašas. Tokį nedidelį išleistų darbų kiekį labiausiai sąlygojo limituota leidyba. KVB, kaip ir kitos VB, neturėjo leidybos teisių. Numatyti spausdinti darbai turėjo būti įtraukti į bendrus Lietuvos bibliotekų leidybinius planus, kuriuos sudarė VRB. (Nuo 1980 m. planus tvirtino VTBK). Tačiau ir patekęs į planus darbas ne visada būdavo išleidžiamas. Iš publikuotų KVB darbų keturi buvo įrašyti į bendrus planus, o kiti išleisti susitarus su įvairiomis žinybomis arba jų užsakymu. Pirmą publikuota ir planinė bibliografijos rodyklė buvo Ch. V. Spitrio „Rusų rašytojai lietuvių kalba, 1940–1970“ (1974). Ji apėmė 288 rusų rašytojus, kurių bent vienas kūrinys buvo išverstas į lietuvių kalbą ir išleistas atskira knyga sovietiniais metais. Rodyklėje pateikta kiekvieno rašytojo biografija, jo kūrinių vertimų į lietuvių kalbą ir literatūros apie jį sąrašai. Informacijos paiešką lengvino pagalbinės grožinių kūrinių antraščių ir pavardžių rodyklės. Nors daryta nemaža atranka, ši priemonė iki sovietinių laikų pabaigos buvo išsamiausias informacijos šaltinis apie rusų rašytojų kūrinių vertimus. Metodiniu požiūriu ji buvo S. Keblienės (VRB) paskelbtų rodyklių „Užsienio rašytojai lietuvių kalba, 1940–1967“ (1970) ir „Tarybinių tautų rašytojai lietuvių kalba, 1940–1970“ (1973) analogas, informaciniu požiūriu – jų sudėtinė dalis.

Ryšų pėdsaką bibliotekos istorijoje palikę ilgamečiai darbuotojai Ch. V. Spitrys ir E. Stankaitienė.
Fotogr. V. Bartkus. 1971 m.

Kita Ch. V. Spitrio ir E. Stankaitienės rodyklė „Kaunas, 1940–1974“ (1979) rengta kaip dalis bibliografinių priemonių serijos, skirtos didiesiems Lietuvos miestams. Dar 1967 m. ji planuota išleisti kaip rekomenduojamosios literatūros rodyklė „Tarybinis Kaunas“. Tokias rodykles tuomet sudarė ir paskelbė kitos VB: „Šiauliai, 1944–1964“ (1964), „Tarybinė Klaipėda, 1945–1965“ (1965), „Tarybinis Vilnius“ (1966). 1968 m. jau buvo subibliografuota 1940–1965 m. literatūra apie Kauną ir pradėtas spausdinti rodyklės mašinraštis. Užsitęsęs pagalbinių rodyklių rengimo ir redagavimo darbas, nutarta pratęsti bibliografuojamos literatūros periodą iki 1970 m. ir rodyklę išleisti 1972 m. Šio plano laiku neįgyvendinus, dar kartą pratęstas periodas (iki 1974 m.), ir suredaguotas mašinraštis atiduotas spaudai tik 1976 m. Per tą laiką Šiaulių ir Klaipėdos VB išleido išsamesnius savo miestų kraštotyrinius bibliografijos darbus: „Šiauliai (1970), „Klaipėda“ (1975). Rodyklė „Kaunas“ juos lenkė subibliografuotos literatūros gausa (8 519 įrašų), pagalbiniemis rodyklėmis (dalykų, geografinė, pavardžių), metodiniais sprendimais. Kita vertus, kauniečių darbas susilaukė diskusinių pastabų. Pavyzdžiui, S. Tomonis abejojo, ar iš viso tikslinga rengti išsamią mokslo pagalbinę rodyklę tokiam dideliame miestui, „turinčiam labai platų ir įvairų ekonominį bei kultūrinį gyvenimą“. Jam atrodė teisingesnis Vilniaus VB bibliografų sprendimas išleisti tik rekomenduojamosios literatūros rodyklę. Kartu S. Tomonis siūlė Kaunui ir Vilniui rengti išsamias bibliografines priemones įvairiomis šių miestų temomis [378].

Dar vienas, tik jau neplaninis Kraštotyros skyriaus darbuotojų parengtas darbas – žurnalo „Nemunas“ sisteminė turinio rodyklė, apimanti 1967–1986 metus ir išleista dviem dalimis (1977, 1987) žurnalo redakcijos užsakymu. Antroji rodyklės dalis parengta spaudai per nepilnus metus visuomeniniais pagrindais. V. Žukas šį darbą įvertino kaip svarbų informacijai ir literatūrinės periodikos istorijai [379]. Neplaniniams darbams taip pat priklausė Ch. V. Spitrio sudarytas rekomenduojamosios literatūros sąrašas, publikuotas leidinyje „Kaip parašyti paskaitą ir referatą mokslinio ateizmo pagrindų tematika“ (1978) ir trijų Kauno bibliotekų (KVB, CB, Centrinės profsąjungų) kraštotyrininkų sudaryta personalinė bibliografijos rodyklė „Klemensas Čerbulėnas“ (1984). Pastarąją 700 egz. tiražu išleido Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kauno skyrius. Likusios dvi publikuotos priemonės buvo įtrauktos į Lietuvos bibliotekų bibliografinių darbų planus. 1969 m. D. Kazlauskienė pradėjo rinkti medžiagą bibliografijos darbui „Kompozitorius Juozas Gruodis“. Atrodo, kad tada jis buvo sumanytas kaip rekomenduojamosios literatūros rodyklė, nes planuota parengti 1970 m. Vėliau darbo baigimo terminas ne kartą pratęstas, ir rodyklė išleista 1984 m. Kiek greičiau D. Kazlauskienei (kartu su bendraautore G. Jurgutavičiūte) pavyko parengti ir išleisti teminę rodyklę „Muzikinė literatūra, 1966–1976“ (1981). Šis darbas pradėtas apie 1972 m. kaip E. Juodžio (VRB) sudarytų ir išleistų (1965, 1968) rodyklių tęsinys. Jis sudarytas pagal tą pačią metodiką, paliktas net toks pat klaidinantis (per platus) E. Juodžio rodyklių pavadinimas.

Visos 8 faktografinės priemonės liko nepublikuotos. Keturios priemonės registravo Lietuvos asmenis, gavusius įvairias premijas, ir dar viena – garbės vardus. N. Dankšaitės-Kukevičienės rodyklė „Tarybų Lietuvos premijų laureatai mokslo, literatū-

ros ir meno srityje“ įtraukta į KVB veiklos planus 1971 m. ir baigta sudaryti 1975 m. K. Jonaitytė parengė tris jos papildymus ir tęsinius (1975, 1978), S. Miknius sudarė kauniečių, kuriems suteikti garbės vardai, sąrašą (1977). Visi penki (sujungus papildymus ir tęsinius – du) darbai prarado informacinę vertę, V. Bražinskienei (VRB) išleidus faktografinę rodyklę „Premijų ir garbės vardų laureatai, 1944–1984“ (1988). O. Barauskaitė parengė du sąrašus, skirtus Lietuvos ordininkams (1975, 1977). Paskutinis ir vertingiausias faktografinis darbas – Ch. V. Spitrio sudaryta kraštotyrinė enciklopedija „Kauno kronika, 1940–1983“. Paminėtina, kad į KVB 1970–1972 m. veiklos planus buvo įrašyta priemonė „Kauno miesto gatvės“ (E. Stankaitienė), bet dėl nenustatytų priežasčių ji nebaigta rengti.

Iš 61 nepublikuotos bibliografijos priemonės 19 buvo personalinės ir 42 teminės (žr. 58 lentelę). Visos personalinės priemonės, išskyrus vieną, parengtos kaip bibliografinės apžvalgos (10) arba parodų katalogai (8). Tik F. Dzeržinskiui skirtas darbas (170 įrašų) pavadintas literatūros sąrašu. Dauguma priemonių (14) skirtos lietuvių rašytojams (A. Bieliauskui, J. Biliūnui, K. Binkiui, P. Cvirkaui, J. Grušui, J. Janoniui, V. Krėvei, M. Lastauskienei, Maironiui, V. Mykolaičiui-Putinui, V. Montvilai, V. Sirijos Girai, A. Vienuoliui). 1970 m. norėta rengti rodyklę A. Janulaičiui (Ch. V. Spitrys), 1980 m. D. Striogienė planavo išleisti J. Grušui skirtą bibliografijos darbą, išsamesnį negu jos 1971 m. sudarytas parodos apie rašytoją katalogas. Šie sumanymai liko neįgyvendinti paaiškinėjus, kad bibliografijos rodyklės minėtiems asmenims jau sudarytos.

Kraštotyrinio pobūdžio darbams priskirtinos 7 iš 42 teminių bibliografijos priemonių. Tarp jų sudarymo metodikos ir informacijos požiūriu turbūt vertingiausia rodyklė „Senasis Kaunas, 1600–1917“. Jos sudarytojams Ch. V. Spitriui ir E. Stankaitienei 1977 m. Kauno miesto kraštotyros darbų parodoje skirta pirmoji vieta, rodyklė eksponuota respublikinėje kraštotyros darbų parodoje ir rekomenduota spaudai. Įdomios ir reikalingos informacijos skaitytojai taip pat rasdavo I. Michnevičiūtės literatūros sąrašė „Kauno zonos liaudies menininkai, 1950–1973“ (1975), R. Mikeliškytės-Didikienės rodyklėje „Posmai apie gimtąjį kraštą“ (1982). Du rekomenduojamosios bibliografijos darbai (1977, 1982) atspindėjo Antrojo pasaulinio karo įvykius Kaune ir Kauno zonoje. Dar dvi literatūros rodyklės buvo skirtos KVB. Literatūra apie KVB pradėta registruoti 1961 m. J. Baltušis savo diplominiame darbe pateikė Kauno viešosios bibliotekos darbuotojų straipsnių ir straipsnių apie Viešąją biblioteką, parašytų 1950–1960 m. laikotarpiu, sąrašą (71 įrašas). Tą sąrašą 1967 m. pratęsė D. Vaičiūnaitė-Lauruvėnienė. Ji savo diplominiame darbe „Iš Kauno viešosios bibliotekos istorijos (1960–1966 m.)“ subibliografavo 1961–1966 m. publikacijas. Tiesa, jos sąrašas nėra išsamus, pavyzdžiui, iš 1961 m. paskelbtų 15 publikacijų įtrauktos tik 5. M. Dailidonienė, pasinaudojusi šiais sąrašais, 1968 m. kaip atskirą darbą parengė rodyklę „Kauno viešoji biblioteka ir jos darbuotojai periodinėje spaudoje“. Trijuose rodyklės skyriuose užregistruota 1950–1968 m. spausdinti 294 leidiniai ir publikacijos: literatūra apie KVB (124 įrašai), KVB darbuotojų publikacijos bibliotekiniiais (97 įrašai) ir nebibliotekiniiais (73 įrašai) klausimais. Dar pridėtos pagalbinės pavardžių ir geografinė rodyklės. Šiame M. Dailidonienės darbe buvo taisytinų vietų (įtraukti P. Misevičienės darbai, paskelbti 1955–1962 m., kada ji

nedirbo KVB; netikslus pavadinimas, nes įtrauktos ne tik publikacijos periodikoje ir kt.). 1978 m. Ch. V. Spitrys sudarė anotuotą literatūros rodyklę „Kauno viešoji biblioteka, 1950–1978“ kaip tuomet planuotos KVB istorijos sudėtinę dalį. Joje geriau negu M. Daididonienės rodyklėje sugrupuoti literatūros aprašai, suregistruoti nepublikuoti darbai.

Informacijos požiūriu ir šiandien labai vertinga prieš keturis dešimtmečius parengta bibliografijos rodyklė „Senasis Kaunas, 1600–1917“.

Tarp kitų bibliografijos priemonių savo temomis išsiskyrė rodyklės „Senieji kalendoriai, 1763–1920“ (1973) ir A. Marcinkevičiūtės „Bibliofilija Lietuvoje, 1930–1960“, S. Mikniaus literatūros sąrašas „Lietuvos aviacijos istorija, 1930–1976“ (1977). Neabejotina, kad gausios skaitytojų užklauskos paskatino sudaryti literatūros apie joga, autogenines treniruotes sąrašus (1977, 1983). Prie tinkamų išleisti 1981–1985 m. priskirtos dvi 1981 m. parengtos rodyklės: A. Marcinkevičiūtės „Lietuvos TSR serijinių knygų rodyklė“ ir A. Šimoliūnaitės „Gražiausi lietuviški leidiniai, 1958–1980“ [380]. Būta ir konjunktūrinių, būdingų to meto darbų. Bibliografuota literatūra apie reacinguosius lietuvių emigrantus (1976), komjaunuolių dalyvavimą statybose (1978, 1982), pionierius didvyrius (1982), keturis komunistus (1986) ir kt. Daug darbo įdėta sudarant tęstinį 1970–1980 m. literatūros sąrašą „Buržuazinės ideologijos, antitarybiškumo ir antikomunizmo kritika“ (1975–1981).

1986–1990 m. KVB siūlė VTBK Bibliografinio darbo tarybai išleisti tokius bibliografinius darbus: rodyklės „Kaunas“ tęsinį (1990), O. Barkauskaitės ir D. Kazlauskienės „Kauno muzikinis gyvenimas, 1945–1985“ (1989), A. Galnaitytės rekomenduojamosios literatūros rodyklę „Balys Sruoga“ (1986) [381]. 1987 m. pradėta rengti personalinė rodyklė istorikei Aleksandrai Gulbinskienei (planuota išleisti 1988 m.). Nė vienas iš minėtų darbų nebuvo įtrauktas į paskutinį suvestinį perspektyvinį respublikos bibliografijos priemonių planą (1986–1990 m.). Jie taip pat nebuvo parengti ir apipavidalinti, matyt, dėl pasikeitusių politinių ir ekonominių sąlygų.

58 lentelė. Nepublikuotų bibliografinių priemonių rūšys 1968–1986 m.

Metai	Bendras skaičius	Rodyklės	Sąrašai	Apžvalgos	Parodų katalogai
1968	1	1	–	–	–
1971	3	–	1	–	2
1972	4	–	–	–	4
1973	3	1	–	–	2
1974	1	–	–	–	1
1975	1	–	1	–	–
1976	5	2	3	–	–
1977	7	1	6	–	–
1978	4	2	1	1	–
1979	4	–	3	1	–
1980	1	–	–	1	–
1981	7	2	2	3	–
1982	9	2	3	4	–
1983	3	–	2	1	–
1985	5	1	2	2	–
1986	3	–	2	1	–
<i>Iš viso:</i>	61	12	26	14	9

KVB dalyvavimas nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos (NRB) rengimo programoje ir jos atliktas darbas bibliografuojant lietuviškų periodinių leidinių publikacijas reikalauja atskiro aptarimo. 1960 m. birželio 28 d. Kultūros ministerija patvirtino Lietuvos nacionalinės bibliografijos nuostatus. Jais vadovaudamiesi Knygų rūmai įsteigė NRB skyrių, kuriam priskirtos pagrindinio organizacinio ir metodikos centro funkcijos. Pradžioje NRB rengėjais buvo patvirtinti Knygų rūmai, KPIB, LKP istorijos institutas, MAB, VRB, VUB. KPIB pavestas 1918–1929 m. lietuviškų periodinių leidinių bibliografavimas. Dalį jų aprašius ir suindeksavus, 1971 m. laikotarpiai perskirstyti – KPIB ir rengėjų gretas papildžiusi KVB įpareigotos parengti 1912–1917 m. publikacijų bibliografiją [382].

KVB šią veiklos sritį pavedė Lituaništinės literatūros skyriui [194]¹⁷. Jau 1971 m. lapkričio mėn. E. Stankaitienė dalyvavo Knygų rūmų organizuotame pasitarime, 1972 m. skyriaus darbo plane numatyta aprašyti 2 tūkst. publikacijų (50 tūkst. kortelių) ir suredaguoti KPIB darbuotojos D. Velikytės parengtus 4 tūkst. publikacijų aprašus. Pradžioje KVB publikacijas bibliografavo E. Stankaitienė, aprašus redagavo

¹⁷ 1970 m. birželio 1 d. KVB direktoriaus įsakymu nr. 120 sudaryta 13 darbuotojų grupė (vadovas Ch. V. Spitrys) talkinti Knygų rūmams rengiant nacionalinę bibliografiją. Grupės nariai įpareigoti vieną dieną per savaitę rengti atitinkamą nacionalinės bibliografijos tomą. Kadangi toks darbo organizavimas nepasiteisino, publikacijų bibliografavimas pavestas 1971 m. liepos 1 d. įsteigtam Lituaništinės literatūros skyriui. KVB dalyvavimas NRB rengimo programoje buvo vienas iš stimulų šiam skyriui atsirasti. Beje, VUB Nacionalinės bibliografijos grupės pagrindu 1973 m. įsteigtas Lituaništinės literatūros skyrius.

Ch. V. Spitrys. 1973 m. gruodžio 12 d. patvirtintoje Lituanistinės literatūros skyriaus darbuotojų pareigų instrukcijoje aprašyti publikacijas pavesta G. Kulikauskaitei ir O. Janoniui. Pastarasis KVB antraeilėse pareigose dirbo vienerius metus (nuo 1973 m. balandžio 1 d. iki 1974 m. kovo 31 d.), aprašė 7 periodikos ir 10 kalendorių publikacijų (5 317 aprašų), redagavo G. Kulikauskaitės ir KPIB parengtus aprašus. 1974 m. KVB pradėjusi dirbti R. Mikeliškytė tęsė šį darbą. Sudarant 1976–1980 m. (X penkmečio) KVB perspektyvinį veiklos planą, numatyta 1977 m. parengti 1912–1917 m. periodikos publikacijų rodyklę, tačiau 1976 m. darbai ėmė strigti dėl dviejų priežasčių. Pirma, tuo metu KVB fonde buvo mažai 1912–1917 m. spaudinių ir beveik nebuvo Mažojoje Lietuvoje bei užsienyje leistų lietuviškų periodinių leidinių. Jau 1975 m. pabaigoje atskirus periodikos numerius teko skolintis iš KPIB. Antra, Knygų rūmai neparengė klasifikacinės schemos aprašams sisteminti ir apskritai teikė per mažai metodinės pagalbos NRB programos dalyvėms. Be to, trūko kvalifikuotų darbuotojų parengtiems publikacijų aprašams redaguoti. 1977 m. KVB dar aprašė 3 321 publikaciją (planuota 9 tūkst.) ir metų viduryje, neberasdama periodinių leidinių, nutraukė darbą. Iki to laiko ji ir KPIB iš 35 lietuviškų periodinių leidinių (su priedais) ir 22 kalendorių aprašė 12,5 tūkst. publikacijų [383].

1978 m. pradžioje KVB veiklą tikrinusi VRB specialistų komisija sprendimą nebibliografuoti publikacijų laikė nepateisinamu ir teigė, kad KVB privalėjo ieškoti reikalingų periodinių leidinių Lietuvos ir Rusijos bibliotekose. 1978 m. gruodžio 13 d. VTBK priėmė nutarimą nr. 26 „Dėl retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos rengimo būklės“. Siekiant paspartinti NRB rengimą, nutarimas įpareigojo Knygų rūmus parengti publikacijų klasifikavimo schemą, o NRB redakcinę komisiją – patvirtinti atnaujintą bibliografuojamų publikacijų atrankos instrukciją. Visos bibliotekos, dalyvaujančios programoje, turėjo baigti aprašyti, suklasifikuoti ir atlikti pirminį joms paskirtų tomų redagavimą, o paskui juos perduoti Knygų rūmų redakcinei grupei, kuri galutinai suredaguotų ir parengtų spaudai. KPIB ir KVB pasiūlyta sudaryti vieną jungtinę darbo grupę (KPIB – vienas, KVB – du darbuotojai). 1979 m. balandžio 3 d. KVB direktoriaus įsakymu nr. B-8 Kraštotyros skyriui pavesta tęsti 1912 – 1917 m. periodinių leidinių publikacijų bibliografavimą vadovaujantis VTBK nutarimu ir Knygų rūmų nurodymais¹⁸. 1979–1981 m. KVB subibliografavo dar 22 326 publikacijas (1979 m. – 9 051, 1980 m. – 6 542, 1981 m. – 6 739). Kaip išaiškino Kraštotyros skyriaus darbuotojai, 1912–1917 m. buvo išleista apie 158 periodiniai leidiniai. KVB iki 1982 m. aprašė 46 (23 tūkst. publikacijų aprašų), KPIB – 9 leidinius. Iš nebibliografuotų 103 leidinių 7 buvo Lietuvoje, likę – Leningrade ir kitose užsienio bibliotekose. 1982 m. pasigirdo šnekos, kad KVB vilkina jai patikėtą darbą¹⁹. Į jas KVB atsakė raštu nr. 1/234, birželio 29 d. išsiųstu Kultūros ministerijai, Knygų rūmams ir VRB. Jame reikalaujama: 1. Organizacinį ir metodinį vadovavimą pavesti vienai įstaigai (Knygų rūmams arba VRB) ir vienam atsakingam darbuotojui. 2. Skirti patalpą, į kurią būtų galima sukelti

¹⁸ 1979 m. norėta A. Pupienį įtraukti į ikitarybinės spaudos bibliografijos redakcinę kolegiją, bet jis atsisakė, motyvuodamas savo nekompetencija šioje srityje [384].

¹⁹ 1982 m. vasario 24 d. Knygų rūmuose vyko nacionalinės bibliografijos darbo grupės pasitarimas, kuriame dalyvavo Ch. V. Spitrys. Matyt, pasitarime ir buvo išsakyti priekaištai KVB.

KVB ir KPIB darbuotojus. (Tinkamiausia vieta – Lydos g. 4 pastato patalpos, kurio-
mis Kultūros ministerijos prašymu KVB leido naudotis Kauno kultūros įstaigų cen-
traliai buhalterijai.) 3. Darbuotojų grupę papildyti redaktoriumi, kuris vadovautų
bibliografams ir kontroliuotųjų darbą. 4. Įpareigoti Knygų rūmus kuo greičiau parengti
publikacijų klasifikavimo schemą, taip pat rūpintis Lietuvoje nesančių periodinių lei-
dinių gavimu ir jų kopijavimu. 5. Organizuoti pasitarimą, kuriame būtų apsvarstytos
bei suderintos konkrečios organizacinės priemonės, jas įteisinant Kultūros ministeri-
jos kolegijos nutarimu arba kultūros ministro įsakymu.

Pabrėžusi, kad nesiėmus nurodytų priemonių toliau dirbti neįmanoma, KVB vado-
vybė sutiko visą atliktą darbą perduoti kitai bibliotekai, pajėgiai jį tęsti. Šiam siūlymui
taip pat pritarė KPIB direktorė G. Romanovienė [385]. Jos vadovaujama biblioteka
jau buvo aprašiusi publikacijas iš 26 periodinių leidinių metinių komplektų. Kylantį
konfliktą pavesta spręsti Knygų rūmų direktoriui A. Lukošūnui. Jis pripažino, kad
yra nemažai spragų, kurios stabdo visų programoje dalyvaujančių bibliotekų darbą,
ir informavo, kad Knygų rūmuose įsteigtas ikitarybinės analizinės bibliografijos sky-
rius, kurio darbuotojai iki 1982 m. pabaigos parengs klasifikavimo schemą. Taip pat
pažadėjo padėti (pagal galimybes) gauti reikalingus periodinius leidinius. Pabrėžęs,
kad KVB atlieka darbą, keliantį jos mokslinį prestižą, A. Lukošūnas siūlė „toliau ben-
dradarbiauti ir kartu spręsti pasitaikančius sunkumus sudėtinguose nacionalinės
bibliografijos baruose“ [386]. Atrodo, kad jo argumentai ir įsipareigojimai kuriam laikui
apramino KVB vadovus. Juoba 1983 m. gegužės mėn. buvo parengta publikacijų klasi-
fikavimo schema BBK pagrindu, o spalio 19 d. įvyko jos aptarimas [387]. 1983–1985 m.
nuolat vyko bibliotekų atstovų pasitarimai analizinės bibliografijos rengimo metodi-
kos klausimais. KVB publikacijas toliau bibliografavo vienas darbuotojas (ilgiausiai –
R. Mikeliškytė). 1982–1985 m. publikacijų kartoteka, kurioje kortelės su aprašais buvo
dedamos periodinių leidinių pavadinimų abėcėlės seka, papildyta 22 299 aprašais
(1982 m. – 5 837, 1983 m. – 5 224, 1984 m. – 5 760, 1985 m. – 5 478). Kadangi ir toliau nie-
kas nereglementavo KPIB ir KVB bendradarbiavimo, nė viena iš jų negalėjo reikalauti
ataskaitų ar imtis darbo kontrolės veiksmų. 1985 m. pabaigoje Ch. V. Spitrys manė,
kad abiejų bibliotekų darbuotojams būtina ne tik dirbti vienoje patalpoje (to nebuvo
pasiekta), bet ir sujungti atskirai sudaromas publikacijų aprašų kartotekas. Jis visai
pagrįstai netikėjo, kad trims žinyboms (Knygų rūmai buvo pavaldūs Valstybiniam lei-
dyklų, poligrafijos ir knygų prekybos komitetui, KPIB – Aukštojo ir specialiojo viduri-
nio mokslo ministerijai, KVB – Kultūros ministerijai) pavyks susitarti dėl KPIB etato
perdavimo KVB, dėl lėšų darbuotojų komandiruotėms į Maskvos ir Leningrado biblio-
tekas trūkstantį leidinių kopijavimo reikalais. Todėl Ch. V. Spitrys siūlė nebedalyvauti
analizinės bibliografijos rengimo programoje, o sukauptą medžiagą perduoti kuriai
nors Vilniaus bibliotekai. Atrodo, kad pastarąja mintimi ir pasinaudojo KPIB. 1986 m.
rugsėjo 11 d. raštu nr. 249 G. Romanovienė informavo Kultūros ministeriją, Knygų
rūmus, VRB ir KVB, kad KPIB, aprašiusi 35 metinius periodinių leidinių komplektus
ir suklasifikavusi 4 leidinių publikacijas, nutraukia tolesnį darbą ir sutinka parengtą
medžiagą perduoti nurodytai bibliotekai. Šis sprendimas motyvuotas tuo, kad vienas

darbuotojas nepajėgia aprašyti, klasifikuoti ir redaguoti aprašus, tam būtina aukšta kvalifikacija, nuolatinės metodinės ir dalykinės konsultacijos. Bet, neišspręsti 1982 m. kelti probleminiai klausimai.

1986 m. pabaigoje vykusioje V Lietuvos bibliografų konferencijoje konstatuota, kad periodinių leidinių straipsnių bibliografijos (C serijos) rengimas užsitęsė, kad nė viena biblioteka sudarytoja neužbaigė darbo. Nurodytos ir priežastys: iniciatoriai neįvertino darbo apimties, sudarytojų galimybių, liko neišspręstos metodinės problemos [388]. 1987–1988 m. padėtis beveik nepakito. 1987 m. KVB vietoje planuotų 6 050 aprašų parengė tik apie 1000, nes Kraštotyros skyrius neteko vieno etato. 1988 m. KVB veiklą vėl tikrinę VRB specialistai pažymos išvadose pareikalavo, kad trūkstamus leidinius (originalus ar kopijas) KVB įsigytų savo jėgomis ir tęstų darbą pasitelkusi aukštos kvalifikacijos specialistus. Tais metais buvo klasifikuojami ir redaguojami aprašai. Rug-sėjo mėn. į M. Saltykovo-Ščedrino viešąją biblioteką išsiųstas trūkstamų leidinių sąrašas su prašymu pagaminti jų mikrofilmų negatyvus [389]. Dalį trūkstamų leidinių KVB nusipirko, dalį rado kitose Lietuvos bibliotekose.

Iš esmės naujas NRB rengimo etapas Lietuvoje prasidėjo 1989 m. Nuo tų metų pradžios Kraštotyros skyriuje organizuotas nacionalinės bibliografijos sektorius su 4 etatais (3 papildomus etatus skyrė Kultūros ministerija). Jame dirbo VU docentas O. Janonis (antraeilėse pareigose, nuo 1989 m. vasario 17 d.), R. Januškevičiūtė-Tamulėnienė, R. Raišytė. Priėmus 1989 m. vasario 8 d. VTBK nutarimą „Dėl analizinės nacionalinės bibliografijos rengimo būklės“, padaryti svarbūs sprendimai: nuspręsta leisti metraščius, atsisakyta bibliografuoti kalendorius, perskirstytas lietuviškų periodinių leidinių publikacijų bibliografavimas – KVB apsiėmė bibliografuoti tik Lietuvoje leistus leidinius [390]. KVB perėmė iš VUB „Lietuvos žinių“ 1915 m. publikacijų aprašus kortelėse, iš KPIB – apie 9 tūkst. 1913–1929 m. leistos periodikos publikacijų aprašų, tačiau peržiūrėjusi nusivylė jų kokybe (netikęs aprašas, pasenę metodiniai sprendimai, neatskleisti autorių slapyvardžiai), netiko ir atrankos principai. Visa tai įvertinus, nuspręsta publikacijas subibliografuoti iš naujo [391]. Pradėta nuo 1913 m. Lietuvos periodinių leidinių publikacijų metraščio sudarymo²⁰. (Plačiau apie C serijos rengimo istoriją, problemas žr. [392].

²⁰ Jis baigtas 1991 m., bet dėl pasikeitusios klasifikavimo schemos ir kitų aplinkybių išleistas tik 1993 m.

10. TARP MASINIO DARBO IR KULTŪRINĖS VEIKLOS

Pradėjus pažinti su KVB veiklos sritimi, kuri vadinta masiniu darbu, pirmiausia į akis krenta stebėtinai dideli renginių ir parodų skaičiai: 1963 m. – 89, 1967 m. – per 400, 1976 m. – 700, 1980–1985 m. – vidutiniškai po 774 kasmet. Kaip matyti iš 1977 m. KVB veiklos tekstinės ataskaitos, už tų įspūdingų skaičių slypi įvairūs, nevienarūšiai reiškiniai ir apskaitos netikslumai. Tais metais suorganizuoti 666 renginiai (427 žodiniai ir 239 vaizdiniai, t. y. parodos; 563 suaugusiesiems ir 103 vaikams). Ataskaitoje nurodyta tokia 559 renginių sudėtis:

1. Spaudinių ir iliustracijų parodos – 78
2. Knygų naujienų parodos – 115
3. Bibliografinės valandėlės ir ekskursijos po biblioteką – 249
4. Bibliografinių apžvalgų tekstai – 9
5. Perskaityta bibliografinių apžvalgų – 48
6. Teminiai vakarai – 3
7. Literatūrinės popietės – 3
8. Iškilmingi parodų atidarymai – 6
9. Aiškinamieji koncertai – 30:
 - didelėms skaitytojų grupėms – 15
 - mažoms skaitytojų grupėms – 15
10. Tekstai aiškinamiesiems koncertams – 7
11. Literatūros rodyklės – 11

Iš šio sąrašo atmetus sudėtines renginių dalis – 16 tekstų, 6 parodų atidarymus – ir 423 bibliografines bei informacines priemones (knygų naujienų parodas, bibliografines apžvalgas, valandėles, ekskursijas, literatūros rodykles), kurios faktiškai yra skaitytojų aptarnavimo, jų bibliografinio aprūpinimo procesų ir paslaugų dalis, lieka 78 parodos ir 36 renginiai. Būtent jie laikytini masinio darbo rezultatais. Bandymai, nors ir nenuoseklūs, diferencijuotai atspindėti šiuos skirtingus reiškinius pastebimi KVB tekstiniuose veiklos planuose ir ataskaitose. Nuo 1977 m. pradėtos atskirai apskaityti literatūros naujienų parodos, nuo 1981 m. jau aiškiai atskiriamos masinių ir informacinių, bibliografinių renginių grupės. Statistinėse ataskaitose buvo nurodomas bendras abiejų grupių renginių ir parodų skaičius.

Iki 1987 m. daugiausia masinių renginių ir teminių parodų organizavo Vaikų literatūros, Skaitytojų aptarnavimo, Meno literatūros (nuo 1983 m.), Muzikinės literatūros ir įrašų skyriai. Pirmiausia KVB atkreipė į save dėmesį Vaikų literatūros skyriaus renginiais. 1965–1966 m. (balandžio mėn.) įrengta patalpa, vadinta Pasakų (Kosmoso) kambariu. Ją apipavidalino S. Žuko taikomios dailės technikumui moksleiviai, vadovaujami dailininkės F. Ušinskaitės. Šioje patalpoje 1966 m. gruodžio 22 d. organizuota pirmoji pasakų popietė. Jos metu Senelis iš kosmoso – bibliotekos kasininkas ir sąskaitininkas Petras Ambrozas sekė A. Liobytės pasaką „Mėnuo saulužę vedė“. Nuo 1967 m. lapkričio mėn. jį pakeitė Ch. V. Spitrys, bet dėl laiko stokos pasakų popietės vyko rečiau (P. Ambrozas vedė 25, Ch. V. Spitrys 1968 m. – 18, 1969 m. – 12 popiečių). Nuo 1969 m. lapkričio mėn. pasakas reguliariai (kartą per savaitę) sekė aktorius I. Petrikas. 1971 m. jį pakeitė V. Didžiulis, vėliau – vėl Ch. V. Spitrys. Kartais Senelį pasakininką pakeisdavo pasakų įrašai. Iki 1978 m. organizuota apie 190 pasakų popiečių [393]. Šie renginiai buvo populiarūs – susidarydavo net eilės vaikų, norinčių į juos patekti. Vis dėlto nuo 8-o dešimtmečio antros pusės dėl televizijos įtakos jie tapo ne tokie patrauklūs, rečiau organizuojami (1975 m. – 11, 1977 m. – 13) ir nunyko. Vyresniems vaikams organizuoti kiti renginiai, bet ne tokie išradingi, labiau formalūs („iš reikalo“), nors ir buvo bandoma juos pajvairinti diafilmais, skaidrėmis, garso įrašais. Be kasmet rengtų 15–30 teminių parodėlių, dar organizuotos vaikų valandėlės, literatūriniai rytmečiai, susitikimai su įvairių profesijų atstovais, knygų aptarimai, literatūriniai montažai. Šių renginių tematika buvo labai įvairi. Dalis jų visada buvo skiriami oficialioms datoms paminėti, pavyzdžiui, pionierių organizacijos 50-mečiui skirtas renginių ciklas („Tu – pionierius“, „Leninas ir vaikai“, „Pionieriai didvyriai“). Neapsieita be renginių, propaguojančių ateistines žinias („Religija – žmogaus fantazija“, „Šešėlių karalystė“, „Religija – tamsos skleidėja“). Profesionalumu pasižymėjo pokalbiai apie knygas

Senelis iš kosmoso (bibliotekos kasininkas ir sąskaitininkas P. Ambrozas) Pasakų kambarėje. 1967 m.

(„Knyga tavo gyvenime“, „Kaip gimsta knyga“, „Lietuviškos knygos keliai“). Didesni renginiai vykdavo ne bibliotekoje, bet mokyklose (ypač šefuojamoje 42-ojoje vidurinėje), pionierių ir moksleivių rūmuose, Vytauto kultūros ir poilsio parke. Teigta, kad parkas tapo savotišku bibliotekos filialu [394]. Mokyklose buvo organizuoti įsimintini susitikimai su rašytojais V. Dautartu (1971 m.), V. Palčinskaite (1974 m.), A. E. Puišyte (1975 m.), kosmonautikos žinovu L. Valaičiu (1975 m.).

Kitas masinių renginių ir parodų organizavimo centras, jau orientuotas į suaugusį skaitytoją, palaipsniui formavosi Fondų ir skaitytojų aptarnavimo skyriuje. Jau nuo 1963 m. skaitykloms vadovavęs skyriaus darbuotojas buvo atsakingas ir už bibliotekos renginius bei parodas. Iki 1972 m. rugsėjo mėn. šios pareigos buvo pavestos D. Striogienei. Tik 1971 m. Skaitytojų aptarnavimo skyriui skirtas vienas etatas renginiams organizuoti. Vienerius metus (1972 m. rugsėjo 1 d.–1973 m. rugsėjo 30 d.) jį užėmė Irena Jeskutėlytė-Bartašienė. 1964–1973 m. vasario mėn. skyriuje dailininku apipavidalintoju dirbo Algirdas Jurėnas (pradžioje neetatiniu, nuo 1969 m. rugpjūčio mėn. – 0,5 etato).

Vienas pirmųjų J. Baltušio kaip KVB direktoriaus įsakymų buvo dėl renginių ir parodų idėjinio bei politinio lygio gerinimo [395]. Jis taip pat 1975 m. sudarė trijų darbuotojų grupę, formaliai priskirtą Skaitytojų aptarnavimo skyriui, bet tiesiogiai atskaitingą bibliotekos direktoriui. Grupei vadovavo 1974 m. pabaigoje grįžusi į KVB D. Striogienė (1972–1974 m. ji ėjo Literatūros muziejaus skyriaus vedėjos pareigas), vyresniąja bibliotekininke dirbo D. Janušauskienė, dailininku apipavidalintoju – Vladas Macevičius (1973 03 01–1976 04 01), Bernadeta V. Macevičienė (1976 04 02–1976 12 31), Jūratė Venslavičiūtė-Urbonavičienė (1976 10 18–1981 02 06), Vytautas Tamoliūnas (nuo 1980 01 22). Jiems talkino į laikinai neužimtus etatus priimti Inesa Paliulytė, Vaclovas Šiugždinis (1975–1976 m.), taip pat kitų bibliotekos padalinių darbuotojai. 1978 m. bibliotekos masinį darbą svarstė KVB partinė organizacija. Grupė įpareigota

Masinio darbo sektoriaus darbuotojos (iš kairės): vyresn. bibliotekininkė D. Janušauskienė, vedėja D. Striogienė. 1980 m.

organizuoti renginius bei parodas bibliotekoje ir už jos ribų, teikti metodinę pagalbą Kauno miesto ir zonos bibliotekoms, koordinuoti masinį darbą su suaugusiais, siekti renginių kompleksiško, geriau apie juos informuoti Kauno visuomenę. Grupė kaip Skaitytojų aptarnavimo skyriaus masinio darbo sektorius oficialiai įteisinta 1979 m.

Jau 1963–1970 m. bibliotekoje organizuotas ne vienas renginys ir paroda, sulaukę didesnio atgarsio. Paprastai tai buvo renginiai, skirti lietuvių rašytojų gimimo jubiliejams pa minėti: S. Nėries (1964 m.), J. Janonio (1966 m.), Vaižganto (1969 m.), Žemaitės (1970 m.). Juose pranešimus skaitė literatūrologai (L. Gineitis, Z. Kuzmickis, V. Salinka), prisiminimais ar išpūdžiais dalijosi J. Grušas, J. Kirlys, P. Lastienė, V. Ruzgas. Rašytojų kūrinius skaitė D. Kazlauskienė, D. Striogienė (abi Kauno mokytojų namų liaudies teatro aktorės), S. Navardauskienė. Dalyvaujant aktoriams pristatytos knygos: J. Olekos „Neramios naktys“ (1965 m.), A. Bieliausko „Kauno romanas“ (1966 m. Profsąjungų rūmuose) ir kt. 1964 m. kartu su Kauno centriniu knygynu organizuotas pokalbis su skaitytojais. Bendradarbiauta ir su Literatūros muziejumi, J. Gruodžio muzikos technikumui. Šalia renginių tematiką atspindinčių parodų, organizuotos savarankiškos parodos, skirtos Latvijai (1963 m.), Lenkijai (1966 m.), VDR (1967 m.). 1965 m. lankytojų dėmesį patraukė trys parodos: per tris aukštus išdėstyta ekspozicija „Bibliotekininkystės išsivystymas 1940–1965 m.“, „Kaunas ir knyga“ (LSSR 25-mečiui), „M. K. Čiurlioniui – 90“. Tais pačiais metais muzikos vakaru ir paroda paminėtos K. Petrausko 80-osios gimimo metinės. 1968 m. iš VRB perkelta paroda, skirta L. Tolstojui. Apie minėtus ir kitus renginius bei parodas rašyta to meto spaudoje.

Teminio vakaro „Išsaugokit mane! Aš – jūsų planeta“ dalyviai (iš kairės): direktorius A. Pupienis, rašytojas J. Baltušis, D. Striogienė, D. Kazlauskienė. 1983 m.

1971–1987 m. renginių ir parodų tematika mažai keitėsi, bet, sukauptus patirtį, išaugo jų kokybė. Renginių lankytojai turėjo galimybę pasiklausyti daugumos to meto Lietuvos kultūros ir meno atstovų minčių, jų atliekamų kūrinių. Bibliotekos renginiuose dalyvavo rašytojai J. Baltušis, V. Bubnys, A. Dabulskis, J. Graičiūnas, L. Inis, A. Jonynas, R. Keturakis (nuo 1979 m.), M. Karčiauskas, M. Macijauskienė, J. Mačiukevičius, J. Mikelinskas, A. Mikuta, A. Miškinis, A. E. Puišytė, V. Petkevičius, D. Saukaitytė, M. Vainilaitis, A. Zurba; literatūrologai V. Galinis, R. Karmalavičius, K. Nastopka, A. Samulionis, A. Sprindis, T. Venclova; kompozitoriai, atlikėjai ir muzikologai T. Chmieliauskaitė, A. Kubiliūnas, V. ir G. Kuprevičiai, A. Kučingis, R. Maciūtė, V. Landsbergis, O. Narbutienė, A. Vaičiūnaitė-Kubertavičienė; aktoriai D. Jankauskaitė, V. Kochanskytė, A. Mackevičius, L. Noreika, S. Nosevičiūtė, J. Onaitytė, A. Rosenas, R. Staliliūnaitė, Č. Stonys, T. Vaisieta, P. Venslovas, L. Zelčius. Kaip ir anksčiau, dalis renginių (skirtų J. Baltrušaičiui, I. Simonaitytei, B. Sruogai, A. Vienuoliui) organizuota kartu su Literatūros muziejumi. Su „Kauno tiesos“ redakcija paminėtas „Laisvės“ laikraščio 60-metis (1971 m.), su „Nemuno“ redakcija – aptartas šis žurnalas (1974 m.). Gausaus lankytojų būrio ir gerų atsiliepimų sulaukdavo renginiai, kuriuose dalyvau-davo (pakviesti Masinio darbo grupės) D. Kazlauskienė ir Ch. V. Spitrys. D. Kazlauskienė parengė ir 1972–1974 m. pristatė savo programą ne tik Kaune, bet ir Vilniaus aktorių namuose, Kulautuvos sanatorijoje ir kitur. Ch. V. Spitrys, 1975 m. pradėjęs ir kelis dešimtmečius rengęs paskaitų ciklą apie įžymių žmonių gyvenimą ir draugystę, irgi lankėsi įvairiose Lietuvos vietose. Publika įsidėmėjo renginius „Sofija Kyman-taitė-Čiurlionienė ir jos bičiuliai“ (1976 m.), „Taurusis anykštėnas Jonas Biliūnas“ (1979 m.), „Kazimieras Būga ir lietuviškas žodis“ (1979 m.), kuriems scenarijus parašė

M. K. Čiurlionio 100-ųjų gimimo metinių koncertas Kauno profsąjungų kultūros rūmuose. KVB ir išraiškos šokių kolektyvas „Sonata“ paruošė bendrą programą. Pirmoje eilėje (iš kairės): D. Kazlauskienė, D. Sruogienė, Ch. V. Spitrys. 1975 m. spalio 23 d.

Ch. V. Spitrys. Itin šiltai buvo sutikta Ch. V. Spitrio, D. Kazlauskienės ir D. Striogienės parengta literatūrinė-muzikinė kompozicija, skirta M. K. Čiurlionio 100-mečiui (1975 m.). Šis renginys vyko Pramonės projektavimo instituto salėje dalyvaujant šokių kolektyvui „Sonata“. Jam pasibaigus, išeinantiems žiūrovams varpais pagrojo V. Kuprevičius. Po poros dienų (rugsėjo 18 d. kompozicija pakartota Profsąjungų rūmuose, vėliau – Anykščiuose, Kėdainiuose, Prienuose, Vilniuje, respublikiniame kultūros darbuotojų seminare Kalotėje.

Masinio darbo grupės personalas, be kasmet organizuojamų vidutiniškai 10 žodinių renginių, dar parengdavo po 60–80 teminių ir personalinių parodų. (Visi KVB padaliniai 1978 ir 1979 m. parengė po 105 parodas, 1981–1986 m. – po 163). Bibliotekoje nuolat eksponuotos 4–6 didesnės parodos, todėl ji, anot vienos publikacijos autorės, buvo panaši į parodų salę [396]. Vadovautasi nuostata, kad „paroda – lyg vizitinė kortelė, leidžianti spręsti apie kūrybinį ar formalų požiūrį į atliekamą darbą“ [397]. Parodas stengtasi meniškai apipavidalinti. Ekspozitai kurį laiką registruoti parodų kataloguose, daugintuose 25–50 egz. tiražu. Nesitenkinant bibliotekos fondais, parodos buvo papildomos dokumentų kopijomis iš Centrinio valstybinio archyvo Kauno skyriaus. Suprantama, ne visada viskas pavykdavo. Lankytojai kartais pasigedavo autentiškų

Rašytojas Dž. Oldridžas pasirašo bibliotekos svečių knygoje. *Dešinėje* – bibliotekos darbuotojos R. Drochnerienė ir L. Markauskienė. 1984 m.

leidinių, iliustracijų, nuotraukų, geresnės kokybės kopijų [398]. Dalis parodų iškilmingai atidarytos, dalyvaujant valdžios atstovams, svečiams. Ne vieną parodą lankė ekskursijos (paprastai moksleivių). Pavyzdžiui, 1980 m. parodą „Knyga ir žmogus“ aplankė 11 ekskursijų, parodą „Vincas Mickevičius-Kapsukas“ – 13 ekskursijų. Parodas „Lietuviškai knygai – 425“ (1972 m.), „Tarybinė armija Tėvynės sargyboje“ ir „Lietuvos TSR archeologijos paminklai“ (1983 m.) pristatė Lietuvos televizija. Spauldoje plačiai informuota apie 1973 m. surengtą gruzinų knygų, metalo ir keramikos kūrinių parodą. Išskirtinis įvykis bibliotekos gyvenime buvo britų rašytojo, tarptautinės V. Lenino premijos „Už taikos stiprinimą tarp tautų“ laureato Dž. Oldridžo ir jo žmonos apsilankymas 1984 m. Ta proga surengta jo kūrinių paroda [399]. 1985 m. su parodomis „Susipažinkime – Čekoslovakija“ ir „Knygų leidyba ČSR“ sutiktas Čekoslovakijos konsulas ir jo žmona.

Kaip ir anksčiau, parodų tematiką labiausiai lėmė konkrečių metų politikos, kultūros ir meno įvykiai, jubiliejinės datos. Itin svarbioms sovietinės ideologijos požiūriu datoms (Spalio revoliucijos, TSRS Konstitucijos, V. Lenino gimimo, Tarybų valdžios įkūrimo Lietuvoje) paminėti rengti parodų ciklai. Daugiausia parodų buvo skirta lietuvių rašytojų jubiliejams. Štai 1979 m. paminėtos J. Baltušio ir P. Cvirko (70 m.), J. Paleckio (80 m.), J. Biliūno (100 m.) gimimo metinės. Dalis parodų į KVB atkeliaudavo iš VRB. Jas rengė liaudies demokratijos šalių institucijos: „Brolių Grimų pasakos“ ir „Bulgarų bibliografiniai leidiniai“ (1972 m.), parodos, skirtos slovakų poeto Janko Kralio ir vokiečių rašytojo Johaneso Bobrovskio gyvenimui ir kūrybai (1974 m.). Bendradarbiaujant su Kraštotyros skyriumi 1978 m. eksponuotos parodos „Kauno architektūros paminklai“, „Kauno komjaunuoliai“, „Kaunas grožinėje literatūroje ir mene“.

Knygų parodos „Brolių Grimų pasakos“ atidarymas. Centre – direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis. 1972 m.

1979 m. pradėtas ir 1981 m. baigtas parodų ciklas, skirtas Kauno rašytojams (pradedant XVII a.). Vėlesniais metais lankytojai galėjo susipažinti su KVB fonde saugomais senaisiais spaudiniais, kraštotyriniais darbais apie Kauną. 1981 m. pabaigoje pradėtas parodų ciklas „Mūsų Kaunas“. Ta proga organizuotame renginyje „Kaunas datose“ pasidalyta planais taip aptarti kiekvieną Kauno istorijos laikotarpį.

Šalia spaudinių ir iliustracijų parodų nuo 1972 m. pradėtos rengti fotografijų ir dailės parodos. Paprastai jos buvo eksponuojamos bibliotekos pirmo aukšto fojė. 1972 m. spalio–lapkričio mėn. eksponuota pirmoji fotografijų paroda „Fotografuoja Bulgarijos moterys“. Iki 1975 m. surengtos S. Pšeničnikovo (Ulan Udė), A. Zavadskio (Vilnius), V. Strauko (Klaipėda), A. Tekalos (Suomija) fotografijų, Z. Juknienės, A. Krištopaičio dailės kūrinių parodos. Jei kasmet buvo eksponuojamos 5–6 tokios parodos, tai 1975 m. – net 12, be to, išleistas dailininko A. Pakeliūno grafikos darbų parodos iliustruotas katalogas. Vėlesniais metais vyko dailininkų V. Šleivyčės, S. Stausko, J. Masiulienės, S. Tomkevičiaus, A. Sakalausko, E. Survilos, L. Trimonio, V. Tamoliūno, S. Krausausko kūrinių, Lietuvos ekslibrisų, fotografų A. Jezerskio, P. Karpavičiaus parodos. 1982 m. įsteigtas Meno literatūros skyrius (vedėja D. Striogienė) perėmė iš Masinio darbo sektoriaus dailės ir fotografijų parodų organizavimą. Šio skyriaus rūpesčiu, ruošiantis atidaryti pastatą Radastų g. 2, bibliotekoje veikė J. Naujalio meno mokyklos auklėtinių I. Kondrotaitės, J. Urbonavičienės tapybos ir grafikos, bibliotekos darbuotojų B. Krakausko ir L. Krakauskienės fotografijų parodos.

Nuo 1978 m. sektoriaus darbuotojai pradėjo organizuoti kilnojamąsias parodas (po 6–7 kasmet). Reikalauta, kad jos pasižymėtų aukšta kokybe, būtų komentuojamos, plečiamą jų organizavimo vietų geografija, kad jos sudarytų 20 proc. visų suaugusiesiems skirtų parodų. Iki 1988 m. kilnojamosios parodos eksponuotos Kauno miesto Lenino rajono vykdomajame komitete, Kauno miesto vidaus reikalų valdybos klube, Vytėnų bandymų stotyje, KPI, „Dinamo“ ir „Raudonojo Spalio“ fabrikuose, mokyklose ir bibliotekose. 1986 m. ir 1987 m. pirmą pusmetį sektorius, be kitų darbų, dar rengė Justo Paleckio memorialinę ekspoziciją. Kadangi iki naujųjų bibliotekos rūmų atidarymo nespėta pagaminti specialių stendų (30 vnt.), ekspozicija liko neįrengta, o prasidėjus Atgimimui atsisakyta ją organizuoti.

Populiarinti muziką, lavinti Kauno visuomenės estetinį skonį padėjo *Muzikinės literatūros ir įrašų skyriaus* organizuoti renginiai. Jiems palaipsniui įrengtos patalpos, aprūpintos geriausia aparatūra, kokią tuo metu buvo įmanoma įsigyti, naudotas gausus skyriaus muzikos kūrinių fondas (įvairiose laikmenose). Pradžioje rengtos muzikinės valandėlės, dar vadintos muzikinėmis audicijomis, aiškinamaisiais koncertais. Tokie renginiai nebuvo naujovė – juos nuo 1965 m. muzikinės svetainės patalpoje organizavo Šiaulių viešoji biblioteka [400]. KVB muzikinės valandėlės pradėtos rengti 1966 m. pabaigoje skyriaus patalpose įrengtame perklausų kambaryje (muzikiniame salone). Čia lankytojai taip pat galėjo susipažinti su natomis, paskambinti pianinu, klausytis muzikos įrašų [401]. Muzikinės valandėlės buvo skirtos įvairioms muzikinio gyvenimo datoms paminėti, ypač kompozitorių ir atlikėjų jubiliejams, bet būta ir kitų temų: kaip pamilti muziką, V. Leninas ir muzika, S. Nėris ir muzika, valso istorija, P. Čaikovskio baletai, G. Verdi operos, lietuvių nacionalinės muzikos raida ir t. t. Įrašus papras-

Muzikinės literatūros skyriaus vedėjas R. Šurka prie aparatūros. 1970 m.

tai komentuodavo R. Šurka, D. Kazlauskienė, kartais E. Kilikevičiūtė, R. Telešienė, S. Tutlienė, retsykiais Ch. V. Spitrys, Muzikinio teatro solistai V. Blažys, S. Rubinovas. Iki 1971 m. įvyko daugiau kaip 200 audicijų, jose apsilankė apie 5,5 tūkst. klausytojų, daugiausia įvairių mokyklų moksleivių ir studentų. Pradžioje audicijos organizuotos reguliariai – du kartus per mėnesį (išskyrus vasarą). Jos vyko ne tik KVB, bet ir kitose vietose, Kaune ir rajonuose. Kol skyriui vadovavo R. Šurka, šie renginiai buvo sausoki, panašūs į pamokas. Nuo 8 dešimtmečio antros pusės audicijų rengta mažiau – ne daugiau kaip 15 kasmet. 1987 m. plečiant skyrių, muzikinis salonas panaikintas. Tais metais dvi audicijos dar surengtos Vytauto kultūros ir poilsio parke. Norėta įrengti garso įrašų perklausų patalpą Radastų g. 2 pastate, bet KVB vadovai šiam sumanymui nepritarė.

Kita renginių grupė – muzikiniai trečiadieniai. Skirtingai nuo muzikinių audicijų, jie buvo skirti didelėms klausytojų grupėms ir labai glaudžiai susiję su kompozitoriaus Giedriaus Kuprevičiaus veikla. 1968 m. baigęs Lietuvos konservatoriją, jis beveik 10 metų „Kauno tiesos“ laikraštyje rašė tekstus rubrikai „Muzikinis gyvenimas“, 1971 m. tapo pirmuoju Kompozitorių sąjungos Kauno skyriaus pirmininku. Muzikiniai trečiadieniai atgaivino vieną Kauno tradiciją¹ ir kartu buvo G. Kuprevičiaus reakcija į KVB muzikines audicijas, kurioms trūko gyvybės, neformalaus bendravimo, profesionalumo².

¹ Kaune muzikinius ketvirtadienius 1960 m. rengė VRB ir kurį laiką – persikėlusį į Vilnių [402].

² KVB archyve išlikęs 1971 m. kovo 19 d. R. Šurkos pažymos LKP Kauno miesto komitetui apie Muzikinės literatūros skyriaus veiklą juodraštis. Jame prašoma komiteto paveikti „Kauno tiesą“, kad ši ir toliau informuotų Kauno visuomenę apie būsimus muzikinio salono renginius. Mat po to, kai po rubrika „Muzikinis gyvenimas“ buvo paskelbtas „labai neapgalvotas ir nesavalaikis“ G. Kuprevičiaus straipsnis „Kas geriau – įrašas ar koncertas“, laikraštis tokios informacijos nebespausdino. Kartu R. Šurka pažėrė kaltinimų G. Kuprevičiui: „... Jei peržvelgti „Muzikinį gyvenimą“ nuo jo pasirodymo dienos, daugeliu atvejų jis tapo ne rimtų pokalbių apie muziką tribūna, o pretenzinga ir net, galima sakyti, nerodančia aukštos kultūros G. Kuprevičiaus savigyros tribūna. Matomai autorius visos tos gausybės straipsnių – G. Kuprevičius – vadovaujasi šiuolaikinių užsienio kompozitorių metodais, norėdamas padaryti reklamą sau. Mano nuomone, visų pirma kompozitorius turi išsikvoti pripažinimą savo tikrai aukštos meninės vertės kūriniais, o jau paskui imtis pamokslavimo, t. y. davinėti nurodymus, kaip reikia kurti kitiems, spaudoje“.

1972 m., paskyrus D. Kazlauskienę skyriaus vedėja, užmegzti glaudūs ryšiai su Kompozitorių sąjungos Kauno skyriumi, tuomet turėjusiu 5 narius (Jonas Dambrauskas, Algimantas Kubiliūnas, Viktoras ir Giedrius Kuprevičiai, V. Švedas). Tais metais bibliotekoje vyko Algimanto Kubiliūno kūrybos vakaras. 1973 m. gegužės 12 d. savo kūriniais lankytojams pristatė G. Kuprevičius. Pastarasis renginys buvo lemtingas – jo pasisėkimas ir Kompozitorių sąjungos Kauno skyriaus siekis plėsti muzikos klausytojų auditoriją, ugdyti jos muzikinę skonį, paskatino organizuoti panašius renginius reguliariai. Renginiai, vadinti tai muzikiniais trečiadieniais, tai muzikiniais antradieniais³, startavo 1973 m. rugsėjo 19 d. Pirmajame renginyje G. Kuprevičius pasakojo apie Belgijos ir Olandijos muzikinį gyvenimą, daug vietos skirdamas varpų koncertams (klausytasi jų įrašų). Kitą trečiadienį paminėtos kompozitoriaus J. Švedo 65-osios gimimo metinės. G. Kuprevičius aiškino jo kūrinį santykį su liaudies muzika, grojo kanklininkai, birbynininkas (A. Smolskas), dainavo T. Chmieliauskaitė. Trečias renginys skirtas lenkų kompozitorių kūrybai. Muzikologė E. Ragulskienė ir konservatorijos studentas M. Urbaitis dalijosi festivalio „Lenkijos ruduo – 73“ išpūdžiais. Ketvirtame renginyje klausytojai išgirdo tris M. Musorgskio fortepijoninės siuitos „Parodos paveikslėliai“ variantus – originalą, M. Ravelio bei Emersono – ir jų komentarus. Paskutiniai 1973 m. renginiai skirti D. Šostakovičiaus 15-ajai simfonijai bei temai „Estrada ir jaunimas“.

Viename pirmųjų „Muzikinių trečiadienių“ renginių (iš dešinės) sėdi kompozitorius V. Kuprevičius, stovi Muzikinės literatūros skyriaus vedėja D. Kazlauskienė. Iš D. Kazlauskienės asmeninio archyvo. 1973 m.

³ Nuo 1975 m. antro pusmečio renginiai vyko antradieniais, nes G. Kuprevičius trečiadieniais turėjo dalyvauti Kompozitorių sąjungos valdybos posėdžiuose. Nuo 1981 m. renginiai vėl vyko trečiadieniais.

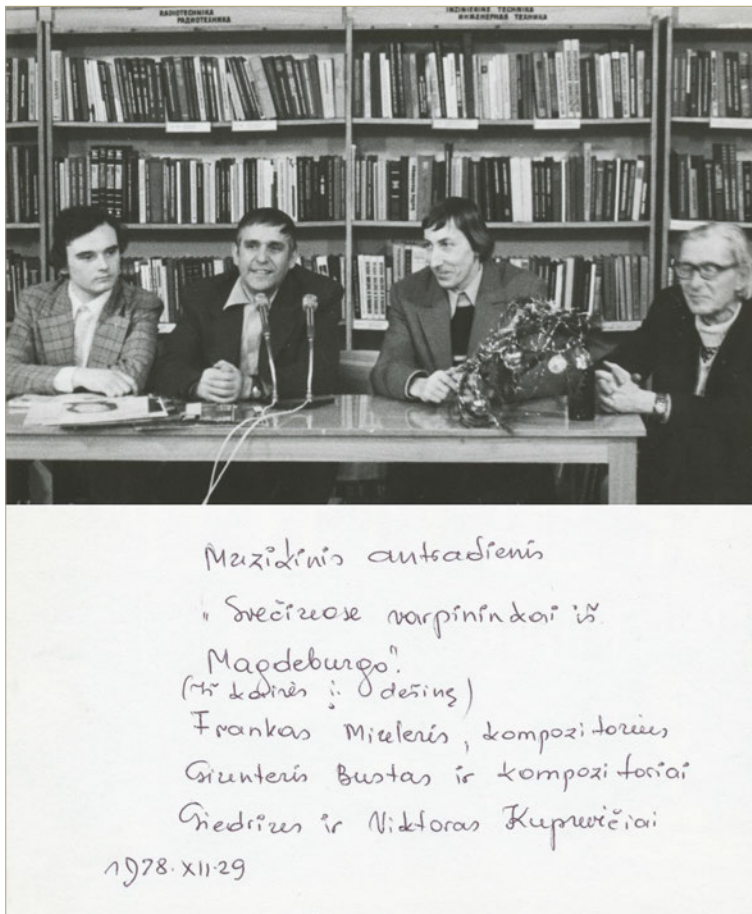
1974 m. renginiai pradėti vakaru „Amerikos lietuvių muzika“. Sausakimšoje salėje kelionės po JAV išpūdžiais dalijosi J. Malikonis ir R. Staliliūnaitė. Tarp žiūrovų buvo ne tik jaunimas, bet ir senosios Kauno inteligentijos atstovai. Tais metais dar kalbėta apie šiuolaikinę prancūzų, čekų, slovākų kompozitorių muziką, B. Smetanos kūrybą, lietuvių folklorą, elektroninę, kino ir teatro, estradinę muziką, džiazą, muzikos prigimtį. Be G. Kuprevičiaus, renginiuose dalyvavo kompozitoriai E. Balsys, A. Kubiliūnas, M. Urbaitis, muzikologai E. Jokūbonienė, L. Burkštaitienė, A. Karaška, V. Landsbergis. Renginiai nestokojo klausytojų dėmesio [403]. Labai populiarūs buvo pokalbiai apie popmuziką – nuo 1974 m. iki 1980 m. (įskaitytinai) jie organizuoti kasmet (1979 m. – du kartus). Be to, jie perkelti į didesnę patalpą – bendrąją skaityklą (1977 m. joje įrengta stacionari garso aparatūra). Klausytojai užpildydavo ne tik ją, bet ir trečio aukšto fojė. Kartais renginiai vykdavo didesnėse miesto salėse (paprastai Dirbtinio pluošto gamyklos kultūros rūmuose). 1974 m. J. Baltušis rašė: „Štai kaip jaunimas domisi neliestomis temomis. Kartu tai didelis G. Kuprevičiaus nuopelnas“ [404]. Iš tiesų, G. Kuprevičiaus vesti muzikiniai trečiadieniai išgarsino KVB ir tapo išskirtiniu reiškiniu Kauno kultūriniame gyvenime. Didelės įtakos turėjo asmeninės G. Kuprevičiaus savybės: pedagoginis meistriškumas, mąstymo originalumas, kompetencija, kūrybiškumas, gebėjimas pasirinkti įdomias temas⁴.

Muzikinio trečiadienio vakaro „Amerikos lietuvių muzika“ dalyviai (iš kairės): kompozitorius V. Kuprevičius, aktorė R. Staliliūnaitė, ?, dainininkas J. Malikonis, direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis. 1974 m. sausio 16 d.

⁴ Du mėnesius (1974 m. gruodžio 16 d.–1975 m. vasario 15 d.) G. Kuprevičius buvo įdarbintas KVB vyresnioju bibliotekininku.

Dar vienas pokalbių ir koncertų ciklas, vykęs 1975–1980 m., buvo skirtas muzikos filosofijai. Po įvadinės dalies nagrinėta muzikos kilmė, garso prasmė („Garsas yra kūnas“), muzikos ir sąmonės (1975 m.), muzikos ir religijos, muzikos ir medicinos santykis (1976 m.), vystymosi principas muzikoje („Judėjimas – muzikos širdis“), muzikos dialektika (1978 m.), muzika ir scena, muzikos kodas (1980 m.). 1978 m. pradėtas renginių ciklas „XX amžiaus kompozitorių portretai“. Klausytojai supažindinti su L. Berio, E. Sati, Vandelio, A. Šnitkės (1978 m.), O. Mesiano, V. Zimermano, K. Hencės (1979 m.), Krambo, Veikmano (1980 m.) kūryba. Savotiškas ir labai įdomus renginių ciklas buvo susijęs su G. Kuprevičiaus kūrybine veikla, jo kelionėmis po užsienio šalis ir ten patirtais įspūdžiais bei užmegžtais ryšiais. Bibliotekoje vyko G. Kuprevičiaus, S. Šaltenio ir L. Jacinevičiaus miuziklo „Ugnies medžioklė su varovais“ fonogramos perklausa

Muzikinio antradienio svečiai – varpininkai iš Magdeburgo (VDR). Iš kairės: muzikas F. Miuleris, kompozitoriai G. Bustas, G. ir V. Kuprevičiai. 1978 m. gruodžio 29 d.

ir aptarimas, dalyvaujant G. Jautakaitei, V. Kernagiui, A. Navalinskui (1975 m.), taip pat roko operos „Ten viduje“ ir roko oratorijos „Darbas ir duona“ pastatymų (1977, 1979 m.) aptarimai, susitikimai su G. Kuprevičiaus vadovaujamos elektroninės muzikos grupe „Argo“ (1980–1981 m.). Jis dalijosi išpūdžiais iš kelionių po Italiją, Prancūziją, VDR. 1975–1977 m. G. Kuprevičius, kasmet dalyvaudamas varpų muzikos festivalyje Magdeburge, susidraugavo su šio miesto varpininkais kompozitoriumi Giunteriu Bustu ir jo mokiniu Franku Miuleriu. 1978 m. jie buvo atvykę į naujametinį varpų muzikos koncertą Kaune, bibliotekoje įvyko susitikimas su jais. 1977 m. bibliotekoje viešėjo elektroninės muzikos kūrėjai iš Maskvos V. Martynovas ir E. Artemjevas. Pastarasis, žinomas kaip muzikos kino filmams „Stalkeris“, „Savas tarp svetimų, svetimas tarp savų“, „Soliaris“, „Nebaigta pjesė mechaniniam pianinui“, „Meilės vergė“ autorius, 1981 m. dalyvavo renginyje „Elektroninės muzikos magija“ [405].

1981 m. G. Kuprevičius pradėjo renginių ciklą „Muzikos inspiracijos“ („Moteris“, „Augalija“ ir kt.), 1982 m. – ciklą „Monologai apie muziką“, skirtą muzikos kultūrai ir istorijai (įvyko 5 renginiai) [406]. Nuo 1983 m. antros pusės „Muzikinių trečiadienių (antradienių)“ renginiai nebevyko, nors dėtos pastangos juos atgaivinti, pasitelkus kitus vedėjus. 1984 m. muzikologė R. Ragulskienė vedė vakarą „Salomėja Nėris ir muzika“ (dalyvavo R. Maciūtė, G. Ručytė, R. Staliliūnaitė), Š. Narbutas (Kauno menininkų namai) – „Avangardas ir šokio terapija“. 1986 m. dviejuose renginiuose, vadintuose „Muzikiniais trečiadieniais“, G. Kuprevičius pasakojo išpūdžius iš XII Pasaulio jaunimo ir studentų festivalio, vyko jo kūrybos vakaras. 1987 m. muzikologė G. Kirvelytė vedė tris renginius. Pirmajame, skirtame Tarptautinei muzikos dienai, G. Kuprevičius pristatė savo kantatą „Odė spaudai“ (P. Nerudos eilės), nuskambėjusią bibliotekos rūmų atidarymo iškilnėse. Antrame renginyje dalyvavo V. Palčinskaitė ir G. Kuprevičius, kalbėję apie muziką ir poeziją, trečiame – kompozitorius M. Urbaitis. Paskutiniai muzikiniais trečiadieniais vadinti renginiai organizuoti 1988 m.: G. Kirvelytė pristatė kompozitoriaus A. Šnitkės, B. Landsbergytė – kompozitoriaus J. Lechavičiaus kūrybą.

KVB įvertino G. Kuprevičiaus nuopelnus. 1980 m. spalio 15 d. įvyko jubiliejinis 100-asis muzikinių trečiadienių renginys⁵. KVB administracijos ir visuomeninių organizacijų teikimu G. Kuprevičius apdovanotas Lietuvos kultūros ministerijos garbės raštu. Klausytojai bei žiūrovai ir po daugelio metų prisiminė tų renginių poveikį. Dainuojamosios poezijos atlikėjui Alfredui Kukaičiui muzikiniai trečiadieniai su G. Kuprevičiumi buvo „itin stiprios injekcijos sielai ir protui“. Jam imponavo tokie renginių bruožai: „Vykdavo laisvos diskusijos. Neretai dalyvaudavo įdomūs svečiai. Paties Giedriaus Kuprevičiaus komentarai būdavo informatyvūs, stebinantys erudicija, šmaikštūs. Į „trečiadienius“ žmonės veržte veržėsi, kvietimų gauti būdavo labai sudėtinga“ [407]. Muzikologė Aliną Ramanauskienę, kaip ir kitus klausytojus, į renginius viliojo G. Kuprevičiaus asmenybė.

⁵ Toks skaičius susidarė įtraukus ir kitus skyriaus renginius. G. Kuprevičius 1975 m. vedė 17, 1976 m. – 11, 1977 m. – 16, 1978 m. – 10 renginių, 1979–1981 m. – po 8 renginius kasmet.

Jubiliejiniam 100-ajame muzikinių trečiadienių renginyje kompozitorių G. Kuprevičių sveikina Muzikinės literatūros skyriaus darbuotoja O. Barkauskaitė. 1980 m. spalio 15 d.

Atskirą grupę sudarė renginiai, kuriuos 1973–1979 m. organizavo Muzikinės literatūros ir įrašų skyrius (vienas ar su kitais KVB padaliniais) ir kuriuose pagrindinė figūra buvo ne G. Kuprevičius, bet kiti dalyviai. Vienas renginių – 1973 m. spalio 13 d. vykęs vakaras M. Petrausko 100-osioms gimimo metinėms paminėti. Jame apie kompozitoriaus gyvenimą ir kūrybą pasakojo A. Kubiliūnas, prisiminimais dalijosi S. Gruodienė, V. Landsbergis-Žemkalnis, solistas J. Katelė, dainavo G. Šmitas, A. Kučingis, vyrų choras „Perkūnas“, T. Chmieliauskaitė [409]. 1975 m. organizuoti renginiai P. Čaikovskiui, M. K. Čiurlioniui, K. Petrauskui. Pirmuosiuose dviejuose renginiuose pagrindinis krūvis teko D. Kazlauskienei, Ch. V. Spitriui ir D. Striogienei. K. Petrausko 90-ųjų gimimo metinių minėjimas organizuotas kartu su K. Petrausko memorialiniu muziejumi. Vakare dalyvavo dainininko žmona E. Žalinkevičaitė-Petrauskienė, duktė Aušra, A. Kubiliūnas, V. Adamkevičius, A. Kučingis, L. Richterytė. 1977 m. vyko literatūrinė-muzikinė popietė „Meilėje slypi mano daina“. Joje T. Chmieliauskaitė atliko R. Šumano F. Šuberto dainas, D. Kazlauskienė skaitė Dž. Bairono, H. Heinės, R. Bernso, Dž. Kytso, V. Bleiko eiles. 1978 m. spalio 31 d. renginyje „In memoriam“ pagerbti įvairių šalių kompozitoriai ir atlikėjai. Muzika ir poezija jungta dviejuose 1979 m. renginiuose. Kovo mėn. A. A. Jonyno eiles (dalyvaujant jų autoriui) skaitė Šiaulių dramos teatro aktorai (V. Kochanskytė, S. Jakubauskas, G. Žalėnas), improvizavo kompozitorius S. Šiaučiulis (Klaipėda). Balandžio mėn. prancūzų kompozitorių (Ž. Leklero, Š. Guno, K. Debiusi, M. Ravelio, Ž. Masne ir kt.)

kūrinius atliko T. Chmieliauskaitė, E. Babravičienė; D. Kazlauskienė skaitė A. Morua novelę „Žibuoklės trečiadieniais“, Ž. Prevero, V. Hugo, A. Rembo, P. Priudono eilėraščius. 1979 m. minint J. Gruodžio 100-ąsias gimimo metines, Kompozitorių sąjungos Kauno skyrius organizavo renginių ciklą „Gruodiškoji tradicija“. Vieną ciklo renginį – „J. Gruodis ir mokiniai“, vykusį J. Gruodžio aukštesniosios muzikos mokyklos salėje, padėjo surengti Muzikinės literatūros ir įrašų skyrius.

Be renginių, skyrius dar organizavo temines parodas: 1973–1979 m. – po 5–9 kasmet, 1980 m. – 12. Nuo 1976 m. skyrius turėjo tik jam skirtus du parodų standus.

Iki 1987 m. renginius bei parodas organizavo ir kiti bibliotekos padaliniai. Minėtini Darbo su jaunimu skyriaus renginiai ir parodos (pavyzdžiui, ciklas „Profesijos pasaulyje“), Bibliografijos skyriaus teminės bibliografinių ir informacinių leidinių parodos. Meno leidinių skyrius taip pat labiau orientavosi į parodas. B. Sruogos skyriuje 9-e dešimtmetyje susiklostė tradicija paminėti B. Sruogos gimimo ir mirties metines, organizuoti „Poezijos pavasario“ dalyvių popietes rašytojo namo sodelyje (pirmą kartą 1985 m.).

„Poezijos pavasario“ renginys B. Sruogos filiale. 1985 m.

Svarbiausias KVB masinio darbo rezultatas buvo 8-e dešimtmetyje pradėjusios ryškėti dvi renginių ir parodų grupės, kurias sąlygiškai galima pavadinti bibliotekine ir kultūrine. Pirmoji grupė – tai tradiciniai bibliotekų renginiai ir parodos, susiję su tam tikrų leidinių propagavimu. Jie buvo tiesioginė ir sudėtinė skaitytojų aptarnavimo proceso dalis, jo tąsa. Antrosios grupės renginiai ir parodos formavosi, išsirutuliojo iš pirmosios grupės arba buvo perimtos iš kitų kultūros ir meno institucijų. Jai būdingi šie bruožai:

1. Netiesioginis ryšys su bibliotekine veikla, skaitytojų aptarnavimu, leidinių propagavimu.
2. Orientacija ne tik į bibliotekos skaitytojus. Renginių ir parodų tematika, forma, įtaigumu ir kitomis savybėmis siekta pritraukti kuo platesnius Kauno ir kitų vietovių gyventojų sluoksnius.
3. Aukšta kokybė, kuri ilgainiui tampa organizatorių savigarbos ir prestižo reikalu. Jai pasiekti pasitelkiama kvalifikuoti specialistai su specifine kompetencija, meniniais gebėjimais. Kartu vyksta darbo pasidalijimas – skaitytojus aptarnaujančiuose bibliotekos padaliniuose atsiranda darbuotojų arba jų grupių, kurių pagrindinė funkcija yra renginių bei parodų organizavimas.
4. Kompleksiškumas. Viena vertus, kultūros renginiai ir parodos jungia įvairias masinio darbo rūšis ir formas. Kita vertus, jie reikalauja ne vieno kurio nors bibliotekos padalinio, bet visos bibliotekos išteklių. Be to, juos organizuojant būtina bendradarbiauti su archyvais, muziejais, teatrais, kūrybinėmis organizacijomis ir pan.
5. Pakankama informacijos apie žymesnius renginius bei parodas sklaida žiniasklaidos priemonėse.

Visi šie bruožai buvo būdingi daliai KVB renginių ir parodų. Jais biblioteka praturtino Kauno kultūrinį gyvenimą, prisidėjo prie jo humanitarinės kultūros plėtros ir sklaidos. Jie supažindino Kauno (ir ne tik jo) bendruomenę su žymiais praeities ir to meto kultūros reiškiniais, tapo nauja KVB veiklos kryptimi ir kartu nauja bibliotekos paslaugų rūšimi.

Abiejų grupių renginių ir parodų gausa vertė KVB vadovybę ieškoti būdų, kaip geriau juos koordinuoti, pagerinti jų kokybę šių savybių pasigesta 1981 ir 1985 m.). 1987 m. viduryje panaikintas masinio darbo sektorius ir įsteigtas Literatūros propagandos ir masinių renginių skyrius (7 etatai, iš jų 2 dailininkų – po vieną žodinių ir vaizdinių renginių sektoriuose). Tai buvo bandymas centralizuotai organizuoti visą biblioteką reprezentuojančius renginius bei parodas ir riboti kitų padalinių vaidmenį šioje veiklos srityje (pavyzdžiui, Moksleivių abonemento ir LŪSA skyriai savarankiškai nebeorganizavo renginių). Ne itin sėkminga naujo skyriaus veiklos pradžia ir VRB specialistų komisijos nuomonė (1988 m.), kad specializuoti skyriai, kiekvienas pagal savo profilį, taip pat turėtų organizuoti renginius, paskatino bibliotekos administraciją vėl spręsti šį klausimą. KVB vadovybė (A. Pupienis, R. Ručinskas) siūlė skyrių naikinti arba reorganizuoti. A. Pupieniui, atrodė, kad skyrius, kuris nesuvokia bibliotekos specifikos ir kurio veikla daro biblioteką panašią į klubą, yra nereikalingas. Funkciniai skyriai patys gali propaguoti savo fondus geriau negu specialus padalinys. D. Kazlauskienė ir D. Striogienė, iš esmės pritardamos VRB specialistų komisijos požiūriui, norėjo, kad išliktų atskiras skyrius. Jei jo nebūtų, nukentėtų kitų skyrių tiesioginis darbas, nes jiems reikėtų organizuoti masinius renginius (D. Kazlauskienė), masinis darbas nebūtų sistemingas (D. Striogienė). Abi pasisakė už tai, kad renginius ir parodas organizuotų ir jų vadovaujami skyriai. D. Striogienė nepritarė siūlymui panaikinti žodinių renginių sektorių, o vaizdinių renginių sektorių prijungti prie Skaitytojų informacinių paslaugų skyriaus, palikus jam parodų organiza-

vimo bibliotekoje funkciją. Ji pareiškė, kad Meno literatūros skyrius ir toliau organizuos parodas, o vaizdinių renginių sektorius prijungimas prie technines paslaugas (kopijavimo, fotografavimo) teikiančio skyriaus jai atrodė visai nepriimtinas. Galop toliau svarstyti bibliotekos taryboje pasiūlytas toks variantas: žodinius renginius organizuoja skaitytojus aptarnaujantys skyriai, o vaizdinių renginių sektorius (papildžius jį vienu etatu) prijungiamas prie Skaityklų aptarnavimo skyriaus [342, 265]. Galutinis sprendimas buvo kiek kitoks: atskiras skyrius, nuo 1989 m., gavęs Literatūros propagandos pavadinimą, išliko, jam vadovauti (nuo 1988 m. gruodžio 1 d.) sutiko D. Kazlauskienė. Skyriui pavesta organizuoti pagrindinius bibliotekos renginius ir parodas, kitiems skaitytojus aptarnaujantiems skyriams – atitinkančius jų profilį (pageidauta minimalaus skaičiaus) [295]. Faktiškai šie pertvarkymai turėjo gilesnę, tuomet nepakankamai įsisąmonintą prasmę ir reikšmę: Literatūros propagandos skyriui sudarytos sąlygos užsiimti bibliotekos kultūros renginių ir parodų organizavimu, o kitiems skyriams organizuoti bibliotekinio pobūdžio renginius ir parodas. Be to, pastariesiems palikta galimybė savarankiškai ar drauge su Literatūros propagandos skyriumi (pagal išgales) dalyvauti kultūrinėje bibliotekos veikloje. Toks modelis iš esmės išliko ir vėlesniais metais⁶.

Nežiūrint persikėlimo į naująjį pastatą ir įsikūrimo jame rūpesčių, neaiškumų dėl krypties ir darbo pasidalijimo, 1987–1989 m. bibliotekoje organizuota daug renginių ir parodų. Didesnę jų dalį organizavo Masinių renginių ir literatūros propagandos skyriaus personalas. 1987 m. dar rengta nemažai parodų, susijusių su sovietine ideologija, pavyzdžiui, „Iš penkmečių istorijos“, „Kam naudingas mitas apie tarybinę grėsmę“, „Tarptautinis terorizmas ir CŽV“, „Taikos ir socializmo sargyboje“. Tarp renginių šis bruožas buvo ne toks ryškus. Pradėti renginių ciklai „Kauniečiai mokslininkai – kauniečiams“ (susitikimas su prof. J. Nainiu), „Mokslo ir technikos naujovės“ (doc. V. Kuliukas apie įtaigą ir hipnozę). Minint miškininko A. Kvedaro 100-ąsias gimimo metines, po renginio „Žmogus ir gamta“ prie naujojo bibliotekos pastato pasodinta apie 100 ažuoliukų. Dar vyko susitikimas su rašytoju M. Sluckiu, gražiai paminėtos lietuvių literatūros klasiko Maironio 125-osios gimimo metinės. 1988–1989 m. jau vyravo Sąjūdžio dvasią atspindintys renginiai ir parodos. Anksčiau draustoms temoms atskleisti plačiai naudoti specialaus saugojimo fonde buvę leidiniai. 1988 m. kauniečiai kvieisti į renginius: „Didysis varpininkas“ (doc. J. Jasaitis, aktoriai K. Genys, V. Kochanskytė, P. Venslovas), L. Noreikos skaitomos lietuvių išeivių poezijos programa, parodą iš asmeninių Mykolo Biržiškos, Jono Acuko, Benedikto Babrausko kolekcijų, sukaupų KVB, dviejų mokslinės literatūros leidyklų iš VFR parodą ir kt. 1989 m. vyko susitikimai su rašytoju M. Karčiausku, dainininke G. Kaukaite, režisieriumi A. Žebriūnu, renginiai skirti dainininkui A. Kučingiui, kalbininkui K. Būgai, lietuvių literatūros klasikui Vaižgantui. Toliau tęsti renginiai V. Kudirkai paminėti. D. Kazlauskienės ir V. Spitrio literatūrinė kompozicija atlikta Karininkų namuose (dabar – Ramovė), 41-ojoje vidurinėje mokykloje, S. Žuko dailės technikumė, „Ragučio“ gamykloje. J. Paleckio 90-mečio proga vyko diskusinis renginys. Lankytojai neliko abejingi renginiams „Katalikybė ir nūdiena“ (poetas V. Daunys,

⁶ Literatūros propagandos skyrius (turėjęs dar Masinių renginių, Kultūros renginių pavadinimus) 1993 m. reorganizuotas į Skaitytojų aptarnavimo skyriaus Kultūros renginių grupę, kuri 2000 m. pertvarkyta į savarankišką padalinį.

kunigas A. Kajeckas ir kt.), „Baisiosios naktys lietuvių kultūrai“ (rašytojas R. Gudaitis, istorikas L. Truska, aktorė R. Staliliūnaitė), parodoms „Išlaisvinta knyga“, „Nepriklausomos Lietuvos visuomeniniai ir politiniai veikėjai“, „Lietuvių rašytojai – stalinizmo aukos“, „Lietuva XIX amžiaus rusų ir lenkų spaudoje“. Šie ir kiti Sąjūdžio metų renginiai bei juos lydėjusios parodos sudarė prielaidas gimti naujam kultūros renginių ciklui – žodiniam almanachui „Ąžuolynas“.

Susitikimas su rašytoju M. Sluckiu (*iš kairės*): rašytojas R. Keturakis, bibliotekos mokslinė sekretorė A. Valaitytė, rašytojas M. Sluckis. 1987 m. spalio 21 d.

11. METODINĖS VEIKLOS KELIAI IR KLYSTKELIAI

Metodinės veiklos organizavimas bibliotekoje. Iki 1976 m. Kauno zonos buvo priskirtos Alytaus, Jonavos, Jurbarko, Kaišiadorių, Kapsuko (Marijampolės), Kėdainių, Kauno, Lazdijų, Prienų, Raseinių, Šakių, Vilkaviškio rajonų, Kauno bei Birštono miestų bibliotekos. 1975 m. zonoje veikė 715 valstybinių masinių bibliotekų (1968 m. – 564, 1969 m. – 590, iš jų 518 kaimo, 12 rajoninių, 12 vaikų ir 48 miesto). 1976 m. Lietuvoje sudarytos 5 metodinės veiklos zonos: keturioms zonoms priskirta po 9 ir vienai – Panevėžio – 8 rajonų bibliotekos. Kauno zonos atiteko Alytaus, Jonavos, Kapsuko, Kauno, Lazdijų, Prienų, Šakių, Ukmergės, Vilkaviškio rajonų, Kauno bei Birštono miestų bibliotekos¹. Vykstant valstybinių masinių bibliotekų centralizaciją, 1978 m. Kauno zonoje buvo 431 biblioteka (10 CBS).

Metodikos skyriaus darbuotojos (iš kairės): vedėja M. Dailidonienė, E. Pachnikaitė, S. Sinkevičiūtė, R. Naikelytė, L. Jakinevičienė. Apie 1980 m.

1963–1965 m. organizuoti ir vykdyti metodinį darbą zonoje KVB turėjo vieną metodininko etatą. Nuo 1965 m. pradėta galvoti apie Metodikos skyriaus su 2–3 darbuotojais įsteigimą. Jam norėta pavesti zonos bibliotekų darbo koordinavimo, personalo mokymo, kvalifikacijos tobulinimo, dalyvavimo moksliniuose tyrimuose barus. Faktiš-

¹ 1978 m. Kapsukui ir Alytui suteiktos respublikinio pavaldumo miestų teisės.

kai Metodikos skyrius² organizuotas 1968 m., gavus antrą (1966 m. balandžio 1 d.) ir trečią, skyriaus vedėjo (1968 m.), etatus. Skyriaus vedėja paskirta bibliotekos metodininkė M. Blockytė-Dailidonienė. Be tiesioginių funkcijų, skyriui buvo pavestas skaitytojų aptarnavimas bibliotekininkystės ir gretimų sričių literatūra, 1973 m. dar ir bibliotekos archyvo tvarkymas [409]. Pastarajai funkcijai atlikti skirtas vienas papildomas etatas. Pagrindinis metodinio darbo krūvis teko skyriaus vedėjai. Jai turėjo padėti visas bibliotekinis personalas, pirmiausia neetatiniai metodininkai (skyrių vedėjai, vyriausieji ir vyresnieji specialistai), kurių 1976–1977 m. buvo apie 30.

1978 m. KVB veiklą tikrinusi VRB specialistų komisija gerai įvertino darbą tobulinant zonos bibliotekų darbuotojų kvalifikaciją bei Muzikinės literatūros ir įrašų skyriaus pastangas, nes Kauno zonos diskotekų Diskotekos – tai 1965 m. rajoninėse bibliotekose pradėti steigti padaliniai, kaupiantys gramofono plokštelių fondus ir jomis aptarnaujantys skaitytojus. Vėliau diskotekos vadintos fonotekomis³. Pradžioje jų buvo 17, nuo 1977 m. – 14) darbo rodikliai buvo aukštesni negu kitose zonose. Komisija rekomendavo Metodikos skyriui atsisakyti archyvo tvarkymo, gauti vyriausiojo bibliotekininko etatą, nesispecializuoti jaunimo bibliotekinio aptarnavimo metodikos srityje, nes tuo gali užsiimti Bendrojo abonemento Darbo su jaunimu sektoriaus personalas. Dar pasiūlyta Vaikų literatūros skyriui didesnę dėmesį skirti zonos bibliotekoms (aplankyti visas rajonines bibliotekas, tose, kur menkesni darbo su vaikais rezultatai, lankytis dažniau), aktyvinti Bibliografijos ir Kraštotyros-lituanistinės literatūros skyrių metodinę pagalbą zonos bibliotekoms. Šie ir kiti komisijos pastebėjimai tapo pagrindu svarstant KVB metodinę veiklą Kultūros ministerijos kolegijos posėdyje 1978 m. rugsėjo mėn. Kolegijos nutarime pageidauta „gilesnės zonos veiklos analizės, efektyvesnės nutarimų vykdymo kontrolės, didesnio dėmesio įvairių žinybų bibliotekų sąveikai“, pažymėta, kad KVB skyrių specialistai nepakankamai dalyvauja metodinėje veikloje, nepatenkinamai planuojamos ir kontroliuojamos išvykos, neanalizuojama CB skyrių veikla, silpnai propaguojama geriausia darbo patirtis, per mažai publikuojama straipsnių, skaitoma pranešimų CB ketvirtiniuose seminaruose, nepakankama seminarų kontrolė. KVB metodinei veiklai gerinti jos vadovai įpareigoti:

1. Pateikti siūlymus Kultūros ministerijai dėl Metodikos skyriaus struktūros (iki 1979 m. birželio 30 d.) ir patvirtinti jo veiklą reglamentuojančius dokumentus (iki 1978 m. lapkričio 15 d.)
2. Kontroliuoti zonos bibliotekų ir KVB skyrių metodinės veiklos planus (įskaitant perspektyvinius).
3. Plačiau įtraukti į metodinę veiklą KVB specializuotų skyrių vyriausiuosius specialistus ir stiprinti metodinę paramą. CB skyriams; visas zonos CBS aplankyti ne mažiau kaip 2 kartus per metus ir atsiskaityti už kiekvieną išvyką per 10 dienų.

² Skyriaus pavadinimas ne kartą keitėsi. Iki 1975 m. jis vadintas Metodiniu skyriumi, vėliau Moksliniu metodiniu (1975–1979 m.), Metodikos (1979–1986 m.), Moksliniu metodikos (1987–1989 m.) skyriumi.

³ Diskotekos – tai 1965 m. rajoninėse bibliotekose pradėti steigti padaliniai, kaupiantys gramofono plokštelių fondus ir jomis aptarnaujantys skaitytojus. Vėliau diskotekos vadintos fonotekomis.

4. Parengti KVB etatinių ir neetatinių metodininkų metodinės veiklos nuostatus, peržiūrėti neetatinių metodininkų sąrašą (iki 1978 m. pabaigos) ir sudaryti jų mokymo planus bei programas, kontroliuoti jų vykdymą.
5. Aktyviai studijuoti, skleisti ir diegti geriausią zonos bibliotekų darbo patyrimą, rengti jį atskleidžiančius kraštotyrimo pobūdžio metodinius-bibliografinius darbus.
6. Per metus organizuoti ne mažiau kaip 3 diferencijuotus zonos seminarus, 1–2 gamybinius pasitarimus, teikti metodinę paramą miestų, rajonų ketvirtiniams seminarams, dalyvauti juose, kontroliuoti jų kokybę.
7. Kauno mieste metodinę veiklą ir mokslinius tyrimus koordinuoti su kitų žinybų bibliotekų metodikos centrais.
8. Aktyvinti zonos bibliotekų socialistinių lenktyniavimą, skatinti bibliotekas kovoti dėl „Puikiai dirbančios bibliotekos“ vardo [410].

Vykdamas kolegijos nutarimą ir komisijos siūlymus jau 1978 m. lapkričio mėn. Metodikos skyriui išbraukta bibliotekos archyvo tvarkymo funkcija [411]. Priskyrus KVB antrajai vadovų ir specialistų darbo apmokėjimo grupei (nuo 1979 m. lapkričio 1 d.), jos metodinei veiklai skirta net 12 etatų: 5 etatai teko Metodikos skyriui (tarp jų vienas vyriausiojo bibliotekininko), o kiti perduoti (po vieną) Bibliografijos, Darbo su jaunimu, Kraštotyros, Muzikinės literatūros ir įrašų, Spaudinių komplektavimo ir apskaitos, Skaitytojų aptarnavimo, Vaikų literatūros skyriams. Kadangi nuolat diskutuota, kurių skyrių personalas turėtų daugiau dalyvauti metodinėje veikloje, be to, sunkiai sekėsi kontroliuoti kitų skyrių metodininkų darbą (jie metodiniam darbui per metus skirdavo 3–4 mėn.), reikėjo etatų Mokslinio tiriamojo darbo skyriui, nuo 1982 m. metodininkų etatus pradėta perkelti iš minėtų skyrių į Metodikos skyrių arba jie naudoti kitoms užduotims vykdyti. 1987 m. viduryje Metodikos skyrius turėjo 8 etatus, ir tik vienas vyresniojo metodininko etatas buvo paliktas Muzikinės literatūros ir įrašų skyriuje. 1988 m. KVB veiklą vėl tikrinusi Kultūros ministerijos sudaryta VRB specialistų komisija neigiamai įvertino tai, kad Bibliografijos bei Kraštotyros skyriai neturėjo metodininkų etatų, nepritarė metodininkų sutelkimui Metodikos skyriuje. Jai nepatiko ir tai, kad 3 skyriaus darbuotojai buvo skirti bibliotekinės literatūros skaityklai (vienas jų tik formaliai buvo atsakingas už metodinį darbą kraštotyros srityje). Komisija pasiūlė peržiūrėti bibliotekos metodinės veiklos organizavimą ir turinį, tačiau į tai atsižvelgta tik iš dalies dėl prasidėjusių permainų bibliotekoje ir šalyje. Rugpjūčio mėn. nutrauktas fondo komplektavimas ir skaitytojų aptarnavimas Metodikos skyriuje. Svarstant komisijos pažymą, pripažinta, kad panaikinus metodininkų etatus Bibliografijos ir Kraštotyros skyriuose, nukentėjo zonos bibliotekos⁴. Nutarta, kad abiem skyriams užteks vieno metodininko (jis 1989 m. skirtas Bibliografijos skyriui). Kartu dar kartą pabrėžta, kad pagrindinė Metodikos skyriaus funkcija – vadovauti

⁴ 1986–1987 m. liko neanalizuotas zonos bibliotekų bibliografinis ir kraštotyriminis darbas. Be to, spaudoje neigiamai įvertintas KVB vaidmuo organizuojant zoninę miestų ir rajonų CBS kraštotyros darbų parodą-apžiūrą: „Kadrų kaita, metodinės veiklos organizaciniai nesklaidumai sutrukdė Kauno viešajai J. Paleckio bibliotekai deramai pasirošti apžiūrai. Dėl prastos informacijos iš centro rajonų ir miestų CB bei filialai nebuvo orientuoti į knygotyros tematiką...“ [412].

bibliotekos metodinei veiklai, o kitų skyrių personalas privalo joje aktyviai dalyvauti kaip neetatiniai metodininkai [342]. Pastarajai nuostatai įgyvendinti neturėta laiko, nes 1989 m. faktiškai nebeliko bibliotekos metodinės veiklos vadovo – Metodikos skyriaus. Iš jame dirbusiųjų liko tik V. Stukšytė. Dar vieną etatą užėmė buvusi mokslinė sekretorė L. Grybėnaitė-Vaitaitienė. A. Valaitytė, 1988 m. gegužės mėn. pakeitusi ilgametę Metodikos skyriaus vedėją M. Dailidonienę, 1989 m. spalio mėn. gavo naujas pareigas. I. Vitkauskienė perėjo dirbti į Retų ir vertingų spaudinių sektorių. E. Pachnikaitė rugsėjo mėn. išėjo dirbti į kitą biblioteką.

Metodikos skyriaus vedėja (1968–1988 m.) M. Dailidonienė.
Apie 1970 m.

Ne itin sėkmingai spręsti ir kiti metodinės veiklos organizavimo klausimai. 1981 m. dar nebuvo atnaujinti Metodikos skyriaus darbą reglamentuojantys dokumentai, neparengti etatinių ir neetatinių metodininkų pareigų nuostatai. Individualūs metodininkų darbo metų ir ketvirčių planai sudarinėti formaliai. Nuo 1978 m. reguliariai vyko etatinių ir neetatinių metodininkų mokymai (1981–1985 m. kasmet po 9, 1986 m. – 7, 1987 m. – 5). Juose buvo keičiamasi informacija apie išvykų rezultatus, rengiami referatai aktualiais bibliotekų veiklos klausimais, susipažįstama su direktyviniais dokumentais, apžvelgiama nauja bibliotekinė literatūra. Sovietmečio pabaigoje šie užsiėmimai labiau priminė pasitarimus.

Metodinės veiklos kryptys ir priemonės. KVB, kaip ir kitoms Lietuvos VB, kelti uždaviniai aiškiausiai suformuluoti minėtame 1978 m. rugsėjo 26 d. Kultūros ministerijos kolegijos nutarime „Dėl Kauno viešosios bibliotekos metodinio vadovavimo centralizuotoms bibliotekų sistemoms tobulinimo“. Jame nurodytos tokios metodinės veiklos kryptys: 1) direktyvinių organų nutarimų ir metodinių centrų rekomendacijų vykdymo kontrolė; 2) bibliotekininkų asmenybės idėjinis, profesinis, kultūrinis ugdymas; 3) bibliotekininkystės mokslo ir pažangios patirties propaganda bei jos diegi-

mas praktikoje. Iš esmės jos atitiko 7-e dešimtmetyje sovietinėje bibliotekininkystėje vyravusią metodinio darbo sampratą⁵. KVB aktyviausiai dirbo ir daugiausia dėmesio skyrė pirmajai krypčiai. Valdžios nutarimuose ir su jais susijusiose metodinėse rekomendacijose atsispindėjo visi svarbiausieji sovietinės politikos įvykiai ir bibliotekų darbo pokyčiai. KVB veiklos antrojo etapo pradžioje jai teko toliau spręsti skaitytojų telkimo į bibliotekas uždavinį. Tik tai daryta jau ne taip karštligiškai ir beatodairiškai kaip 1959–1962 m. Į atitinkamos vietovės, teritorijos valstybinių masinių bibliotekų skaitytojų sąrašus ar kartotekas buvo įtraukiami ir tie gyventojai, kurie skaitė kitose bibliotekose ar turėjo asmeninius knygų rinkinius. Be to, bibliotekoms kelti aukštesni reikalavimai. 1965 m. J. Baltušis aiškino, kad skaitytojų telkimo į bibliotekas esmė yra sąmoningo skaitytojo, pasižyminčio aukšta skaitymo kultūra, formavimas. Tokių skaitytojų galima ugdyti tik jam tapus nuolatinio bibliotekos lankytoju [414]. Nuo 1969 m. skaitytojų telkimas, kitų bibliotekų darbo sričių gerinimas sietas su „Lietuvos TSR vieningojo masinių bibliotekų tinklo kaimo vietovėse organizavimo nuostatų“ įgyvendinimu. Pavyko daugmaž tolygiai išdėstyti bibliotekas kaime: 1975 m. kiekviena jų vidutiniškai aptarnavo 663 gyventojus (1966 m. – 1050). Siekiant šio rezultato Kauno zonoje daug pasidarbavo ir KVB metodininkai. Itin sunkus uždavinys ir kompetencijos patikrinimas jiems buvo valstybinių masinių bibliotekų centralizavimas. 1973 m. spalio mėn. Lietuvos kultūros ministerijai priėmus atitinkamą nutarimą ir 1975 m. pradėjus jį vykdyti, metodininkai kontroliavo zonos bibliotekų centralizavimo detalių planų sudarymą ir jų įgyvendinimą. 1978 m. pradėjus parengiamuosius sovietinės BBK diegimo darbus, KVB metodininkai patys mokėsi ir mokė zonos bibliotekų personalą tvarkyti fondus ir katalogus, pereinant prie naujos spaudinių klasifikacijos.

Be minėtų ilgalaikių bibliotekų darbo organizavimo ir pertvarkymo programų, buvo dar daugybė smulkesnių (tarp jų nemažai proginių) programų, skirtų kuriai nors bibliotekų darbo sričiai. Iš tokių pažymėtinos apžiūros ir konkursai. 1963 m. buvo patvirtinti „Lietuvos TSR kultūros-švietimo įstaigų darbo nuolatinės apžiūros nuostatai“⁶. Apžiūra, turėjusia būti nuolatinė, greitai pakeitė kitos, įvairioms temoms skirtos apžiūros. Jei pradžioje kasmet vykdavo po vieną apžiūrą, tai nuo 1974 m. jau po dvi, 1981–1988 m. po 4–6 apžiūras. Pavyzdžiui, 1980 m. vyko sąjunginė bibliotekų apžiūra-konkursas V. Lenino 110-osioms gimimo metinėms pažymėti, sąjunginis bibliotekų darbo konkursas „Stoju rikiuotėn“, skirtas pergalės Didžiajame Tėvynės kare 35-osioms metinėms, dvi respublikinės apžiūros-konkursai (CB geriausio masinio renginio bei įvairių žinybų masinių bibliotekų bibliografinio darbo), trys respublikinės apžiūros (CB metodinio darbo efektyvumo, rajonų ir miestų TBK, kaimo bibliotekų-filialų). Net 1988 m. organizuotos trys respublikinės apžiūros (rajonų CBS ir mokyklų bibliotekų darbo su vaikais, visuomenės skaitymo organizavimo respublikinio pavaldumo miestuose, miestų kurortų bibliotekų darbo) ir viena zoninė apžiūra-

⁵ Tuomet metodinis darbas dažniausiai buvo apibūdinamas kaip pagalbos teikimas tobulinant bibliotekininkų idėjinį bei profesinį lygį ir kaip metodinis vadovavimas bibliotekoms, siekiant, kad jos vykdytų ideologinius uždavinius, diegtų geriausius darbo būdus bei formas [413].

⁶ Vienas šių nuostatų punktų buvo suformuluotas taip: „Ypatingai sustiprinti individualų darbą tų gyventojų tarpe, kurie dar nėra atsikratę religinių prietarų“ [415].

paroda (miestų ir rajonų kraštotyrinių darbų)⁷. Dalis apžiūrų vyko daugiau negu metus (pavyzdžiui, 1987 m. tokių buvo trys). Kadangi apžiūros ir konkursai laikyti pagrindine bibliotekų socialistinio lenktyniavimo forma, KVB sudarytoms komisijoms teko organizuoti juos zonoje, sumuoti ir vertinti rezultatus, nustatyti nugalėtojus. KVB ir zonos bibliotekoms apžiūrų maratonas neleido normaliai dirbti, skatino paradžiškumą ir paviršutiniškumą, o bibliotekų darbo vertinimo statistinių rodiklių absoliutinimas – dar ir prirašinėjimus. KVB vadovų požiūris į apžiūras ir socialistinį lenktyniavimą buvo rezervuotas, kartais net skeptiškas. Štai J. Baltušis siūlė Kultūros ministerijai, tvirtinusiai kultūros-švietimo įstaigų socialistinio lenktyniavimo vertinimo kriterijus ir apibendrinimo tvarką, juos apgalvotai nustatyti bibliotekoms, remtis darbo normomis, pasisakė prieš rodiklius, kurie sunkiai patikrinami, nepriklausė nuo bibliotekų pastangų (pavyzdžiui, materialinės bazės gerinimas). A. Pupienis, 1982 m. pabaigoje susipažinęs su Estijos bibliotekų patirtimi, savo komandiruotės ataskaitoje Kultūros ministerijai akcentavo, kad estai vietoj tokių apžiūrų, kokios organizuojamos Lietuvoje, rengia konkursus bibliotekininkų kvalifikacijai tobulinti ir bibliotekų darbą vertina pagal jų pasiektus pagrindinius rodiklius. Kartu jis išsakė ir savo nuomonę: „Galbūt tame yra nemaža racionalaus ir verta dėmesio, t. y. neeikvoti daug energijos, kur maža praktinės naudos. Anot prof. A. Jacikevičiaus, nori supykdyti kolektyvą – įsivesk socialistinį lenktyniavimą“ [173]. Pažymėtina, kad KVB ir zonos bibliotekos aukščiausius įvertinimus už socialistinio lenktyniavimo rezultatus gavo iki 1975 m.

KVB vaidmuo antrojoje metodinės veiklos kryptyje – bibliotekininkų mokymuose ir jų kvalifikacijos tobulinime – 1963–1989 m. sumenkėjo dėl objektyvių sąlygų. Nuo 1964 m. KVB neorganizavo kaimo bibliotekininkų rengimo kursų, nors poreikis jiems vis dar buvo. K. Sinkevičius savo pranešime antrojoje bibliotekų darbuotojų konferencijoje 1965 m. remdamasis tuo, kad Kultūros ministerijai pavaldžiose bibliotekose specialaus (bibliotekinio) pasirengimo neturėjo 72 proc. visų darbuotojų, o Švietimo ministerijos bibliotekose 74 proc., ragino „nežiūrint viso neracionalumo bei nepakanamumo, laikinai vėl atgaivinti bibliotekinę mokinystę bei trumpalaikius kursus“, kėlė uždavinį „pasiekti, kad kiekvienas naujas specialaus pasirengimo neturintis bibliotekininkas, prieš pradėdamas savarankišką darbą, praeitų apmokymą bibliotekoje“ [416]. Tuometiniai KVB vadovai pritarė šioms mintims. Dėl didelės bibliotekų personalo kaitos jie siūlė atnaujinti bibliotekininkų rengimą prie VB. Negavę valdžios sutikimo⁸, kaip jau minėta, visuomeniniais pagrindais organizavo KVB ir kitų Kauno miesto bibliotekų darbuotojų bibliotekinę mokyklą, veikusią iki 1975 m. Pradėjus rengti bibliotekininkus 1964 m. įkurtame VU Kauno bendramoksliniame fakultete (nuo 1966 m. – Kauno vakarinis, nuo 1989 m. – Kauno humanitarinis fakultetas) ir 1970 m. padidinus bibliotekininkų priėmimą į VU dieninį skyrių iki 75 pirmakursių (1978 m. – net 100) [417], Kauno zonos valstybinėse masinėse bibliotekose pra-

⁷ Paskutinė respublikinė valstybinių masinių bibliotekų apžiūra („Bibliotekų fondų istorija ir nūdienu“), turėjusi vykti 1990 m. vasario 1 d. – 1992 m. sausio 15 d., buvo paskelbta 1990 m. vasario 2 d.

⁸ 1967 m. atgaivinti kursai kaimo bibliotekininkams prie rajoninių bibliotekų.

dėjo daugėti specialistų su biblio-tekiniu išsilavinimu. Jei 1971 m. tokį išsilavinimą (vidurinį ir aukštąjį) turėjo 30,9 proc. visų darbuotojų, tai 1975 m. – 34,2 proc. (žr. 59 lentelę). Tokią padėtį būtų galima laikyti pakenčiama, jei ne didelė personalo kaita (žr. 60 lentelę). 1970 m. Kauno zonoje net 62,6 proc. bibliotekininkų turėjo tik 2 metų darbo stažą [418]. 1974 m. pasikeitė 24,7 proc., 1975 m. – 26 proc. visų darbuotojų. Po bibliotekų centralizacijos jose toliau daugėjo specialistų, jų kvalifikacijos tobulinimo reikalus palaipsniui perėmė CB ir 1981 m. įsteigtas Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimo institutas. KVB vaidmuo šioje srityje atitinkamai mažėjo. Ji zonos bibliotekininkų kvalifikaciją tobulino negausiuose seminaruose ir KVB padaliniuose organizuotose stažuotėse. 1980–1981 m. KVB stažavosi po 11 CB bibliotekininkų kasmet, 1982 m. – 17.

59 lentelė. Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų darbuotojų išsilavinimas 1971 ir 1975 metais.

Išsilavinimas	1971 m.		1975 m.	
	skaič.	proc.	skaič.	proc.
Aukštasis bibliotekinis	45	5,3	61	6,3
Aukštasis nebibliotekinis	12	1,4	12	1,2
Vidurinis bibliotekinis	217	25,6	270	27,9
Vidurinis nebibliotekinis spec.	50	5,9	115	11,9
Bendrasis vidurinis	428	50,4	421	43,5
Nebaigtas bendrasis vidurinis	97	11,4	89	9,2
<i>Iš viso:</i>	849	100,0	968	100,0

Trečioje metodinės veiklos srityje – geriausios bibliotekų darbo patirties aiškinimosi ir jos diegimo organizavimo – KVB nuveikė mažiausiai. Galbūt taip atsitiko todėl, kad dauguma bibliotekų darbo pertvarkymų ir kitų pokyčių buvo reglamentuota nutarimais ir VRB metodinėmis rekomendacijomis, o KVB, kaip ir kitiems vidurinio lygmens metodikos centrams, liko tik stebėti bei fiksuoti kaip jų reikalavimai vykdomi. Padėties nepakeitė ir nuo 8-o dešimtmečio bibliotekininkystės specialistų formuotas požiūris, kad pagrindinis metodinės veiklos uždavinys yra efektyviausių bibliotekinio darbo metodų, būdų ir formų kūrimas, aiškinimasis bei diegimas. Būtent tokią metodinę veiklą jie pripažino mokslinio darbo rūšimi⁹. Šis požiūris Lietuvoje nespėjo įsitvirtinti, jis menkai atsispindėjo VB veikloje. KVB didesnę dėmesį skyrė savo, o ne zonos bibliotekų patirties, naujovių aiškinimuisi.

⁹ 9-o dešimtmečio viduryje jau buvo aiškiai išskirtos trys mokslinio metodinio darbo kryptys: 1) bibliotekų veiklą reglamentuojančių dokumentų, standartų, metodinių rekomendacijų rengimas; 2) metodinis vadovavimas, suprantamas kaip efektyviausių bibliotekų darbo priemonių diegimo organizavimas ir kontroliavimas; 3) metodinės pagalbos teikimas diegiant ir naudojant efektyviausias bibliotekų darbo priemones instruktažų, konsultacijų, praktinių užsiėmimų formomis [419].

60 lentelė. Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų skaičius ir jų darbuotojų kaita 1971 ir 1975 m.

Rajonas, miestas	Bibliotekų skaičius		Darbuotojų kaita (proc.)	
	1971 m.	1975 m.	1971 m.	1975 m.
Alytus	55	62	31,4	24,7
Jonava	29	34	2,9	51,2
Jurbarkas	53	57	21,3	14,9
Kaišiadorys	48	52	25,5	22,6
Kapsukas	76	79	26,3	23,2
Kaunas	60	66	34,2	30,8
Kėdainiai	63	68	27,0	32,9
Lazdijai	52	59	22,0	22,4
Prienai	48	52	22,6	14,8
Raseiniai	62	70	38,8	26,3
Šakiai	48	52	21,8	40,0
Vilkaviškis	57	65	19,7	24,7
Iš viso rajonuose	646	716		
Birštono m.	1	1		
Kauno m.	27	33	30,9	23,1
<i>Iš viso zonoje:</i>	674	750		

KVB metodinės veiklos kryptys, pagrindiniai uždaviniai kasmet buvo detalizuojami, papildomi užduotimis. Bendrosios užduotys daugmaž nesikeitė: atskleisti ir įvertinti zonos bibliotekų darbo efektyvumą, analizuoti atsilikimo priežastis, gerinti bibliotekinio personalo darbo kokybę. Specialios užduotys buvo susijusios su tam tikro periodo aktualijomis: diegti BBK, bibliotekinius standartus, tikrinti apskaitos tikslumą. Pavyzdžiui, 1977 m. formuluotos tokios užduotys: tikrinti, kaip bibliotekos pasirengusios SSRS Konstitucijos projekto svarstymui ir priėmimui, Spalio revoliucijos 60-mečiui, bibliotekų centralizacijos užbaigimui, apžiūroms; aiškintis, kaip vykdomi 3-iosios bibliotekininkų konferencijos (1976 m.) iškelti uždaviniai.

Metodinės veiklos uždaviniams ir užduotims vykdyti svarbiausios priemonės buvo išvykos, seminarai bei pasitarimai. Iki 1978 m. išvykų planus sudarydavo Metodikos skyriaus vedėja, vėliau į šį darbą buvo įtraukti ir kitų skyrių vedėjai. Ilgą laiką KVB darbuotojai būdavo išvykę panašiai kaip ir pirmajame etape – po 300–400 dienų kasmet. Nuo 1979 m. į išvykas jie vyko rečiau – vidutiniškai 263 dienas per metus. Išvykų ypač sumažėjo 1988–1989 m. (žr. 61 lentelę). Nuo 1988 m. vidurio išvykos nebuvo planuojamos, 1989 m. paskutinį ketvirtį neįvyko nė vienos išvykos, nes keitėsi Metodikos skyriaus personalas¹⁰. Per visą antrąjį etapą daugiausia vykdavo į išvykas būtent šio

¹⁰ Nuo 1988 m. eksperimento tvarka Vilniaus viešoji A. Mickevičiaus biblioteka nebeplanavo išvykų. Jų skaičius ir turinys priklausė nuo zonos bibliotekų poreikių [420].

skyriaus darbuotojai. Iki 1976 m. išvykose daugiau dalyvavo bibliotekos vadovai (ypač J. Baltušis). Išvykose aplankytų bibliotekų skaičiai labai įvairūs, pavyzdžiui, 1965 m. – 302, 1979 m. – 108, 1986 m. – 274, 1986 m. – 274, 1987 m. – 126.

Daugumos išvykų tikslas buvo zonos bibliotekų darbo kompleksiniai ir atskirų barų tikrinimai. Kompleksinius (vadintus frontaliais) tikrinimus KVB pradėjo taikyti 1971 m. Tuo tikslu ji 1973 m. parengė ir atspausdino specialią anketą. Pati kompleksinių tikrinimų metodika pradėjo formuotis anksčiau. Jau 1967 m. vasario 9–12 d. KVB darbuotojai ir VU studentės praktikantės išanalizavo 18 Kauno miesto valstybinių masinių bibliotekų darbą, o apibendrintus rezultatus ir nurodymus ką reikia gerinti pateikė vasario 22 d. visų Kauno valstybinių masinių bibliotekų darbuotojų pasitarime. 1971 m. visapusiškai analizuotas 25 Kauno miesto valstybinių masinių bibliotekų ir kiek siauriau 12 zonos rajoninių bibliotekų, 1973 m. Kauno miesto 27 valstybinių masinių ir 21 profsajungų bibliotekų darbas. 1974 m. atlikta frontali Kauno miesto etatinių profsajungų bibliotekų darbo analizė. 1977 m. parengtos 25 punktų užduotys vykstantiems tikrinti, kaip vykdomi bibliotekų centralizacijos planai. 1987 m. Kauno miesto Lenino rajono liaudies kontrolės komiteto pavedimu KVB metodininkai patikrino 23 vidurinių mokyklų bibliotekų fondų ir skaitytojų apskaitą, vykdydami Kultūros ministerijos įsakymą nr. 220 „Dėl kovos su prirašinėjimu ir apgaulinėjimu sustiprinimo kultūros ir švietimo įstaigose“, nustatė prirašinėjimus Kapsuko, Kauno, Lazdijų rajonų bibliotekose. Tais metais dar atlikta visapusiška Vilkaviškio CB darbo analizė. Paskutiniai kompleksiniai patikrinimai vyko 1988 m. Jonavos ir Ukmergės rajonų bibliotekose. Tikrinant aiškintasi, kaip propaguojama komunistų partijos

Metodikos skyriaus vedėja M. Dailidienė (*pirma iš kairės*) Lazdijų bibliotekos veiklos 50-mečio proga organizuotame kultūros darbuotojų seminare. 1987 m.

suvažiavimų, plenumų medžiaga, kaip pasiruošta sovietinėms šventėms, įvairioms jubiliejinėms datoms, kaip vykdomi Kultūros ministerijos įsakymai ir nutarimai, diegiami bibliotekų darbo standartai. Iki 1987 m. KVB dar teko prisidėti, nors ir mažesniu mastu negu pirmajame etape, prie bibliotekų fondų cenzūravimo. Ypač didelis sujudimas kilo, kai 1977 m. Glavlito darbuotojai 11 Lietuvos miestų ir rajonų bibliotekose rado išimtinų spaudinių. Kultūros ministerijos 1978 m. vasario 17 d. įsakymu Nr. 57 VB pavesta metodinėse išvykose tikrinti fondų valymo nuo išimtinės literatūros būklę. KVB administracija siuntė zonos CB raštus, kad šios organizuotų fondų patikrinimus ir informuotų apie atliktą darbą. Po kurio laiko KVB darbuotojai patikrinę nustatė, kad dviejų rajonų CB neišimta po vieną knygą, vieno rajono CB – septynios knygos. Beveik visų zonos rajonų CB ar jų filialuose rasta cenzūros draustų knygų aprašų kataloguose.

61 lentelė. Bibliotekos padalinių dalyvavimas metodinėse išvykose 1965–1989 m.

Padalinys	Išvykta dienų per metus													
	1965	1967	1969	1973	1975	1977	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Direkcija	55	65	49	83	62	27	9	12	-	10	2	11	-	-
Metodikos sk.	75	64	75	99	73	102	70	106	107	99	142	197	117	45
Bendrojo (Darbo su jaunuimu, Liaudies ūkio specialistų) abonemento sk.	19	15	15	10	12	33	31	14	21	19	20	-	1	-
Bibliografijos sk.	27	31	37	57	27	25	41	37	44	17	16	1	2	5
Kraštotyros sk.	-	-	-	37	57	2	11	29	31	15	22	-	6	1
Fondų saugojimo sk.	19	12	20	2	2	2	-	-	-	-	5	-	-	-
Katalogavimo sk.	28	63	36	30	21	23	13	4	2	-	11	-	-	-
Komplektavimo sk.	25	24	19	14	11	15	4	-	-	1	5	2	12	-
Muzikinės literat. sk.	-	-	10	12	43	25	30	12	8	8	9	6	5	4
Skaitytojų aptarnavimo (skaityklų) sk.	25	12	11	7	12	13	40	10	11	26	6	1	-	1
Vaikų literatūros (Moksleivių abonemento) sk.	41	42	28	35	31	31	40	45	30	27	24	6	26	6
B. Sruogos sk.	-	14	14	9	12	10	-	-	-	-	-	1	-	-
<i>Kiti:</i>	-	13	14	16	10	9	11	14	24	-	1	12	6	7
<i>Iš viso:</i>	314	355	328	411	373	317	300	283	278	222	259	237	175	69

Antras pagal dažnumą išvykų tikslas buvo klausimai, susiję su apžiūromis, jų rezultatais. Šiam tikslui skirta dienų: 1981 m. – 46, 1982 m. – 98, 1983 m. – 55, 1987 m. – 37, 1988 m. – 39, 1989 m. – 25. Ne ką mažiau dienų teikta metodinė ir praktinė pagalba¹¹:

¹¹ Skliaustuose nurodytos dienos, kada pagalba teikta ne valstybinėms masinėms, bet kitų žinybų (paprastai mo kyklų ir profsąjungų) bibliotekoms. Nuo 1981 m. metodinė pagalba kitų žinybų bibliotekoms teikta, jei jos pageidaudavo žinybų vadovai, bibliotekų administracija. 1986 m. aplankytos 32, 1987 m. – 24 kitų žinybų bibliotekos.

1981 m. – 27, 1983 m. – 43 (8), 1984 m. – 86 (46), 1986 m. – 77 (67), 1987 m. – 10 (5), 1988 m. – 97, 1989 m. – 35 d. Praktinei pagalbai, be kitų darbų, priskirta parodų rengimas. Taip 1977 m. Kauno miesto CB renginiui „Spalio keliu“, vykusiam Raudondvario kultūros namuose, iš KVB fondų parengta paroda „Didysis Spalis ir Kaunas“, 1985 m. Ukmergės CB – „Pergalės saliutai“, Kapsuko CB – „Skaitymo kultūra“, 1986 m. Ukmergės CB – „Viktorui Bergui – 80“, 1987 m. Šakių CB – „Alfonsas Bieliauskas“.

Taikant kitą metodinės veiklos priemonę – seminarus – permainų būta nedaug. 1963–1978 m. KVB paprastai organizuodavo zonos bibliotekininkams 3–4 seminarus kasmet. Toliau organizuoti jungtiniai Kauno ir Vilniaus (1965 m. Kėdainiuose, 1969 m. Kaišiadoryse, 1970 m. Varėnoje, 1971 m. Raseiniuose), Kauno ir Šiaulių (1982 ir 1984 m. Šiauliuose) zonų bibliotekininkų seminarai. Dauguma seminarų skirti valstybinių masinių bibliotekų darbuotojams, bet stengtasi apimti ir mokyklų bei profsąjungų bibliotekų personalą. Tarptautiniais knygų metais organizuotas seminaras net Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų direktoriams. Nuo 1969 m. vyko seminarai, skirti CB metodininkams. Renkantis seminarų tematiką orientuotasi į VRB metodinį leidinį „Medžiaga seminarams“, leidžiamą nuo 1967 m. Rengiant jį KVB, kaip ir kitos VB, teikė savo siūlymus. Vykstant masinių bibliotekų centralizacijai ir jai pasibaigus seminarų sumažėjo iki 1–2 per metus. Dalį jų temų perėmė vadinamieji gamybiniai pasitarimai. Nuo 1980 m. jų būdavo po 3–4 kasmet. Pirmas metų pasitarimas tradiciškai buvo skiriamas CB vadovams. Jame aptariamai praėjusiųjų metų rezultatai bei formuluojami einamųjų metų uždaviniai. Kitų pasitarimų temos priklausė nuo apžiūrų, konkursų ir kitų įvykių Lietuvos bibliotekiniame gyvenime. Štai 1980 m. vyko tokie pasitarimai:

Vilniaus ir Kauno zonų bibliotekininkų seminaras Kėdainiuose.
Iš kairės – direktorius J. Baltušis. 1965 m.

CB direktorių ir metodikos padalinių vadovų, dalyvaujant Kultūros ministerijos inspektoriui; kaimo filialų vedėjų dėl pasirengimo apžiūrai; CB bibliografams prieš tradicinę bibliografinės kultūros mėnesį; CB komplektavimo skyrių vedėjams. 1985 m. vieno pasitarimo tema buvo „CB kaimo filialų uždaviniai įgyvendinant TSKP CK plenumo nutarimą „Dėl ilgalaikės melioracijos programos, efektyvesnio melioruotų žemių naudojimo siekiant pastoviai didinti šalies maisto fondą“. Be seminarų ir pasitarimų Kaune, Politinio švietimo namuose, 1979 ir 1983 m. organizuotos dvi CB kaimo filialų vedėjų konferencijos. Paskutinius seminarus ir pasitarimus KVB organizavo 1988 m. KVB metodininkai dar vykdavo į zonos CB seminarus. Nuo 1982 m. siekta, kad juose dalyvavęs metodininkas aptartų zonos seminarus CBS direktorių ar metodininkų pasitarimuose. Savo ruožtu KVB organizuotuose seminaruose ir pasitarimuose dažnai dalyvaudavo VRB atstovai (su pranešimais ar be jų).

Kauno zonos kaimo bibliotekininkų konferenciją „Žemės ūkio darbuotojų bibliotekinio aptarnavimo kokybės gerinimas“ Politinio švietimo namuose atidaro Bibliotekų reikalų valdybos viršininkė B. Staikūnienė. *Ketvirtas iš kairės* – direktorius A. Pupienis. 1979 m. balandžio 27 d.

Informacija apie Kauno zonos bibliotekų darbą atsispindėjo KVB metodininkų rengtose ataskaitose, pažymose, pranešimuose, metodiniuose darbuose. Pagrindinis šaltinis buvo pusmetinės ir metinės suvestinės tekstinės ir statistinės ataskaitos „Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų veikla“. Jų atskiras dalis (apie darbą su vaikais, fonotekas) rengė atitinkamų KVB skyrių metodininkai. Deja, ši informacija tik retais atvejais buvo skelbiama spaudoje [421], todėl susipažinti su ja bibliotekinė bendruomenė neturėjo galimybių. Be bendrųjų ataskaitų, dar sudarinėtos teminės ataskaitos. Vienos jų rengtos reguliariai, kasmet (pavyzdžiui, „Civilinės gynybos žinių propaganda Kauno zonos valstybinėse masinėse bibliotekose“, kitos buvo vienkartinės, skirtos tam

tikram jubiliejui ar klausimui. Jas paprastai užsakydavo Kultūros ministerija ar VRB. Bibliotekų (rečiau ir kitų institucijų) tikrinimų metu surinkta informacija atsispindėjo bendrose ir diferencijuotose pagal veiklos sritis pažymose. Pavyzdžiui, 1975 m. KVB pateikė pažymą Kultūros ministerijai, VRB, tikrintoms bibliotekoms ir vietinės valdžios įstaigoms apie zonos valstybinių masinių bibliotekų pastatus bei patalpas, 4 Kauno miesto bibliotekų, Kėdainių, Jonavos, Kapsuko bibliotekų veiklą, LKP Kauno rajono komiteto bei vykdomojo komiteto ir Šakių rajono kultūros skyriaus pasirengimą pergalės Didžiajame Tėvynės kare 30-mečiui. Dar minėtinos reguliariai (kas mėnesį) rengtos ir Kultūros ministerijai bei VRB siųstos informacijos apie skaitytojų skaičių ir išduotį zonos valstybinėse masinėse bibliotekose.

Vaikų skyriaus vedėja A. Danieliūtė (*pirma iš kairės*) ir direktorius A. Pupienis seminare KVB. 1984 m.

Kitas etatinių ir neetatinių metodininkų darbo baras buvo pranešimų rengimas respublikiniams, zonų, miestų bei rajonų seminarams ir pasitarimams. Iki 1970 m. KVB specialistai juose kasmet perskaitydavo 15–30 pranešimų. Jų labai padaugėjo 1971–1975 m.: 1971 m. – 45, 1972 m. – 96 (Tarptautiniais knygos metais Lietuvos miestuose ir rajonų centruose vyko daug knygai skirtų renginių), 1973 m. – 54, 1974 m. – 60, 1975 m. – 68. Pranešimų bibliotekinėmis temomis daugiausia darė J. Baltušis ir M. Dailidionienė. Tarp pranešėjų buvo ir kiti patyrę bibliotekos specialistai: A. Danieliūtė,

P. Misevičienė, J. Naujokaitė, Ch. V. Spitrys, E. Stankaitienė, R. Šurka. 1976–1988 m. perskaityta po 10–30 pranešimų¹² kasmet. Išimtis 1983 m., kada buvo padaryti 58 pranešimai. Ne mažiau kaip pusė jų priklausė Ch. V. Spitriui – populiariausiam ir aktyviausiam respublikos bibliotekų metodinių renginių dalyviui. Jo pranešimų temos pasižymėjo didele įvairove: „Menas ir knyga“, „Knygų likimai“, „Spaudos ir rašto istorija“, „Lietuvos rašytojų slapyvardžiai ir jų klasifikacija“, „Rašytojai – Nobelio premijos laureatai“, „Lžymiųjų žmonių draugystės“, „Biblioteka ir kraštotyra“ ir t. t. Pranešėjų būrį šiuo periodu papildė (be jau minėtų ir dar dirbusiųjų bibliotekoje) O. Barkauskaitė, D. Kazlauskienė, E. Mažeikienė, A. Marcinkevičiūtė, V. Stukšytė, I. Vitkauskienė ir kt. Tenka konstatuoti, kad KVB specialistai pranešimų pagrindu parengė tik vieną kitą publikaciją, nors kasmet planuota 5–10. Šis faktas pakankamai iškalbus, nustatant pranešimų vertę.

Per antrąjį veiklos etapą KVB atskiru leidiniu nepaskelbė *nė vieno metodinio darbo*¹³. Ryškių metodinio darbo bruožų turėjo tik dvi E. Stankaitienės ir B. Rašimienės publikacijos [422]. Iš KVB specialistų publikacijų spaudoje faktiškai neįmanoma susidaryti Kauno zonos (be Kauno miesto) bibliotekų veiklos vaizdo. Tam ištisai arba iš dalies skirtos 7 publikacijos, iš kurių dvi buvo apie zonos bibliotekininkus [423]. Pažymėtina, kad visos paskelbtos iki 1976 m. Vėlesniaisiais metais, kaip ir anksčiau, planuotos publikacijos apie zonos bibliotekas į „Bibliotekų darbą“ (pavyzdžiui, 1986 m. planuoti straipsniai „Šakių ir Ukmergės CB kraštotyriminė veikla“, „Kauno zonos CBS bibliotekiniai darbuotojai“, „Kauno zonos bibliotekų renginiai, skirti TSKP XXVII ir LKP XIX suvažiavimų propagavimui“), bet paskelbtas tik vienas darbas [424]. Pastebėtina ir tai, kad per visą antrąjį KVB veiklos etapą iš Metodikos skyriaus personalo savo darbus publikavo tik M. Blockytė-Dailidonienė.

Iš 1977–1987 m. parengtų ir nepublikuotų darbų gausiausią grupę sudarė metodinė medžiaga, skirta įvairiems renginiams ir platinta zonos bibliotekose. Tai muzikinių audicijų, literatūrinių-muzikinių kompozicijų, literatūrinių rytmečių, viktorinų, parodų scenarijai ir planai. Antrą grupę sudarė bibliografinės apžvalgos, trečią – metodiniai laiškai, pavyzdžiui, „Vieninga TBA sistema“ (1982 m.), „Partijos XXVII suvažiavimą pasitinkant“ (1985 m.), „Parodų organizavimo metodika“ (1986 m.). Trečiai, paskutinei ir mažiausiai grupei priskirtinos metodinės rekomendacijos. 1987 m. jų buvo dvi: „Ataskaitinių konferencijų skaitytojams rengimo metodika“ ir „Girstupio“ vaikų bibliotekos ir CB vaikų literatūros abonementų ir skaityklų meninio apipavidalinimo būklė ir rekomendacijos jai pagerinti“ (pastarasis darbas parengtas vykdant 1986 m. Kultūros ministerijos kolegijos nutarimą nr. 152/353 „Dėl Kauno miesto valstybinių masinių bibliotekų dislokacijos ir materialinės bazės pagerinimo“).

¹² Iki 1984 m. pranešėjų ir pranešimų temų sąrašai buvo pateikiami KVB metų tekstinių ataskaitų prieduose, vėliau į ataskaitas patekdavo tik dalis šios informacijos. Pranešimų apskaitos būklė neleidžia nustatyti, kiek kasmet parengta naujų pranešimų, kiek jų perskaityta zonos bibliotekininkams, kiek kituose renginiuose.

¹³ Du Ch. V. Spitrio darbus – „Lektorius ir knyga“ (Vilnius, 1967) ir „Kaip parengti paskaitą, referatą mokslinio ateizmo pagrindų tematika“ (Vilnius, 1978) – išleido „Žinijos“ draugija. Šiuos leidinius sunku priskirti bibliotekininkystės metodinių darbų grupei.

Metodinės veiklos vertinimas. KVB metodinė veikla nepasižymėjo nei naujomis priemonėmis ar formomis, nei pažangios patirties ar naujovių zonos bibliotekose kūrimu, aiškinimusi ir sklaida, nei eksperimentais ar iniciatyvomis, nei metodinių darbų kokybe. Bibliotekų veiklos analizėje vyravo pasiekimų ir trūkumų registravimas. Nors atskirais atvejais KVB vadovai nepritarė metodinės veiklos vertinimui statistiniais rodikliais (išvykų, seminarų, pranešimų, metodinių darbų skaičiais), bet būtent jie naudoti bibliotekos planuose ir ataskaitose. Skirtingai nuo kitų KVB veiklos sričių, metodinio darbo patirtis, problemos beveik neanalizuotos spaudoje. Tam skirtos tik dvi M. Dailidonienės publikacijos: viena 1963 m. [425], kita 1983 m. [426]. Tiesa, patys KVB vadovai nebuvo patenkinti bibliotekos metodiniu darbu. J. Baltušis, 1963 m. norėjęs matyti VB kaip pavyzdį kitoms bibliotekoms, naujų metodų taikymo bazes, reikalavęs, kad metodininkai būtų kvalifikuotesni už masinių bibliotekų darbuotojus ir „trokštų visa širdimi jiems padėti“ [427], to pasigedo KVB veikloje. 1974 m. KVB direktoriaus įsakyme konstatuota, kad Metodikos skyriaus darbuotojų profesinis pasirengimas, išskyrus vedėją, menkas, jie turi mažą patirtį, nes dažnai keičiasi, etatai ilgą laiką būna laisvi. Dar pastebėta, kad metodinis darbas skęsta smulkmenose, ataskaitos rašomos savaitėmis (kartais visai neparašomos), bibliotekų darbo analizė paviršutiniška [428]. Kaip jau minėta, priekaištų KVB metodinei veiklai turėjo 1978 ir 1988 metais Kultūros ministerijos pavedimu sudarytos VRB specialistų komisijos. Jei antrojo KVB veiklos etapo pradžioje metodinė veikla buvo šiek tiek aktyvesnė, kūrybiškesnė, tai nuo 8-o dešimtmečio antrosios pusės ji darėsi vis formalesnė, prisi-taikė prie nusistovėjusios ir beveik nesikeičiančios tvarkos. Būta nebent psichologinių pokyčių – su metais mažėjo metodininkų optimizmas ir tikėjimas atliekamo darbo prasingumu. Įvykus bibliotekų centralizacijai KVB kaip metodikos centro veikloje vyravo Kultūros ministerijos įsakymų ir nutarimų, VRB nurodymų vykdymo kontrolės ir zonos bibliotekų priežiūros funkcija. Kalbant šiuolaikiniais terminais, KVB atliko zonos bibliotekų auditoriaus darbą. Be to, KVB buvo pagrindinė informacijos apie zonos bibliotekų būklę, jų veiklos rezultatus tiekėja administraciniam valdymo aparatui ir VRB. Tuo tarpu zonos bibliotekininkų ugdymo (mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo) funkcija 9-e dešimtmetyje faktiškai buvo perduota CB ir Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi institutui.

Tokia padėtis KVB susiklostė dėl vidinių ir išorinių veiksnių. Vidiniai veiksniai, turėję įtakos metodinės veiklos kokybei: bibliotekos vadovų pasikeitimas 8-o dešimtmečio viduryje (nauji vadovai daugiau dėmesio skyrė susikaupusioms problemoms spręsti pačioje KVB); eksperimentai organizuojant metodinę veiklą (pasirinkta ne centralizuota ar decentralizuota forma, bet mišri: pagrindinis krūvis teko Metodikos skyriui ir skyriams, turėjusiems metodininko etatus); nepakankama etatinių metodininkų kompetencija; papildomos funkcijos, pavestos Metodikos skyriui (bibliotekos archyvo tvarkymas, skaitytojų aptarnavimas).

Žymiai svarbesni buvo išoriniai, objektyvūs veiksniai. Pirmiausia, netgi jei KVB būtų nepriekaištingai vykdžiusi savo funkcijas zonos bibliotekų atžvilgiu, vargu ar būtų pasiekta geresnių rezultatų, nes bibliotekininkystei tobulinti neužtenka vien metodi-

Metodikos skyriaus darbuotojos (iš kairės): V. Stukšytė, E. Pachnikaitė. 1970 m.

nės veiklos. Tam reikia ir nuolatinių administracinių valdymo institucijų pastangų, realaus, o ne deklaruojamo rūpinimosi bibliotekomis. Šiuos teiginius galima iliustruoti Kauno miesto masinių bibliotekų pavyzdžiu. Šios bibliotekos nestokojo KVB dėmesio, ypač kol J. Baltušis buvo Kauno TBT pirmininkas, miesto tarybų deputatas. 1968 m. jis parengė programą Kauno miesto bibliotekininkystei išvystyti. Jos svarbiausi punktai buvo šie:

1. Išplėsti Kaune valstybinių masinių bibliotekų tinklą nuo 20 (1968 m.) iki 40 (1975 m.) bibliotekų, kad jis atitiktų normas (viena biblioteka 10 tūkst. gyventojų), ir organizuoti filialų sistemą.
2. Steigti profsąjungų bibliotekas visose įmonėse, turinčiose daugiau kaip 500 darbuotojų.
3. Statyti bibliotekoms pastatus ar įrengti specialiai joms suprojektuotas patalpas, aprūpinti bibliotekas reikiamu inventoriumi ir techninėmis priemonėmis.

Dar programoje siūlyta organizuoti vaikų ir muzikinės literatūros skyrius, nustatyti reikalavimus bibliotekų vadovų išsilavinimui ir fondo komplektavimui, didinti bibliotekinio personalo atlyginimus [429]. 1987 m. Kauno miesto CBS sudarė 35 filialai. Iš jų trečdalis neturėjo skaityklų, 6 filialai – telefonų, 12 filialų buvo įsikūrę daugiabučiuose namuose, 7 filialai buvo apšildomi krosnimis, 10 filialų reikėjo skubaus remonto, 5 filialų patalpos buvo avarinės būklės, 9 filialai turėjo iki 60 kv. m patalpas (Sargėnų – 12 kv. m, „Vitebsko“ – 25 kv. m). Jei bibliotekos būtų turėjusios normalias darbo sąlygas, tinkamai parengtus specialistus ir pakankamą darbo užmokestį, tai metodinė veikla būtų buvusi efektyvesnė, o poreikis jai – mažesnis.

Antra, KVB kaip metodikos centro veiklą būtų neteisinga vertinti atsietai nuo bendros metodinės veiklos padėties Lietuvoje ir Sovietų Sąjungoje. Reiškiniai, būdingi

KVB metodinei veiklai, nebuvo išskirtiniai ar specifiniai. Metodinės veiklos KVB sustabarėjimą, menkėjimą ir Metodikos skyriaus natūralų iširimą 1989 m. lėmė bendros, sisteminio pobūdžio metodinės veiklos ydos. K. Sinkevičius dalį jų nurodė dar 7-e dešimtmetyje. Nemažai kritikos Lietuvos metodikos centrams pateikė P. Kizis 1969 m. pabaigoje savo pranešime 8-ajame TBT plenumo [430]. Deja, nei tada, nei vėliau esminiai metodinės veiklos tobulinimo klausimai nebuvo sprendžiami. Nors dalį VB metodinės veiklos uždavinių palaiapsniui perėmė rajoninės ir miestų bibliotekos, kurioms nuo 1967 m. liepos 1 d. skirti metodininkų etatai, o įvykdžius valstybinių masinių bibliotekų centralizaciją, CB organizuoti metodikos padaliniai, VB funkcijos liko neperžiūrėtos. Padėtis nepakito įsteigus Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi institutą 1981 m. Tad nieko keista, kad Kultūros ministerijos bibliotekų metodinio vadovavimo sistemoje veikę trijų pakopų metodikos centrai – VRB, VB ir CB – dalį darbų tiesiog dubliavo. Keičiantis bibliotekų veiklos sąlygoms, realių pokyčių metodiniame darbe neįvyko, nors deklaracijų jo atžvilgiu netrūko. 1978 m. Kultūros ministerijos kolegija buvo įsipareigojusi VRB iki 1981 m. parengti metodinį leidinį „Metodinė vadovavimo sistema centralizacijos sąlygomis“, o VTBK – iki 1979 m. gegužės 1 d. „Respublikos bibliotekų metodinio vadovavimo nuostatus“ [410], tačiau jie taip ir nepasirodė. (Gali būti, kad laukta dokumentų, reglamentuojančių metodinę veiklą sąjunginiu lygiu, patvirtinimo.) 1981 m. buvo paskelbta VB metodinio darbo apžiūra. Ja norėta sustiprinti VB vaidmenį organizuojant ir koordinuojant metodinę veiklą, nukreipiant zonas bibliotekas aktyviai propaguoti TSKP XXVI ir LKP XVIII suvažiavimų medžiagą, gilinti darbo turinį [431]. VB turėjo būti vertinamos pagal tai, kiek jos savo veiklą siejo su mokslo tiriamuoju darbu, ieškojo naujų efektyvių metodinės veiklos priemonių, įtraukė į šią veiklą bibliotekos padalinių specialistus ir juos mokė. Šios apžiūros rezultatai šiek tiek atsispindėjo 1983 m. pabaigoje vykusioje 4-ojoje Lietuvos bibliotekininkų konferencijoje – pasigesta metodinės veiklos teorinio pagrindimo, metodinių leidinių, geresnio teorinio ir praktinio metodininkų pasirengimo, naujų metodinės veiklos nuostatų [432]. Tuo tarpu 1985 m. pradžioje posėdžiavusiai Kultūros ministerijos kolegijai atrodė kitaip. Priimtame nutarime ji pažymėjo, kad gerai veikė trijų pakopų metodinio vadovavimo valstybinėms masinėms bibliotekoms struktūra, planingai ir koordinuotai rengiami moksliniai bei metodiniai leidiniai, sukurta bibliotekų veiklos apžiūrų sistema, patobulinta socialistinio lenktyniavimo metodika, sukaupta vertinga metodinio konsultavimo, bibliotekų darbo analizės ir kontrolės, praktinės paramos patirtis, pakilęs metodininkų idėjinis ir profesinis lygis. Kartu kolegija nekonkrečiomis ir painiomis frazėmis įpareigojo ministerijos Bibliotekų reikalų valdybą ir VRB „sudaryti vieningą mokslinės metodinės ir metodinės organizacinės veiklos sistemą, moksliai pagrįsti metodinę veiklą ir užtikrinti jos organizacinį veiksmingumą, ugdyti bibliotekininkų profesionalumą, parengti ir įdiegti naujus metodinės ir metodinės organizacinės veiklos koordinavimo bei kooperavimo su kitų žinybų bibliotekomis ir metodinio vadovavimo joms principus“ [433]. Ši užduotis liko neįvykdyta, nes su pertvarka Sovietų Sąjungoje atėjusio viešumo sąlygomis kritikos metodinei veiklai pažėrė bibliotekininkai. Nemažai jos trūkumų nurodė patys metodininkai, susirinkę

į respublikinį seminarą Ukmergėje (1985 m. balandžio mėn.). Jame siūlyta ieškoti naujų metodinio vadovavimo formų, diferencijuoti metodikos centrų funkcijas, kad jie nedubliuotų vieni kitų darbą, racionaliau naudoti seminarų ir pasitarimų laiką, visiems labiau orientuotis į darbą su naujovėmis, stiprinti žinybinį ir tarpžinybinį metodinį vadovavimą, CB metodininkams savarankiškiau dirbti ir kūrybiškiau taikyti respublikos bei zonos metodikos centrų rekomendacijas [434]. Seminaro dalyvių nuostatas, nukreiptas į metodinės veiklos tobulinimą, iš dalies galima paaiškinti tuo, kad tada didelės viltys dar sietos su Bibliotekininkystės TSR Sąjungoje nuostatų, patvirtintų 1984 m., įgyvendinimu. 1985 m. pradėtas V. Žilinskienės pokalbis apie metodininko etiką atskleidė tokius metodinės veiklos bruožus, apie kuriuos anksčiau vengta viešai kalbėti: metodininkų atliekamų tikrinimų paviršutiniškumą, neobjektyvius vertinimus, formalizmą, metodinių konsultacijų nekokybiškumą, reikalavimų ir įpareigojimų laviną [435]. Kultūros ministerijos bandymai reaguoti į pasigirdusią dar nedrąsią kritiką buvo kosmetiniai ir pavėluoti (pavyzdžiui, jos 1987 m. vasario 26 d. nutarimas „Dėl CBS darbo apskaitos supaprastinimo ir kai kurių metodikos rekomendacijų panaikinimo“, 1987 m. balandžio 24 d. ministro įsakymas nr. 220 „Dėl kovos su prirašinėjimu ir apgaulinėjimu sustiprinimo kultūros švietimo įstaigose“).

1988–1989 m. metodinės veiklos problemos ir trūkumai buvo dar giliau išnagrinėti ir susisteminti, dar labiau išryškinti jos negatyvūs padariniai. Jei iki tol kritikuoti atskiri metodinės veiklos reiškiniai, tai paskutiniaisiais sovietiniais metais padaryta išvada, kad metodinė bibliotekų funkcija – „viena labiausiai diskredituotą“, kad metodikos centrai dirbo tik įrodymui, jog jie reikalingi“. Pastebėta, kad CB metodikos skyriai, pradžioje daug nuveikę tobulinant bibliotekininkų kvalifikaciją, vėliau laipsniškai perėjo nuo metodinės pagalbos teikimo prie centralizmo bei administracinio-komandinio vadovavimo stiliaus [436]. Į kur visa tai atvedė, geriausiai parodė Marijampolės CBS filialų bibliotekininkų apklausa – net 48,9 proc. jų pageidavo masinių renginių scenarijų, kurių rengimą laikė viena pagrindinių metodinės veiklos kryptų (kitos kryptys: metodikos rekomendacijos konkrečiomis temomis, praktinės pagalbos teikimas) [437], nors bibliotekininkystės specialistai ne kartą buvo pasmerkę „receptinę“ metodiką (žr. [438]). Tuo pat metu intensyviai ieškota būdų metodei veiklai pertvarkyti. Siūlyta labiau apibrėžti metodinio vadovavimo sistemos atskirų grandžių turinį ir funkcijas, peržiūrėti metodininkų pareigybes ir patikslinti kompetencijos ribas, metodikos centrų darbą vertinti pagal naujovių diegimą į praktiką, patirties sklaidą, kokybišką skaitytojų aptarnavimą, tarpžinybinę sąveiką [420; 439], bandyta reabilituoti seminarus [440]. R. Kvietkauskienė išsamiausiai nurodė metodinės veiklos trūkumus ir problemas: nuomonių dėl metodinio darbo efektyvumo ir vertinimo kriterijų įvairovę, nefunkcionuojančią metodinio vadovavimo sistemą, nes kiekviena jos grandis neturi nustatytų specifinių funkcijų; juridiniais aktais neįteisintą ir realiai neįmanomą vykdyti Kultūros ministerijos reikalavimą metodikos centrams būti tarpžinybiniais metodinio vadovavimo centrais; moksliskai nepagrįstą metodikos rekomendacijų diegimą privaloma tvarka (pavyzdžiui, BBK, standartų)¹⁴; metodinio

¹⁴ Sąjunginiai bibliotekų metodikos centrai iki pat sovietinio laikotarpio pabaigos reikalavo, kad „sritinės bibliotekos būtų visiškai atsakingos už aukštesnio lygmens metodikos centrų rekomendacijų diegimą į CBS praktiką“ [441].

darbo mokslinių tyrimų stoką ir jo pajungimą ideologiniams uždaviniams spręsti; bibliotekinių savarankiškumo, kūrybinio aktyvumo praradimą, dėl ko iš dalies kalti metodininkai [442; 443]¹⁵. R. Kvietkauskienė, pastebėjusi, kad yra įvairių nuomonių dėl metodinės veiklos – ji nereikalinga; reikalinga, bet būtini pokyčiai – palaikė antrąjį požiūrį. Be to, aptardama įvairių lygių metodikos centrų funkcijas, ji siūlė vidurinės grandies metodikos centrums labiausiai orientuotis į zonos bibliotekų darbo analizę, aiškintis atsiliekančius barus, numatyti priemones padėčiai taisyti [442, p. 7]¹⁶.

Trečias išorinis veiksnys, lėmęs susiformavusią metodinės veiklos praktiką su visais jos neigiamais padariniais, buvo tai, kad Lietuvoje itin mažai domėtasi teoriniais ir metodologiniais metodinės veiklos pagrindais. Jie glaustai aptarti tik K. Sinkevičiaus 7-o dešimtmečio pradžios darbuose. Faktiškai ši problematika palikta nagrinėti sovietinės Rusijos bibliotekininkystės specialistams, sutarusiems tik dėl to, kad metodinės veiklos tikslas yra tobulinti bibliotekinę veiklą. Visi kiti teoriniai metodinės veiklos klausimai buvo diskusijų, ypač sustiprėjusių 9-e dešimtmetyje, objektas. Jei Lietuvoje niekam nekilo abejonių dėl to, kad metodinės veiklos funkcijos yra metodinis vadovavimas ir metodinė pagalba (parama), tai dalis Rusijos bibliotekininkystės specialistų tvirtino, kad bibliotekų metodikos centrai negali vykdyti metodinio vadovavimo funkcijos, kad ji turi būti perduota administracinio valdymo struktūroms arba jai geriausiai atveju skyrė tik pagalbinių vaidmenį. Kiti specialistai pasisakė už visokeriopą metodinio vadovavimo funkcijos stiprinimą metodikos centruose. Lietuvoje nesureaguota ir į tą faktą, kad SSRS kultūros ministerijos 1983 m. tipiniuose sritinės bibliotekos nuostatuose joms buvo palikta tik metodinės pagalbos funkcija, dėl ko taip pat būta įvairių nuomonių sąjunginėje spaudoje (plačiau žr. [441, p. 23; 444; 445]). Tik 1988 m. pabaigoje R. Gudauskas, pirmas Lietuvoje, atkreipė dėmesį į tai, kad nėra aiški pati metodinės veiklos esmė, kad įsigaliojusi Lietuvos bibliotekų praktikoje jos samprata apima labai skirtingus ir sunkiai suderinamus reiškinius [446]. Dar vėliau, 1990 m., jis kolektyvinėje monografijoje „Teoriniai bibliotekininkystės pagrindai“ apžvelgęs Sovietų Sąjungos bibliotekininkystės specialistų požiūrius į metodinės veiklos esmę, padarė išvadą, kad „metodinės veiklos mokslinis pagrindas – viena aktualiausių ir menkiausiai išnagrinėtų bibliotekininkystės problemų“ [447]. Įsidėmėtina, kad minėtos monografijos antrajame pataisytame ir papildytame leidime (1995 m.) metodinė veikla ir jos problematika jau nebenagrinėta. Taip netiesiogiai pripažinta, jog tokiai metodei veiklai, kokia praktikuota sovietiniais metais, bibliotekininkystės teorijoje nebeliko vietos.

Metodinė veikla – sovietinės bibliotekininkystės atributas ir silpniausia grandis. Joje bene labiausiai atsispindėjo pagrindinės sovietinės bibliotekininkystės ydos: veiklos ideologizavimas, komandinis administravimo stilius, biurokratizmas, pseu-

¹⁵ Nemaža dalis metodinės veiklos problemų ir trūkumų, kuriuos Lietuvos bibliotekininkystės specialistai iškėlė 1985–1989 m., buvo būdingi visoms Sovietų Sąjungos bibliotekoms ir pastebėti sąjunginėje spaudoje, pavyzdžiui, [444].

¹⁶ 1984 m. balandžio 13 d. VRB organizuotame pasitarime dėl metodinio darbo koordinavimo iš VB buvo reikalaujama, kad jos būtų atsakingos už zonos bibliotekų veiklą. A. Pupienis, siekdamas įvairių lygių metodikos centrų ryškesnės funkcijų diferenciacijos, pasisakė už tai, kad CB tektų atsakomybę už miestų ir rajonų filialų veiklą, o VB – už miestų ir rajonų CB veiklą [221].

domokslisškumas, vaikymasis didesnių kiekybinių rodiklių, vadovaujantis principu „kuo daugiau – tuo geriau“, ir iš to kilęs darbo rezultatų klastojimas. Pirmi metodinės veiklos organizacinės sistemos byrėjimo, irimo požymiai pastebimi jau 1988–1989 m. Atsisakant perdėtos bibliotekų priežiūros ir kontrolės, apžiūrų ir socialistinio lenktyniavimo, suteikiant joms daugiau savarankiškumo, metodikos centrų funkcijos ėmė siaurėti. Ne tik KVB, bet ir kitos VB, taip pat CB pradėjo perorganizuoti metodinę veiklą, mažinti jos apimtis [420; 442]. Vis dėlto pagrindinė išvada, kad metodinę veiklą būtina ne tobulinti, bet iš esmės reformuoti, iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo nebuvo padaryta¹⁷.

¹⁷ Geriausias to įrodymas – E. Košinskienės siūlyta metodinės veiklos pertvarkymo programa [448].

12. MOKSLINIŲ TYRIMŲ TEMATIKA IR REZULTATAI

Mokslinės veiklos sąlygų formavimasis. Jau pirmieji SB nuostatai įpareigojo jas dalyvauti moksliniame darbe, spręsti bibliotekininkystės ir bibliografijos teorijos bei praktikos klausimus, koordinuoti visų srities bibliotekų mokslinį darbą. Aišku, savo veiklos pradžioje VB neturėjo sąlygų mokslinei veiklai. Tuo metu didžiausios viltys sietos su VU absolventais, paskirtais dirbti šiose bibliotekose. Vis dėlto 7-o dešimtmečio pradžioje, nežiūrint 1961 m. K. Sinkevičiaus raginimų VB aktyviau dalyvauti moksliniame darbe, nes to reikalaujantys šių bibliotekų nuostatai [1, p. 69], ir KVB vadovų pastangų, pastarieji 1962 m. turėjo konstatuoti, kad bibliotekos personalas, nors ir pajėgus dirbti mokslinį darbą, labai silpnai dalyvavo mokslo tiriamojame veikloje [24, l. 36]. Matyt, tokia išvada padaryta lyginant su kitomis Lietuvos bibliotekomis (savo mokslo darbus 1957 m. pradėjo leisti VUB, 1961 m. – MAB) ir atsižvelgiant į tai, kad VU Bibliotekininkystės katedros absolventų trečiojoje mokslinėje praktinėje konferencijoje (1962 m. lapkričio 15–17 d.) pranešimus darė trys KVB atstovai (J. Baltušis, I. Kinčinaitė, E. Stankaitienė). Tuo tarpu pirmose dviejose konferencijose, kurių tikslas buvo įtraukti į mokslo tiriamąjį darbą (MTD) kuo daugiau absolventų, pranešėjų iš KVB nebuvo. Suprantama, MTD padėtis KVB labiausiai priklausė nuo bendros jo būklės Lietuvoje, nuo KVB darbuotojų kompetencijos, darbo organizavimo. Pažymėtina, kad pirmoji publikacija Lietuvoje, skirta MTD bibliotekininkystės srityje, paskelbta tik 1963 m. [449]. MTD skatinimui ir plėtrai buvo svarbi 1969 m. TBT VII plenumo priimta rezoliucija, kurioje siūlyta: plėsti MTD kiekvienoje didesnėje bibliotekoje; koordinuoti MTD tematiką; sudaryti TBT komisiją MTD klausimams spręsti; 1969 m. surengti VU Bibliotekininkystės katedros absolventų konferenciją; organizuoti mokslo tiriamąjį bibliotekininkystės, bibliografijos, mokslinės informacijos ir knygotyros institutą [20]. Dalį rezoliucijoje keltų uždavinių pavyko įgyvendinti. 1969 m. sudaryta respublikinė TBT komisija bibliotekininkystės ir bibliografijos mokslo tiriamajam darbui koordinuoti. 1970 m. ji parengė ir TBT patvirtino¹ Lietuvos TSR bibliotekų ir kitų įstaigų bibliotekininkystės mokslo tiriamojo ir mokslinio metodinio darbo suvestinį perspektyvinį planą 1971–1975 metams“.

8-e dešimtmetyje jau įsakmiau reikalauta, kad VB aktyviau dalyvautų MTD. Štai 1974 m. gruodžio 19 d. kultūros ministro įsakyme nurodyta VB didinti jų kaip mokslinių bibliotekų vaidmenį zonose, įsitraukti į MTD, iki 1975 m. liepos 1 d. pasirinkti temas ir jas tirti. 1977 m. gruodžio 27 d. patvirtintame VTBK nutarime „Dėl bibliotekininkys-

¹ 1976 m. perorganizavus TBT į VTBK 1977 m. kovo 22 d. įsteigta VTBK Bibliotekininkystės mokslo tiriamojo darbo koordinavimo taryba. 1981 m. pabaigoje ji buvo sujungta su Mokslinio metodinio darbo taryba ir pavadinta Bibliotekotyros, bibliografotyros, knygotyros ir informatikos mokslinio tyrimo bei metodinio darbo koordinavimo taryba.

tės, bibliografijos ir knygotyros mokslinio tyrimo darbų Tarybų Lietuvos bibliotekose ir mokymo įstaigose gerinimo ir koordinavimo tobulinimo“ VB direktoriai įpareigoti plėsti MTD, nuo 1978 m. pradėti planuoti MTD savo zonoje, teikti VTBK planus ir ataskaitas. 1980 m. kovo mėn. VTBK Bibliotekininkystės mokslo tiriamojo darbo koordinavimo taryba, siekdama parengti VB dalyvavimo MTD projektą, apsvarstė KVB veiklą 1976–1979 m. šioje srityje. VB dalyvauti MTD skatino ir respublikinės mokslinės, mokslinės praktinės konferencijos: Lietuvos bibliotekininkų (1958, 1965, 1976, 1983 m.), Lietuvos bibliografų (1962, 1969, 1973, 1979, 1986 m.), VU (1962, 1967, 1971, 1974, 1979, 1980, 1981, 1982, 1986, 1987, 1988 m.) ir kt.

KVB didžiausia problema buvo surasti moksliniam darbui tinkamų specialistų. Į metodinę ir mokslinę veiklą stengtasi įtraukti kuo daugiau darbuotojų iš įvairių KVB padalinių. Iki 1976 m. išskirtinis vaidmuo teko J. Baltušiu. Jis ne tik energingai skatino KVB, kitų Kauno zonos bibliotekų personalą imtis mokslinio darbo, bet ir pats

Į bibliotekos mokslinę veiklą įsitraukė direktoriaus pavaduotoja J. Naujokaitė. 1970 m.

jį dirbo. J. Baltušis buvo aktyviausias KVB atstovas įvairiuose seminaruose, pasitarimuose, konferencijose. Jo darbuose vienokio ar kitokio atgarsio susilaukė visos aktualios to meto bibliotekininkystės problemos. J. Baltušiu visokeriopa skatinant į mokslinę veiklą įsitraukė M. Dailidonienė, M. Danieliūtė, J. Naujokaitė, Ch. V. Spitrys, E. Stankaitienė ir kt. Jo pastangomis 1972 m. pradėta organizuoti KVB mokslinė metodinė komisija. Tačiau 1975 m. J. Baltušis turėjo pripažinti, kad KVB mokslinėje veikloje pastebimi tik mokslinių tyrimų elementai; juos jis pastebėjo zonos bibliotekų veiklos analizėje, Mokslinės metodinės tarybos darbe (keliant ir sprendžiant bibliotekos struktūros, darbo normavimo, planavimo, mechanizavimo problemas). Jo netenkino menkas domėjimasis moksliniais tyrimais Kauno zonos bibliotekose, protrūkiausiai atlie-

kami skaitytojų interesų ir literatūros tyrimai [205]. 1978 m. VRB specialistų komisija MTD srityje pasiūlė: plėsti tyrimų problematiką; organizuoti tyrimus zonos CB ir jų filialuose; gerinti MTD koordinavimą (pirmiausia tarp KVB padalinių); į MTD įtraukti daugiau aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Sprendžiant šiuos uždavinius pasiekta tam tikrų rezultatų (išskyrus antrąjį). Pagyvėjo Jaunųjų specialistų tarybos veikla. Norėta, kad MTD būtų labiau pastebimas Metodikos skyriaus įnašas, o specializuotų skyrių metodininkai savo darbus derintų su KVB vykdomais moksliniais tyrimais [450]. Deja, KVB metodininkai, paskendę operatyviniame darbe, labiau buvo duomenų rinkėjai, sistemintojai ir tiekėjai kitoms valdymo ir metodikos institucijoms, kurių atstovai atlikdavo gilesnę analizę ir apibendrinimus. Daug vilčių dėta į 1983 m. įsteigtą Mokslinio tiriamojo darbo skyrių, iki 1986 m. turėjusį 3, vėliau – 4 etatus². Kadangi skyrius neturėjo įgaliojimų koordinuoti MTD visoje bibliotekoje, šiai funkcijai vykdyti 1984 m. buvo įsteigta mokslinė taryba. Į jos sudėtį įtraukti ne tik KVB, bet ir VU KVF, KPIB atstovai. 1985–1986 m. Taryba svarstė KVB raidos krypčių 1986–1990 m. ir laikotarpiui iki 2000 m. plano projektą, MTD planą 1986–1990 m., valstybinių bibliotekinių standartų diegimą, struktūrinių padalinių išdėstymo ir audiovizualinės informacijos naujuose rūmuose projektą, atskaitinės konferencijos skaitytojams organizavimą. 1987 m. vienas posėdis buvo skirtas MTD būklei ir perspektyvoms svarstyti. Daugiausia diskutuota kaip KVB sukurti MTD sistemą, turinčią visus jai būdingus požymius. Pastebėta, kad tokios sistemos nėra, kad silpni ryšiai tarp bibliotekos padalinių (bendradarbiauta tik su Periodikos skyriumi), kad neparengtos metodikos rekomendacijos baigtiems tyrimams. Pasigesta materialinio suinteresuotumo, kvalifikuotų specialistų. Siūlyta būsimums tyrimus pavesti laikinoms darbo grupėms. Jei VRB tiria bendras bibliotekininkystės tendencijas Lietuvoje, tai KVB, J. Vitkūno nuomone, turi spręsti savo svarbiausias problemas. Jis siūlė pagrindine mokslinių tyrimų kryptimi laikyti KVB valdymo ir aptarnavimo funkcijų optimizavimą. Kitame 1987 m. Tarybos posėdyje kaip tik buvo apsvaistyti KVB sisteminės analizės metodologiniai pagrindai. Dar vienas Tarybos posėdis buvo skirtas ABIS diegimo eigai (1988 m.) Per likusį laiką iki sovietinio laikotarpio pabaigos MTD organizavimo srityje atliktas tik vienas pertvarkymas. 1986–1988 m. MTD skyrius (vedėjas J. Vitkūnas) sprendė KVB darbo procesų automatizavimo, naujų technikos priemonių įsisavinimo klausimus. Nuo 1989 m. šią problematiką perėmė naujas Automatizuotos bibliotekinės informacijos skyrius; jo vadovu paskirtas J. Vitkūnas. MTD skyriui, kuriam nuo 1989 m. kovo mėn. vėl vadovavo iš aspirantūros grįžusi L. Krūminaitė-Barzdaitienė, pavesti kiti moksliniai tyrimai. Pagrindine šio skyriaus veiklos kryptimi nutarta laikyti tyrimus, susijusius su Kauno miesto ir zonos bibliotekų sąveikos stiprinimu.

Mokslinių tyrimų apžvalga. KVB vadovai dalyvavimą mokslinėje veikloje laikė bibliotekos prestižo reikalu, svarbia jos pripažinimo mokslinė biblioteka sąlyga, todėl buvo suinteresuoti mokslinės veiklos rezultams priskirti labai įvairius darbus. Ši ten-

² Steigti mokslo tiriamojo darbo skyrius SSRS valstybinėse respublikinėse bibliotekose rekomenduota dar 1969 m. [451]. 1976 m. liepos 1 d. Lietuvos VRB Mokslinio metodikos skyriaus struktūroje sudarytas mokslinio tyrimo sektorius. 1977 m. sausio 20 d. jis perorganizuotas į Mokslinio tyrimo skyrių.

dencija gerai matyti iš KVB perspektyvinių planų ir MTD ataskaitų. 1966 m. vasario mėn. KVB parengė 1966–1970 m. mokslinių darbų planą. Iš 16 į jį įtrauktų darbų (temų) penki darbai – kasmetinės 1965–1969 m. Kauno zonos bibliotekų veiklos rezultatų analizės (M. Blockytė-Dailidonienė) – priskirtini metodiniams, trys darbai – vadovas po Kauno miesto bibliotekas (J. Baltušis), Kauno zonos bibliotekų anotuotas vardinis sąrašas (M. Blockytė-Dailidonienė), KVB atmena (Ch. V. Spitrys) – laikytini informaciniais. Dar planuotos dvi mokslinės bibliografijos rodyklės – „Kaunas“ (autorių kolektyvas), „Ikitarybiniai ir tarybiniai rusų rašytojai lietuvių kalba“ (Ch. V. Spitrys) – ir vienas mokslo populiarinimo darbas – „Žmogus ir knyga“ (Ch. V. Spitrys). Pagal temos formuluotę arčiausiai mokslinio tyrimo darbų buvo du: „Kauno zonos bibliotekų istorija 1961–1970 m.“ (M. Blockytė-Dailidonienė) ir „Socialiniai tyrimai“ (J. Baltušis). Plane dar nurodyti trys diplominiai darbai: „A. Janulaičio asmeninė biblioteka“ (K. Buksienė-Kaupaitė), „V. Mykolaitis-Putinas: literatūros rodyklė“ (R. Gudelienė-Zagrebskaitė), „Moksleivių periodikos istorija: 1905–1917 m.“ (Z. Pavilionis) (visų jų temos vėliau buvo pakeistos). Į 1970 m. viduryje parengtą KVB mokslinių tyrimų ir metodinių darbų 1971–1975 m. planą įtraukta 11 temų. Vėl 5 temos skirtos Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų 1970–1974 m. veiklai analizuoti. Iš ankstesnio plano perkeltas neatliktas informacinis darbas – „Kauno zonos bibliotekų sąrašas“. Likusios 5 temos priskirtinos mokslinio tyrimo darbams. Nors nuo 1976 m. Lietuvos bibliotekose MTD pradėtas planuoti atskirai nuo metodinių ir bibliografinių darbų, bet į KVB metines MTD ataskaitas dar ilgą laiką buvo įtraukiami moksliniai ir nemoksliniai KVB veiklos rezultatai. Pirmojoje, 1976 m. MTD ataskaitoje pateikti statistiniai KVB darbo duomenys, informacija apie Kauno zonos bibliotekininkų seminarus ir juose darytus pranešimus, KVB personalo kvalifikacijos tobulinimą, parengtas literatūros rodykles. 1977 m. atsiskaityta už B. Sruogos kūrybos propagavimą, metodinių ir technologinių instrukcijų rengimą, darbo sąlygų gerinimą, darbo laiko normavimą, 1978 m. – už parengtas literatūros rodykles, darbą VTBK DMO taryboje, informuojama apie pranešimus jaunųjų specialistų konferencijose ir zonos seminaruose. Augant reikalavimams MTD ir kaupiantis patirčiai, panašaus pobūdžio informacijos MTD ataskaitose mažėjo, bet jos dar liko iki 9-o dešimtmečio antrosios pusės. Pavyzdžiui, į MTD ataskaitas įtraukta KVB darbuotojų dalyvavimas radijo ir televizijos laidose (1981 m.), KVB socialinio lenktyniavimo nuostatų parengimas (1982 m.), pranešimai, parengti pagal „Skaitymo kultūros programos“ tris temas, dvi paskaitos (1984 m.), bibliotekos darbuotojų mokslinių darbų abėcėlinė ir sisteminė kartoteka (1985 m.).

Kokią KVB darbų dalį sudarė darbai, priskirtini mokslinių tyrimų rūšiai, nustatyti nėra lengva, nes mokslinės veiklos bei mokslinių tyrimų samprata buvo nepakankamai apibrėžta ir kito, taip pat trūksta informacijos apie pradėtus, bet nebaigtus tyrimus. L. Krūminaitė-Barzdaitienė, vadovaudamasi plačiąja mokslinės veiklos samprata, nustatė, kad KVB specialistai 1958–1964 m. parengė 20, 1965–1982 m. – 184 darbus (tarp jų buvo ir nepublikuotų), turėjusius mokslinės veiklos elementų [452]. Norint nustatyti ir įvertinti darbus, kurie priskirtini MTD sričiai ir yra mokslinių tyrimų rezultatas, būtina laikytis istoriškumo principo, t. y. vadovautis sovietinės bibliotekininkystės ir gretimų mokslų paradigma – to laikotarpio minėtų mokslų būkle, moksliš-

kumo normomis, socialinių mokslų tyrimams būdinga orientacija į socialiai reikšmingus ir praktinei veiklai efektyvius rezultatus. Vadovaudamiesi šiomis nuostatomis, toliau naudosimės tuomet labiausiai paplitusia ir plačia mokslinio tyrimo apibrėžtimi. Pagal ją, tai „visuma darbų, kurių tikslas, naudojant mokslinius metodus, išspręsti teorinį arba praktinį klausimą“ [453]. Dar taikysime minimalius ir universalius žinių moksliskumo kriterijus, kurių visuma leidžia mokslines žinias atskirti nuo kitų pažinimo rezultatų. Štai šie kriterijai:

1. Problemiškumas, t. y. probleminės situacijos fiksavimas, koncentravimasis į tai, kas nėra žinoma, ir bandymas tai pažinti. Pagal šį kriterijų, mokslui jau žinomų faktų susistemimas nelaikomas moksliniu tyrimu ar darbu.
2. Pagrįstumas, t. y. sprendžiant problemą formuluojami logiškai susiję argumentai, kurie patvirtina, įrodo, paneigia tam tikrus teiginius.
3. Galimybė patikrinti, t. y. pateikti argumentai, gauti rezultatai turi būti patikrinti (jei ne iš karto, tai vėliau). Iš šio kriterijaus kyla reikalavimas, kad tyrimo rezultatai būtų prieinami, paskelbti.
4. Sistemiškumas, t. y. žinios, kuriomis siekiama pagrįsti problemos sprendimą, turi būti logiškai susijusios, neprieštaringos, organizuotos į tam tikrą sistemą.

KVB, siekusios būti viena iš didžiųjų Lietuvos bibliotekų, atstovai jau 6-o dešimtmečio pabaigoje, vadovaudamiesi sukaupta patirtimi, direktyviniais dokumentais, retsykliais – tyrimų duomenimis, bandė viešai kelti aktualius bibliotekų veiklos klausimus ir siūlyti jų sprendimo būdus. Natūralu, kad mokslinių tyrimų KVB pradininku tapo J. Baltušis. Taip pat natūralu, kad pirmoji tarp daugelio jo nagrinėtų temų buvo bibliotekininkystės plėtra Kaune. Ši tema buvo jo akiratyje iki pat darbo pabaigos Kaune (1976 m.). Nei tuomet, nei vėliau Kaune nebuvo kito specialisto, kuris ją būtų tyręs taip giliai ir visapusiškai. Dar 1959 m. J. Baltušis atliko Kauno miesto bibliotekų tinklo analizę ir pateikė siūlymus dėl jo optimizavimo. Tyrimo rezultatų pagrindu LKP Kauno miesto komitetas priėmė atitinkamą nutarimą [68]. 1965–1967 m. J. Baltušiu vadovaujant buvo parengta ir Kauno bibliotekose išplatinta anketa, kurios duomenys, papildyti istorinio tyrimo rezultatais, apibendrinti straipsnyje [114], naudoti nepublikuotuose darbuose „Skaitytojų aptarnavimo Kauno miesto profsąjunginėse ir techninėse bibliotekose problemos“, „Kauno bibliotekų atsiekimai“ (abu 1967 m.), pažymoje „Bibliotekų būklė Kauno miesto Lenino rajone“ (1968 m.). Tie darbai pateikia objektyvų, nepagražintą to meto Kauno bibliotekų vaizdą. Pavyzdžiui, pažymoje nurodoma, kad tarp 130 rajono bibliotekų nėra nė vienos savarankiškos vaikų bibliotekos (tik du vaikų literatūros skyriai), nė vieno bibliotekai suprojektuoto pastato. Bibliotekomis, įsikūrusiomis mažose patalpose, stokojančiomis tinkamos literatūros, nesinaudoja 20–30 tūkst. potencialių skaitytojų, jų masiniai renginiai neefektyvūs. Kauno bibliotekų tinklu, jo plėtra ir kitomis problemomis J. Baltušis domėjosi ir vėliau, o rezultatus skelbė pranešimuose, darytuose 1969 m. Kauno miesto kultūros darbuotojų konferencijoje, 1974 m. pabaigoje VU organizuotoje mokslinėje konferencijoje „Biblioteka

mokslinės techninės revoliucijos amžiuje“ (jo pranešimas „Kauniečių bibliotekinis aptarnavimas ir jo problemos“), publikacijose [454; 455]. Sudėtine šios temos tyrimo dalimi laikytini J. Baltušio darbai, skirti KVB istorijai ir veiklai, pradedant 1961 m. apgintu diplominiu darbu „Kauno viešosios bibliotekos istorija (1950–1960)“ ir baigiant bibliotekos jubiliejų proga skelbtomis publikacijomis [86; 456–458] ar pranešimu KPIB 50-mečiui skirtoje konferencijoje [459].

Bibliotekos mokslinių tyrimų pradininkas
direktorius J. Baltušis. Apie 1980 m.

Kita J. Baltušio nagrinėta tema buvo bibliotekų fondų sudėtis ir jos priklausomybė nuo knygų leidybos. Jau 1965 m. remdamasis faktu, kad trys ketvirtadaliai kaimo bibliotekų skaitytojų turi nebaigtą pradinį ir pradinį išsilavinimą, jis siūlė papildyti bibliotekų fondus populiaria literatūra, reikalavo, kad leidyklos atsižvelgtų į bibliotekų poreikius ir „aukso fondo“ literatūrą leistų 50 tūkst. egz. tiražu bei kartotų ją kas 3–4 metus, didesniu tiražu leistų „Mokinio bibliotekos“ serijos spaudinius [460]. Šias ir kitas problemas jis viešino 1966 m. publikacijoje apie mokyklų bibliotekų aprūpinimą literatūra iš „aukso fondo“ [461] bei pranešime „Pretenzijos knygų leidėjams“, skaitytame kultūros darbuotojų pasitarime Vilniuje. Bibliotekų fondų problemas J. Baltušis giliausiai ir išsamiausiai aptarė 1972 m. pirmosios respublikinės bibliotekų fondų komplektavimo konferencijos plenarinio posėdžio pranešime „Knygų leidyba ir jos santykis su bibliotekų fondais“. Laikydamas bibliotekų fondų kokybės gerinimą viena iš priemonių didinti gyventojų naudojimąsi bibliotekomis ir konstatuodamas, kad Lietuva pagal gyventojų sutelktumą į valstybines masines bibliotekas užima antrą vietą Sovietų Sąjungoje (Lietuvoje sutelkta 41 proc., Ukrainoje 42,7 proc. gyventojų), jis siūlė:

1. Siekti, kad leidžiamų knygų pavadinimų skaičius bei jų tiražai būtų padidinti 2–3 kartus (1960 m. Lietuvoje išleista 2 206, 1970 m. – 2 186 knygos).
2. Daugiau leisti grožinės ir vaikų literatūros knygų (1939 m. išleista 254, 1969 m. – 252 pavadinimų) ir rūpintis, kad masinėse bibliotekose jos sudarytų apie 60 proc. viso fondo, didėtų jų apyvarta. Mat J. Baltušis laikėsi požiūrio, kad masinių bibliotekų fondą turi sudaryti grožinė, vaikų ir mokslo žinias populiarianti literatūra, o specialistams reikalingi leidiniai būtų gaunami iš VB.
3. Geriau aprūpinti bibliotekas naujomis knygomis. Tuo tikslu J. Baltušis reikalavo ryžtingiau taikyti subalansuoto komplektavimo principą (išlaikyti naujai gautų ir nurašytų knygų balansą).
4. Leidykloms ir bibliotekoms labiau atsižvelgti į pokyčius kaimo bei miesto gyventojų struktūroje, ypač kaimo gyventojų senėjimą (1959 m. kaime gyveno 17 proc., 1971 m. – 23 proc. pensinio amžiaus žmonių), išsilavinimą, pasaulėžiūrą, ir į knygų brangimą (jei anksčiau bibliotekos nepanaudodavo visų komplektavimo lėšų, nes neužtekdavo naujų knygų, tai dabar, priešingai, trūksta lėšų spaudiniams įsigyti).

Tarp temų, kurios itin domino J. Baltušį, buvo ir bibliotekininko asmenybė, norimų jos bruožų formavimas [461–462]. Suprantama, nagrinėdamas šią temą jis vadovavosi to meto sovietinės ideologijos pagrindais, požiūriu, kad sovietinės bibliotekos yra komunistinės visuomenės harmoningos asmenybės formavimo, jos savišvietos bazės, aktyvios materialistinės pasaulėžiūros ugdytojos ir profesinių žinių propaguotojos. Tokia bibliotekos socialinio vaidmens samprata ir vadovavimo skaitymui dogma pagrįstas jo siūlytas bibliotekininko modelis. Pagal jį, bibliotekininkas turi būti harmoninga asmenybė, t. y. įsisavinęs marksizmą-leninizmą, užgrūdintas politiškai, aistringas komunizmo idėjų propaguotojas, pasižymintis aukšta profesine kvalifikacija bei kūrybiškumu. Bibliotekininkui nepakanka mokėjimų ir įgūdžių kaupti bei propaguoti spaudinius. Jis privalo kiekvienam skaitytojui pateikti tinkamiausią knygą ir kiekvienai knygai rasti tinkamiausią skaitytoją. Dar jis turi suvokti, kad knygų skaitymas nėra savitiksliis, nes jos yra tik minčių, idėjų perdavimo priemonė. Kaip tik todėl bibliotekininkas turi būti aktyvus auklėjamojo proceso, kurio tikslas – norima kryptimi keisti gyventojų skaitymo turinį ir pobūdį, sudominti tam tikromis idėjomis, plėsti interesų ratą, dalyvis. J. Baltušis, priešindamasis paplitusiam požiūriui į bibliotekininką kaip spaudinių kaupėją, jų tvarkytoją ir išdavėją, ieškojo gilesnės bibliotekininko veiklos sampratos. Jis bene išsamiausiai Lietuvoje išdėstė reikalavimus sovietinės bibliotekos darbuotojui ir prisidėjo prie sovietinio bibliotekininko modelio, kuris tapo KVB personalo kvalifikacijos tobulinimo sistemos pagrindų, konstravimo³.

J. Baltušio tyrimų akiratyje, be jau minėtų, buvo ir kitos temos: visuomeniniai pradai Lietuvos bibliotekų darbe (1962 m., Pabaltijo bibliotekininkų seminaras), metodinio darbo koordinavimas rajone (1964 m., respublikinis bibliotekininkų seminaras Giru-

³ Pastebėtina, kad KVB šie reikalavimai buvo taikomi personalui ir dirbant joje J. Baltušiu, ir vėliau. Tuos pačius ar panašius reikalavimus išsakė E. Stankaitienė [463], J. Naujokaitė [251].

Kauno zonos bibliotekininkai respublikiniame seminare Giruliuose. Viršuje *antras iš kairės* – direktorius J. Baltušis, *antra iš dešinės* stovi – Metodikos skyriaus vedėja M. Dailidionienė, pirmoje eilėje *ketvirta iš dešinės* sėdi Vaikų literatūros skyriaus vedėja P. Misevičienė. 1964 m.

liuose), skaitytojų telkimas į bibliotekas [414] (1965 m.), skaitymo kultūros ugdymas [371; 464] ir masinių bibliotekų veiklos rezultatų vertinimo metodika (1966–1969 m.). Svarbūs ir verti dėmesio buvo J. Baltušio siūlymai 1973 m. įvykusioje pirmoje respublikos bibliografų ir kraštotyrininkų konferencijoje: sudaryti nacionalinės bibliografijos, slapyvardžių žodyno, skaitymo kultūros ugdymo, bibliotekininkystės terminų rengimo ilgalaikės programos, leisti kraštotyros darbų referatų žurnalą. 1974 m. jis, vertindamas bibliotekų centralizavimą kaip ilgalaikę bibliotekininkystės tobulinimo programą, revoliucinį bibliotekų pertvarkymą siekiant pagerinti jų veiklos turinį ir žymiai išplėsti funkcijas, tiksliai nurodė būtinas sėkmingo centralizacijos įgyvendinimo sąlygas:

1. Bibliotekų materialinės bazės gerinimas (perkelti bibliotekas į specialiai pritaikytas patalpas, sudaryti joms normalias darbo sąlygas);
2. Bibliotekinių procesų mechanizavimas ir automatizavimas, kad bibliotekininkams liktų laiko kūrybiniam darbui;
3. Knygų leidybos ir bibliotekų komplektavimo problemų sprendimas, kad bibliotekose sumažėtų nepaklausių spaudinių ir padidėtų fondų apyvarta;
4. TBA veiklos pertvarkymas;
5. Bibliotekininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo pagerinimas, nes jų politinis, profesinis, bendras kultūrinis lygis esąs per žemas centralizuotos bibliotekos uždaviniams spręsti;
6. Visų CBS veiklą reglamentuojančių dokumentų parengimas [465].

Intensyvi J. Baltušio mokslinė veikla yra pirmasis KVB būdingas bruožas mokslinių tyrimų srityje. Antrasis bruožas – skaitybos tyrimų organizavimas ir vykdymas. Šios

tyrimų krypties pradininkas taip pat buvo J. Baltušis. 1962 m. pranešimuose „Gyventojų savišvieta ir bibliotekininkų uždaviniai“, „Sisteminio skaitymo reikšmė ugdant mąstymą ir kalbą“, 1963 m. publikacijoje „Bibliotekų darbe“ [466] J. Baltušis pirmasis sovietinėje Lietuvoje taip giliai aptarė skaitymą kaip sudėtingą fiziologinį ir psichinį reiškinį, skaitymo rūšis, skaitymo ir bibliotekų vaidmenį savišvietai⁴. Pažymėtina, kad tuometiniai Rusijos Federacijos bibliotekininkai šių klausimų beveik nenagrinėjo [467]. Vadovaujant J. Baltušiui 1965 m. buvo atliktas pirmasis KVB sociologinis tyrimas siekiant išsiaiškinti, kaip suaugę Kauno zonos gyventojai naudojami masinėmis bibliotekomis ir kaip tenkinami jų skaitymo poreikiai. Tyrimo rezultatus J. Baltušis apibendrino ir 1967 m. paskelbė pranešime VU Bibliotekininkystės katedros organizuotoje konferencijoje, skirtoje skaitytojų interesų tyrimams, ir straipsnyje [468]. Tais rezultatais J. Baltušis rėmėsi ne viename 7-o dešimtmečio antrosios pusės darbe. V. Rimša šį centralizuotą regioninį tyrimą priskyrė prie penkių 1959–1965 m. Lietuvoje atliktų tyrimų, kuriems būdingos mokslinių skaitymo sociologinių tyrimų užuomazgos, grupės [469, p. 45]. Atrodo, kad minėtas tyrimas paskatino J. Baltušį 1966 m. dvi savaites stažuotis SSRS valstybinėje V. Lenino bibliotekoje ir parengti 49 mašinarščio lapų darbą „Socialiniai tyrimai bibliotekininkystėje“, 1967 m. – įvairių Lietuvos gyventojų grupių sociologinių tyrimų programą „Socialinių tyrimų bibliotekininkystės klausimais tematika“, su kuria supažindino Lietuvos TBT. Jie kartu su 1967 m. paskelbtu E. Kacevičiūtės-Košinskienės (VRB) darbu „Metodinė medžiaga bibliotekoms dalyvaujančioms socialiniuose tyrimuose“ tapo pagrindu TBT priimant 1966 m. nutarimą dėl gyventojų atskirų socialinių sluoksnių tyrimų organizavimo, planavimo, koordinavimo ir metodinio vadovavimo. Nutarimu VRB ir VB priskirta kaimo gyventojų centralizuotų skaitymo tyrimų organizavimo ir vykdymo centrų funkcija. KVB tokio centro vaidmenį atliko tik vieną kartą. Ji 1968–1969 m. vykdė tyrimą „Kauno zonos skaitytojų interesai ir vadovavimas skaitymui“ (vadovė M. Dailidonienė). Jo bazė buvo Kauno rajoninė biblioteka ir dvi kaimo bibliotekos. Analizuoti 2 350 skaitytojų formuliarai. Pagrindinė tyrimo išvada – šakinės literatūros fondai neatitinka skaitytojų poreikių, todėl jie mažai naudojami [470]. Nors šis tyrimas, lyginant su 1965 m. atliktu tyrimu, buvo silpnesnis metodiniu požiūriu ir menkesni rezultatai, V. Rimša jį priskyrė prie tyrimų, turinčių neabejotiną mokslinę išliekamąją vertę, grupės [469, p. 53].

Iki 9-o dešimtmečio KVB dalyvavo dar trijuose centralizuotuose skaitybos tyrimuose. 1967–1969 m. VRB organizavo respublikinį moksleivių skaitymo tyrimą. Pirmajame etape, remiantis anketiniais duomenimis, aiškintasi V–VIII klasių moksleivių laisvalaikis ir skaitymo vieta jo struktūroje, antrajame etape, naudojant apklausos lapus, individualius pokalbius, formuliarių analizę, – moksleivių skaitymo intensyvumas ir turinys [471]. Be kitų Lietuvos bibliotekų, tyrimo dalyvavo ir KVB Vaikų literatūros skyrius. Jo skaitytojų tyrimo duomenis apibendrino ir pateikė M. Danieliūtė [472]⁵.

⁴ Įvairūs skaitybos reiškiniai J. Baltušį domino ir vėliau. Pavyzdžiui savo pranešime kultūros darbuotojų suvažiavimo sekcijoje „Knyga ir visuomenė“ (1969 m.) jis kėlė skaitymo reikšmės visuomenei ir asmenybės formavimuisi, neskaitymo priežasčių, bibliotekų vaidmens skatinant skaitymą ir keliant skaitymo kultūrą klausimus.

⁵ Šio tyrimo pirmojo etapo rezultatus M. Danieliūtė pristatė ketvirtojoje VU Bibliotekininkystės katedros absolverentų konferencijoje (1967 m. gruodžio mėn.).

Nedidelės apimties regioninį tyrimą KVB (atsakinga M. Dailidonienė) atliko bendradarbiaudama su VRB ir RMTB Kauno filialu. Siekiant nustatyti CB vietą aptarnaujant specialistus 1977 m. Jonavos rajono bibliotekose buvo apklausta 414 skaitytojų specialistų. Remdamasi gautais rezultatais Kultūros ministerijos kolegija priėmė nutarimą „Dėl liaudies ūkio specialistų bibliotekinio-informacinio aptarnavimo Jonavos rajono bibliotekose“, įpareigojusį Jonavos kultūros skyrių ir CB pagerinti darbą [473]. Į trečiąjį centralizuotą tyrimą įsitraukė Bendrojo abonemento personalas. 1973–1979 m. KPI Sociologinių tyrimų laboratorija vykdė tyrimą „Grožinės literatūros ir kitų kultūrinių veiksnių įtaka formuojant studento asmenybę“. Jo metodiką parengė, gautus duomenis analizavo, apibendrino ir skelbė laboratorijos bendradarbė L. Barzdžiukienė (ji tyrimo pagrindu parengė ir 1980 m. apgynė pedagogikos mokslų kandidato disertaciją). KVB buvo viena tyrimo bazių. Skyriaus personalas rinko duomenis apie studentų KVB skaitytojų grožinės literatūros poreikį (1973 m.), prisidėjo nagrinėjant temą „Grožinės literatūros vieta estetinio auklėjimo sistemoje“ (1974 m.). Siekdami nustatyti grožinės literatūros skaitymo įtaką mokymosi rezultatams, skaitymo vietą studentų laisvalaikio struktūroje ir skaitymo intensyvumą, jie 1976–1977 m. analizavo 512 Kauno aukštųjų mokyklų studentų (KVB skaitytojų) formuliarius ir studentus apklausė. 1978 m. skyriaus darbuotojai išdalijo anketą „Rašytojas ir skaitytojas“ 50 atrinktų studentų.

Gerokai daugiau atlikta lokalių skaitymo tyrimų. Jie turėjo siaurą praktinę paskirtį – padėjo geriau pažinti bibliotekos skaitytojų poreikius ir gerinti jų aptarnavimą. Pradžią šiems tyrimams davė Bendrojo abonemento personalas. 1965 m. lapkričio mėn.–1966 m. tirta 150 atsitiktinės atrankos būdu parinktų skyriaus skaitytojų. Tarp jų aukštųjų mokyklų studentai sudarė 50 proc., darbo jaunimas – 30 proc., vidurinių, profesinių technikos mokyklų ir technikumų moksleiviai – 20 proc. Naudoti skaitytojų kartotekos, anketos, tiesioginio stebėjimo duomenys. Nustatyta, kad net 90 proc. respondentų turėjo savo asmeninius knygų rinkinius. 6 proc. respondentų knygoms pirkti kas mėnesį skirdavo iki 10 rub., trečdalis – iki 5 rub., kiti – iki 2 rub. 68 proc. tirtų skaitytojų naudojami ir kitų bibliotekų paslaugomis. 60 proc. skaitytojų KVB abonemento fonde ieškojo mokymosi literatūros, 15 proc. – leidinių, skirtų kvalifikacijai tobulinti. 70 proc. skaitytojų fondas netenkino, nes jame nebuvo vadovėlių, gamybinės literatūros (šie leidiniai laikyti saugykloje ir skaityklose). S. Vilėniškienė tyrimo rezultatus pristatė ketvirtojoje VU bibliotekininkystės specialybės absolventų mokslinėje-praktinėje konferencijoje (1967 m.). Kitą panašų tyrimą skyrius atliko 1979 m. balandžio–gegužės mėn. KVB buvo naudingi duomenys apie vieną jos skaitytojų grupę – studentus. Todėl siekdami papildyti duomenis, gautus dalyvaujant jau minėtame KPI tyrime, Bendrojo abonemento darbuotojai apklausė 500 savo skaitytojų – KPI studentų. Siekta išsiaiškinti jų lankymosi KVB tikslus, nuomonę apie šią biblioteką. Paaiškę, kad pagrindinė tirtų studentų lankymosi KVB priežastis – fondo leidiniai: mokslinė ir informacinė literatūra (60,8 proc.), vadovėliai (53,8 proc.), grožinė literatūra (51,7 proc.). 51,8 proc. respondentų buvo patenkinti operatyviu aptarnavimu, 42,4 proc. respondentų – jaukia aplinka. 1980–1981 m. vykdytas tyrimas apėmė 300 respondentų. Pradžioje jis vadinosi „Nepatenkintų užklausų analizė Darbo su jaunuimu skyriuje“.

vėliau pavadintas „Jaunimo informaciniai poreikiai spaudiniams ir jų maksimalaus tenkinimo galimybės“. Pagrindines tyrimo procedūras atlikusi V. Kamienaitė gautus rezultatus pristatė Pabaltijo respublikinių bibliotekų jaunųjų specialistų konferencijoje (Vilnius, 1982 m.)⁶.

Iki 1983 m. lokalius savo skaitytojų tyrimus nuosekliai vykdė Vaikų literatūros skyrius. Jie pasižymėjo siauresne problematika, išradingesniais tyrimo metodais. 1975–1977 m. pagal VRB parengtą metodiką tirtas skaitymo poveikis moksleivių profesiniam orientavimui. Pradžioje anketuoti 372 VII klasių moksleiviai, po metų – tie patys VIII klasių moksleiviai. 1977–1979 m. N. Vaisbutaitė-Jurgelevičienė tyrė III klasių moksleivius. Dvejus metus dirbdama su jais (pradžioje jų buvo 50, vėliau – 25), ji įrodė individualaus ugdymo svarbą skaitymo kokybei ir intensyvumui. Kontaktui su tiriamaisiais sustiprinti naudoti vaikų piešiniai, vaizduojantys jų skaitytų knygų personažus, tiriamieji lyginti su bendraamžiais, kurie nebuvo skatinami. Panašų tyrimą, taip pat su eksperimento momentais, 1979–1981 m. bandė atlikti A. Elvikytė. Trejus metus ji aiškinosi individualaus darbo su I–III klasių moksleiviais efektyvumą. Iš atrinktų 20 moksleivių likus 8 (kiti nebelankė KVB, nes gyveno per toli nuo jos) ir dėl kitų priežasčių tyrimas liko nebaigtas. Kiti skyriaus darbuotojų tyrimai buvo skirti tam tikros tematikos literatūros paklausos tarp VIII klasių moksleivių analizei: N. Jurgelevičienė aiškinosi literatūros komjaunimo tematika (1979–1980 m.), R. Vaičiūnienė – meno ir muzikos literatūros, A. Šilienė ir A. Elvikytė – visuomeninės-politinės literatūros (1982 m.) skaitymą. P. Bieliauskaitė analizavo grožinės literatūros, skirtos IV–VIII klasių moksleiviams, fondo panaudojimą. Visų skyriaus tyrimų rezultatai atsispindėjo tik nepublikuotuose pranešimuose ir jaunųjų specialistų referatuose.

Dar tris lokalius tyrimus atliko kiti KVB padaliniai. 1973 m. Metodikos skyrius (M. Dailidonienė ir E. Kulikauskaitė-Barzdienė) aiškinosi Kauno P. Ziberto šilko kombinato profsąjunginės bibliotekos skaitytojų darbininkų skaitymo turinį ir intensyvumą. Tyrimo metu apklausta 100 skaitytojų, atlikta jų formuliarių analizė [474]. 1979 m. V. Janeckaitė analizavo B. Sruogos skyriaus, 1982 m. A. Šimkūnienė – PA skaitytojų struktūrą ir skaitymą⁷.

1976–1982 m. žymi pereinamąjį laikotarpį, kada buvo baigti ankstesni KVB moksliniai tyrimai ir pradėti nauji, kitos problematikos tyrimai. Pasikeitus bibliotekos vadovybei ir perspektyvai pastatyti naujus rūmus tampant vis realesnei, pagrindinis dėmesys nukrypo į vidines bibliotekos problemas ir lokalius tyrimus. J. Baltušiu išvykus į Vilnių vadovauti VRB, bibliotekoje nebeliko specialistų, gebančių tirti svarbias visai Lietuvai ar regionui bibliotekininkystės plėtros problemas. Skaitybos tyrimus KVB vykdė iki 1983 m., bet nuo 1978 m. neatliko nė vieno bent kiek reikšmingesnio (rezultatų ar metodikos prasme) tyrimo. Daugumos vykdytų tyrimų rezultatai nebuvo paskelbti. Tiesą sakant, 9-e dešimtmetyje prasidėjęs skaitybos tyrimų atoslūgis buvo

⁶ Dar vieną lokalinį tyrimą 1982–1983 m. (272 respondentai) atliko R. Klustaitienė. Ji trečiojoje KVB jaunųjų specialistų konferencijoje (1983 m.) skaitė referatą „Dirbančio ir besimokančio jaunimo struktūra ir skaitymo analizė“. Gali būti, kad šis tyrimas sietinas su tuomet vykdytu respublikiniu darbininkų jaunimo tyrimu.

⁷ Į KVB mokslinių tyrimų ir metodinių darbų planą 1971–1975 metams buvo įtraukti tyrimai „TBA skaitytojų interesai“ (B. Daniulaitienė) ir „N kaimo gyventojų kultūrinis gyvenimas“ (M. Dailidonienė), bet jie neatlikti.

būdingas ir kitoms Lietuvos bibliotekoms. Atskirai minėtinas tik respublikinis tarpžinybinis tyrimas „Bibliotekų vaidmuo vykdant ir tenkinant darbininkų jaunimo profesinius ir dvasinius poreikius“ (1983–1986 m.). KVB, kaip ir kitos VB, buvo viena iš tyrimo bazių. Dar jai paskirta vadovauti Kauno bibliotekų – tyrimo bazių – darbo grupei, pagal VRB parengtą metodiką apmokyti jų darbuotojus, kontroliuoti procedūrų atlikimo terminus ir surinktos informacijos įforminimą. Be to, KVB kartu su Kauno centrine profsąjungų biblioteka išplatino 100 anketų „Jūs ir skaitymas“ tarp „Drobės“ fabriko ir F. Dzeržinskio staklių gamyklos darbininkų jaunuolių, nesilankančių bibliotekose. Pagrindiniai darbai, susiję su šiuo tyrimu, KVB vyko 1984–1985 m.

1980 m. balandžio 21 d. KVB direktoriaus įsakymu patvirtintas MTD planas 1981–1985 metams (XI penkmetis). Į šį perspektyvinį planą, be jau minėto darbininkų jaunimo tyrimo, įtrauktas dar vienas respublikinis centralizuotas tyrimas „Optimalus miesto ir rajono CB bei rajono CB kaimo filialo spaudinių fondo modelis ir jo prognozė“ (jame KVB nedalyvavo) ir du lokalūs tyrimai: „1981–1985 m. Spaudinių saugojimo skyriuje išduotų spaudinių analizė, apibendrinimas ir metodinės rekomendacijos“ bei „Skaitytojų apskaitos ir analizės optimizavimas“. Pirmojo tyrimo paruošiamieji darbai pradėti kiek anksčiau. SSRS kultūros ministerijai 1975 m. patvirtinus „Šalies bibliotekų knygų fondų depozitinio saugojimo organizavimo nuostatus“, atsirado sąlygos iš bibliotekų pagrindinių fondų į mainų fondus perduoti nenaudojamus, mažai naudojamus, dubletinius leidinius. Norint juos atrinkti reikėjo tirti fondus. Tai daryti skatino ir 1977 m. lapkričio 22 d. Lietuvos kultūros ministerijos kolegijos nutarimas „Dėl valstybinių masinių bibliotekų fondų komplektavimo ir panaudojimo“, pavedęs tirti šią problematiką VB. 1977–1979 m. KVB aiškino Periodikos skyriaus ir pagrindinės saugyklos fondų sudėtį bei jų paklausą. Jau šioje stadijoje išryškėjo spragos fondų apskaitos dokumentuose, spaudinių indeksavimo nevienodumai ir kiti trūkumai, trukdę analizei. Siekiant juos pašalinti ir sukaupti daugiau duomenų gilesnei analizei, nutarta tyrimą, kuris KVB 1979 m. MTD ataskaitoje vadintas „KVB fondas ir jo panaudojimas“, tęsti. Minėtame perspektyviniame plane jo tema suformuluota konkrečiau, 1981 m. dar kartą patikslinta – „KVB pagrindinės saugyklos aktyvaus spaudinių fondo formavimas (panaudojant automatizuotą išduotų spaudinių apskaitą)“. Mat KVB ankstesnė patirtis parodė, kad tokį tyrimą atlikti rankiniu būdu yra sunku⁸. 1980 m. kovo 18 d. aktu A. Andrėnas (KPI), su kuriuo buvo sudaryta sutartis dėl knygų fondo judėjimo analizės programos sukūrimo, tokią programą, įvertintą kaip tinkamą eksploatuoti, perdavė KVB. Spaudinių užsakymo lapeliai papildyti koduota informacija, reikalinga automatizuotai išduoties analizei atlikti. Dar tais metais atlikta 1978–1979 m. pildytų lietuviškų spaudinių užsakymo lapelių (19 400 vnt.) lyginamoji analizė, aiškinantis išduotį iš pagrindinės saugyklos pagal leidimo metus ir mokslo šakas. 1981 m. analizuota 1980 m. išduotis (32 tūkst. vnt. užsakymo lapelių). J. Naujokaitė 1978–1980 m. išduoties analizės duomenis apibendrino ir rezultatus pristatė keliuose seminaruose ir pasitarimuose⁹. 1981–1982 m. Spaudinių saugojimo skyriaus personalas jau perfo-

⁸ Postūmį automatizuotai vykdyti išduotų spaudinių apskaitą ir jų panaudojimo analizę galėjo taip pat duoti panašios paskirties posistemio projektavimas RMTB 1977–1978 m. ir kitų bibliotekų patirtis šioje srityje.

⁹ KAVB archyve saugomas jos darbo „KVB spaudinių fondo panaudojimo analizė“ mašinraštis.

ratoriumi parengė perfojuostas su 1980–1981 m. išduoties duomenimis. Su KPI skaičiavimo centru susitarta, kad jis turimomis elektroninėmis skaičiavimo mašinomis atliks duomenų analizę, bet dėl techninių kliūčių ši užduotis neįvykdyta. Tai paskatino KVB vadovus 1983 m. kovo mėn. nupirkti iš Leningrado gamybinio susivienijimo „Sojuz“ elektroninį spausdinimo automatą „Orgtekst 2D“ ir videoterminalą „Videotekst“ už 38,9 tūkst. rub. Tų pačių metų liepos mėn. įrenginys pradėtas eksploatuoti, prieš tai aprūpinus jį pradinėmis programomis (teksto apipavidalinimo, duomenų tvarkymo, kontrolės) ir pavedus R. Junganui jo techninę priežiūrą. Kadangi automatas dirbo triukšmingai, videoterminalą ir operatoriaus darbo vietą teko iškelti į kitą patalpą. Per darbo dieną operatorius galėjo įvesti 600–700 užsakymo lapelių duomenų. Jiems apdoroti ir įvesti į vieną tabulagramą reikėjo apie 3,5 val. Įrenginys lėtai dirbo ir dažnai gedo (spausdintuvas „Robotron 1154“ 1984 m. remontuotas vieną kartą, 1985 m. – penkis kartus). Keletą metų nepavyko gauti lanksčių magnetinių diskų duomenims kaupti ir saugoti. Nuolat susiduriant su įvairiomis kliūtėmis, į įrenginio magnetinę atmintį įvesti 1981–1985 m. išduoties duomenys. Bandymai juos analizuoti ir apibendrinti baigėsi nesėkme, nes spausdinių panaudojimo duomenys nebuvo susieti su neįgiamais atsakymais ir duomenimis apie skaitytojus. Dėl šių metodologinių trūkumų nepajėgta pateikti konkrečių rekomendacijų fondui formuoti. Nepateikta tyrimo, vykusio iki 1986 m. lapkričio mėn., ataskaita argumentuojant tuo, kad ji neduos jokios naudos bibliotekai [475].

Inžinierius R. Junganas prie skaičiavimo technikos. 1983 m.

Labai panašiai vykdytas ir antrasis lokalus tyrimas, įtrauktas į 1981–1985 m. perspektyvinį MTD planą. Juo siekta sukaupti duomenų apie KVB skaitytojų masyvą ir atlikti jo analizę. 1981–1982 m. Skaitytojų aptarnavimo skyriaus (vedėja A. Šimkū-

nienė) personalas studijavo kitų bibliotekų (Estijos MAB, SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos) patirtį ir parengė skaitytojo formuliario duomenų kodavimo sistemą bei skaitytojo registravimo kortelės projektą. 1984 m. parengta užduotis skaitytojų sudėties automatizuotos analizės, naudojant automata „Orgtekst 2D“, programai sukurti. Į automato magnetinę atmintį turėjo būti įvesti šie duomenys apie kiekvieną KVB skaitytoją su atitinkamais kodais:

- 1) skaitytojo bilieto numeris;
- 2) amžius (gimimo metai) – 6 požymiai;
- 3) išsimokslinimas – 8 požymiai;
- 4) profesija – 21 požymis;
- 5) mokymosi įstaiga – 10 požymių; darbovietė – 10 požymių;
- 6) metai, kuriais tapo KVB skaitytoju – 11 požymių;
- 7) bibliotekos (be KVB), kuriomis naudojasi – 6 požymiai.

Apdorotus duomenis numatyta suvesti į 4 lenteles, rodančias skaitytojų pasiskirstymą pagal 1) amžių ir išsimokslinimą; 2) mokymosi įstaigas; 3) profesijas ir darbovietes; 4) naudojimosi KVB trukmę ir naudojimąsi kitomis bibliotekomis. 1983–1985 m. buvo kaupiamas duomenų apie skaitytojus masyvas, duomenys koduojami ir perkeliama į perfojuostas. Vėlesniais metais (iki 1989 m.) analizuojant duomenis gauta informacija apie KVB skaitytojų sudėtį. Dėl duomenų nesuderinamumo neparengta konkretesnių rekomendacijų, nebaigta rengti ir tyrimo ataskaita.

Skaičiavimo automatas „Orgtekst 2D“. 1983 m.

Be tyrimų, nurodytų perspektyviniame 1981–1985 m. MTD plane, vykdyti ir kiti lokalūs tyrimai. Vienas jų – O. Garškienės 1980–1981 m. atlikta sąjunginio spaudos privalomojo egzemplioriaus ir dubletinių egzempliorių iš sąjunginio ir respublikinio kolektorių gavimo pilnumo bei terminų analizė [267]. Dar du tyrimai liko nebaigti. 1982–1985 m. L. Krūminaitė nagrinėjo temą „Audiovizualinė informacija KVB skaitytojams ir jos efektyvumas“, siekdama pritaikyti mokomosios televizijos metodiką bibliotekos poreikiams (apie šį tyrimą žr. poskyryje „Skaitytojų aptarnavimo ypatumai“). Tyrimo eiga ir pirmieji rezultatai skelbti spaudoje [374]. 1985 m. pabaigoje nutarta tyrimą nutraukti [476], kadangi turimos techninės bazės nepakako iškeltiems uždaviniams spręsti. (Būta ir kitų priežasčių.) Ketinta jį tęsti persikėlus į naujuosius KVB rūmus, bet prie šios problematikos jau nebegrįžta. 1984 m. pradėtas kitas tyrimas – „Skaityklų sistemos ir bibliografinių informacinių priemonių modelis naujuose rūmuose“. Norėta išsiaiškinti, kokios skaityklos turėtų būti naujajame pastate, ištirti bibliografinių ir informacinių priemonių būklę bei jų išdėstymą, numatyti bibliografinės informacinės veiklos perspektyvas. Parengtas preliminarus būsimų skaityklų sąrašas, analizuotas informacinio fondo panaudojimas, Bibliografijos skyriaus veikla. Nuo 1986 m. tyrimas nebevyko dėl nesutarimų tarp MTD ir Bibliografijos skyrių, suinteresuotumo ir kompetencijos stokos [477]¹⁰. Šiek tiek pasistūmėta į priekį tiriant pačios KVB istoriją. J. Baltušiu nespėjus 1976 m. parengti istorinės KVB apžvalgos, šio darbo ėmėsi J. Naujokaitė. Iki 1982 m. ji parengė dvi dalis („KVB įkūrimo ir rūmų istorija“, „KVB komplektavimo istorija“), bet jos liko nesuredaguotos ir neskelbtos. 1983 m. keturios VU absolventės ir KVB darbuotojos apgynė diplominius darbus: V. Janeckaitė nagrinėjo B. Sruogos skyriaus, L. Krūminaitė – mokslinės veiklos, R. Miškinytė – bibliografinės veiklos, R. Stukienė – skaitytojų aptarnavimo raidą. Dvi diplomantės – L. Krūminaitė ir R. Stukienė – su gautais rezultatais supažindino bibliotekinę visuomenę [478–479]. Dar vieno diplominio darbo pagrindu V. Šidiškienė-Jarūševičiūtė IV Lietuvos bibliotekininkų konferencijoje (1983 m.) parengė pranešimą apie biblioterapijos metodologinius pagrindus ir jos taikymo galimybes [480]. Toje pačioje konferencijoje M. Dailodonienė darė pranešimą apie Lietuvos žinybinių metodikos centrų sąveikos, remiantis KVB patirtimi, pasiekimus ir problemas [426], Ch. V. Spitrys – apie nepublikuoto kraštotyros fondo bibliografavimą [334]¹¹. Pastarasis bibliotekinės kraštotyros klausimus nagrinėjo ir kituose savo darbuose [481]. Kitą Ch. V. Spitrio mokslinių interesų sritį – knygos istoriją – atspindėjo jo du skelbti darbai [313; 482]¹².

Per paskutinį – XII – sovietinio laikotarpio penkmetį (1986–1990 m.) prioritetu tapo tyrimai, susiję su bibliotekinių procesų automatizavimu. Šį pokytį labiausiai lėmė Respublikinės automatizuotos bibliotekinės informacijos sistemos (RABIS) projektavimas ir diegimas. RABIS, kurios sudėtyje planuoti bibliografinio aptarnavimo, knygų nurašymo, respublikos fondų resursų valdymo, lituanistikos valdymo, mainų fondo,

¹⁰ Abu nebaigti tyrimai ir tema „KVB bibliotekinio darbo procesų normavimas“ buvo įtraukti į 1985 m. patvirtintą perspektyvinį planą „Bibliotekos raidos kryptys 1986–1990 metais ir laikotarpiui iki 2000 metų“.

¹¹ 1983 m. įvykusioje IV Lietuvos bibliotekininkų konferencijoje pranešimus skaitė net 5 KVB atstovai: M. Dailodonienė, D. Kazlauskienė, L. Krūminaitė, Ch. V. Spitrys, V. Šidiškienė.

¹² Be Ch. V. Spitrio, dar vieną darbą knygos istorijos tema paskelbė KVB trumpai dirbusi A. Pribušauskaitė [316].

Knygos istorijos žinovas Ch. V. Spitrys. 1987 m.

TBA, kultūros ir meno informacijos posistemiai, turėjo būti diegiama laipsniškai: pirmiausia automatizuojant VRB darbo procesus, vėliau – VB, rajonų ir miestų CB. Pažymėtina, kad A. Pupienis palankiai vertino VRB iniciatyvą kurti RABIS ir kartu kritikavo SSRS kultūros ministerijos patvirtintus bibliotekų aprūpinimo techninėmis priemonėmis normatyvus dėl jų asortimento ir kiekio, netenkinančio net minimalių KVB poreikių [221]. Vykdamas 1986 m. birželio 24 d. kultūros ministro įsakymą „Dėl Respublikinės automatizuotos bibliotekinės informacinės sistemos“, tų pačių metų pabaigoje KVB sudaryta darbo grupė (R. Ručinskas, J. Vitkūnas, R. Junganas) RABIS-M kūrimo užduočiai vykdyti – nustatytais terminais automatizuoti KVB darbo procesus, teikti metodinę pagalbą KVB padaliniais [483].

1987 m. KVB aiškino bibliotekinių procesų automatizavimo sąlygas, ieškojo partnerių ir planavo būsimus darbus. 1987 m. gegužės 22 d. Mokslinei tarybai svarstant MTD būklę ir perspektyvas MTD skyriaus vedėjas J. Vitkūnas, atsižvelgdamas į sunkumus, su kuriais susidurta tiriant fondų panaudojimą, skaitytojų apskaitą, skaityklų sistemą, pasiūlė per 2 metus atlikti sisteminę visų KVB veiklos barų analizę ir taip suprojektuoti teorinį KVB modelį. Be MTD skyriaus, tyrime turėjo dalyvauti Mokslinio metodikos skyriaus, numatomo steigti Automatizacijos skyriaus, jaunųjų specialistų atstovai. Nors dalis Mokslinės tarybos narių šiek tiek abejojo, ar pajėgs KVB savo jėgomis atlikti tokį tyrimą, jam buvo pritarta. Kitame tarybos posėdyje (1987 m. gruodžio 16 d.) pritarta ir KVB sisteminės analizės programai. Joje teigta, kad KVB turi būti tiriama kaip sistema, susidedanti iš 8 elementų (skaitytojai, komplektuojami dokumentai, IPS, pastatai, techninės priemonės, veiklą reglamentuojantys dokumentai, lėšos, personalas) ir sąveikaujanti su aplinka. Tyrimu norėta atsakyti į klausimus,

koks yra KVB egzistavimo tikslas, sąlygos, pagrįsti KVB vystymosi perspektyvas. Posėdyje nutarta, kad tyrimą atliks MTD skyrius. Be to, jam pavesta metodiškai vadovauti ir konsultuoti kitų bibliotekos skyrių vykdomus lokalius tyrimus. Pastarieji turėjo būti derinami prie KVB sisteminės analizės tyrimo uždavinių. Deja, paskutiniųjų sovietinių metų įvykiai nesudarė sąlygų planuotą tyrimą atlikti. Suspėta suformuluoti tik kai kurias metodologines problemas [484]. Jei 1988 m., kaip teigta tų metų MTD skyriaus ataskaitoje, dar vyko sisteminiai KVB tyrimai, betarpiškai susiję su automatizacijos problematika, tai 1989 m. jų nebeliko.

1988–1989 m. daugiausia dirbta KVB technologinių procesų automatizavimo srityje, nors KVB neturėjo lokalių ABIS, kaip RABIS-M sudėtinės dalies, organizacinio, techninio ir programinio aprūpinimo projekto. Pagal 1988 m. ūkiskaitinę sutartį projektą turėjo parengti Lietuvos gamybinio susivienijimo „Sigma“ skaičiavimo technikos ir informatikos Kauno filialo kooperatyvas „EIPA“. Tų pačių metų pabaigoje užsakymas buvo įvykdytas, bet remiantis RABIS mokslinio vadovo, Lietuvos valstybinės M. Mažvydo bibliotekos direktoriaus V. Bulavo atsiliepimu, projektas pripažintas neatitinkančiu RABIS antrojo lygio bibliotekai keliamų reikalavimų ir nepriimtinas. Iš vykdytojo pareikalauta į KVB sąskaitą gražinti 20 tūkst. rub. [485]. KVB ABIS kūrimas pradėtas nuo periodikos posistemio projektavimo ir diegimo. 1987 m. VRB ir Maskvos kultūros instituto Informatikos katedra pasirašė ūkiskaitinę sutartį dėl periodikos posistemio programinės įrangos sukūrimo. Sutartyje buvo numatyti periodikos posistemio diegimo darbai ir KVB¹³. Duomenų įvedimo ir išvedimo formas parengė MTD skyrius. Jam padėjo Periodikos skyriaus darbuotojai. 1988 m. viduryje KVB pradėta bandomoji posistemio eksploatacija, spalio mėn. per bendrą VRB, KVB ir vykdytojų atstovų pasitarimą aptarti rezultatai. KVB planavo, kad posistemis apims visus pagrindinius Periodikos skyriaus technologinius procesus, (periodikos užsakymą, jos gavimo kontrolę, paskirstymą bibliotekos padaliniais, duomenų apie periodikos išduotį kaupimą), bet dėl techninių priemonių stokos bei programinės įrangos neišbaigtumo pavyko išspręsti tik vieną uždavinį – periodinių leidinių užsakymo kvitų ir sąrašų parengimą bei jų spausdinimą. Periodinių leidinių užsakymo ir apskaitos programa PERIODIKA, nuolat tobulinama, eksploatuota iki 1995 m.

MTD skyriaus iniciatyva 1988 m. pradėtos kurti dar dvi programos, turėjusios padėti spręsti ankstesnių tyrimų uždavinius. Programą LIBRA kūrė programuotojai iš Jaunimo mokslinės techninės kūrybos centro. Ja siekta į mašininį kaupiklį perkelti išduotų spaudinių indikatorius duomenis ir kaupti statistinius duomenis apie išduotus spaudinius pagal leidimo metus, tematiką, kalbą ir kitus požymius, taip pat gauti duomenis apie spaudinius, paskolintus konkrečiam skaitytojui, skolininkus. Programos bandomoji eksploatacija pradėta 1990 m. pabaigoje. Pradinį duomenų masę sudarė duomenys apie 574 spaudinius, paskolintus iš pagrindinės saugyklos 311 skaitytojų. Ši programa tobulinta iki 1991 m. vidurio. Antroji programa REGIS, sukurta padedant kooperatyvui „Logika“ (nuomojusiai patalpas KVB pastate K. Donelaičio g. 8), leido kaupti registracijos duomenis apie 32 tūkst. skaitytojų amžių, išsilavinimą,

¹³ Dėl periodikos posistemio programinės įrangos sukūrimo KVB kurį laiką vedė derybas su KPI Kolektyvinio naudojimo skaičiavimo centru.

profesiją, atlikti paiešką pagal skaitytojo pavardę ir vardą. Duomenys apie KVB skaitytojus pradėti kaupti 1989 m. I ketvirtyje, bet jau 1990 m. šios programos eksploatavimas nutrauktas padarius išvadą, kad reikia kurti geriau organizuotą duomenų bazę.

Minėtinas dar vienas KVB sumanymas. Bendradarbiaujant su KPI biblioteka ir KPI Kolektyvinio naudojimo skaičiavimo centru (KNSC) ji planavo kurti Kauno miesto bibliotekų suvestinių katalogų posistemį. Tuo tikslu KVB aiškinosi galimybes naudotis Valstybinės viešosios mokslinės techninės bibliotekos Maskvoje duomenų bazėmis su suvestiniais duomenimis apie užsienio knygas ir SSRS mažo tiražo literatūrą universalia tematika. 1987 m. KVB davė sutikimą minėtoms bazėms teikti informaciją [486], 1989 m. pradžioje tarėsi dėl 5 darbuotojų stažuotės Maskvos bibliotekoje. KPI KNSC numatyta duomenų bazių operatoriaus (palaikymo centro) Kaune funkcija. Ryšį su Kauno bibliotekomis, panorusiomis įsijungti į posistemį, turėjo užtikrinti jose įrengti terminalai. Stokojant patirties, kvalifikuotų specialistų ir tinkamų techninių priemonių, visi bandymai automatizuoti bibliotekinius procesus KVB, kaip ir kitose Lietuvos bibliotekose, baigėsi nesėkme. Tris pirmąsias sovietines skaičiavimo mašinas „Elektronika MS 0585“ KVB įsigijo 1988 m. Greitai paaiškėjo, kad viena jų nepataisomai sugedusi. Dar šešios to paties tipo mašinos gautos 1989 m. Eksploatavimo patirtis parodė, kad jų parametrai (greitaveika, talpa) netiko dirbti su dideliais informacijos masyvais.

1989 m., be KVB automatizavimo projektų ir darbų, vyko dar vienas tyrimas. L. Krūminaitė, tęsdama VU aspirantūroje (1986–1988 m.) nagrinėtą temą, rinko ir analizavo duomenis apie KVB skaitytojų mokslo darbuotojų informacinius poreikius. Gautus rezultatus ji įtraukė į rengtą (bet nebaigtą) disertaciją [487].

Apibendrinant KVB veiklą MTD srityje sovietiniais metais, galima daryti tokias išvadas:

1. MTD buvo silpniausiai išplėtotą KVB veiklos funkcija. Tenka sutikti su 1989 m. išsakyta nuomone, kad KVB, kaip ir kitose VB, būta tik MTD pradmenų [488]. Nemažas KVB vykdytų tyrimų skaičius rodo dideles pastangas įsijungti į MTD, bet vertinant pagal mokslinių darbų lygį, gautų rezultatų svarbą bibliotekai bei Lietuvos bibliotekininkystei ir jų sklaidą, pasiekta nedaug.
2. Pagrindinės KVB mokslinių tyrimų kryptys buvo šios:
 - 2.1. Aktualiausios Lietuvos bibliotekininkystės problemos. Ši kryptis, kuriai galima priskirti tik J. Baltušio darbus, gyvavo iki 1976 m.
 - 2.2. Įvairių socialinių grupių taikomieji sociologiniai skaitybos tyrimai. Jie intensyviau vykdyti iki 1983 m. Dauguma KVB savarankiškai organizuotų ir vykdytų tyrimų buvo lokalūs, metodikos požiūriu nekvalifikuotai parengti (be tyrimo programos) ir atlikti. Visi jie kėlė praktinio pobūdžio tikslus ir uždavinius: išsiaiškinti skaitytojų (paprastai KVB) skaitymo poreikius ir geriau organizuoti jų aptarnavimą.
 - 2.3. Optimalaus bei racionalaus KVB dokumentų fondo formavimo ir panaudojimo tyrimai. Jų rezultatai (išskyrus O. Garškienės tyrimą) liko neapibendrinti ir neskelbti.

- 2.4. Techninių priemonių taikymas 9-e dešimtmetyje, siekiant padidinti KVB veiklos efektyvumą (automato „Orgtekst“, vietinės televizijos įrangos, skaičiavimo technikos įsisavinimas ir diegimas, automatizacijos problemų tyrimai).
3. Reikšmingiausi MTD rezultatai priklauso J. Baltušiiui, kuris iki 1976 m. buvo MTD organizatorius ir pagrindinis vykdytojas. Jo mokslinei veiklai buvo būdingas geras Lietuvos bibliotekų būklės pažinimas, tyrimo objektų įvairovė. Daugelis J. Baltušio darbų (tarp jų ir nepublikuoti) iki šiol yra svarbūs bei patikimi informacijos šaltiniai Lietuvos bibliotekininkystės istorijai. Be J. Baltušio, MTD kiek sistemingiau dalyvavo M. Blockytė-Dailidonienė, M. Danieliūtė, L. Krūminaitė-Barzdaitienė, Ch. V. Spitrys. Kiti KVB specialistai buvo vieno ar dviejų darbų (tyrimų) autoriai. 1976–1983 m. dėtos pastangos į MTD įtraukti jaunuosius bibliotekos specialistus. Vėlesniais metais tyrimai koncentravosi MTD ir ABIS skyriuose. MTD menkai dalyvavo Metodikos skyriaus personalas. Labai platus nagrinėtų temų ratas neleido KVB atstovams specializuotis tam tikroje srityje ir pasiekti brandesnių rezultatų, pereiti nuo reiškinių aprašymo prie jų esmės nagrinėjimo
 4. KVB moksliniuose tyrimuose vyravo empirinis, analitinis tyrimo stilius, teikiantis ribotas mokslines žinias. Apie dalies tyrimų mokslinį lygį spręsti negalima, nes liko per mažai informacijos. Dėl KVB specifikos kitas bibliotekas galėjo dominti nebent tyrimų metodika, techninių priemonių panaudojimo tyrimuose patirtis, bet tokios informacijos trūko ir publikuotuose, ir nepublikuotuose tekstuose. Tyrimų rezultatų sklaida buvo nepakankama, todėl tik maža jų dalis buvo prieinama bibliotekinei bendruomenei.
 5. KVB specialistai per mažai bendradarbiavo su kitomis Lietuvos, ypač Kauno, bibliotekomis, nagrinėjusiomis tas pačias ar panašias temas (išimtis – centralizuoti skaitybos tyrimai). Pavyzdžiui, 1976–1980 m. fondo formavimą, apskaitą ir panaudojimą tyrė KPIB ir KMIB; 9-e dešimtmetyje informacinio-bibliografinio aparato tobulinimo, jo efektyvumo tyrimais užsiėmė KMIB, VRB; bibliotekos darbo organizavimo ir valdymo tobulinimo klausimus nuo 1976 m. nagrinėjo KMIB, 9-o dešimtmečio pirmoje pusėje – KPIB.

PABAIGOS ŽODIS

KAVB veiklos sovietiniais metais apžvalgos pabaigoje verta atkreipti dėmesį į keletą momentų, kurie iš dalies apibendrina, iš dalies papildo ar paryškina kai kuriuos jos istorijos aspektus, ir yra svarbūs ne tik konkrečiai bibliotekai.

1950 m. Lietuvos bibliotekų tinklo struktūra buvo pertvarkyta pagal gyvavusią Sovietų Sąjungoje: viešosios bibliotekos pavadintos masinėmis, 36 apskričių centruose veikusios viešosios bibliotekos tapo rajoninėmis masinėmis bibliotekomis, įsteigtos 4 SB. 1953 m. panaikinus sritis, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Vilniaus SB (1969 m. dar ir Panevėžio miesto pirmajai masinei bibliotekai) duotas iki 1950 m. Lietuvoje vartotas viešųjų bibliotekų pavadinimas. VB ir masinės bibliotekos priklausė tam pačiam universaliųjų bibliotekų tipui kaip atskiros jo rūšys. Ir vienos, ir kitos deklaravo viešumą, prieinamumą, nors tuo atžvilgiu jos buvo vienodai „luošos“. Atskiri pasiekimai nepajėgė tos negalios pašalinti, priartinti jų prie vakarietiškų VB standartų, nes tai priklausė ne nuo bibliotekų personalo pastangų, bet nuo politinių, ekonominių, ideologinių santykių, trumpai tariant, nuo santvarkos.

Hierarchinėje Kultūros ministerijai pavaldžių bibliotekų piramidėje VB buvo vidurinės grandies įstaigos, užėmusios vietą tarp VRB ir miestų (rajonų) valstybinių masinių bibliotekų, vėliau sujungtų į CBS. VB nuo masinių skyrėsi kiekybiniais bei kokybiniais parametrais ir funkcijomis. Jos kompensavo masinių bibliotekų stoką didžiuosiuose Lietuvos miestuose ir pastarųjų nepajėgumą tenkinti sudėtingesnių poreikių leidiniams bei informacijai. Pagal normas (viena valstybinė masinė biblioteka – 10 tūkst. gyventojų) 1968 m. Vilniuje turėjo būti 34 masinės bibliotekos, o buvo 18, Kaune – 30 ir 18, Klaipėdoje – 14 ir 6, Šiauliuose 9 ir 4, Panevėžyje – 7 ir 2 [116, p. 2]. Ribotas masinių bibliotekų tinklas, nepakankami jų ištekliai ir VB kaip metodikos centrų statusas padėjo VB išlikti 1953 m. panaikinus Lietuvos teritorijos padalijimą į sritis ir vėlesniais metais centralizuojant masines bibliotekas. XX a. 7–8 dešimtmečiuose kuriantis CBS didžiuosiuose Lietuvos miestuose „šalia viešųjų bibliotekų buvo įkurtos miestų centrinės bibliotekos su jų filialais, ko nesutinkam Vakarų šalių praktikoje, kur miestų viešosios bibliotekos aptarnauja skaitytojus savo išplėsto bibliotekų tinklo pagalba“ [489, p. 25]. Tik Atgimimo metais drįsta išskirti VB ir respublikinio pavaldumo miestų CB santykio problemą, nurodant šių bibliotekų rūšių funkcijų dubliavimą, mažėjančią VB metodinės veiklos svarbą ir nepakankamą įdirbį mokslinių tyrimų srityje, nors pastarosios dvi VB veiklos kryptys laikytos skiriamaisiais jų bruožais [488].

Lietuvos VB steigtos kaip Sovietų Sąjungos SB atitikmenys, analogai. Pagal 9-o dešimtmečio SB nuostatus jos buvo 1) regioninės reikšmės leidinių saugyklos; 2) didžiausios regiono viešosios bibliotekos, tenkinančios mokslo darbuotojų bei specia-

listų profesines užklaudas ir jų savišvietos poreikius; 3) informacinio ir bibliografinio darbo centrai regione; 4) mokslinių tyrimų ir metodikos organizavimo bei koordinavimo centrai visų regiono žinybų bibliotekoms. Lietuvos VB orientavosi į šias funkcijas, o jas įgyvendindamos susidūrė su panašiomis problemomis kaip ir SB.

Pateikus bendrą VB funkcionavimo kontekstą, galima kelti pagrindinį klausimą: kokie bruožai būdingi KAVB sovietiniais metais, kokią vietą ji užėmė Lietuvos bibliotekų sistemoje.

KVB raidoje nemenkas vaidmuo teko VRB. Maždaug iki 1956 m. KVB vadovai siekė „užauginti“ Kauno regiono bibliotekas, plėsti bei stiprinti bibliotekininkystę regione¹ ir tapti pavyzdine regiono biblioteka. Žlungant viltims, kad tie tikslai greitai bus pasiekti, ir pasigirdus kalboms, kad VRB rengiasi keltis į Vilnių, jau reikėjo kelti tikslus, susijusius su Kauno gyventojų bibliotekiniu aptarnavimu ir VRB ateitimi. Steigiamos KSB įkurdinimas VRB pastate, priverstinė kaimynystė (tokia būdinga sovietinei buičiai), užsitęsusi ilgiau negu planuota, vertintina nevienareikšmiškai. Neabejotinai KSB / KVB turėjo palankesnes negu kitos Lietuvos VB sąlygas veiklai pradėti, jos personalas galėjo mokytis, konsultuotis, gauti paramą iš VRB specialistų. VRB, kuri KSB funkcionavimo tarpsniu pergyveno ne vieną skaudų momentą (direktorių kaitą, fondo „valymo“ akcijas, darbuotojų politinio patikimumo tikrinimus), perdavusi KSB / KVB skaitytojų abonementinį aptarnavimą ir dalindamasi su ja metodinės pagalbos teikimo našta, galėjo daugiau laiko skirti veiklos kryptims, labiau atitikusioms jos kaip Lietuvos centrinės bibliotekos paskirtį. Kita vertus, buvo ir neigiamų kaimynystės pasekmių. KVB neturėjo sąlygų realizuoti tipinės VB organizacinės struktūros ir vykdyti jai nuostatuose priskirtų funkcijų. Kauno skaitančiajai visuomenei pakako VRB fondo, jos skaityklų, stiprių bibliografijos padalinių ir KVB abonemento. KVB vadovai patys pripažino, kad pirmajame etape bibliotekos veikla (be kelių išimčių (pirmiausia metodinio darbo srityje) mažai kuo skyrėsi nuo masinių bibliotekų. Suprantama, jų ambicijos buvo didesnės. Nesutarimai dėl patalpų, metodinio darbo užduočių pasiskirstymo, apskritai, dėl visos VRB veiklos, aštrino santykius tarp abiejų bibliotekų. 1960 m. K. Povilaitis objektyviai įvertino buvimą viename pastate kaip stabdį atskleisti joms savo galimybes [209]. Reikšmingiausias KVB buvimas „šalia“ arba „su“ VRB padarinys – KVB vizija ir ilgalaikė veiklos programa. Pagrindinė vizijos, kurtos 1953–1962 m., idėja – Kaunas privalo turėti respublikinės reikšmės biblioteką, o vizijos esmę sudarė alternatyva: VRB paliekama Kaune, arba, jei ji iškeliamą į Vilnių, Kaune organizuojama KVB pagrindu antroji respublikinė universali mokslinė biblioteka (santykiai tarp abiejų respublikinių bibliotekų panašūs į tuos, kurie yra tarp SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos Maskvoje ir Valstybinės viešosios M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekos Leningrade). Tokia vizija arba strateginis tikslas tuomet atitiko kauniečių lūkesčius, buvo jų savotiškas protestas prieš svarbiausiųjų institucijų (tarp jų ir bibliotekų) sutelkimą Vilniuje, Kauno humanitarinės kultūros skurdinimą ir kartu tąsą tų pozicijų, kurių laikėsi J. Rimantas ir L. Vladimirovas.

¹ Kad ir kaip atrodytų paradoksalu, bet KVB, siekdama šio tikslo, buvo arčiausiai to regioninės VB modelio, kuris prigijo, pavyzdžiui, Skandinavijos šalyse.

Nors Kauno visuomenės atstovams nepavyko pasiekti, kad VRB ar jos fondų didesnė dalis liktų Kaune², KVB vadovų organizuota akcija atkreipė Kauno ir Lietuvos valdžios dėmesį į KVB problemas ir privertė jas spręsti. KVB vizija, kuria vadovautasi beveik iki XX a. 9-o dešimtmečio ir prie kurios derintos bibliotekos veiklos programos, suformavo požiūrį į Kultūros ministeriją kaip į skolininkę, turinčią kompensuoti Kaunui ir KVB žalą už VRB iškelimą į Vilnių, nulėmė KVB plėtros pagrindinę kryptį, pavertė ją išskirtine tarp kitų Lietuvos VB, sukūrė jos įvaizdį (beje, ne be VRB vadovų pastangų) kaip KVB „įpėdinės“, „antrininkės“, „vietininkės“ Kaune³. Veikiant pagal žinomą principą „siek neįmanomo, gausi maksimumą“ KVB pavyko išsikvototi sąjunginį ir respublikinį privalomuosius spaudos egzempliorius (1957 ir 1962 m.), solidžias lėšas dokumentų fondui papildyti (bet be valiutos užsienio leidiniams pirkti, kurios, beje, ne kiekvienais metais gaudavo net SSRS valstybinė V. Lenino biblioteka), teisę steigti specialaus saugojimo leidinių fondą (1958 m.), antrąją darbo apmokėjimo kategoriją (1979 m.), VRB artimą organizacinę struktūrą ir ją atitinkančius etapus. Pirmiesiems KVB vadovams nepavyko įgyvendinti tik vienos, bet svarbios vizijos dalies – pastatyti naują biblioteką, sudarytą iš statinių komplekso⁴. Tik 1987 m. pastatyti sumažintos talpos rūmai teritorijoje, kurioje ribojamos statybos, galutinai sugriovė ne tik jų viziją, bet ir vėlesnius bibliotekos pertvarkos planus.

Kaip rodo KVB veiklos kryptių analizė, per antrąjį raidos etapą ji netapo respublikinės reikšmės biblioteka, bet visiškai pagrįstai ją galima vadinti regionine biblioteka.

Fondo formavimo srityje KVB siekė sukaupti ne tik naujus, bet ir anksčiau leistus spaudinius bei kitus dokumentus ir orientavosi į ilgalaikį ar neterminuotą jų saugojimą. Iki 8-o dešimtmečio pabaigos matomą fondo augimą lėmė siekis bent iš dalies kompensuoti praradimus, kuriuos patyrė Kaunas netekęs VRB ir vertingiausių VDU bibliotekos fondų. Teigiamai vertinant KVB išskirtinį dėmesį lituanistinio fondo formavimui ir išsaugojimui, abejotinu laikytinas sprendimas nuo 1957 m. gauti sąjunginį privalomąjį spaudos egzempliorių – dar neišsikėlus į Vilnių jį gaunančiai VRB ir neapsirūpinus papildomomis patalpomis. Jei ne šis komplektavimo šaltinis, KVB ir VRB istorijos tęsinys galėjo būti kitoks.

Tarp svarbiausių priežasčių, lėmusių KVB fondo augimo lėtėjimą nuo 9-o dešimtmečio (vietos stoka, nuo 1977 m. padidėjusi sukauptų fonde leidinių antrinė atranka,

² KVB vadovai priklausomai nuo situacijos palaikė tai vieną, tai kitą alternatyvos dalį, nors, atrodo, mažiau tikėjo, kad VRB liks Kaune. Taip nusprendus, anksčiau ar vėliau būtų iškilęs klausimas, ką daryti su KVB. Labiausiai tikėtina, kad ji būtų įjungta į VRB sudėtį, arba paversta centrine Kauno miesto biblioteka. Kitas galimas sprendimas – Kaune palikti KVB norimus VRB fondus, o šiai perduoti Vilniaus didžiųjų bibliotekų leidinių perteklinius egzempliorius – būtų padaręs sunkiai ištaisomą žalą VRB ir ilgam sustabdęs jos kaip nacionalinės bibliotekos raidą.

³ Net 1991 m. V. Bulavas rašė, kad KVB vykdo „Kauno – antrojo Lietuvos miesto aptarnavimą ir LNB „dublerio“ funkcijas“ [490].

⁴ Pažymėtina, kad RTBT pakomisės rekomendacijose Valstybinei komisijai, sprendusiai VRB perkėlimo klausimą, nebuvo punkto dėl KVB pastato statybos, nors jos vadovų teiktame projekte buvo numatyta įtraukti 2 mln. egz. talpos saugyklos statybą į 1965 m. statomų objektų planą. Galbūt tai susiję su laikinu draudimu Sovietų Sąjungoje statyti kultūros ir sporto objektus. Iš kai kurių dokumentų [126] galima spręsti, kad tarp KVB ir Kultūros ministerijos buvo žodinis susitarimas dėl šio punkto.

nuo 1981 m. mažesnis įsigyjamų leidinių kiekis, dėmesys fondo naudojimui⁵), buvo fondo koordinuoto ir profiliuoto komplektavimo principas. Jis leido išspręsti technikos leidinių, 8-o dešimtmečio viduryje sudariusių daugiau kaip 50 proc. viso KVB fondo ir kėlusią grėsmę jo universalumui, problemą. Beje, pradėjus laikyti koordinuotą regiono bibliotekų fondo komplektavimą valstybinės reikšmės uždaviniu, panašiu keliu ėjo ir Rusijos Federacijos SB [492].

Antrojo veiklos etapo pabaigoje KVB turėjo didžiausią universalų mokslo ir meno leidinių fondą Lietuvoje, išskyrus Vilnių. Pasinaudojusi įvairiais komplektavimo šaltiniais, ji sukaupe didelį lituanistinį fondą, kurio sudėtinė dalis buvo kraštotyrisinis (kaunistikos) fondas. KVB sukauptas ir išsaugotas ikisovietinis dokumentinis Lietuvos kultūros paveldas sudarė sąlygas dalyvauti rengiant nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją. Atgimimo ir Sąjūdžio metais jis tapo neįkainojamu informacijos šaltiniu Kauno regiono žiniasklaidai, leidykloms, gyventojams. Dar vėliau, jau atkūrus Lietuvos valstybingumą, jis lėmė sprendimą KAVB saugoti nacionalinės spaudos archyvo antrąjį egzempliorių. Tarp Kultūros ministerijai pavaldžių bibliotekų KVB tapo antrąja (po VRB) respublikine įvairių rūšių leidinių saugykla. Nors KVB buvo viena iš 14 Lietuvos bibliotekų, organizavusių Lietuvos vieningą informacijos fondą, ji netapo respublikinės reikšmės biblioteka, nes didesnė fondo dalis dubliavo didžiųjų Vilniaus bibliotekų fondus. Be to, iš palyginti mažos dalies leidinių, kurių vienintelius egzempliorius turėjo KVB, ne visi buvo įtraukti į bibliotekos katalogus, taigi ir į apyvartą.

KVB vaidmuo *skaitytojų aptarnavimo* srityje įvairiais jos raidos etapais skyrėsi. 1950–1962 m. ji tik papildė VRB, sudarydama sąlygas skaitytojams skolintis leidinius į namus. Tiesa, per KVB abonementą buvo galima naudotis sąjunginiu privalomuoju egzemplioriumi (kol jo didesnė dalis nebuvo sukrauta į rūsius) ir gausiau negu kitose miesto bibliotekose prenumeruojama periodine spauda. Aptarnauti skaitytojus labiausiai kliudė patalpų stoka ir ilgai tvarkomi gauti leidiniai. KVB vadovai nebuvo patenkinti aptarnavimo organizavimu. 1959 m. K. Povilaitis rašė, kad „neveikia nė viena skaitykla, nepanaudojami visi knygų fondai, neišplėtotas abonemento darbas“ [122]. Tiesa, nepraėjus nė pusantrų metų, jo vertinimai nepagrįstai pagerėjo: „Respublikoje nėra kito tokio pajėgaus abonemento, kaip mūsų, nes biblioteka, neturėdama skaityklų, savo abonentams knygas pateikia iš viso knygų fondo⁶. Viešoji biblioteka viena pirmųjų organizavo diferencijuotą abonementą, kur <...> atskirai aptarnaujami skaitytojai“ [493].

Antrajame etape KVB organizavo skaitytojų aptarnavimą pagal VRB ir Sovietų Sąjungos SB. Jos vizijos sudėtinio komponentu buvo 1962 m. RTBT pakomisės rekomendacija: „Kauno viešoji biblioteka turi būti viešoji mokslinė biblioteka, tenkinanti visų pirma plačiuosius mokslo darbuotojų ir studentijos sluoksnius“. [24, l. 12]. Šioms skaitytojų grupėms (įskaitant ir specialistus) prioritetas teiktas iki sovietinio laikotarpio pabaigos. Tai leido nedubliuoti Kauno miesto masinių bibliotekų darbo ir visiškai atitiko SB praktiką. 1983 m. patvirtintuose SB nuostatuose nurodoma, kad šios bibliotekos diferencijuotai aptarnauja skaitytojus, „didžiausią dėmesį skirdamos partijos

⁵ 9-o dešimtmečio pradžioje būta nuomonių, kad SB turi orientuotis ne į terminuotą leidinių saugojimą, bet į kuo didesnį jų naudojimą [491].

⁶ Taip aptarnauta trumpai (nepilnus 4 m.) ir su gausiais apribojimais.

ir tarybiniam aparatui, mokslininkams, liaudies ūkio specialistams, liaudies švietimo ir kultūros darbuotojams, pramonės ir žemės ūkio gamybos pirmūnams, išradėjams“⁷. KVB, kaip ir kitos Lietuvos VB bei jų analogai SB, laviravo tarp universaliųjų ir specialiųjų bibliotekų, nes joms buvo pavestas bibliotekinis ir informacinis aprūpinimas tų specialistų kategorijų, kurių profesiniams poreikiams tenkinti nebuvo įsteigtos specialios bibliotekos.

9-e dešimtmetyje KVB buvo pagrindinė biblioteka Kauno kultūros ir meno, humanitarinių ir socialinių mokslo sričių atstovams ir viena iš pagrindinių kitų mokslo sričių specialistams, ypač tiems, kuriuos domino tarpšakinės ir kompleksinės problemos. Kitų, neprioritetinių kategorijų skaitytojai turėjo mažesnes galimybes naudotis visomis bibliotekos paslaugomis. Daugiausiai problemų kilo organizuojant vaikų aptarnavimą. Po ryškaus Vaikų literatūros skyriaus „žybtelėjimo“ 1967–1977 m. vėliau imta riboti aptarnaujamų vaikų grupes pagal amžių (beveik neliko ikimokyklinukų ir I–IV kl. mokinių). Etapo pabaigoje, atlikus senojo bibliotekos pastato kapitalinį remontą (dėl lėšų stygiaus jis taip ir nebuvo pradėtas), planuota šią problemą spręsti iš esmės. Nepasiteisino atskiro padalinio – Darbo su jaunimo skyriaus – įsteigimas (beje, ne KVB vadovų iniciatyva). Neperspektyvi buvo idėja ateityje organizuoti skaitytojų aptarnavimą pagal amžiaus grupes atskiruose pastatuose, nes ji siaurino šeimų, skirtingų kartų atstovų tarpasmeninio bendradarbiavimo, patirties perdavimo galimybes.

SB reikalavimas mokslo bei gamybos atstovų aptarnavimą derinti su kultūros bei švietimo funkcijomis atsispindėjo ir KVB veikloje. Biblioteka, organizuodama kultūrinis ir edukacinius renginius (įskaitant parodas), nuėjo ilgą brendimo kelią nuo primityvių, formalių, labai ideologizuotų renginių iki patrauklių, įtaigių, meniškų, tapusių Kauno kultūrinio gyvenimo reiškiniu ir KVB vizitine kortele. Renginiai, skirtingai nuo kitų bibliotekos paslaugų, buvo skirti ne tik registruotiems skaitytojams.

KVB paslaugos neabejotinai pagerino Kauno miesto ir Kauno rajono gyventojų aprūpinimą leidiniais, jų kopijomis, informacija. Tų paslaugų kokybė buvo aukštesnė negu Kauno masinėse bibliotekose net ir po šių centralizacijos. Aptarnaujant kitus Kauno regiono gyventojus, KVB reikšmė mažesnė. Pagrindinė priemonė – TBA funkcionavo neefektyviai dėl daugelio bendrų visiems Lietuvos TBA centrams priežasčių. (Jos deramai atskleistos J. Leleikienės sovietinio laikotarpio publikacijose). Organizuotas Kauno miesto atstovų informacinis aprūpinimas. Palyginti mažai publikuota respublikinės ir regioninės reikšmės bibliografinių priemonių. Apskritai, pagal teiktų paslaugų aprėptį KVB buvo daugiau Kauno miesto negu Kauno regiono biblioteka. Geresnį, efektyvesnį, patogesnį skaitytojų aptarnavimą organizuoti trukdė daug priežasčių: leidinių saugojimo sąlygos („rietuvės“, atstumai tarp aptarnavimo vietos ir saugyklų, atvirų fondų organizavimo problemos), ribotas leidinių skolinimas į namus ar darbovietę,

⁷ Sovietmečio pabaigoje atskiri Rusijos bibliotekininkystės specialistai pripažino, kad skaitytojų aptarnavimo organizavimas pagal gyventojų socialinį statusą, profesiją yra ydingas, nes varžo skaitytojo asmenybės ir jo poreikių raišką. Diskutuota apie racionalios aptarnavimo sistemos SB sukūrimą. Dauguma specialistų pasisakė už visišką arba dalinį šakinių aptarnavimo skyrių pertvarkymą į skaityklas, siūlyta organizuoti tokius struktūrinius blokus: 1) aktualios, operatyvios informacijos; 2) probleminio pobūdžio skaityklų, atspindinčių pagrindinį bibliotekos fondą; 3) vieną visiems skaitytojams abonementą, skolinantį visų rūšių dokumentus, kas leistų specializuotis ne pagal skaitytojų grupes, bet informacijos laikmenas [494].

menkos kokybiškų technikos priemonių įsigijimo galimybės, griežtos kopijavimo taisyklės. Paklausių leidinių stokojusiose sovietinėse bibliotekose buvo paplitę tokios ydos kaip „blatas“, skaitytojo priklausomybė nuo aptarnaujančio bibliotekininko malonės („ateik į biblioteką ir, jei būsi geras, gausi norimą paslaugą“). Neretai skaitytojui kartu su deficitine knyga buvo įduodami tuo metu aktyviai propaguotos tematikos leidiniai. Taip biblioteka, užuot tarnavusi skaitytojui, vertė jį vykdyti jos planus. Šios blogybės neaplenkė ir KVB, todėl Sąjūdžio metais pasigirdę raginimai susigrąžinti skaitytojų pasitikėjimą bibliotekomis, „atsigręžti į skaitytoją“, buvo aktualūs ir jai.

Vienintelė KVB veiklos kryptis, kurią besąlygiškai galima vadinti regionine, buvo metodinė veikla. Ją KVB vykdė abiem savo raidos etapais, bet nevienodai intensyviai ir rezultatyviai. Kadangi ši kryptis jau aptarta apžvalgoje, čia paminėsime vieną, mažiau išryškintą jos aspektą.

Per visą sovietinį laikotarpį ieškota būdų, kaip stiprinti bibliotekų bendradarbiavimą, užmezgant koordinacinius ir kooperacinius ryšius ir taip didinant jų veiklos efektyvumą. VB turėjo būti tokios sąveikos organizatorės regione. Šis uždavinys liko neįgyvendintas, atvirksčiai, barjerai tarp žinybų, turinčių savo bibliotekų tinklus, tik stiprėjo. TSKP CK nutarimas „Dėl bibliotekų darbo būklės šalyje ir priemonių jam pagerinti“ (1959 m.), pavedęs sąjunginių respublikų Kultūros ministerijoms metodiškai vadovauti visų žinybų bibliotekoms, neišsprendė problemos, nes bibliotekų finansavimas liko kiekvienos žinybos žinioje. Radikaliam specialistų siūlymui perduoti visas bibliotekas Kultūros ministerijoms, siekiant geriau organizuoti jų darbą ir tinkamai panaudoti skiriamas lėšas⁸, nebuvo pritarta. Vėliau daug tikėtasi iš 1984 m. patvirtintų „Bibliotekininkystės TSR Sąjungoje nuostatų“, tačiau šis dokumentas liko nepagrįstas poįstatymiais teisės aktais ir netapo pagrindu tarpžinybinei bibliotekų sąveikai plėtoti.

Lietuvoje žinybų bibliotekų sąveikos organizatorės buvo visuomeniniais pagrindais veikusios Bibliotekinė komisija (1956–1959 m.), Tarpžinybinė bibliotekų taryba (TBT, 1960–1975 m.), Valstybinė tarpžinybinė bibliotekų komisija (VTBK, 1976–1989 m.). Bibliotekų metodikos centrai, tarp jų ir KVB, dažniausiai būdavo jų nutarimų vykdytojais, retsykliais – sąveiką skatinančių priemonių iniciatoriai.

6-e dešimtmetyje KVB poveikis kitų žinybų bibliotekoms apsiribojo jų veiklos rezultatų svarstymu seminaruose, pasitarimuose, vietos valdžios posėdžiuose. Kartais apie konkrečios žinybos (pavyzdžiui, Švietimo ministerijos) bibliotekų padėtį, jų problemas buvo informuojama jos vadovybė. 1959 m. įsteigus TBT prie Kauno miesto vykdomojo komiteto Kultūros skyriaus, užmegzti ryšiai (trapūs ir neilgalaikiai) su kitų žinybų bibliotekomis. KVB iniciatyva rinkti duomenys apie Kauno miesto bibliotekas, jų išsidėstymą, veiklą. 1962 m. parengtas vieningas suaugusiojo skaitytojo pažymėjimas (bilietas) Kauno miesto bibliotekoms, pradėta koordinuoti periodinių leidinių prenumerata (KVB įsipareigojo komplektuoti tik tuos periodinius leidinius, kurių neturėjo kitos Kauno bibliotekos), KVB pavestos bibliografinio darbo koordinavimo centro funk-

⁸ Jį palaikė ir KVB vadovai [495].

cijos, be to, ji įpareigota rengti socialinių ir humanitarinių mokslų tematikos bibliografinius darbus, taip pat rekomenduojamos literatūros priemonės (rodykles, sąrašus, atmintines, apžvalgas) [24, l. 38–39]. 1969–1976 m. prie KVB veikė visuomeninė Kauno miesto bibliotekų darbuotojų, neturinčių bibliotekinio išsilavinimo, mokykla. Dar minėtini TBT organizuoti bendri renginiai: pirmoji Kauno bibliotekininko diena (1961 m.), pirmoji Kauno bibliotekininkų konferencija (1961 m.), Kauno kultūros darbuotojų konferencijos (1969, 1975 m.).

VTBK veiklos periodu jos padalinio Kaune vaidmuo jau buvo menkesnis, nors kaip tik tada SB (Lietuvoje – VB) kelti sudėtingi uždaviniai: tirti regiono poreikius bibliotekiniams ir bibliografiniams ištekliams, bibliotekų plėtros tendencijas, rengti tarpžinybinius suvestinius bibliotekų raidos planus ir dokumentus, reglamentuojančius regiono bibliotekų pagrindines veiklos kryptis, būti tarpžinybinių teritorinių bibliotekų kompleksų organizatorėmis [496]. KVB rengė perspektyvinius suvestinius Kauno miesto bibliotekininkystės raidos planus (mažai tikėdama, kad jie bus įgyvendinti), kartu su kitų bibliotekų atstovais 1984–1985 m. parengė Kauno miesto bibliotekų periodikos leidinių komplektavimo ir saugojimo nuostatus [497]. KVB iniciatyva kartu su Kauno miesto centrine biblioteka nuo 1980 m. sudarinėtas suvestinis nepublikuotų kraštotyros darbų Kauno bibliotekose ir organizacijose katalogas. KPI bibliotekos ir KVB bandymas 1971–1986 m. kartu rengti nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos lietuviškų periodinių leidinių publikacijų rodyklę akivaizdžiai parodė, kaip žinybiniai barjerai trukdė kooperuotai dirbti. 1988 m. KVB tikrinusi komisija kaip trūkumą nurodė jos nepakankamą veiklą tarpžinybinės bibliotekų sąveikos srityje. Tą patį buvo galima pasakyti apie bet kurį Lietuvos bibliotekų metodikos centrą. Nežiūrint visų pastangų nei KVB, nei kitos VB negalėjo būti regiono bibliotekų sąveikos centrais, nes tam nebuvo sąlygų, pirmiausia teisinių.

Moksliniai tyrimai intensyviausiai vykdyti 1959–1977 m. KVB dalyvavo keliuose respublikiniuose centralizuotuose tyrimuose, organizavo ir vykdė kelis regioninius tyrimus. Daugiausia atlikta lokalių tyrimų, kurių nemaža dalis liko nebaigti, todėl negalima kalbėti apie jų reikšmę. KVB atliktų mokslinių tyrimų apžvalgoje reikėtų paminėti ir jos įvardijimo moksline biblioteka faktą. Pagal sovietinėje bibliotekininkystėje ilgą laiką vyravusią sampratą, biblioteka laikyta moksline, jei ji aptarnavo mokslo darbuotojus, esamus ir būsimus specialistus, o didesnę jos fondų dalį sudarė mokslinė literatūra. SB oficialiai pavadintos universaliosiomis mokslinėmis bibliotekomis 1965 m. nuostatuose, o Lietuvos VB – 1972 m. nuostatuose. 1973 m. KVB vadovai džiūgavo, kad „jau turi beveik visus mokslinei bibliotekai būtinus skyrius, abonementus ir skaityklas“. 8-o ir 9-o dešimtmečių sandūroje bibliotekininkystės moksle radosi nuomonė (vėliau jos šalininkų vis daugėjo), kad svarbiausias mokslinės bibliotekos požymis yra moksliniai tyrimai. Sovietinio laikotarpio pabaigoje jau pripažinta, kad SB buvo pavadintos mokslinėmis, bet tokiais netapo [497]. Iš tiesų, „mokslinės bibliotekos“ sąvoka paprastai vartota bibliotekos prestižui pakelti, o ne veiklos turiniui apibūdinti ir siekiant pabrėžti aukštesnę negu masinių bibliotekų SB (Lietuvoje – VB) statusą⁹. Atsižvelgiant į apra-

⁹ Sovietinėje Lietuvoje nebuvo nė vienos teisiškai pripažintos mokslinės bibliotekos, nors Rusijos bibliotekų pavyzdžiu ne viena jų taip vadinta.

šomo laikotarpio sąlygas, KVB siekis įgyti tokį statusą vertintas teigiamai dviem požiūriais. Pirma, tai padėjo sukaupti didesnę mokslinės literatūros fondą, juoba dalis SSRS leistų kapitalistinių šalių autorių knygų dėl riboto tiražo buvo skirtos tik mokslinėms bibliotekoms. Antra, tai skatino daugiau dėmesio skirti moksliniams tyrimams.

Pagrindinė išvada apie KAVB raidą sovietiniu laikotarpiu būtų ta, kad ji iš esmės vykdė regioninės bibliotekos funkcijas, atskirais periodais siekdama daugiau negu leido galimybes. Nuo veiklos pradžios ji susidūrė su tapatybės, vietos Lietuvos bibliotekų sistemoje problema. Laikotarpio pabaigoje Kaune veikė dvi didelės universalios bibliotekos: KVB, dar nebaigusi sutvarkyti savo fondų, suremontuoti senojo bibliotekos pastato, peržiūrinti savo kaip metodikos centro veiklą, ir Kauno miesto CBS, dar nepakankamai sustiprėjusi ir taip pat turinti daug problemų. Abi jos, nors ir šiek tiek dubliuodamos savo veiklą, buvo reikalingos, jų funkcionavimas pateisinamas. Naujos veiklos sąlygos, pradėjusios formuotis po Lietuvos valstybingumo atkūrimo, vėl išskėlė uždavinį domėtis savo tapatybe, ieškoti vietos pakitusioje Lietuvos bibliotekų sistemoje, kurti naujas vizijas ir veiklos strategijas. Šis uždavinys ypač svarbus ir sudėtingas regioninėms bibliotekoms dėl jų priklausomybės nuo teritorinio skirstymo ir kultūros politikos. Žiūrint šiuo aspektu, Lietuvos sovietinių VB istorija, papildyta Vakarų šalių VB raidos patirtimi, galimi ne vienas, bet keli AVB modeliai. Kiekviena AVB turi pasirinkti tą, kuris geriausiai atitinka konkretaus laikotarpio ir regiono poreikius bei jos pačios galimybes.

Būtų neteisinga baigti pirmąją KAVB istorijos dalį atskirai nepaminėjus bendro ryškaus sovietinių laikų bibliotekų bruožo – visos jos turėjo būti sovietinės ideologijos propaguotojos ir diegėjos. Kuo aukščiau bibliotekų sistemos hierarchijoje buvo biblioteka, tuo daugiau iš jos reikalauta dirbti ta kryptimi. Per visą laikotarpį įvairiais pavidalais kartota frazė iš LKP CK ir Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 1960 m. vasario 18 d. nutarimo nr. 74: „laikyti pagrindiniu bibliotekos uždaviniu <...> Komunistų partijos ir Tarybinės vyriausybės politikos ir jų nutarimų aiškinimą, paramą partijai ir vyriausybei skiepijant ir keliant komunistinį tarybinių žmonių sąmoningumą ir kultūrinį-techninį lygį“. Anot E. Dobrenkos, išsamios studijos apie sovietinio skaitytojo „gamybos“ procesą ir autoriaus priemones, per bibliotekas vyko skaitytojų ir skaitymo suvalstybinimas, siekiant gyventojus kontroliuoti ir auklėti norima linkme [61, p. 8–11]. Sovietinės valdžios struktūros bibliotekas nuosekliai ir sistemingai sovietizavo: pradžioje sunaikino arba uždraudė laikyti specialaus saugojimo padalinuose „politiškai žalingus“ leidinius, suvaržė jų platinimą ir naudojimą, o vėliau primygtinai ragino naudotis „sterilizuotų“ bibliotekų paslaugomis. Sovietinės ideologijos reikalavimai bibliotekoms sukūrė didžiulę prarają tarp lektūros, kuri iš tiesų domino skaitytoją, ir tos lektūros, kurią propagavo bibliotekos. KVB buvo tipiška sovietinė biblioteka. Jos veikloje būta pakankamai sovietinės ideologijos diegimo ir propagandos apraiškų. Siekdama efektyviau lemti skaitymo turinį ji ribojo prieigą prie leidinių, jos katalogai atliko ne tiek „veidrodžio“, kiek „ideologijos filtro“ vaidmenį. (Nors ideologinė informacijos cenzūra 1987–1988 m. buvo panaikinta, bet KVB skaitytojai dar ilgai jautė buvusios kontrolės pasekmes, nes informacijos paieškos priemonių ir fondo pertvarka reikalavo daug laiko ir darbo sąnaudų.) Taikydama vadovavimo skaitymui koncepciją, kai skaitytojas

laikomas tik poveikio objektu, KVB įvairiais būdais ir priemonėmis aukštino sovietinį režimą, juodino Lietuvos praeitį, Vakarų pasaulį. KVB ne tik pati atidavė duoklę sovietinės ideologijos propagandai, bet prižiūrėjo ir reikalavo, kad tą darytų kitos, pirmiausia masinės, regiono bibliotekos. Tarp jos personalo uolių „idėjinių“ sovietizacijos šalininkų, kaip ir atvirų ar slaptų priešininkų, buvo vienetai. Dauguma prisitaikė prie „žaidimo“ taisyklių, stengėsi pasirinkti mažiau ideologizuotą darbo barą, vengė visuomeninio darbo, nors tai ir kėlė įtarimą. Savo lojalumą sovietinei valdžiai reikėjo įrodinėti iki pat Atgimimo. KVB personalas (su viena kita išimtimi) buvo Sąjūdžio pusėje, jį palaikė ir rėmė.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1 SKYRIUS

1. Sinkevičius, Klemensas. Viešosios bibliotekos metodinio vadovavimo įstaigų sistemoje. Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai, 1961, [t.] 1, p. 53–72.
2. Apskričių centrų viešųjų bibliotekų nuostatai. In Kultūros-švietimo darbuotojo vadovas. Vilnius, 1948, p. 39–44.
3. Sritinės bibliotekos nuostatai. In Kultūros-švietimo darbuotojo vadovas. Vilnius, 1951, p. 111–113.
4. Jakelaitis, Vytautas. Kai svajotojas veiklus. TK, 1999, gegužė, p. 24.
5. KVB metraštis. 1975 m. liepos 22 d. įrašas.
6. Dovydaitis, Jonas. Pulko išdininkas. Tiesa, 1986, liepos 21, 22, 23; Milevičius, Alfonsas. Kario diplomatas. KT, 1986, gegužės 8; Povilaitis, Stasys. Visą gyvenimą su knyga rankose. Draugas (Šiaulių r.), 1986, birželio 19; Povilaitis, Stasys. Knygnešio sūnus, kariškis, bibliotekininkas. TK, 2001, vasaris, p. 28-30 ; Viršilos Plevoko dienoraštis [K. Povilaičio įžanginis žodis]. Švyturys, 1969, nr. 16, p. 9.
7. Tomonis, Stasys. Gyvenimo vingiais : atsiminimai. Vilnius, 2005. 436 p.
8. Čilvinaitė, Marijona. [Atsiminimai]. Literatūra ir kalba, 1959, t. 4, p. 56–65; Laurinavičius, Jonas. Kaišiadorių krašto žmonės : 100 biografijų. Kaišiadorys, 2002, p. 140–142.
9. Baltušis, Jonas. Kauno viešosios bibliotekos istorija (1950–1960) : diplominis darbas. Vilnius, 1961. 151 l.
10. Siųstų raštų byla. 1953 m., l. 415–416, 679.
11. Zaveckienė, Žiedūnė. Pamilę knygą. Vilnius, 1999, p. 8, 23.
12. KVB metraštis, 1956 m. spalio 6 d. įrašas.
13. 1955 m. rugsėjo 29 d. Kultūros ministerijos raštai nr. 3-1055 ir 3-1669.
14. Siųstų raštų byla. 1960 m., l. 55, 464, 469.
15. 1956 m. vasario 11 d. raštas nr. 69 kultūros ministruui.
16. Pirmosios Tarybų Lietuvos bibliotekininkų konferencijos medžiagos rinkinys. Vilnius, 1960. 170 p.

17. Povilaitis, Kazys. Apie laisvą priėjimą prie fondų. BD, 1959, nr. 1, p. 13–18.
18. Apie laisvą skaitytojų priėjimą prie bibliotekos knygų fondų. Kaunas, 1959. 24 l. – Išsp. daugin. prietaisu.
19. 1959 m. kovo 5 d. raštas nr. 151 Kultūros ministerijai.
20. BD, 1969, nr. 2, p. 34–46.
21. Raguoitienė, Genovaitė. Tegų pučia vėjai : atviras laiškas redakcijai. BD, 1989, nr. 3, p. 1.
22. Lietuvos TSR valstybinės respublikinės bibliotekos 1952 m. liepos 4 d. perdavimo-priėmimo aktas. 26 l.
23. [Ataskaita apie Kauno srities kultūros-švietimo įstaigų darbą 1952 metais]. – Def.: trūksta antr. ir paskut. lapų.
24. KVB 1962 metų darbo ataskaita.
25. 1962 m. liepos 4 d. raštas nr. 402 Kultūros ministerijai.
26. KVB 1960 metų II ketvirčio darbo ataskaita.
27. KVB 1963 metų darbo planas, l. 2.
28. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1962 m. gruodžio 4 d. nutarimas nr. 754.
29. 1956 m. liepos 7 d. raštas nr. 30 Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininkui V. Bernotėnui.
30. 1955 m. liepos 10 d. J. Grigorjevo laiškas K. Povilaičiui.
31. 1953 m. birželio 17 d. raštas nr. 427 Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininkui.
32. KSB metraštis. 1950–1953 m., priedas.
33. Sinkevičius, Klemensas. Lietuvos TSR bibliotekų istorija. 1940–1980. Vilnius, 1983. 256 p.
34. Povilaitis, Kazys. Kliudo žinybiniai barjerai. BD, 1958, nr. 2, p. 32; Povilaitis, Kazys. Dėl centralizuoto katalogavimo. BD, 1962, nr. 3, p. 37.
35. KVB gamybinių pasitarimų protokolų knyga. 1953 09 02–1958 04 15, l. 29.
36. Baltušis, Jonas. Dėl atvirkščiai chronologinės tvarkos sisteminiame kataloge. BD, 1961, nr. 11, p. 37; Elsbergas, Stasys; ir Tomonis, Stasys. Ar iš tikrųjų tikslinga atvirkščiai chronologinė tvarka? Ten pat, p. 37–39.
37. 1953 m. liepos 23 d. raštas nr. 507 Kultūros ministerijos Kultūros-švietimo įstaigų vyriaus. valdybai.
38. Povilaitis, Kazys. Vieningas skaitytojo bilietas. KT, 1961, sausio 15.
39. Vaitkevičius, Kostas; ir Žygelytė, Janina. Darbo stilius... BD, 1962, nr. 1, p. 35.
40. 1959 m. gegužės 25 d. raštas nr. 338 kultūros ministrui.
41. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Vilnius, 1993, p. 26.

42. KVB 1954 metų darbo ataskaita, l. 5.
43. Siųstų raštų byla. 1956 m., l. 547.
44. Baltušis, Jonas. Aptarė P. Tarasenkos knygas. KT, 1956, gruodžio 4.
45. Žebrytė, Jonė. Mokslas kovoje prieš religiją : bibliografinė apžvalga. *In* Kultūros-švietimo darbas. Vilnius, 1955, p. 23–32.
46. Kaimo biblioteka. Vilnius, 1960, p. 218, 220.
47. 1953 m. balandžio 22 d. raštas nr. 253 Kultūros ministerijai.
48. KVB ataskaitinės konferencijos 1955 m. rugsėjo 20 d. protokolas. 28 l.
49. Povilaitis, Kazys. Bibliotekoms reikia paramos : (laiškas redakcijai). Tiesa, 1956, liepos 19. – Parašas : Antanėlis K.; Povilaitis, KAZYS. Kaimo bibliotekoms trūksta metodinės pagalbos. *Literatūra ir menas*, 1957, kovo 30.
50. Siųstų raštų byla. 1956., l. 208–211.
51. Mikelinskaitė, P. Rajoninė biblioteka – metodinio vadovavimo centras rajono bibliotekoms. Kaunas, 1960. 41 l. – Išsp. daugin. prietaisu.
52. 1953 m. birželio 29 d. J. Baltušio raštas nr. 392 Kazlų Rūdos vaikų bibliotekos vedėjui.
53. 1956 m. sausio 16 d. raštas nr. 30.
54. 1956 m. kovo 17 d. raštas nr. 125 ir balandžio 4 d. raštas nr. 156 Kultūros ministerijai.
55. 1956 m. balandžio 24 d. raštas nr. 191 Kultūros ministerijos Bibliotekų ir muziejų skyriaus viršininkui.
56. 1956 m. lapkričio 5 d. raštas nr. 450 Kultūros ministerijai.
57. 1960 m. gruodžio 30 d. raštas Kultūros ministerijai.
58. KVB metraštis. 1957 m. spalio 19 d. įrašas.
59. Baltušis, Jonas. Ketvirtiniai seminarai Kauno rajone. BD, 1960, nr. 1, p. 14–17; Dalijasi patyrimu. BD, 1960, 1960, nr. 4, p. 47; Knyga veržiasi į liaudies buitį. BD, 1960, nr. 4, p. 47; Papečkys, Kazys. Darbo žmonės pamėgo knygą. KT, rugsėjo 21; Papečkys, Kazys. Susirinko Kauno zonos bibliotekininkai. KT, 1960, rugsėjo 15; Papečkys, Kazys. Knygą – į kiekvienas rankas. KT, 1960, rugsėjo 28.
60. Sinkevičius, Klemensas. Lietuvos TSR bibliotekų aprūpinimo metodine literatūra klausimai. Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai. 1964, [t.] 3, p. 5–25.
61. Добренко, Евгений. Формовка советского читателя. Санкт-Петербург, 1997. 321 с.
62. 1953 m. gruodžio 28 d. raštas nr. 1073 Alytaus vaikų bibliotekos vedėjai.
63. 1962 m. liepos 24 d. Kultūros ministerijos įsakymas nr. 346 „Apie nepatenkinamą Kultūros ministerijos nurodymų dėl politiškai žalingos literatūros išėmimo iš knygų fondų vykdymą Kretingos ir Tauragės rajonuose“.
64. Tiesa, 1959, lapkričio 21.

65. Bibliotekų lobius – liaudžiai. Tiesa, 1959, spalio 3.
66. 1956 m. rugpjūčio 31 d. raštas nr. 358 Kultūros ministerijai.
67. 1959 m. kovo 18 d. raštas nr. 170 švietimo ministrui.
68. Baltušis, Jonas. TSKP CK nutarimą vykdant. BD, 1960, nr. 2, p. 13–14.
69. 1960 m. vasario 9 d. raštas nr.73 SSRS kultūros ministerijos Bibliotekų skyriui.
70. 1960 m. spalio 6 d. raštas nr. 446 L. Vladimirovui.
71. 1960 m. lapkričio 10 d. ir 11 d. raštai kultūros ministrui J. Banaičiui.
72. 1961 m. lapkričio 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 87.
73. 1956 m. lapkričio 5 d. raštas Kultūros ministerijos Bibliotekų ir muziejų skyriaus viršininkui.
74. 1960 m. birželio 14 d. raštas nr. 291 Kultūros ministerijai.
75. Židinys, 1939, nr. 2, p. 272.
76. Čaplikas, J. Memorandumas Centrinės valstybinės bibliotekos patalpų klausimu. BD, 1989, nr. 9, p. 17–19.
77. 1947 m. kovo 26 d. raštas nr. 675. – Rankraštis.
78. Račkauskas-Vairas, Karolis. Pro bibliotekos langą. Kultūros barai, 1978, nr. 4, p. 54.
79. 1954 m. spalio 7 d. Kauno tarp miestinio techninės inventorizacijos biuro viršininko raštas Lietuvos SSR Ministrų Tarybai; 1954 m. lapkričio 30 d. Kauno miesto Spalio rajono DŽDT sprendimas; 1956 m. sausio mėn. Kauno techninės inventorizacijos biuro raštas VRB.
80. 1953 m. birželio 24 d. raštai nr. 441 ir 442 kultūros ministrui A. Guzevičiui; 1953 m. liepos 3 d. raštas Kauno miesto VK pirmininkui.
81. 1956 m. balandžio 4 d. raštas nr. 155 ir gegužės 28 d. raštas nr. 240 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei.
82. 1956 m. gruodžio 1 d. raštas nr. 489 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei; 1956 m. gruodžio 4 d. raštas nr. 494 LKP Kauno miesto komiteto pirmajam sekretoriui.
83. KVB 1961 metų darbo ataskaita, l. 4.
84. 1960 m. kovo 8 d. raštas nr. 125 Kauno įgulos viršininkui plk. Dudūrai; 1960 m. balandžio 7 d. raštas nr. 180 Pabaltijo karinės apygardos vadui gen. ltn. Gusakovskiui.
85. Elsbergas, Stasys. Penkiasdešimtmečio kelias. BD, 1968, nr. 10, p. 13.
86. Baltušis, Jonas. 20 našaus darbo metų. BD, 1970, nr. 8, p. 28–30.
87. 1953 m. liepos 10 d. raštas nr. 486 ir gruodžio 15 d. raštas nr. 999 Kultūros ministerijai.
88. Adomonis, Tadas. Kultūrinės statybos klausimu. Tiesa, 1954, balandžio 2; Vladimirovas, Levas. Dar kartą kultūrinės statybos klausimu. Ten pat, gegužės 8.

89. Dalis, L. Viešosios bibliotekos paplitimo reikalu. KT, 1955, birželio 14.
90. 1956 m. vasario 24 d. raštas nr. 99 I. Kisinui.
91. KVB metraštis. 1956 m. gegužės 12 d. įrašas.
92. 1956 m. gegužės 9 d. raštas nr. 206 I. Kisinui.
93. Povilaitis, Kazys. Dėl LTSR respublikinės bibliotekos perkėlimo į Vilnių. Literatūra ir menas, 1956, gegužės 13.
94. 1956 m. lapkričio 4 d. raštas nr. 448 Valstybinei viešajai M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekai.
95. 1956 m. gruodžio 10 d. raštas nr. 501 kultūros ministru J. Smilgevičiui.
96. 1956 m. gruodžio 26 d. raštas nr. 537 Bibliotekinio technikum vyresn. dėst. I. Kisinui ir raštas nr. 538 Knygų rūmų direktoriui A. Ulpiui.
97. 1957 m. vasario 6 d. LKP Kauno miesto komiteto ir VK raštas nr. 262 kultūros ministru J. Smilgevičiui.
98. Povilaitis, Kazys. Dėl Kauno viešosios bibliotekos. KT, 1957, kovo 19.
99. Puidokas, Algimantas. Dar kartą dėl Kauno viešosios bibliotekos. KT, 1957, liepos 7.
100. 1957 m. kovo 9 d. raštas nr. 144 LKP CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui.
101. Baltušis, Jonas; Taletavičius, Vladas. Kokia turėtų būti Kauno viešoji biblioteka? KT, 1958, sausio 22.
102. Melnikas, K.; Žurauskas, Leonas. „Kokia turėtų būti Kauno viešoji biblioteka?“. KT, 1958, vasario 16.
103. Blaževičius, Kazys; Jankauskas, Mykolas; Taletavičius, Vladas. „Kokia turėtų būti Kauno viešoji biblioteka?“. KT, 1958, balandžio 12.
104. 1958 m. kovo 12 d. raštas nr. 157 LSSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojui K. Preikšui.
105. KVB metraštis. 1958 m. liepos 15 d. įrašas.
106. 1974 m. vasario 5 d. raštas nr. 84 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojui G. Bačininui.
107. KVB metraštis. 1974 m. sausio 22 d. įrašas.
108. Zabulis, Henrikas. Tėvynė gali juo didžiuotis. In Bibliotekininkystei reikia pašaukimo ir meilės... : atsiminimai apie Levą Vladimirovą. Vilnius, 2005, p. 64.
109. Jakelaitis, Vytautas. Post scriptum. Tarp knygų, 1994, nr. 5, p. 30–31.

2 SKYRIUS

110. Kauno viešosios bibliotekos istorinė apžvalga. 1974 m. gruodžio 30 d., l. 2.
111. 1963 m. rugsėjo 16 d. raštas nr. 414 Kultūros ministerijai.
112. Povilaitis, Kazys. Kauno viešajai bibliotekai – dešimt metų. *Literatūra ir menas*, 1960, spalio 1.
113. 1958 m. vasario 3 d. raštas nr. 69 „Dėl Valstybinės respublikinės bibliotekos organizavimo Vilniuje“.
114. Baltušis, Jonas. Bibliotekininkystės išsivystymas Kaune. *BD*, 1967, nr. 12, p. 5–8.
115. Baltušis, Jonas. Kaunas – bibliotekų miestas. *Vakarinės naujienos*, 1966, spalio 11.
116. Tamaševičius, V. Naujiems metams – nauji uždaviniai. *BD*, 1968, nr. 12, p. 1–2.
117. Jono Baltušio ir Kazio Povilaičio laišakai. 1969 m. kovo 20, 23, 24, 27. (Kaunas–Druskininkai–Kaunas).
118. 1969 m. balandžio 23 d. raštas nr. 213 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei.
119. Vilkienė, Valerija. Valstybinių masinių bibliotekų centralizacijos perspektyvos Lietuvos TSR. *BD*, 1971, nr. 11, p. 7–13.
120. KVB metraštis. 1974 m. birželio 5 d. įrašas.
121. 1957 m. spalio 19 d. LKP Kauno miesto komiteto antrojo sekretoriaus J. Mikalausko ir Kauno miesto VK pirmininko J. Piligrimo raštas nr. 2361 Valstybinei plano komisijai ir gruodžio 24 d. raštas nr. 689 Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojui K. Preikšui.
122. Povilaitis, Kazys. Viešosios bibliotekos septynmetis. *KT*, 1959, balandžio 25.
123. Navakas, Jonas. Vietoj rūkstančio fabriko – biblioteka. *KT*, 1959, gruodžio 12.
124. Minkevičius, Jonas. Neįgyvendintų projektų metai. *Kultūros barai*, 1993, nr. 2–3, p. 20.
125. 1964 m. vasario 14 d. raštas nr. 87 TBT pirmininkui L. Vladimirovui.
126. Kultūros ministro pavaduotojo V. Jakelaičio 1965 m. sausio 29 d. raštas nr. 3-200 KVB direktoriui K. Povilaičiui.
127. 1965 m. vasario 16 d. raštas nr. 113 ir gruodžio 11 d. raštas nr. 717 Kauno miesto vyriaus. architektui V. Miliukščiui.
128. 1966 m. balandžio 11 d. raštas nr. 278 Kauno miesto vyriaus. architektui V. Miliukščiui.
129. 1966 m. balandžio 23 d. raštas nr. 313 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei.
130. 1965 m. birželio 22 d. raštas nr. 383 kultūros ministro pavaduotojui V. Jakelaičiui ir Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei.

131. 1968 m. sausio 12 d. raštas nr. 38 kultūros ministru L. Šepečiu.
132. 1968 m. sausio 8 d. raštas nr. 28 Kauno miesto vyriaus. architektui V. Miliukščiui.
133. 1968 m. vasario 9 d. V. Miliukščio raštas nr. 87 K. Povilaičiui.
134. 1968 m. kovo 19 d. raštas nr. 165 kultūros ministro pavaduotojui V. Jakelaičiui.
135. 1968 m. gruodžio 30 d. Kauno miesto vyriaus. architekto V. Miliukščio raštas nr. 455 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojai J. Narkevičiūtei.
136. 1966 m. gruodžio 19 d. raštas nr. 738 Pramoninės statybos projektavimo institutui.
137. Pavilionis, Zigmas. Bibliotekos ataskaita. KT, 1969, kovo 18.
138. Baltušis, Jonas. Bibliotekai reikalingi rūmai. Vakarinės naujienos, 1969, balandžio 4; Žemkalnis, Vytautas. Visgi Tarybų aikštėje. Ten pat, balandžio 18.
139. 1969 m. kovo 6 d. raštas nr. 174 kultūros ministru L. Šepečiu.
140. 1969 m. kovo 26 d. Statybos reikalų komiteto pirmininko A. Aksomito raštas KVB.
141. Visasąjunginis įvertinimas. Komjaunimo tiesa, 1970, kovo 21.
142. KVB metraštis. 1974 m. rugpjūčio 20 d. įrašas.
143. 1969 m. rugsėjo 24 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 11-2213 MSPI Kauno filialui; 1969 m. lapkričio 4 d. KVB raštas nr. 543 MSPI Kauno filialui.
144. 1970 m. sausio 12 d. raštas nr. 25 MSPI Kauno filialo direktoriui K. Vitkui; 1970 m. sausio 29 d. K. Vitkaus raštas K. Povilaičiui; 1970 m. vasario 18 d. raštas nr. 122 MSPI Kauno filialui (į jį atsakyta raštu be datos ir numerio).
145. 1970 m. sausio 28 d. V. Landsbergio-Žemkalnio laiškas LKP CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui.
146. 1970 m. sausio 16 d. raštas kultūros ministro pavaduotojui A. Kiudului; 1970 m. sausio 27 d. raštas Statybos ir architektūros institutui; 1970 m. vasario 25 d. Statybos ir architektūros instituto raštas K. Povilaičiui.
147. Baršauskas, Juozas. Kur statyti biblioteką? Švyturys, 1970, nr. 7, p. 19; Miliukštis, Vaclova s. Vieta yra, reikia greičiau statyti. Ten pat, nr. 14, p. 27; Salinka, Vytautas. Miestas ne tik technika gyvas. Ten pat, nr. 22, p. 14–15; Povilaitis, Kazys. Dar kartą dėl Kauno bibliotekos. Ten pat, nr. 23, p. 14.
148. 1970 m. lapkričio 9 d. raštas nr. 585 MSPI direktoriui A. Sabaliauskui.
149. 1970 m. lapkričio 20 d. raštas nr. 618 Kauno miesto VK pirmininkui J. Šėriui.
150. 1971 m. sausio 26 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 8-168 Kauno miesto VK; 1971 m. sausio 25 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 8-164 Valstybiniam plano komitetui.
151. 1951 m. sausio 28 d. raštas nr. 62 Kauno miesto VK ir Kultūros ministerijai.
152. Kairiūkštis, Leonardas; Petrulis, J[uvencijus?]. Kauno želdinių dabartis ir ateitis. Mūsų gamta, 1971, nr. 8, p. 9.

153. Misevičius, Vilius. Biblioteka – draugų kūryba. Tiesa, 1972, gruodžio 13.
154. KVB metraštis. 1974 m. vasario 12 d., kovo 17 d. įrašai.
155. KVB metraštis. 1974 m. gegužės 7 d. įrašas.
156. Baltušis, Jonas. Žodžiai apie knygą. Literatūra ir menas, 1975, vasario 15.
157. 1975 m. balandžio 25 d. raštas nr. 237 „Kauno statybos“ tresto valdytojui.
158. KVB metraštis. 1975 m. birželio 4, 5, 18 d.; liepos 28 d.; spalio 27 d. įrašai.
159. 1981 m. kovo 12 d. aktas „Dėl Viešosios bibliotekos Kaune projektavimo išlaidų dalinio nurašymo iš Kultūros ministerijos biudžeto“.
160. Baltušis, Jonas. Dabartis ir perspektyvos. KT, 1971, lapkričio 11.
161. 1972 m. kovo 24 d. kultūros ministro pavaduotojo A. Kiudulo raštas nr. 8-735 Kauno miesto VK pirmininkui.
162. 1972 m. gegužės 15 d. raštas nr. 335 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojui G. Bačinui.
163. 1972 m. gruodžio 21 d. raštas nr. 792 Kauno miesto VK.
164. 1974 m. vasario 5 d. raštas nr. 84 Kauno miesto VK pirmininko pavaduotojui G. Bačinui.
165. KVB metraštis. 1974 m. balandžio 19 d. įrašas.
166. 1977 m. birželio 7 d. raštas nr. 225 Kultūros ministerijai ir MSPI Kauno filialui.
167. 1979 m. gegužės 25 d. raštas nr. 1/191 kultūros ministro pavaduotojui J. Glemžai.
168. 1980 m. rugpjūčio 25 d. raštas nr. 1/267 MSPI Kauno filialui.
169. 1981 m. vasario 9 d. raštas nr. 1/60 Kultūros ministerijai.
170. 1981 m. kovo 17 d. raštas nr. 1/103 MSPI Kauno filialui.
171. 1981 m. birželio 29 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 8-2084 Valstybiniam statybos reikalų komitetui.
172. 1981 m. gruodžio 21 d. Valstybinio gamtos apsaugos komiteto raštas nr. 5/2528.
173. 1983 m. sausio 13 d. raštas nr. 1/30 Kultūros ministerijai.
174. 1983 m. lapkričio 25 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 15.
175. 1984 m. gegužės 22 d. MSPI Kauno filialo raštas nr. 1/225.
176. 1985 m. gegužės 12 d. Nežinybinės apsaugos skyriaus prie Kauno miesto VK Vidaus reikalų valdybos raštas nr. 1575; 1985 m. gruodžio 17 d. MSPI Kauno filialo raštas nr. 3-3118.
177. 1985 m. gruodžio 12 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 9.
178. 1974 m. gegužės 24 d. raštas nr. 317 ir 1974 m. birželio 7 d. raštas nr. 348 Priešgaisrinės apsaugos valdybai.

179. 1976 m. sausio 26 d. Paminklų konservavimo instituto raštas nr. 8.
180. 1979 m. kovo 5 d. raštas nr. 1/96 kultūros ministrui.
181. 1984 m. rugsėjo 28 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas.
182. Intas, Algirdas. Parapijos pastatas turi priklausyti tikintiesiems. KT, 1992, sausio 30; Litvinavičius, Vilius. Nuo Ainošiaus pas Kaipošių ir... į aukcioną! XXI amžius, 1992, nr. 8.
183. 1983 m. kovo 25 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 5.
184. 1962 m. gruodžio 1 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 3-806.
185. 1963 m. gruodžio 30 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 3-940.
186. 1964 m. gruodžio 31 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 3-743.
187. 1962 m. gegužės 5 d. raštas nr. 253 TBT pirmininkui L. Vladimirovui; 1962 m. birželio 8 d. raštas Kultūros ministerijos Planavimo-finansų skyriui.
188. 1967 m. gegužės 17 d. raštas nr. 313 kultūros ministro pavaduotojui V. Jakelaičiui; 1967 m. rugsėjo 13 d. raštas nr. 531 kultūros ministrui L. Šepečiui; 1968 m. spalio 25 d. raštas nr. 580 Kultūros ministerijai.
189. 1966 m. balandžio 11 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 44.
190. 1964 m. rugpjūčio 10 d. Lietuvos SSR Ministrų Tarybos potvarkis nr. 1115-p.
191. 1966 m. kovo 5 d. J. Baltušio raštas Lietuvos TBT pirmininkui K. Sinkevičiui.
192. 1971 m. liepos 1 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 139.
193. Bibliografinės informacijos skyriaus nuostatai (patvirtinti 1973 m. gegužės 10 d.).
194. Instrukcija apie KVB Lituanistinės literatūros skyriaus veiklą (patvirtinta 1971 m. lapkričio 5 d.).
195. 1972 m. balandžio 16 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 41.
196. 1974 m. kovo 15 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 3-203.
197. 1974 m. spalio 25 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 102.
198. 1975 m. balandžio 3 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 28.
199. 1975 m. gegužės 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 43 „Dėl bibliotekos struktūros tobulinimo“.
200. 1977 m. vasario 7 d. raštas nr. 3-111 Kultūros ministerijai; 1977 m. kovo 3 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. K-24.
201. 201. 1977 m. gegužės 13 d. VRB direktoriaus J. Baltušio raštas „Dėl viešosios bibliotekos struktūros tobulinimo“.
202. 1979 m. vasario 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-4.
203. 1979 m. balandžio 3 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-8.

204. 1970 m. gegužės 21 d. V. Sruogienės ir gegužės 12 d. D. Sruogaitės-Bylienės laišakai A. Galnaitytei.
205. Baltušis, Jonas. Uždavinių yra daug : [interviu]. BD, 1975, nr. 10, p. 8–10.
206. 1979 m. kovo 20 d. raštas nr. 1/117 kultūros ministru J. Bieliniui.
207. 1982 m. rugsėjo 14 d. raštas nr. 1/316 Kultūros ministerijai.
208. 1993 m. gegužės 7 d. Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministro įsakymas nr. 525.
209. 1960 m. liepos 12 d. raštas nr. 338 Kultūros ministerijai.
210. 1963 m. rugsėjo 13 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 60.
211. 1968 m. kovo 6 d. raštas nr. 155 SSRS kultūros ministrei J. Furcevai.
212. 1972 m. rugsėjo 28 d. raštas nr. 610 Kultūros ministerijai.
213. 1973 m. birželio 7 d. raštas nr. 330 kultūros ministru L. Šepečiui.
214. Jaruševičiūtė, A. Knygos šventė. Komjaunimo tiesa, 1982, birželio 11; Žutautas, V. Atidarytas meno skyrius. KT, 1982, birželio 15; Striogienė, Dalia. Meno skyrius laukia skaitytojų. KT, 1982, rugsėjo 24.
215. 1983 m. kovo 1 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-6/K-18.
216. 1981 m. rugsėjo 9 d. raštas nr. 1/305 Kultūros ministerijai.
217. 1981 m. kovo 13 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas.
218. 1982 m. gruodžio 1 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 11.
219. 1984 m. gegužės 11 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 7.
220. 1985 m. balandžio 10 d. pažyma apie Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos raidos kelią.
221. Pupienis, Antanas. Laiko reikalavimas: iniciatyva, savarankiškumas, atsakomybė. BD, 1986, nr. 3, p. 4.
222. 1986 m. vasario 29 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-2/R7.
223. 1987 m. vasario 16 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-19.
224. 1988 m. liepos 28 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-15.
225. 1989 m. vasario 23 d. raštas Kultūros ministerijai.
226. 1989 m. balandžio 5 d. Kultūros ministerijos įsakymas nr. K-85.
227. 1988 m. liepos 12 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 9.
228. 1972 m. spalio 10 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 110.
229. Naujokaitė, Jonė. Aptarti DMO klausimai. BD, 1976, nr. 9, p. 36–37.
230. 1971 m. gruodžio 29 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 26.

231. 1974 m. spalio 23 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 98 „Apie bibliotekos darbuotojų darbo individualios apskaitos tobulinimą“.
232. 1975 m. balandžio 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 29 „Dėl fotolaboratorijos veiklos gerinimo“.
233. 1978 m. rugsėjo 25 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-19a „Dėl Techninės literatūros skyriaus veiklos tobulinimo“.
234. 1984 m. gegužės 28 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 8.
235. 1984 m. birželio 1 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-11.
236. 1985 m. balandžio 18 d. komisijos pažyma.
237. 1982 m. gruodžio 24 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 12.
238. 1984 m. gruodžio 28 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 14.
239. 1987 m. vasario 17 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas.
240. 1978 m. sausio 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-1a.
241. 1975 m. gruodžio 10 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas.
242. 1988 m. vasario 1 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-6. „Dėl Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos direkcijos ir skyrių vedėjų pareigų ir darbo tvarkos“.
243. 1982 m. gruodžio 30 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-26/K-101.
244. 1979 m. gruodžio 21 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-17 „Dėl informacijos srautų struktūros bibliotekoje“.
245. 1985 m. birželio 10 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-9 „Dėl darbo organizacijos bibliotekoje“.
246. 1972 m. vasario 17 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 21.
247. 1976 m. lapkričio 15 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-22.
248. 1979 m. sausio 29 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-3 „Dėl Mokslinio tiriamojo darbo tarybos ir jos veiklos“.
249. 1985 m. sausio 25 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-5 „Dėl Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos mokslinės tarybos“.
250. 1988 m. sausio 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-1.
251. Naujokaitė, Jonė. Geri kadrai – geri darbo rezultatai. BD, 1976, nr. 4, p. 14–15.
252. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius, 1984, t. 12, p. 308.
253. 1965 m. liepos 20 d. aktas-sutartis tarp VRB, KVB ir Knygų rūmų dėl poilsiavietės turto; 1974 m. balandžio 11 d. raštas nr. 225 Kultūros ministerijai; 1976 m. gegužės 5 d. aktas dėl namelių perdavimo iš KVB vietos profsąjungos komiteto į KVB balansą.
254. KVB socialinės raidos programa iki 1995 m. ir pagrindinės kryptys iki 2000 m.

255. 1965 m. spalio 9 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 119.
256. 1967 m. vasario 8 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 23.
257. Pavilionis, Zigmas. Baigė dvimetę mokyklą. BD, 1971, nr. 1, p. 27.
258. 1975 m. birželio 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 63; 1975 m. spalio 3 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 122.
259. 1965 m. kovo 1 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 24.
260. 1964 m. balandžio 9 d. raštas nr. 205; balandžio 10 d. raštas nr. 206.
261. 1970 m. rugsėjo 23 d. Kauno miesto VK pirmininko raštas nr. 643KVB direktoriui.
262. 1974 m. spalio 31 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 31 „Dėl reprografijos aparatų naudojimo ir apsaugos“.
263. 1982 m. balandžio 27 d. raštas nr. 1/146 Kauno „Gorlito“ viršininkui.
264. Kanapickienė, Audronė. Prasmingos draugystės pradžia. KT, 1982, liepos 13; Saulius, A. Bendradarbiavimo sutartis. Tiesa, 1982, liepos 18.
265. 1988 m. lapkričio 14 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 11.
266. 1975 m. liepos 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 82; 1979 m. sausio 24 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-1; 1984 m. kovo 20 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-7.
267. Гаршкене, Она. Анализ полноты и терминов получения всесоюзного обязательного экземпляра и дублетных печатных изданий за 1980–1981 гг. In : Книга как средство библиотечно-библиографической работы : тезисы докладов молодых специалистов республиканских библиотек прибалтийских республик. Вильнюс, 1982, с. 11–12; Garškienė, Ona. Gauname ne visas užsakytas knygas. BD, 1983, nr. 2, p. 23.
268. Mažeikaitė, L. Norime gerai komplektuoti respublikinius spaudinius. BD, 1973, nr. 12, p. 10.
269. Šeinauskaitė, L. Reikia privalomojo egzemplioriaus. BD, 1972, nr. 2, p. 13.
270. 1966 m. rugpjūčio 25 d. raštas nr. 513 Lietuvos „Sąjunginės spaudos“ viršininkui.
271. 1983 m. balandžio 13 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 13 „Dėl mainų fondo patikrinimo ir perkėlimo į kitas patalpas“.
272. 1979 m. kovo 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-7.
273. 1989 m. liepos 24 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-15 „Dėl 1964 – 1984 m. išleistos visuomeninės-politinės literatūros nurašymo iš bibliotekos fondų“.
274. 1981 m. birželio 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-7.
275. 1983 m. vasario 14 d. raštas nr. 1/104 Kultūros ministerijai.
276. 1964 m. birželio 6 d. Sąjunginės valstybinės užsienio literatūros bibliotekos raštas KVB.
277. 1981 m. vasario 13 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 3.

278. 1993 m. vasario 23 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-8.
279. Jankevičienė, Algė. Dar kartą apie Šv. Mikalojaus bažnyčią. KT, 1990, balandžio 20; Šinkūnaitė, Laima. Po negandų – šventę. KT, 1992, kovo 21; Ignatavičius, Kęstutis. „Venite me omnes, et ego reficiam vos“. Ten pat.
280. 1963 m. spalio mėn. Kultūros ministerijos Muziejų ir kultūros paminklų apsaugos valdybos viršininko J. Glemžos raštas KVB.
281. 1964 m. liepos 14 d. raštas nr. 385 Valstybinio ateizmo muziejaus direktoriui S. Markoniui.
282. 1965 m. balandžio 12 d. Kauno miesto VK raštas nr. 1036.
283. 1965 m. kovo 27 d. raštas nr. 20 kultūros ministro pavaduotojui V. Jakelaičiui.
284. 1965 m. gegužės 11 d. raštai nr. 309–311.
285. 1964 m. kovo 9 d. raštas nr. 133 Kauno miesto VK Plano komisijai.
286. 1965 m. birželio 20 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 71.
287. 1968 m. spalio 25 d. raštas nr. 580 Kultūros ministerijai.
288. 1979 m. sausio 19 d. raštas kultūros ministro pavaduotojui A. Kiudului.
289. 1984 m. lapkričio 16 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 12.
290. KVB nesutvarkyto fondo visuminės apskaitos knyga. 1960 05 11–1969 08 29.
291. 1965 m. gegužės 12 d. Bibliografinės informacijos sektoriaus darbuotojų raštas KVB direktoriui.
292. KVB knygų fondo perskaičiavimo 1972 m. gruodžio 29 d. aktas.
293. 1980 m. rugsėjo 25 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-1/7 „Dėl retų spaudinių apskaitos ir saugojimo gerinimo“.
294. 1988 m. lapkričio 9 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-19.
295. 1989 m. sausio 12 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 1.
296. 1988 m. gruodžio 23 d. raštas Kauno miesto [VK] Kultūros skyriaus vedėjui A. Puidokui.
297. Spaudinių tvarkymo instrukcijos, patvirtintos 1973 m., 10 punktas.
298. 1976 m. lapkričio 10 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-21.
299. Bulavas, Vladas. Reabilituotos knygos. Naujos knygos, 1988, nr. 7, p. 6–7; Bulavas, Vladas. Buvo grifas: „Skaityti draudžiama“ ... Tiesa, 1988, spalio 16.
300. 1988 m. kovo 1 d. raštas nr. 1/119 LSSR Glavlito viršininkui M. Slizevičiui; 1988 m. birželio 24 d. Partijos istorijos instituto raštas nr. 76/6.
301. 1988 m. liepos 6 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 8.
302. 1989 m. liepos 11 d. raštas nr. 1/157 Kauno miesto prokurorui.

303. Tardytojo V. Cesavičiaus 1990 m. sausio 8 d. raštas nr. 145 KVB.
304. 1964 m. birželio 9 d. Knygų rūmų raštas KVB; 1964 m. liepos 8 d. raštas nr. 371 Knygų rūmams; 1964 m. liepos 31 d. Knygų rūmų raštas KVB; 1965 m. lapkričio 5 d. raštas nr. 636 Knygų rūmams.
305. Pavilionis, Zigmas. Turtėja lituanistinis fondas. Tiesa, 1968, vasario 8.
306. KVB metraštis. 1968 m. birželio 16 d., gruodžio 28 d., 1975 m. liepos 26 d. įrašai.
307. 1965 m. gegužės 28 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 63.
308. Retų spaudinių sąvoka Kauno viešojoje bibliotekoje. 1968 m. birželio 15 d., 1 l. – Mašinraštis.
309. KVB spaudinių komplektavimo, apskaitos ir nurašymo instrukcijos, patvirtintos 1979 m. sausio 24 d., 16.7 punktas.
310. 1979 m. sausio 25 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-2.
311. 1979 m. kovo 15 d. raštas nr. 1/106 ir 1980 m. gegužės 12 d. raštas nr. 1/168 Kultūros ministerijai.
312. 1980 m. lapkričio 4 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-21; 1981 m. spalio 12 d. direktcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 8.
313. Spitrys, Viktoras. Knygrišybės šedevrai. Naujos knygos, 1988, nr. 11, p. 44.
314. 1984 m. birželio 8 d. raštas nr. 1/259. Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos įsipareigojimas M. Strukčinskui.
315. Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių k. T. 2. 1962 – 1904. Kn.2. Vilnius, 1988, p. 852.
316. Pribušauskaitė, Albina. Knygos iš Jurgio Pabrėžos asmeninės bibliotekos. BD, 1982, NR. 4, P. 35.
317. 1989 m. gegužės 4 d. direktoriaus įsakymo nr. B-10 priedas.
318. Keturakis, Robertas; Sprindys, Algimantas. Visų darbščios rankos, visų mylinčios širdys? KT, 1988, nr. 172.
319. KT, 1989, sausio 11.
320. Vakarinės naujienos, 1989, liepos 5.
321. 1984 m. gruodžio 17 d. raštas nr. 1/538 Kauno miesto VK Kultūros skyriui dėl prof. A. Janulaičio bibliotekos.
322. KVB metraštis. 1970 m. gruodžio 7 d. įrašas.
323. 1970 m. birželio 20 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 137.
324. 1975 m. liepos 14 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 83; 1976 m. gruodžio 14 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-27.

325. 1978 m. vasario 13 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-8; 1978 m. birželio 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-12.
326. 1984 m. lapkričio 19 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-19 „Dėl vieningo profilaktikos fondo organizavimo Kauno miesto bibliotekose“.
327. 1964 m. spalio 12 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 88; 1977 m. rugsėjo 15 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-15.
328. 1979 m. spalio 22 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-13.
329. 1965 m. balandžio 8 d. KVB direktoriaus įsakymas.
330. Vėbraitė, Jolanta. Katalogavimas Kauno viešojoje bibliotekoje 1950–1987 m. : diplominis darbas. Kaunas, 1995, l. 47. – Mašinraštis.
331. 1989 m. gegužės 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-11.
332. 1973 m. spalio 15 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 114.
333. 1983 m. sausio 28 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 2.
334. Spitrys, Viktoras. Kai kurie kraštotyrinio darbo koordinavimo klausimai. BD, 1981, nr. 5, p. 12 – 13; Spitrys, Viktoras. Nauja paslauga skaitytojams. KT, 1983, spalio 27; Spitrys, Viktoras. Nepublikuoto kraštotyrinio fondo bibliografavimo patirtis Kauno viešojoje Justo Paleckio bibliotekoje. Kn. Lietuvos TSR bibliotekininkų ketvirtoji mokslinė konferencija : pranešimų tezės. Vilnius, 1983, p. 99–101.
335. 1973 m. spalio 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 108.
336. 1980 m. balandžio 11 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 4.
337. 1983 m. rugsėjo 29 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas.
338. 1981 m. birželio 26 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 7.
339. 1983 m. rugsėjo 8 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 375 „Dėl BBK įgyvendinimo“.
340. Šimakauskienė, Stefanija. Universaliąją dešimtainę klasifikaciją Lietuvos bibliotekoms. BD, 1989, nr. 7, p. 18.
341. 1978 m. gruodžio 8 d. raštas nr. 713 Kultūros ministerijai.
342. 1988 m. birželio 13 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 7.
343. Brūzgienė, Ona. Ką galime pasiūlyti jaunimui. BD, 1989, nr. 7, p. 4.
344. 1983 m. vasario 11 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 3.
345. Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka : atmena skaitytojui. Kaunas, 1961, p. 18.
346. 1974 m. lapkričio 29 d.
347. 1988 m. sausio 19 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-3.
348. Valeišienė, Janina. Tarpbibliotekinis abonementas per penkmetį. BD, 1985, nr. 5, p. 21.

349. Vaičiūnaitė-Lauruvėnienė, Danutė. Iš Kauno viešosios bibliotekos istorijos. 1960–1966. : diplominis darbas. Vilnius, 1967, l. 40–41.
350. Leleikienė, Janina. Tarpbibliotekinis abonementas per dešimtmetį. BD, 1977, nr. 4, p. 8–9.
351. KVB 1964 m. darbo planas, l. 2.
352. 1984 m. balandžio 10 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 2.
353. 1978 m. gruodžio 29 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-26.
354. 1982 m. sausio 29 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-3; 1984 m. sausio 11 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-3.
355. KVB 1966 metų darbo ataskaita, l. 22.
356. Dubčianskienė, S. Viešųjų bibliotekų skaitytojų aptarnavimas. BD, 1985, nr. 10, p. 8.
357. 1984 m. lapkričio 2 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 11.
358. 1975 m. lapkričio 25 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 154; 1977 m. birželio 1 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-12; 1982 m. kovo 2 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-8.
359. 1974 m. birželio 30 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 68.
360. 1989 m. sausio 9 d. raštas nr. 1/6 „Bangos“ gamybiniam susivienijimui.
361. 1978 m. sausio 5 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-1; 1978 m. gruodžio 15 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-25; 1981 m. balandžio 30 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-6; 1982 m. vasario 3 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-4.
362. Krivickas, S. Kas yra KŽK? Nemunas, 1972, nr. 2, p. 56–57.
363. 1967 m. lapkričio 22 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 201.
364. 1975 m. vasario 18 d. Kultūros ministerijos raštas nr. 5-534; 1975 m. kovo 14 d. raštas Kultūros ministerijai.
365. 1978 m. rugsėjo 22 d. raštas nr. 261 B. Šleivienei.
366. 1985 m. gruodžio 10 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-21.
367. 1987 m. balandžio 24 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-8.
368. 1981 m. lapkričio 27 d. direkcijos ir skyrių vedėjų pasitarimo protokolas nr. 10.
369. 1984 m. sausio 23 d. raštas nr. 1/56 Kultūros ministerijai; 1984 m. sausio 30 d. nr. 1/57 Kauno miesto Vidaus reikalų valdybai.
370. Plekavičienė, B. Kultūros ir meno informacijos sistemos kryptys. Vilnius, 1979. 18 p.
371. Baltušis, Jonas. Knygos kelias. Kultūros barai, 1969, nr. 7, p. 3–16.
372. Stankaitienė, Elena. „Trumpai apie bibliografinių žinių propagavimą...“ In Antrosios Tarybų Lietuvos bibliotekų darbuotojų mokslinės konferencijos medžiagos rinkinys. Vilnius, 1967, p. 237–238; Knizikevičienė, B. Respublikos masinių bibliotekų biblio-

- grafinis-informacinis darbas. Ten pat, p. 207; Papečkys, Kazys. Naujovė bibliotekoje. BD, nr. 4, p. 4. – Parašas : Kirsna K.; Danieliūtė, Matilda. Bibliotekinės pamokos. BD, 1970, nr. 4, p. 20–21; Danieliūtė, Matilda. Mūsų skaitytojai. BD, 1976, nr. 1, p. 19; Spitrųs, Viktoras. Skaitytojas ir bibliografijos skyrius. BD, 1965, nr. 8, p. 4–5; Spitrųs, Viktoras. Biblioteka ir visuomenė. BD, 1968, nr. 4, p. 18–20; Spitrųs, Viktoras. Lektorius ir knyga. Vilnius, 1967. 13 p.; Spitrųs, Viktoras. Bibliografinių žinių propaganda jaunųjų skaitytojų tarpe. Vilnius, 1968. 11 p.
373. 1980 m. spalio 8 d. Liaudies ūkio specialistų tobulinimo instituto Kauno skyriaus raštas nr. 50 KVB; Marcinkevičiūtė, Albina. Keturių valandos bibliografinė kultūra. BD, 1987, nr. 11, p. 14.
374. Krūminaitė, Lolita. Vietos radijas ir televizija bibliotekoje. BD, 1983, nr. 2, p. 18; Krakauskas, Bronius. Televizijos sistema bibliotekoje. BD, 1984, nr. 11, p. 5; Uždara televizijos sistema ir jos naudojimas. In Bibliotekų darbo naujovės. Vilnius, 1985, p. 3–4; 1987 m. sausio 12 d. SSRS valstybinės V. Lenino bibliotekos raštas nr. 1/52 KVB; Юнганас, Р. Информирует голубой экран. Библиотекарь, 1983, но. 10, с. 21.
375. Krūminaitė, Lolita. Knygos šventė Kaune. BD, 1982, nr. 8, p. 21.
376. Augstaitienė, Aldona. Šeštasis konkursas – Kaune. BD, 1989, nr. 5, p. 22–23.
377. [...]
378. Tomonis, Stasys. Mokslo pagalbinės bibliografijos raida. BD, 1985, nr. 5, p. 28–30.
379. Žukas, Vladas. Lietuviškieji literatūros bibliografijos šaltiniai. Vilnius, 1979, p. 40.
380. 1980 m. kovo 29 d. raštas VTBK Bibliografinio darbo tarybos pirmininkui S. Tomoniui.
381. 1984 m. kovo 7 d. raštas VTBK Bibliografinio darbo tarybos pirmininkui.
382. 1971 m. kovo 9 d. raštas nr. 158 Knygų rūmams; Janonis, Osvaldas. Nacionalinės bibliografijos paraštėje. Vilnius, 1993, p. 19.
383. 1978 m. liepos 25 d. raštas VTBK Bibliografinio darbo tarybos pirmininkui S. Tomoniui; 1979 m. vasario 27 d. raštas VUB direktoriaus pavaduotojui A. Stravinskiui.
384. 1979 m. vasario 23 d. raštas nr. 1/80 Knygų rūmams.
385. 1982 m. liepos 26 d. KPIB direktorės G. Romanovienės raštas nr. 411.
386. 1982 m. liepos 8 d. Knygų rūmų direktoriaus A. Lukošiuo raštas nr. 378 KVB.
387. 1983 m. gegužės 19 d. Knygų rūmų raštas nr. 475 KVB; 1983 m. spalio 10 d. Knygų rūmų raštas nr. 759 KVB.
388. Krivaščenko, J. Periodinių leidinių straipsnių nacionalinės bibliografijos sudarymo Lietuvoje klausimai. In V Tarybų Lietuvos bibliografų mokslinės konferencijos (1986 m. gruodžio 3–4 d.) pranešimų tezės. Vilnius, 1986, p. 48–49.
389. 1988 m. rugsėjo 1 d. raštas nr. 1/315 Valstybinei viešajai M. Saltykovo-Ščedrino bibliotekai.

390. Janonis, Osvaldas. Dėl nacionalinės bibliografinės rodyklės struktūros. BD, nr. 10, p. 23–24.
391. Janonis, Osvaldas. Nacionalinės bibliografijos paraštėje. Vilnius, 1993, p. 8.
392. Janonis, Osvaldas. Bibliografijos mokslas ir praktika XX amžiaus antroje pusėje : raidos bruožai. Klaipėda, 2002, p. 155–161.
393. Pavalkis, G. „Stebuklų kambarys“. KT, 1966, gegužės 15; Paviļonis, Zigmas. „Kosmoso senelis“ seka pasaką. KT, 1967, sausio 3; Lietuvos pionierius, 1967, sausio 4; Maritutė, L. Seku seku pasaką... KT, 1979, gegužės 22.
394. Baranauskas, V. Suaugusiems ir vaikams. BD, 1985, nr. 11, p. 12.
395. 1975 m. kovo 24 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 24 „Dėl bibliotekos veiklos turinio tobulinimo“.
396. Ražaitytė, A. Biblioteka kaip parodų salė. KT, 1977, liepos 30.
397. KVB veiklos 1983 metų ataskaita, l. 26.
398. Genevičiūtė, P. Biblioteka – švietėja ir propagandistė. KT, 1979, liepos 12.
399. Markauskienė, Laima. Svečiai iš Anglijos. BD, 1984, nr. 6, p. 33.
400. Vaišvilienė, A. Muzika – kaip knyga. BD, 1965, nr. 9, p. 28–29; Vaišvilienė, A. Muzikos valandėlės. BD, 1966, nr. 3, p. 12–14; Kubiliūnas, A. Muzikinės audicijos : konsultacija. BD, 1967, nr. 1, p. 14–17.
401. Šurka, Raimondas. Muzikinės valandėlės. BD, 1968, nr. 10, p. 13.
402. Misevičius, Vilius. Naujovė : bibliotekoje koncertai. Tiesa, 1960, gruodžio 8; Tomonis, Stasys. Biblioteka kviečia muzikos mėgėjus. Vakarinės naujienos, 1964, kovo 12.
403. Menininkas ir darbininkija. KT, 1975, spalio 16; Paviļonis, Zigmas. Bibliotekoje skamba muzika. Vakarinės naujienos, 1974, birželio 3.
404. KVB metraštis. 1974 m. lapkričio 13 d. įrašas.
405. Literatūra ir menas, 1981, balandžio 21.
406. Neimantas, Romualdas. Monologai apie meną. Tiesa, 1982, spalio 23.
407. Kukaitis, Alfredas. Gyvas toks, kokį pažinojau. Nemunas, 2008, gruodžio 11, p. 1; Oginskaitė, Rūta. Nes nežinojau, kad tu nežinai : knyga apie Vytautą Kernagį. Vilnius, 2010, p. 279–280.
408. Vaitiekūnaitė, Ramutė. Jei žinote, kas yra muzika, suprantate, kas yra gyvenimas. Kauno diena, 2001, gruodžio 29.
409. 1973 m. rugsėjo 7 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 98 „Dėl archyvo veiklos pagerinimo“.
410. 1978 m. rugsėjo 26 d. Kultūros ministerijos kolegijos nutarimas nr. 114 „Dėl Kauno viešosios bibliotekos metodinio vadovavimo centralizuotoms bibliotekų sistemoms tobulinimo“.

411. 1978 m. lapkričio 15 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-24.
412. Vėlavičienė, Silvija. Erdvė kūrybai, laikas darbui. BD, nr. 8, p. 2.
413. Фрумин, И. М. Организация работы советской библиотеки : учебно-методическое пособие. Москва, 1963, с. 55.
414. Baltušis, Jonas. Tolesnio skaitytojų telkimo klausimai respublikos masinėse bibliotekose. In Antrosios Tarybų Lietuvos bibliotekų darbuotojų mokslinės konferencijos medžiagos rinkinys. Vilnius, 1967, p. 95.
415. Lietuvos TSR kultūros-švietimo įstaigų darbo nuolatinė apžiūra. BD, 1963, nr. 9, p. 28.
416. Sinkevičius, Klemensas. Tarybų Lietuvos bibliotekų pasiekimai ir tolesni jų darbo išvystymo klausimai. In Antrosios Tarybų Lietuvos bibliotekų darbuotojų mokslinės konferencijos medžiagos rinkinys. Vilnius, 1967, p. 32.
417. Bibliotekininkystės studijos Vilniaus universitete. Vilnius, 1999, p. 57, 73–74.
418. Kacevičiūtė, Elena. Zonų gamybiniame. BD, 1971, nr. 4, p. 4.
419. Библиотечное дело : терминологический словарь. Москва, 1986, с 80– 83, 87.
420. Kvietkauskienė, Rimalda. Susitiko Lietuvos ir Latvijos metodininkai. BD, 1988, nr. 7, p. 17.
421. Ką rodo 1968 metų bibliotekininkų darbai. BD, 1969, nr. 5, p. 33–37; Kauno zonos valstybinių masinių bibliotekų veikla 1975 m. Vilnius, 1976. 86 p.
422. Stankaitienė, Elena. Bibliografinės paieškos. BD, 1968, nr. 6, p. 8–10; Rašimienė, Beata. Masinių bibliotekų fondų komplektavimas centralizuotoje sistemoje. BD, 1974, nr. 3, p. 6–9.
423. Blockytė, Marija. Kad patenkintų skaitytoją. Komjaunimo tiesa, 1967, balandžio 14; Dailidonienė, Marija. Dienos rūpesčiai – mūsų rūpesčiai. BD, 1968, nr. 2, p. 4–6; Dailidonienė, Marija. Darbotvarkėje – vadovavimas skaitymui. BD, 1969, nr. 12, p. 6–8; Misevičienė, Pranė; Pavidonis, Zigmas. Vilkaviškio rajone. BD, 1974, nr. 8, p. 7–8; Pavidonis, Zigmas. Žmogus puošia kaimą. BD, 1969, nr. 2, p. 22–23; Pavidonis, Zigmas. Darbuose įkūnytos svajonės. BD, 1971, nr. 5, p. 29–30; Šurka, Raimondas. Dabar žodis bibliotekininkams. BD, 1970, nr. 9, p. 18–19.
424. Marcinkevičiūtė, Albina. Bibliografinis informavimas Kauno zonos CBS. In V Tarybų Lietuvos bibliografų mokslinės konferencijos (1986 m. gruodžio 3–4 d.) pranešimų tezės. Vilnius, 1986, p. 71–72.
425. Blockytė, Marija. Valdymo pertvarkymas ir metodinio vadovavimo klausimai. BD, 1963, nr. 1, p. 4–5.
426. Dailidonienė, Marija. Žinybinių metodinių centrų sąveika analizuojant regiono bibliotekų veiklą. In Lietuvos TSR bibliotekininkų ketvirtoji mokslinė konferencija : pranešimų tezės. Vilnius, 1983, p. 118–119.
427. J. Baltušio pažyma apie Vilniaus viešosios bibliotekos metodinį darbą 1963 metais.

428. 1974 m. spalio 26 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. 102a „Dėl metodinės veiklos tobulinimo“.
429. 1968 m. vasario 28 d. raštas RTBT pirmininkui.
430. Kizis, Povilas. Dėl vieningos metodinio vadovavimo sistemos respublikos bibliotekoms. BD, 1970, nr. 1, p. 6–10.
431. 1981 m. kovo 20 d. Kultūros ministerijos įsakymas nr. 156.
432. Tamošiūnaitė, G. Metodinės veiklos optimizavimas. In Lietuvos TSR bibliotekininkų ketvirtoji mokslinė konferencija : pranešimų tezės. Vilnius, 1983, p. 115–116.
433. Lietuvos TSR kultūros ministerijoje. BD, 1985, nr. 3, p. 26.
434. Jokūbaitienė, Aldona. Respublikos metodininkų seminaras. BD, 1985, nr. 6, p. 30–31.
435. Žilinskienė, Vida. Metodininko etika. BD, 1985, nr. 3, p. 27–28; Ašmenavičienė, Vanda. Ko reikia metodininkui? Ten pat, nr. 6, p. 29; Masalskienė, Vanda. Ko laukiama iš metodininko. Ten pat, nr. 7, p. 27; Gudauskienė, Irena. Autoritetas neatsiranda savaime. Ten pat, nr. 10, p. 30; Barasienė, Teresė. Metodininkas – mokytojas ir mokinys. Ten pat, nr. 11, p. 18–19.
436. Gričiūtė, Laima. Centralizacija: už ir prieš. BD, 1989, nr. 8, p. 9.
437. Dudkienė, Jūratė. Metodininkas. Koks jis? BD, 1989, nr. 7, p. 17.
438. Ванеев, А. Н. Система методического руководства библиотечным делом. Ленинград, 1982, с. 63.
439. Košinskienė, Elena. Metodika – tai profesionalumas. BD, 1988, nr. 10, p. 1.
440. Sidarienė, Irena. Ar dar reikia „tų seminarų“? BD, 1989, nr. 10, p. 19–20.
441. Зотова, Р. З. Проблемы совершенствования научно- методической деятельности универсальных библиотек. In Актуальные вопросы библиотечной работы. Москва, 1986, с. 24.
442. Kvietkauskienė, Rimalda. Praktikams reikia teoretikų paramos. BD, 1989, nr. 10, p. 5–7.
443. Kvietkauskienė, Rimalda. Bibliotekų metodika. Kas dedasi svetur. BD, 1989, nr. 12, p. 11–13.
444. Ванеев, А. Н. Вопросы совершенствования организационно-методической деятельности. Научные и технические библиотеки СССР, 1985, но. 1, с. 8–14.
445. Фенелонов, Е. А. Методическая работа в системе управления библиотечным делом. Советское библиотековедение, 1981, но. 6, с. 4.
446. Gudauskas, Renaldas. Metodinės veiklos esmė. In Respublikinė mokslinė konferencija „Bibliotekinių, bibliografinių ir informacinių sistemų tobulinimo kryptys respublikoje“ : pranešimų tezės. Vilnius, 1988, p. 71–73.
447. Teoriniai bibliotekininkystės pagrindai. Vilnius, 1990, p. 181.

448. Košinskienė, Elena. Respublikos bibliotekų mokslinio metodinio vadovavimo sistema. In Lietuvos TSR valstybinės Martyno Mažvydo bibliotekos 70-mečiui skirta mokslinė konferencija : pranešimų tezės. Vilnius, 1989, p. 9–12; Lietuvos bibliotekininkystės koncepcija : projektas svarstymui. BD, 1990, nr. 6, p. 15–16.
449. Dubauskas, Stasys. Kelios pastabos mokslinio tiriamojo darbo klausimais. BD, 1963, nr. 9, p. 15–16.
450. 1982 m. vasario 22 d. Metodikos skyriaus veiklos patikrinimo aktas.
451. Kizis, Povilas. Svarbus pasitarimas. BD, 1969, nr. 9, p. 31–32.
452. Krūminaitė, Lolita. Kauno viešosios J. Paleckio bibliotekos mokslinė veikla (1950–1982 m.) : diplominis darbas. Kaunas, 1983. 72 l.
453. Mokslinės ir techninės informacijos terminų žodynas. Vilnius, 1983, p. 92.
454. Baltušis, Jonas. Bibliotekininkystės pasiekimai ir problemos. BD, 1969, nr. 2, p. 6–9.
455. Baltušis, Jonas. Mintys apie bibliotekas. KT, 1969, sausio 28.
456. Baltušis, Jonas. Pasirengusi dideliems darbams. BD, 1965, nr. 11, p. 9–10.
457. Baltušis, Jonas. Miesto knygų lobynas. KT, 1970, spalio 1.
458. Baltušis, Jonas. Brandūs veiklos metai. KT, 1975, spalio 1.
459. Baltušis, Jonas. Biblioteka miesto kultūriniam gyvenime. BD, 1973, nr. 4, p. 12–15.
460. 1965 m. gegužės 12 d. raštas nr. 32 Kultūros ministerijai ir Respublikiniam bibliotekų kolektoriui.
461. Baltušis, Jonas. Problemos, kurios mus jaudina. BD, 1968, nr. 3, p. 8–10.
462. Baltušis, Jonas. Bibliotekininko asmenybės bruožai. BD, 1974, nr. 10, p. 1–2.
463. Stankaitienė, Elena. Bibliotekininko darbas ir jo asmenybė. BD, 1968, nr. 7, p. 3–5.
464. Baltušis, Jonas. Skaitytojai, knygos, problemos. BD, 1966, nr. 2, p. 15–17.
465. Baltušis, Jonas. Bibliotekų centralizacijos problemos. BD, 1974, nr. 7, p. 7–9.
466. Baltušis, Jonas. Bibliotekų pagalba savišvietai. BD, 1963, nr. 6, p. 1–4.
467. Приказ министра культуры РСФСР no. 466 „О мерах по улучшению научно исследовательской работы в области библиотековедения и библиографии“ (30 мая 1964 г). In Новое в библиотечном деле. Москва, 1964, август, с. 50–51.
468. Baltušis, Jonas. Masinių bibliotekų skaitytojų interesų tyrimas. BD, 1967, nr. 9, p. 5–7.
469. Rimša, Vytautas. Skaitymo tyrimai Lietuvoje. Vilnius, 1980. 148 p.
470. Dailidonienė, Marija. Darbotvarkėje – vadovavimas skaitymui. BD, 1969, nr. 12, p. 6–8.
471. Andrašūnaitė, R. V–VIII klasių moksleivių laisvalaikio sociologiniai tyrimai. BD, 1968, nr. 1, p. 6–8; Stankevičienė, V. Tyrinėkime ir padėkime. BD, 1970, nr. 3, p. 4–6.

472. Danieliūtė, Matilda. V–VII klasių moksleivių skaitymo sociologiniai tyrimai. BD, 1969, nr. 7, p. 16–19; Danieliūtė, Matilda. Ką ir kaip skaito vaikai. Tarybinis mokytojas, 1969, liepos 18.
473. Bušmienė, S.; Rimša, V. Kur ir ką skaito specialistai. BD, 1977, nr. 5, p. 16–19.
474. Dailidonienė, Marija. Darbininkų biblioteka. BD, 1974, nr. 6, p. 7–8.
475. 1987 m. gegužės 22 d. Mokslinės tarybos posėdžio protokolas nr. 1(4).
476. 1985 m. spalio 23 d. Mokslinės tarybos posėdžio protokolas.
477. Mokslinio tiriamojo skyriaus 1986 m. ataskaita.
478. Krūminaitė, Lolita. Apibendrinta mokslinės veiklos patirtis. BD, 1984, nr. 12, p. 17; Krūminaitė, Lolita. Kauno viešosios Justo Paleckio bibliotekos mokslinė veikla 1950–1982 m. In Lietuvos TSR bibliotekinių ketvirtoji mokslinė konferencija. 1983 m. gruodžio 14–15 d. : pranešimų tezės. Vilnius, 1983, p. 107–109.
479. Stukienė, Regina. Skaitytojų aptarnavimo raida. BD, 1984, nr. 11, p. 19.
480. Šidiškienė, Vilija. Biblioterapijos metodologiniai pagrindai ir jos taikymo galimybės. In Lietuvos TSR bibliotekinių ketvirtoji mokslinė konferencija. 1983 m. gruodžio 14–15 d. : pranešimų tezės. Vilnius, 1983, p. 25–26.
481. Spitrys, Viktoras. Kraštotyros veiklos efektyvumo didinimas Kauno viešojoje J. Paleckio bibliotekoje. In V Tarybų Lietuvos bibliografų mokslinės konferencijos (1986 m. gruodžio 3–4 d.) pranešimų tezės. Vilnius, 1986, p. 100–102.
482. Spitrys, Viktoras. Autografuotos knygos. BD, 1973, nr. 10, p. 17–18.
483. 1986 m. gruodžio 18 d. KVB direktoriaus įsakymas nr. B-21 „Dėl RABIS-M darbo grupės sudarymo bibliotekoje“.
484. Vitkūnas, Jonas. Kelios pastabos dėl metodologijos. BD, 1987, nr. 11, p. 15–16.
485. 1989 m. sausio 27 d. raštas nr. 1/31 ir 1989 m. vasario 3 d. raštas nr. 1/38 „Sigmai“ ir kooperatyvui „EIPA“.
486. 1987 m. vasario 2 d. raštas nr. 1/117 Respublikinei mokslinei techninei bibliotekai.
487. Krūminaitė, Lolita. Mokslo darbuotojų bibliografinių informacinių poreikių tyrimo metodai Lietuvos TSR. In V Tarybų Lietuvos bibliografų mokslinės konferencijos (1986 m. gruodžio 3–4 d.) pranešimų tezės. Vilnius, 1986, p. 21–22; Krūminaitė, Lolita. Visuomeninių ir humanitarinių mokslų darbuotojų informacinius poreikius formuojantys veiksniai. In Respublikinė mokslinė konferencija „Bibliotekinių, bibliografinių ir informacinių sistemų tobulinimo kryptys respublikoje: pranešimų tezės. Vilnius, 1988, p. 112–114; Mokslo darbuotojų ir specialistų informacinių poreikių tyrimai Lietuvos TSR : pagrindinės tendencijos, metodai, rezultatai. Knygotyra, 1990, [t] 16, sąs. 2, p. 29–39.
488. Košinskienė, Elena. Miesto biblioteka : dabartis ir perspektyvos. BD, 1989, nr. 2, p.
489. Bulavas, Vladas. Lietuvos mokslinių bibliotekų sistema. Vilnius, 1993, 36 p.

490. Bulavas, Vladas. Lietuvos bibliotekų valdymo ir veiklos organizavimo teisinis reguliavimas. Tarp knygų, 1991, nr. 5, p. 2.
491. Карташов Н.С. Роль и место областной библиотеки в региональной библиотечной системе. Иг В помощь универсальным научным библиотекам : методические рекомендации. Москва, 1981, с. 12.
492. Шилов Л.А. Деятельность областных библиотек РСФСР – на уровень новых требований. Советское библиотековедение, 1981, № 5, с. 28.
493. Povilaitis, Kazys. Bibliotekos dešimtmetis. КТ, 1960, spalio 1; Tiesa, 1960, spalio 6.
494. Ванеева Л.А. Структура обслуживания читателей в областной библиотеке. Советское библиотековедение, 1982, № 1, с. 70-78 ; Универсальная научная библиотека : современное состояние, перспективы развития : экспресс-информация. (Москва), 1990, вып. 12, 16 с.
495. 1964 m. kovo 22 d. raštas nr. 49 laikraščio „Izvestije“ redaktoriui ir SSRS kultūros ministerijos Vyriausiajai bibliotekų inspekcijai.
496. Карташов Н.С. Областная библиотека – региональный координационный центр. Советское библиотековедение, 1981, № 5, с. 3-21.
497. ВД, 1985, nr. 6, p. 24.
498. Областная библиотека: в чем суть преобразования. Советское библиотековедение, 1991, № 1, с. 65.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

VRB darbuotojų, 1962 m. gruodžio 31 d. perkeltų dirbti į KVB, sąrašas

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Pavardė, vardas</i>	<i>Gimimo metai</i>	<i>Išsilavinimas (1962 m.)</i>	<i>Darbo VRB pradžia</i>	<i>Darbo KVB pabaiga</i>
1.	Aksamitauskienė Benedikta	1909	Bendr. vid.	1950.03.20	1965.11.31
2.	Bartkevičienė-Meleškaitė Vanda	1930	Bendr. vid.	1953.01.14	1965.02.23
3.	Buksienė-Kaupaitė Kristina	1942	VU studentė	1961.10.01	2009
4.	Jančaitienė Joana	1934	LŽŪA studentė	1958.09.01	2002.08.31
5.	Kazlauskienė-Bandžiūtė Dainuolė	1938	VU studentė	1960.08.08	2003.09.14
6.	Lauruvėnienė-Vaičiūnaitė Danutė	1941	VU studentė		
7.	Berelis Londonas	1905	Bibl.vid. (1954)	1950.09.04	1965.09.26
8.	Misevičienė Pranė	1921	Aukštasis bibl. VU (1961)	1955.10.18	1977.07.01
9.	Ovaldaitė Liongina	1925	Bendr. vid.	1945.11.01	1972.02.15
10.	Ovaldienė-Petraitytė Antanina	1925	Bibl.vid. (1952)	1952.08.01	1982.04.30
11.	Povilaitienė-Ulevičiūtė Adelė	1917	Aukštasis LŽŪA (1946)	1947.02.01	1983.02.28
12.	Purienė-Trumpickaitė Regina	1931	Bibl.vid. (1954)	1950.04.16	1985.08.31
13.	Raslanas Adolfas	1913	Pradinis	1938.10.15- 1944.09.15 1946.12.16	1971.03.15
14.	Striogienė-Pečkaitytė Dalia	1935	Aukštasis bibl. VU (1959)	1959.08.08	2001.03.30
15.	Šmerkovičienė Taubė Riva	1914	Bibl.vid. (1955)	1952.04.22	1971.10.15
16.	Šuliakienė-Ovaldaitė Antanina	1923	Nebaigtas bendr. vid.	1945.08.21	1978.12.16
17.	Juozapaitienė-Šližytė Elena	1910	Nebaigtas bendr. vid.	1961.02.01	1966.02.28

2 PRIEDAS. NUOTRAUKOS. DOKUMENTAI

PERSONALAS

Pirmasis ir ilgametis bibliotekos direktorius (1950–1975 m.) K. Povilaitis. 1953 m.

Direktorius pavaduotojas mokslo reikalams (1952–1975 m.), direktorius (1975–1976 m.) J. Baltušis. 1970 m.

PERSONALAS

Direktorius K. Povilaitis ir ūkio vedėjas A. Švalkūnas darbo kabinete. 1952 m.

Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus vedėjas (1950–1964 m.), Knygų komplektavimo skyriaus vedėjas (1965–1970 m.) K. Steponėnas. 1950 m.

PERSONALAS

Kompektavimo ir tvarkymo skyriaus darbuotojai (iš kairės): V. Liakas, E. Stankaitienė, [...], B. Šidiškytė-Rašimienė, A. Jonušonytė, D. Puidokienė, D. Bandžiūtė-Kazlauskienė, skyriaus vedėjas K. Steponėnas. 1958 m.

Abonemento darbuotojos (iš kairės): M. Blockytė-Dailidonienė ir J. Laurinavičiūtė. 1950 m.

PERSONALAS

Abonemento darbuotojos (iš kairės): M. Blockytė-Dailidonienė, vedėja J. Laurinavičiūtė, S. Bitinaitytė-Vilėniškienė. 1950 m

Ilgametė bibliotekos darbuotoja P. Misevičienė (1950–1955 m., 1963–1977 m.). Apie 1955 m.

PERSONALAS

Fondų saugojimo skyriaus vedėja
K. Maksimovaitė-Romanova (1953–2000 m.).
Nuotrauka iš kadru įskaitos asmens lapo.
1953 m.

Abonemento skyriaus vedėja
S. Bitinaitytė-Vilėniškienė (1953–1975 m.).
Nuotrauka iš kadru įskaitos asmens lapo.
1953 m.

Knygų komplektavimo
ir tvarkymo skyriaus
vyresn. bibliotekininkė
D. Bandžiūtė-Kazlauskienė.
1958 m.

PERSONALAS

*Ilgametė bibliotekos darbuotoja
B. Rašimienė (1955–1992 m.),
Komplektavimo skyriaus vedėja (1971–1992 m.),
profsąjungos vietos komiteto pirmininkė.
1975 m.*

*Keturis dešimtmečius (1961–2001 m.) bibliotekoje dirbęs, tris dešimtmečius
(1971–2000 m.) vadovavęs Kraštotyros skyriui (vėliau Kaunistikos grupei),
Kauno istorijos žinovas, lektorius, bibliografas Ch. V. Spitrys. 1970 m.*

PERSONALAS

*Direktorius A. Pupienis
(1976–1989 m.), 1980 m.*

*Direktorius pavaduotoja
moklo reikalams J. Naujokaitė
(1975–1984 m.), bibliotekoje
dirbo 1959–1985 m. 1983 m.*

PERSONALAS

Direktoriaus pavaduotojas administracijos ir ūkio reikalams A. Švalkūnas (1950–1989 m.), 1970 m.

Direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams R. Ručinskas (1984–1991 m.), 1986 m.

PERSONALAS

Bibliotekos administracija: sėdi J. Baltušis, stovi (iš kairės): R. Drochnerienė, R. Janulionienė, D. Kazlauskienė, R. Čedavičienė, K. Romanova, J. Naujokaitė, A. Švalkūnas, B. Rašimienė, M. Dailidonienė, V. Spitrys, A. Marcinkevičiūtė, P. Misevičienė, S. Vilėniškienė. 1975 m.

Bibliotekos kolektyvas minint veiklos 25-metį. Fotogr. A. Pilvelis. 1975 m.

PERSONALAS

Bibliotekos kolektyvas atsisveikina su direktoriumi J. Baltušiu, išvykstančiu vadovauti VRB. Pavadootojas A. Švalkūnas įteikia atminimo dovaną – suvenyrinį gaublį. 1976 m. kovo 1 d.

Bibliotekos darbuotojai išlydi direktorių J. Baltušį į Vilnių. 1976 m. kovo 1 d.

PERSONALAS

*Ilgametės abonemento skyriaus vedėjos (1953–1976 m.) S. Vilėniškienės išleistuvės.
Centre stovi: S. Vilėniškienė, J. Naujokaitė, A. Švalkūnas, J. Baltušis. 1976 m.*

Bibliotekos kolektyvas švenčiant KVB veiklos 30-metį. 1980 m.

PERSONALAS

Skyrių vedėjai (iš kairės): A. Švalkūnas, B. Lakštingalienė-Rašimienė, E. Kakanauskienė, R. Janulionienė, M. Dailidionienė, A. Šimkūnienė, A. Pupienis, J. Jančaitienė, R. Junganas, G. Lukaitytė, K. Povi-laitis, D. Kazlauskienė, M. Danieliūtė, R. Dagienė. 1980 m.

Metodikos skyriaus darbuotojos (iš kairės): I. Vitkauskienė, L. Jakinevičienė, S. Sinkevičiūrė, E. Pachnikaitė, sėdi vedėja M. Dailidionienė. Nuotr. iš E. Pachnikaitės asmeninio archyvo 1983 m.

PERSONALAS

Bibliografijos skyriaus darbuotojos (iš kairės): O. Girdauskienė, A. Šimoliūnaitė, N. Antonova, vedėja A. Marcinkevičiūtė, S. Naumova. Apie 1980 m.

Kraštotyros-lituanistikos (nuo 1979 m. – Kraštotyros) skyriaus darbuotojai (iš kairės): V. Jaugelis, E. Stankaitienė, R. Mikeliškytė-Didikienė. 1979 m.

PERSONALAS

Spaudinių tvarkymo ir katalogavimo skyriaus darbuotojos. Pirmoje eilėje (iš kairės): L. Markauskienė, vedėja R. Janulionienė, M. Kuvykienė, I. Jackevičienė, V. Laškova, G. Šliužienė, V. Šmigelskienė. Antroje eilėje (iš kairės): R. Purienė, F. Misevičiūtė-Graudzienė, R. Raišytė, D. Šimanskaitė, I. Baltrušaitienė, N. Kukevičienė, L. Bancevičienė, A. Šarmavičiūtė. 1980 m.

Bendrojo abonemento skyriaus darbuotojos (iš kairės): V. Buksienė, R. Gudelienė, Z. Brudniūtė, vedėja R. Dagienė, M. Bereikienė, V. Kamienaitė. 1980 m.

PERSONALAS

Vaikų literatūros skyriaus darbuotojos (iš kairės): A. Elvikytė, A. Šilienė, vedėja M. Danieliūtė, R. Puikytė. 1980 m.

Muzikinės literatūros skyriaus darbuotojos (iš kairės): B. Letukaitė-Komskienė, O. Barkauskaitė, E. Kilikevičiūtė, vedėja D. Kazlauskienė, D. Kajokienė, R. Kazlauskaitė, 1980 m.

PERSONALAS

Komplektavimo skyriaus darbuotojos. Pirmoje eilėje (iš kairės): S. Volkova, vedėja B. Rašimienė, G. Staskevičienė, M. Juškaitė. Antroje eilėje (iš kairės): B. Tamošiūnaitė, V. Kripaitė, R. Noreikaitė, O. Garškienė. 1980 m.

Fondų saugojimo skyriaus darbuotojos. Pirmoje eilėje (iš kairės): I. Paleckienė, vedėja K. Romanova, G. Lukaitytė. Antroje eilėje (iš kairės): J. Lapinina, R. Genevičienė, D. Žvirblytė, I. Lenkauskaitė-Matjošaitienė, G. Levickaitė-Žebrauskienė, E. Kreivytė, D. Šimanskaitė-Vaitkūnienė, V. Pladytė, R. Puidokaitė, L. Zykutė-Čiupienė, A. Karpinskienė. 1980 m.

PERSONALAS

Periodikos skaityklos darbuotojos. Pirmoje eilėje (iš kairės): D. Gricienė, G. Žukienė, V. Gorovaja. Antroje eilėje (iš kairės): V. Dubinskaitė, A. Grunskienė, vedėja E. Kakanauskienė, D. Lauruvėnienė, V. Vilkauskaitė, G. Balčiūnaitė-Mickevičienė. 1980 m.

Meno literatūros skyriaus darbuotojos (iš kairės): B. Daniulaitienė-Šarkanaitė, vedėja D. Striogienė, A. Karklelytė. 1983 m.

PERSONALAS

Bendrosios skaityklos darbuotojos (iš kairės): N. Garuolytė, B. Ambrazevičiūtė, vedėja A. Šimkūnienė (sėdi), R. Pintukaitė, R. Veršelytė, V. Čelutkaitė, R. Macytė. 1980 m.

Ūkio dalies darbuotojai: direktoriaus pavaduotojas administracijos ir ūkio reikalams A. Švalkūnas, V. Galaburda, B. Navickienė, J. Teišerskienė, J. Pabalytė, V. Indriulaitytė, E. Juškaitė, I. Tarasova, J. Ivanovas, A. Sabaliauskas, B. Alekna, A. Gudaitis, E. Chromcova, H. Rozenbergas, A. Šakalys. 1980 m.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Vienerių metų bibliotekininkų kursų („mokinystės“) I laidos mokiniai bibliotekininkai praktikos metu su KVB Knygų fondų saugojimo skyriaus vedėja K. Romanova (pirmoje eilėje iš kairės antra). 1955 m.

Vienerių metų bibliotekininkų kursų II laida. Pirmoje eilėje (iš kairės): K. Romanova, E. Stakaitienė, I. Jakubauskaitė (sekretorė), J. Laurinavičiūtė, J. Baltušis, S. Vilėniškienė, K. Povilaitis, A. Jonušytė-Adomonienė, P. Tamašauskas, D. Puidokienė. Antroje eilėje pirmas iš kairės V. Liakas, iš dešinės K. Steponėnas. 1956 m.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Vienerių metų bibliotekininkų kursų IV laida. Viršuje VRB ir KVB dėstytojai. 1958 m.

Šakių rajono kultūros-švietimo darbuotojų septynių dienų mokymai. Pirmoje eilėje antra iš kairės – KVB metodininkė M. Blockytė. 1952 m.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Bibliotekininkų mokymai Lazdijų bibliotekoje. Pirmoje eilėje ketvirta iš kairės – M. Blockytė. 1955 m.

Bibliotekininkų seminaro dalyviai Kėdainiuose. Antroje eilėje centre – KVB direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis. 1958 m.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Kauno ir Vilniaus zonų bibliotekininkų seminaras Trakuose. 1959 m.

KVB darbuotoja J. Laurinavičiūtė (pirma iš dešinės) ruošiasi pranešimui apie darbą su vaikais Kauno ir Vilniaus zonų bibliotekininkų seminare Trakuose. 1959 m.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Sajunginio seminaro dalyviai Kauno zonos Simno bibliotekoje. Kairėje – KVB direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis. Antroje eilėje iš dešinės – VRB Mokslinio metodikos skyriaus vedėjas P. Kizis. 1961 m. gruodžio 12–21 d.

KVB bendradarbiavo su Maskvos, Leningrado, Gorkio ir kitomis SSRS bibliotekomis, perimdama jų patirtį. Iš kairės: KVB direktoriaus pavaduotojas J. Baltušis, VRB direktorius V. Jurgaitis, KVB direktorius K. Povilaitis su svečiais – SSSR valstybinės V. Lenino bibliotekos direktoriaus pavaduotoju O. Čubarianu ir jo žmona. 1961 m. rugpjūčio mėn.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Kauno zonos rajoninių ir vaikų bibliotekų vedėjų seminaras. Antroje eilėje pirmas iš kairės – Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininkas V. Tamaševičius, ketvirtas – direktorius J. Baltušis. Pirmoje eilėje iš dešinės – Vaikų skyriaus vedėja P. Misevičienė, ketvirta – Metodikos skyriaus vedėja M. Dailidionienė. 1967 m. birželio 22 d. Fotogr. R. Junganas

VRB darbuotojai (trečioje eilėje iš kairės – direktorius V. Jurgaitis) su plakatu sutinka atvykusius į svečius KVB darbuotojus. Pirmoje eilėje (iš kairės) KVB darbuotojai: B. Šarkanaitė-Daniulaitienė (ketvirta), D. Pečkaiytė-Striogienė (penkta), E. Ivanovaitė (septinta). Antroje eilėje (iš kairės): R. Šmerkovičienė (antra), R. Dovydaitytė-Dagienė, K. Kaupaitė-Buksienė, I. Michnevičiūtė. Trečioje eilėje (iš kairės): S. Bitinaitytė-Vilėniskienė (antra), M. Mikšionytė (trečia), O. Barkauskaitė (šešta). Ketvirtoje eilėje (iš kairės): I. Genevičiūtė, D. Bandžiūtė-Kazlauskienė (trečia), A. Šimkūnienė (ketvirta), I. Paleckienė-Ibianskytė (penkta). Penktoje eilėje (iš kairės): A. Stukaitė (antra), K. Steponėnas (penktas), K. Jančaitienė (aštunta). Šeštoje eilėje (iš kairės): R. Birgėla. Vilnius, 1969 m. gruodžio 1 d.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Respublikiniuose bibliotekų darbuotojų seminaruose-stovyklose Giruliuose (rengiamuose kasmet nuo 1961 m.) dalyvaudavo ir Kauno zonos bibliotekininkai. 1964 m.

Metodininkų išvyka į Telšius ir Mažeikius. Bibliotekos darbuotojai (iš kairės): direktorius A. Pupienis, Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja A. Šimkūnienė, Metodikos skyriaus vedėja M. Dailidionienė, Fondų saugojimo skyriaus vedėja K. Romanova, Periodikos skyriaus vedėja E. Kakanaušienė, Bendrojo abonemento vedėja R. Dagiienė. 1977 m.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

Kauno zonos kaimo bibliotekininkų konferencija „Žemės ūkio darbuotojų bibliotekinio aptarnavimo kokybės gerinimas“ Politinio švietimo namuose. Iš kairės: Metodikos skyriaus vedėja M. Dailidonienė, direktorius A. Pupienis, Bibliografijos skyriaus vedėja A. Marcinkevičiūtė. 1979 m. balandžio 28 d.

Kauno zonos kaimo bibliotekininkų konferencijos „Žemės ūkio darbuotojų aptarnavimo kokybės gerinimas“ dalyviai. 1979 m. balandžio 28 d.

BIBLIOTEKININKŲ PROFESIONALUMO UGDYMAS. METODINĖ VEIKLA

1981–1985 m. bibliotekoje veikusios vietinės televizijos paskirtis buvo kelti darbuotojų politinį, profesinį bei bendrą išsilavinimo lygį, ugdyti bibliografinę informacinę skaitytojų kultūrą, propaguoti bibliotekoje sukauptą literatūrą. Studijoje kalba Mokslo tiriamojo darbo skyriaus vedėja L. Krūminaitė. 1983 m.

Metodinininkų išvyka į Alytaus rajoną. Iš kairės: KVB dailininkė D. Pivoriūnaitė, Alytaus rajono bibliotekos direktorė D. Grauželienė, KVB direktorius A. Pupienis, Žuvinto bibliotekos bibliotekininkė M. Aliulienė, Alytaus rajono bibliotekos Metodikos skyriaus vedėja A. Juknevičienė, KVB metodinininkė E. Pachnikaitė. Iš E. Pachnikaitės asmeninio archyvo. Apie 1986 m.

RENGINIAI

Senelis iš kosmoso (bibliotekos darbuotojas P. Ambrozas) seka A. Liobytės pasaką „Mėnuo saulužę vedė“ Vaikų literatūros skyriaus Pasakų kambaryje. 1967 m.

S. Kymantaitės-Čiurlionienės 85-ųjų gimimo metinių minėjimas bibliotekos didžiojoje skaitykloje. Pirmoje eilėje (iš kairės): V. Landsbergis, J. Nainienė, D. Čiurlionytė-Zubovienė, V. Zubovas ir rašytojos provaikaičiai Džiugas ir Narutis Palukaičiai. 1971 m. kovo 13 d.

RENGINIAI

S. Kymantaitės-Čiurlionienės 85-ųjų gimimo metinių minėjime pianinu skambina muzikologas V. Landsbergis. 1971 m. kovo 13 d.

Bibliotekos didžiojoje skaitykloje vyksta pirmasis dešimtmetį gyvavusio „Muzikinių trečiadienių (antradienių)“ ciklo renginys – kompozitoriaus M. Petrausko 100-ųjų gimimo metinių minėjimas-koncertas. Pagrindinį pranešimą skaito kompozitorius A. Kubiliūnas. Iš kairės: Muzikinės literatūros skyriaus vedėja D. Kazlauskienė, architektas V. Žemkalnis-Landsbergis, dainininkas J. Katelė, kompozitoriaus J. Gruodžio žmona S. Gruodienė ir dainininkas A. Kučingis. 1973 m. spalio 13 d.

RENGINIAI

„Muzikinių trečiadienių (antradienių)“ renginyje aptariama kompozitoriaus G. Kuprevičiaus roko oratorija „Darbas ir duona“. Kalba Muzikinės literatūros skyriaus vedėja D. Kazlauskienė. 1977 m. gruodžio 13 d.

Įdomius „Muzikinių trečiadienių (antradienių)“ renginius klausytojai įsirašydavo. Iš D. Kazlauskienės asmeninio archyvo. Apie 1977 m.

RENGINIAI

Susitikimas su elektroninės muzikos kūrėju iš Maskvos. Iš kairės: kompozitoriai G. Kuprevičius, E. Artemejev ir M. Urbaitis. E. Artemejev žinomas kaip kino filmų „Stalkeris“, „Savas tarp svetimų, svetimas tarp savų“, „Soliaris“, „Nebaigta pjesė mechaniniam pianinui“, „Meilės vergė“ muzikos autorius, 1977 m. gegužės 24 d.

Гереполнен восхищенно приветствовал
уважаемого Библиотека г. Каунаса.
Функциональный у меня музыкальный вторник, про-
длану Г. Купревичем корзистам. Налею надежд, уверя-
ю в крепком центре моих сорам.
Особой благодарности директору Библиотеки, нашед-
шему возможность организовать вечер электронной музыки
впервые в своем обширном городе.
С глубоким уважением - функцион
Г. Артемьев. 24/V/1977
Москва

Порой размахом Вашей замечательной представительской деятель-
ности. Счастлив тем, что удостоился быть принятым в ней посылке
вторника. Особенно хочется бы выдвинуть роль дирекции Библиотеки,
понимающей всю важность этого вопроса. Прямые мои самые
искренние восхищение и привлекания. Мечтаю когда-нибудь
снова оказаться у Вас. Премислами. В. Мартынов. 25 V 77

Kompozitorių iš Maskvos E. Artemejevo ir V. Martynovo atsiliepimai.
1977 m. gegužės 24–25 d.

RENGINIAI

Į muzikinius renginius galėjo patekti tik turintieji kvietimus, nes palyginti erdvoje salėje visi norintieji nesutildavo. Jubiliejinis 100-asis „Muzikinių trečiadienių (antradienių)“ renginys. 1980 m. spalio 15 d.

Kompozitoriaus G. Kuprevičiaus vesti „Muzikiniai trečiadieniai (antradieniai)“ išgarsino biblioteką ir tapo išskirtiniu Kauno kultūrinio gyvenimo reiškiniu. Akimirka iš V. Kuprevičiaus kūrybos vakaro „Paros ženklai“. 1986 m. lapkričio 25 d.

RENGINIAI

Dainuojamosios poezijos atlikėjui A. Kukaičiui „Muzikinių trečiadienių (antradienių)“ renginiai su kompozitoriumi G. Kuprevičiumi buvo „itin stiprios injekcijos sielai ir protui“. Akimirka iš V. Kuprevičiaus kūrybos vakaro „Paros ženklai“. 1986 m. lapkričio 25 d.

K. Būgos 100-ųjų gimimo metinių minėjimas bibliotekoje. Kalba VU Kauno humanitarinio fakulteto profesorius V. Žulys. 1979 m. spalio 24 d.

RENGINIAI

Vakaras „V. Krėvei-Mickevičiui – 100“. Rašytojo kūrybą skaito Kauno dramos teatro aktorius A. Kurklietis, prie lentynų sėdi kompozitorius G. Kuprevičius. 1982 m. spalio 25 d.

Įdomiomis paskaitomis garsėjo aktyvus „Žinijos“ draugijos narys Ch. V. Spitrys. Paskaita „Adomas Mickevičius ir Marija Vereščak“ iš ciklo „Meilės šviesa“ „Energetiko“ kultūros namuose. 1981 m. sausio 29 d.

RENGINIAI

Aktorius L. Noreika literatūriniame vakare „Simonas Daukantas – lietuvių liaudies švietėjas“. 1983 m. spalio 17 d.

Išskirtinis įvykis bibliotekos gyvenime buvo britų rašytojo, tarptautinės V. Lenino premijos „Už taikos stiprinimą tarp tautų“ laureato Dž. Oldridžo apsilankymas. Rašytojas su svečiais prie savo kūrinių parodos. 1984 m.

RENGINIAI

Literatūrinio-muzikinio vakaro „S. Nėris ir muzika“ dalyvės (iš kairės): aktorė R. Staliliūnaitė, pianistė G. Ručytė, dainininkė R. Maciūtė, muzikologė E. Ragulskienė. 1984 m. lapkričio 25 d.

Masinio sektoriaus vedėja M. Mikšionytė ir aktorius A. Rosenas P. Širvio poezijos vakare. 1985 m. lapkričio 18 d.

RENGINIAI

Vaikams rengti garsiniai skaitymai, rytmečiai, pažintinės valandėlės-pamokėlės. Renginį veda Vaikų literatūros skyriaus bibliotekininkė I. Matulaiytė-Meškauskienė. 1983 m.

24 vidurinės mokyklos IV klasės moksleivių susitikimas su Antrojo pasaulinio karo veteranu, buvusiu KVB direktoriumi K. Povilaičiu Vaikų literatūros skyriuje. 1981 m.

RENGINIAI

Literatūros naujienų apie Kauną paroda vestibulyje. Kraštotyros skyriaus darbuotojos (iš kairės): J. Staugaitienė, R. Didikienė. 1982 m.

Leidinių paroda, skirta aktoriams, poezijos skaitovo L. Noreikos 60-mečiui. 1986 m.

ŠVENTĖS

Bibliotekos veiklos 10-ųjų metinių pobūvio svečiai (iš kairės): VRB direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams S. Elsbergas, ?, VRB Metodikos skyriaus vedėjas P. Kizis ir KVB direktorius K. Povilaitis. 1960 m. spalio 1 d.

Bibliotekos veiklos 10-ųjų metinių pobūvis. 1960 m. spalio 1 d.

ŠVENTĖS

Bibliotekos veiklos 15-ųjų metinių proga direktoriui K. Povilaičiui garbės raštą įteikia Kultūros skyriaus vedėjas L. Morozovas. 1965 m. spalio 2 d.

Bibliotekos veiklos 15-ųjų metinių pobūvis. 1965 m. spalio 2 d.

ŠVENTĖS

Švenčiant bibliotekos veiklos 15-ąsias metines kupletus dainuoja bibliotekos darbuotojų ansamblis (iš kairės): vadovas Ulevičius, I. Genevičiūtė, R. Kromienė, B. Rašimienė, E. Ivanovaitė, R. Dovydaitytė-Dagienė, D. Kazlauskienė, B. Adomulienė. 1965 m. spalio 2 d.

Minint veiklos 30-metį bibliotekai suteiktas J. Paleckio vardas. Sveikinimą skaito Kauno miesto vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Z. B. Kazakevičius. Pirmoje eilėje (iš kairės): ?, politikos ir visuomenės veikėjas J. Paleckio dukterė, istorikė S. Paleckytė-Noreikienė (antra), direktorius A. Pupienis, ?, bibliotekos darbuotojos N. Antonova, B. Rašimienė. Antroje eilėje (iš dešinės) – bibliotekos pavaduotojas J. Baltušis. 1980 m.

ŠVENTĖS

Direktoriui K. Povilaičiui 60-mečio proga bibliotekos kolektyvas dovanoja P. Stausko tapytą portretą. Centre Kauno miesto vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoja J. Narkevičiūtė, direktorius K. Povilaitis, sveikina Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininkas V. Tamaševičius. 1966 m.

Direktoriaus pavaduotojos J. Naujokaitės 50-mečio ir direktoriaus K. Povilaičio 75-mečio pagerbimo šventė. Jubiliatu sveikina bibliotekos darbuotojos (iš kairės): N. Antonova, D. Kazlauskienė, B. Rašimienė. 1981 m.

ŠVENTĖS

KVB darbuotojos R. Bridickaitės-Miknevičienės komjaunuoliškos vestuvės bibliotekoje. Jose dalyvavo beveik visas kolektyvas (apie 30 darbuotojų), artimiausi giminės ir draugai. Piršliu buvo KVB Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus vedėjas K. Steponėnas. 1962 m. vasario 4 d.

Jaunuosius sveikina KVB direktoriaus pavaduotojas ūkio reikalams A. Švalkūnas ir E. Stankaitienė. 1962 m. vasario 4 d.

ŠVENTĖS

Bibliotekos darbuotojai Gegužės 1-osios eisenoje (iš kairės): M. Mikšionytė, E. Ivanovaitė, S. Vilėniškienė, R. Dovydaitytė-Dagienė, A. Bylaitė. 1965 m. gegužės 1 d.

Bibliotekos darbuotojai Gegužės 1-osios eisenoje. Vėliavą neša R. Birgėla, iš kairės – J. Baltušis, ?, A. Povilaitienė, J. Naujokaitė, M. Danieliūtė, pirmas iš dešinės – žurnalistas, leidėjas V. Užtupas su dukrele. 1970 m. gegužės 1 d.

ŠVENTĖS

Pirmoje bibliotekos darbo veteranų šventėje pagerbta 18 darbuotojų, tarp jų ir Kraštovyros skyriaus vedėjas V. Spitrys. 1982 m. gruodžio 1 d.

Bibliotekos darbuotojos (iš kairės): D. Striogienė, D. Kazlauskienė, B. Rašimienė darbo veteranų šventėje. 1982 m. gruodžio 1 d.

ŠVENTĖS

Bibliotekos darbuotojai (iš kairės): K. Romanova, M. Dailidonienė, A. Švalkūnas darbo veteranų šventėje. 1984 m.

Tradicinėje darbo veteranų ir jaunųjų specialistų šventėje dalyvavo nebedirbantys ilgamečiai bibliotekos darbuotojai. 1987 m.

ŠVENTĖS

Vienoje iš kasmetinių teminių vakaronių Fondų saugojimo skyriaus darbuotojų stalo „Svečiuose pas mano bobutį Aukštaitijoj“ pelnė aukščiausių įvertinimą. 1981 m. kovo 1 d.

Moters dienos šventė. 1978 m. kovo 8 d.

LAISVALAIKIS

Bibliotekos darbuotojai saviveiklininkai (iš kairės): D. Bandžiūtė-Kazlauskienė, A. Švalkūnas, B. Šidiškytė-Rašimienė, P. Kursevičius, A. Jonušytė, J. Baltušis, A. Stukaitė, F. Jakaitis (šokėjas iš VRB). 1958 m.

Bibliotekos darbuotojai saviveiklininkai. 1958 m.

LAISVALAIKIS

VRB ir KVB darbuotojų ansamblis. Centre - VRB direktorius V. Jurgaitis. Pirmoje eilėje KVB darbuotojos (iš kairės): A. Šuliakienė (trečia), D. Striogienė (ketvirta), R. Zambacevičiūtė-Chraptavičienė (aštunta). Antroje eilėje (iš kairės): vadovas J. Šidlauskas (aštuntas), B. Šidiškytė-Rašimienė (devinta), D. Kazlauskienė (dvylikta), E. Nastopkaitė-Bansevičienė (trylikta). 1961 m.

KVB darbuotojų ekskursija Rygoje, prie poeto J. Rainio paminklo. Apie 1957–1958 m.

LAISVALAIKIS

Darbuotojų ekskursija Baku. 1979 m.

Darbuotojų ekskursija Samarkande (Uzbekija). Nuotr. iš R. Dagienės asmeninio archyvo. 1983 m.

LAISVALAIKIS

Palangos pakraštyje, šalia Kontininkų, bibliotekai priklausė pusšesto namelio (42 vietos). XX a. 8-me deš. čia poilsiaudavo 200–250 asmenų kasmet. Prie namelio – Abonemento skyriaus vedėja R. Dagienė su šeima. Nuotrauka iš R. Dagienės asmeninio rinkinio. 1977 m.

Bibliotekos darbuotojai KVB poilsiavietėje Palangoje (iš kairės): K. Steponėnas, M. Dailidienė, K. Povilaitis, ?, P. Ambrozus, B. Rašimienė, ?, J. Baltušis. Apie 1965 m.

LAISVALAIKIS

Bibliotekos darbuotojų vaikučiai su Seneliu Šalčiu. Centre darbuotojos (iš kairės): S. Vilėniškienė, M. Baltušienė. Apie 1974 m.

Bibliotekos darbuotojos kulinarijos parodoje (iš kairės): D. Kazlauskienė, R. Padleckienė. Nuotr. iš D. Kazlauskienės asmeninio archyvo. 1970 m. balandžio mėn. 20d.

LAISVALAIKIS

Bibliotekos darbuotojos svečiuojasi biblioteką šefavusiame eksperimentiniame sporto gaminių fabrike „Dinamo“ (iš kairės): D. Šimauskaitė-Vaitkūnienė, A. Pladytė, J. Lapinina, L. Krūminaitė-Barzdaitienė, G. Levickaitė-Žebrauskienė. Nuotr. iš G. Žebrauskienės asmeninio archyvo. 1982 m.

Bendroje bibliotekos ir ją šefavusio eksperimentinio sporto gaminių fabrike „Dinamo“ kolektyvų teminėje vakaronėje varžosi dvi komandos. Bibliotekos ansamblio „Tu man, aš tau“ dalyviai (iš kairės): R. Dagienė (Ala Rudoji), K. Buksienė (Atmuštareta Kantri), M. Baltušienė (Ralilė Mordovič), V. Ščiajevas (Būgnelis Bumpa), R. Katilius (Hasanas Abdurachmanas ibn Barnabas). 1985 m.

PASTATAI

VRB pastato (K. Donelaičio g. 8) I aukšte iki 1963 m. buvo įsikūrusi KVB. 1960 m.

1963 m. VRB išsikėlus į Vilnių, pastatas atiteko KVB. Fotogr. S. Lukošius. XX a. 7-o deš. pab.

PASTATAI

Kauno viešoji Justo Paleckio biblioteka sovietiniais metais. 1980 m.

Statomi naujieji bibliotekos rūmai Mažąjame qžuolyne. 1984 m.

PASTATAI

1987 m. rugsėjo 3 d. bibliotekos naujų rūmų atidarymo šventė. Groja „Politechnikos“ pučiamųjų orkestras.

Atidarius naujuosius rūmus (Radasty g. 2) skaitytojai aptarnaujami abiejuose pastatuose. 2005 m.

PASTATAI

Šv. Mikalojaus (benediktinių) bažnyčios pastate (Šauklių g. 8), 1963–1990 m. buvo įrengta knygų saugykla. 1990 m. pastatas grąžintas vienuolių benediktinių kongregacijai. 2010 m.

Šv. Kazimiero bažnyčiai priklausę Aleksoto parapijos namai (Vidukalnio g. 2). Pokario metais pastatą nacionalizavus, jame veikė miesto 4-oji biblioteka, kino teatras „Pašvaistė“, o 1975–1990 m. buvo įrengta KVB knygų saugykla. 1992 m. pastatas grąžintas Kauno miesto Aleksoto parapijos Šv. Kazimiero bažnyčiai. 2010 m. pastatas visiškai perstatytas. Apie 1970 m.

PASTATAI

1966 m. rašytojo B. Sruogos sodyboje (B. Sruogos g. 21) atidarytas KVB filialas su abonementu ir memorialine ekspozicija. 1993 m. abonementas panaikintas, o B. Sruogos memorialinis muziejus perduotas Maironio lietuvių literatūros muziejui. 1970 m.

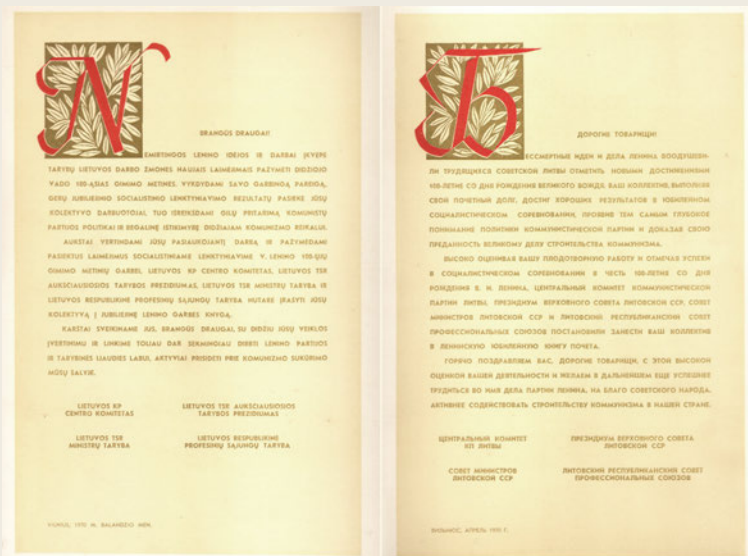

B. Sruogos sodybos vartai su rašytojo bareljefu (skulptorius Bronius Petrauskas). Apie 1975 m

DOKUMENTAI

Sąjunginės bibliotekų apžiūros, skirtos V. Lenino 100-osioms gimimo metinėms, nugalėtojo diplomas. 1970 m.

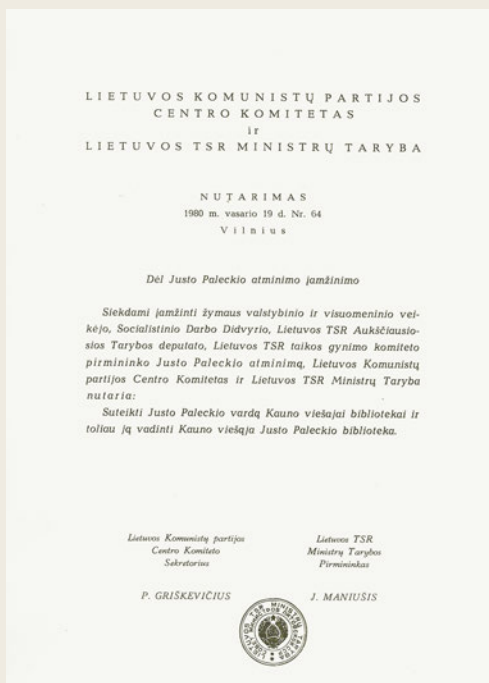

Aukščiausias bibliotekos veiklos įvertinimas – kolektyvo įrašymas į jubiliejinę lenininę garbės knygą. 1970 m.

DOKUMENTAI

Sąjunginės bibliotekų darbo apžiūros, skirtos Spalio revoliucijos 60-mečiui, nugalėjo diplomas. 1977 m.

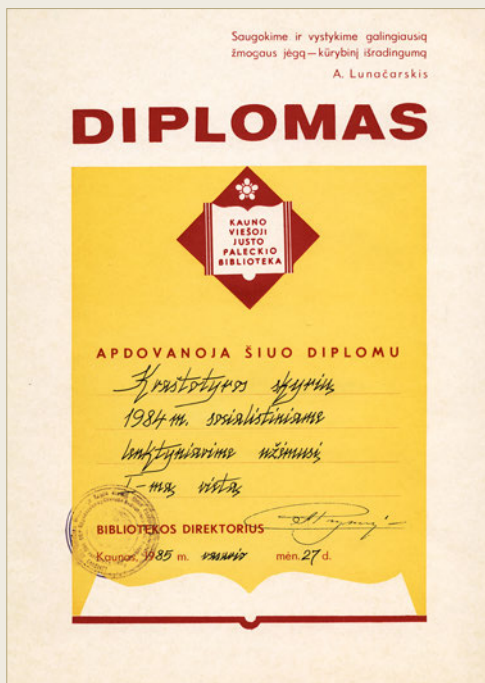

Raštas dėl J. Paleckio atminimo įamžinimo. 1980 m.

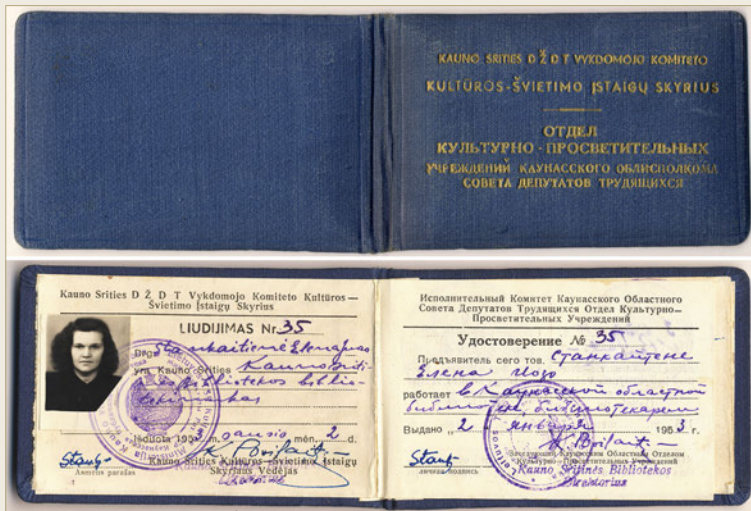
DOKUMENTAI

Bibliotekos garbės raštas. 1983 m.

Bibliotekos diplomas.
1985 m.

DOKUMENTAI

Ilgametės bibliotekos darbuotojos (1952–2000 m.), vyresn. bibliografas E. Stankaitienės darbo pažymėjimas. 1953 m.

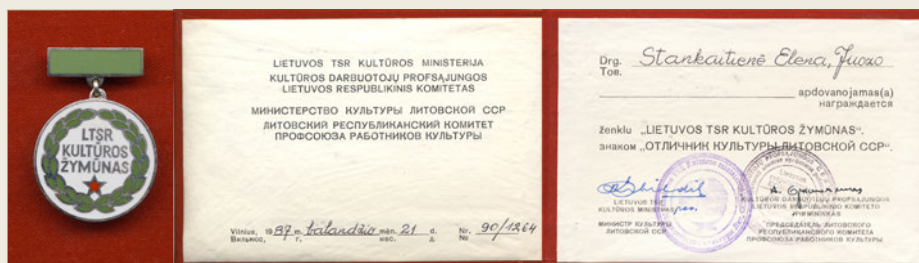

Darbo veterano medaliu buvo apdovanojami ilgamečiai KVB darbuotojai. E. Stankaitienės medalio pažymėjimas. 1983 m.

DOKUMENTAI

Dešimto penkmečio spartulio ženklų apdovanota Kraštytyros skyriaus vyr. redaktorė E. Stankaitienė. 1981 m.

„Lietuvos TSR kultūros žymūno“ ženklais buvo įvertintas J. Naujokaitės ir Ch. V. Spitrio (1974 m.), J. Baltušio, M. Dailidionienės, P. Misevičienės (1975 m.), D. Kazlauskienės (1980 m.), A. Galnaitytės ir D. Striogienės (1985 m.), B. Rašimienės ir E. Stankaitienės (1987 m.) bibliotekinis ir visuomeninis darbas.

DOKUMENTAI

Lietuvos TSR
 KULTŪROS MINISTERIJA
Кауно Viešoji Biblioteka
 Kaunas, Donelaičio g. vė 2 Tel. 39-13

Lietuvos CСР
 МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ
Каунасская Публичная Библиотека
 Каунас, ул. Донелайчио 26 Тел. 39-13

1955 m. 5 spalio mėn. 27 d. Nr. 511

Lietuvos TSR Valstybinės Respublikinės Bibliotekos
 D i r e k t o r i u i

Remdamasis Lietuvos TSR Kultūros Ministerijos
 1955 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. 2/719 Kauno Viešo-
 sios bibliotekos metodinio kabineto vedėją drg. Mise-
 vičienę Pranę, Baltraus siunšiu Jūsų žinion.

K. Povilaitis
 Kauno Viešosios Bibliotekos
 Direktorius (K. POVILAITIS)

Kaunas, „Varpas“ 1142 1954. 1500

Nuorašas

Lietuvos TSR Valstybinės Respublikinės Bibliotekos
 Direktoriaus įsakymas Nr. 73
 Kaunas, 1955 m. spalio 26 d.

§ 1.

Sutinkamai su LTSR Kultūros Ministerijos įsakymu Nr. 2/719
 š. m. spalio 18 d. Misevičienę Pranę, Baltraus nuo š. m. spalio
 mėn. 27 d. skiriu metodisto pareigoms su mėnesiniu atlyginimu
 Rb. 830,-

/pas./ P. Freidheimas
 Valstybinės Respublikinės Bibliotekos
 Direktorius

Nuorodas:

Lietuvos TSR
 Kultūros Ministerija
 Valstybinė Respublikinė Biblioteka

KVB ir VRB 1955 m. įsakymų kopijos dėl P. Misevičienės darbovietės.

DOKUMENTAI

LIETUVOS TSR KULTŪROS MINISTERIJA
МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ ЛИТОВСКОЙ ССР

KAUNO VIEŠOJI BIBLIOTEKA
КАУНАССКАЯ ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

KAUNAS-C. DONELAICIŲ • Г. КАУНАС-Ц. УЛ. ДОНЕЛАЙТИСА 8

Nr. _____ 196_m. _____ mėn. ____ d.

DIREKTORIUS 2-61-42 DIR. PAVAD. 2-58-13 BIBLIOGRAFINĖ INFORM. 2-63-42 KONPLEKTAVIMO SKYR. 2-68-85 SKYR. SKYR. 2-75-57
ДИРЕКТОРЪ ЗАМ. ДИРЕКТОРЪ СПРАВОЧНО-БИБЛИОГ. ОТА 2-63-42 ОТА, КОМПЛЕКТОВАНИ ХОРАСТЪ

T E L E T A I P A S - T E A E T A J A П - 1 6 1

Kaunas. „Kaids“ 66-4477

Bibliotekos oficialių raštų blankas. 1966 m.

LIETUVOS TSR KULTŪROS MINISTERIJA
МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ ЛИТОВСКОЙ ССР

KAUNO VIEŠOJI JUSTO PALECKIO BIBLIOTEKA
КАУНАССКАЯ ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА ИМ. Ю. ПАЛЕЦКИСА

233681 KAUNAS, K. DONELAICIŲ G.V. TELEF. № 26142, 29557
233681 КАУНАС, УЛ. ДОНЕЛАЙТИСА В ТЕЛЕФ. № 26142, 29557

19
I
Ha №

d/d №

K. Poštos sp. 81-1241. 5000.

Bibliotekos oficialių raštų blankas. 1981 m.

DOKUMENTAI

KAUNO VIESOJI BIBLIOTEKA VAIKŲ LITERATŪROS SKYRIUS		300
Skaitytojo formuliaras Nr. 26		988
Pavardė <u>Šilingytė</u>		
Vardas, tėvo vardas <u>Rimanto Valot</u>		
Tautybė <u>lietuvi</u>		
Mokyklos pavadinimas ir jos adresas <u>Šp. mokykla</u> <u>(Pakajų t.)</u>		
Šios bibliotekos skaitytojas nuo 196 <u>5</u> m.		
Biblioteka naudojamiol taisyklės žinau ir paaišadu jų laikytis:		
(Skaitytojo paraiši)		
Amžius <u>6 m</u>	Spalvukas <u>+</u>	
Klasė <u>III</u>	Pamertis	
	Kamjomsolis	

KAVB Kultūros renginių ir leidybos grupės vadovės R. Šilingytės-Tamoliūnienės skaitytojo formuliaras. 1965 m.

КАУНАССКАЯ ПУБЛИЧНАЯ
БИБЛИОТЕКА

Центральное здание — ул. К. Донелайтиса, 8
Филиал Б. Сруогис — ул. Б. Сруогис, 21

ЧИТАТЕЛЬСКИЙ БИЛЕТ № _____

Kaunas. „Raidė“ 72-1903

Skaitytojo bilietas. 1972 m.

KAUNO VIESOJI BIBLIOTEKA

Centriniai rūmai — K. Donelajčio g. 8
B. Sruogis filialas — B. Sruogis g. 21

SKAITYTOJO BILJETAS Nr. _____

Kaunas. „Raidė“ 73-081. Tir. 100 000/20.

Skaitytojo bilietas. 1973 m.

DOKUMENTAI

Kultūros ministerijos sveikinimas, atsispindintis sovietinę ideologiją. 1960 m.

3. PRIEDAS. KVB DARBUOTOJŲ PARENGTŲ BIBLIOGRAFINIŲ IR FAKTOGRAFINIŲ PRIEMONIŲ SĄRAŠAS (1963–1989 M.)

1. Publikuotos bibliografinės priemonės

1. Spitrys Ch. Rusų rašytojai lietuvių kalba, 1940 – 1970 : biobibliografija. – Vilnius, 1974. 315 p.
 Rec.: Žukas V. Rusų rašytojų biobibliografija. Pergalė, 1975, Nr. 2, p. 177–179.
 Сидеравичюс Р. Русские писатели на литовском языке. Literatūra, 1978, t. 20, sąs. 2, p. 103–105.
2. Dailininko Algirdo Pakeliūno grafikos kūrinių parodos katalogas. – Kaunas, 1976.–? p.
3. Žurnalo „Nemunas“ sisteminė rodyklė, 1967–1986 / Sudarė G. Kulikauskaitė, R. Mikeliškytė, Ch. Spitrys, E. Stankaitienė. – Kaunas, 1977–1987.
 1967–1976. 1977. 290 p.
 1977–1986. 1987. p.
4. Spitrys V. Kaip parašyti paskaitą ir referatą mokslinio ateizmo pagrindų tematika : metodiniai nurodymai ir rekomend. literatūros sąrašas. – Vilnius, 1978. – 29 p.
5. Stankaitienė E.; Spitrys Ch. Kaunas, 1940–1974 : literatūros rodyklė. – Vilnius, 1979. – 568 p.
6. Klemensas Čerbulėnas : bibliografija / Sudarė Kauno J. Paleckio viešosios bibliotekos kraštotyriminkų klubas „Versmė“, Kauno m. centrinės bibliotekos, Kauno m. centrinės profsąjungų rūmų bibliotekos kraštotyriminkai. – Kaunas, 1984. – 100 p.
7. Jurgutavičiūtė G., Kazlauskienė D. Muzikos literatūra, 1966–1976 : rodyklė. – Vilnius, 1981. – 318 p.
8. Kazlauskienė D. Kompozitorius Juozas Gruodis : bibliografinė rodyklė. – Vilnius, 1984.

2. Nepublikuotos bibliografinės priemonės*

2.1 Faktografinės

1. Barkauskaitė O. Lietuvos ordininkai, 1945 – 1973 : sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1975. – 53 p.
2. Barkauskaitė O. Lietuvos Lenino ordininkai : pavardžių sąrašas, 1949–1973 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 76 p.

*Duomenys apie nepublikuotas bibliografines priemones, parengtas 1968–1982 m., paimti iš R. Miškinytės diplominiame darbe „Kauno viešosios bibliotekos bibliografinė veikla“ (Kaunas, 1983) pateikto jų sąrašo (p. 82–87).

3. Dankšaitė N. Lietuvos TSR valstybinės premijos. Lietuvos TSR respublikinės premijos, 1957–1974 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1975. – 35 p.
4. Jonaitytė K. Lietuvos komjaunimo premijos, 1966–1972. V. Mickevičiaus-Kapsuko premijos, 1964–1974. TSRS valstybinės premijos, 1947–1952 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1975. – 8 p.
5. Jonaitytė K. Lietuviai – TSRS valstybinių premijų laureatai, 1967–1978 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1978. – 7 p.
6. Jonaitytė K. Lietuvos TSR respublikinės premijos, 1975–1978 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1978. – 15 p.
7. Miknius S. Kauniečiai – Lietuvos TSR liaudies artistai, 1954–1973. Kauniečiai – LTSR nusipelnę artistai, 1945–1974. Kauniečiai – LTSR nusipelnę kultūros-švietimo darbuotojai, 1960 – 1974 : apdovanotų asmenų sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas,
8. Spitrys Ch. V. Kauno kronika, 1940–1983 : kraštotyrinė enciklopedija. – Kaunas, 1984.

2.2 Bibliografinės

1968

1. Dailidonienė M. Kauno viešoji biblioteka ir jos darbuotojai periodinėje spaudoje, [1950–1968] : literatūros rodyklė / Metodinis sk. – Kaunas, 1968. – 43 p. Žr. taip pat Nr. 28.

1971

2. Michnevičiūtė I. Buitis, 1949–1970 : anotuotas literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1971. – 34 p.
3. Striogienė D. Juozas Grušas : literatūros ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1971. – 32 p.
4. Striogienė D. Čiurlioniui – 100 : literatūros ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1971.

1972

5. Jeskutėlytė I.; Striogienė D. Vincas Krėvė-Mickevičius : literatūros ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1972. – 32 p.
6. Spitrys V., Stankaitienė E. Lietuviškai knygai – 425 metai : literatūros ir iliustracijų parodos katalogas / Kraštotyros sk. – Kaunas, 1972. – 45 p.
7. Striogienė D. Antanas Vienuolis : literatūros ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1972. – 28 p.
8. Striogienė D. Marija Lastauskienė-Lazdynų Pelėda : literatūros ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1972. – 10 p.

1973

9. Repeikaitė I. Alfonsas Bieliauskas : knygų ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1973. – 15 p.
10. Repeikaitė I. Kazys Binkis : knygų ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1973. – 17 p.
11. Stankaitienė E., Spitrys Ch., Markūnas A. Senieji kalendoriai, 1763–1920 : [rodyklė] / Kraštotyros sk. – Kaunas, 1973. – 87 p.

1974

12. Repeikaitė I. Petras Cvirka : knygų ir iliustracijų parodos katalogas. – Kaunas, 1974. – 26 p.

1975

13. Michnevičiūtė I. Kauno zonos liaudies menininkai, 1950–1973 : anotuotos literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. D. 1–2. – Kaunas, 1975. – 92 p.

1976

14. Adomavičiūtė J. Tarybinio laikotarpio lietuviškų knygų serijų rodyklė, 1956–1975 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1976. 161 p.

Žr. taip pat Nr. 39.

15. Barkauskaitė O. Feliksas Dzeržinskis : anotuotas literatūros sąrašas, 1940–1976 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1976. – 26 p.
16. Firantienė G. Dorovinis jaunimo auklėjimas : anotuotas literatūros sąrašas, 1970– 1975 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1976. – 38 p.
17. Marcinkevičiūtė A. Reakcingieji emigrantai lietuviai užsienyje, 1973–1975 : anotuotas literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1976. – 3 p.
18. Spitrys V., Stankaitienė E. Senasis Kaunas, 1600–1917 : anotuota literatūros rodyklė-parodos katalogas / Kraštotyros sk. T. 1–2. – Kaunas, 1973–1976.
T. 1. – 1973. – 179 p.
T. 2. – 1976. – 181 p.
Pagalbinės rodyklės. – 1976. – 55 p.

1977

19. Autogeninė treniruotė. Savitaiga, 1925–1976 : rekomend. literatūros rodyklė / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 13 p.
Žr. taip pat Nr. 51.
20. Firantienė G. Lietuvos moterys – revoliucionierės, 1940–1976 : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 271 p.
21. Jogai, 1959–1976 : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 4 p.
Žr. taip pat Nr. 51.

22. Jonaitytė K. Lietuvos TSR ir užsienio šalių miestų draugystės ryšiai, 1957–1977 (1-as pusmet.) : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 27 p.
23. Miknius S. Lietuvos aviacijos istorija, 1930–1976 : anotuotos literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 69 p.
24. Spitrys V. Pasaulio grožinės literatūros aukso fondas : literatūros sąrašas / Kraštotyros sk. – Kaunas, 1977. – 26 p.
25. Žymesnieji Kauno partizanai ir komjaunuoliai Didžiojo Tėvynės karo metais : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977. – 10 p.

1978

26. Antonova N. Dešimtas penkmetis – efektyvumo ir kokybės penkmetis : [bibliografinė apžvalga] / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1978. – 16 p.
27. Baltušienė M. Komjaunimas didžiausiose šalies statybose : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1978. – 12 p.
Žr. taip pat Nr. 46.
28. Spitrys V. Kauno viešoji biblioteka, 1950–1978 : anotuota literatūros rodyklė / Kraštotyros sk. – Kaunas, 1978. – 93 p.
29. Lietuvos visuomenės, kultūros, meno ir mokslo veikėjai tarybinėje lietuvių poezijoje, 1940–1976 : literatūros rodyklė / Kraštotyros sk. – Kaunas, 1978. – 148 p.

1979

30. Janeckaitė V. Apie mokyklą, vienmečius, draugystę : rekomend. literatūros sąrašas / B. Sruogos sk. – Kaunas, 1979. – 5 p.
31. Jonaitytė K. Jonas Biliūnas : bibliografinė apžvalga / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1979. – 7 p.
32. Kasjanova Z. Karinė patriotinė literatūra : rekomend. literatūros sąrašas / B. Sruogos sk. – Kaunas, 1979. – 6 p.
33. Miceikaitė R. Meilė, moteris, šeima : rekomend. literatūros sąrašas / B. Sruogos sk. – Kaunas, 1979. – 15 p.

1980

34. Antonova N. V. Mickevičius-Kapsukas : bibliografinė apžvalga / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1980. – 13 p.

1981

35. Antonova N. Vytautas Montvila (1902–1941) : bibliografinė apžvalga / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1981. – 15 p.
36. Daniulaitienė B., Janušauskienė D. Jonas Jablonskis. 120-osioms gimimo metinėms : literatūros apžvalga / Bibliografijos sk.; Masinio darbo sektorius. – Kaunas, 1981. – 9 p.
37. Gorelčenkienė V. Lietuvių liaudies vestuvių papročiai ir tradicijos : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1981. – 20 p.

38. Elvikytė A. Agnija Barto. 75-osioms gimimo metinėms : bibliografinė apžvalga / Vaikų literatūros sk. – Kaunas, 1981.
39. Marcinkevičiūtė A. Lietuvos TSR serijinių knygų rodyklė, 1966–1980 / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1981.
40. Šimoliūnaitė A. Gražiausi lietuviški leidiniai, 1958–1980 : [rodyklė]. – Kaunas, 1981.
41. Buržuazinės ideologijos, antitarybiškumo ir antikomunizmo kritika, 1970–1980 : anotuotas rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos ir Kraštotyros sk. [D. 1–6]. – Kaunas, 1975–1981.
 - [D. 1]. Stankaitienė E., Spitrys V., 1970–1975. – 1975. – 56 p.
 - [D. 2]. Adomavičiūtė J., 1976. – 1977. – 24 p.
 - [D. 3]. Naumova S., 1977. – 1978. – 36 p.
 - [D. 4]. Girdauskienė O., Naumova S., 1978. – 1979. – 35 p.
 - [D. 5]. Girdauskienė O., Daniulaitienė B., 1979. – 1980. – 45 p.
 - [D. 6]. Girdauskienė O., Daniulaitienė B., 1980. – 1981. – 40 p.

1982

42. Antonova N. Antanas Vienuolis (1882–1957) : bibliografinė apžvalga / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1982. – 12 p.
43. Antonova N. Vadovo darbo organizavimas : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1982. – 3 p.
44. Černevičienė J. Lietuvos TSR ekonominiai ryšiai su Baltarusijos TSR : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1982. – 30 p.
45. Černevičienė J. Maironis (1962–1932) : bibliografinė apžvalga / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1982. – 15 p.
46. Gorelčenkienė V. Komjaunuoliškos statybos : rekomend. literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1982. – 35 p.
47. Marcinkevičiūtė A. Bibliofilija Lietuvoje, 1930–1960 : rekomend. literatūros rodyklė / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1977–1982.
 - 1930–1950. – 1977. – 30 p.
 - 1951–1960. – 1982. – 22 p.
48. Matulaitytė I. Pionieriai didvyriai. Visasąjunginės V. Lenino pionierių organizacijos 60-mečiui : bibliografinė apžvalga / Vaikų literatūros sk. – Kaunas, 1982. – 5 p.
49. Mikeliškytė R. Posmai apie gimtąjį kraštą. (Eilėraščiai apie Kauno zonos geografinius objektus) : rekomend. literatūros rodyklė / Kraštotyros sk. – Kaunas, 1982. – 28 p.
50. Pupkevičienė N. Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967) : bibliografinė apžvalga / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1982. – 16 p.

1983

51. Černevičienė J., Girdauskienė O. Autogeninė treniruotė. Joga : literatūros sąrašas. – Kaunas, 1983.

52. Jonaitytė K. Lietuvos TSR kultūriniai ryšiai su socialistinėmis ir užsienio šalimis : literatūros sąrašas. – Kaunas, 1983.

53. Antonova N. Naujausia ateistinė literatūra : bibliografinė apžvalga. – Kaunas, 1983.

1985

54. Spitrys V. Kauno zonos išvadavimas iš hitlerinių okupantų jungo : rekomend. literatūros rodyklė. – Kaunas, 1985. – 118 p.

55. Lietuvių rašytojų kūriniai teatre ir kine, 1940–1985 : literatūros sąrašas / Bibliografijos sk. – Kaunas, 1985.

56. Teisinis jaunimo auklėjimas, 1979–1985 : literatūros sąrašas. – Kaunas, 1985.

57. V. Sirijos Gira : bibliografinė apžvalga. – Kaunas, 1985.

58. Tarybinio kario paveikslas lietuvių dailėje : bibliografinė apžvalga / Meno literatūros sk. – Kaunas, 1986.

1986

59. Julius Janonis – pirmasis lietuvių proletarinis poetas : bibliografinė apžvalga. – Kaunas, 1986.

60. Keturi komunarai : literatūros sąrašas. – Kaunas, 1986.

61. Už sveiką buitį ir blaivų gyvenimo būdą : literatūros sąrašas. – Kaunas, 1986.

UDK 027.022 (474.5) Kauno apskrities viešosios bibliotekos istorija [Elektroninis išteklius]. – Kaunas : Kauno apskrities viešoji biblioteka, 2015– .
D. 1: Biblioteka sovietiniais metais (1950–1989) / Parengė Alvydas Samėnas. – 445, [1] p., iliustr. – Leid. taip pat : Šaltiniai ir literatūra, p. 350–372; Priedai, p. 374–445. – ISBN 978-9955-566-12-0

Leidinyje apžvelgiama KAVB istorija nuo jos įsteigimo iki sovietinio laikotarpio pabaigos. Tekstas gausiai iliustruotas nuotraukomis iš bibliotekos ir asmeninių archyvų, dokumentų kopijomis.

KAUNO APSKRITIES VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS ISTORIJA
1 dalis. Biblioteka sovietiniais metais (1950–1989)
Parengė Alvydas Samėnas

Redaktorės: Dalia Giniuvienė, Neringa Vaičiulienė
Maketuotojas Edvardas Germanas

Elektroninis leidinys

Kiekviena biblioteka jaučia poreikį apmąstyti nueitą kelią. Bibliotekos, kaip ir bet kurios kitos institucijos, istorija rašoma dviem tikslais: pirma, atskleisti, kaip ji tapo tokia, kokia yra; antra, nustatyti jos veiklos rezultatus. Bibliotekos istorija reikalinga jos bendruomenės savimonei ir savo tapatybės savivokai, nes atskleidžia bibliotekos kūrimo procesą, parodo, kokiomis sąlygomis ji veikė, kokios priežastys lėmė jos vienas ar kitas veiklos kryptis. Kartu bibliotekos istorija yra savotiška ataskaita visuomenei, kurios lėšomis ji yra išlaikoma ir kuriai ji privalo tarnauti.

ISBN 978-9955-566-12-0

9 789955 566120